

Oikeusministeriön julkaisuja
Justitieministeriets publikationer

Selvityksiä ja ohjeita
Utredningar och anvisningar

2024:10

Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella

Eduskuntavaalitutkimus 2023

Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund (toim.)

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:10

Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella

Eduskuntavaalitutkimus 2023

Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund (toim.)

Oikeusministeriö Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-875-4

ISSN pdf: 2490-0990

ISBN painettu: 978-952-400-891-4

ISSN painettu: 2490-0680

Julkaisun kansi: Josefina Sipinen

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki

Paino: Grano Oy, 2024

Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella Eduskuntavaalitutkimus 2023

Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2024:10		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Toimittaja/t Kieli	Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund suomi	Sivumäärä	390

Tiivistelmä

Tämän tutkimusjulkaisun otsikko "Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023" kertoo viime keväänä käydyistä tiukasta kamppailusta vaalien ykköspaikasta kokoomuksen, perussuomalaisten ja sosiaalidemokraattien välillä ja muutoksista, joita suomalainen puoluejärjestelmä on kohdannut 2010-luvun alkupuolelta lähtien. Koska eduskuntavaalit voittanut puolue saa koalition muodostajana etulyöntiaseman hallitusneuvotteluihin, oli taktinen äänestäminen tavallista yleisempää. Samanaikaisesti suomalainen puoluejärjestelmä on polarisoitunut, mikä vaikeuttaa hallitusneuvotteluita. Vaikka sosioekonomisissa kysymyksissä puolueet löytäisivät hallitusyhteistyölle yhteistä pohjaa, voi sosiokulttuurisissa kysymyksissä, kuten suhtautumisessa ilmastonmuutokseen, muuttoliikkeeseen ja vähemmistöjen oikeuksiin, olla suuria eroja. Tämä on oikeusministeriön rahoittaman tieteellisen tutkimushankkeen pääraportti. Tutkimus perustuu kyselyaineistoon (8636 äänioikeutettua suomalaista), jonka Taloustutkimus Oy keräsi vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen. Kirja on Suomen kansallisen vaalitutkimusohjelman kuudes peräkkäinen eduskuntavaalitutkimus. Tämä on akateeminen tutkimus. Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta oikeusministeriön näkemystä.

Asiasanat eduskuntavaalit, äänestäminen, puolueet, edustuksellinen demokratia, vaalikampanjat, poliittiset asenteet, puoluejärjestelmät, poliittiset ideologiat

ISBN PDF	978-952-400-875-4	ISSN PDF	2490-0990
ISBN painettu	978-952-400-891-4	ISSN painettu	2490-0680

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>

Statsministerval i en tid av politisk polarisering Riksdagsvalundersökning 2023

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2024:10		Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet		
Redigerare	Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli och Peter Söderlund		
Språk	finska	Sidantal	390

Referat

Bokens titel "Statsministerval i en tid av politisk polarisering" återspeglar den jämna kampen mellan Samlingspartiet, Sannfinländarna och Socialdemokraterna i riksdagsvalet 2023 och förändringar i det finländska partisystemet sedan början av 2010-talet. Eftersom valets vinnare skulle stå först i tur som regeringssonderare uppstod en situation där fler än vanligt taktikröstade. Samtidigt har vi i dag ett mer polariserat finländskt partisystem som bidrar till att regeringsförhandlingarna blir svårare. Även om partierna finner en gemensam grund i socioekonomiska frågor kan det finnas stor divergens i sociokulturella frågor såsom klimatförändring, migration och minoriteters rättigheter. Detta är huvudrapporten för ett vetenskapligt forskningsprojekt finansierat av justitieministeriet. Det empiriska materialet består av en enkätundersökning (8636 röstberättigade finländare) som genomfördes av Taloustutkimus AB efter riksdagsvalet 2023. Det är den sjätte raka riksdagsvalsundersökningen inom ramen för Finlands nationella valforskningsprogram. Huvudrapporten representerar akademisk forskning. Huvudrapportens författare är ansvariga för innehållet som inte nödvändigtvis representerar justitieministeriets ståndpunkter.

Nyckelord

riksdagsval, röstning, politiska partier, representativ demokrati, valkampanjer, politiska attityder, partisystem, politiska ideologier

ISBN PDF	978-952-400-875-4	ISSN PDF	2490-0990
ISBN tryckt	978-952-400-891-4	ISSN tryckt	2490-0680

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>

Prime Minister Elections in the Age of Political Polarisation Finnish National Election Study 2023

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2024:10		Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland		
Editor(s)	Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli and Peter Söderlund		
Language	Finnish	Pages	390

Abstract

The book title "Prime Minister Elections in the Age of Political Polarisation" describes the fierce competition among the National Coalition Party, the Finns Party and the Social Democrats vying for victory in the 2023 Finnish Parliamentary Elections and the changes that the Finnish political system has undergone since the 2010s. Since the election winner would assume the leading role in the government negotiations, a situation arose where many engaged in tactical voting. At the same time the Finnish party system has become more polarized, which complicates government negotiations. Even if the parties align closely on socioeconomic issues, different opinions on sociocultural issues, which include, among others, climate change, migration and minority rights, may significantly divide them. This is the main report of a scientific research project financed by the Ministry of Justice. It is based on survey data collected after the 2023 parliamentary elections (8636 enfranchised citizens) by Taloustutkimus Plc. It is the sixth volume of the Finnish National Election Study (FNES). This is an academic research publication. The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Ministry of Justice Finland.

Keywords general elections, voting, political parties, representative democracy, election campaigns, political attitudes, party systems, political ideologies

---

ISBN PDF	978-952-400-875-4	ISSN PDF	2490-0990
ISBN printed	978-952-400-891-4	ISSN printed	2490-0680

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>

Sisältö

Kirjoittajat	17
Ministerin esipuhe	21
Ministerns förord	23
Foreword by the minister	25
Toimittajien esipuhe	27
Redaktörernas förord	29
Foreword by the editors	31
1 Johdanto	33
<i>Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund</i>	
1.1 Ennen vuoden 2023 eduskuntavaaleja	34
1.2 Vaalitulokset	37
1.3 Kirjan rakenne	40
I VAALIKAMPANJA	43
2 Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa	44
<i>Hanna Wass, Ilkka Kärriä, Riku Luostari ja Veikko Isotalo</i>	
2.1 Johdanto	44
2.2 Blokkipolitiikka Pohjoismaissa	47
2.3 Blokkipolitiikan ilmentymiä Suomessa	49
2.4 Blokkiasetelma vuoden 2023 eduskuntavaaleissa	53
2.5 Päätelmät	60
Lähteet	62
3 Nuoret ehdokkaat ja kansalaiset sosiaalisessa mediassa	66
<i>Kim Strandberg, Tom Carlson ja Wilma Snickars</i>	
3.1 Johdanto	66
3.2 Sukupolvet ja ehdokkaiden sosiaalisen median käyttö	67
3.3 Sukupolvet ja kansalaisten sosiaalisen median käyttö	69

3.4	Aineisto	71
3.5	Tulokset.....	72
3.5.1	Ehdokkaiden sosiaalisen median käyttö	72
3.5.2	Kansalaisten sosiaalisen median käyttö	75
3.5.3	Sosiaalisen median merkitys kansalaisten äänestysvalinnoissa.....	79
3.6	Johtopäätökset.....	82
	Lähteet	84
4	Puoluejohtajien suosio ja vetovoima	88
	<i>Åsa von Schoultz</i>	
4.1	Johdanto	88
4.2	Puoluejohtajien suosio ja sen merkitys.....	89
4.3	Puoluejohtajat, jotka upottavat tai pitävät pinnalla.....	90
4.4	Puoluejohtajien suosio eri äänestäjäryhmissä.....	93
4.5	Äänestäjien suhteelliset arviot puoluejohtajien merkityksestä	98
4.6	Johtopäätökset.....	102
	Lähteet	103
II	VAALIKÄYTTÄYTYMINEN	105
5	Äänestysaktiivisuus ja suhtautuminen äänioikeuden käyttöön	106
	<i>Sami Borg</i>	
5.1	Johdanto	106
5.2	Äänestysprosentit	108
5.3	Velvollisuus- ja vaikuttamissuuntautuneisuus äänestämässä käynnin motivaatiotekijöinä	111
5.4	Velvollisuusnormin omaksumisen pitkittäistarkastelu.....	116
5.5	Lopuksi.....	119
	Lähteet	122
6	Puoluevalinta eri äänestäjäryhmissä.....	124
	<i>Heikki Paloheimo</i>	
6.1	Johdanto	124
6.2	Puolueiden kannatus eri väestöryhmissä 2000-luvun eduskuntavaaleissa.....	125
6.3	Puolueiden kannatuksen vahvimmat selittäjät ja puoluejärjestelmän jakolinjat ...	151
	Lähteet	160
	Liitteet	162
7	Äänestäjien liikkuvuus eduskuntavaaleissa	163
	<i>Peter Söderlund</i>	
7.1	Johdanto	163
7.2	Teoreettinen tausta	164
7.3	Mittaaminen	166

7.4 Tulokset.....	167
7.4.1 Sukupuoli, ikä ja äidinkieli.....	172
7.4.2 Koulutus ja poliittinen kiinnostus	174
7.4.3 Vasemmisto–oikeisto ja liberaali–konservatiivi.....	175
7.5 Johtopäätökset.....	176
Lähteet	178
8 Ehdokas- ja puolueäänestäminen	180
<i>Theodora Helimäki ja Åsa von Schoultz</i>	
8.1 Johdanto	180
8.2 Kumpi on tärkeämpi – puolue vai ehdokas?	181
8.3 Ehdokasvalinta.....	186
8.4 Naisehdokkaan valinta	187
8.5 Lopuksi.....	193
Lähteet	195
9 Harkintajoukot ja taktinen äänestäminen.....	198
<i>Elina Kestilä-Kekkonen, Josefina Sipilinen ja Jussi Westinen</i>	
9.1 Johdanto	198
9.2 Taktinen äänestäminen ja harkintajoukon muodostuminen.....	199
9.3 Harkintajoukot monipuoluejärjestelmissä	201
9.4 Harkintajoukkojen tutkiminen ja mittaaminen	205
9.5 Äänestäjien liikkuminen puolueiden välillä vuosien 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa	206
9.6 Taktinen äänestäminen vuoden 2023 eduskuntavaaleissa.....	207
9.7 Harkintajoukot vuoden 2023 eduskuntavaaleissa	209
9.8 Johtopäätökset	218
Lähteet	221
10 Affektiivinen polarisaatio ja puoluevalinta	224
<i>Daniel Kawecki ja Arto Kekkonen</i>	
10.1 Johdanto	224
10.2 Affektiivinen polarisaatio ja sen taustatekijät.....	225
10.3 Aineisto ja menetelmät	227
10.4 Affektiivisen polarisaation kehitys 2003–2023	229
10.5 Affektiivinen polarisaatio ehdokas- ja puoluevalinnan sekä ideologisen orientaation mukaan.....	231
10.6 Ovatko puolueiden väliset suhteet muuttuneet vuodesta 2011?	233
10.7 Johtopäätökset.....	238
Lähteet	241
Liitteet	243

III ARVOT JA ASEENTEET	244
11 Sukupuolikuilu arvoissa ja puoluevalinnassa 2000-luvulla	245
<i>Veikko Isotalo, Josefina Sipinen ja Jussi Westinen</i>	
11.1 Johdanto	245
11.2 Iän, ajankohdan ja sukupolven vaikutus arvoihin ja asenteisiin.....	246
11.3 Moderni sukupuolikuilu länsimaissa.....	248
11.4 Suomalaisen puoluejärjestelmän muutos ja sukupuolittunut äänestämisen.....	249
11.5 Aineisto ja menetelmät	251
11.6 Tulokset.....	252
11.6.1 Puoluevalinta.....	253
11.6.2 Sosioekonomiset arvot	259
11.6.3 Sosiokulttuuriset arvot.....	261
11.7 Johtopäätökset.....	266
Lähteet	269
Liitteet	273
12 Taloudellinen äänestämisen	275
<i>Mikko Mattila</i>	
12.1 Johdanto	275
12.2 Taloudellisen äänestämisen teoria	276
12.3 Taloudellinen äänestämisen Suomessa.....	278
12.4 Taloudellinen kehitys Marinin hallituksen aikana	279
12.5 Kansalaisten arviot talouden yleisestä ja henkilökohtaisen taloustilanteen kehityksestä.....	280
12.6 Kelle talous oli tärkeä äänestysperuste?.....	282
12.7 Miten taloustilanne vaikutti äänestysvalintaan?.....	285
12.8 Päätelmät	287
Lähteet	288
13 Asiakysymysäänestämisen	290
<i>Juha Ylisalo</i>	
13.1 Johdanto	290
13.2 Asiakysymysten merkitys vaalikilpailussa	291
13.3 Tärkeimpinä pidetyt ongelmat.....	293
13.4 Tärkeimmät asiakysymykset puolueiden äänestäjäkunnissa	295
13.5 Tärkeinä pidetyt asiakysymykset ja puolueiden suosio	298
13.6 Asiakysymysten priorisointi väestöryhmittäin.....	300
13.7 Vasemmalla priorisoitiin palveluita, oikealla taloutta.....	303
13.8 Kannat ajankohtaisiin kysymyksiin ja puoluevalinta.....	305
13.9 Päätelmät	309
Lähteet	311

IV SEURAUKSET	313
14 Hallituspuolueiden ideologinen yhteneväisyys	314
<i>Veikko Isotalo ja Lauri Rapeli</i>	
14.1 Johdanto	314
14.2 Hallituspuolueiden ideologisen yhtenäisyyden merkitys.....	315
14.3 Menetelmät	316
14.4 Tulokset.....	318
14.4.1 Ehdokkaat ja äänestäjät arvoulottuvuuksilla	318
14.4.2 Ehdokkaat ja äänestäjät arvokartalla	325
14.4.3 Yhtenäisyys asiakysymyksissä.....	329
14.5 Yhteenveto	335
Lähteet	337
Liitteet	339
15 Peilikuvaedustuksen toteutuminen eduskunnassa	342
<i>Janette Huttunen ja Josefina Sipilä</i>	
15.1 Johdanto	342
15.2 Syitä väestöryhmien poliittisen aliedustuksen taustalla.....	343
15.3 Peilikuvaedustuksen toteutuminen eduskuntavaaleissa 2023	348
15.4 Naisten ja nuorten edustus 2003–2023	351
15.5 Naisten edustus puolueittain 2003–2023	352
15.6 Nuorten edustus puolueittain 2003–2023	355
15.7 Iän ja sukupuolen risteävät vaikutukset.....	356
15.8 Yhteenveto	359
Lähteet	362
16 Strategiana tuhat toimenpidettä: hallituksen ohjelmaneuvottelut	367
<i>Juri Mykkänen ja Hanna Wass</i>	
16.1 Johdanto	367
16.2 Strateginen hallitusohjelma tavoitteiden ja keinojen koalitionana.....	370
16.3 Strategisuus, yksityiskohdat ja asiantuntijat.....	374
16.4 Päätelmät	383
Lähteet	386
Liite 1: Eduskuntavaalitutkimus 2023: Aineistokuvaus	389
Sarjakuvaus	389
Sisällön kuvaus.....	389
Aineiston rakenne ja keruu	390

Kuviot ja taulukot

Taulukko 1. Vuoden 2023 eduskuntavaalien tulos: puolueiden ääniosuudet, ääniosuuksien muutokset 2019–2023, äänimäärät, äänimäärien muutokset 2019–2023, paikat ja paikkamuutokset 2019–2023	39
Kuvio 1. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden ja puolueiden keskimääräiset sijainnit (mediaaniehdokas) vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella ja GAL-TAN-ulottuvuudella vuoden 2023 eduskuntavaaleissa	55
Kuvio 2. Eduskuntapuolueita äänestäneiden keskimääräinen sijainti vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella ja GAL-TAN-ulottuvuudella vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (keskiarvot, 95 %:n luottamusvälit)	56
Kuvio 3. Vastaukset kysymykseen ”Olisi hyvä, jos Suomen puoluekenttä kehittyisi kohti kaksipuoluejärjestelmää (kahden johtavan puolueen järjestelmää, esim. porvaripuolue ja vasemmistopuolue)” (%)	57
Kuvio 4. Vastaukset kysymykseen ”On hyvä asia, että Suomessa porvarilliset puolueet ja vasemmistopuolueet mahtuvat istumaan samassa hallituksessa” (%)	58
Kuvio 5. Vastaukset kysymykseen ”Onko puolueita, jotka pitäisi kaikissa tapauksissa jättää hallituksen ulkopuolelle” kannatetun pääministeripuolueen mukaan (%)	59
Taulukko 2. Kansanedustajaehdokkaat internetin ja sosiaalisen median käyttäjinä sukupolvittain vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (numerot ovat prosenttiosuuksia, N suluissa)	72
Taulukko 3. Kansanedustajaehdokkaat internetin ja sosiaalisen median käyttäjinä sukupolvittain vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sukupuolen, koulutustason, puolueen, puolueen koon ja statuksen mukaan ryhmiteltyinä (prosenttiosuus)	74
Taulukko 4. Äänioikeutetut kansalaiset median ja sosiaalisen median käyttäjinä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sukupolvittain (prosenttiosuus, jotka käyttivät kyseistä mediaa joko melko tai hyvin paljon, N suluissa)	76
Taulukko 5. Äänioikeutetut kansalaiset median ja sosiaalisen median käyttäjinä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sukupolvittain ja taustaryhmittäin	78
Taulukko 6. Medioiden ja sosiaalisen median eri tietolähteiden merkitys äänestyspäätöksille sukupolvittain, vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (prosenttiosuus, joiden mielestä kyseisellä lähteellä oli melko suuri tai erittäin suuri merkitys, N suluissa)	79
Taulukko 7. Medioiden ja sosiaalisen median eri tietolähteiden merkitys äänestyspäätöksille sukupolvittain ja taustaryhmittäin, vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (prosenttiosuus, joiden mielestä kyseisellä lähteellä oli melko suuri tai erittäin suuri merkitys)	81
Taulukko 8. Puoluejohtajien ja puolueiden suosio 2003–2023 (0–10, keskiarvo)	91

Taulukko 9. Marinin, Orpon, Purran ja Saarikon suosio, ja erot puolueiden ja puoluejohtajien suosiossa eri äänestäjäkunnan ryhmissä (keskiarvo)	94
Taulukko 10. Ohisalon, Anderssonin, Henrikssonin, Essayahin ja Harkimon suosio, ja erot puolueiden ja puoluejohtajien suosiossa eri äänestäjäkunnan ryhmissä (keskiarvo)	96
Taulukko 11. Puoluevalinnan syy: Puolueen puheenjohtaja oli sopiva pääministeriksi tai puolueella oli hyvä puheenjohtaja (% ratkaiseva tekijä)	99
Taulukko 12. Vuoden 2023 eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentit ikä- ja koulustasoryhmittäin (%). Lähde: Tiedot perustuvat vuoden 2023 eduskuntavaalien sähköiseen äänioikeusrekisteriin (N = 2 098 132)	109
Taulukko 13. Viiden ikäryhmän kotimaan äänestysprosentit eduskuntavaaleissa 2015 ja 2023 (% ja %-yksiköt). Lähde: Muokattu Tilastokeskuksen ja sähköisen äänioikeusrekisterin tiedoista. 110	
Taulukko 14. Kaikki valitsijat: kokee vahvaa kansalaisvelvollisuuden tunnetta; katsoo, että äänestämällä on paljon merkitystä asioiden kulkuun; kiinnostus politiikasta ja puolueläheisyyden kokeminen seitsemässä kymmenvuotiskohortissa (%)	112
Taulukko 15. Äänestämisen vahva kokeminen velvollisuudeksi ja vahva usko äänestämisen merkitykseen vastaajien poliittisen kiinnostuksen ja puolueläheisyyden mukaan (%)	114
Taulukko 16. Äänestämässä käynnin kokeminen kansalaisvelvollisuudeksi viidessä syntymäkohortissa koulustasoryhmittäin (%)	115
Taulukko 17. Täysin samaa mieltä olevien osuus kymmenvuotissyntymäkohorteittain väittämästä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”, vuosina 1977–2023 (%)	117
Taulukko 18. Kokoomuksen kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	126
Taulukko 19. Perussuomalaisten kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	130
Taulukko 20. SDP:n kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	133
Taulukko 21. Keskustan kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	136
Taulukko 22. Vasemmistoliiton kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	139
Taulukko 23. Vihreiden kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	141

Taulukko 24. Ruotsalaisen kansanpuolueen kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	144
Taulukko 25. Kristillisdemokraattien kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%)	147
Taulukko 26. Liike Nytin kannatus eri väestöryhmissä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (%)	149
Taulukko 27. Puolueiden kannatuksen selittäminen logistisilla regressioanalyseilla....	153
Kuvio 6. Valitsijoiden kuuluminen puolueuskollisten, puoluevaihtajien, uusien äänestäjien, uusien nukkuvien ja nukkuvien ryhmään eduskuntavaaleissa 2003–2023 (%) ..	168
Kuvio 7. Puoluevalinta kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa.....	170
Kuvio 8. Äänestyskäyttäytyminen eri väestöryhmissä eduskuntavaaleissa 2019–2023 (%) ..	171
Kuvio 9. Oliko puolue vai ehdokas tärkeämpi äänestäjälle äänestyspäätöstä tehdessä (%) .	183
Taulukko 28. Ristiintaulukointi äänestäjien taustaominaisuuksista ja siitä, oliko heille äänestäessä puolue vai ehdokas tärkeämpi (%)	185
Kuvio 10. Samaa sukupuolta äänestäneiden osuus 1970–2023 (%). Lähteet: vuodet 1970–1991 Holli ja Wass 2009; vuosien 2003–2023 Eduskuntavaalitutkimukset	189
Taulukko 29. Minkälaiset äänestäjät valitsivat naisehdokkaan sen suhteen, ketä he ilmoittivat äänestäneensä	190
Kuvio 11. Äänestäjän harkintajoukon muodostuminen ja puoluevalinta. Lähde: Oscarsson ja Rosema 2019	200
Taulukko 30. Puoluevalinta eduskuntavaaleissa 2023 edellisten eduskuntavaalien puoluevalinnan mukaan (%)	207
Taulukko 31. Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka äänestivät eniten pitämäänsä puoluetta (%)	208
Kuvio 12. Eniten pidetyn puolueen äänestämisen todennäköisyyttä selittävä logistinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa) ..	209
Taulukko 32. Harkintajoukon koko puolueittain (%)	210
Kuvio 13. Harkintajoukon kokoa (>1) selittävä logistinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa).....	211
Taulukko 33. Puoluelämpömittari puoluevalinnan mukaan (keskiarvo)	212
Taulukko 34. Suhtautuminen muihin puolueisiin suhteessa omaan puolueeseen (%)	213
Kuvio 14. Harkintajoukon vasemmisto–oikeisto-varianssia selittävä lineaarinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa).	217

Kuvio 15. Harkintajoukon liberaali–konservatiivi-varianssia selittävä lineaarinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa)..	218
Kuvio 16. Affektiivisen polarisaation kehityskulut kahden erillisen indeksimittarin perusteella (indeksipistemäärä)	230
Taulukko 35. Affektiivisen polarisaation pistemäärät vasemmisto-oikeisto-sijoittumisen mukaan (0–10)	232
Taulukko 36. Affektiivisen polarisaation pistemäärät liberaali-konservatiivi-sijoittumisen mukaan (0–10)	232
Taulukko 37. Puolueiden affektiivisen polarisaation pistemäärät (keskiarvo indeksipistemäärästä, 0–1)	233
Kuvio 17. Puolueiden affektiiviset etäisyydet vuonna 2011	234
Kuvio 18. Puolueiden affektiiviset etäisyydet vuonna 2023	235
Kuvio 19. Affektiiviset muutokset vuosien 2011 ja 2023 välillä	236
Kuvio 20. Kokoomuksen keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%)	254
Kuvio 21. Perussuomalaisten keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%)	255
Kuvio 22. Keskustan keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%)	256
Kuvio 23. SDP:n keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%) ...	257
Kuvio 24. Vasemmistoliiton keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%)	258
Kuvio 25. Vihreiden keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%)	259
Kuvio 26. Vaaleissa äänestäneiden itsesijoitusten keskiarvot vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10)	260
Kuvio 27. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Suomi, jossa on pienempi julkinen sektori” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10)	261
Kuvio 28. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Suomi, jossa vahvistetaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksia” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).....	262
Kuvio 29. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Monikulttuurinen Suomi, jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10)	263

Kuvio 30. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään “Suomi, jossa kristilliset arvot ovat suuremmissa roolissa” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10)	264
Kuvio 31. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään “Ympäristöystävällisempi Suomi, vaikka se tarkoittaisi alhaista talouskasvua tai ei kasvua ollenkaan” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10)	265
Kuvio 32. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään “Euroopan unioniin vähemmän sitoutunut Suomi” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10)	266
Taulukko 38. Suomen taloudellinen tilanne Marinin hallituksen aikana 2019–2023	279
Kuvio 33. Vastaajien mielipide Suomen ja oman taloutensa muutoksesta viimeisen 12 kuukauden aikana jaoteltuna hallituspuolueita äänestäneisiin, oppositiopuolueita äänestäneisiin ja niihin, jotka eivät äänestäneet.....	281
Kuvio 34. Taloutta kolmen tärkeimmän yhteiskunnallisen ongelman joukossa pitävien prosenttiosuus vastaajista (ja 95 %:n luottamusväli)	284
Taulukko 39. Todennäköisyys (%) äänestää hallitus- tai oppositiopuolueita tai olla äänestämättä talousnäkemyksen mukaan (*p < 0.05; **p < 0.01)	286
Kuvio 35. Tärkeimpinä pidettyjen ongelmien aihealueiden jakauma	294
Taulukko 40. Eri aihealueet ensimmäisenä maininneiden osuudet (%) puolueiden äänestäjäkunnista ja äänestämättä jättäneiden keskuudessa	296
Taulukko 41. Kolme suosituinta puoluetta vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sen mukaan, mitä asiakysymystä äänestäjät pitivät tärkeimpänä.....	299
Taulukko 42. Eri aihealueet ensimmäisenä maininneiden osuudet (%) ikäryhmittäin ja sukupuolittain	301
Taulukko 43. Eri aihealueet ensimmäisenä maininneiden osuudet (%) koulutustasoinn	302
Kuvio 36. Vasemmisto–oikeisto-sijainnin yhteys eri asiakysymysten tärkeimpänä pitämisen todennäköisyyteen	304
Taulukko 44. Mielipide ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä koskevista väittämistä puolueiden äänestäjäkunnissa (täysin tai jokseenkin samaa mieltä, %).....	306
Kuvio 37. Eduskuntapuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle	319
Kuvio 38. Eduskuntapuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden sijoittuminen GAL–TAN-ulottuvuudelle	322
Kuvio 39. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden sijoittuminen arvoulottuvuuksilla.....	325
Kuvio 40. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden sijoittuminen kaksiulotteiselle arvokartalle	326

Kuvio 41. Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen arvokartalle eduskuntavaalitutkimus 2023 kyselyn vastausten perusteella	328
Kuvio 42. Eduskuntapuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden keskiarvovastaukset Suomen tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin teemoittain	331
Kuvio 43. Hallitus- tai oppositioapuolueita äänestäneiden suhtautuminen erinäisiin poliittisiin asiakysymyksiin	333
Kuvio 44. Hallitusapuolueiden äänestäjien suhtautuminen erinäisiin poliittisiin asiakysymyksiin	334
Taulukko 45. Edustuksellisuuden toteutuminen eduskuntavaaleissa 2023 (%)	349
Taulukko 46. Naisten ja nuorten osuus valituista 2003–2023 (%)	351
Taulukko 47. Naisten osuus valituista puolueittain (%), aikasarja 2003–2023	353
Taulukko 48. Nuorten osuus valituista puolueittain (%), aikasarja 2003–2023	355
Taulukko 49. Nuorten (18–39) naisten ja miesten osuus ehdokkaista ja valituista puolueittain (%); aikasarja 2003–2023	356
Taulukko 50. Neuvottelupöytien (suluissa pöydän numero) hallitusohjelmaan tekemät toimenpide-esitykset (esitysten määrän mukaisessa suuruusjärjestyksessä).....	376
Kuvio 45. Neuvottelupöytiin kutsuttujen asiantuntijoiden määrä sektoreittain (N=1 081)..	377
Kuvio 46. Neuvottelupöytien asiantuntijoiden määrä suhteessa pöydissä tehtyjen toimenpide-esitysten määrään (N=1 358, esitykset selvitettävistä asioista poistettu)	379

KIRJOITTAJAT

Sami Borg on Tampereen yliopiston valtio-opin dosentti ja toimii nykyisin tutkimuspäällikkönä Kunnallisalan kehittämissäätiössä. Borg on Suomen vaalitutkimuskonsortion perustajajäsen.

Tom Carlson on yliopistonlehtori ja valtiotieteiden dosentti Åbo Akademiassa. Hänen päätutkimusalueitaan ovat poliittinen mainonta, vaalikampanjat verkossa ja visuaalinen poliittinen viestintä.

Theodora Helimäki on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hänen väitöskirjansa käsittelee informaation vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen ideologisesta, sosio-normatiivisesta ja ehdokaskeskeisestä näkökulmasta Suomen kontekstissa.

Janette Huttunen (VTT) työskentelee projektitutkijana Åbo Akademin yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksella (Samforsk). Hänen keskeisimmät tutkimuskohteensa ovat nuorten poliittinen osallistuminen ja poliittiset asenteet sekä demokraattiset innovaatiot.

Veikko Isotalo (VTM, DI) on yleisen valtio-opin väitöskirjatutkija Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Isotalon väitöstutkimus tarkastelee eduskuntavaaliehdokkaiden menestykseen vaikuttavia tekijöitä. Isotalo on mukana Koneen säätiön rahoittamassa ”Nuorten vaalikone” (YouthVAA) -tutkimushankkeessa.

Daniel Kawecki on valtio-opin väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa ja työskentelee Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) -seurassa. Hänen tutkimuksensa keskittyy affektiiviseen poliittiseen polarisaatioon ja äänestyskäyttäytymiseen.

Arto Kekkonen on valtiotieteiden tohtori. Hän käsitteli väitöskirjassaan affektiivista poliittista polarisaatiota Suomessa sekä laajemmin sen ymmärtämistä monipuoluedemokratioissa.

Elina Kestilä-Kekkonen on valtio-opin professori Tampereen yliopistossa. Hänen keskeisiä tutkimusalueitaan ovat poliittinen kiinnittyminen, poliittinen sosialisatio ja poliittiset arvot ja asenteet. Kestilä-Kekkonen johtaa Koneen Säätiön rahoittamaa hanketta Discontinuities in Intergenerational Transmission of Political Values in Finland (DISCO) (2024–2027). Hän on Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen.

Ilkka Kärrylä (VTT) toimii poliittisen historian yliopisto-opettajana (ma.) Turun yliopistossa. Hän on tutkinut muun muassa poliittisia puolueita ja ideologioita, talouspolitiikkaa ja työmarkkinasuhteita Suomessa ja muissa Pohjoismaissa toisen maailmansodan päättymisestä nykypäivään. Hän on mukana pohjoismaisessa tutkimusohjelmassa Nyliberalism i Norden, jota rahoittaa ruotsalainen Riksbankens Jubileumsfond.

Riku Luostari (VTM) on historian väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hän tutkii Euroopan unionin merkitystä suomalaisen politiikan muutoksessa.

Mikko Mattila on Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin professori. Hän on kiinnostunut muun muassa poliittisesta toiminnasta, politiikan instituutioista ja Euroopan unionin päätöksenteosta. Mattila on julkaissut lukuisia artikkeleja näistä aiheista kotimaassa ja kansainvälisesti.

Juri Mykkänen on yleisen valtio-opin dosentti ja vanhempi yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Hän on erikoistunut poliittisen viestinnän, talouspolitiikan ja politiikan instituutioiden historiallissosiologiseen analyysiin sekä yhteiskuntateorian kysymyksiin. Viimeaikainen tutkimus on kohdistunut myös kiertotaloudesta ja energiapolitiikasta käytävään keskusteluun ja kuluttajakäyttäytymiseen.

Heikki Paloheimo on valtio-opin emeritusprofessori Tampereen yliopistossa sekä valtio-opin ja taloussosiologian dosentti Turun yliopistossa. Hän on tutkinut vaali-järjestelmiä ja äänestyskäyttäytymistä, puolueiden ja etujärjestöjen roolia talouspoliittisessa päätöksenteossa sekä hallituksen ja tasavallan presidentin asemaa poliittisessa järjestelmässä ja sen päätöksenteossa. Useissa tutkimuksissaan Paloheimo vertailee poliittisia instituutioita ja päätöksentekoa eri Länsi-Euroopan maissa. Hän toimi vuosina 2003 ja 2007 kansallisten eduskuntavaalitutkimushankkeiden johtajana.

Lauri Rapeli on valtio-opin dosentti ja tutkimusjohtaja Åbo Akademin yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksella (Samforsk). Hänen keskeisimmät tutkimuskohteensa ovat kansalaisten poliittinen osallistuminen ja poliittinen käyttäytyminen. Hän on Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen.

Josefina Sipinen (YTT, FM) työskentelee tutkijatohtorina Tampereen ja Helsingin yliopistoissa. Hän on erikoistunut poliittisesti aliedustettujen ryhmien (vähemmistöjen, nuorten ja naisten) poliittisen kiinnittymisen tutkimukseen. Sipinen työskentelee Koneen säätiön ja Suomen Kulttuurirahaston rahoittamassa DISCO-tutkimushankkeessa (Discontinuities in Intergenerational Transmission of Political Values).

Wilma Snickars on valtiotieteiden maisteriopiskelija Åbo Akademiassa. Hän kirjoittaa Pro gradu -tutkielmaansa vuoden 2023 eduskuntavaaliehdokkaiden sosiaalisen median käytöstä.

Kim Strandberg on valtiotieteiden ja poliittisen viestinnän professori Åbo Akademiassa. Strandbergin tutkimuskohteisiin kuuluvat poliittinen viestintä verkossa ja sosiaalisessa mediassa, demokraattiset innovaatiot, kansalaiskeskustelut sekä affektiivinen polarisaatio. Strandberg toimi vuonna 2023 Suomen vaalitutkimuskonsortion lomaketyöryhmän puheenjohtajana.

Peter Söderlund on valtio-opin dosentti ja vanhempi yliopistonlehtori Åbo Akademiassa. Hän on Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen. Hänen tutkimuskohteisiinsa kuuluvat vaalitutkimuksen ohella kansalaisten poliittiset mielipiteet ja asenteet.

Åsa von Schoultz on yleisen valtio-opin professori Helsingin yliopistossa ja vaalitutkimuskonsortion puheenjohtaja. Hän toimii myös vaalitutkimusten kansainvälisen verkoston, Consortium for national election studies (CNES) puheenjohtajana ja on jäsen Comparative Study of Electoral Systems (CSES) -suunnittelukomiteassa. Hänen tutkimuksensa keskittyy poliittiseen käyttäytymiseen, erityisesti puolueiden sisäiseen kilpailuun vaaleissa, sekä kansalaisten ja eliittien näkemyksiin demokraattisista prosesseista.

Hanna Wass on yleisen valtio-opin dosentti ja varadekaani Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Hän johtaa Koneen Säätiön rahoittamaa ”Turvalisuus- ja puolustuspolitiikan dynaaminen kannatus (NATOpoll)” -tutkimushanketta. Wass on vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen ja hänellä on useita asiantuntijatehtäviä koti- ja ulkomaisissa elimissä. Wassin laaja tuotanto keskittyy erityisesti yhdenvertaisen poliittisen osallisuuden ja edustuksen kysymyksiin.

Jussi Westinen (VTT) on tutkijatohtori Tampereen yliopistossa, jossa hän työskentelee DISCO-tutkimushankkeessa (Discontinuities in Intergenerational Transmission of Political Values). Westisen väitöskirja käsitteli poliittisia jakolinjoja ja puoluevalintaa 2000-luvun Suomessa, ja hänen keskeisimmät tutkimuskohteensa ovat poliittiset arvot ja asenteet, äänestyskäyttäytyminen, poliittinen maantiede ja poliittinen sosialisatio.

Juha Ylisalo (VTT) on valtio-opin dosentti, ja hän toimii tutkijatohtorina Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Ylisalon keskeisimpiä tutkimuskohteita ovat puolueiden ohjelmalliset tavoitteet politiikkavaikutuksineen, päätöksenteko monipuoluejärjestelmissä ja poliittiset asenteet.

MINISTERIN ESIPUHE

Yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja oman elinympäristönsä kehittämiseen on keskeinen osa länsimaista demokratiaa ja oikeusvaltiota. Perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Vaali- ja osallistumisoikeuksien edistäminen ja seuranta kuuluvat oikeusministeriölle. Käsillä oleva tutkimus ”Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella” vuoden 2023 eduskuntavaaleista kuvaa tutkijoiden näkemyksiä poliittisesta ilmapiiristä tässä ajassa ja antaa yleiskatsauksen suomalaisen poliittiseen käyttäytymiseen sekä demokratian tilaan.

Pääministeri Orpon hallituksen ohjelman mukaan hallituksen tavoitteena on vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa. Tähän työhön käydään ennakkoluulottomasti uusiakin keinoja hyödyntäen. Hallituksen visiona on, että Suomi on vahva ja avoimesti toimiva demokratia, jossa kansalaisten yleinen luottamus julkisiin instituutioihin on korkealla. Kansalaisten luottamuksen ylläpitämisen eteen tehdään töitä vakaasti ja pitkäjänteisesti. Erityisenä tavoitteena on äänestysaktiivisuuden ja osallisuuden vahvistaminen lasten ja nuorten keskuudessa.

Hallitusohjelman mukaan osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet ovat demokraattisen yhteiskunnan perusta. Avoin, ratkaisukeskeinen keskustelu ja vastuullinen julkisen vallan käyttö rakentavat suomalaista tulevaisuutta. Hallitus edistää yhteiskunnallista vuoropuhelua. Sen rooli on tärkeä myös koulujen demokratiakasvatuksessa. Hyvän keskustelun ja ajatusten avoimen jakamisen kulttuuria on vaalittava yhteiskunnassa jo lapsesta lähtien, myös toista kunnioittavat pelisäännöt muistaen. Laajaa sanan- ja mielipiteenvapautta on tuettava ja ylläpidettävä kaikkialla yhteiskunnassa. Hallitus on myös pitänyt tärkeänä, että perusoikeus- ja demokratiapolitiikan pitkäjänteistä kehitystyötä EU:ssa jatketaan.

Demokratian tila on kansainvälisesti tarkasteltuna heikentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana. Luottamus poliittisia järjestelmiä kohtaan on maailman mittakaavalla vähentynyt, ja samalla demokratian vetovoima hallintomuotona on heikentynyt. Demokratiasta ei ole muodostunut sellaista tavoiteltavaa tilaa kehittyvissä ja autoritäärisissä maissa, kuin millaiseksi se on länsimaisessa kulttuuripiirissä yleisesti koettu. Yhteisiä pelisääntöjä haastetaan yhä useammin ja Euroopan sekä maailman turvallisuusympäristö on muuttunut aiempaa levottomammaksi.

Demokraattisten yhteiskuntien instituutioihin ja järjestelmiin kohdistuu myös yhä voimakkaampaa informaatio- ja hybridi-vaikuttamista, joka on vakava uhka kotimaisten sisäiselle järjestykselle, toimintakyvylle ja aiheuttaa niissä vastakkainasettelua sekä väärän tiedon leviämistä. Kansainväliset kriisit, kuten Venäjän

hyökkäys Ukrainaan, ovat tehneet näkyväksi sen, miten demokraattisesti toimivien maiden sekä niiden kansalaisten itsenäisyyden kunnioittaminen kaipaa jatkuvaa aktiivista puolustamista ja demokratian arvoja vahvistavia tekoja.

Demokratian vahvistaminen on yksi keskeinen keino ehkäistä globaaleja turvallisuusuhkia. Demokratiaa ja sen kriisinkestävyttä on rakennettava normaaliolojen aikana. Keskeistä demokratiassa on vaalien yleinen luotettavuus, oikeus asettua ehdolle, äänestäjän oikeus ja mahdollisuus ilmaista vapaa tahtonsa sekä vaalisalaisuuden varmistaminen. Vaalit on turvattava kaikissa oloissa. Lisäksi on huomattava, että oikeusvaltion selkäranka on toimiva ja riippumaton oikeuslaitos, joka viimekädessä turvaa ihmisten oikeuksien toteutumisen. Hallitus panostaakin lisäresursseja keskeisiin oikeudenhoidon toimijoihin, kuten tuomareiden ja syyttäjien virkoihin, vaativasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta.

Suomi pärjää muiden Pohjoismaiden rinnalla edelleen hyvin kansainvälisissä demokratiavertailuissa. Myös demokratiapolitiikkaa on kehitetty meillä pitkäjänteisesti. Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia lisää esimerkiksi myös kansalaisaloite, joka täydentää perinteistä edustuksellista, vaaleihin perustuvaa demokratiaa. Osallisuuden vahvistaminen myös muilla areenoilla, esimerkkinä vaikka nuorten Poliittikkaviikko, on yksi keino luoda kanavia yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja sitä kautta heijastua myös yleisemmin äänestysaktiivisuuteen, mikä on äärimmäisen tärkeää pitää korkealla tasolla.

Poliittisissa ehdokkaissa ja puolueiden ohjelmissa on eroja, jotka näkyvät päätöksenteossa. Toivon, että ihmiset jatkossakin uskovat demokratiaan ja siihen, että vaaleissa äänestämällä todella voi vaikuttaa.

Leena Meri
Oikeusministeri

Käsillä oleva teos on kansallinen vaalitutkimus vuoden 2023 eduskuntavaaleista. Tutkimus on jatkoa vuosien 2003, 2007, 2011, 2015 ja 2019 eduskuntavaaleja käsitteleville tutkimushankkeille. Tutkimusaineisto toimii myös Suomen demokratia-indikaattoreiden perusaineistona. Indikaattoreita ylläpidetään Suomen vaalitutkimusportaalissa (www.vaalitutkimus.fi), joka palvelee suomalaisen vaalitutkimustiedon keskeisenä julkaisuareenana. Tutkimushankkeen pääaineisto on saatavissa maksutta tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön sekä opiskelutarkoituksiin. Tutkimuksen ovat kirjoittaneet laajassa yhteistyössä suomalaiset tutkijat eri yliopistoista. Teos edustaa tutkijoiden näkemyksiä suomalaisen demokratian ja vaalien keskeisistä kysymyksistä.

Oikeusministeriö

MINISTERNS FÖRORD

Individens rätt att delta i och påverka utvecklingen av samhället och sin levnads- miljö är centrala för den västerländska demokratin och rättsstaten. Enligt grundla- gen är den offentliga maktens uppgift att främja individens möjligheter att delta i samhällelig verksamhet. Till justitieministeriet hör att främja och övervaka rätten att delta i val och rätten till inflytande. Denna forskningsrapport "Statsministerval i en tid av politisk polarisering" om riksdagsvalet 2023 presenterar forskarnas bild av det politiska klimatet i dag och ger en översikt över finländarnas politiska beteende och demokratins tillstånd.

I statsminister Orpos regeringsprogram har regeringen som mål att stärka demokra- tin, delaktigheten och förtroendet i samhället. Nya medel för att värna om dessa grundläggande värderingar ska utredas på ett fördomsfritt sätt. Regeringens vision är att Finland ska vara en stark demokrati där medborgarna har ett högt förtroende för de offentliga institutionerna. Medborgarnas förtroende upprätthålls via stabila och långsiktiga insatser. Ett särskilt mål är att stärka valdeltagandet och delaktig- heten bland barn och unga.

Enligt regeringsprogrammet är delaktighet och inflytande grunden för ett demokratiskt samhälle. En öppen, lösningsorienterad diskussion och ansvarsfull utövning av offentlig makt bygger den finländska framtiden. Regeringen främjar den samhälleliga dialogen. Dess roll är också viktig för skolornas demokratifostran. En kultur av god diskussion och öppen tankedelning måste bevaras i samhället redan från barndomen, också med tanke på spelregler som respekterar den andra. Den omfattande yttrandefriheten ska stödjas och upprätthållas i hela samhället. Regeringen har också ansett det vara viktigt att det långsiktiga utvecklingsarbetet med att stärka grundläggande rättigheter och demokratipolitik i EU fortsätter.

Demokratins tillstånd har försämrats internationellt sett under det senaste årtiondet. Förtroendet för de politiska systemen har minskat på global nivå, samtidigt som demokratins attraktionskraft som styrelseform har minskat. Demokratin har inte blivit ett sådant eftersträvanvärt mål i utvecklings- och aukto- ritära länder som den allmänt upplevts i västvärldens kulturkretsar. De gemen- samma spelreglerna utmanas allt oftare och säkerhetsmiljön i Europa och i världen har blivit allt mer oroväckande.

De demokratiska samhällenas institutioner och system utsätts också för allt starkare informations- och hybridpåverkan, som utgör ett allvarligt hot mot den interna ordningen, funktionsförmågan och skapar motsättningar och spridning av falsk information i målländerna. Internationella kriser, såsom Rysslands invasion av

Ukraina, har visat hur respekten för demokratiskt fungerande länders och deras medborgares självständighet kräver fortsatt aktivt försvar och handlingar som stärker demokratiska värden.

Att stärka demokratin är ett centralt sätt att förebygga globala säkerhetshot. Demokratin och dess kriställighet måste byggas upp under normala förhållanden. Det centrala i demokratin är valens allmänna tillförlitlighet, rätten att ställa upp som kandidat, väljarens rätt och möjlighet att uttrycka sin fria vilja samt säkerställandet av valhemligheten. Valen måste säkras under alla omständigheter. Dessutom bör det noteras att rättsstatens ryggrad är ett fungerande och oberoende rättsväsende som i sista hand tryggar tillgodoseendet av människors rättigheter. Regeringen satsar därför tilläggsresurser på centrala aktörer inom rättsvården, såsom domare och åklagare, trots det krävande ekonomiska läget.

Vid sidan av de övriga nordiska länderna klarar sig Finland fortfarande bra i internationella demokratijämförelser. Även demokratipolitiken har utvecklats långsiktigt hos oss. Medborgarnas inflytande stärks till exempel också av medborgarinitiativet, som kompletterar den traditionella representativa, valbaserade demokratin. Att stärka delaktigheten också på andra arenor, till exempel genom politikveckan för unga, är ett sätt att skapa kanaler för samhällelig påverkan vilket kan återspegla på valdeltagandet, vilket det är ytterst viktigt att hålla på en hög nivå.

Det finns skillnader mellan de politiska kandidaterna och partiernas program, vilket återspeglas i beslutsfattandet. Jag hoppas att människor även i fortsättning kommer att tro på demokratin och att man verkligen kan påverka genom att rösta i val.

Leena Meri
Justitieminister

Denna publikation är den nationella valundersökningen efter riksdagsvalet 2023. Den är en fortsättning på riksdagsvalsundersökningarna 2003, 2007, 2011, 2015 och 2019. Undersökningarna utgör även grundmaterial för de finländska demokratiindikatorerna. Indikatorerna finns tillgängliga via Finlands valforskningsportal (www.vaalitutkimus.fi/sv/) som fungerar som en central publiceringsarena för finländska valforskningsdata. Forskningsprojektets huvudmaterial är avgiftsfritt tillgängligt för vetenskaplig forskning och undervisning samt för studier. Undersökningen har utarbetats i ett omfattande samarbete mellan finländska forskare från olika universitet. Undersökningen representerar forskarnas syn på centrala frågor vad gäller den finländska demokratin och val.

Justitieministeriet

FOREWORD BY THE MINISTER

The right of individuals to participate in and influence the development of society and their living environment is at the centre of Western democracy and the rule of law. According to the Constitution of Finland, the task of public authorities is to promote the opportunities of individuals to participate in societal activities. The Ministry of Justice is responsible for promoting and monitoring the right to participate in elections and the right to influence. This research report "Prime Minister Elections in the Age of Political Polarisation" on the 2023 parliamentary elections presents the researchers' view of the current political climate and provides an overview of Finns' political behaviour and the state of democracy.

In Prime Minister Orpo's Government Programme, the Government aims to strengthen democracy, participation and trust in society. We will examine new ways to foster these fundamental values with an open mind. The Government's vision is for Finland to be a strong democracy where citizens have a high level of trust in public institutions. Citizens' trust is maintained through stable and long-term efforts. A specific objective is to strengthen voting turnout and participation among children and young people.

According to the Government Programme, participation and influence are the foundation of a democratic society. Open, solution-oriented dialogue and the responsible exercise of public power build the future of Finland. The Government promotes civic dialogue. Its role is also important for democracy education in schools. The culture of good debate and open sharing of ideas must be fostered in society from the start, also bearing in mind the rules of the game that respect one another. Extensive freedom of expression must be supported and maintained throughout society. The Government has also considered it important to continue the long-term development work on strengthening fundamental rights and democracy policy in the EU.

Internationally, the status of democracy has deteriorated over the past decade. Trust in political systems has declined globally, while the attractiveness of democracy as a form of governance has weakened. Democracy has not become the desired state in developing and authoritarian countries as it has generally been perceived in Western culture. Common rules of the game are increasingly challenged and the security environment in Europe and the world has become more uncertain.

The institutions and systems of democratic societies are also increasingly subject to information and hybrid influences, posing a serious threat to their legitimacy and ability to function. International crises, such as the Russian invasion of Ukraine, have highlighted that democracy needs continuous active defending and actions that strengthen its values.

Promoting democracy is one of the most important ways to prevent global security threats. Democracy and its resilience to crises must be built under normal conditions. Central to democracy is the general reliability of the elections, the right to stand for election, the right of the voter and the opportunity to express his or her free will and to ensure election secrecy. Elections must be secured under all circumstances. It should also be noted that the backbone of the rule of law is a functioning and independent judiciary that ultimately guarantees the exercise of peoples' rights. The Government will therefore invest additional resources in key actors in the justice sector, such as judges and prosecutors, despite the demanding economic situation.

Finland, along with the other Nordic countries, performs well in international democracy studies. Democracy policy in Finland has developed over the long term. For example, the citizens' initiative complement traditional representative electoral democracy. Increasing participation in other arenas can strengthen belief in one's own ability to influence, which can also be reflected in voter turnout.

Strengthening participation also in other arenas, such as the Youth Policy week, is one way of creating channels for exerting influence on society and may therefore also be reflected more generally in voting turnout, which is extremely important to maintain at a high level.

There are differences between political candidates and party programmes that are reflected in decision-making. I hope that people will continue to believe in democracy and that voting in elections can really have an impact.

Leena Meri
Minister of Justice

This publication is the national election study concerning the 2023 parliamentary elections and is a continuation of the 2003, 2007, 2011, 2015 and 2019 election studies. They also form the basic data for the Finnish democracy indicators. The indicators are available through the Finnish Election Study Portal (www.vaalitutkimus.fi/en/), which is the key publication channel for research data on Finnish elections. The principal research material of the research project is available free of charge for scientific research, teaching and study purposes. The study has been conducted through extensive co-operation between Finnish researchers from different universities. The publication represents the researchers' views on key issues related to Finnish democracy and elections.

Ministry of Justice

TOIMITTAJIEN ESIPUHE

Tämä teos on kuudes peräkkäinen kansallinen eduskuntavaalitutkimus. Vaalitutkimuskonsortio aloitti toimintansa 2000-luvun alkupuolella, jolloin Suomi sai kutsun liittyä kansainväliseen CSES-yhteistyöhön (Comparative Study of Electoral Systems). Varsinainen tutkimussarja alkoi vuoden 2003 eduskuntavaaleissa ja sitä seuranneet tutkimukset ovat olleet rakenteiltaan ja toteutukseltaan samankaltaisia. Myös nyt käsillä oleva tutkimus on toimitettu artikkelikokoelma ja Eduskuntavaalit 2023 -tutkimushankkeen pääjulkaisu.

Vaalitutkimusohjelma on organisoitu Suomen vaalitutkimuskonsortioksi (Finnish National Election Study Consortium, FNES). Sen tieteellistä työtä johtaa johtoryhmä, jonka puheenjohtajana toimii professori Åsa von Schoultz Helsingin yliopistosta ja jäsenenä professori Elina Kestilä-Kekkonen Tampereen yliopistosta, tutkimusjohtaja Lauri Rapeli Åbo Akademiasta, tutkijatohtori Josefina Sipinen Tampereen ja Helsingin yliopistosta, dosentti Peter Söderlund Åbo Akademiasta, tutkijatohtori Aino Tiihonen Tampereen yliopistosta ja varadekaani, yleisen valtio-opin dosentti Hanna Wass Helsingin yliopistosta.

Tämän julkaisun perusaineistona toimii vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen toteutettu kyselytutkimus. Siinä valtakunnallisesti edustava otos vaalien äänioikeutetuista on täyttänyt kyselylomakkeen joko paperilomakkeena tai sähköisesti verkossa. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 8 636 suomalaista.

Lomakkeiden kysymykset ovat tutkijaryhmän suunnitteleamia. Vuoden 2023 lomakkeiden suunnittelua koordinoi lomaketyöryhmä, jota johti professori Kim Strandberg Åbo Akademiasta. Ryhmän muut jäsenet olivat Theodora Helimäki, Janette Huttunen, Veikko Isotalo, Josefina Sipinen ja Aino Tiihonen. Aineistonkeruusta vastasi kilpailutuksen jälkeen Taloustutkimus Oy. Osa tutkimuksen kysymyksistä on kansainvälisesti vertailukelpoisia ja osa kansallisen seurannan vuoksi samanlaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa. Mukana on aina myös uusiin tutkimusongelmiin suunniteltuja tuoreita kysymyksiä. Vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen toteutetun kyselyn ja aineistonkeruun perustiedot löytyvät liitteestä 1. Kerättyä aineistoa käytetään tämän tutkimuksen lisäksi useissa muissa tieteellisissä julkaisuissa. Tämän teoksen luvuissa hyödynnetään pääaineiston lisäksi esimerkiksi aiempia eduskuntavaalitutkimuksia ja virallisia vaalitulastoja.

Kansalliset vaalitutkimukset antavat ajankohtaiskuvan siitä poliittisesta ilmapiiristä, jossa vaalit käytiin, ja jossa uusi hallitus aloitti työnsä. Tämän lisäksi ne kattavuutensa vuoksi luovat myös yleisnäkymän suomalaisten poliittiseen käyttäytymiseen ja suomalaisen demokratian tilaan. Koska vaalitutkimuksia on Suomessa tehty jo yli kaksikymmentä vuotta, ne antavat mahdollisuuden seurata ja päivittää keskeisiä demokraatiaindikaattoreita tietopohjaisen päätöksenteon tueksi. Suomen vaalitutkimuskonsortion kansainvälinen yhteistyö puolestaan mahdollistaa näiden indikaattoreiden vertailun eurooppalaisessa mittakaavassa.

Teos julkaistaan oikeusministeriön sarjassa ja se on ladattavissa sähköisenä sekä valtioneuvoston julkaisuarkistosta (VALTO) että vaalitutkimusportaalien (www.vaalitutkimus.fi) kautta. Vaalitutkimusportaalista löytyy myös lisätietoa vaalitutkimusohjelmasta ja aiemmista eduskuntavaalitutkimuksista.

Kirjan toimittajina haluamme lämpimästi kiittää kaikkia 22 kirjoittajaa, vaalitutkimuskonsortion johtoryhmää sekä oikeusministeriötä ja varsinkin sen demokraati- ja julkisoikeusosaston yhteyshenkilöitä sujuvasta yhteistyöstä. Erityisesti kiitämme YTM Maria Kekkosta tarkasta ja tehokkaasta kirjan toimitustyöstä sekä kotiyliopistojamme tuesta toimitustyön tekemiseen.

Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund
Toukokuu 2023

REDAKTÖRERNAS FÖRORD

Denna bok är den sjätte i raden av nationella riksdagsvalsundersökningar. Valforskningskonsortiet inledde sin verksamhet i början av 2000-talet då Finland fick en inbjudan att medverka i det internationella CSES-samarbetet (Comparative Study of Electoral Systems). Den första undersökningen i serien av valundersökningar gjordes i samband med riksdagsvalet 2003. De därpåföljande valundersökningarna har varit i stort sätt likadana till sin struktur och förverkligande. Även denna undersökning är en redigerad artikelsamling och valforskningsprojektets huvudrapport för riksdagsvalet 2023.

Valforskningsprogrammet organiserats genom det finländska valforskningskonsortiet (the Finnish National Election Study Consortium, FNES). Konsortiets akademiska arbete leds av en ledningsgrupp under professor Åsa von Schoultz (Helsingfors universitet) ordförandeskap. Dess övriga medlemmar är professor Elina Kestilä-Kekkonen (Tammerfors universitet), forskningschef Lauri Rapeli (Åbo Akademi), forskardoktor Josefina Sipinen (Tammerfors universitet och Helsingfors universitet), docent Peter Söderlund (Åbo Akademi), forskardoktor Aino Tiihonen (Tammerfors universitet) samt vicedekan och docent Hanna Wass (Helsingfors universitet).

Undersökningens empiriska material består av en enkätundersökning som insamlats efter riksdagsvalet 2023. Ett representativt urval av röstberättigade finländska medborgare fyllde i endera en pappersenkät som returnerades per post eller elektroniskt på webben. I frågeundersökningen deltog totalt 8636 finländare.

Enkätfrågorna har utarbetats av en grupp forskare. Arbetsgruppen som koordinerade planeringen av enkäterna i 2023 års undersökning leddes av professor Kim Strandberg (Åbo Akademi). Övriga medlemmar var Theodora Helimäki, Janette Huttunen, Veikko Isotalo, Josefina Sipinen och Aino Tiihonen. Datainsamlingen genomfördes efter konkurrensutsättning av Taloustutkimus Oy. Vissa frågor i undersökningen är identiska med frågor i motsvarande internationella undersökningar för att möjliggöra jämförelser mellan länder, andra är identiska med frågor i tidigare nationella undersökningar för att säkerställa jämförbarheten över tid i Finland. I och med att en del av forskningsproblemen är helt nya finns även nya frågor. Uppgifter om enkäten och datainsamlingen i 2023 års undersökning finns i bilaga 1. I tillägg

till denna undersökning används datamaterialet till flera andra vetenskapliga publikationer. I kapitlen av denna bok utnyttjas också andra datakällor, till exempel tidigare riksdagsvalsundersökningar och officiell statistik.

De finländska riksdagsvalsundersökningarna ger en bild av det aktuella politiska klimatet som rådde vid tidpunkten för valet och då regeringen inledde sitt arbete. I stöd av resultaten från de upprepade undersökningarna ges möjlighet att få en översikt över finländarnas politiska beteende och den finländska demokratis tillstånd. Eftersom valundersökningar har genomförts i Finland i över tjugo år skapar det förutsättningar för att följa och uppdatera centrala demokratiindikatorer till stöd för faktabaserat beslutsfattande. Nationella valforskningskonsortiets internationella samarbete främjar å sin sida jämförelser med europeiska länder.

Boken publiceras i justitieministeriets rapportserie och den kan laddas upp via statsrådets elektroniska publiceringsarkiv VALTO eller via Finlands valforskningsportal (<https://www.vaalitutkimus.fi/sv/>). På valforskningsportalen hittas även tilläggsinformation om valforskningsprogrammet och om tidigare riksdagsvalsundersökningar.

Som redaktörer för boken vill vi å det varmaste tacka samtliga 22 författare som bidragit till helheten, valforskningskonsortiets ledningsgrupp, justitieministeriet och särskilt kontaktpersonerna inom avdelningen för demokrati och offentlig rätt för ett angenämt samarbete. Vi vill vidare rikta ett varmt tack till pol.mag. Maria Kekkonen för en noggrann och effektiv insats i redigeringsarbetet samt våra hemuniversitet för det stöd som möjliggjort vårt arbete.

Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli och Peter Söderlund
Maj 2024

FOREWORD BY THE EDITORS

This book is the sixth volume of the Finnish National Election Study (FNES). The Election Study Consortium was established in the beginning of the 2000s when Finland received an invitation to become a member of the Comparative Study of the Electoral Systems (CSES). The study series began in the 2003 parliamentary elections and the studies after that have been similar in style and structure. Like its predecessors, the study at hand is also an edited volume and the main report of the Finnish National Election Study 2023.

The Finnish National Election Study is run by the Finnish National Election Study Consortium. Its academic activities are led by steering committee, which is chaired by Professor Åsa von Schoultz (University of Helsinki). Other members are Professor Elina Kestilä-Kekkonen (Tampere University), Research Director Lauri Rapeli (Åbo Akademi), Postdoctoral Researcher Josefina Sipinen (Tampere University and University of Helsinki), Adjunct Professor Peter Söderlund (Åbo Akademi), Postdoctoral Researcher Aino Tiihonen (Tampere University) and Vice-Dean, Adjunct Professor Hanna Wass (University of Helsinki).

The primary data source used in this study is a survey conducted after the 2023 parliamentary elections. A nationally-representative sample of persons entitled to vote, altogether 8 636 people, responded to a series of questions either on paper or online.

The members of the Finnish National Election Study Consortium have formulated the questions. A working group, chaired by Professor Kim Stranberg, coordinated the 2023 study design. Other members of the group were Theodora Helimäki, Janette Huttunen, Veikko Isotalo, Josefina Sipinen and Aino Tiihonen. The data was collected by Taloustutkimus after competitive tendering. Some questions allow international comparison and others are identical with previous national datasets to enable analyses over time. There are, however, a number of questions that have been specifically designed to explore novel research topics. Further information about data collection for FNES 2023 may be found in Appendix 1. Aside from this study, the data will be used in several other scientific publications. Besides this survey data, the chapters in this volume rely, for instance, on previous FNES data, and official election statistics.

National election studies give a timely picture of the political atmosphere where the election campaign took place, and in which the new government started its work. Due to their comprehensive approach, national election studies also give a more general picture of the political behavior of the Finns and the state of democracy in Finland. Since electoral studies have already been conducted for over twenty years in Finland, they enable us to follow and update the key democracy indicators to support information-based decision-making. In addition, the international cooperation of the Finnish National Election Study Consortium gives a possibility to compare these indicators cross-nationally.

The edited volume is published by the Ministry of Justice. It can be downloaded electronically from either The Institutional Repository for the Government (VALTO) or the FNES portal (www.vaalitutkimus.fi). The latter portal also includes more information on the Consortium and the previous versions of Finnish National Elections Studies.

As the editors of this volume, we would like to warmly thank all 22 contributors, the steering group of the FNES and the Ministry of Justice. We would especially like to thank the Department for Democracy and Public Law at the Ministry of Justice for a smooth collaboration. A special thanks also goes to Maria Kekkonen (M.Soc.Sci) for her pedantic and effective work in the editing process, and our home universities for supporting our work.

Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli and Peter Söderlund
May 2024

1 Johdanto

Elina Kestilä-Kekkonen, Lauri Rapeli ja Peter Söderlund

Tämän kirjan otsikko, Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella, pyrkii tavoittamaan kaksi ilmiötä, joista 2023 eduskuntavaalit todennäköisimmin tullaan muistamaan. Monelle äänestäjälle kampanjointi näyttäytyi tulevan pääministerin valintana. Vaihtoehdot – Petteri Orpo (Kok.), Sanna Marin (SDP) ja Riikka Purra (PS) – jakoivat äänestäjäkuntaa vahvasti. Valittavana oli paitsi erilaisia persoonia, myös varsin erilaisia näkymiä Suomen tulevaisuuteen. Petteri Orpo ja Riikka Purra, sekä heidän edustamiensa puolueiden ehdokkaat laajemminkin, löysivät toisensa visioimalla tiukkaa talouskuria ja valtion velkaantumisen pysäyttämistä. Sanna Marin ja SDP tarjosivat äänestäjille kuvaa tulevaisuudesta, jossa Suomi jatkossakin tarjoaisi hyvinvointivaltion perusturvaa vähintään nykyisessä mittakaavassa, vaikka se tarkoittaisi, että valtion velanottoa ei olisi mahdollista vähentää. Taloudenpidon lisäksi vaaleissa kohtasivat myös toisistaan poikkeavat käsitykset monista muista asiakysymyksistä, kuten vähemmistöjen asemasta, maahanmuutosta ja ilmastonmuutoksesta.

Oikeistokonservatiivien ja niin kutsutun vihervasemmiston välinen polarisaatio oli näkyvästi esillä kaikissa vaalikampanjan aikana esiin nousseissa tärkeissä kysymyksissä. Äänestäjillä oli valittavanaan useita eri puolueita ja ehdokkaita, mutta ne olivat jakautuneet kahteen blokkiin tavalla, joka oli Suomen oloihin poikkeuksellinen. Edellisellä hallituskaudella vallassa olleen Sanna Marinin johtaman blokin ja sen kanssa kilpailleen oikeisto-opposition maalaamat tulevaisuuskuvat olivat voimakkaasti eriytyneet.

Petteri Orpon johdolla oikeisto-oppositio otti niukahkon vaalivoiton. Tässä kirjassa läpivalaistaan 2023 tapahtunutta vallanvaihtoa ennen kaikkea äänestyskäyttäytymisen näkökulmasta. Kirjan viisitoista lukua kytkeytyvät usein eri tavoin kirjan otsikkoon. Äänestäjäkunnan jakautuminen, arvomaailmojen polarisaatio ja äänestyspäätösten taustalla vaikuttanut halu vaikuttaa pääministeripuolueen valintaan tulevat toistuvasti esiin, kun lukujen kirjoittajat analysoivat empiirisesti äänestyskäyttäytymistä 2023 vaaleissa. Ennen analyysijä on kuitenkin hyvä palauttaa mieleen minkälaisessa tilanteessa ja ilmapiirissä 2023 eduskuntavaalit Suomessa käytiin.

1.1 Ennen vuoden 2023 eduskuntavaaleja

Vuoden 2023 eduskuntavaalien äänestyspäivä oli sunnuntai 2. huhtikuuta. Vaaleja edeltäneet neljä tapahtumarikasta vuotta pitivät sisällään muun muassa kotimaisen hallituskriisin, globaalin pandemian ja Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan, joka johdatti Suomen nopeasti hakemaan Nato-jäsenyyttä. Lisäksi hiljattain oli järjestetty myös kahdet muut vaalit: kuntavaalit vuonna 2021 ja aluevaalit vuonna 2022, joissa vaalikampanjointia vaikeutti koronapandemia. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa asiat olivat kuitenkin jo monin tavoin kuten ennenkin. Puolueet ja ehdokkaat olivat jälleen toreilla tarjoamassa kahvia, makkaraa ja hernekeittoa.

Vuoden 2019–2023 vaalikauden aikana Suomea hallitsi koalitiollahitus, johon kuuluivat sosialidemokraatit, keskusta, vihreät, vasemmistoliitto ja ruotsalainen kansanpuolue. Kokoomus ja perussuomalaiset olivat kaksi suurinta oppositio-puoluetta. Lisäksi oppositiossa olivat pienemmistä puolueista kristillisdemokraatit, Liike Nyt ja Valta kuuluu kansalle. Viimeksi mainittu perustettiin vuonna 2021 kesken vaalikauden, sen jälkeen kun Ano Turtiainen oli erotettu perussuomalaisista.

Puolueet ovat tavanneet mennä eduskuntavaaleihin niin kutsutusti sammutetuina lyhdyin. Tämä on tarkoittanut sitä, että mitään hallituskoalitiovaihtoehtoa ei ole suljettu etukäteen pois. Vuoden 2023 vaaleissa oli kuitenkin toisin, ja jo varhaisessa vaiheessa vaalikampanjointia politiikka alkoi blokkiutua. Kokoomus avasi oven hallituskumppanuuteen perussuomalaisille tammikuussa 2023 toteamalla, että se on valmis yhteistyöhön kaikkien puolueiden kanssa. Pian tämän jälkeen kolme viidestä istuvasta hallituspuolueesta – vihreät, sosialidemokraatit ja vasemmistoliitto – ilmoittivat selkeästi, etteivät he voisi kuvitella hallituksen muodostamista perussuomalaisien kanssa. Tämä teki selväksi äänestäjille, että päävaihtoehdot olivat joko kahden suuren porvarillisen puolueen perustalle muodostuva oikeistohallitus, tai sosialidemokraattien johtama, pääosin punavihreä hallitus. Sinipunahallituksen mahdollisuuksia heikensi kampanjoinnissa hyvin varhaisessa vaiheessa esiin tulleet merkittävät erot talouspolitiikassa sosialidemokraattien ja kokoomuksen välillä.

Vuoden 2019 vaalikampanjoinnissa ilmastopolitiikka ja maahanmuutto olivat keskeisiä teemoja. Neljä vuotta myöhemmin ilmasto ei kuitenkaan enää ollut samalla tapaa näkyvässä roolissa. Keskustelu maahanmuuttopolitiikasta sai myös vähemmän huomiota, vaikka perussuomalaiset nostivat teemaa vaalikampanjoinnissaan jonkin verran esiin erityisesti jengirikollisuuden ja koulujen eriytymisen teemoihin liittyen. Nato-kysymys ei ollut vedenjakaja, sillä eduskuntapuolueiden keskuudessa vallitsi laaja yksimielisyys liittymisprosessin aloittamisesta jo keväällä 2022. Suomen Nato-prosessi oli loppusuoralla vaaleja käytäessä. Sen sijaan vuoden 2023 vaalikampanjoinnissa keskeisiksi asiakysymyksiksi nousivat julkinen talous,

velkaantuminen, sosiaali- ja terveystuudistus sekä työperäinen maahanmuutto. Klassinen sosioekonominen vasemmisto-oikeisto -jakolinja, ja erityisesti kysymykset verotuksesta ja julkisen sektorin koosta erottivat siten selkeämmin puolueita kuin monissa aiemmissa vaalikampanjoissa. Kokoomusta ja perussuomalaisia yhdisti juuri talouspolitiikan suunta. Konkreettisemmat talouskysymykset koskivat sitä, miten korkeita energian hintoja ja inflaatiota hallittaisiin Venäjän hyökkäyssodan seurauksena. Oppositio kritisoi hallituksen julkisen talouden hoitoa. Sanna Marinin hallituskauden aikana valtion velka oli kasvanut merkittävästi, 44 prosentista lähes 52 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuonna 2022. Hallituspuolueet vastustivat kuitenkin suuria leikkauksia seuraavalla vaalikaudella ja korostivat sen sijaan työllisyyden edistämisen ja valtion talouden tasapainottamisen merkitystä niin, ettei se koskisi yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevia.

Markkinatutkimusyriytysten tiedotusvälineille tekemien gallupien mukaan kansalaisten mielipiteet vaihtelivat useaan otteeseen vuosien 2019 ja 2023 välillä, päättyen kolmen suurimman puolueen väliseen trilleriin vaalikampanjoinnin loppuvaiheessa. Huhtikuun 2019 eduskuntavaaleissa sosialidemokraatit nousivat suurimmaksi puolueeksi voitettuaan niukasti perussuomalaiset. Antti Rinteen johtama viiden puolueen laaja koalitio aloitti kautensa kaksi kuukautta vaalien jälkeen. Hallituksen ensimmäisen puolivuotiskauden ajan sosialidemokraatit säilyttivät vahvan aseman mielipidemittauksissa. Kuitenkin jo vuoden 2019 lopulla syntyi hallituskriisi, kun Antti Rinteen Posti-kiistan käsittelyä arvosteltiin voimakkaasti. Kuukausia kestänyt kiista koski Postin työehtosopimusten heikentämistä ja sen vaikutuksia pakettilajittelijoiden työolosuhteisiin. Rinnettä syytettiin viestinnän epäselvyydestä ja tilanteen hallinnan puutteesta. Sosialidemokraattien tuki suomalaisten keskuudessa laski useilla prosenttiyksiköillä hallituskriisin seurauksena. Sen jälkeen kun hallituskumppani keskusta ilmoitti, että pääministerillä ei ole enää puolueen luottamusta, Antti Rinne päätti erota, ja hänen seuraajakseen tuli Sanna Marin, joka oli maailman nuorin istuva pääministeri. Tuki sosialidemokraateille palautui vain kolmessa kuukaudessa, ja puolueen kannatus saavutti lähes hallituskriisiä edeltäneen tason. Suuri noste syntyi kuitenkin Covid-19-pandemian myötä keväällä 2020, kun yleinen sulkutila oli voimassa. Pääministeripuolueen suosio mielipidemittauksissa kasvoi ja oli parhaimmillaan 23–24 prosenttia alkukesästä, minkä perusteella suuren osan äänestäjistä voidaan tulkita hyväksyneen hallituksen ja erityisesti pääministeripuolueen alkuperäiset toimenpiteet. Tuki kuitenkin laski vähitellen sitä mukaa kun Sanna Marin joutui yhä useammin otsikoihin sekä poliittisten että yksityiselämän tapahtumien vuoksi. Tuki vakiintui ja oli 18–20 prosentin välillä vaalikauden kahden viimeisen vuoden aikana ennen vuoden 2023 eduskuntavaaleja.

Hallituskauden alussa opposition suosituimman puolueen, perussuomalaisten, suosio mielipidemittauksissa kulki vuoroin ylä- ja alamäkeen. Kun hallituspuolueet menettivät jalansijaa vuonna 2019, perussuomalaiset nousivat suurimmaksi puolueeksi lähes 24 prosentin kannatuksella. Pandemiakevään ja -kesän aikana tuki laski 18 prosenttiin, mutta kääntyi kesän jälkeen taas nousuun. Puolue palasi jälleen Suomen suosituimmaksi puolueeksi mielipidemittauksissa. Kesäkuussa 2021 Jussi Halla-aho ilmoitti yllättäen eroavansa puheenjohtajan tehtävästä reilun vuoden kuluttua. Aluksi puolueen kannatusluvut eivät muuttuneet, mutta muutamaa kuukautta ennen puheenjohtajan vaihtumista ne kääntyivät jälleen laskuun. Kun Riikka Purra astui Jussi Halla-ahon tilalle puheenjohtajaksi elokuussa 2021, tuki pysyi vakaana useiden kuukausien ajan. Tammikuussa 2022 pidettyjen aluevaalien aikana, jolloin keskityttiin perussuomalaisille vieraampiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakysymyksiin, tapahtui suosiossa merkittävä lasku 18 prosentista 15 prosenttiin. Tuki pysyi edelleen matalalla tasolla Venäjän hyökkäyssodan alkuvaiheessa. Kuitenkin kesästä 2022 lähtien perussuomalaisten kannatus lähti nousuun ja puolue tavoitti lopulta sosiaalidemokraatit ja kokoomuksen vaalikampanjoinnin loppuvaiheessa.

Sisä- ja ulkopoliittikan tapahtumat eivät vaikuttaneet merkittävästi oppositiopuolue kokoomuksen kannatukseen, eikä myöskään esiin tulleet erimielisyydet puolueen liberaalin ja konservatiivisen siiven välillä, jotka johtivat Kirsi Pihan vetäytymiseen Helsingin pormestarikisasta vuonna 2021. Ensimmäisen kahden vuoden aikana puolueen kannatus pysyi noin 17 prosentissa. Keskellä vaalikautta kokoomus nousi kuitenkin ykköseksi mielipidemittauksissa. Puolue sai tuulta purjeisiinsa kesäkuun 2021 kuntavaalien myötä. Puolueen kannatus laajeni yhteiskuntaryhmiin, jotka eivät perinteisesti olleet äänestäneet puoluetta. Kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan, Nato-myönteinen puolue sai lisäpotkua. Lyhyessä ajassa kokoomus saavutti parhaimmillaan 26 prosentin kannatuksen ja pysytteli 23–24 prosentin tuntumassa 2022 loppuvuoden ajan.

Kolmen suuren puolueen takana vihreiden ja keskustan trendi oli vaalikauden ajan laskeva. Keskusta ei onnistunut kääntämään trendiä puheenjohtajavaihdoksesta huolimatta, Annika Saarikon korvatussa Katri Kulmunin syyskuussa 2020.

Koska kokoomus menetti kannatustaan vaalikampanjakuukausien aikana, perussuomalaiset nosti sitä viimeisen vuoden aikana, ja sosialidemokraatit pysyivät samalla tasolla, kävi selväksi, että eduskuntavaaleista oli tulossa erittäin tasaiset. Vaalikampanjoinnin viimeisten kahden kuukauden aikana ero ensimmäisen ja kolmannen puolueen välillä oli mielipidemittauksissa tilastollisen virhemarginaalin sisällä, eli enintään yhden tai kahden prosenttiyksikön luokkaa. Kokoomus oli kuitenkin koko ajan suosituin, kun taas perussuomalaiset ohittivat sosialidemokraatit aivan vaalikampanjoinnin loppupuolella.

Koska kolme suurinta puoluetta olivat lähes tasaväkisiä mielipidemittauksissa vaalikampanjoinnin lopussa, käytiin keskustelua taktisesta äänestämisestä. Taktinen äänestäminen tarkoittaa, että äänestäjä äänestää toista puoluetta kuin sitä, josta eniten pitää, ajaakseen lyhyen aikavälin tavoitteita, kuten vaikuttaakseen hallitustunnustelijan valintaan. Erityisesti sosialidemokraatit Sanna Marinin johdolla pyrkivät kehystämään vaalikamppailun kahden eri vaihtoehdon väliseksi taisteluksi: kokoomuksen ja perussuomalaisten johtaman oikeistohallituksen ja sosialidemokraattien johtaman punavihreän hallituksen. Myös vähemmistöhallituksen mahdollisuudesta keskusteltiin, vaikkakin pääosin spekulatiivisissa tiedotusvälineissä.

1.2 Vaalitulos

Vaalipäivänä 2. huhtikuuta 2023 selvisi, että äänestysaktiivisuus oli samalla tasolla kuin neljä vuotta aiemmin. Vuonna 2023 72,0 prosenttia Suomessa asuvista kansalaisista äänesti, kun taas neljä vuotta aiemmin äänestysprosentti oli 72,1 prosenttia. Jos mukaan lasketaan myös ulkomailla asuvat suomalaiset, joiden äänestysaktiivisuus oli 12,2 prosenttia, oli äänestysaktiivisuus 68,5 prosenttia, mikä oli 0,2 prosenttiyksikköä vähemmän kuin neljä vuotta aiemmin. Ennen vaalipäivää Suomessa asuvat kansalaiset pystyivät äänestämään ennakkoon viikon ajan, ja poikkeuksellisen monet päättivätkin tehdä niin. Vuonna 2023 ennakkoon äänesti 1,73 miljoonaa ihmistä verrattuna 1,56 miljoonaan ihmiseen vuonna 2019. Prosentuaalisesti 40,5 prosenttia äänioikeutetuista äänesti ennakkoon ja 31,5 prosenttia vaalipäivänä vuonna 2023. Tämä tarkoittaa, että ennakkoon äänestäneiden osuus kasvoi 3,9 prosenttiyksikköä ja vaalipäivän äänestäneiden osuus laski 4 prosenttiyksikköä verrattuna neljän vuoden takaisin vaaleihin. Ennakkoon äänestäneiden osuus on noussut tasaisesti ajan mittaan. Esimerkiksi vuonna 2011 ennakkoon äänesti 26 prosenttia ja sekä vuonna 2011 että 2015 luku oli noin 32 prosenttia.

Viimeisimpiä mielipidemittauksia noudatellen kokoomus oli suurin puolue 20,8 prosentin äänisaaliilla ja 48 paikalla. Perussuomalaisten totuttu loppukiri näkyi mielipidemittauksissa vaalien lähestyessä, ja sen ansiosta puolue nousikin toiseksi 20,1 prosentin ääniosuudella ja 46 paikalla. Molemmat oppositio puolueet kasvattivat kannatustaan, kokoomus 3,8 prosenttiyksikköä ja perussuomalaiset 2,6 prosenttiyksikköä. Sosialidemokraatit olivat kolmanneksi suurin puolue saaden 19,9 prosenttia äänistä ja 43 paikkaa. Vaikka sosialidemokraatit olivat kantaneet suurimman vastuun hallituksessa, he onnistuivat silti kasvattamaan kannatustaan 2,2 prosenttiyksiköllä, mikä on harvinaista, koska hallituspuolueet yleensä menettävät ääniä. Jälkikäteen käytiin paljon keskustelua siitä, kuinka paljon taktisella äänestämällä oli vaikutusta, sillä neljä muuta hallituspuoluetta menettivät ääniä. Eniten kärsi vihreät, joiden kannatus laski 11,5 prosentista 7,0 prosenttiin.

Hallitusneuvottelut alkoivat 2. toukokuuta ja päättyivät 16. kesäkuuta. Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo nimitettiin hallituksen muodostajaksi puolueen voitettua vaalit ja saatua eniten edustajia eduskuntaan. Kaikki neljä puoluetta, jotka osallistuivat neuvotteluihin Säätytalolla – kokoomus, perussuomalaiset, ruotsalainen kansanpuolue ja kristillisdemokraatit – muodostivat myös hallituksen. Petteri Orpo nimitettiin pääministeriksi ja kokoomus sai kahdeksan ministeripaikkaa. Perussuomalaiset saivat puolestaan seitsemän ministeripaikkaa, mukaan lukien valtiovarainministerin salkun, joka meni Riikka Purralle. Ruotsalainen kansanpuolue sai kolme ministeripaikkaa ja kristillisdemokraatit yhden.

Taulukko 1. Vuoden 2023 eduskuntavaalien tulos: puolueiden ääniosuudet, ääniosuuksien muutokset 2019–2023, äänimäärät, äänimäärien muutokset 2019–2023, paikat ja paikkamuutokset 2019–2023.

	Ääniosuus		Äänet		Paikat	
	2023	Muutos	2023	Muutos	2023	Muutos
Kansallinen Kokoomus	20,8	3,8	644555	120598	48	10
Perussuomalaiset	20,1	2,6	620981	82176	46	7
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	19,9	2,2	617552	71081	43	3
Suomen Keskusta	11,3	-2,5	349640	-74280	23	-8
Vasemmistoliitto	7,1	-1,1	218430	-33378	11	-5
Vihreä liitto	7,0	-4,5	217795	-136399	13	-7
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	4,3	-0,2	133518	-6122	9	0
Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	4,2	0,3	130694	10550	5	0
Liike Nyt	2,4	0,2	74995	5568	1	0
Vapauden liitto	0,9	0,9	27558	27558	0	0
Liberaalipuolue – Vapaus valita	0,5	0,3	14982	9968	0	0
För Åland, yhteinen lista	0,4	0,0	11452	188	1	0
Muut puolueet/listat	1,1	-2,0	33452	-63444	0	0
Yhteensä	100,0		3095604		200	

1.3 Kirjan rakenne

Kirjan 15 lukua on jaettu neljään osaan. Ensimmäinen osa keskittyy vaalikampanjointiin ja vaalien asetelmaan. Se alkaa Hanna Wassin, Ilkka Kärrylän, Riku Luostarin ja Veikko Isotalon luvulla *Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa*. Kirjoittajat osoittavat, että kansalaisten suuri enemmistö ei toivo suomalaisen politiikan blokkiutumista. Kim Strandbergin, Tom Carlsonin ja Wilma Snickarsin luku *Nuoret ehdokkaat ja kansalaiset sosiaalisessa mediassa* puolestaan analysoi erityisesti Z-sukupolvea. Yksi luvun tärkeimmistä havainnoista on, että nuorimmassa äänestäjäskupolvessa kiinnostus politiikkaan jakautuu aiempaa tasaisemmin eri koulutusluokkien välillä. Åsa von Schoultz havaitsee luvussaan *Puoluejohtajien suosio ja vetovoima*, että vaikka koko äänestäjäkunnassa monet puoluejohtajat ovat suosittuimpia kuin heidän edustamansa puolue, puolue on kuitenkin usein tärkeämpi kuin sen johtaja niille, jotka kyseistä puoluetta äänestävät.

Kirjan seuraava osa pureutuu äänestäjien käyttäytymiseen itse vaaleissa. Sen ensimmäisessä luvussa Sami Borg tekee mittavan katsauksen äänestysaktiivisuuteen ja siihen, miten äänestämiseen suhtaudutaan, keskittyen eroihin ikä- ja koulutusryhmien välillä. Borg osoittaa, että vaikka nuorimpien äänestäjien äänestysaktiivisuus on noussut muutamissa viimeksi käydyissä eduskuntavaaleissa, on se edelleen selvästi muita ikäluokkia matalampi. Heikki Paloheimo tarkastelee puolestaan puoluevalintaa eri äänestäjäryhmissä. Paloheimo esittelee luvussaan eduskuntapuolueiden kannattajaprofiilit, joissa osassa korostuvat perinteiset luokkaperustaiset taustatekijät, osassa äänestäjien arvomaailmaan liittyvät seikat. Luvussa *Äänestäjien liikkuvuus eduskuntavaaleissa* Peter Söderlund osoittaa, että puolueuskollisten äänestäjien osuus on tällä hetkellä yhtä suuri kuin vuosituhannen vaihteessa ja että heidän määränsä on kasvanut 2011 ja 2015 eduskuntavaaleista. Puolueuskollisuus on erittäin korkeaa nimenomaan arvokonservatiivisten äänestäjien keskuudessa. Theodora Helimäen ja Åsa von Schoultzin luvussa *Ehdokas- ja puolueäänestäminen* kirjoittajat nostavat esiin trendin, jossa puolueen merkitys äänestyspäätökselle on viime vuosina korostunut entisestään, ehdokkaan jäädessä vähemmän tärkeäksi vaikuttimeksi. Kehitys on vahvin ideologisesti ääripäitä edustavien äänestäjien keskuudessa. Sama näky seuraavassa, taktista äänestämistä ja äänestäjien harkintajoukkoja käsittelevässä luvussa, jonka ovat kirjoittaneet Elina Kestilä-Kekkonen, Josefina Sipinen ja Jussi Westinen. He havaitsevat selvän jakolinjan etenkin perussuomalaisten ja vihervasemmiston välillä, joiden äänestäjät eivät liiku oikeastaan lainkaan näiden kahden ryhmittymän välille muodostuneen rajan yli. Vaikka 2023 vaaleissa taktikointia äänestäjäkunnassa varmasti tapahtui, kuvaa blokkiutuminen äänestyskäyttäytymistä paremmin kuin taktikointi. Monessa muussakin luvussa havaittu blokkiutuminen pohjautuu tunneperäiseen polarisaatioon äänestäjien mielissä, osoittavat osion viimeisessä luvussa Daniel Kawecki ja

Arto Kekkonen. Polarisaatio eri puolueiden äänestäjien välillä on kasvanut viimeksi kuluneen noin kahdenkymmenen vuoden aikana ja on nyt erityisen voimakasta vihervasemmiston ja perussuomalaisten äänestäjien välillä.

Osio Arvot ja asenteet pureutuu vielä yksityiskohtaisemmin suomalaisen äänestäjäkunnan asenneilmastoon 2023 eduskuntavaaleissa. Sen ensimmäisessä luvussa Veikko Isotalo, Josefina Sipinen ja Jussi Westinen raportoivat myös muissa länsimaissa todennetun miesten ja naisten välisen arvomaailman kuilun kasvaneen Suomessakin. Huomattavaa on, että 1980-luvulta alkaen syntyneiden osalta erot konservatismiin taipuvaisten miesten ja vastakkaisia arvoja edustavien naisten ovat erityisen suuria. Talouskäsitysten merkitystä äänestämiseksi tarkastelevassa luvussaan Mikko Mattila vahvistaa Suomen kohdalla tutkimuskirjallisuudessa tyypillisen havainnon, jonka mukaan oppositio puolueita äänestivät useammin ne, joiden mielestä Suomen kansantalous oli viime hallituskaudella kehittynyt huonoon suuntaan – ja toisin päin. Kuten tutkimuksissa myös usein havaitaan, olivat käsitykset Suomen taloudesta tärkeämpiä äänestyspäätökselle kuin käsitykset muutoksista omassa taloudessa. Talouden merkitys etenkin kokoomusta ja perussuomalaisia äänestäneille näkyy selvästi Juha Ylisaalon luvussa *Asiakysymysäänestäminen*. Vihervasemmiston äänestäjille sekä myös RKP:n ja kristillisdemokraattien äänestäjille, sosiaaliturva ja -palvelut olivat taloutta tärkeämpiä kysymyksiä. Poliittinen kahtijako näyttäytyy siis myös konkreettisesti eri asiakysymysten priorisoinneissa.

Kirjan viimeisessä osiossa arvioidaan vielä eduskuntavaalien poliittisia seurauksia. Veikko Isotalo ja Lauri Rapeli tarkastelevat vaalien synnyttämien hallituksen ja opposition ideologista yhtenäisyyttä. Analyysi osoittaa, että päähallituspuolueet kokoomus ja perussuomalaiset ovat melko samankaltaisia talousajattelultaan, sekä äänestäjien että eduskuntavaaliehdokkaiden osalta, mutta etenkin EU-integrointiin ja ilmastoon liittyvissä kysymyksissä ne ovat suurelta osin erilaisia, joka voi ennakoita ongelmia päätöksenteossa. Janette Huttunen ja Josefina Sipinen analysoivat luvussaan uuden eduskunnan sosiodemografista edustavuutta äänestäjäkunnan suhteen. He nostavat esiin sekä nuorten että ulkomaalaistaustaisen väestönosan merkittävän aliedustuksen eduskunnassa, joka on kasvava huolenaihe tasa-arvoisen yhteiskunnallisen vaikutusvallan ja osallisuuden näkökulmasta. Juri Mykkäsen ja Hanna Wassin kirjoittama luku hallitusneuvotteluista päättää kirjan. Se osoittaa, kuinka kokoomus ja perussuomalaiset onnistuivat yhteensovittamaan omat hallitustavoitteensa sekä lieventämään keskinäistä epäluottamusta laajalla asiantuntijatiedon hyödyntämisellä hallitusneuvotteluiden aikana.

Monet kirjan luvuista hyödyntävät useita eri aineistoja, sekä kyselyaineistoja, kuten aikaisempia eduskuntavaalitutkimuksia, että vaalikoneaineistoja ja haastatteluja. Käytetyt aineistot on esitelty erikseen jokaisessa luvussa. Kirja tukeutuu kuitenkin empiirisesti pääosin Eduskuntavaalitutkimus 2023-aineistoon (ks. tarkempi aineistokuvaus liite 1). Sen keräsi Vaalitutkimuskonsortion toimeksiannosta Taloustutkimus Oy 12.4.–6.6.2023 välisenä aikana, eli välittömästi eduskuntavaalien jälkeen. Kyselyn perusjoukkona olivat 2023 eduskuntavaaleissa äänioikeutetut Suomessa asuvat, 18–80-vuotiaat henkilöt. Tästä perusjoukosta tilattiin Digi- ja väestötietovirastolta (DVV) otos 15 000 äidinkielenään ruotsia ja 18 000 suomea (mukaan lukien muut vähemmistökielet) puhuvista henkilöistä. Koska eduskuntavaalitutkimus rakentui kolmesta eri kyselylomakkeesta, ositettiin tämä yhteensä 33 000 henkilön otos kolmeen kyselyyn siten, että jokaiseen valikoitui 5 000 ruotsinkielistä ja 6 000 suomenkielistä vastaajaa, eli 11 000 henkilöä per lomake. Kukin vastaajaa vastasi vain yhteen lomakkeeseen.

Kussakin lomakkeessa oli oma teemansa, mutta tiettyjä asioita – kuten puoluevalintaa – kysyttiin jokaisella lomakkeella ja yhdellä lomakkeella on mukana Suomen osuus kansainvälisestä vaalitutkimus-hankkeesta, CSES:stä (6-moduuli). Taloustutkimus rekrytoi vastaajia kirjeen avulla ja vastaaminen oli mahdollista joko verkossa tai paperiversiolla. Vastaajia (n = 8 636) muistutettiin kaksi kertaa ja lopullinen vastausprosentti oli 26,2. Vastaajista 3 482 vastasi verkossa ja 5 154 paperilomakkeella. Aineistonkeruun rahoitti oikeusministeriö.

I

Vaalikampanja

2 Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa

Hanna Wass, Ilkka Kärrylä, Riku Luostari ja Veikko Isotalo

2.1 Johdanto

Tarkastelemme tässä luvussa blokkipolitiikan edellytyksiä Suomessa. Blokki-politiikka viittaa määritelmällisesti asetelmaan, jossa puolueet muodostavat ennen vaaleja toisilleen vaihtoehtoisiksi hallituspohjiksi asemoituvia yhteenliittymiä eli blokkeja (Green-Pedersen ja Hoffmann Thomsen 2005, 154). Blokkeja voi syntyä myös muun kuin perinteisen vasemmisto–oikeisto-jakolinjan mukaisesti, mutta enemmistöhallituksen muodostamisessa kilpailu jäsentyy yleensä kahden blokin välille (Hagevi 2015, 88). Blokit pyrkivät sisäiseen yksimielisyyteen keskeisissä poliittisissa kysymyksissä ja voivat käydä vaalit jopa yhteisellä ohjelmalla (Hellström ja Lindahl 2021, 584).

Suomi on tältä osin eronnut selvästi muista Pohjoismaista, sillä puolueet ovat halunneet pitää kaikki hallitusvaihtoehdot avoinna ennen vaaleja ja olla paljastamatta sen enempää mieluisimpia kuin epämieluisimpia kumppaneitaan. Tämä on korostanut vaalituloksen pohjalta käytävien hallitustunnustelujen ja sen jälkeisten hallitusneuvottelujen merkitystä (Mykkänen ja Wass 2023, ks. myös luku 16). Tähän suomalaiselle poliittiselle kulttuurille ominaiseen piirteeseen on osaltaan vaikuttanut puoluekentän pirstaleisuus, niin vasemmiston kuin oikeiston kanssa hallituk-sia muodostaneen keskustan perinteisesti vahva asema ja vasemmistopuolueiden suhteellisen heikosta kannatuspohjasta johtuva kyvyttömyys muodostaa keskenään enemmistöhallitusta (Raunio 2021, 169–175). Perussuomalaisten nousu 2000-luvulla populistiseksi haastajaksi on osaltaan ravistellut puoluekenttää, mikä oli myös äänestäjille keskeinen peruste tukea puoluetta vuoden 2011 ”jytky-vaaleissa” (Borg 2012, 203–204). Avoin listavaali ja siihen liittyvä henkilökeskeinen äänestäminen ovat lisänneet kilpailua saman puolueen ehdokkaiden kesken ja heikentäneet siten puolueiden sisäistä yhtenäisyyttä. Vaaleissa parhaiten menestyvät kuitenkin yleensä puolueen yleistä linjaa lähellä olevat ehdokkaat (Isotalo ym. 2020a).

Suomalainen avointen hallitusovien kulttuuri vaikeuttaa äänestäjien mahdollisuuksia tehdä vaaleissa informoituja valintoja ja nakertaa siten äänestämisen merkitystä. Ylipäänsä äänestäjien mahdollisuus vaikuttaa suoraan hallituspohjaan on huomattavan vähäinen. Puolueen päätyminen hallitukseen riippuu vaalimenestyksen ohella hallituksen muodostajan ja hänen taustapuolueensa mieltymyksistä, potentiaalisten hallituskumppaneiden neuvottelutaidoista ja moniulotteisesta strategisesta palapelistä. Tällä pyritään rakentamaan eduskuntapaikoilla mitattuna riittävän vahva enemmistöhallitus, joka olisi ideologiselta koostumukseltaan tarpeeksi yhtenäinen ollakseen toimintakykyinen. Puolisokkona äänestämiseen liittyvä demokratiavaje on saanut tutkijoilta jo pitkään kritiikkiä (esim. Helimäki ja Wass 2024; Karvonen 2014) ja myös äänestäjät kokevat sen ongelmallisena. Vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksen aineistossa 67 prosenttia vastaajista katsoi, että puolueiden tulisi vaalikampanjansa yhteydessä selvästi ilmoittaa, minkä muiden puolueiden kanssa ne haluaisivat muodostaa hallituksen, kun taas vastaava luku vuoden 2023 osalta oli 59 prosenttia.

Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa vahvistui edellisissä eduskuntavaaleissa alkanut tapa sulkea arvopohjaan ja asiakysymyksiin liittyvistä eroista johtuen joku tai jotkut puolueet ennen vaaleja hallitusyhteistyön ulkopuolelle. Jo 2019 muut puolueet olivat esittäneet merkittäviä varauksia yhteistyölle Jussi Halla-ahon johtamien perussuomalaisten kanssa, mutta 2023 yhteistyövaihtoehtoja rajattiin selvästi enemmän. Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo totesi tammikuun 2023 alussa, että perussuomalaisten kanssa neuvottelemiselle ei ole esteitä, kunhan ohjelmallisista kysymyksistä etenkin työperäiseen maahanmuuttoon liittyen päästään yhteisymmärrykseen. Muutama päivä tämän jälkeen vihreiden puheenjohtaja Maria Ohisalo ilmoitti, että puolueen arvopohja ja tavoitteet ovat niin kaukana perussuomalaisista, että samassa hallituksessa toimiminen olisi mahdotonta. SDP:n puheenjohtaja Sanna Marin ja vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson tekivät myöhemmin samana päivänä vaalitentien yhteydessä vastaavat rajaukset. Keskusta, kristillisdemokraatit ja lopulta myös RKP pidättäytyvät tekemästä rajauksia, vaikka RKP:n puheenjohtaja Anna-Maja Henriksson linjasi-kin hallitusyhteistyön perussuomalaisten kanssa olevan ”hyvin epätodennäköistä” erityisesti EU- ja maahanmuuttokysymyksissä vallitsevien jyrkkien näkemyserojen vuoksi.

Vaikka yhden puolueen ulossulkemisesta on pitkä matka varsinaiseen blokkipolitiikkaan, vihreiden, SDP:n ja vasemmistoliiton ilmoitukset kuitenkin rakensivat vaalien alle asetelman, jossa keskeinen valinta jäsenyi punavihreiden hallituspuolueiden ja oikeistolaisten pääoppositiopoolueiden välillä. Keskustan puheenjohtaja Annika Saarikko pyrki hajottamaan punavihreät vs. perusporvarit -jakolinjaa kirjoittamalla Suomenmaa-lehden kolumnissa kuukausi ennen vaaleja, että

nykyinen hallituspohja ei voi jatkaa. Linjaus yhtäältä korosti keskustan strategista merkitystä enemmistökoalition saavuttamisen kannalta merkittävänä partnerina, mutta toisaalta saattoi hämärtää puolueen ideologista profiilia ja tarjoamaa vaihtoehtoa. Marin puolestaan yritti aktivoida kaksinapaista valintatilannetta korostamalla Ylen vaalitentissä maaliskuun lopussa, että SDP:n vaalivoitto on ainut tapa estää porvarihallituksen muodostuminen seuraavalla vaalikaudella. Tämän tyyppinen suoraan kilpailevia puolueita kohtaan kohdistettu negatiivinen kampanjointi (Haselmayer 2019) on Suomen poliittisessä lähihistoriassa harvinaista.

Vihreiden ja vasemmistoliiton keskuudessa Marinin kampanjointi nähtiin suoranaishana kehotuksena taktiseen äänestämiseen ja äänien keskittämiseen SDP:lle, mikä laski huomattavasti luottamusta ja yhteistyöhalua näiden puolueiden välillä. Yhdistyneenä keskustan ilmoitukseen, kokoomuksen kanssa muodostettava sinipuna alkoi näyttäytyä SDP:lle ainoana mahdollisena hallituspohjana. Kevään 2023 vaaleissa nähtiinkin eräänlainen käänteinen versio blokkiasetelmasta, jossa puolueet tekivät poisvalintoja mieluisimpien hallituskumppaneiden osoittamisen sijaan. Olennaista myös on, että kilpailuasetelma ei muodostunut vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle, sillä Marinin kehoitus taktiseen äänestämiseen söi ääniä vasemmistoliitolta ja vihreiltä (ks. luku 9) ja perussuomalaisten mahtuminen oikeistohallitukseen oli epävarmaa. Keskustan asemoituminen esti puolestaan hallitusvaihtoehtojen jäsentymisen aiemman hallituspohjan ja opposition välille. Äänestäjät eivät siten valintojaan tehdessään edelleenkaan varmuudella tienneet, mistä suunnasta suurimmaksi tulleen puolueen puheenjohtaja lähtisi ensisijaisesti rakentamaan hallituspohjaa.

On kuitenkin mahdollista, että Suomessa tullaan jatkossa siirtymään vahvemmin blokkipolitiikan suuntaan. Tämän kehityssuunnan puntaroimiseksi vertailemme seuraavaksi blokkipolitiikan malleja muiden Pohjoismaiden vaaliasetelmissa, joihin usein viitataan vaihtoehtona suomalaiselle tavalle käydä vaaleja ja hallitusneuvotteluja. Tämän jälkeen kuvaamme blokkipolitiikan ilmentymiä Suomen itsenäisyyden ajan poliittisessa historiassa. Historiallisen perspektiivin hahmottaminen on olennaista siltä osin, että monella poliittisella jakolinjalla ja konfliktiulottuvuudella on pitkä perinteensä, jonka tunteminen auttaa ymmärtämään ja tulkitsemaan niiden nykytilanteessa saamia ilmiöitä. Lopuksi analysoimme äänestäjien ja ehdokkaiden sijoittumista kevään 2023 vaalien blokkiasetelmassa, joka nivoutuu osin ideologiseen ja tunnelähtöiseen eli affektiiviseen polarisaatioon (Isotalo ym. 2020a; Kaweck 2022; Kekkonen 2023), puolueiden kannattajia yhdistäviin ja erottaviin asiakysymyksiin (Isotalo 2023, ks. myös luku 11) ja taktiseen äänestämiseen (ks. luku 9).

2.2 Blokkipolitiikka Pohjoismaissa

Pohjoismaiden välillä on varsin suuria eroja politiikan blokkiutumisen suhteen. Suomi on niistä ainoa, jossa hallitukset ovat usein olleet vasemmisto- ja oikeistopuolueiden välisiä suuria enemmistökoalitioita Saksan ja Alankomaiden tapaan. Selkeimmin puolueet ovat jakautuneet blokkeihin Ruotsissa, jossa vasemmisto- ja porvariblokin rajat ylittäviä hallituskokoonpanoja ei ole nähty lainkaan 1950-luvun jälkeen. Ne olivat tätä ennenkin harvinaisia, mutta keskustapuolueen edeltäjä Bondeförbundet osallistui kuitenkin sosiaalidemokraattien johtamiin hallituksiin vuosina 1951–1957. Se tuki sosiaalidemokraatteja monissa kysymyksissä jo 1930-luvulla sekä jälleen vuosina 1995–1998 ja 2010-luvulla, mutta muutoin blokkirajat ylittävä tuki oppositiosta on ollut Ruotsissa harvinaista (Hellström ja Lindahl 2021; Nilsson 2009).

Ruotsin perinteistä blokkijakoa on 2010- ja 2020-luvuilla murtanut sama ilmiö, joka Suomessa on ajanut puolueita vahvempaan blokkiutumiseen, eli populismin nousu. Ruotsidemokraatit pidettiin pitkään blokkien ulkopuolella muiden puolueiden kieltäytyessä yhteistyöstä niiden kanssa. Tämä vaikeutti hallituksen muodostamista etenkin vuoden 2018 valtiopäivävaalien jälkeen. Vuoden 2022 vaalien alla porvariblokkiin kuuluneet maltillinen kokoomus, liberaalipuolue ja kristilliset lopulta hyväksyivät ruotsidemokraatit hallituksen ulkopuolelle jääväksi tukipuolueeksi, joka pääsee vaikuttamaan hallitusohjelmaan. Kommunistit ja sittemmin vasemmistopuolue olivat vuosikymmeniä samanlaisessa roolissa sosiaalidemokraattisten hallitusten tukena. Porvariblokkiin perinteisesti kuulunut keskustapuolue ei edelleenkään hyväksynyt yhteistyötä ruotsidemokraattien kanssa vaan tuki punavihreää blokkia, jonka tukipuolueena se oli yhdessä liberaalien kanssa toiminut jo edellisen sosiaalidemokraattisen Stefan Löfvenin hallituksen aikana (Hellström ja Lindahl 2021).

Blokkipolitiikka on perinteisesti tarjonnut ruotsalaisille äänestäjille selkeitä poliittisia vaihtoehtoja ja erityisesti tiedon siitä, millaiset hallituskokoonpanot ovat mahdollisia. Porvariblokki alkoi 1980-luvun lopulta alkaen saada aikaan yhtenäisempiä vaaliohjelmia ja hallituspolitiikkaa aiempien vuosikymmenten ristiriitojen jälkeen. Blokkeihin jakautuminen ei kuitenkaan Ruotsissa ole johtanut erityisen tempoilevaan politiikkaan. Osaltaan tähän ovat vaikuttaneet suurten uudistusten laajapohjainen komiteavalmistelu ja korporatistinen työmarkkinajärjestelmä. Vuosina 1976–1982 vallassa olleet porvarihallitukset eivät tehneet radikaalia poliittisen kurssin muutosta sosiaalidemokraattien 44 vuoden valtakauden jälkeen. Vuosina 1991–1994 hallinneen Carl Bildtin porvarihallituksen ohjelma oli astetta radikaalimpi ja markkinaliberaalimpi, mutta myös sosiaalidemokraatit olivat omaksuneet hyvinvointivaltion markkinaehtoistamisen tavoitteen eivätkä peruneet

Bildtin hallituksen uudistuksia kuin vähäisessä määrin. Fredrik Reinfeldtin hallitukset vuosina 2006–2014 palauttivat porvaripuolueet sosiaaliliberaalimmalle linjalle jatkaen silti markkinaehtoisia uudistuksia ja aktivoivaa työllisyyspolitiikkaa (Nilsson 2009).

Ruotsalaiset äänestäjät identifioituvat melko vahvasti poliittisiin blokkeihin myös 2000-luvulla, vaikka samastuminen tiettyyn puolueeseen on heikentynyt (Hagevi 2015). Blokkiperinteestä johtuen ruotsalainen puoluejärjestelmä oli aiemmin Länsi-Euroopan polarisoituneimpien joukossa vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella mitattuna, mutta polarisaation lisääntyessä muualla Ruotsi on pysynyt suunnilleen paikoillaan ja edustaa tällä hetkellä länsieurooppalaista keskiarvoa. Niin kutsutulla GAL–TAN-ulottuvuudella (Green-Alternative-Libertarian vs. Traditional-Authoritarian-Nationalist) tarkasteltaessa Ruotsin puoluejärjestelmä oli 2010-luvulle asti selvästi keskimääräistä vähemmän polarisoitunut, mutta on ruotsidemokraattien nousun myötä se on saavuttanut keskiarvon (Oscarsson ym. 2021, 54).

Tanskan ja Norjan puoluejärjestelmät eroavat Suomen ja Ruotsin järjestelmistä. Tanskan puoluekentälle on 1970-luvulta asti ollut tyypillistä puolueiden suuri määrä ja osin myös lyhyt elinikä. Perinteisistä suurista puolueista sosiaalidemokraatit ja liberaalipuolue venstre ovat pitäneet pintansa, mutta pitkäaikainen valta-puolue konservatiivit kutistui 1990-luvulla kymmenen prosentin ja 2010-luvulla viiden prosentin ääniosuuden puolueeksi. Tanskassa ei ole ollut yhtä pysyvää blokkijärjestelmää kuin Ruotsissa, vaan vähemmistöhallitukset ovat olleet tavallisia, kuten Suomessakin 1970-luvulle asti. Ne ovat hakeneet laajapohjaista tukea oppositiopuolueilta usein asiakysymykskohtaisesti. Toisaalta sosiaalidemokraattien ja suurten porvaripuolueiden koalitiot ovat olleet harvinaisia. Usein sosiaalidemokraattien tukena tai hallituskumppanina ovat vasemmistopuolueiden lisäksi olleet sosiaaliliberaali Radikale Venstre ja muita pienehköjä keskustapuolueita. Blokkipolitiikka on varsinkin 2000-luvulla tullut vahvemmin esiin, ja puolueet ovat useimmiten ilmaisseet ennen vaaleja tavoittelemansa hallituskumppanit (Christiansen 2021; Green-Pedersen ja Hoffmann Thomsen 2005). Vuoden 2019 vaaleissa avoimesti blokiksi järjestäytyneet sosiaalidemokraatit, Radikale Venstre ja kaksi pientä vasemmistopuoluetta voittivat enemmistön ja sosiaalidemokraatit muodostivat yksipuoluehallituksen blokin tuella. Syksyn 2022 ennenaikaisten vaalien jälkeen kannatustaan nostaneet, mutta blokkienemmistön menettäneet sosiaalidemokraatit kuitenkin muodostivat koalition Venstren kanssa ensimmäistä kertaa sitten vuosien 1978–1979. Mukaan tuli myös aiemman Venstre-pääministeri Lars Løkke Rasmussenin vuonna 2021 perustama maltillinen puolue (Moderaterne).

Norjan puoluekentän koostumus on hyvin lähellä Suomea ja Ruotsia, mutta Tanskan tapaan vähemmistöhallitukset ja laajapohjaisen tuen hakeminen lakihankkeille ovat olleet siellä tavallisia. Toisaalta sosiaalidemokraattien ja porvaripuolueiden koalitiot ovat olleet yhtä harvinaisia kuin Ruotsissa, ja sosiaalidemokraatit pystyivät jopa muodostamaan yhden puolueen enemmistöhallituksia vuosina 1945–1961. Kaikkiaan Norjan politiikka on blokkiutunut jonkin verran Tanskaa ja Suomea selvemmin. Keskustapuolue, jolla Norjassa on pitkään ollut alle kymmenen prosentin kannatus, on alkanut tehdä yhteistyötä sosiaalidemokraattien ja sosialistisen vasemmistopuolueen kanssa. Se oli mukana jopa koalitiohallituksessa vuosina 2005–2013 ja jälleen vuodesta 2021 alkaen, jolloin sosialistit jäivät tukipuolueeksi hallituksen ulkopuolelle. Oikeistoblokkiin ovat puolestaan kuuluneet konservatiivipuolue Høyre, liberaali Venstre, kristilliset sekä populistipuolue Fremskrittspartiet, joka nousi noin 15 prosentin kannatuksellaan haastamaan perinteisiä puolueita jo 1990-luvulla, eli aiemmin kuin nykyiset sisarpuolueensa muissa Pohjoismaissa. Norjan politiikassa kaupunkien ja maaseudun jakolinja on ollut jonkin verran keskeisempi kuin muissa Pohjoismaissa. Ajankohtaistuessaan esimerkiksi 1970- ja 1990-lukujen EU-kansanäänestysten myötä se on vaikeuttanut vasemmisto- ja oikeistoblokkien sisäistä yhteistyötä (Stavenes ja Strøm 2021).

2.3 Blokkipolitiikan ilmentymiä Suomessa

Suomessa ei ole ollut sen kaltaista blokkipolitiikkaa, jossa selvästi määritellyt poliittiset ryhmittymät muodostaisivat vaihtoehtoiset hallituspohjat ja kilpailisivat siten vaaleissa toisiaan vastaan. Suomessa on muodostettu usein vasemmisto–oikeisto-ajan ylittäviä koalitiohallituksia, mutta toisaalta on ollut myös pitkiä kausia, jolloin muut puolueet ovat järjestelmällisesti kieltäytyneet hallitusyhteistyöstä yhden suuren puolueen kanssa. Paitsion ovat vuorollaan kokeneet kommunistit, kokoomus, perussuomalaiset ja aikoinaan hetkellisesti myös SDP. Näitä kausia voidaan Antonio Gramscian (1980) mukaillen tulkita pidempiaikaisten historiallisten tai hegemonisten blokkien piirteinä Suomen kontekstissa. Tällaiset blokit ovat luonteeltaan erilaisia kuin muista Pohjoismaista tutut kilpailevat hallituspohjat. Niitä on leimannut vahva konsensus poliittisista ja ideologisista peruskysymyksistä, vaikka myös osa konsensuskeeseen kuuluneista puolueista on usein ollut vuorollaan oppositiossa.

Itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeistä suomalaista politiikkaa halkoi kolme keskeistä konfliktia: lyhykestoinen kamppailu monarkistien ja tasavaltalaisten välillä, sisällissotaa seuranneiden vuosikymmenten vastakkainasettelu ”punaisten” ja ”valkoisten” välillä ja reformististen sosiaalidemokraattien ja vallankumouksellisten kommunistien välillä (Mickelsson 2021, 73–79). Monarkistinen suuntaus menetti

käyttövoimansa nopeasti Saksan keisarikunnan ensimmäisen maailmansodan tappion myötä loppuvuodesta 1918. Sotien välinen aika oli sisällissodan voittaneen ”valkoisen Suomen” hegemonian aikaa: kommunistien toiminta oli kriminalisoitu ja eduskunnassa oli toistuvasti oikeistoenemmistö. Oikeistopuolueet eivät kuitenkaan säilyneet koko aikakautta yhtenäisinä, vaan esimerkiksi suhtautuminen Lapuan liikkeen kaltaiseen ulkoparlamentaariseen oikeistoradikalismiin halkoi blokkia. Lähes jokaisissa vaaleissa suurimmaksi puolueeksi äänestetty SDP pääsi hallitusvaltaan ainoastaan lyhytikäisessä Tannerin vähemmistöhallituksessa 1926–1927 ja Cajanderin kolmannessa hallituksessa 1937–1939.

Toisen maailmansodan jälkeen poliittista rakennetta ravisteli kommunistien nousu maan alta suureksi eduskuntapuolueeksi. Lyhyen kauden (Paasikiven ja Pekkalan hallitukset vuosina 1944–1948) jälkeen Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) kuitenkin suljettiin 18 vuodeksi ulos hallituksista, joiden hegemonisena ytimenä oli valtiojohtoinen teollistaminen ja pienviljely-yhteiskunnan tukeminen (Uljas 2012). Korkeista äänimääristään huolimatta vasemmistopuolueiden vaikutusvalta oli 1950-luvulla sisäisestä hajaannuksestaan johtuen kokoaan vähäisempi.

Hyvinvointivaltiohegemoniaan siirryttäessä SKDL kuitenkin kelpasi hallitukseen SDP:n ja keskustan kanssa vuodesta 1966 aina 1980-luvun yleisvasemmistolaiseen tappioon asti. Samalla muut valtapuolueet ja presidentti Kekkonen jättivät kokoomuksen pitkäaikaiseen oppositioon, virallisesti ulkopoliittisen epäluotettavuuden vuoksi. Paitsioon vaikuttivat kuitenkin myös sisäpoliittiset syyt ja vastaehdokkaan asettaminen Kekkoselle vuoden 1968 presidentinvaaleissa. Kokoomuksen johto tuli 1970-luvulla nopeasti Kekkosen idänpoliitikan linjoille pääsemättä kuitenkaan hallitusvastuuseen ennen vuotta 1987 (Raunio 2021, 183). 1970-luvulla todellista hegemonian vastaista protestia tarjosivat lähinnä pienemmät ryhmittymät, vasemmalla taistolaiset ja oikealla perussuomalaisten edeltäjä Suomen Maaseudun Puolue (SMP) sekä Georg C. Ehrnroothin perustuslaillinen oikeistopuolue (Kärnylä ym. 2023). Kokoomus ja maalaisliitto (vuodesta 1965 keskustapuolue) muuttuivat vähitellen luokkapuolueista yleispuolueiksi (Mickelsson 2021, 187).

Sitkeiden talouskriisien myötä 1970-luvulla taloudellisen suunnittelun mahdollisuus asetettiin teollisuusmaissa kyseenalaiseksi. Myös Suomessa sosiaalidemokraatit kääntyivät vuosikymmenen lopussa kannattamaan matalan inflaation tavoitetta ja tiukkaa budjettipolitiikkaa (Outinen 2015). Tämä rakensi edellytyksiä myöhemmälle lähentymiselle kokoomuksen kanssa. Poliittinen ilmapiiri kääntyi yleisesti markkinaoikeistolaisemmaksi ja entinen voimapuolue SKDL menetti paikkojaan (vuoden 1975 vaaleissa 40, vuonna 1987 enää 16). 1980-luvun talouspoliittinen muutos kohti vapaampaa markkinataloutta, 1990-luvun lama ja Neuvostoliiton romahtaminen veivät pohjaa hyvinvointivaltiohegemonialta ja vasemmiston kannatukselta.

Hyvinvointivaltion laajentamista jatkettiin kuitenkin aina 1990-luvun lamaan saakka. Kauden päätteeksi kokoomus ja SDP muodostivat yhdessä Holkerin sinipunahallituksen (1987–1991). Muuttuvaa ideologista ilmapiiriä kuvaa myös vuosikymmeniin ensimmäisen Ahon porvarihallituksen (1991–1995) muodostaminen.

SKDL:n raunioille perustettu vasemmistoliitto mahtui 1990- ja 2000-luvuilla sisään uuteen uusliberaaliin hegemoniaan (Kärriä 2021, 5–7), jonka vastavoimaksi nousi hallitusvastuuseen kelpaamaton, EU-integraatiota ja globalisaatiota kritisoiva perussuomalaiset. Kysymys EU:sta jakoi aluksi myös vasemmistoa, mutta lopulta lokakuussa 1994 järjestetty kansanäänestys käänsi näkemykset kansalaisten enemmistön kannalle. EU-vastainen retoriikka jäi näin perussuomalaisille, mitä vahvisti se, että poliittiset päättäjät olivat lähtökohtaisesti huomattavasti äänestäjiä EU-myönteisempiä (Mattila ja Raunio 2009). Ideologisella tasolla hyvinvointivaltio-konsensuksesta siirryttiin ”jälkiekspansiivisen hyvinvointivaltion” aikaan (Julkunen 2001), jossa toteutettiin menoleikkauksia laman jäljiltä, julkisen sektorin markkinaehtoistamista, työmarkkinoiden joustavoittamista ja työttömien aktivointia sekä tutkimus- ja kehitysinvestointeja (Outinen 2015; Yliaska 2014). Vuosien 1995–2007 taloudellisen nousukauden kontekstissa uusliberaalin hegemonian jakanut uusi enemmistövaltaisempi eduskunta saattoi kuitenkin toimia vähäisin ristiriidoin. Finanssikriisiä edeltäneiden vuosien politiikkaa määritteli epäpoliittisuuden konsensus, jossa puolueet lähentyivät toisiaan, ja kaikkien suurten puolueiden hallitukset olivat mahdollisia.

”Pitkän finanssikriisin” (2008–) aikana poliittisella kentällä on nähty myllerryksiä. Länsimaissa on eletty usean hegemoniasta kamppailevan poliittisen projektin leimaamassa välitilassa hieman samaan tapaan kuin 1920- ja 1930-luvuilla (Møller Stahl 2019). Integraatioon ja globalisaation lieveilmentymiin vastavoimana syntyneet oikeistopopulistiset puolueet ovat löytäneet talousoikeiston samanaikaisesti kun vasemmisto on finanssikriisin myötä energisoitunut retorisesti, vaikka muutos ei juuri näy kannatusluvuissa. Talousoikeisto on ollut tavallaan pakotettu etsimään liittolaisuutta nationalistisesta uusoikeistosta, kun uusliberaalia hegemoniaa on haastettu eri suunnista. Suomalaisessa talouspolitiikassa hahmottui 2010-luvun aikana näin pitkstä aikaa selkeitä vaihtoehtoja aikaisemman konsensuksen tilalle. Samalla käsitykset oikeanlaisesta talouspolitiikasta ja hyvästä yhteiskunnasta ovat erkaantuneet toisistaan. Toista päälinjaa edustaa uusliberalismin perintöä jatkava oikeistolainen näkemys, jossa työnteon kannustimia parantamaan pyrkivät työmarkkinareformit, julkisen talouden tasapainottaminen ja valtion taloudellisen sekä laajemmin yhteiskunnallisen roolin kaventaminen yhdistyvät. Tälle vaihtoehdoksi muodostui esimerkiksi Rinteen ja Marinin hallitusten edustama talouspoliittinen lähestymistapa, jossa hyvinvointivaltion ohjaamalla investoinneilla, vahvemmalla valtiovetoisuudella sekä julkisen talouden vahvistamisella pidemmällä aikavälillä päästäisiin parhaisiin yhteiskunnallisiin lopputuloksiin (Ahokas 2023).

Suomalaista puoluekenttää on koko itsenäisyyden ajan leimannut suhteellisen vahva jatkuvuus. Siksi suuriksi puolueiksi nousseet sodanjälkeinen SKDL ja finanssikriisin jälkeinen perussuomalaiset ovat historiallisesti analogisia ”ulkopuolisessa”, hegemoniaa ja konsensusta haastavassa asemassaan. Molempien hyväksyminen mukaan koalitioihin on heijastellut koko poliittis-hegemonisen ajattelun murrosta. Analogiassa on toki syytä muistaa, että toisen tasavallan poliittinen valta oli hyvin erilaista kuin nyt ”kolmannessa tasavallassa”. Presidentin sekä muodollinen että tosiallinen valta-asema oli huomattavasti nykyistä vahvempi, hallitukset olivat yleensä heikkoja ja vähemmistöhallituksia muodostettiin usein. Nykyisin eletään puolestaan tilanteessa, jota luonnehtii poliittisten enemmistöjen valta, ja oikeistohallituksen poliittiset toimet saavat sekä mahdollistavat että rajoittavat raaminsa lähinnä Euroopan unionin tasolta. Kansalaisyhteiskunta on kaventunut, ammattiyhdistysliike on heikentynyt ja puolueisiin kuulutaan vain harvoin. Asetelma on epäsuotuinen ennen kaikkea vasemmistolle, joka on menettänyt asemansa protestin kommunikoijana hegemonian vastavoimana näyttäytyville perussuomalaisille. Toisaalta myös maalaisliitto-keskustan rooli hegemonisen muutoksen mahdollistajana on ollut Suomessa keskeinen. Sinipunahallitukset ovat olleet suhteellisen harvinaisia ja edustaneet usein jonkinlaista vanhan hegemonian viimeistä artikulaatiota, kuten Holkerin hallitus vuosina 1987–1991 ja Kataisen/Stubbin hallitus 2011–2015. Vasemmisto- ja oikeistopuolueita kilpailuttava keskusta on menettämässä kuninkaantekijän asemaansa ja äänestäjiään perussuomalaisille, jotka eivät kuitenkaan tavoittele samanlaista kokoaan suurempaa tasapainottelijan asemaa.

Yksi poliittisten blokkien näkökulmasta kiinnostava piirre liittyy suomalaiseen neuvotteluyhteiskunnan perinteeseen. Työmarkkinoiden kolmikantayhteistyö on yhtäältä hillinnyt kilpailevien vasemmisto- ja oikeistoblokkien syntyä, mutta toisaalta usein vahvistanut hegemonisia enemmistöblokkeja ja ”konsensusta”. Muissa Pohjoismaissa kolmikantayhteistyö on lähinnä maltillistanut poliittisia blokkeja, mutta ei ole estänyt niiden muodostumista. Korporatistinen työmarkkinajärjestelmä vakiintui Suomessa pohjoismaisittain myöhään, vasta toisen maailmansodan päätyttyä, mutta vuonna 1968 alkaneella tulopoliittisten kokonaisratkaisujen kaudella siitä muodostui erittäin vahva ja keskitetty instituutio (Wuokko 2020).

Työmarkkinajärjestelmä ja sen pyrkimys löytää neuvottelemalla kaikille osapuolille hyväksyttäviä kompromisseja on synnyttänyt edellytyksiä työnantajien ja palkansaajien keskeisimpien poliittisten viiteryhmiä, kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien, väliselle yhteistyölle. Tämä näkyi jo 1950-luvulla tunnusteluina ”työmarkkinahallituksen” muodostamiseksi (Majander 2022), 1970-luvulla kokoomuksen oppositioasemasta huolimatta tupoissa ja ”Korpilammen konsensuksessa” sekä lopulta 1987 Harri Holkerin sinipunahallituksessa (Saari 2010). Kokoomus

hyväksyi sen ohjelmaan sosiaalidemokraattien ajaman työelämän uudistuspaketin, joka sisälsi muun muassa irtisanomissuojan vahvistamisen ja työntekijöiden edustuksen yritysten hallinnossa (Kärrylä 2021, 180–183, 237–241). Paavo Lipposen hallituksissa sinipunayhteistyö ja hyvinvointivaltiohegemonian korvannut uusliberaali konsensus toimi varsin harmonisesti, mutta Jyrki Kataisen ja Alexander Stubbin hallituksissa vuosina 2011–2015 se alkoi saada säröjä finanssi- ja eurokriisien kiristettyä taloustilannetta.

Viime vuosina suomalainen kolmikantayhteistyö on vaikeutunut ja Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) on vetäytynyt lopullisesti keskitettyjen työehtoratkaisujen neuvottelemisesta. Tässä EK on seurannut Tanskan ja Ruotsin mallia, mutta työmarkkina-suhteet ovat jo useamman hallituskauden ajan kärjistyneet muita Pohjoismaita pahemmin. Tilanne ei näytä paranevan, sillä Orpon hallitusohjelman työmarkkina-reformien paketti on pohjoismaisessa vertailussa ennennäkemättömän laaja ja työnantajanäkökulmaa korostava. Tämä oletettavasti vaikeuttaa entisestään paluuta blokkiutumisen tieltä yhteistyöhön ja sopimiseen.

2.4 Blokkiasetelma vuoden 2023 eduskuntavaaleissa

Kuten edellä on käynyt ilmi, itsenäisyyden ajalta on löydettävissä useampia puolueita ja kansalaisia erotelleita jakolinjoja, jotka heijastuvat myös nykypoliitikassa ja toimivat siten blokkiutumisen pohjana. Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, perinteisen työn ja pääoman välisen jännitteen tiivistävän vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden rinnalle on vähitellen kehittynyt sosiokulttuurinen liberaali–konservatiivi-ulottuvuus (esim. Kriesi ja Schulte-Cloos 2020). Sosiokulttuuriselle ulottuvuudelle latautuvat erilaiset arvoihin ja sosiaalisiin identiteetteihin nivoutuvat kysymykset, joita tarkastellaan empiirisissä tutkimuksissa usein edellä mainitulla GAL–TAN-mittarilla. Mittarin alkuosa viittaa viherliberaaleihin arvoihin ja jälkimmäinen puolestaan kansalliskonservatiivisiin ja autoritaarisiin arvoihin (Hooghe ym. 2002; Marks ym. 2006; Suomen osalta ks. Isotalo ym. 2020b). Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden ja sosiokulttuurisen ulottuvuuden lisäksi Suomelle ominaisia poliittisia jakolinjoja ovat olleet asennoituminen Euroopan integraatiokehitykseen ja alueelliseen tasa-arvoon (Westinen 2015).

Yhteiskunnalliset ja poliittiset jakolinjat liittyvät tiiviisti keskusteluun laajemmasta polarisaatiokehityksestä demokratian kriisin ilmentymänä (Schedler 2023). Eriytyminen voi ilmetä poliittisiin asiakysymyksiin liittyvänä ideologisena polarisaationa tai tunnelähtöisenä, toisten puolueiden kannattajiin kohdistuvana affektiivisena polarisaationa. Osana pohjoismaista sosiaalidemokraattista hyvinvointimallia (Esping-Andersen 1990) suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa on korostunut

kansallinen yhtenäisyys, konsensushakuisuus, korkea sosiaalinen luottamus ja eri yhteiskuntaryhmien välinen solidaarisuus (Hall 2017; Pontusson 2021). Äänestäjien välinen ideologinen ja affektiivinen polarisaatio ovatkin Suomessa matalammalla tasolla kuin monessa Euroopan maassa, vaikka jälkimmäinen on kasvanut hiljattain (Casal Bértoa ja Rama 2021; Dalton 2021; Kawecki 2023). Myöskään ehdokkaiden vaalikonevastausten pohjalta merkkejä ideologisen polarisaation systemaattisesta kasvusta ei ole havaittavissa ja Nato-jäsenyyttä ja maahanmuuttoa koskevissa näkemyksissä ilmeni jopa lähentymistä vuosien 2011 ja 2019 eduskuntavaalien välillä (Fornaro 2021).

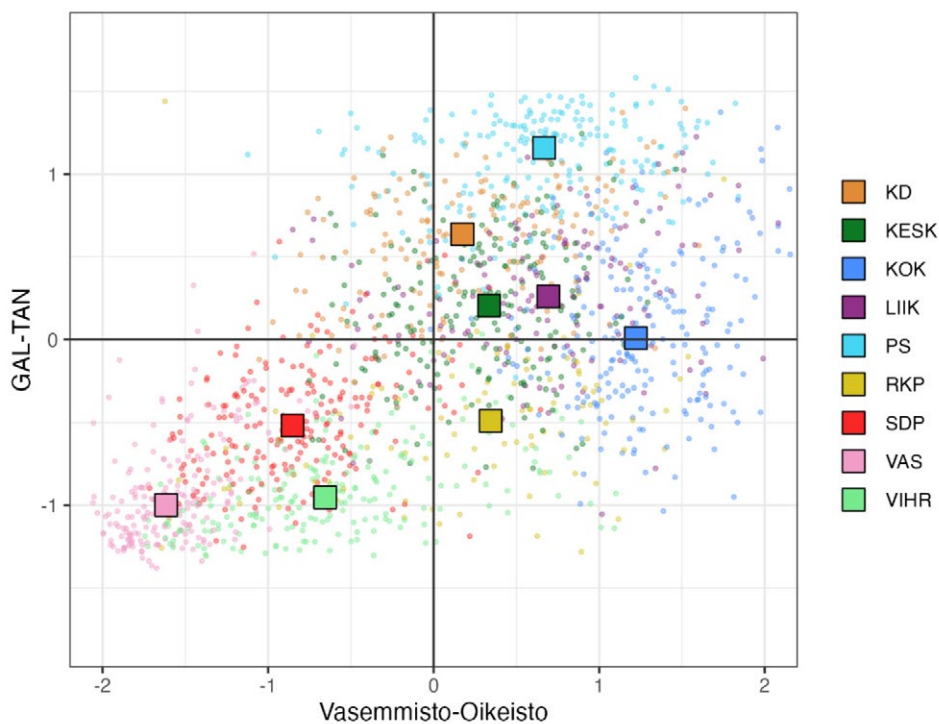
Puolueiden välisten jakolinjojen ohella puolueita toisiinsa lähentävät kysymykset ovat blokkiasetelman välttämätön edellytys (Hagevi 2015; Hellström ja Lindahl 2021). Suomalainen tapa muodostaa ideologisesti hajanaisia ”ylisuuria” hallituskoalitioita on hämärtänyt puolueiden asemoitumista suhteessa toisiinsa: vaalikamppailussa puolueiden on omien kannattajiensa houkuttelemiseksi välttämätöntä erottautua kilpailijoistaan, mutta heti vaalien jälkeen hallitustunnusteluissa korostuvat puolueita yhdistävät tekijät (Raunio 2021). Puolueet profiloituvat kullekin läheisten kysymysten ympärille ja pyrkivät nostamaan vaaleissa esiin niitä teemoja, joihin niillä on vahvin ”asiaomistajuus” (Banda 2021). Perinteisesti uskontoon ja moraaliiin, lakiin ja järjestykseen ja kansalliseen yhtenäisyyteen liittyvien teemojen korostaminen on yhdistänyt porvaripuolueita ja vastaavasti tulonjako- ja hyvinvointivaltioiteemat ovat olleet ominaisia vasemmistopuolueille (Budge ja Farlie 1983).

Eduskuntavaalitutkimuksen aineistot osoittavat, että sama pätee pitkälti Suomeen (Borg ja Paloheimo 2020, 152–153). Perinteisten arvojen kannattaminen yhdistää keskustan ja kristillisdemokraattien äänestäjiä. Vähemmistöjen oikeuksien puolustaminen on läheinen teema RKP:n ja vihreiden äänestäjille. Halu edistää yrittäjien edellytyksiä ja markkinoiden vapaata toimintaa, keventää verotusta ja pienentää julkista velkaa yhdistää porvaripuolueiden äänestäjiä ja vastaavasti julkisen sektorin vastuun korostaminen sosiaalipoliittisissa kysymyksissä on ideologinen liima vasemmiston kannattajille. Ehdokkaiden osalta myönteinen suhtautuminen Euroopan integraatiokehitykseen on vihreitä, kokoomusta ja RKP:tä yhdistävä tekijä, kun taas perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit näkevät integraation edenneen jo liian pitkälle (Isotalo ja Järvi 2020, 192–193).

Affektiivisen asemoitumisen osalta äänestäjistä piirtyy esiin neljä blokkia: 1) vihreiden, vasemmistoliiton ja SDP:n kannattajista muodostuvat punavihreät, jotka suhtautuvat kriittisesti perussuomalaisiin, 2) keskustaa lähellä olevat maltilliset, johon suhtautuvat kriittisesti poliittisen kartan laidoilla sijaitseviin puolueisiin, 3) kokoomuksen, keskustan, kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten

muodostamat porvarit, jotka suhtautuvat kriittisesti punavihreisiin ja 4) perussuomalaisien muodostamat tyytymättömät, jotka suhtautuvat jossain määrin kriittisesti kaikkiin muihin puolueisiin (Kekkonen ja Ylä-Anttila 2021).

Kuvio 1. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden ja puolueiden keskimääräiset sijainnit (mediaaniehdokas) vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja GAL–TAN-ulottuvuudella vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Lähde: Helsingin Sanomien vaalikone 2023.

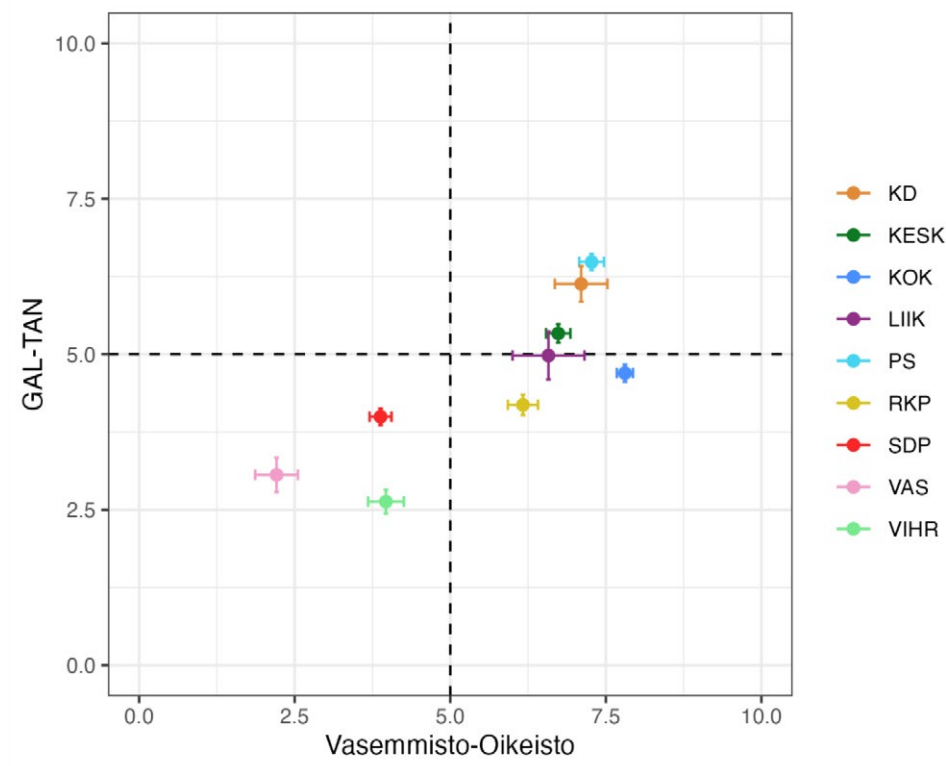

Vuoden 2023 vaaleissa muodostunut blokkiutuminen olikin luonteva jatko äänestäjien ja ehdokkaiden aiemmalle sijoittumiselle poliittiselle kartalle. Kuviossa 1 on esitetty eduskuntapuolueiden ehdokkaiden Helsingin Sanomien vaalikonevastausten perusteella määritelty keskimääräinen sijainti vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-ulottuvuuksilla. Kuvion päällimmäinen havainto on edellä mainittu suomalaisen puoluekentän pirstaleisuus. Siinä näkyy myös yhtäältä kaikkien porvaripuolueiden ja toisaalta vasemmistopuolueiden ja vihreiden keskinäinen läheisyys perinteisissä sosioekonomisissa kysymyksissä, joita mitattiin vaalikoneessa suhtautumisella julkisesti rahoitettuihin palveluihin, sosiaalietuuksiin, julkiseen velkaan, työllistämiskeinoihin, ansiotuloverotukseen, julkiseen valtion rooliin markkinoilla ja tuloeroihin. Punavihreät ovat melko yhtenäisiä myös sosio-kulttuuriselle GAL–TAN-ulottuvuudelle latautuvissa asiakysymyksissä, joita mitattiin muuan muassa kristillisten arvojen, sukupuolen moninaisuuden huomioimisen,

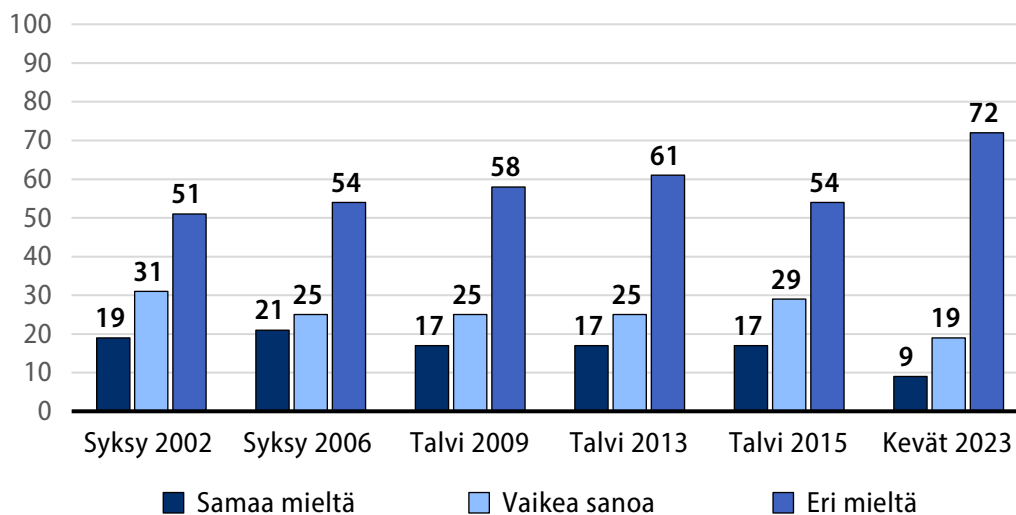
ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemistoimien, työperäisen maahanmuuton ja monikulttuurisuuden tukemisen ja vahvan johtajuuden kannatuksella. Porvaripuolueiden sisäinen hajanaisuus on sen sijaan ilmeinen perussuomalais-ten ja kristillisdemokraattien sijoittuessa kansalliskonservatiiviseen päähän ja RKP:n ehdokkaiden ollessa puolestaan hyvin lähellä SDP:tä. Kuviosta käy myös ilmi, miksi keskusta ei ollut halukas jatkamaan Marinin hallituksen pohjalla: se on varsin kaukana punavihreistä sekä sosioekonomisella että sosiokulttuurisella ulottuvuudella. Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n teettämän kyselyn perusteella myös äänestäjät olivat tehneet saman havainnon (Metelinen 2023, 9). SDP:n pääministeri-kaudelle jatkoa halunneet vastaajat identifioivat mieluisimmiksi hallituskumppaneiksi vihreät, vasemmistoliiton ja RKP:n, ja keskusta jäi jopa kokoomuksen taakse.

Kuvio 2. Eduskuntapuolueita äänestäneiden keskimääräinen sijainti vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella ja GAL-TAN-ulottuvuudella vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (keskiarvot, 95 %:n luottamusvälit).

Kuviosta 2 näkyy, että puolueiden äänestäjien sijoittuminen vastaa melko tarkasti puolueiden ehdokkaiden sijoittumista. Ulottuvuuksia mitattiin itsesijoituksina vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella, jossa nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja 10 eniten oikealla. GAL–TAN-ulottuvuus muodostettiin laskemalla summa-
muuttuja, jossa yhdistyvät kristillisten arvojen kannatus, sukupuoli- ja seksuaali-
vähemmistöjen oikeudet, lain ja järjestyksen painottaminen, maahanmuuton
lisääminen, lisäpanostukset ilmastonmuutoksen torjuntaan ja nykyistä ohuempi
sitoutuminen Euroopan unioniin. SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjät
ovat ideologisesti lähellä toisiaan molemmilla ulottuvuuksilla, ja kokoomuksen ja
perussuomalaisten äänestäjät ovat samoilla linjoilla talouspolitiikan osalta, mutta
GAL–TAN-ulottuvuudella erot piirtyvät esiin. Kristillisdemokraatit ja perussuomalai-
set ovat hyvin lähellä toisiaan, kun taas RKP:n äänestäjien sijoittuminen muista halli-
tuspuolueista erilleen ilmentää hyvin sen vaikeuksia nykyisessä hallituskoalitiassa.
Keskustan kannattajat ovat talouspoliittisesti selkeästi oikealla mutta sosiokulttuuri-
sesti keskellä.

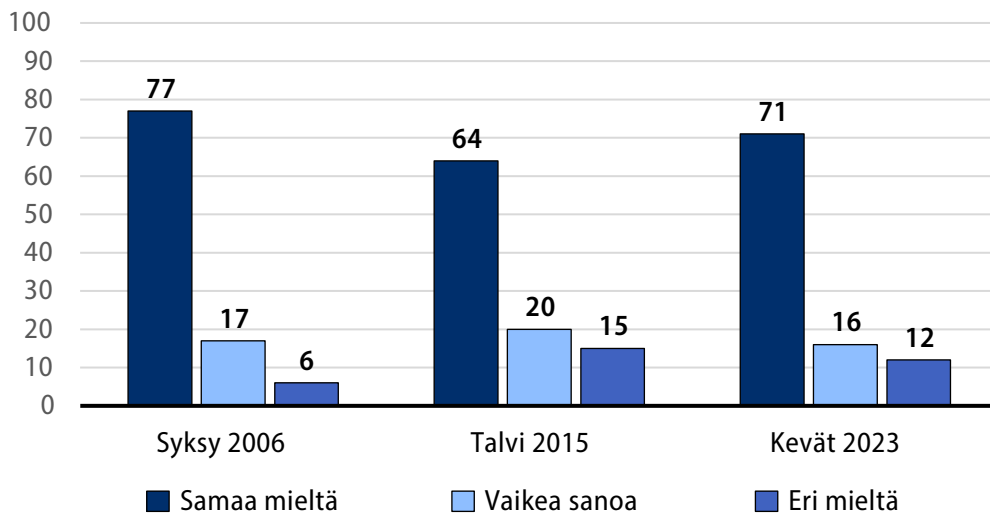
Kuvio 3. Vastaukset kysymykseen “Olisi hyvä, jos Suomen puoluekenttä kehittyisi kohti kaksipuoluejärjestelmää (kahden johtavan puolueen järjestelmää, esim. porvaripuolue ja vasemmistopuolue)” (%). Lähde: Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (Metelinen 2023, 16).

Puolueiden ja niiden kannattajien sijoittumisen ohella olennainen kysymys liittyy äänestäjien reaktioihin blokkiasetelman muodostumiseen. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on tiedustellut yli 20 vuoden ajan äänestäjien kiinnostusta siirtyä kohti Yhdysvaltojen tai Ison-Britannian tyyppistä kahden hallitusvastuusta keskenään kilpailevan pääpuolueen mallia (kuvio 3). On kiinnostavaa, että mallin

kannatus on ollut suurimmillaan hallituskumppaneita puoluekentän eri laidoilta sisältäneiden koalitiohallitusten aikana (Lipposen II hallitus 1999–2003, Kataisen hallitus 2011–2014, Stubbin hallitus vihreiden eroon syyskuussa 2014 asti). Kun Sipilän porvarihallituksessa ja Rinteen/Marinin keskusta-vasemmistohallituksessa otettiin askel tähän suuntaan, blokkipolitiikan kannatus vastaavasti laski ja oli matalimmillaan kevään 2023 eduskuntavaalien alla. Vastaavasti lähes kolme neljäsosaa (71 %) katsoi, että ideologiset jakolinjat ylittävä sinipunahallitusyhteistyö on Suomelle eduksi (kuvio 4). Äänestäjien taholta blokkiasetelmalle oli siten kokonaisuudessaan hyvin vähän tarvetta.

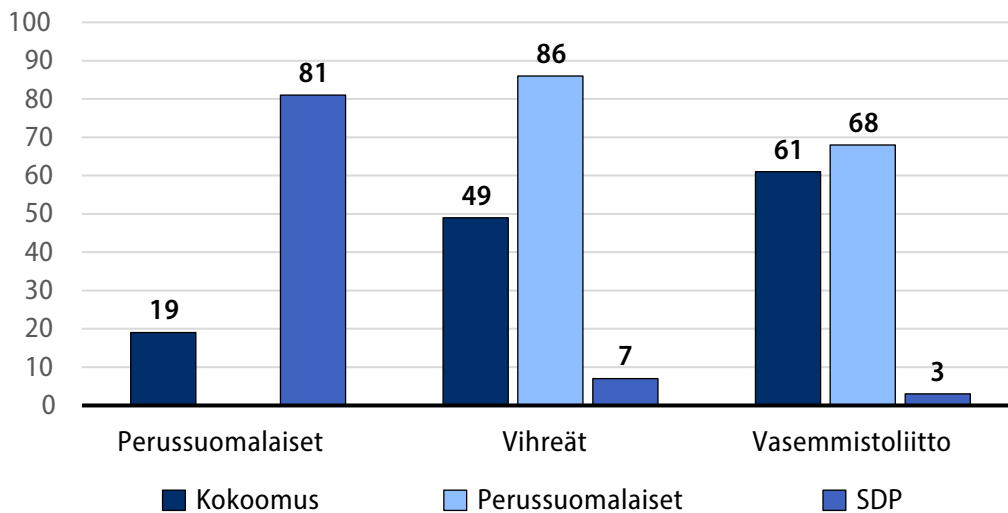
Kuvio 4. Vastaukset kysymykseen ”On hyvä asia, että Suomessa porvarilliset puolueet ja vasemmistopuolueet mahtuvat istumaan samassa hallituksessa” (%).
Lähde: Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (Metelinen 2023, 16).

Kevään 2023 vaaleissa noussut tapa muodostaa blokkeja poisvalintojen kautta sai sen sijaan äänestäjiltä suotuisamman vastaanoton. Ainoastaan alle kymmenesosa (8 %) katsoi EVA:n kyselyssä, että mitään puolueita ei tulisi sulkea hallituksen ulkopuolelle (Metelinen 2023, 6). Perussuomalaiset halusi sulkea 40 prosenttia, vihreät 35 prosenttia ja vasemmistoliiton 32 prosenttia. Kun poisvalintoja tarkastellaan sen mukaan, mitä puoluetta kannatettiin pääministeripuolueeksi, myös blokkiasetelma nousee esiin. Kokoomuksen pääministeripuolueeksi halunneille vasemmistoliitto oli ensimmäinen vaihtoehto hallituksesta pois suljettavaksi puolueeksi (61 %), mutta vain viidesosa (19 %) halusi jättää perussuomalaiset ulos. Perussuomalaisia kannattaneet eivät missään tapauksessa halunneet hallitukseen vihreitä (86 %) ja myös vasemmistoliitto näyttäytyi epämiellyttävänä kumppanina

(68 %). SDP:tä pääministeripuolueeksi kannattaneista 81 prosenttia oli samaa mieltä puolueen linjauksen kanssa siitä, että perussuomalaiset tulee jättää hallitusyhteistyön ulkopuolelle ja vastaavasti vasemmistoliitto näyttäytyi hyvin läheisenä kumppanina, jonka vain kourallinen (3 %) halusi sulkea pois. Kokoomus ei ollut vasemmistoliittoa lukuun ottamatta millään puolueella poisvalittavien kärjessä, mikä tarjosi puheenjohtaja Petteri Orpolle vankan aseman hallitustunnustelijana (Mykkänen ja Wass 2023, ks. myös luku 16).

Kuvio 5. Vastaukset kysymykseen ”Onko puolueita, jotka pitäisi kaikissa tapauksissa jättää hallituksen ulkopuolelle” kannatetun pääministeripuolueen mukaan (%). Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (Metelinen 2023, kuvioliite).

Kolmas tärkeä blokkipolitiikan mahdollinen ilmentymä on taktinen äänestäminen, joka nousi yhdeksi vaalien keskeiseksi puheenaiheeksi Marinin kehoittama keskittämään äännet SDP:lle porvarihallituksen estämiseksi. Taktinen tai strateginen äänestäminen voi saada vaalikontekstista riippuen erilaisia muotoja, mutta olennaista on se, että äänestäjä valitsee muun kuin ensisijaisesti kannattamansa puolueen edistääkseen jotain lopputulemaa tai estääkseen sen (Stephensson ym. 2018). Taktisessa äänestamisessä on usein kyse siitä, että äänestäjä ei halua äänensä menevän ”hukkaan” antamalla sen puolueelle, jolla ei ole todellisia menestymismahdollisuuksia, ja siten puoluetta äänestämällä menettäisi oman mahdollisuutensa vaikuttaa vaalien lopputulokseen ja siten myös hallitusratkaisuun. Suomessa jälkimmäisen merkitys on kasvanut vuonna 2000 voimaan astuneessa perustuslakiuudistuksessa, joka nosti pääministeriehdokkaan presidentin tilalle keskeiseen rooliin hallitusta muodostettaessa. Vaikka perustuslaissa ei ole mainintaa siitä,

miten pääministeriehdokas valikoituu, vuoden 2003 eduskuntavaaleista lähtien on vallinnut käytäntö hallitusneuvottelujen aloittamisesta suurimman puolueen puheenjohtajan johdolla. Tämä on korostanut eduskuntavaalien merkitystä ”pääministerivaaleina”, mikä on ollut pienemmille puolueille epäsuotuisa asetelma. Kunnallisan kehittämissäätiön (2023) tuottaman kyselyn mukaan halu vaikuttaa pääministerin valintaan on myös noussut ajan myötä äänestäjille yhä keskeisemmäksi. Vuonna 2007 sitä piti tärkeänä vaikuttamiskohteena 42 prosenttia kun vuonna 2022 vastaava osuus oli 64 prosenttia. Näyttäisikin siltä, että vuoden 2023 eduskuntavaaleissa taktisessa äänestamisessä oli kyse nimenomaan äänten keskitämisestä SDP:n pääministeriaseman jatkumisen turvaamiseksi (ks. luku 9).

2.5 Päätelmät

Kevään 2023 eduskuntavaaleissa painottui keskustelu julkisen talouden sopeuttamistarpeesta, jota lähestyttiin kahdesta vaihtoehdoisesta tulokulmasta käsin (Ahokas 2023). Yhdessä vaadittiin talouskuria, velkakestävyyttä, työllisyysreformeja ja julkisen sektorin rajoittamista. Toisessa painotettiin sen sijaan investointeja hyvinvointiin ja tuottavuuden parantamiseen myös velkaa ottamalla, verotuksen kiristämistä keinona tasapainottaa julkista taloutta ja valtion vahvempaa ohjausroolia. Vaalituloksen perusteella hallituksen pääsivät muodostamaan ensin mainitun linjan kannattajat, jotka hallitusohjelmassa julistivat tasapainottavansa taloutta käyttäen pelkkiä menoleikkauksia ja työllisyystoimia turvautumatta lainkaan veronkorotuksiin. Ohjelman työmarkkinareformien paketti on Suomen historiaan ja muihin Pohjoismaihin peilaten varsin radikaali.

Tässä vaiheessa hallituskautta on vielä aikaista ennakoida, jatkuuko politiikan blokkiutumisen myös seuraavissa eduskuntavaaleissa ja niiden jälkeen, mutta merkkejä siitä on ilmassa. Mikäli kokoomuksen ja SDP:n sinipunayhteistyölle ei ole edellytyksiä seuraavienkaan vaalien jälkeen, tilanne jatkuu nykyisen kaltaisena. Silloin keskustan rooli vaa’an kieli puolueena voi olla merkittävä. Ilman kansaa yhdistävää kriisiä nykyinen hallitus pohja tuskin pystyy säilyttämään enemmistöään, ja sen jatko vaatisi keskustan mukaantulon. Keskustan kannatus ei oppositiossa ole noussut toistaiseksi lainkaan, mutta kymmenen prosentin ääniosuudella-kin se pääsisi kilpailuttamaan nykyistä koalitiota sekä viime kauden hallituskumppaneitaan SDP:tä, vasemmistoliittoa ja vihreitä keskenään. Keskusta on kuitenkin halunnut tehdä pesäeroa vasemmistopuolueisiin ja tukenut oppositiossa monia hallituksen esityksiä mukaan lukien työmarkkinareformit. Tämä viittaisi siihen, että oikeistoblokkiin mukaan liittyminen olisi keskustalle mieluisampi vaihtoehto. Tällaisella hallitus pohjalla olisi todennäköisesti vahva mandaatti, sillä SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden yhteiskannatus on pysytellyt sitkeästi alle 40 prosentissa. Tilanne

ilmentää puoluekentän voimatasapainon syvempää siirtymää, joka voi toisaalta muuttua nopeastikin. Myös Suomessa on nähtävillä globaali trendi, jossa naiset mieltävät itsensä selvästi miehiä enemmän vasemmistolaisiksi ja liberaaleiksi (Wass 2024; ks. myös luku 11). Vasemmistopuolueilla ja vihreillä on siten eri sektoreilla toimivien nuorten naisten keskuudessa huomattava kannatuspotentiaali.

Blokkien välisen tiukan kilpailutilanteen sijaan onkin myös mahdollista, että keskusta valitsee puolensa pysyvämmiin ja Suomessa siirrytään pidempään porvarihallitusten kauteen. Tässä tapauksessa olisi jopa mahdollista, että luovuttaisiin vuoden 2000 perustuslakiuudistuksesta lähtien vallinneesta herrasmiessopimuksesta, jonka mukaan suurimman eduskuntapuolueen puheenjohtaja muodostaa hallituksen. Vaikka SDP olisi suurin, ei sen johtajalla välttämättä olisi edellytyksiä saada hallitusta kokoon, mikäli kokoomus, keskusta ja perussuomalaiset päättävät tehdä pidempiaikaista yhteistyötä. Tästä kaikesta huolimatta paluu sinipunaan on myös mahdollista. Tällöin keskustaa voisi uhata marginalisoituminen varsinkin, jos kokoomus ja perussuomalaiset pystyvät viemään siltä entistä enemmän kannattajia.

LÄHTEET

- Ahokas, J. (2023): Talouspolitiikan käänteet Marinin hallituskaudella. *Politiikasta*, 6.3.2023. <https://politiikasta.fi/talouspolitiikan-kaanteet-marinin-hallituskaudella/>, 15.1.2024.
- Banda, K. (2021): Issue ownership cues and candidate support. *Party Politics* 27(3), 552–564.
- Borg, S. (2012): Perussuomalaiset. Teoksessa S. Borg (toim.): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 191–210.
- Borg, S. ja H. Paloheimo (2020): Valitsijoiden korostamat asiakysymykset ja hallituksen toimien arviointi. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 148–168.
- Budge, I. ja D. Farlie (1983): *Explaining and predicting elections: Issue effects and party strategies in twenty-three democracies*. London: George Allen & Unwin.
- Casal Bértoa, F. ja J. Rama (2021): Polarization: What do we know and what can we do about it? *Frontiers in Political Science* 3, artikkeli 687695.
- Christiansen, F. (2021): Denmark: How to form and govern minority coalitions. Teoksessa T. Bergman, H. Back ja J. Hellström (toim.): *Coalition governance in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 124–164.
- Dalton, R. (2021): Modeling ideological polarization in democratic party systems. *Electoral Studies* 72, artikkeli 102346.
- Esping-Andersen, G. (1990): *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Fornaro, P. (2021): Onko suomalainen politiikka polarisoitunut? *Helsinki: Kansalaisuuden kuulut ja kuplat -tutkimusprojekti*. <https://bibu.fi/onko-suomalainen-politiikka-polarisoitunut/>, 15.1.2024.
- Gramsci, A. (1980): *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. New York: International Publishers.
- Green-Pedersen, C. ja L. Hoffmann Thomsen (2005): Bloc politics vs. broad cooperation? The functioning of Danish minority parliamentarism. *The Journal of Legislative Studies* 11(2), 153–169.
- Hagevi, M. (2015): Bloc identification in multi-party systems: The case of the Swedish two-bloc system. *West European Politics* 38(1), 73–92.

- Hall, P. (2017): The political sources of social solidarity. Teoksessa K. Banting ja W. Kymlicka (toim.): *The strains of commitment: The political sources of solidarity in diverse societies*. Oxford: Oxford University Press, 349–398.
- Haselmayer, M. (2019): Negative campaigning and its consequences: A review and a look ahead. *French Politics* 17, 355–372.
- Helimäki, T. ja H. Wass (2024): Foiled at every turn? Electoral participation in Finland. Teoksessa Å. von Schoultz ja K. Strandberg (toim.): *Parties and candidates in tandem – understanding Finnish electoral democracy of today*. London: Routledge, 58–73.
- Hellström, J. ja J. Lindahl (2021): Sweden: The rise and fall of bloc politics. Teoksessa T. Bergman, H. Back ja J. Hellström (toim.): *Coalition governance in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 574–610.
- Hooghe, L., G. Marks ja C. Wilson (2002): Does left/right structure party positions on European integration? *Comparative Political Studies* 35(8), 965–989.
- Isotalo, V. (2023): Hallituspuolueiden ideologinen kongruenssi. *Vaalivälähdykset 2023:11*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/hallituspuolueiden-ideologinen-kongruenssi/>, 15.1.2024.
- Isotalo, V. ja T. Järvi (2020): Ehdokkaiden arvomaailmat. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen ja Å. von Schoultz (toim.): *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 172–201.
- Isotalo, V., M. Mattila ja Å. von Schoultz (2020a): Ideological mavericks or party herd? The effect of candidates' ideological positions on intra-party success. *Electoral Studies* 67, artikkeli 102187.
- Isotalo, V., Å. von Schoultz ja P. Söderlund (2020b): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 288–306.
- Julkunen, R. (2001): *Suunnanmuutos: 1990-luvun Sosiaalipoliittinen Reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Karvonen, L. (2014): *Parties, governments and voters in Finland: Politics under fundamental societal transformation*. Colchester: ECPR Press.
- Kawecki, D. (2022): End of consensus? Ideology, partisan identity, and affective polarization in Finland 2003–2019. *Scandinavian Political Studies* 45(4), 478–503.
- Kawecki, D. (2023): Affektiivinen polarisaatio Suomessa 2003–2022. *Vaalivälähdykset 2023:2*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/affektiivinen-polarisaatio-suomessa-2003-2022/>, 15.1.2024.
- Kekkonen, A. (2023): *Affective polarization in a multiparty democracy: Learning from the case of Finland*. Helsinki: Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Kriesi, H. ja J. Schulte-Cloos (2020): Support for radical parties in Western Europe: Structural conflicts and political dynamics. *Electoral Studies* 65, 102–138.

- Kunnallisan kehittämissäätiö (2023): Eduskuntavaaleissa halutaan vaikuttaa etenkin energiaasioihin, sairaiden ja vanhusten hoitoon sekä inflaatioon. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2023/02/tutkimusosio_eduskuntavaaleissa_halutaan_vaikuttaa_etenkin_energia-asioihin.pdf, 15.1.2024.
- Kärnylä, I. (2021): *Democracy and the Economy in Finland and Sweden since 1960: A Nordic Perspective on Neoliberalism*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Kärnylä, I., J. Strang ja M. Wuokko (2023): Fragments of libertarianism and neoliberal ascendancy: Ideological features and limitations of the liberal breakthrough in Finland. *Journal of Political Ideologies* 28(3), 392–411.
- Majander, M. (2022): *Kylmän sodan ja ristiriitojen puolue: SDP:n historia 4, 1952–1957*. Helsinki: Siltala.
- Marks, G., L. Hooghe, M. Nelson ja E. Edwards (2006): Party competition and European integration in the East and West: Different structure, same causality. *Comparative Political Studies* 39(2), 155–175.
- Mattila, M. ja T. Raunio (2009): From consensus to competition? Ideological alternatives on the EU dimension. *Comparative European Politics* 7(3), 325–341.
- Metelinen, S. (2023): Valta vaihtuu. Suomalaiset valitsevat eduskuntavaaleissa kahden vaihtoehdon välillä. *EVA analyysi 119*. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2023/03/eva-analyysi-no-119.pdf>, 15.1.2024.
- Mickelsson, R. (2021): *Suomen puolueet: Vapauden ajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Mykkänen, J. ja H. Wass (2023): Tuhansien toimenpiteiden Suomi: Orpon hallituksen ohjelmaneuvottelut teknopoliittisena prosessina. *Poliittinen talous* 11(2), 43–64.
- Møller Stahl, R. (2019): Ruling the interregnum: Politics and ideology in nonhegemonic times. *Politics & Society* 47(3), 333–360.
- Nilsson, T. (2009): *Hundra år av svensk politik*. Malmö: Gleerups.
- Oscarsson, H., T. Bergman, A. Bergström ja J. Hellström (2021): *Demokratirådets rapport 2021: Polarisering i Sverige*. Stockholm: SNS Förlag.
- Outinen, S. (2015): *Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin. Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998*. Helsinki: Into-kustannus.
- Pontusson, J. (2021): Once again a model: Nordic social democracy in a globalized world. Teoksessa J. Cronin, G. Ross ja J. Shoch (toim.): *What's left of the left: Democrats and social democrats in challenging times*. Duke University Press, 89–115.
- Raunio, T. (2021): Finland: Forming and managing ideologically heterogeneous oversized coalitions. Teoksessa T. Bergman, H. Back ja J. Hellström (toim.): *Coalition governance in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 165–205.

- Saari, J. (2010): Suomalainen konsensus – Korpilammen konferenssi (1977) käännekohtana. *Yhteiskuntapolitiikka* 75(5), 469–487.
- Schedler, A. (2023): Rethinking political polarization. *Political Science Quarterly* 138(3), 335–359.
- Stavenes, T. ja K. Strøm (2021): Norway: Towards a more permissive coalitional order. Teoksessa T. Bergman, H. Back ja J. Hellström (toim.): *Coalition governance in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 482–516.
- Stephenson, L., J. Aldrich ja A. Blais (2018): *The many faces of strategic voting: tactical behavior in electoral systems around the world*. Michigan: Michigan University Press.
- Uljas, P. (2012): *Hyvinvointivaltion läpimurto: pienviljelyhegemonian rapautumisen, kansalaisliikehdinnän ja poliittisen murroksen keskinäiset suhteet suomalaisessa yhteiskunnassa 1950-luvun loppuvuosina*. Helsinki: Into-kustannus.
- Wass, H. (2024): Sukupuolittunut blokkipolitiikka tarjoaisi vaihtoehtoja vaaleihin. *Ydin: rauhanpoliittinen aikakauslehti* 58(1), 96–97.
- Westinen, J. (2015): *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- Wuokko, M. (2020): Riitaisa liitto 1956–1991. Teoksessa M. Wuokko, N. Jensen-Eriksen, H. Tala, E. Kuorelahti ja A. Sahari (toim.): *Loputtomat kihlajaiset: yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940–2020*. Helsinki: Siltala, 147–284.
- Yliaska, V. (2014): *Tehokkuuden toiveuni. Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Into-kustannus.

3 Nuoret ehdokkaat ja kansalaiset sosiaalisessa mediassa

Kim Strandberg, Tom Carlson ja Wilma Snickars

3.1 Johdanto

Nuoret Tiktok-tähdet rynnistivät perussuomalaisten riveistä eduskuntaan [...] Poliittisen viestinnän tutkijan mukaan eduskuntaan nousseet Tiktok-tähdet ovat edelläkävijöitä omalla some-alustallaan ja viestivät siellä taitavasti. (Pölkki 2023)

Yllä oleva lainaus kuvaa yhtä merkittävimmistä kehityskuluista vuoden 2023 vaalikampanjoinnissa: nuoret ehdokkaat hyödynsivät taitavasti sosiaalista mediaa saavuttaakseen paikkoja eduskunnassa. Vaikka moniin suomalaisiin vaaleihin on liittynyt median hehkutusta uuden teknologian huomattavasta vaikutuksesta vaalitulokseen (Strandberg ja Borg 2020; Strandberg 2012; 2016), vuoden 2023 vaalit ovat ehkä antaneet eniten tukea ajatukselle kampanjoinnin digitaalisesta vallankumouksesta. Vaikka syitä ilmiölle saattaa olla monia, tässä luvussa keskitymme niistä yhteen keskeisimmistä: siihen, että niin kutsutut ”diginatiivit” ovat täysi-ikäistymässä. Nuoret aikuiset, jotka ovat kasvaneet internet ja sosiaalinen media luonnollisena osana arkeaan, ovat nyt astumassa kokonaisvaltaisesti poliittiselle areenalle (Parmelee ym. 2023) sekä äänestäjinä että ehdokkaina. Sosiaalinen media on syvästi juurtunut osaksi tämän sukupolven päivittäistä elämää (Kim ja Amnå 2015; Ohme 2019). Keating ja Melis (2017, 80) väittävätkin, että nykyinen niin kutsuttu Z-sukupolvi (vuonna 1995 ja myöhemmin syntyneet), on ensimmäinen, joka todella heijastaa sosiaalisen median mobilisaatiopotentiaalia. Ikäkohortinäkökulmasta poiketen Andersen ym. (2021) huomauttavat, että eri sukupolvilla on paitsi kokemusta erilaisista yhteiskunnallisista muutoksista ja poliittisista tapahtumista elämänsä formatiivisten vuosien aikana, he ovat myös soisaalistuneet erilaisiin median muotoihin näinä keskeisinä vuosina:

“While older generations have been socialized to use more traditional media outlets to access political information, younger generations have been

socialized to use new platforms, particularly social media sites, to access this information [...]. The digital information age is likely to influence all generations but is perhaps more accessible and appealing to the youngest generations.” (Andersen ym. 2021, 25).

Diginatiivien Z-sukupolven saavuttaessa täysi-ikäisyyden, on kiinnostavaa tutkia, miten nuoret ehdokkaat ja äänestäjät hyödyntävät sosiaalista mediaa ja missä määrin nämä uudet käyttäjät muokkaavat joitakin tyypillisiä sosiaalisen median käyttäytymismalleja, kuten kilpailua ehdokkaiden välillä ja motivaatio- ja/ tai resurssipohjaista kansalaisosallistumista. Molempia näkökulmia käsitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa 3.2 ja 3.3, jonka jälkeen siirrytään luvun empiiriseen osioon.

3.2 Sukupolvet ja ehdokkaiden sosiaalisen median käyttö

Internetin alkuaikoina Margolis ja Resnick (2000) kehittivät teorian verkossa tapahtuvan vaalikilpailun normalisoitumisesta (engl. normalisation) ja tasa-arvoistumisesta (engl. equalisation). Näistä ensimmäisen teorian mukaan verkossa tapahtuvaa vaalikilpailua hallitsevat suuret ja resurssirikkaat puolueet ja ehdokkaat. Jälkimmäinen teorioista puolestaan väittää päinvastaista: vähemmän resursseja omaavat puolueet ja ehdokkaat pystyvät hyödyntämään internetin kustannustehokkuutta ja kilpailemaan näin suurten toimijoiden kanssa. Näiden teorioiden jälkeen internet on sosiaalisen median saapumisen myötä muuttunut merkittävästi, mikä on puolestaan vaikuttanut syväluotaavasti siihen, kuinka ehdokkaat kampanjoitaan toteutavat (van Dijck 2013). Sosiaalinen media on tuonut mukanaan ennen kaikkea osallistumisen, verkostoitumisen ja jaettavuuden, verrattuna siihen yksisuuntaiseen digitaaliseen julkaisuvälineeseen, joka internet alkuaikoinaan pääasiassa oli.

Kampanjoinnilla sosiaalisessa mediassa on useita etuja ehdokkaille: ensinnäkin se on edullisempaa verrattuna kampanjointiin internetin alkuaikoina (Gasser ja Gerlach 2012, 171). Toiseksi sosiaalista mediaa voidaan käyttää tehokkaasti vapaaehtoisten rekrytoimiseen, kampanjan koordinointiin, mobilisointiin ja varojen keräämiseen (Cogburn ja Espinoza-Vasques 2011, 196–298; Greyes 2011, 47; Keller ja Kleinen-von Köningslów 2018). Kolmanneksi sosiaalinen media soveltuu hyvin ns. nano-kohdentamiseen, eli spesifien äänestäjäryhmien tavoitteluun (Baumgartner ja Morris 2010; Kushin ja Yamamoto 2010). Tämä on myös johtanut siihen, että perinteisten kampanjointikeinojen rinnalla ehdokkaat jakavat kampanjoihinsa käyttämäänsä panokset laajemmin myös eri sosiaalisen median kanaville. Tätä kutsutaan usein ”pitkän hännän strategiaksi” (engl. long-tail strategy) (ks. esim. Anderson 2006). Neljänneksi sosiaalinen media kykenee kiertämään aktiiviset

käyttäjävallinnat: käyttäjät voivat ilman aktiivisia valintojakin altistua kampanjainnolle. Sosiaalisessa mediassa kampanjoivilla ehdokkailla on siten hyvät mahdollisuudet tavoittaa kansalaisia epäsuorasti viraalien ”ketjureaktioiden” välityksellä (Karlsen 2015; Vaccari ja Valeriani 2015). Toinen sosiaalisen median kautta tapahtuvan kampanjoinnin aiheuttamista epäsuorista vaikutuksista on toimittajien yleistynyt tapa käyttää sosiaalista mediaa uutislähteenä (ks. Strandberg 2012; Gustafsson 2012). Näihin ominaisuuksiin pohjaten onkin väitetty, että sosiaalinen media tasa-arvoistaisi vaalikenttää enemmän kuin koskaan aiemmin (Larsson ja Kalsnes 2014, 664; Strandberg 2013, 1332–1333).

Kriittisesti ajateltuna pelkkä sosiaalisen median käyttö ehdokkaan kampanjoinnissa ei kuitenkaan sinänsä takaa vaalimenestystä. Kuten Obama (2008), Brexit tai Trump (2016) ovat parhaiten tunnettuina historiallisina esimerkkeinä osoittaneet (Polonski 2016; Strandberg ja Borg 2020; Wells ym. 2016), ymmärrys siitä, kuinka sosiaalinen media toimii, on avainasemassa menestyksekkään kampanjan toteuttamisessa. Toki palkatut kampanjastrategit ja ulkopuoliset sosiaalisen median konsultit ovat ehdokkaille yksi keino kasvattaa vaikutusvaltaansa sosiaalisessa mediassa (Gálves-Rodríguez ym. 2017), mutta tämä vaatii luonnollisesti resursseja. Diginatiivien eli Z-sukupolven edustajien kohdalla tehokas ja menestyksekkäs sosiaalisen median kampanja voi rakentua sen pohjalle, että ehdokas on tottunut sosiaalisen median käyttäjä ja vaistonvaraisesti tietää mikä toimii parhaiten (Keller ja Kleinen-von Köningslów 2018, 4). Tässä suhteessa Z-sukupolven edustajilla on etulyöntiasema vanhempiin sukupolviin nähden.

Sosiaalisessa mediassa on tyypillisesti keskeistä olla aito, rehellinen ja läpinäkyvä, sekä pysyä uskollisena kunkin alustan ominaiselle viestintätyylille (Karlsen ja Enjolras 2016; Parmelee ym. 2023). Näistä viimeisin auttaa myös näkyvyyden kasvattamisessa algoritmien välityksellä (Bene 2016). Vaikka tämän tyyppisen viestintätyylin matkiminen voi olla mahdollista, Z-sukupolven ehdokkailla on selkeä etulyöntiasema toteuttaa sitä vakuuttavasti. He ovat kasvaneet sosiaalisen median rinnalla, samalla oppien, kuinka siellä viestitään tehokkaasti. Tämä voi tasa-arvoistaa vaalikilpailua suhteessa resurssirikkaampiin ehdokkasiin, sillä nuoret, yleensä vähemmän resursseja omaavat ehdokkaat, ymmärtävät paremmin sosiaalisen median ”sisäistä rakennetta” (ks. Enli ja Skogerbö 2013; Larsson ja Kalsnes 2014). Lisäksi merkittävä tekijä on myös se, että suurin osa nuorista äänestäjistä, jotka ovat nuorten ehdokkaiden ensisijainen kohderyhmä, käyttävät pääasiassa sosiaalista mediaa ehdokkaita koskevaan tiedonhankintaan (ks. esim. Strandberg ja Borg 2020). Tämä tarkoittaa, että tehokas kampanjointi sosiaalisessa mediassa voi johtaa myös menestykseen vaaleissa.

Esitämme kaksi tutkimuskysymystä koskien ehdokkaiden sosiaalisen median käyttöä vuoden 2023 vaalikampanjoinnissa:

1A) Missä määrin vuoden 2023 vaaleihin asettuneet ehdokkaat käyttivät erilaisia sosiaalisen median kanavia kampanjoissaan ja millaisia sukupolviakohtaisia toimintatapoja ehdokkaiden sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?

1B) Millaisia vaalikilpailua koskevia toimintamalleja ehdokkaiden sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?

3.3 Sukupolvet ja kansalaisten sosiaalisen median käyttö

Yleisesti esitetyt kansalaisten verkkopohjaisen median käyttöä koskevat pääteoriat ovat vahvistumis- (engl. reinforcement) ja mobilisaatioteesit (engl. mobilisation). Vahvistumisteesi keskittyy pääasiassa siihen, kuinka verkkomaailma on enemmän tai vähemmän vain toinen alusta poliittisesti sitoutuneille ja aktiivisille kansalaisille olla aktiivisia (Norris 2001, 214; Strandberg 2016). Näin ollen kansalaiset, jotka osallistuvat poliittisiin tai yhteiskunnallisiin asioihin verkossa, ovat todennäköisesti jo erittäin kiinnostuneita politiikasta ja yhteiskunnallisista kysymyksistä, eivätkä digitaaliset kanavat sinänsä ”käännytä” tai ”aktivoi” ihmisiä. Näillä poliittisesti korkeasti motivoituneilla kansalaisilla on myös usein ominaisuuksia, jotka ennustavat osallistumista: korkeampi ikä, korkeampi koulutustaso, korkeammat tulot sekä miessukupuoli (Jennings ja Zeitner 2003; Norris 1999). Vaikka vahvistumisteesi saattoi olla keskeisempi internetin alkuaikoina, jolloin kansalaisten oli tehtävä aktiivisia valintoja verkossa toimiessaan, jotkin tutkimustulokset osoittavat sen olevan edelleen varteenotettava myös sosiaalisen median aikakaudella (Boulianne 2019; Gil de Zúñiga ym. 2014).

Mobilisaatioteesi puolestaan katsoo verkkopohjaisella medially olevan potentiaalia aktivoida aiemmin poliittisesti passiivisia tai syrjäytyneitä kansalaisia tekemällä informaatiosta ja osallistumismahdollisuuksista helposti saavutettavia (ks. esim. Keating ja Melis 2017; Norris 1999; Oser ym. 2013). Internetin siirryttyä sosiaalisen median aikakauteen – mitä yleisesti nimitetään siirtymäksi web 1.0:sta web 2.0:aan – sen mobilisaatiopotentiaalin väitetään kasvaneen entisestään (ks. esim. Xenos ym. 2014). Keskeinen ero web 1.0:n ja 2.0:n välillä onkin, että tahaton altistuminen poliittiselle informaatiolle ja sisällölle tapahtuu paljon helpommin sosiaalisessa mediassa kuin se tapahtui internetin alkuaikoina (Keating ja Melis 2017, 879; Morris ja Morris 2013; Strandberg 2013, 1332–1334). Tällainen altistuminen voi herättää ylipäänsä kiinnostuksen politiikkaa kohtaan, johtaa lisääntyneeseen poliittisen tiedon hankintaan ja jopa luoda poliittista osallistumista sellaisten kansalaisten keskuudessa,

jotka eivät olisi ehkä koskaan aktiivisesti itse etsineet poliittista informaatiota (Valeriani ja Vaccari 2016). Toinen keskeinen ero, jota kirjallisuudessa usein siteerataan (ks. Keating ja Melis 2017, 879; Strandberg 2013; Xenos ym. 2014), on kansalaisten mahdollisuus toimia itse sisällöntuottajina sosiaalisessa mediassa ja ilmaista itseään verkossa muilla tavoin. Tämä voi kannustaa heitä kokeilemaan myös muita osallistumisen tapoja (Kim ym. 2017, 902–903; Valeriani ja Vaccari 2016).

Sosiaalinen media tarjoaa erittäin saavutettavan tavan ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, sisältöjen löytämiseen ja niiden luomiseen. Siksi se tarjoaa myös valtavan mobilisaatiopotentialin niille, jotka osaavat valjastaa sen käyttöönsä. Z-sukupolvi ensimmäisenä diginatiivien sukupolvena toimii taitavasti sosiaalisen median ympäristössä, ja siksi todennäköisemmin hyötyy myös sen käytöstä (Holt ym. 2013; Ohme 2019, 123; Tapscott 2008, 384; Xenos ym. 2014, 154). Nuorten digitaalisen median käytön mobilisoiva vaikutus onkin osoitettu useassa aihepiiriä käsittelevässä tutkimuksessa (ks. esim. Bakker ja de Vreese 2011; Holt ym. 2013; Xenos ym. 2014). Xenos ym. (2014, 163) tiivistävät tuloksensa vahvaksi näytöksi ”yhteiskunnallisten epäsymmetrioiden tasaantumisen poliittisessa kiinnittymisessä ajan myötä, sukupolvien korvatessa toisiaan”. Holt ym. (2013, 20) pohtivat samansuuntaisesti, että sukupolvien väliset erot osallistumisessa saattavat vähentyä nuorten ylivoimaisen sosiaalisen median käyttötaidon vuoksi. Hyvin harvat tutkimukset kuitenkin soveltavat vielä eksplisiittisesti sukupolvi- tai ikäkohortinäkökulmaa. Yhdessä harvoista näin tekevästä tutkimuksista, Anderson ym. (2021, 46–47) havaitsivat, että Tanskassa nuoret sukupolvet altistuivat erityisesti vaalien aikaan enemmän poliittiselle sisällölle sosiaalisessa mediassa kuin vanhemmat sukupolvet, jotka puolestaan kuluttavat suuremmissa määrin perinteistä poliittista uutismediaa (verkossa tai sen ulkopuolella).

Kun tarkastellaan *sukupolvinäkökulmasta* mobilisoivatko internet ja sosiaalinen media kansalaisia, tutkimukset tarjoavat ristiriitaista näyttöä. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että resurssit eivät selitä uusimpien sosiaalisen median alustojen korkeaa käyttöastetta – eli juuri niiden alustojen, joita nuorimmat sukupolvet käyttävät eniten (ks. esim. Keating ja Melis, 2017; Koc-Michalska ym. 2014; Strandberg ja Carlson 2017). Lisäksi Keatingin ja Melisin (2017) tutkimus osoitti motivaatioon liittyen, että sosiodemografiset tekijät tai resurssit eivät enää selittäneet sosiaalisen median alustojen käyttöä, kun poliittinen kiinnostus lisättiin analyysiin. Vaikka resurssit eivät siten selitä nuorten aikuisten verkkopohjaista kiinnittymistä, mikä tukisi mobilisaatioteoriaa, sukupolvien välillä on silti havaittavissa ero siinä, miten poliittinen kiinnostus vaikuttaa poliittiseen toimijuuteen verkossa. Andersonin ym. (2021) tutkimuksessa, jossa tarkastellaan poliittisen kiinnostuksen, sisäisen kansalaispätevyyden ja poliittisen tietämyksen vaikutusta poliittiselle sisällölle altistumiselle sosiaalisessa mediassa, havaitaan, että nuorimman ikäkohortin

(Z-sukupolvi) ja suurten ikäluokkien kohdalla poliittinen kiinnostus ja kansalaispätevyys vaikuttavat siihen merkittävästi. Samaa ei kuitenkaan havaita toiseksi nuorimman ikäkohortin eli millenniaalien kohdalla (Andersen ym. 2021, 51).

Koskien kansalaisten sosiaalisen median käyttöä vuoden 2023 vaalikampanjoinnissa esitetään neljä tutkimuskysymystä:

2A) Missä määrin kansalaiset käyttivät sosiaalista mediaa seuratakseen vaalikampanjointia, ja millaisia sukupolvikohtaisia toimintatapoja kansalaisten sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?

2B) Millaisia resursseihin/motivaatiotekijöihin liittyviä toimintatapoja kansalaisten sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?

2C) Kuinka tärkeinä kansalaiset pitävät sosiaalisen median kanavia äänestysvalinnoilleen, ja millaisia sukupolvikohtaisia toimintatapoja tässä voidaan havaita?

2D) Millaisia resursseihin/motivaatiotekijöihin liittyviä toimintatapoja voidaan havaita siinä, kuinka tärkeinä kansalaiset pitävät sosiaalista mediaa?

Kysymyksiä tarkastellessa erityisenä painopisteenä on nuorin Z-sukupolvi, jota verrataan muihin sukupolviin.

3.4 Aineisto

Arvioidaksemme sekä ehdokkaiden että kansalaisten sosiaalisen median käyttöä, hyödynnämme luvun analyyseissa kahta eri aineistoa. Ensimmäinen aineisto on kirjoittajien keräämä (ks. myös Strandberg ja Borg 2020; Strandberg 2012; 2016). Aineisto sisältää tietoa vuonna 2023 ehdolla olleiden eri sosiaalisen median kanavien käytöstä. Jokaiselle 2424 ehdokkaalle merkittiin, käyttikö ehdokas vaalikampanjoinnissaan verkkosivustoa, blogia, YouTubea, Facebookia, Twitteriä (tunnetaan nykyisin nimellä X), Instagramia tai TikTokia. Lisäksi aineisto kattaa tiedot ehdokkaiden sukupuolesta, iästä, koulutuksesta, ammatista, puolue-sidonnaisuudesta, vaalipiiristä ja siitä, pyrkivätkö he säilyttämään paikkansa eduskunnassa vai nousemaan sinne uusina edustajina. Analyyseissä on lopulta mukana 2393 ehdokasta, sillä 31 ehdokkaan kohdalla kaikkia tietoja ei ollut saatavilla.

Toisena analyysien pohjalla olevana aineistona toimivat FNES2023 -kyselytutkimukset 1 ja 2 (arviolta $n = 2886$ ja $n = 2839$). Tarkempi aineistokuvaus löytyy liitteestä 1. Kyselytutkimusaineisto mahdollistaa sen arvioinnin, missä määrin kansalaiset käyttivät erilaisia viestintäkanavia ja sosiaalista mediaa saadakseen tietoa ehdokkaista ja kampanjoinnista yleisesti. Aineisto sisältää myös kysymyksiä koskien eri medialähteiden vaikutusta suhteessa kansalaisten äänestysvalintoihin.

Analyysit on jaoteltu sukupolvien mukaan, jotta voimme tarkastella ehdokkaiden ja kansalaisten sukupolvikohtaisia toimintatapoja vaaleihin kytkeytyvässä verkkomedian käytössä. Andersenin ym. (2021, 40) jakoa mukaillen koodasimme sukupolvet syntymävuosien perusteella seuraavasti: Z-sukupolvi: vuonna 1995 ja myöhemmin syntyneet, millenniaalit: 1980–1994, X-sukupolvi: 1965–1979, ja kaksi vanhinta sukupolvea – suuret ikäluokat (1945–1965) ja hiljainen sukupolvi (1922–1944) – yhdistettynä yhteen kategoriaan. Päätimme käyttää tätä kansainvälistä sukupolvien luokittelua, vaikka tarkat vuosikohtaiset rajat sukupolvien kohdalla saattavat vaihdella maasta toiseen (Roos 1987; Sarraf 2019).

3.5 Tulokset

3.5.1 Ehdokkaiden sosiaalisen median käyttö

Aloitamme tarkastelemalla, mitä eri internetin ja sosiaalisen median alustoja ehdokkaat käyttivät vaalikampanjoissaan (taulukko 2).

Taulukko 2. Kansanedustajaehdokkaat internetin ja sosiaalisen median käyttäjinä sukupolvittain vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (numerot ovat prosenttiosuuksia, N suluissa).

	Z-sukupolvi (N=227)	Millenniaalit (N=848)	X-sukupolvi (N=884)	Boomerit jne. (N=434)
Verkkosivu	96 (218)	94 (797)	95 (838)	93 (255)
Blogi	34 (78)	38 (326)	41 (366)	32 (139)
YouTube	16 (37)	22 (187)	23 (203)	12 (54)
Facebook	77 (175)	86 (725)	88 (776)	82 (354)
Twitter	63 (143)	59 (497)	57 (502)	41 (177)
Instagram	76 (172)	70 (587)	65 (578)	48 (210)
TikTok	40 (91)	32 (275)	24 (215)	9 (41)

Kun tarkastelemme tuloksia siitä näkökulmasta, kuinka Z-sukupolven ehdokkaat käyttivät erilaisia verkkoalustoja kampanjoissaan, voimme tehdä kiinnostavia havaintoja liittyen tutkimuskysymykseen 1A ”Missä määrin vuoden 2023 vaaleihin asettuneet ehdokkaat käyttivät erilaisia sosiaalisen median kanavia kampanjoissaan ja millaisia sukupolvikohtaisia malleja ehdokkaiden sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?”. Ensinnäkin ehdokkaat käyttivät laajasti sosiaalista mediaa. Toiseksi sukupolvien välisiä eroja koskien Z-sukupolven ehdokkaat ovat aktiivisimpia käyttämään uusimpia sosiaalisen median alustoja: Twitteriä, Instagramia ja TikTokia. Yksinkertaistaen nuorin ehdokassukupolvi käyttää myös uusimpia sosiaalisen median alustoja eniten. Sukupolvien väliset erot eivät ole suuria muiden alustojen kohdalla, ja itse asiassa vanhempien sukupolvien ehdokkaat käyttävät blogeja, YouTubea ja Facebookia enemmän kuin Z-sukupolven ehdokkaat. Erillinen, sosiaalisen median eri alustojen käytön määrää koskeva vertailu (jota ei raportoida tässä yksityiskohtaisesti) osoitti, että vain vanhin sukupolvi käyttää merkittävästi vähemmän alustoja muihin sukupolviin verrattuna (testattu yksisuuntaisella Anovalla, post-hoc vertailu Bonferroni). Yleisesti voidaan todeta, että suurin osa ehdokkaiden kampanjoista mukailee ns. pitkän hännän markkinointitapaa eli strategiaa, jossa kampanjaviestintä hajautetaan eri kanaville. Tämä indikoi verkkokampanjoinnin olevan Suomessa edistyneessä vaiheessa (Strandberg 2013).

Jatkamme selvittämällä, millainen yhteys vanhempien internetin/sosiaalisen median kanavien (internet, blogit, YouTube ja Facebook) tai uudempien sosiaalisen median kanavien (Twitter, Instagram, TikTok) korkealla käyttöasteella on ehdokkaiden taustatekijöihin. Tämän avulla vastataan samalla tutkimuskysymykseen 1B ”Millaisia vaalikilpailua koskevia malleja ehdokkaiden sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?”.

Taulukko 3. Kansanedustajaehdokkaat internetin ja sosiaalisen median käyttäjinä sukupolvittain vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sukupuolen, koulutustason, puolueen, puolueen koon ja statuksen mukaan ryhmiteltynä (prosenttiosuus).

	Z-sukupolvi		Millenniaalit		X-sukupolvi		Boomerit jne.	
	Vanhat	Uudet	Vanhat	Uudet	Vanhat	Uudet	Vanhat	Uudet
Sukupuoli								
Nainen	39	*89	55	***84	***54	*75	32	***58
Mies	39	73	39	66	42	68	34	40
Koulutustaso								
Alin	*39	***78	38	***63	***18	***39	***7	*25
Keskiaste	32	78	31	58	33	58	24	42
Korkein	53	96	55	84	57	81	43	53
Puolue								
Kok.	70	100	79	94	84	97	71	93
PS	50	100	56	79	54	76	44	57
SDP	69	93	69	99	66	90	50	81
Kesk.	56	100	61	92	71	89	54	57
Vihr.	53	93	73	100	56	88	45	56
Vas.	40	100	54	85	37	60	30	36
RKP	56	94	49	88	38	81	28	62
KD	27	88	39	77	41	53	26	36
Liik.	0	80	28	61	42	68	28	32
Muut	0	34	1	33	2	37	1	19
Puolueen koko								
Pieni	***7	***39	***17	***42	***26	***47	***14	***22
Keskisuuri	49	96	59	90	50	75	36	45
Suuri	66	98	69	91	67	87	56	77
Ehdokkaan status								
Haastaja	39	80	***43	***72	***44	***68	***30	***43
Kansanedustaja	100	100	89	98	83	96	76	75

Taustaryhmittäisten erojen tilastollista merkitsevyyttä testattiin Khiin neliö-testillä, jonka testisuureen arvon merkitsevyys on merkitty † $p < 0,10$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Kun tarkastellaan sukupolvien välisiä eroja, tärkein taulukosta 3 tehtävä havainto on, että kaikkien sukupolvien kohdalla toistuu pääpiirteittäin sama kaava: samat taustatekijät osoittavat samansuuntaisia tilastollisesti merkitseviä eroja kaikkien sukupolvien kohdalla. Jos tuloksia tulkitaan vaalikilpailua koskevasta teoreettisesta näkökulmasta, tukevat havainnot puolueen koosta ja asemasta normalisoitumisen näkökulmaa (ks. esim. Margolis ja Resnick 2000). Erityisesti näyttää siltä, että puolueiden käytettävissä olevat resurssit eduskunnassa (pienet vs. keskisuuret) vaikuttavat suuresti sukupolvesta riippumatta siihen, missä määrin ehdokkaat käyttävät vanhempia tai uudempia sosiaalisen median alustoja osana kampanjoitaan.

On kuitenkin huomattava, että Z-sukupolvea ja millenniaaleja edustavien ehdokaiden kohdalla uudempien sosiaalisen median alustojen käyttö näyttää tasarvoistavan vaalikenttää hieman enemmän kuin muiden sukupolvien kohdalla (Margolis ja Resnick 2000), kun on kyse sukupuolesta, koulutustasosta, puolueen koosta ja ehdokkaan statuksesta. Kuten edellisissä vaaleissa (ks. Strandberg ja Borg 2020) havaitsimme, naispuoliset ehdokkaat käyttävät uudempia sosiaalisen median alustoja enemmän kuin miespuoliset ehdokkaat. Vaikka myös koulutustason mukaan on havaittavissa eroja, ovat nämä vähemmän selkeitä nuorten sukupolvien uusien sosiaalisen median alustojen käytössä. Z-sukupolvessa on myös vähemmän selkeitä eroja erikokoisista puolueista tulevien, ja kansanedustajien ja haastajien välillä. Z-sukupolven ehdokkaita koskeviin tuloksiin on kuitenkin suhtauduttava varauksella, sillä aineistossamme oli vain yksi istuva kansanedustaja tästä sukupolvesta.

3.5.2 Kansalaisten sosiaalisen median käyttö

Seuraavaksi tarkastelemme, miten eri sukupolvien kansalaiset käyttivät sosiaalista mediaa seuratessaan vuoden 2023 vaalikampanjointia. Tarkastelemme myös, kuinka tärkeinä kuhunkin sukupolveen kuuluvat kansalaiset pitävät eri tiedonlähteitä äänestysvalintojensa kannalta. Havainnollistaaksemme sukupolvien välisiä eroja paremmin, tarkastelumme pitää sisällään sekä perinteisemmät mediakanavat (sanomalehdet, uutislähettykset, radio ja fyysiset vaalimainokset) että puhtaasti digitaaliset mediat (ehdokkaan/puolueen verkkosivustot, vaalikoneet ja sosiaalinen media). Tiedostamme, että suurinta osaa ns. perinteisestä mediasta kulutetaan nykyisin pääasiassa digitaalisten kanavien kautta, mutta kyselyissä esitettyjen kysymysten pohjalta ei ole mahdollista tarkasti arvioida tapaa, joilla kansalaiset näitä lähteitä käyttävät. Pidämme kuitenkin olennaisena erottaa perinteiset ja digitaaliset tiedonlähteet tutkiessamme eri sukupolvien verkkoalustojen käyttöä nimenomaisesti diginatiivien näkökulmasta.

Ennen kuin tarkastelemme vaaleihin liittyvän median käyttöä, vertailemme lyhyesti, kuinka paljon kukin sukupolvi yleisesti käyttää sosiaalista mediaa (ei raportoitu tässä yksityiskohtaisesti). Vertailu osoittaa, että Z-sukupolvi todella on digitaalinen sukupolvi: heistä yli yhdeksän kymmenestä (91 %) sanoo käyttävänsä sosiaalista mediaa useita kertoja tai jatkuvasti joka päivä, kun taas vastaavasti millenniaaleista vain kolme neljästä (74 %), X-sukupolvesta puolet (50 %) ja suurista ikäluokista/hiljaisesta sukupolvesta ainoastaan viidennes (20 %). Sosiaalista mediaa jatkuvasti käyttävien osuus on Z-sukupolvessa yli puolet suurempi (41 %) kuin muiden sukupolvien kohdalla. Taulukossa 4 tarkastelemme, erottuuko Z-sukupolvi muista digitaalisena sukupolvena myös vaaleihin liittyvän median käytön suhteen. Tämä vastaa tutkimuskysymykseen 2A ”Missä määrin kansalaiset käyttivät sosiaalista mediaa seuratakseen vaalikampanjointia, ja millaisia sukupolvikohtaisia malleja kansalaisten sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?”.

Taulukko 4. Äänioikeutetut kansalaiset median ja sosiaalisen median käyttäjinä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sukupolvittain (prosenttiosuus, jotka käyttivät kyseistä mediaa joko melko tai hyvin paljon, N suluissa).

	Z-sukupolvi (N=452)	Millenniaalit (N=659)	X-sukupolvi (N=608)	Boomerit jne. (N=1093)
Perinteinen media				
Sanomalehdet (myös verkossa)	34 (155)	40 (260)	53 (321)	49 (560)
Uutislähetkset (myös verkon/somen kautta)	39 (180)	52 (342)	67 (412)	84 (973)
Radio/podcastit	19 (86)	17 (114)	14 (83)	15 (162)
Vaalimainokset (myös verkossa/somessa)	31 (139)	28 (184)	29 (171)	23 (261)
Digimedia				
Puolueiden tai ehdokkaiden verkkosivut	16 (74)	11 (72)	8 (50)	5(56)
Vaalikoneet	60 (272)	45 (292)	42 (255)	17 (186)
Sosiaalinen media, esim. Twitter, Instagram, YouTube, TikTok	62 (281)	30 (194)	15 (92)	7 (79)

Painotettu käyttäen aineistosta löytyvää painoa ”rake weight” FNES-kyselyille 1 ja 2 (ks. raportin lopusta tekninen liite).

Taulukosta 4 tehtävä merkittävin havainto ei ehkä ole kovin yllättävä: mitä nuorempi sukupolvi on kyseessä, sitä enemmän ei-perinteisiä ja pelkästään digitaalisuuteen pohjaavia kanavia he käyttävät vaalien seuraamiseen. Z-sukupolvi on erityisen kiinnostunut vaalikoneista ja sosiaalisesta mediasta, joita molempia yli 60 prosenttia Z-sukupolven vastaajista ilmoitti käyttäneensä melko paljon tai erittäin paljon. Vastaus tutkimuskysymykseen 2A siten on, että kansalaiset käyttävät sosiaalista mediaa vaalikampanjoinnin seuraamiseen vaihtelevasti, ja tämä vaihtelu näyttää olevan pääasiassa sukupolvien välistä.

Seuraavaksi kansalaiset jaetaan taustatekijöiden suhteen ja sen mukaan käyttävätkö he merkittävässä määrin perinteistä mediaa tai digitaalista mediaa (taulukko 5). Tarkastelu vastaa tutkimuskysymykseen 2B ”Millaisia resursseihin/motivaatiotekijöihin liittyviä malleja kansalaisten sosiaalisen median käytössä on havaittavissa?”.

Taulukko 5. Äänioikeutetut kansalaiset median ja sosiaalisen median käyttäjinä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sukupolvittain ja taustaryhmittäin.

	Z-sukupolvi		Millenniaalit		X-sukupolvi		Boomerit jne.		
	Perinteinen	Digi	Perinteinen	Digi	Perinteinen	Digi	Perinteinen	Digi	
Sukupuoli									
Nainen	17	52	***16	25	*30	11	*28	†7	
Mies	20	47	27	22	21	14	22	5	
Koulutustaso									
Alin	16	46	21	*4	28	*7	*29	*5	
Keski	18	52	20	21	24	11	21	7	
Korkein	21	41	24	28	28	17	29	10	
Kiinnostus politiikkaan									
Ei lainkaan	***0	***0	***0	***0	***0	***0	***0	***0	
Vain vähän	6	39	3	2	10	3	9	1	
Jonkin verran	24	54	27	26	31	12	29	4	
Hyvin kiinnostunut	36	69	49	55	35	29	33	16	
Keskustelee politiikasta									
Ei koskaan	***0	***0	***0	***0	***15	***0	***0	***0	
Harvoin	5	29	5	4	1	4	11	2	
Joskus	11	59	20	23	18	9	21	4	
Usein	29	50	33	36	35	17	38	6	
Päivittäin	56	77	47	42	47	22	39	23	
Yhteensä:	19	49	22	23	25	12	25	6	

Taustaryhmittäisten erojen tilastollista merkitsevyyttä testattiin Khiin neliö-testillä, jonka testisuureen arvon merkitsevyys on merkitty † $p < 0,10$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Taulukko 5 osoittaa varsin selkeästi, että Z-sukupolven digitaalisen media korkea käyttöaste tuo mukanaan myös mobilisoivia vaikutuksia. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että poliittisella kiinnostuksella ja sillä, kuinka usein yleensä keskustelee politiikasta, on vähiten merkitystä Z-sukupolvelle. Vaikka kiinnostus politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyikin korkeampaan medioiden käyttöasteeseen, on motivaatio-tekijöiden vaikutus diginatiivien kohdalla heikompa. Voimme myös havaita, ettei Z-sukupolven kohdalla ole löydettävissä tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen

tai koulutustason suhteen. Nämä molemmat ovat tyypillisiä resursseihin perustuvia tekijöitä, jotka ovat usein yhteydessä poliittiseen osallistumiseen. On tärkeää kuitenkin huomata, että resursseihin perustuvat erot eivät yleisesti ottaen ole kovin merkittäviä minkään sukupolven kohdalla. Tämä saattaa johtua Suomen korkeasta digitaalisen läpäisykyvyn tasosta väestön keskuudessa.

3.5.3 Sosiaalisen median merkitys kansalaisten äänestysvalinnoissa

Tässä analyysin viimeisessä osassa keskitymme siihen, missä määrin kansalaiset pitävät sosiaalista mediaa ja muita digitaalisia lähteitä tärkeinä äänestysvalintojensa kannalta. Jatkamme samaan tapaan vertaamalla digitaalisia lähteitä perinteisempiin medialähteisiin. Taulukossa 6 on esitetty pääasialliset kuvailevat löydökset, joiden avulla vastataan myös tutkimuskysymykseen 2C ”Kuinka tärkeinä kansalaiset pitävät sosiaalisen median kanavia äänestysvalinnoilleen, ja millaisia sukupolvikohtaisia malleja tässä voidaan havaita?”.

Taulukko 6. Medioiden ja sosiaalisen median eri tietolähteiden merkitys äänestyspäätöksille sukupolvittain, vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (prosenttiosuus, joiden mielestä kyseisellä lähteellä oli melko suuri tai erittäin suuri merkitys, N suluissa).

	Z-sukupolvi (N=452)	Millenniaalit (N=659)	X-sukupolvi (N=608)	Boomerit jne. (N=1093)
Perinteinen media				
Sanomalehdet (myös verkossa/somessa)	54 (221)	57 (343)	67 (453)	66 (717)
Televisio (myös verkossa/somessa)	40 (166)	48 (291)	64 (434)	75 (826)
Radio (myös verkossa/somessa)	16 (64)	13 (78)	26 (174)	33 (353)
Digimedia				
Puolueiden tai ehdokkaiden verkkosivut	42 (165)	32 (184)	19 (125)	15 (153)
Vaalikoneet	60 (245)	58 (335)	43 (284)	18 (1059)
Sosiaalinen media yleensä	56 (229)	50 (293)	43 (280)	22 (1033)
Some-vaikuttaja	28 (111)	17 (95)	11 (71)	7 (66)

Z-sukupolvi nousee kaikkein digitaalisimmaksi sukupolveksi, vaikkakin millennialit ovat melko lähellä heitä. Z-sukupolven kansalaiset pitävät vaalikoneita ja sosiaalista mediaa tärkeämpinä äänestysvalinnoilleen kuin mitään perinteisistä medioista. Myös millennialit katsovat vaalikoneiden olevan äänestysvalintojensa tärkein tietolähde, kun taas X-sukupolvi ja suuret ikäluokat pitävät sanomalehtiä ja televisiota tärkeimpinä tiedonlähteinä.

Päättämme analyysiosion tutkimalla kansalaisten käsityksiä siitä, kuinka tärkeitä perinteiset ja digitaaliset mediat ovat heidän äänestysvalinnoilleen taustatekijöiden perusteella (taulukko 7). Tämä vastaa myös tutkimuskysymykseen 2D ”Millaisia resursseihin/motivaatiotekijöihin liittyviä malleja voidaan havaita siinä, kuinka tärkeinä kansalaiset pitävät sosiaalista mediaa?”.

Taulukko 7. Medioiden ja sosiaalisen median eri tietolähteiden merkitys äänestyspäätöksille sukupolvittain ja taustaryhmittäin, vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (prosenttiosuus, joiden mielestä kyseisellä lähteellä oli melko suuri tai erittäin suuri merkitys).

	Z-sukupolvi		Millenniaalit		X-sukupolvi		Boomerit jne.	
	Perinteinen	Digi	Perinteinen	Digi	Perinteinen	Digi	Perinteinen	Digi
Sukupuoli								
Nainen	†33	62	58	54	***64	37	***73	***20
Mies	42	***46	55	49	51	34	60	13
Koulutustaso								
Alin	†19	50	**49	64	***29	***21	65	***11
Keski	38	54	37	52	55	32	68	20
Korkein	40	56	52	50	69	45	73	19
Kiinnostus politiikkaan								
Ei lainkaan	***0	***13	***4	***20	***40	***0	***22	***0
Vain vähän	23	34	36	55	42	27	44	7
Jonkin verran	47	67	55	55	62	37	69	16
Hyvin kiinnostunut	53	78	54	54	78	49	82	29
Keskustelee politiikasta								
Ei koskaan	***50	***10	***0	**35	***0	***0	***9	***9
Harvoin	17	39	24	40	26	16	47	3
Joskus	46	52	38	53	58	33	69	12
Usein	45	77	67	59	72	43	77	23
Päivittäin	24	80	52	55	73	53	69	33
Yhteensä:	37	54	44	52	58	35	67	17

Taustaryhmittäisten erojen tilastollista merkitsevyyttä testattiin Khiin neliö-testillä, jonka testisuureen arvon merkitsevyys on merkitty † $p < 0,10$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Taulukosta 7 voidaan havaita, että sekä Z-sukupolvi että millenniaalit pitävät pelkäämään digitaalisuuteen pohjautuvia medioita tärkeinä äänestysvalinnoilleen: keskiarvoisesti yli 50 prosenttia molemmissa sukupolvissa katsovat näiden lähteiden vaikuttaneen valintaansa. Kiinnostava havainto on se, että siihen nähden kuinka paljon keskustelee politiikasta ja on kiinnostunut siitä, tulos on millenniaalien

kohdalla hieman tasaisempi tai mobilisoivampi kuin Z-sukupolven kohdalla. Molemmat nuorimmat sukupolvet näyttävät asettavan suuremman painoarvon äänestysvalinnoissaan pelkästään digitaalisille lähteille kuin perinteisten medioiden lähteille, kun taas X-sukupolvi ja vanhemmat sukupolvet edelleen pitävät perinteisiä medialähteitä tärkeämpinä kuin digitaalisia medialähteitä.

3.6 Johtopäätökset

Tässä luvussa olemme tarkastelleet ehdokkaiden ja äänestäjien sosiaalisen median käyttöä vaaleissa keskittyen erityisesti diginatiivien Z-sukupolveen. Ääneen lausumaton oletuksemme oli, että vuoden 2023 vaalit olivat ne, joissa diginatiivit todella kaappasivat vallan itselleen. Havaintomme viittaavatkin näin tapahtuneen, sillä Z-sukupolven ehdokkaat ja kansalaiset käyttävät uusimpia digitaalisia medioita eniten kaikista sukupolvista. Toisaalta kuitenkin havaitsimme, etteivät millenialit jääneet kauas taakse, ja ainakin äänestäjien keskuudessa heidän digitaalisen median käyttöasteensa oli jopa yhtä suuri kuin Z-sukupolven kansalaisilla. Ehdokkaiden kohdalla puolestaan kaikki sukupolvet olivat kohtuullisen aktiivisia sosiaalisen median käyttäjiä kampanjoissaan.

Tämän luvun ensimmäinen johtopäätös on, että on syytä varoa yliarvioimasta ”natiivina” olemisen merkitystä eli syntymistä digitaalisena aikakauteen. Vaikuttaa vahvasti siltä, että myös vanhempien sukupolvien ehdokkaat ja kansalaiset ottavat digitalisaation keinot haltuun melko nopeasti. Suomi oli yksi ensimmäisistä maista maailmassa, joka siirtyi digitaaliseen vaalikampanjointiin, ja se on ollut myös mukana johtamassa siirtymää kohti kaikenkattavaa digitalisaation läpäisyä yhteiskunnissa (ks. esim. Strandberg ja Carlson 2021). Ehkä Suomen digitaalinen kypsyyden onkin yksi suuri syy siihen, miksi ehdokkaat ja kansalaiset useimpien sukupolvien kohdalla ovat erittäin digitaalisia. Jos kaikki muu elämässä on digitaalista, mikseivät politiikka ja vaalitkin sitä olisi?

Sen lisäksi, että tarkastelimme sosiaalisen median käyttöä sukupolvinäkökulmasta, tutkimme myös sitä, miten digitaalinen kampanjointi ja kansalaisten digimedial käyttö liittyivät vaalien seuraamiseen, vaalikilpailuun ja osallistumiseen sukupolvien sisällä. Havaintomme koskien ehdokkaiden sosiaalisen median käyttöä kampanjoinnissa (tutkimuskysymykset 1A ja 1B) viittaavat tietyllä tapaa samoihin toimintatapoihin, jotka on havaittu myös aiemmin Suomea koskevissa vaalitutkimuksissa (ks. Strandberg ja Borg 2020; Strandberg 2012, 2016): vaikka sosiaalisen median käyttöaste on erittäin korkea, resursseilla on silti merkitystä. Näin ollen istuvat kansanedustajat ja suurten puolueiden ehdokkaat käyttävät erilaisia sosiaalisen median alustoja eniten osana kampanjointia kaikissa sukupolvissa. Tämä

viittaa vaalikilpailun normalisoitumiseen. On kuitenkin huomioitava, että Z-sukupolvea ja millenniaaleja edustavien ehdokkaiden osalta tehtiin joitakin havaintoja vaalikentän tasa-arvoistumisesta (ks. Margolis ja Resnick 2000). Näiden sukupolvien sisällä puolueen koko on vähemmän merkittävä (niin kauan kuin puolue on eduskunnassa), samoin kuin myös se, istuuko ehdokas jo eduskunnassa vai pyrkiikö sinne uutena edustajana. Lisäksi ehdokkaan koulutustason suhteen oli havaittavissa hyvin samanlaisia sosiaalisen median käyttöasteita nuorimmissa sukupolvissa. Sukupuolen osalta naispuoliset ehdokkaat olivat jopa miehiä tuotteliaampia digitaalisen kampanjoinnin suhteen.

Mitä tulee äänestäjien käyttäytymiseen (tutkimuskysymykset 2A–2D), luku osoitti, että sosiaalisen median käyttö ja sen merkityksellisyys ovat korkeimmalla tasolla nuoremmilla sukupolvilla (tutkimuskysymykset 2A ja 2C). Lisäksi löysimme joitakin merkkejä laajemmasta ja tasa-arvoisemmasta mobilisaatiosta (tutkimuskysymykset 2B ja 2D), erityisesti nuorempien sukupolvien keskuudessa. Vaikka vaalien seuraaminen sosiaalisen median ja muiden digitaalisten kanavien kautta sekä niiden merkitys äänestyspäätöksille on yhteydessä korkeampaan poliittiseen kiinnostukseen ja muutenkin melko aktiiviseen poliittiseen osallistumiseen, ovat nämä toimintamallit epäselvempiä nuorempien sukupolvien äänestäjien keskuudessa. Löydöksemme osoittavat myös, että aiemmat mallit, joiden mukaan miehet ja korkeamman koulutuksen omaavat ovat todennäköisesti kiinnostuneempia politiikasta, eivät päde niiden Z-sukupolven kansalaisten kohdalla, jotka käyttävät digitaalisia medioita vaalien yhteydessä. Sama koskee myös Z-sukupolven kansalaisten antamaa painoarvoa digitaaliselle medialle heidän äänestyspäätöksensä kohdalla.

Luvun viimeisenä kiinnostavana havaintona on, että ehdokkaiden ja kansalaisten digitaalisten medioiden käyttö ei ole ainoa asia, joka on merkityksellinen resurssien ja motivaation mallien arvioimisessa: myös digitaalisen median tyypillä on merkitystä. Selkeät erot digitalisoidun vanhan median ja aidosti pelkkään digitaalisuuteen pohjautuvan median välillä olivat ilmeisiä, ja näistä vain jälkimmäisessä havaittiin merkkejä tasa-arvoistumisesta ja mobilisaatiosta. Tulevaisuudessa suurimmat vaikutukset vaalikilpailuun ja äänestäjien kiinnostukseen vaaleja kohtaan tulevat todennäköisesti diginatiivien ehdokkaiden ja äänestäjien diginatiivisen median käytöstä.

LÄHTEET

- Andersen, K., J. Ohme, C. Bjarnøe, M. Bordacconi, E. Albæk ja C. Vreese (2021): *Generational Gaps in Political Media Use and Civic Engagement: From Baby Boomers to Generation Z*. Lontoo: Routledge.
- Anderson, C. (2006): *The Long Tail: Why the Future of Business is Selling Less of More*. New York: Hyperion.
- Bakker, T. ja C. de Vreese (2011): Good news for the future? Young people, internet use, and political participation. *Communication Research* 38(4), 451–470.
- Baumgartner, J. ja J. Morris (2010): MyFaceTube politics: Social networking web sites and political engagement of young adults. *Social Science Computer Review* 28(24), 24–44.
- Bene, M. (2016): Go viral on the Facebook! Interactions between candidates and followers on Facebook during the Hungarian general election campaign of 2014. *Information, Communication & Society* 20, 513–529.
- Boulianne, S. (2019): Revolution in the making? Social media effects across the globe. *Information, Communication & Society* 22(1), 39–54.
- Cogburn, D. ja F. Espinoza-Vasquez (2011): From networked nominee to networked nation: examining the impact of Web 2.0 and social media on political participation and civic engagement in the 2008 Obama campaign. *Journal of Political Marketing* 10, 189–213.
- Enli, G. ja E. Skogerbø (2013): Personalized campaigns in party-centred politics. *Information, Communication & Society* 16, 757–774.
- Gálvez-Rodríguez, M., A. Haro-de-Rosario ja C. Caba-Pérez (2017): Improving citizens' online engagement via community managers: an explanatory study. *Information, Communication & Society* 21(10), 1402–18.
- Gasser, U. ja J. Gerlach (2012): E-campaigns in old Europe: observations from Germany, Austria, and Switzerland. Teoksessa J. Ramos ja R. Davies (toim.): *iPolitics: Citizens, Elections, and Governing in the New Media Era*. Cambridge: Cambridge University Press, 125–150.
- Gil de Zúñiga, H., L. Molyneux ja P. Zheng (2014): Social media, political expression, and political participation: Panel analysis of lagged and concurrent relationships. *Journal of Communication* 64(4), 612–634.
- Greys, N. (2011): The untapped potential of social media: a primer for savvy campaigners. *Campaigns and Elections* 300, 45–47.

- Gustafsson, N. (2012): The subtle nature of Facebook politics: Swedish social network site users and political participation. *New Media & Society* 14(7), 1111–1127.
- Holt, K., A. Shehata ja J. Strömbäck (2013): Age and the effects of news media attention and social media use on political interest and participation: do social media function as a leveler? *European Journal of Communication* 28(1), 19–34.
- Jennings, M. ja V. Zeitner (2003): Internet use and civic engagement: a longitudinal analysis. *Public Opinion Quarterly* 67(3), 311–334.
- Karlsen, R. (2015): Followers are Opinion Leaders: The Role of People in the Flow of Political Communication on and beyond Social Networking Sites. *European Journal of Communication* 30, 301–318.
- Karlsen, R. ja B. Enjolra (2016): Styles of social media campaigning and influence in a hybrid media political communication system: linking candidate survey data with Twitter data. *The International Journal of Press/Politics* 21(3), 338–357.
- Keating, A. ja G. Melis (2017): Social media and youth political engagement: preaching to the converted or providing a new voice for youth? *The British Journal of Politics and International Relations* 19(4), 877–894.
- Keller, T. ja K. Kleinen-von Königslöw (2018): Followers, spread the message! Predicting the success of Swiss politicians on Facebook and Twitter. *Social Media & Society* 4(1), 1–11.
- Kim, Y. ja E. Amnå (2015): Internet use and political engagement in youth. Teoksessa J. Coleman ja D. Freelon (toim.): *Handbook of Digital Politics*. Edward Elgar Publishing, 221–243.
- Kim, Y., S. Russo ja E. Amnå (2017): The longitudinal relation between online and offline political participation among youth at two different developmental stages. *New Media and Society* 19(6), 899–917.
- Koc-Michalska, K., R. Gibson ja T. Vedel (2014): Online campaigning in France, 2007–2012: political actors and citizens in the aftermath of the Web 2.0 evolution. *Journal of Information Technology and Politics* 11(2), 220–244.
- Kushin, M. ja M. Yamamoto (2010): Did social media really matter? College students' use of online media and political decision making in the 2008 election. *Mass Communication and Society* 13, 608–630.
- Larsson, A. ja B. Kalsnes (2014): "Of course we are on Facebook": use and non-use of social media among Swedish and Norwegian politicians. *European Journal of Communication* 29(6), 653–667.
- Margolis, M. ja D. Resnick (2000): *Politics as Usual: the Cyberspace "Revolution"*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morris, D. ja J. Morris (2013): Digital inequality and participation in the political process: Real or imagined? *Social Science Computer Review* 31(5), 589–600.

- Norris, P. (1999): Who surfs? New technology, old voters and virtual democracy. Teoksessa E. Kamarck ja J. Nye (toim.): *Democracy.com? Governance in a networked world*. Hollis, NH: Hollis Publishing, 71–94.
- Norris, P. (2001): *Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty & the Internet Worldwide*. New York: Cambridge University Press.
- Ohme, J. (2019): When digital natives enter the electorate: Political social media use among first-time voters and its effects on campaign participation. *Journal of Information Technology & Politics* 16(2), 119–136.
- Oser, J., M. Hooghe ja S. Marien (2013): Is online participation distinct from offline participation? A latent class analysis of participation types and their stratification. *Political Research Quarterly* 66(1), 91–101.
- Parmalee, J., S. Perkins ja B. Beasley (2023): Personalization of politicians on Instagram: what Generation Z wants to see in political posts. *Information, Communication & Society* 26(9), 1773–1788.
- Polonski, V. (2016): Impact of social media on the outcome of the EU referendum. Teoksessa D. Jackson, E. Thorsen ja D. Wring (toim.): *EU Referendum Analysis 2016*. Bournemouth, UK: The Centre for the Study of Journalism, Culture and Community, Bournemouth University, 94–95.
- Pölkki, M. (2023): Nuoret Tiktok-tähdet rynnistivät perussuomalaisten riveistä eduskuntaan – Tällaista sisältöä he tekevät. *Helsingin sanomat*, 4.4.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009496827.html>, 23.1.2024.
- Roos, J. (1987): *Suomalainen Elämä: Tutkimus Tavallisten Suomalaisten Elämäkertoista*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Saraf, A. (2019): Generational groups in different countries. *International Journal of Social Sciences and Humanities* 4(1), 41–52.
- Strandberg, K. (2012): Sosiaalisen median vallankumous? Ehdokkaat, valitsijat ja sosiaalinen media vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. Teoksessa S. Borg (toim.): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 79–93.
- Strandberg, K. (2013): A social media revolution or just a case of history repeating itself? The use of social media in the 2011 Finnish parliamentary elections. *New Media & Society* 15(8), 1329–1347.
- Strandberg, K. (2016): Ehdokkaiden ja kansalaisten internetin ja sosiaalisen median poliittinen käyttö vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 95–116.
- Strandberg, K. ja S. Borg (2020): Internet ja sosiaalinen media osana vaalikampanjaa. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 103–122.

- Strandberg, K. ja T. Carlson (2017): Expanding the online political demos but maintaining the status quo? Internet and social media use by Finnish voters prior to elections, 2003–2015. *Scandinavian Political Studies* 40(1), 82–106.
- Strandberg, K. ja T. Carlson (2021): Media and politics in Finland. Teoksessa E. Skogerbø, Ø. Ihlen, N. Christensen ja L. Nord (toim.): *Power, Communication and politics in the Nordic countries*. Gothenburg, Nordicom, 69–89.
- Tapscott, D. (2008): *Grown up digital: How the net generation is changing your world*. McGraw-Hill.
- Vaccari, C. ja A. Valeriani (2015): Follow the Leader! Direct and Indirect Flows of Political Communication during the 2013 General Election Campaign. *New Media & Society* 17(7), 1025–1042.
- Valeriani, A. ja C. Vaccari (2016): Accidental exposure to politics on social media as online participation equalizer in Germany, Italy, and the United Kingdom. *New Media and Society* 18(9), 1857–1874.
- van Dijck, J. (2013): *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford: Oxford University Press.
- Wells, C., D. Shahe, J. Pevehouse, J. Yang, A. Pelled, F. Boehm, J. Lukito, S. Ghosh ja J. Schmidt (2016): How Trump drove coverage to the nomination: hybrid media campaigning. *Political Communication* 33, 669–676.
- Xenos, M., A. Vromen ja B. Loader (2014): The great equalizer? Patterns of social media use and youth political engagement in three advanced democracies. *Information, Communication and Society* 17(2), 151–167.

4 Puoluejohtajien suosio ja vetovoima

Åsa von Schoultz

4.1 Johdanto

Tämä luku käsittelee puoluejohtajien suosiota ja heidän merkitystään äänestäjien äänestysvalinnoille. Puoluejohtajilla sanotaan usein olevan merkittävä rooli vaalikampanjoinnissa. Karismaattinen johtaja tai taitava väittelijä voi persoonansa kautta herättää kiinnostusta ja huomiota puoluettaan kohtaan tai tehokkaasti välittää puolueen keskeistä sanomaa. Vuoden 2023 eduskuntavaalien alla erityisesti yksi puoluejohtaja oli huomion keskipisteenä, pääministeri Sanna Marin. Sanna Marin (SDP) koki pääministerikautensa aikana kansainvälisen läpimurron, mikä on suomalaisesta näkökulmasta ainutlaatuista. Kansainvälisellä arenalla huomio oli pääasiassa myönteistä. Kotimaassa kiinnostus oli polarisoituneempaa ja yhdistyi paljolti puoluepoliittisiin vastakkainasetteluihin, mutta myös Marinin rooliin nuorena naispuolisena johtajana naisvaltaisessa hallituksessa.

Marinin ympärillä oleva huomio nostaa esiin kysymyksen siitä, millainen merkitys puoluejohtajilla on äänestäjien äänestysvalintoihin. Kansainvälisessä tutkimuksessa on osoitettu, että johtajien merkitys äänestäjien käyttäytymiselle on yleisesti kasvanut viimeisten 30–40 vuoden aikana (Quinlan ja McAllister 2022). Kehitystä pidetään seurauksena politiikan henkilöitymisestä (Karvonen 2010) ja heikentyneistä tunnesiteistä äänestäjien ja puolueiden välillä (Evans ja Tilley 2012). Kehitys liittyy myös muutoksiin mediakentässä, jossa puolueiden pääedustajat ovat jatkuvasti äänestäjien ulottuvissa useiden kanavien kautta (Garzia ym. 2022). Puoluejohtajat voivat toimia ikään kuin tiedon oikoteinä äänestyspäätöstä tehdessä. Sen sijaan että päätös tehtäisiin niiden monien erilaisten viestien perusteella, jota puolueet ja niiden ehdokkaat esittävät erilaisissa tilanteissa, äänestyspäätös tehdään puoluejohtajien henkilökohtaisten ominaisuuksien ja karisman perusteella (Lau ja Redlawsk 2006; Bittner 2011).

Samaan aikaan kun puhutaan puoluejohtajien kasvaneesta merkityksestä, on osoitautunut kuitenkin vaikeaksi todentaa tätä käytännössä ja osoittaa, kuinka suuri heidän vaikutuksensa todella on äänestäjien käyttäytymiselle. Tehtävän tekee vaikeaksi se, että äänestäjien käsitykset yksittäisistä puoluejohtajista liittyvät usein siihen, miten he näkevät puolueen, jonka johtajana kyseinen henkilö toimii (Garzia 2012; Mughan 2015; Bellucci ym. 2015). Yksi tapa lähestyä tätä ongelmaa on peilata

äänestäjien arvioita puoluejohtajista näkemyksiin itse puolueesta, ja tätä kautta saada käsitys siitä, pitävätkö puoluejohtajat puolueitaan pinnalla vai vetävätkö he niitä pohjaan (Holmberg ja Oscarsson 2013). Tätä menetelmää hyödynnetään myös osana tätä lukua.

Tässä luvussa esitellään ja analysoidaan yhdeksän eduskuntapuolueen johtajien suosiota vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Puoluejohtajien suosiota tarkastellaan ensin laajemmassa aikaperspektiivissä. Niiden kahdenkymmenen vuoden aikana, joina vaalitutkimuskonsortio on tehnyt tutkimuksia, on puoluejohtajien suosiota mitattu näistä jokaisessa. Tämä antaa mahdollisuuden vertailla nykyisiä johtajia useiden aiempien puoluejohtajien kanssa. Aikaperspektiivistä siirrytään johtajien suosion tarkasteluun eri äänestäjäryhmissä. Luvun toisessa osassa siirrytään tarkastelemaan äänestäjien omia arvioita siitä, kuinka tärkeinä he pitävät puoluejohtajia omille valinnoilleen, ja miten tämä vaihtelee eri äänestäjäryhmien välillä. Kokonaisuutena luku antaa hyvän kuvan siitä, ketkä puoluejohtajista hyödyttivät puolueitaan, ja keiden merkitys puolueen vaalitulokselle oli puolestaan vähäisempi.

4.2 Puoluejohtajien suosio ja sen merkitys

Poliittisten puolueiden johtajat ovat vain yksi monista tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa äänestäjiin. Niin kutsutussa ”suppilomallissa”, jota usein käytetään äänestyskäyttäytymisen selittämiseen, sosiaaliseen ryhmäidentiteettiin liittyvät stabiilit tekijät kuten ammatti, luokka ja sukupuoli ovat suppilon alkupäässä. Ne tarjoavat lähtökohdan, joka vaikuttaa ideologisiin asenteisiin, ja jotka puolestaan voivat luoda vakaan suhteen tiettyyn puolueeseen – puolueidentiteetin. Suppilon loppupäässä, lähempänä varsinaista äänestysvalintaa, ovat päivänpoliittiset kysymykset, politiikan yllättävät tapahtumat ja henkilöt. Kun suppilossa aiemmin vaikuttaneet tekijät, sosiaalinen ryhmäidentiteetti, ideologinen asema ja ehkä myös tunne yhteenkuuluvuudesta tietyn puolueen kanssa, ovat vahvoja, tarvitaan melko paljon, jotta puoluevalintaan vaikuttaisivat ajankohtaiset kysymykset tai yksittäisen puoluejohtajan karisma tai suorituskyky. Äänestäjiin, joiden ryhmäidentiteetti on heikko, pätee taas päinvastainen. Useamman vuosikymmenen ajan valtio-opin tutkijat ovat puhuneet vakaan äänestyskäyttäytymisen heikentymisestä. Yhteys sen välillä, kuka yksilö sosiaalisen ryhmäidentiteetin näkökulmasta on ja mitä mieltä tämä on poliittisesti, heikkeni 1990- ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Sen sijaan suppilon loppupään tekijät, kuten politiikan ajankohtaiset kysymykset, alkoivat saada suurempaa merkitystä vaalitulokselle (Lobo ja Lewis-Beck 2012; Walczak ym. 2012). Tällöin alettiin havaita henkilöitymistrendiä (Karvonen 2010), jossa puoluejohtajilla on suurempi vaikutus äänestäjien päätöksentekoprosessissa. Tämä voidaan yhdistää myös mediamaisen mullistukseen (Carpini ja Williams 2020).

On löydettävissä paljon viitteitä siitä, että suomalainen politiikka on viimeisen vuosikymmenen aikana muuttunut vähemmän konsensushakuiseksi. Arvoihin liittyvät ja ideologiset erot puolueiden välillä ovat kasvattaneet merkitystään äänestäjille, ja heijastuneet myös vahvemmin julkisessa keskustelussa. Tämä voidaan havaita esimerkiksi lievästi kasvaneena polarisaationa äänestäjien keskuudessa (Kawecki 2022; ks. myös luku 10) sekä siinä, että puolueen merkitys äänestysvalinnoissa on kasvanut ehdokkaan kustannuksella (ks. luku 8). Vuodesta 2015 lähtien Suomessa on lisäksi ollut ideologisesti toisistaan poikkeuksellisen erottuvia hallituskausia: Sipilän porvarihallitus, Rinteen/Marinin vasemmisto–keskustahallitus ja vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen Orpon porvarihallitus. Kasvanut ideologinen polarisaatio ja määrältään pienemmän ja ideologisesti erottuvamman hallitusvaihtoehdon korostaminen voi ennen kaikkea johtaa suurten puolueiden johtajien, heidän vetovoimansa ja pääministerikelpoisuutensa suurempaan korostamiseen. Yhdistelmä, jossa vaaleissa suurimman paikkaosuuden saanut puolue johtaa hallitusneuvotteluja ja erilaiset hallitusvaihtoehdot erottuvat selkeämmin toisistaan, luo täysin uudet edellytykset taktiselle äänestämiseksi (ks. luku 9). Taktisessa äänestämässä pienempien puolueiden kannattajat päättävät antaa äänensä suuremmalle, ideologisesti lähellä olevalle puolueelle vaikuttaakseen hallituskysymykseen. Vuoden 2023 vaaleissa nähtiin selkeitä viitteitä tästä, kun SDP:n puheenjohtaja Sanna Marin pääministerikorttiin vetoamalla sai vedettyä puoleensa vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajia. Tämän luvun analyysit viittaavat siihen, että osittain tämä onnistui Marinin henkilökohtaisen vetovoiman kautta.

4.3 Puoluejohtajat, jotka upottavat tai pitävät pinnalla

Vaikka yksittäisen puoluejohtajan vaikutusta vaalitulokseen on vaikea osoittaa, tarjoavat vaalitutkimukset silti hyvät edellytykset tutkia äänestäjien käsityksiä puoluejohtajista ja heidän subjektiivisia arvioitaan puoluejohtajien merkityksestä äänestyspäätöksilleen. Vertailemalla eri puolueiden äänestäjiä toisiinsa, ja vertaamalla näitä tietoja vastaaviin käsityksiin aiemmissa vaaleissa, on mahdollista luoda kuva siitä, miten puoluejohtajat nähdään ja millainen heidän merkityksensä puolueille on. Taulukossa 8 listataan puoluejohtajien suosio viimeisten 20 vuoden aikana. Kuten luvun alussa mainittiin, äänestäjien tekemä arvio puoluejohtajista on usein läheisesti yhteydessä siihen, pitävätkö he puolueesta, jota johtaja edustaa. Siksi on tavanomaista verrata puolueen ja johtajan suosiota keskenään ja näin muodostaa käsitys siitä, toimiiko johtaja puolueensa pinnalla pitävänä vai upottavana voimana. Puolueensa pinnalla pitävä johtaja on suositumpi kuin hänen edustamansa puolue ja siksi hänen oletetaan houkuttelevan äänestäjiä. Puolueensa upottava johtaja on puolestaan vähemmän suosittu kuin puolue, ja hänen epäsuosionsa voi johtaa äänestäjien kaikkoamiseen.

Taulukko 8. Puoluejohtajien ja puolueiden suosio 2003–2023 (0–10, keskiarvo).

Vaalit	Puheenjohtaja	Puolue	Puh. joht.	Ero	Puheenjohtaja	Puolue	Puh. joht.	Ero
SDP					Vas.			
2003	Lipponen	5,2	5,3	0,1	Siimes	4,0	4,9	0,9
2007	Heinäluoma	5,1	4,7	-0,4	Korhonen	3,4	4,0	0,3
2011	Urpilainen	5,4	5,1	-0,3	Arhinmäki	4,2	4,7	0,5
2015	Rinne	4,8	4,3	-0,5	Arhinmäki	3,9	4,1	0,2
2019	Rinne	5,2	4,9	-0,7	Andersson	4,3	5,1	0,8
2023	Marin	5,7	6,2	0,5	Andersson	4,2	5,3	1,1
PS					Vihr.			
2003	-	-	-	-	Soininvaara	4,6	4,0	-0,6
2007	Soini	4,5	5,1	0,6	Cronberg	5,0	4,6	-0,4
2011	Soini	4,7	5,0	0,3	Sinnemäki	4,3	3,9	-0,4
2015	Soini	4,6	4,9	0,3	Niinistö	4,8	5,0	0,2
2019	Halla-aho	4,1	4,2	0,1	Haavisto	5,0	5,5	0,5
2023	Purra	4,5	5,1	0,5	Ohisalo	4,2	4,3	0,1
Kok.					RKP			
2003	Itälä	4,5	5,1	0,6	Enestam	3,4	3,9	0,5
2007	Katainen	5,0	5,2	0,2	Wallin	3,8	4,2	0,4
2011	Katainen	5,0	5,4	0,4	Wallin	3,5	4,3	0,8
2015	Stubb	4,5	4,6	0,1	Haglund	4,0	4,5	0,5
2019	Orpo	4,3	4,5	0,2	Henriksson	3,8	4,5	0,7
2023	Orpo	5,3	5,4	0,1	Henriksson	4,4	4,9	0,5
Kesk.					KD			
2003	Jäätteenmäki	5,0	4,6	-0,4	Kallis	4,0	3,4	-0,6
2007	Vanhanen	5,6	6,2	0,6	Räsänen	4,3	4,5	0,2
2011	Kiviniemi	4,5	4,7	0,2	Räsänen	3,5	3,7	0,2
2015	Sipilä	5,4	6,2	0,8	Räsänen	3,8	3,6	-0,2
2019	Sipilä	4,3	3,7	-0,5	Essayah	3,7	4,5	0,8
2023	Saarikko	4,6	4,7	0,1	Essayah	4,3	5,3	1,0
Liik.								
2023	Harkimo	4,1	4,3	0,2				

Taulukossa 8 eniten huomiota herättää Sanna Marin (SDP). Hän on puoluejohtajista se, joka saa korkeimman suosiopisteytyksen koko äänestäjäkunnassa. Yksitoista-portaisella pidän–en pidä-asteikolla, jota käytetään johtajien ja puolueiden yleisen suosion mittaamiseen, saa Marin pistemääräkseen 6,2. Tämä on korkein arvo, jonka SDP:n puoluejohtaja on saanut koko sen 20 vuoden aikana, jona vaalitutkimuskonsortio on tehnyt mittauksiaan. SDP:n näkökulmasta Sanna Marin on siis omassa luokassaan. Itse asiassa vain kaksi muuta puoluejohtajaa vuoden 2003 jälkeen ovat olleet yhtä suosittuja kuin Marin: keskustan entiset johtajat Matti Vanhanen (2007) ja Juha Sipilä (2014). He saavuttivat Marinin kanssa saman suosion tason. Toiseksi suosituin johtajista vuonna 2023 oli Petteri Orpo (Kok.), ja hänen jälkeensä Li Andersson (Vas.) (5,3) ja Sari Essayah (KD) (5,3). Vähiten suosittuja puoluejohtajista olivat Hjallis Harkimo (Liik.) (4,3) ja Maria Ohisalo (Vihr.) (4,3). Perussuomalaisten kohdalla mielenkiintoista on, että Riikka Purra herättää huomattavasti enemmän positiivisia tunteita (5,1) kuin hänen edeltäjänsä Jussi Halla-aho (4,2).

Mitä siihen tulee, ovatko johtajat puolueitaan pinnalla pitäviä vai upottavia voimia, yleinen kaava on, että johtajat ovat suosittumia kuin heidän puolueensa. Äänestäjät yleisesti ottaen siis suhtautuvat positiivisemmin yksittäiseen henkilöön kuin puolueeseen. Selvimpiä puolueitaan pinnalla pitäviä johtajia vuoden 2023 vaaleissa olivat Li Andersson (1,1) ja Sari Essayah (1,0). He ovat listan kärjessä myös koko 2000-lukua tarkasteltaessa. Muita selkeitä puoluettaan kannattelevia voimia tänä ajanjaksona ovat olleet Suvi-Anne Siimes (vasemmistoliitto 2003), Stefan Wallin (RKP 2011), Juha Sipilä (keskusta 2015) ja Sari Essayah vuoden 2019 vaaleissa. Yksittäisiä selkeitä puoluettaan upottavia johtajia ei vuoden 2023 vaaleissa ollut, mutta aiemmissa vaaleissa Antti Rinne (SDP 2019, 2015), Osmo Soininvaara (vihreät 2003) ja Bjarne Kallis (KD 2003) ovat olleet huomattavasti vähemmän suosittuja kuin heidän puolueensa.

Kuva siitä, että puoluejohtajat ovat puolueitansa suosittumia, pätee erityisesti silloin, kun tarkastellaan suosiota koko äänestäjäkunnassa. Sen sijaan tarkasteltaessa tarkemmin puolueiden omia kannattajia, tilanne on usein päinvastainen. Lukuja ei esitetä tässä kohdin kaikessa kattavuudessaan. Ne ovat saatavilla Marin-efektiin keskittyvästä vaalivälähdyksestä (von Schoultz 2023) ja aiempien vuosien osalta vaalitutkimuskonsortion vuoden 2015 eduskuntavaaleja koskevasta raportista (von Schoultz 2016). Vuonna 2023 vain kolme puoluejohtajaa toimi puoluettaansa kannattelevana voimana puolueen omien kannattajien näkökulmasta: Marin (SDP) (+0,4), Andersson (Vas.) (+0,3) ja Essayah (KD) (+0,1). Selkeitä puolueitansa upottavia johtajia olivat Ohisalo (Vihr.) (-1,0), Saarikko (Kesk.) (-1,0), Harkimo (Liik.) (-0,7) ja Orpo (Kok.) (-0,7).

4.4 Puoluejohtajien suosio eri äänestäjäryhmissä

Seuraavaksi tarkastellaan puoluejohtajien suosiota ja sitä, toimivatko he puolueitansa pinnalla pitävinä vai upottavina voimina eri äänestäjäkunnan ryhmissä. Nämä luvut on jaettu kahteen eri taulukkoon: suurimpien neljän puolueen puheenjohtajia koskevat luvut on esitetty taulukossa 9 ja viiden pienemmän puolueen puheenjohtajia koskevat luvut puolestaan taulukossa 10.

Vaalien suosituimman puoluejohtajan Sanna Marinin (SDP) kohdalla on havaittavissa joitakin selkeitä kaavoja. Ensinnäkin hän on merkittävästi suosituimpi naisten keskuudessa (6,7) kuin miesten keskuudessa (5,8). Mielenkiintoista on myös huomata, kuinka eri puolueiden äänestäjät häntä arvioivat. Ei ole yllättävää, että Marin on erittäin suosittu oman puolueensa äänestäjien keskuudessa (8,9), mutta se, että hänen suosiolukunsa ovat erittäin korkeita myös vasemmistoliiton (8,2) ja vihreiden (8,4) äänestäjien keskuudessa kertoo suosion ulottuvan koko vasemmistosiipeen. Hänen suosiolukunsa ovat lähes yhtä korkeat myös RKP:n äänestäjien keskuudessa (7,9). Sen sijaan huomattavasti viileämpää suhtautumista on havaittavissa entisen hallituskoalition viidennen puolueen, keskustan äänestäjien taholta (6,1). On myös huomionarvoista, että Marin toimii selkeänä kannattelevana voimana kaikkien niiden puolueiden äänestäjien keskuudessa, jotka olivat mukana hänen johtamassaan hallituksessa. Marin on siis henkilönä paljon suosituimpi kuin puolueensa SDP. Vähiten suosittu hän on perussuomalaisten äänestäjien keskuudessa (3,6).

Taulukko 9. Marinin, Orpon, Purran ja Saarikon suosio, ja erot puolueiden ja puoluejohtajien suosiossa eri äänestäjäkunnan ryhmissä (keskiarvo).

	Marin		Orpo		Purra		Saarikko	
	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero
KAIKKI	6,2	0,5	5,4	0,0	5,1	0,5	4,7	0,1
Sukupuoli								
Mies	5,8	0,5	5,5	0,0	5,3	0,3	4,4	-0,2
Nainen	6,7	0,5	5,3	0,1	4,8	0,7	5,0	0,3
Ikä								
18–24	5,9	0,2	4,7	-0,1	4,2	0,7	4,2	-0,2
25–34	5,8	0,6	5,4	-0,2	4,6	0,2	4,0	-0,4
35–44	5,5	0,2	5,1	-0,2	5,2	0,6	4,1	-0,3
45–54	6,2	0,6	5,5	0,1	5,4	0,5	4,6	0,0
55–64	6,5	0,5	5,3	0,3	5,1	0,2	4,8	0,2
65–74	6,8	0,8	5,7	0,4	5,3	0,7	5,4	0,3
Koulutus								
Peruskoulu	6,9	0,6	5,1	0,3	4,9	0,3	5,2	0,5
Ylioppilas	6,0	0,4	5,4	0,1	5,4	0,3	4,5	-0,2
Ammattikorkeakoulu	6,3	0,5	5,5	-0,1	4,9	0,8	4,7	0,1
Yliopisto	6,3	0,7	5,9	-0,4	4,6	1,1	4,8	0,1
Poliittinen kiinnostus								
Matala	6,3	0,4	5,3	0,3	4,7	0,2	4,7	0,1
Korkea	6,3	0,6	5,4	-0,1	5,2	0,6	4,7	0,2
Vasemmisto–Oikeisto								
Vasemmisto	8,0	0,5	3,0	0,2	2,9	0,7	3,5	0,6
Keskusta	6,8	0,5	5,1	0,0	4,8	0,6	4,8	-0,2
Oikeisto	5,1	0,6	6,9	-0,2	6,3	0,6	5,1	-0,1

	Marin		Orpo		Purra		Saarikko	
	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero
Liberaali-Konservatiivi								
Liberaali	7,3	0,7	4,3	-0,1	3,1	1,1	4,0	0,4
Keskusta	6,3	0,3	5,3	-0,0	4,9	0,5	5,0	0,1
Konservatiivi	5,0	0,5	6,6	-0,2	6,6	0,5	4,9	-0,4
Puoluevalinta								
SDP	8,9	0,3	4,1	0,4	3,5	1,1	4,6	0,6
PS	3,6	-0,1	6,3	0,4	8,4	-0,2	3,8	-0,3
Kok.	5,2	0,7	7,8	-0,7	5,8	1,2	5,3	0,2
Kesk.	6,1	1,0	6,3	-0,0	5,3	0,8	7,3	-1,0
Vih.	8,4	1,2	4,0	-0,2	2,6	1,5	3,9	0,2
Vas.	8,2	1,3	2,4	0,2	2,2	1,2	3,3	0,7
RKP	7,9	1,6	5,6	-0,3	3,0	1,1	4,7	-0,0
KD	5,5	0,7	6,1	-0,0	6,1	0,8	5,4	0,1
Liik.	5,9	1,3	5,3	0,0	5,1	0,6	4,8	-0,2

Vuoden 2023 vaalien yhteydessä ne kaksi johtajaa, jotka esiintyivät vahvim-pina kilpailussa pääministerin paikasta, eroavat merkittävästi toisistaan suosionsa suhteen. Arviot Petteri Orposta (Kok.) ovat johdonmukaisesti melko viileitä, erityi-sesti verrattuna Mariniin. Hän on keskimäärin yhtä suosittu kuin edustamansa puolue, ja toimii puoluettaan upottavana voimana monissa äänestäjäryhmissä. Vähiten suosittu hän on vasemmistoliiton äänestäjien keskuudessa (2,4). Tämä osoittaa selvästi, kuinka voimakkaan puoluepoliittisesti värittyneitä äänestäjien arviot johtajistaan ovat. Riikka Purra (PS) puolestaan on suunnilleen yhtä suosittu koko äänestäjäkunnassa kuin Petteri Orpo, mutta toisin kuin Orpo, hän toimii puoluettaan kannattelevana voimana (0,5). Suosituin hän on perussuomalaisten äänestäjien keskuudessa (8,4), ja vähiten suosittu puolestaan vasemmistoliiton (2,2) ja vihreiden äänestäjien keskuudessa (2,6). Purra toimii kuitenkin selkeänä kannat-televana voimana myös näissä ryhmissä perussuomalaisten ollessa puolueena epäsuosittu monissa ryhmissä. Huomionarvoista on myös, että RKP:n äänestäjien arviot Riikka Purraa (3,0) ja perussuomalaisista puolueena ovat huomattavasti

yhdenmukaisempia SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjien arvioiden kanssa kuin niiden puolueiden äänestäjien kanssa, jotka kuuluvat Petteri Orpon hallitukseen. Nämä puolueet ovat KD (6,1), kokoomus (5,8) ja perussuomalaiset (8,4).

Viimeinen taulukon 9 johtajista on Annika Saarikko (kesk.). Hänen suosionsa muistuttaa monella tapaa Petteri Orpon suosiota. Hän on suunnilleen yhtä suosittu kuin puolueensa (0,2), hänen suosionsa jakautuu suhteellisen tasaisesti, ja hänet nähdään tietyissä ryhmissä kohtuullisen upottavana voimana. Ehkä mielenkiintoisin tulos Saarikkoa koskien on hänen epäsuosionsa perussuomalaisten äänestäjien keskuudessa (3,8). Tätä voidaan pitää ilmauksena näiden kahden puolueen välisestä kilpailusta.

Taulukko 10. Ohisalon, Anderssonin, Henrikssonin, Essayahin ja Harkimon suosio, ja erot puolueiden ja puoluejohtajien suosiossa eri äänestäjäkunnan ryhmissä (keskiarvo).

	Ohisalo		Andersson		Henriksson		Essayah		Harkimo	
	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero
KAIKKI	4,3	0,1	5,3	1,1	4,9	0,4	5,3	0,8	4,3	0,3
Sukupuoli										
Mies	3,6	0,1	4,7	0,1	4,4	0,3	5,0	0,7	4,3	0,3
Nainen	5,0	0,1	6,0	0,1	5,5	0,6	5,6	0,9	4,3	0,3
Ikä										
18–24	5,2	-0,1	5,7	0,8	4,5	0,1	4,1	0,9	4,7	0,3
25–34	4,2	0,2	5,0	1,0	4,2	0,0	4,6	0,7	4,2	0,2
35–44	4,2	-0,1	4,9	0,9	4,1	0,1	4,7	0,5	4,4	0,1
45–54	4,1	-0,1	5,4	1,3	4,9	0,3	5,1	0,8	4,3	0,3
55–64	4,5	0,2	5,7	1,2	5,1	0,4	5,4	1,0	4,2	0,3
65–74	4,1	0,3	5,3	1,3	5,5	0,8	6,1	0,8	4,4	0,6
Koulutus										
Peruskoulu	4,2	0,5	5,5	1,0	4,8	0,7	5,6	0,7	4,1	0,7
Ylioppilas	4,1	0,1	5,1	0,9	4,6	0,4	5,1	0,5	4,6	0,4
Ammatti- korkeakoulu	4,5	-0,1	5,4	1,3	5,1	0,4	5,4	1,0	4,2	0,2
Yliopisto	5,0	-0,2	5,7	1,7	5,8	0,1	5,6	1,2	4,2	0,0

	Ohisalo		Andersson		Henriksson		Essayah		Harkimo	
	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero	Suosio	Ero
Poliittinen kiinnostus										
Matala	4,4	0,3	5,3	1,1	4,8	0,4	4,9	0,6	4,4	0,6
Korkea	4,3	0,0	5,4	1,1	4,9	0,4	5,4	0,8	4,3	0,3
Vasemmisto–Oikeisto										
Vasemmisto	5,6	-0,0	8,1	0,7	5,0	0,8	3,6	0,9	2,4	0,4
Keskusta	4,8	0,1	5,8	1,0	5,1	0,4	5,3	1,8	4,1	0,2
Oikeisto	3,4	0,2	4,0	1,6	4,9	1,5	4,9	1,9	5,3	1,5
Liberaali–Konservatiivi										
Liberaali	5,9	-0,3	7,1	1,2	5,4	0,4	3,9	1,3	2,9	0,0
Keskusta	4,2	0,0	5,2	1,0	5,1	0,5	5,4	0,7	4,2	0,3
Konservatiivi	3,3	0,3	3,9	1,3	4,6	0,2	6,7	0,6	5,5	0,5
Puoluevalinta										
SDP	5,5	0,2	7,1	1,2	5,5	1,2	4,3	1,0	2,9	0,6
PS	1,8	0,3	2,4	0,5	3,1	0,4	5,9	0,8	5,5	0,4
Kok.	4,2	-0,1	4,5	1,9	5,2	-0,1	6,2	1,3	5,2	-0,1
Kesk.	4,2	0,8	5,1	2,0	5,4	0,5	6,5	0,9	4,7	0,5
Vihr.	7,7	-1,0	8,3	1,2	6,1	0,7	3,9	1,4	2,7	0,3
Vas.	6,1	-0,3	9,1	0,3	5,4	0,6	3,0	0,9	1,6	-0,0
RKP	4,9	0,1	6,3	2,2	8,2	-0,7	5,7	0,9	4,7	0,7
KD	3,8	0,6	4,3	1,6	5,4	0,6	8,6	0,2	5,5	0,5
Liik.	5,1	0,5	4,7	0,9	5,0	0,2	5,9	1,0	7,5	-0,8

Viimeisten viiden puoluejohtajan osalta Li Andersson (Vas.) erottuu selvästi puoluettaan vahvasti pinnalla pitävänä voimana. Hän on merkittävästi suosituimpi kuin edustamansa puolue. Hän on puheenjohtaja, johon suhtautuvat suotuisimmin hänen omat äänestäjensä (9,1). Lisäksi hän on erittäin suosittu vihreiden (8,3) ja SDP:n äänestäjien keskuudessa (7,7). RKP:n ja keskustan äänestäjien keskuudessa hänen henkilökohtainen suosionsa on peräti kaksi pistettä korkeampaa kuin puolueensa. Näissä ryhmissä hänet nähdään siten selkeästi puolueensa pinnalla pitävänä voimana. On selvää, että Andersson on merkittävästi suosituimpi naisten (6,0) kuin miesten keskuudessa (4,7). Vähiten suosittu Andersson on perussuomalaisten äänestäjien keskuudessa (2,4).

Myös Maria Ohisalo (Vihr.) on suositumpi naisten keskuudessa (5,0) kuin miesten (3,6), mutta tässä sukupuolten välinen ero on pienempi kuin Anderssonin kohdalla. Arviot Ohisalosta ovat yleisesti ottaen melko maltillisia ja muistuttavat melko paljon arvioita Saarikosta ja Orposta. Myös Anna-Maja Henriksson on suositumpi oman puolueensa äänestäjien kohdalla naisten (5,5) kuin miesten keskuudessa (4,4). Muutoin hänellä on melko tasainen tuki eri äänestäjäryhmissä lukuun ottamatta perussuomalaisen äänestäjiä, joiden silmissä hän on suhteellisen epäsuosittu (3,1).

Sari Essayah (KD) puolestaan hyödyttää puoluettaan. Hän on erityisen suosittu konservatiivisissa äänestäjissä (6,7). Hän on huomattavasti Anna-Maja Henrikssonia suositumpi niiden äänestäjien keskuudessa, joiden puolue kuuluu Orpon hallitukseen. Essayah on vähiten suosittu vasemmistoliiton äänestäjien keskuudessa (3,0). Eduskunnan pienimmän puolueen johtaja Harry Harkimo on johdonmukaisesti hieman suositumpi kuin hänen puolueensa, ja hänen suosiossaan havaittavat erot liittyvät selvästi ideologiaan ja puoluevalintaan. Erityisen epäsuosittu hän on vasemmiston äänestäjien (2,4) ja liberaalien äänestäjien (2,9) keskuudessa. Kaikkein epäsuosituin hän on vasemmistoliiton äänestäjien keskuudessa (1,6).

4.5 Äänestäjien suhteelliset arviot puoluejohtajien merkityksestä

Yllä esitetty tapa mitata puoluejohtajien suosiota on yleinen menetelmä pyrittäessä epäsuorasti selvittämään, millainen merkitys heillä on ollut puolueidensa vaalimenestykselle ja äänestäjien käyttäytymiselle. Toinen menetelmä on pyytää äänestäjiä itse arvioimaan puoluejohtajien merkitystä. Tätä suoraa menetelmää koskevat heikkoudet ovat siinä, että vastaukset usein vääristyvät normeihin pohjaten: siitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää, miten tulisi toimia, tai siitä, että jälkikäteen pyritään antamaan rationaalinen kuva omasta toiminnasta. On myös todennäköistä, että äänestäjät eivät täysin tiedosta kaikkia eri tekijöitä, jotka vaikuttavat äänestyspäätökseen, vaan yliarvioivat lyhytaikaisten kontekstisidonnaisten tekijöiden merkitystä ja aliarvioivat taas toisia tekijöitä, kuten pitkäaikaisia tunnesiteitä puolueisiin. Vaikka yksiselitteisten johtopäätösten tekemisen kanssa tulee olla varovainen, ovat nämä mittaukset hyödyllisiä pyrittäessä löytämään tiettyjä kaavoja äänestäjien vastauksista.

Taulukko 11. Puoluevalinnan syy: Puolueen puheenjohtaja oli sopiva pääministeriksi tai puolueella oli hyvä puheenjohtaja (% ratkaiseva tekijä).

	Sopiva pääministeri	Hyvä puheenjohtaja
KAIKKI	24	19
Sukupuoli		
Miehet	22	17
Naiset	27	21
Ikä		
18–24	21	15
25–34	21	16
35–44	23	19
45–54	19	15
55–64	21	15
65+	29	24
Koulutus		
Peruskoulu	31	26
Ylioppilas	24	19
Ammattikorkeakoulu	23	15
Yliopisto	15	13
Poliittinen kiinnostus		
Matala	17	15
Korkea	25	20
Vasemmisto–Oikeisto		
Vasemmisto	33	29
Keskusta	23	18
Oikeisto	20	15
Liberaali–Konservatiivi		
Liberaali	23	16
Keskusta	25	21
Konservatiivi	23	18

	Sopiva pääministeri	Hyvä puheenjohtaja
Puoluevalinta		
Kok.	19	7
PS	34	28
SDP	50	33
Kesk.	10	10
Vihr.	2	2
Vas.	15	26
RKP	3	8
KD	9	28
Liik.	8	16

Taulukossa 11 on kuvattu sitä merkitystä, jonka äänestäjät itse ovat ilmoittaneet puoluejohtajilla olleen heidän valinnoilleen vaaleissa. Osittain tämä tarkoittaa sitä, että puolueen johtaja koetaan sopivaksi pääministeriksi ja osittain taas sitä, että hänet nähdään hyvänä johtajana. Mielenkiintoista on, että jotkut äänestäjäryhmät antavat johtajan merkitykselle suuremman painoarvon kuin toiset, sekä pääministeriehdokkaana että yleisemmin johtajana. Tämä pätee erityisesti iältään vanhempiin, vähemmän koulutusta omaaviin ja vasemmistoon päin kallistuviin äänestäjiin.

Myös eri puolueiden äänestäjien välillä on suuria eroja. Erityisesti sosialidemokraattiset äänestäjät erottuvat. Puolet (50 %) SDP:n äänestäjistä ilmoittaa, että puoluejohtajan sopivuus pääministeriksi oli ratkaiseva tekijä äänestyspäätöstä tehdessä. Tulokset viittaavat selvään Marin-efektiin, jossa Sanna Marinin henkilökohtainen merkitys on ollut ratkaiseva puolelle niistä äänestäjistä, jotka ovat äänestäneet sosialidemokraatteja. Kokoomuksen osalta voidaan todeta päinvastaista. Alle viidennes kokoomuslaisista ilmoittaa, että Petteri Orpon sopivuus pääministeriksi oli ratkaiseva tekijä äänestysvalintaa tehtäessä. Kokoomuksen erinomaista vaalitulosta ja sen nousua eduskunnan suurimmaksi puolueeksi selittävät siis pääasiassa muut tekijät kuin kokemus Petteri Orpon erityisestä sopivuudesta pääministeriksi. Voimme siis olettaa, että kokoomuksen politiikan sisältö tai se, että he olivat asettaneet ehdolle muita näkyviä henkilöitä eri vaalipiireissä, ovat olleet merkittäviä tekijöitä. Perussuomalaiset äänestäjät sijoittuvat suunnilleen SDP:n ja kokoomuksen väliin 24 prosentin ilmoittaessa Riiikka Purran sopivuuden pääministeriksi olleen ratkaiseva tekijä heidän äänestysvalinnalleen.

Koska vain ne puolueet, jotka ovat ennen vaaleja mielipidemittausten kärjessä, omaavat realistisen mahdollisuuden johtaa hallitusta vaalien jälkeen, on luonnollista, että muiden puolueiden äänestäjät harvemmin ilmoittavat johtajan sopivuuden pääministeriksi olleen ratkaiseva heidän puoluevalintansa kannalta. Tästä näkökulmasta Li Anderssonin lukuja voidaan pitää merkittävänä. Vaikka hän edustaa vasemmistoliittoa, jolla ei ole realistisia mahdollisuuksia saavuttaa pääministerin asemaa, 15 prosenttia puolueen äänestäjistä ilmoittaa puoluejohtajan sopivuuden pääministeriksi olleen ratkaiseva tekijä vasemmistoliiton äänestämiseksi.

Toinen puoluevalinnan syistä eli se, että puolueella on hyvä puheenjohtaja, jakautuu hieman tasaisemmin äänestäjien kesken. SDP on silti kärjessä myös tällä indikaattorilla 33 prosentin ilmoittaessa syyn olleen ratkaiseva tekijä heidän äänestyspäätökselleen. Historiallisesta näkökulmasta tämä on huomionarvoinen luku. Ajan kuluessa tapahtunutta kehitystä ei esitetä tässä kohdin, mutta se on saatavilla vaalitutkimuskonsortion vaalivälälähdys -sarjasta (Isotalo ym. 2023). Siellä todetaan SDP:n äänestäjien olevan yleensä paljon vähemmän keskittyneitä puoluejohtajiin. Vuodesta 1991 saakka (2003–2023 jokaisissa vaaleissa) tehdyissä mittauksissa niiden osuus, jotka ilmoittavat puoluejohtajalla olleen ratkaiseva merkitys äänestäjien äänestyspäätöksille, on vaihdellut neljästä (Paasio 1991) kahteenkymmeneen prosenttiin (Rinne).

Johtajan merkitystä vuoden 2023 vaaleissa korostavat myös KD:n (28 %), perussuomalaisten (28 %) ja vasemmistoliiton (26 %) äänestäjät. Johtajan merkitys on vähäisin vihreiden äänestäjille, joista vain kaksi prosenttia ilmoittaa hyvän johtajuuden ratkaisevaksi tekijäksi. Tämän voidaan katsoa indikoivan Maria Ohisalon suhteellisen rajallista suosiota. Samaan aikaan tämä on kuitenkin tyypillistä vihreille äänestäjille, jotka erityisesti ideologisten syiden vuoksi eivät ole erityisen johtajakeskeisiä. Toiseksi alhaisin johtajan merkitys on kokoomuksen äänestäjien keskuudessa, jossa vain 7 prosenttia ilmoittaa syyn ”puolueella on hyvä puheenjohtaja” olleen ratkaiseva tekijä puoluevalinnalleen. Luku on samalla tasolla kuin vuonna 2003, jolloin Ville Itälä oli puoluejohtaja. Alhaisempi luku on ollut vain vuonna 1991 (5 %, Suominen).

4.6 Johtopäätökset

Onko politiikan sisältö vai sen edustajat ratkaisevassa asemassa? Useat äänestäjä-tutkimukset viittaavat siihen, että politiikan sisällön merkitys on viime vuosikymmeninä vähentynyt ja edustajien merkitys puolestaan kasvanut. Sama kuva muodostuu helposti, jos seuraa tiiviisti politiikkaa ja julkista keskustelua. Puoluejohtajia vaihdetaan yhä nopeammalla tahdilla, ja toleranssi puoluejohtajaa kohtaan, joka ei tuota menestystä vaaleissa, näyttää olevan rajallinen.

Tarkemman analyysin luoma kuva puoluejohtajien suosiosta ja merkityksestä äänestäjille vuoden 2023 eduskuntavaalien yhteydessä on kuitenkin ristiriitainen. Moni tekijä viittaa siihen, että vasen poliittinen puolisko äänestäjiä oli vahvasti Marinin vaikutuksen alaisena, mikä edesauttoi sosialidemokraattien vahvaa vaalitulosta. Marinin vahva asema merkitsi korkeaa henkilökohtaista äänimäärää Pirkanmaan vaalipiirissä, ja puolueen strategia nostaa Marin esiin pääministeriehdokkaana ja tapana välttää porvarihallitus auttoivat saavuttamaan valtakunnallisesti vahvan vaalituloksen. On kuitenkin selvää, että puolue voi edetä poliittiseen menestykseen muitakin reittejä kuin suosituksen johtajan kautta. Se, että kokoomus oli maan suurin puolue vuoden 2023 eduskuntavaaleissa ei johtunut Petteri Orpon henkilökohtaisesta karismasta tai vahvasta suosiosta, vaan pikemminkin poliittisista olosuhteista ja siitä poliittisesta sanomasta, jota puolue vaaleissa välitti.

LÄHTEET

- Bellucci, P., D. Garzia ja M. Lewis-Beck (2015): Issues and leaders as vote determinants: The case of Italy. *Party Politics* 21(2), 272–283.
- Bittner, A. (2011): *Platform or personality? The role of party leaders in elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Carpini, M. ja B. Williams (2020): Campaigns and elections in a changing media landscape. Teoksessa E. Suhay, B. Grofman ja A. Trechsel (toim.): *The Oxford Handbook of Electoral Persuasion*. Oxford: Oxford University Press, 404–426.
- Evans, G. ja J. Tilley (2012): The depoliticization of inequality and redistribution: Explaining the decline of class voting. *The Journal of Politics* 74(4), 963–976.
- Garzia, D. (2012): Party and leader effects in parliamentary elections: Towards a reassessment. *Politics* 32(3), 175–185.
- Garzia, D., F. Ferreira da Silva ja A. De Angelis (2022): Partisan dealignment and the personalisation of politics in West European parliamentary democracies, 1961–2018. *West European Politics* 45(2), 311–334.
- Holmberg, S. ja H. Oscarsson (2013): Party leader effects on the vote. Teoksessa A. Kees, A. Blais ja H. Schmitt (toim.): *Political leaders and democratic elections*. Oxford: Oxford University Press, 35–51.
- Isotalo, V., T. Helimäki, Å. von Schoultz ja P. Söderlund (2023): Suomalainen äänestäjä 2003–2023. *Vaalivälähdykset 2023:13*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/suomalainen-aanestaja-2003-2023/>, 2.2.2024.
- Karvonen, L. (2010): *The personalisation of politics: A study of parliamentary democracies*. ECPR Press.
- Kawecki, D. (2022): End of consensus? Ideology, partisan identity, and affective polarization in Finland 2003–2019. *Scandinavian Political Studies* 45(4), 478–503.
- Lau, R. ja D. Redlawsk (2006): *How voters decide: Information processing in election campaigns*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lobo, M. ja M. Lewis-Beck (2012): The integration hypothesis: How the European Union shapes economic voting. *Electoral Studies* 31(3), 522–528.
- Mughan, A. (2015): Parties, conditionality and leader effects in parliamentary elections. *Party Politics* 21(1), 28–39.
- Quinlan, S. ja I. McAllister (2022): Leader or party? Quantifying and exploring behavioral personalization 1996–2019. *Party Politics* 28(1), 24–37.

- von Schoultz, Å. (2016): Puolueiden puheenjohtajien merkitys ja vaikutus äänestyspäätökseen. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 159–176.
- von Schoultz, Å. (2023): Marinilmiö. *Vaalivälähdykset 2023:8*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/marinilmiö/>, 2.2.2024.
- Walczak, A., W. Van der Brug ja C. De Vries (2012): Long-and short-term determinants of party preferences: Inter-generational differences in Western and East Central Europe. *Electoral Studies* 31(2), 273–284.

II

Vaalikäyttäytyminen

5 Äänestysaktiivisuus ja suhtautuminen äänioikeuden käyttöön

Sami Borg

5.1 Johdanto

Suomalaisten äänestysaktiivisuuden tason sekä äänestysosallistumisen ja -osallistumattomuuden syiden tutkimuksissa on käytetty monipuolisesti erilaisia aineistoja, viitekehyksiä ja tutkimusmenetelmiä. Erik Allardt (1956) lähestyi aihepiiriä varhain alueellisin äänestysaktiivisuustiedoin yhdistäen analyysiin tietoja alueiden yhteiskuntarakenteesta. Myöhemmin ryhdyttiin hyödyntämään kyselyaineistoja varsinkin nuorten äänestämättömyyden syiden tutkimiseen (Martikainen ja Yrjönen 1984), ja pian kyselyaineistoja hyödynnettiin myös valtakunnallisissa vaalitutkimuksissa äänestämässä käynnin ja äänestämättömyyden perusteiden selvittämiseen (Pesonen ym. 1993).

Ensimmäinen kattava, yksilötason rekisteritietoihin perustuva analyysi suomalaisten äänestysosallistumisesta tehtiin vuoden 1987 eduskuntavaaleista. Tuomo Martikaisen urauurtava tutkimus (1988) osoitti suomalaisten äänestysaktiivisuuden vaihtelevan merkittävästi muun muassa ikäryhmittäin, koulutusasteittain ja valitsijoiden sosioekonomisen aseman mukaan. Tähän Puuttuva punainen viiva -tutkimukseen käytiin käsin läpi tiedot lähes kaikkien äänioikeutettujen äänestysosallistumisesta äänestysalueiden äänestysluetteloista. Sen jälkeen tallennetut tiedot yhdistettiin Tilastokeskuksen erilaisiin rekisteritietoihin.

Tutkimus ajoittui keskelle eduskuntavaalien äänestysprosentin voimakkaan laskun aikaa. Kotimaan äänestysprosentti laski vuoden 1983 vaaleista vuoden 1991 vaaleihin 81,0 prosentista 72,1 prosenttiin. Sen jälkeen – eli jo yli 30 vuotta – eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentti on vaihdellut varsin vähän pysyen noin 68–72 prosentissa.

Rekisteriaineistojen käyttäminen on välttämätöntä, kun halutaan tutkia tarkasti väestöryhmien äänestysaktiivisuuden vaihtelua. Tämä johtuu siitä, että äänestämättä jättäneet ovat keskimääräistä haluttomampia osallistumaan kyselytutkimuksiin, ja jos he osallistuvat, monet heistä ilmoittavat käyneensä äänestämässä, koska äänestämässä käynti on sosiaalisten normien kannalta toivottavaa (Selb ja Munzert 2013; Lahtinen ym. 2019).

Onneksi Suomessa on kehitetty 2010-luvulta alkaen sähköistä äänioikeusrekisteriä. Sen piirissä oli vuoden 2023 eduskuntavaaleissa lähes puolet (49,1 %) kotimaan äänioikeutetuista (Tilastokeskus 2023). Äänioikeusrekisteristä puuttuu vielä paljon äänestysalueita, mutta Tilastokeskuksen rekisterin pohjalta tuottamat äänestysaktiivisuustiedot ovat jo varsin tarkkoja. Kun Tilastokeskus yhdistää tiedot yksilötasolla muihin yksilötason rekisteritietoihin, ne osoittavat monipuolisesti eri väestöryhmien äänestysaktiivisuuden, todennäköisesti ainakin noin parin prosenttiyksikön tarkkuudella. Kyselyaineistot ovat puolestaan puutteistaan huolimatta välttämättömiä sen osoittamiseksi, millaisiin perusteluihin äänestämässä käynti ja äänestämättömyys yksilötasolla kytkeytyvät.

Tässä luvussa hyödynnetään äänestysaktiivisuuden ja sen selitysten kuvaamiseksi sekä rekisteri- että kyselyaineistoja. Luku jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa kuvaa väestöryhmien äänestysaktiivisuutta ja sen muutoksia vuoden 2023 eduskuntavaaleissa etenkin kahden taustatekijän mukaan, joiden tiedetään aikaisemman tutkimuksen perusteella vaikuttavan merkittävästi äänestysaktiivisuuteen. Nämä taustatekijät ovat ikä ja koulutustaso.

Toinen osa analysoi tarkemmin äänestämässä käynnin selitystekijöitä, joita tarkastellaan ikäkohorteittain pelkistetysti kahden äänestämässä käynnin päämotiveerilähteen kannalta. Äänestämässä käynnin rationaalisuutta koskevissa teoretisoinneissa on jo pitkään oletettu, että yksilön päätökseen käyttää äänioikeuttaan vaaleissa vaikuttaa kaksi päätekijää: mahdollisuus vaikuttaa vaalin lopputulokseen ja tätä kautta harjoitettavaan politiikkaan (Downs 1957), ja toisaalta myös äänestämässä käynnin kokeminen velvollisuudeksi (Riker ja Ordershook 1968). Rationaalisen äänestämisen malleissa myös velvollisuussuuntautuneisuus on katsottu välttämättömäksi, koska yksittäisen äänen mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi vaalien lopputulokseen on pieni. Monet perustelevatkin omaa osallistumistaan vaaleihin sillä, että he kokevat äänestämässä käynnin kansalaisvelvollisuudeksi. Toisin sanoen he ovat omaksuneet äänestämässä käyntiä koskevan velvollisuusunormin – eli kokevat äänestämässä käynnin velvoittavaksi, kunnon kansalaisen rooliin kuuluvaksi teoksi. Velvollisuus- ja vaikuttamissuuntautuneisuutta koskeva jaottelu on havaittu mielekkääksi myös suomalaisten äänestämässä käynnin perusteluja ryhmitellessä empiirisessä tutkimuksessa (Borg 1996).

Analyysin kolmas osa tarkastelee velvollisuusnormin sisäistämisen muutoksia pitkällä aikavälillä eri ikäkohorteissa. Ikäkohorttien vertailu perustuu eri vuosikymmenillä syntyneiden syntymäkohortteihin.

5.2 Äänestysprosentit

Vuoden 2023 eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentti oli 72,0 eli lähes sama kuin neljä vuotta aiemmin (72,1 %). Ulkosuomalaisista äänesti 12,2 prosenttia, ja eduskuntavaalien kaikkien äänioikeutettujen äänestysaktiivisuus oli 68,5 prosenttia. Ennakkoääniä annettiin vuoden 2019 tapaan enemmän kuin varsinaisen vaalipäivän ääniä, keväällä 2023 peräti 56,2 prosenttia kaikista äänistä.

Äänestysaktiivisuuden alueelliset erot vaalipiirien välillä ja kaupungeissa eri äänestysalueiden välillä pysyivät suurina näissäkin vaaleissa. Vaalipiireistä selvästi aktiivisin oli Helsinki (77,8 %). Myös Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen ja Vaasan vaalipiireissä kotimaan äänestysprosentti nousi yli 73 prosenttiin eli maan kokonaistasoa korkeammaksi. Manner-Suomessa matalinta äänestysaktiivisuus oli Kaakkois-Suomen (67,5 %) ja Savo-Karjalan (67,5 %) vaalipiireissä.

Väkiluvultaan suurimmissa kaupungeissa äänestysalueiden väliset äänestysaktiivisuuserot olivat suurimmillaan useita kymmeniä prosenttiyksikköjä, kuten aiemmissakin eduskuntavaaleissa. Esimerkiksi Helsingissä kotimaan äänestysprosentti ylisi yli 90 prosenttiin kolmella äänestysalueella (Munkkiniemi A, Paloheinä ja Tammissalo) ja jäi alle 60 prosenttiin neljällä äänestysalueella (Vesala B, Ylä-Malmi A, Kivikko B ja Jakomäki B). Yleensä äänestysalueiden aktiivisuuserot kytkeytyvät alueiden väestön sosioekonomisiin eroihin.

Taulukko 12 osoittaa Tilastokeskuksen tuottamat tiedot äänestysaktiivisuudesta vuoden 2023 eduskuntavaaleissa koulutusasteittain ja ikäryhmittäin. Tiedot perustuvat siis sähköisen äänioikeusrekisterin ja muiden Tilastokeskuksen rekisteritietojen yhdistämiseen. Kuten aiemmissa kansallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa on äänioikeusrekisterin tietoihin pohjautuen osoitettu, kansalaisten äänestysaktiivisuus vaihtelee huomattavasti ja melko suoraviivaisesti sekä ikäryhmien että eri koulustasoryhmiin kuuluvien välillä (Wass ja Borg 2012; 2016). Iän osalta poikkeuksia ovat kaikkien vanhimmat äänioikeutetut vanhuudenheikkouden vuoksi sekä nuorimmat äänioikeusiän saavuttaneet, joista hyvin monet ovat vanhempiensa kanssa asuvia ensikertalaisäänestäjiä. Pääsääntö on, että mitä nuorempi ja mitä vähemmän koulutettu äänioikeutettu on, sitä todennäköisemmin hän jättää äänestämättä.

Taulukko 12. Vuoden 2023 eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentit ikä- ja koulutustasoryhmittäin (%). Lähde: Tiedot perustuvat vuoden 2023 eduskuntavaalien sähköiseen äänioikeusrekisteriin (N = 2 098 132). Tiedot on saatu Tilastokeskuksen Sami Fredrikssonilta.

Ikä-ryhmä	Syntyneet pääosin vuosikymmenellä	Kaikki	Perusaste	Toinen aste	Alin korkeaaste	Alempi korkea-kouluaste	Ylempi korkea-kouluaste, tutkijan-koulutus
Kaikki		70,9	54,9	67,5	84,4	83,4	90,8
75+	1940-luku tai aiemmin	66,8	57,5	70,0	80,2	82,9	87,3
65–74	1950-luku	79,5	68,3	78,3	88,3	91,0	93,3
55–64	1960-luku	76,8	57,0	72,7	84,9	87,0	92,4
45–54	1970-luku	75,1	48,7	68,6	82,2	84,4	91,4
35–44	1980-luku	70,2	41,0	61,3	69,9	81,4	88,9
25–35	1990-luku	63,9	32,0	58,6	54,1	81,1	90,3
18–24	2000-luku	58,0	51,6	62,6		84,3	

Tyhjissä kohdissa tapauksia ei ole tarpeeksi riittävän luotettavan tiedon ilmoittamiseksi.

län ja koulutustason yhteisvaikutus näkyy siinä, että nuorista ja keski-ikäisistä ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevista äänioikeutetuista suurin osa jätti äänestämättä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. 25–34-vuotiaiden ja ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien joukossa äänestysaktiivisuus (32 %) oli vain noin kolmannes tarkastelun korkeimmista äänestysprosentteista, jotka löytyvät ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden vanhimpien keski-ikäisten ja nuorimpien eläkeikäisten joukosta.

On kiinnostavaa havaita, että alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa eri-ikäisten äänestysprosentit vaihtelevat vain vähän. Sen sijaan alimman korkea-asteen, toisen asteen sekä perusasteen koulutustasoilla ikäryhmien äänestysaktiivisuuserot ovat merkittävän suuria, jopa noin 20–30 prosenttiyksikön kokoisia.

Taulukko 13 osoittaa, etteivät erot ikäryhmien välisissä äänestysprosentteissa ole kasvaneet kaksissa viime eduskuntavaaleissa. Kehitys on pikemminkin kulkenut vastakkaiseen suuntaan. Vuosien 2015 ja 2023 vaaleista saatavilla olevat tiedot ovat ikäluokituksestaan vertailukelpoisia. Ne osoittavat, että äänestysaktiivisuus on lisääntynyt tällä ajanjaksolla eniten nuorimmissa valitsijaikäluokissa, ja että havainto nuorimpien äänioikeutettujen aktivoitumisesta koskee varsin tasaisesti naisia ja miehiä.

Edellinen kansallinen eduskuntavaalitutkimus osoitti hieman eri ikäluokituksella, että nuorimpien valitsijoiden äänestysaktiivisuus kasvoi jo vuoden 2019 ilmasto-vaaleissa. Silloin alle 25-vuotiaiden äänioikeutettujen äänestysprosentti oli noussut eniten kaikista ikäryhmistä vuodesta 2015 vuoteen 2019, noin kahdeksan prosenttiyksikköä (Borg ym. 2020, 53). Tämä kehityssuunta näyttää jatkuneen 2023 vuoden vaaleissa. Alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä äänestysaktiivisuuden nousu oli vuoden 2015 vaaleista vuoden 2023 vaaleihin 11 prosenttiyksikköä, ja myös 25–34-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on kohonnut selvästi tässä vertailussa. Muissa ikäryhmissä muutokset ovat pieniä.

Taulukko 13. Viiden ikäryhmän kotimaan äänestysprosentit eduskuntavaaleissa 2015 ja 2023 (% ja %-yksiköt). Lähde: Muokattu Tilastokeskuksen ja sähköisen äänioikeusrekisterin tiedoista.

	KAIKKI			MIEHET			NAISET		
	2023	2015	Ero (%-yksikköä)	2023	2015	Ero (%-yksikköä)	2023	2015	Ero (%-yksikköä)
Kaikki	71	69	+2	70	68	+2	71	70	+1
70+	71	72	-1	75	77	-2	68	69	-1
55–69	78	80	-2	77	78	-1	78	80	-2
35–54	73	71	+2	71	69	+2	74	72	+2
25–34	64	58	+6	61	56	+5	68	61	+7
18–24	58	47	+11	53	44	+9	63	51	+12

5.3 Velvollisuus- ja vaikuttamissuuntautuneisuus äänestämässä käynnin motivaatiotekijöinä

Äänestysprosenttien merkittävä vaihtelu ikäryhmittäin ja koulutusasteittain liittyy kansalaisten kykyihin, mahdollisuuksiin ja kiinnostukseen osallistua politiikkaan ja erityisesti siihen, kuinka periaatteellisesti kansalaiset suhtautuvat äänioikeuden käyttöön.

Verrattuna muihin poliittisen osallistumisen muotoihin äänestämässä käynti ja äänestysvalinnat eivät edellytä paljonkaan osallistumisresursseja. Ulkoisten tunnuspiirteidensä perusteella suomalaisten vaaleissa äänestäminen täyttää kansainvälisesti vertailevassa tutkimuksessa poliittiselle osallistumiselle määritellyt minimiedellytykset – kyse on tavallisten kansalaisten vapaaehtoisesta pyrkimyksestä vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin (Theocharis ja van Deth 2018). Toisaalta esimerkiksi yleinen poliittinen kiinnostus sekä puolueiden ja ehdokkaiden jonkinasteinen tuntemus helpottavat merkittävästi informoitujen äänestyspäätösten tekemistä, ja lisäävät sen myötä todennäköisyyttä äänioikeuden käyttöön (Denny ja Doyle 2008).

Lisäksi itse vaaleihin ja äänioikeuden käyttöön liittyy suhtautumistapoja, jotka vaikuttavat siihen, lähtevätkö kansalaiset äänestämään vaaleissa vai eivät. Kuten edellä jo mainittiin, tutkimuskirjallisuudessa nostetaan tässä yhteydessä tavallisesti esiin kaksi suhtautumisen pääulottuvuutta. Ensinnäkin äänestysaktiivisuutta määrittävät koetut vaikutusmahdollisuudet vaaleissa, ja toiseksi itse äänioikeuden säännönmukaiseen käyttöön liittyy ekspressiivisiä piirteitä, kuten velvollisuusnormi, jonka mukaan kunnan kansalaisen kuuluu käyttää äänioikeuttaan vaaleissa (Blais ja Achen 2019; Borg 1996).

Seuraavan analyysin perusideana on osoittaa ensin se, miten vaaleihin ja äänestämiseen suhtaudutaan vaikuttamisena ja velvollisuutena eri ikäkohorteissa. Lisäksi kuvataan, kuinka yleisiä poliittinen kiinnostus sekä puolue- ja ehdokasvalintaa helpottava subjektiivinen puolueläheisyys ovat ikäryhmittäin, ja miten nämä kaksi poliittisen kiinnittymisen yleistä selitystekijää ovat yhteydessä äänestämässä käynnin vaikuttamis- ja velvollisuussuuntautuneisuuteen.

Taulukko 14 kuvaa kymmenvuotiskäyhörttien suhtautumista mainittuihin neljään mittariin. Äänestämässä käynnin velvollisuussuuntautuneisuutta tiedusteltiin väittämällä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”. Taulukossa on raportoitu niiden äänioikeutettujen osuus, jotka olivat viisiportaisella Likert-asteikolla mitatusta väittämästä täysin samaa mieltä. Velvollisuusnormin vahva omaksuminen on sitä yleisempää, mitä vanhemmasta ikäkohortista on kyse. 1990-luvulla ja

2000-luvulla syntyneistä äänioikeutetuista suurin osa ei ollut vuonna 2023 väittämistä täysin samaa mieltä, mutta muissa ikäkohorteissa suurin osa oli varauksetta samaa mieltä asiasta.

Vaikuttamissuuntautuneisuutta mitattiin suhtautumisella seuraavaan kysymykseen: ”Joidenkin mielestä sillä, ketä äänestää, ei ole mitään vaikutusta asioiden kulkuun. Toisten mielestä sillä, ketä äänestää, on paljon merkitystä.” Viisiportaisessa vastausasteikossa sanallistettiin vain ääripäät (1) ei mitään vaikutusta ja (5) paljon merkitystä. Taulukossa 14 raportoidaan niiden vastaajien osuus, joiden mielestä sillä, ketä äänestää, on paljon vaikutusta asioiden kulkuun (5).

Nuorimpia ikäkohortteja lukuun ottamatta tällaista vahvaa vaikuttamissuhtautumista kuvaavat prosenttiosuudet ovat enemmän kuin puolet pienempiä verrattuna vahvaan velvollisuussuuntautuneisuuteen. Jo tästä voitaneen päätellä, että suhtautuminen äänestämässä käyntiin velvollisuutena on todennäköisesti äänestämässä käynnin kannalta vaikuttamiseen liittyviä käsityksiä merkityksellisempää.

Taulukko 14. Kaikki valitsijat: kokee vahvaa kansalaisvelvollisuuden tunnetta; katsoo, että äänestämällä on paljon merkitystä asioiden kulkuun; kiinnostus politiikasta ja puolueläheisyyden kokeminen seitsemässä kymmenvuotiskohortissa (%). Lähde: FNES2023.

	Pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena (täysin samaa mieltä)	Sillä, ketä äänestää, on paljon merkitystä asioiden kulkuun (5 asteikolla 1–5)	Hyvin tai jonkin verran kiinnostunut politiikasta	Katsoo olevansa lähellä jotakin puoluetta	(Painotettu n pienimillään)
Kaikki	61	31	69	44	(2784)
–1949	76	37	76	54	(295)
1950–59	68	32	75	45	(593)
1960–69	60	28	73	46	(429)
1970–79	65	23	66	43	(395)
1980–89	58	24	65	41	(433)
1990–99	48	41	59	40	(440)
2000–	48	41	59	39	(199)

Toinen vaikuttamiskäsityksiä koskeva kiinnostava havainto on se, että vahva vaikuttamissuuntautuneisuus äänestämiseen ei vaihtelee suoraviivaisesti ikäkohorteittain. 1960-, 70- tai 80-luvulla syntyneiden ikäluokissa uskotaan harvimminkin vahvasti siihen, että sillä, ketä äänestää, on vaikutusta asioiden kulkuun. Tälle epälineaarisuudelle ei ole helppoa löytää selkeää selitystä. Kyse voi jossakin määrin olla realistis-kyynisen ajattelutavan yleistymisestä suhteessa äänestysosallistumiseen ihmisten keski-ikäistyessä, ja kenties siitä, että kyynisyys vähenee riittävän ikääntymisen myötä. Myös poliittisen sosialisoinnin tutkimuksen hyödyntämä formatiivisten vuosien käsite (ks. Neundorf ja Smets 2015) voi joiltakin osin selittää tulosta varsinkin 1970- ja 80-luvuilla syntyneiden osalta. Tuolloin syntyneiden nuoruus- ja lapsuusvuodet osuivat 1990-luvun lama-aikaan, mikä on saattanut vaikuttaa pysyvästikin joidenkin tämän ikäisten käsityksiin vaalien merkityksestä ja poliittisen järjestelmän kyvystä ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia.

Kansalaisten yleistä poliittista kiinnostusta mitattiin aineistossa kysymyksellä, jonka vastausskaala oli neliportainen. Taulukossa 14 on raportoitu eniten poliittista kiinnostusta osoittavien kahden vaihtoehdon yhteenlaskettu osuus, joka vaihtelee suoraviivaisesti ikäkohorteittain. Nuorimmissakin ikäkohorteissa noin kolme viidestä vastaajasta sanoo olevansa ainakin jonkin verran kiinnostunut politiikasta, ja 1940-, 50-, ja 60-luvuilla syntyneiden joukossa heitä on noin kolme neljästä.

Kansalaisten puolueläheisyyttä tiedusteltiin kaksiportaisella kyllä/ei -vastausvaihtoehdolla, ja osa vastaajista ei halunnut tai osannut sanoa kantaansa. Taulukon 14 kyllä-vastanneiden osuudet on laskettu kaikista vastanneista, ja ne vaihtelevat varsin suoraviivaisesti eri ikäkohorteissa. Koettu puolueläheisyys on merkittävästi tarkasteltua poliittista kiinnostusta harvinaisempaa, ja vain vanhimmassa ikäkohortissa eli 1940-luvulla syntyneiden joukossa enemmistö katsoo olevansa lähellä jotakin puoluetta. Ikääntyneimpien vahva puolueläheisyys liittyy suomalaisen puolueiden järjestöllisiin vaiheisiin ja elinkaariin. Esimerkiksi puolueiden jäsenmäärät nousivat voimakkaasti 1940-luvulta 1970-luvulle, jonka jälkeen puolueiden jäsenmäärät ovat laskeneet merkittävästi (Rantala 1982; Mickelsson 2021). Vanhimmissa ikäluokissa on nuorimpiin valitsijaikäluokkiin verrattuna osuudeltaan moninkertaisesti heitä, jotka ovat tai ovat joskus olleet jäseniä jossakin poliittisessa puolueessa.

Entä miten vahva vaikuttamis- ja velvollisuussuuntautuneisuus vaihtelevat poliittisen kiinnostuksen ja puolueen läheisyyden mukaan? Tämä selviää taulukosta 15. Äänestämisen kokeminen vaikuttamisena ja sen mieltäminen velvollisuudeksi ovat molemmat Khii toiseen -testin perusteella tilastollisesti erittäin merkittävästi yhteydessä poliittisen kiinnostuksen tasoon ja puolueläheisyyteen. Voimakkainta poliittisen kiinnostuksen yhteys on äänestämisen mieltämiseen kansalaisvelvollisuudeksi.

Politiikasta hyvin kiinnostuneista useampi kuin neljä viidestä (82 %) ja politiikasta täysin kiinnostumattomista vain 12 prosenttia kokee vahvaa velvollisuudentunnetta äänestämiseen. Suhtautuminen velvollisuudennormiin vaihtelee melko paljon myös koetun puolueläheisyyden mukaan. Silti myös suurin osa heistä, jotka eivät katso olevansa lähellä mitään on puoluetta, kokee äänestämisen velvollisuudeksi.

Yhdessäkään poliittisen kiinnostuksen ryhmässä enemmistö ei ajattele, että sillä, ketä äänestää, on paljon merkitystä asioiden kulkuun. Vaikuttamissuuntautuneisuus vaihtelee silti varsin voimakkaasti poliittisen kiinnostuksen mukaan siten, että politiikasta hyvin kiinnostuneista joka toinen katsoo äänestämisen mielekkääksi vaikutuskeinoksi, kun taas muissa poliittisen kiinnostuksen tason ryhmissä näin ajattelevien osuus on vain noin 20–30 prosenttia.

Taulukko 15. Äänestämisen vahva kokeminen velvollisuudeksi ja vahva usko äänestämisen merkitykseen vastaajien poliittisen kiinnostuksen ja puolueläheisyyden mukaan (%). Lähde: FNES2023.

	Kiinnostus politiikasta				Puolueläheisyys	
	Hyvin kiinnostunut	Jonkin verran kiinnostunut	Vain vähän kiinnostunut	En lainkaan kiinnostunut	Kyllä	Ei, EOS, EHS
% vahva velvollisuudentunne	82	67	48	12	72	53
(painotettu n)	(957)	(2941)	(1514)	(261)	(2549)	(3143)
% sillä, ketä äänestää, on paljon merkitystä asioiden kulkuun	49	29	21	18	43	22
(painotettu n)	(554)	(1424)	(712)	(137)	(686)	(1268)

Kaikkiaan tähänastiset tulokset korostavat velvollisuusajattelun merkitystä äänestämässä käynnin motivaatiolähteenä verrattuna vaikuttamiskäsityksiin. Siksi velvollisuudennormin omaksumisen vaihtelua eri väestöryhmissä ja eri ajankohtina on paikallaan tarkastella lisää. Vuoden 2023 eduskuntavaaliaineisto tarjoaa sitä paitsi suuren vastaajamääränsä vuoksi merkittävästi aiempaa paremmat mahdollisuudet äänestämistä selittävien suhtautumistapojen tarkasteluun sellaisissa väestöryhmissä, joissa vaalitutkimusaineistojen vastaajamäärät eivät ole aiemmin riittäneet antamaan tilanteesta tarpeeksi luotettavaa kuvaa.

Lisäksi kansallisia eduskuntavaalitutkimuksia on nyt tehty vuodesta 2003 alkaen ja velvollisuussuuntautuneisuutta on mitattu myös sitä aiemmissa kyselytutkimuksissa. Tämä mahdollistaa velvollisuusajattelun pitkittäistarkastelun ikäkohorteittain. Pitkittäisdatan avulla voidaan arvioida monipuolisesti äänestysosallistumisen ja iän välisten erilaisten syy-yhteyksien merkitystä eduskuntavaaleissa äänestämiseen.

Seuraavaksi vertaillaan taulukon 12 tietoja vuoden 2023 eduskuntavaalien äänestysprosentteista ikäryhmittäin ja koulutusasteen mukaan siihen, miten suhtautuminen äänestämiseen velvollisuutena vaihtelee eri ikä- ja koulutustasoryhmissä (taulukko 16). Taulukkojen tiedot eivät ole täysin samoista ikäryhmistä, mutta luokituserot eivät estä joidenkin yleisten johtopäätösten tekemistä.

Taulukon 16 kyselytiedot velvollisuussuuntautuneisuudesta vaihtelevat hyvin samantyyppisesti eri ikäkohorttien ja koulutustasoryhmien äänestysprosenttien kanssa (vrt. taulukko 12). Mitä koulutetummasta ja iäkkäämmästä ikäryhmästä on kyse, sitä todennäköisemmin siihen kuuluvat käyttävät äänioikeuttaan ja myös pitävät äänestämässä käyntiä velvollisuutenaan.

Taulukko 16. Äänestämässä käynnin kokeminen kansalaisvelvollisuudeksi viidessä syntymäkohortissa koulutustasoryhmittäin (%). Lähde: FNES 2023.

Ikäkohortti	Perusaste	Toinenaste	Alin korkeaste	Alempi korkeakouluaste	Ylempi korkeakouluaste, tutkijakoulutus	Kaikki
1950-luvulla tai aiemmin syntyneet	65	77	82	77	77	72
1960–69	54	54	61	76	78	60
1970–79	41	63	61	79	71	66
1980–89	26	52	56	64	77	59
1990- tai 2000-luvulla syntyneet	46	42		62	75	48
(painotettu n min)	(32)	(345)	(43)	(67)	(93)	

Niiden prosenttiosuus ryhmän vastaajista, jotka olivat viisiportaisella vastausasteikolla täysin samaa mieltä väittämästä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”. Nuorimmassa vastaajaryhmässä alimman korkea-asteen suorittaneita oli liian vähän suuntaa antavankaan tiedon ilmoittamiseksi.

Kuten äänestysprosentteissa, myös velvollisuussuuntautuneisuuden vaihtelussa on joitakin poikkeuksia pääsääntöön matalimmin koulutetuissa nuorimmissa ikäkohorteissa. Perusasteen koulutuksen saaneista 1990- tai 2000-luvulla syntyneistä äänioikeutetuista 46 prosenttia on vuonna 2023 täysin samaa mieltä siitä, että äänestämässä käynti on kansalaisvelvollisuus. 1970-luvulla syntyneiden joukossa osuus on hieman pienempi (41 %), ja 1980-luvuilla syntyneiden joukossa se on merkittävästi pienempi (26 %).

Akateemisesti koulutettujen korkeat äänestysprosentit (riippumatta ikäryhmästä) näyttävät myös olevan yhteydessä vahvaan velvollisuusajatteluun. Akateemisesti koulutetut pitävät kaikissa ikäryhmissä hyvin yleisesti äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden joukossa äänestysprosentit olivat jonkin verran muita ikäryhmiä matalampia alle 45-vuotiaiden ikäryhmissä. Taulukon 16 nojalla ilmiö voi hyvinkin liittyä muita ikäryhmiä vähäisempään velvollisuusajatteluun nuorimpien alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa.

5.4 Velvollisuusnormin omaksumisen pitkittäistarkastelu

Äänioikeutettujen ikä vaikuttaa monin eri tavoin siihen, pitävätkö he vaaleissa äänestämistä kansalaisvelvollisuutena. Ikäryhmien väliset erot velvollisuusnormin vahvassa omaksumisessa viittaavat siihen, että normin omaksuminen vahvistuu elinkaaren aikana. Tällaista ikääntymisestä johtuvaa ikävaikutusta kutsutaan iän ja poliittisen osallistumisen yhteyksien tutkimuksessa ikä- tai elämänkaarivaikutukseksi (Wass 2007). Velvollisuusnormin omaksuminen vahvistunee ikääntymisen myötä muun muassa siksi, että ikääntyessään ihmiset altistuvat toistuvasti vaaleille ja odotuksille äänioikeuden käytöstä. Ikääntyessään he myös kytkeytyvät nuoria enemmän sellaisiin sosiaalisiin verkostoihin, joissa äänestämässä käynti on sosiaalisesti toivottavaa. Ikääntymisen myötä vahvistuvan velvollisuusajattelun myötävaikutuksesta äänestysprosentit ovat pääsääntöisesti korkeampia keski-ikäisillä ja ikääntyneimmillä verrattuna nuorimpiin ikäryhmiin.

län ja poliittisen osallistumisen yhteyksien tutkimuksessa esitetään yleensä myös kaksi muuta vaikutustyyppiä. Englanninkielisten termien alkukirjaimiin viittaava APC-malli (ks. esim. Smets ja Neundorf 2014) rakentuu ikääntymisen (engl. age) vaikutuksen lisäksi periodivaikutuksista (engl. period) sekä kohorttivaikutuksista (engl. cohort). Periodivaikutuksilla tarkoitetaan sitä, että erilaiset osallistumiseen vaikuttavat tekijät, kuten kasvuympäristön yhteiskunnalliset olosuhteet, vaikuttavat ajan myötä suurin piirtein samalla tavalla ja samansuuruisesti kaikkien ikäryhmien

osallistumistasoon. Kohortti- eli sukupolvivaikutuksilla tarkoitetaan puolestaan sitä, että jotkin sukupolvet eroavat syystä tai toisesta osallistumistasoltaan pysyvästi tai ainakin pitkäkestoisesti toisistaan elämänkaarensa aikana.

Onko suomalaisten äänestämässä käyntiä koskevan velvollisuusnormin omaksumisessa tapahtunut ajan mittaan sellaisia muutoksia, jotka osoittaisivat mahdollisten periodi- tai kohorttivaikutusten suuntaan, ja voisivat tätä kautta selittää myös eduskuntavaalien äänestysprosenttien pitkäaikaisvaihtelua ja eroja eri ikäryhmissä? Taulukko 17 tarjoaa tietoja tämän kysymyksen analysoinnille neljästä eri tutkimusaineistosta.

Taulukko 17. Täysin samaa mieltä olevien osuus kymmenvuotissyntymäkohorteittain väittämästä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”, vuosina 1977–2023 (%).

	1977	2003	2011	2023
–1939	87	66	88	
1940–49	85	64	78	77
1950–59	82	58	71	68
1960–69		53	68	60
1970–79		46	56	65
1980–89			47	58
1990–99			32	48
2000–				48
Kaikki	86	56	65	61
(n pienimmillään)	(280)	(107)	(84)	(498)
Tutkimusaineisto	FSD1004	FSD1260	FSD2653	FNES2023

Vuoden 1977 tiedot ovat puolueiden ajankohtaistutkimuksesta, muut kansallisten eduskuntavaalitutkimusten aineistoista. Vuonna 1977 väittämän sanamuoto oli hieman toinen: ”Äänestämässä käynti on kansalaisvelvollisuus”. Vuonna 1977 vaihtoehdot olivat täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, osittain eri mieltä ja täysin eri mieltä. Muina vuosina vastaavat vaihtoehdot olivat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. Tyhjä merkitsee, että ikäkohorttiin kuuluvat eivät olleet vaaleissa äänioikeutettuja, tai että heitä oli aineistossa alle 20 tapausta.

Velvollisuusnormin omaksumista mittaava väittämä oli mukana puolueiden ajankohtaistutkimuksessa jo vuonna 1977, mikä sallii tilanteen tarkastelun korkean – yli 80 prosentin – äänestysaktiivisuuden tilanteessa. Väittämän vastausvaihtoehtoskaala poikkesi tuolloin hieman muista aikapisteistä (ks. taulukon 17 selite). Tästä huolimatta näyttää siltä, että silloisessa vahvasti ideologisoituneessa ja puoluepolitisoituneessa osallistumisympäristössä velvollisuusnormi osallistua vaaleihin oli omaksuttu kaikissa ikäryhmissä laajalti. Vuoden 1979 eduskuntavaalien kotimaan äänestysaktiivisuus oli 81,2 prosenttia, ja vuonna 1977 1950-luvulla syntyneet äänioikeutetut olivat 18–27-vuotiaista. Heistä useampi kuin neljä viidestä (82 %) oli tuolloin sitä mieltä, että äänestämässä käynti on kansalaisvelvollisuus.

1980- ja 1990-luvuilta ei ole valitettavasti saatavilla vertailukelpoista tietoa täsmälleen samalla mittarilla. Vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksessa tutkittiin kyllä laajasti äänestämässä käynnin ja äänestämättömyyden syitä, mutta aineisto ei sisältänyt samaa väittämää. Muilta osin vuoden 1991 vaalitutkimusaineisto kylläkin osoitti velvollisuudentunteen tärkeimmäksi äänestämässä käyntiä selittäväksi tekijäksi (Borg 1996).

Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimusaineistossa väittämä sisältyi niin sanottuun perävaunuosaan, jossa vastaajamäärät olivat muuta aineistoa pienempiä. Velvollisuusnormin omaksumista kuvaavat prosenttiosuudet ovat merkittävästi pienempiä kaikissa ikäkohorteissa vuoteen 1977 verrattuna. Vuoden 2003 eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentti oli 69,7 prosenttia, joten velvollisuusajattelun yleisyyden laskeva kehityssuunta on uskottava äänestysprosentin laskua ajatellen. Toisaalta varsinkin 1930-luvulla ja 1940-luvulla syntyneiden osalta osuuksien noin 20 prosenttiyksikön pudotus vuodesta 1977 herättää kysymyksiä. Aikaväli on tosin pitkä ja tuona aikana Suomeen tuli uusi vaalityyppi (europarlamenttivaalit), joissa äänestysprosentti on tunnetusti matala. Velvollisuusväittämä ei mitenkään erottele eri vaalityypeissä äänestämistä, ja on mahdollista, että vähemmän tärkeiksi koettujen vaalien mukaantulo on jonkin verran vähentänyt velvollisuussuuntautuneisuutta äänestämiseen (kaikissa vaaleissa).

Joka tapauksessa äänestämistä koskevan velvollisuusajattelun heikentyminen 1980- ja 90-luvuilla voi olla merkki eri ikäkohorteille yhteisestä periodivaikutuksesta, eli ikäluokkia yhdistävästä velvollisuussuuntautuneisuuden heikentymisestä suhtautumisessa äänioikeuden käyttöön. Mikäli näin tapahtui, sillä oli mitä todennäköisimmin vaikutusta osallistumisaktiivisuuteen vaaleissa.

Vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimusaineistossa keski-ikäisten ja iäkkäimpien velvollisuussuuntautuneisuus on taas selvästi yleisempää kuin vuoden 2003 vaalien aikaan. Tämä vihjaa siihen, että vuoden 2003 tiedoissa saattaa olla joitakin aineiston edustavuuteen liittyviä ongelmia.

Tästä huolimatta vuoden 2011 ikäkohorttikohtaiset tiedot osoittavat poikkileikkausaineistona hyvin selvästi elämänkaarivaikutuksen, ja ikääntymiseen liittyvä velvollisuusajattelun vahvistuminen näkyy selkeästi myös verrattaessa vuoden 2011 tietoja vuoteen 2003. Erityisesti 1960- ja 70-luvuilla syntyneiden keskuudessa velvollisuusajattelu on yleistynyt tällä aikavälillä merkittävästi. Sama ikääntymiseen liittyvä ikävaikutus näkyy vuosien 2011 ja 2023 vertailussa 1970-, 80- ja 90-luvuilla syntyneiden ikäkohorteissa.

Erittäin kiinnostavaa on se, että vuoden 2023 vaaleissa nuorimman ikäkohortin eli 2000-luvulla syntyneiden joukossa velvollisuusajattelu on yhtä yleistä (48 %) kuin 90-luvulla syntyneillä, keskimäärin noin kymmenen vuotta vanhemmalla ikäluokalla. Samalla 2000-luvulla syntyneiden ikäluokan velvollisuusajattelun ”lähtötaso” on myös huomattavasti korkeampi kuin 90-luvulla syntyneillä vuoden 2011 vaaleissa, mutta toisaalta 90-luvulla syntyneistä vasta kolmella täydellä vuosikohortilla oli tuolloin äänioikeus (vuosina 1990–1992 syntyneet).

5.5 Lopuksi

Tiedot väestöryhmien äänestysaktiivisuudesta vuoden 2023 eduskuntavaaleissa ovat vaalidemokratian toimivuuden arvioinnin kannalta kaksijakoisia. Mahdollisimman laajaa kansalaisosallistumista painottavan klassisen demokratiakäsityksen näkökulmasta on ongelmallista, että ikäryhmien ja eritasoisesti koulutettujen väliset äänestysaktiivisuuserot ovat edelleen suuria. Kotimaan äänestysaktiivisuus ei käytännössä laskenut edellisistä eduskuntavaaleista, mutta toisaalta Suomen eduskuntavaalien äänestysprosentti on edelleen selvästi matalampi kuin esimerkiksi äänestysaktiivisuus muiden Pohjoismaiden parlamenttivaaleissa.

Havainnot ikäryhmien äänestysaktiivisuusmuutoksista vuodesta 2015 vuoteen 2023 osoittivat, että nuorimpien valitsijaikäluokkien äänestysaktiivisuus on noussut viimeisimmissä eduskuntavaaleissa eniten. Tämä on myönteinen kehityssuunta, mutta se ei ole vielä poistanut merkittäviä aktiivisuuseroja eri-ikäisten välillä.

Nuorimpien valitsijaikäluokkien äänestysaktiivisuuden kohoamiselle vuosien 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa lienee monia syitä. Ainakin vuoden 2019 vaaleissa ilmastoteema ja silloisten vaalikeskustelujen painottuminen niin sanotulle liberaali–konservatiivi-ulottuvuudelle (GAL–TAN-ulottuvuudesta ks. esim. Isotalo ym. 2020) edesauttoivat nuorten suosimien puolueiden, kuten vihreiden ja perussuomalaisten, vaalimenestystä. Tämä oli vuonna 2019 ainakin osasyynä nuorten äänestysaktiivisuuden piristymiseen.

Vuoden 2023 vaaleissa ei nähty vihreiden nousua, mutta muun muassa perussuomalaiset menestyivät hyvin ja onnistuivat tavoittamaan nuoria erityisesti some-kampanjoinnillaan (ks. luku 3). Puolue sai eduskuntaan läpi useita sosiaalisessa mediassa näkyvästi kampanjoineita nuoria.

On mahdollista, että sekä puoluejärjestelmässämme että eduskuntavaalien vaalikampanjoinnissa tapahtuneet muutokset hyödyttivät myös vuoden 2023 vaaleissa suhteellisesti eniten nuorimpien valitsijaikäluokkien äänestysaktiivisuutta. Kyse on puoluejärjestelmämme tärkeimpien ideologisten ristiriitailottuvuuksien muutoksista vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelta kohti GAL–TAN-ulottuvuuden teemoja, sekä vaalikampanjoinnin siirtymisestä yhä enenevässä määrin nuorten suosimille sosiaalisen median alustoille.

Lisäksi esimerkiksi vaalikoneet ja erilaiset ponnistelut nuorten kansalaiskasvatuksen hyväksi esimerkiksi koulujen ja oppilaitosten yhteiskuntaopin opinnoissa ovat todennäköisesti tukeneet viime vuosikymmeninä kehitystä, jossa myös nuoret sukupolvet omaksuvat ajatuksen vaaleissa äänestämisestä tärkeänä osana demokratiaa ja kansalaisosallistumista.

Tulokset kansalaisvelvollisuusajattelun vaihtelusta ja muutoksista ajan mittaan eri ikäkohorteissa viittasivat kolmenlaiseen iän ja ikääntymisen vaikutukseen suhteessa äänestysaktiivisuuteen ja suhtautumisessa äänioikeuden käyttöön. Ikä- eli elämänsäkaari-vaikutus näkyi tuloksissa kahdella tavalla. Vuoden 2023 vaalien äänestysprosentit olivat pääsääntöisesti sitä korkeampia, mitä vanhemmista äänioikeutettujen ikäryhmistä oli kyse. Poikkeuksia olivat nuorimmat, hiljattain äänioikeuden saavuttaneet, sekä hyvin vanhat äänioikeutetut. Toiseksi elämänsäkaari-vaikutus näkyi pitkittäistarkastelussa – joidenkin aineistojen puutteista huolimatta – velvollisuusajattelun vahvistumisena kunkin kymmenvuotissyntymäkohortin ikääntymisen myötä.

Vahvan osallistumisvelvollisuusajattelun vaihtelu eri syntymäkohorteissa viittasi myös mahdollisiin kohortti- ja periodivaikutuksiin. Kohortti- eli sukupolvivaikutukset eivät koske kaikkia syntymäkohortteja vaan vain osaa niistä, yleensä melko pysyvästi jonkin merkittävän ja poikkeuksellisen yhteiskunnallisen vaiheen vuoksi. 1970- ja 80-luvulla syntyneiden joukossa havaittiin suhteellisesti eniten sellaisia äänioikeutettuja, joiden mielestä vaaleissa äänestämällä ei ole paljon merkitystä asioiden kulkuun. Kun kyse on 1990-luvun talouslaman aikaan lapsuuttaan tai nuoruuttaan eläneiden syntymäkohorteista, on mahdollista, että tulos viittaa periodivaikutukseen.

Kohortti- eli sukupolvivaikutuksen mahdollisuus tuli puolestaan esiin siinä, että 1970-luvulla vielä hyvin vahvaksi kaikissa ikäryhmissä todetun kansalaisvelvollisuusajattelun havaittiin heikentyneen 2000-luvulle tultaessa useimmissa ikäryhmissä. Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen aineiston vertailtavuuspulmien vuoksi tulos ei kuitenkaan ollut täysin selväpiirteinen vanhimpien valitsijaikäluokkien osalta.

Velvollisuussuuntautuneen osallistumisajattelun heikentyminen 1980- ja 1990-luvuilla kaikissa ikäryhmissä – mutta etenkin nuorimmissa ikäkohorteissa – olisi yksi luonnollinen selitys eduskuntavaalien äänestysprosentin laskulle 1970-luvun ja 1980-luvun alun yli 80 prosentista 70 prosentin tuntumaan vuoden 1991 vaaleista alkaen. Jos tämä pitää paikkansa, silloin suomalainen kehitys vastaisi kansainvälisen vertailututkimuksen havaintoja siitä, että monissa länsimaissa vaalien äänestysprosenttien pienentyminen 1970-luvulta yli vuosituhannen vaihteen näyttää liittyvän selvimmin osallistumisen velvollisuussuuntautuneisuuden vähenemiseen nuorimmissa ikäkohorteissa (Blais ja Rubenson 2013).

Valitettavasti eri ikäryhmien äänestysaktiivisuudesta eduskuntavaaleissa ei ole toistaiseksi saatavilla pitkästä tietoa yhtä pitkältä ajalta kuin velvollisuussuuntautuneisuudesta. On erittäin toivottavaa, että sähköisestä äänioikeusrekisteristä tulee jatkossa kattavampi, ja että sen tiedoilla päästään analysoimaan ikäkohorttien äänestysaktiivisuutta pitkällä aikavälillä nykyistä paremmin. Myös suhtautumista äänestämiseen velvollisuutena ja vaikuttamisena sekä äänestysaktiivisuuteen liittyviä ikä-, periodi- ja kohorttivaikutuksia kannattaa jatkossa monitoroida kansallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa. Nyt esitettyjen mahdollisten kohortti- ja periodivaikutusten arviointiin tarvitaan lisämittauksia tulevista vaaleista.

LÄHTEET

- Allardt, E. (1956): *Social struktur och politisk aktivitet. En studie av väljaraktiviteten vid riksdagsvalen i Finland 1945–54*. Helsingfors: Söderström & Co.
- Blais, A. ja C. Achen (2019): Civic Duty and Voter Turnout. *Political Behavior* 41, 473–497.
- Blais, A. ja D. Rubenson (2013): The Source of Turnout Decline: New Values or New Contexts? *Comparative Political Studies* 46(1), 95–117.
- Borg, S. (1996): *Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Borg, S., E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (2020): Johdanto: mikä on politiikan ilmastonmuutos? Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen, ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 45–65.
- Denny, K. ja O. Doyle (2008): Political Interest, Cognitive Ability and Personality: Determinants of Voter Turnout in Britain. *British Journal of Political Science* 38(2), 291–310.
- Downs, A. (1957): *An Economic theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Isotalo, V., P. Söderlund ja Å. von Schoultz (2020): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019 . Teoksessa S. Borg , E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 288–306.
- Lahtinen, H., P. Martikainen, V. Mattila, H. Wass ja L. Rapeli (2019): Do Surveys Overestimate or Underestimate Socioeconomic Differences in Voter Turnout? Evidence from Administrative Registers. *Public Opinion Quarterly* 83(2), 363–385.
- Martikainen, T. (1988): *Puuttuva punainen viiva*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, T. ja R. Yrjönen (1984): *Nuorten poliittinen suuntautuminen*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus.
- Mickelsson, R. (2021): *Suomen puolueet – Vapauden ajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Neundorf, A. ja K. Smets (2015): Political Socialization and the Making of Citizens. *Oxford Handbook Topics in Politics*. <https://academic.oup.com/edited-volume/41327/chapter/352327025>, 28.12.2023.

- Pesonen, P., R. Sänkiäho ja S. Borg (1993): *Vaalikansan äänivalta: tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Helsinki: WSOY.
- Rantala, O. (1982): *Suomen puolueiden muuttuminen 1945–1980*. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Riker, W. ja P. Ordeshook (1968): A theory of the calculus of voting. *American Political Science Review* 62(1), 25–42.
- Selb, P. ja S. Munzert (2013): Voter Overrepresentation, Vote Misreporting, and Turnout Bias in Postelection Surveys. *Electoral Studies* 32, 186–196.
- Smets, K. ja A. Neundorf (2014): The hierarchies of age-period-cohort research: Political context and the development of generational turnout patterns. *Electoral Studies* 33, 41–51.
- Theocharis, Y. ja J. van Deth (2018): *Political Participation in a Changing World Conceptual and Empirical Challenges in the Study of Citizen Engagement*. London: Routledge.
- Tilastokeskus (2023): Eduskuntavaalit [verkkójulkaisu]. Viiteajankohta: 5.4.2023. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tilasto/evaa>, 19.12.2023.
- Wass, H. (2007): The Effects of Age, Generation and Period on Turnout in Finland 1975–2003. *Electoral Studies* 26(3), 648–659.
- Wass, H. ja S. Borg (2012): Äänestysaktiivisuus. Teoksessa S. Borg (toim.): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 97–115.
- Wass, H. ja S. Borg (2016): Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 177–199.

6 Puoluevalinta eri äänestäjäryhmissä

Heikki Paloheimo

6.1 Johdanto

Jokaisella puolueella on oma aatteellinen identiteettinsä. Ne heijastavat yhteiskunnan poliittisia vedenjakajia, ristiriitailottuvuuksia tai lohkeamia (engl. cleavage), jotka jakavat kansalaisia eduiltaan ja mielipiteiltään vastakkaisiin ja käyttäytymistään toisistaan poikkeaviin ryhmiin (ks. erityisesti luvut 2 ja 14]. Nämä jaot voivat perustua erilaisiin arvoihin, etuihin ja uskomuksiin. Ne ovat niin yhteiskunnallisten liikkeiden kuin puolueiden synnyn liikkeelle panevia tekijöitä ja niiden kollektiivisen identiteetin perusta.

Alan klassikoksi tulleessa kirjassa *Party Systems and Voter Alignments* (Lipset ja Rokkan 1967) Stein Rokkan esitti, että eurooppalaiset puoluejärjestelmät ovat syntyneet työntekijöiden ja omistajien, valtion ja kirkon, maaseudun ja kaupungin sekä keskusalueiden ja periferioiden vastakkainasettelujen pohjalta. Arendt Lijphart (1984) laajalti sovelletun jaottelun mukaan demokraattisten maiden poliittisissa järjestelmissä on vaihtelevin yhdistelmin seitsemän erilaista ristiriitailottuvuutta: 1) sosioekonominen ulottuvuus, 2) uskonnollinen ulottuvuus, 3) kulttuuris-etninen ulottuvuus, 4) keskusta-periferia, 5) hallitsemistapaan kohdistuva tuki, 6) ulkopoliitikka ja 7) materialistiset vastaan postmaterialistiset arvot.

Nämä jakolinjat ilmenevät tavalla tai toisella myös Suomen puoluejärjestelmässä. Suomessa eri äänestäjäryhmien puoluevalintaa eduskuntavaaleissa on tutkittu muun muassa vaalitutkimuskonsortion aikaisempia vaaleja koskeissa raporteissa (Paloheimo 2005; Borg ja Paloheimo 2009; Borg 2012; Grönlund ja Wass 2016; Borg ym. 2020) sekä Lauri Karvosen tutkimuksessa *Parties, Governments and Voters in Finland* (2014).

Tässä luvussa tarkastellaan puolueen valintaa erilaisissa äänestäjäryhmissä. Puoluevalintaa selittävinä tekijöinä tarkastellaan äänestäjien demografisia piirteitä (sukupuoli, ikä, äidinkieli), sosioekonomista asemaa (koulutus, ammattiasema, tulotaso) ja asuinuuetta. Lisäksi tarkastellaan muutamia poliittiseen identiteettiin liittyviä jakolinjoja (subjektiivinen luokkasamastuminen, oma sijainti vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella) ja muutamia poliittisia asiakysymyksiä puoluevalintaa selittävinä tekijöinä.

Luvun alkuosassa tarkastellaan puolueittain eduskuntapuolueiden kannatusta erilaisissa demografisissa ja sosioekonomisissa ryhmissä sekä subjektiivisen luokka-aseman ja subjektiivisen vasemmisto–oikeisto-sijainnin mukaisissa ryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa. Vuoden 2023 eduskuntavaaleja koskevat analyysit perustuvat vuoden 2023 eduskuntavaalitutkimuksen aineistoon. Puolueiden kannatusta ja kannattajakunnan rakennetta koskevat tiedot vuoden 2023 vaaleja edeltävältä ajalta perustuvat kansallisen eduskuntavaalitutkimuksen aineistoihin (Karvonen ja Paloheimo 2003; Paloheimo 2007; Borg ja Grönlund 2011; Grönlund ja Kestilä-Kekkonen 2015), vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksen raporttiin (Borg ym. 2020) ja vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen raporttiin (Paloheimo 2005). Tiedot puolueiden kannatuksesta kaupunkimaisissa, taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa perustuvat Tilastokeskuksen vaalitulostoihin (Tilastokeskus 2023; 2024).

Luvun loppuosassa analyysia jatketaan monimuuttuja-analyyseilla, joilla tarkastellaan sitä, kuinka hyvin kunkin puolueen äänestämistä voidaan selittää erilaisissa puolueiden kannatukseen vaikuttavilla tekijöillä. Analyysit tehdään logistisilla regressioanalyyseilla, joissa selitettävänä muuttujana käytetään samoja muuttujia kuin luvun alkuosan puoluekannatusta kuvaavissa taulukoissa (taulukot 18–26). Lisäksi selittävinä muuttujina käytetään sitä, kuinka paljon oman ammattiryhmän etu vaikutti omaan puoluevalintaan, vastaajan asuinkunnan yhdyskuntatyyppiä (kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat ja maaseutumaiset kunnat) ja neljää erilaista puolueita toisistaan erottavaa arvomuuttujaa. Ne kuvaavat suhtautumista kristillisten arvojen tärkeyteen, kaupungistumiseen, ympäristönsuojeluun ja monikulttuurisuuteen.

6.2 Puolueiden kannatus eri väestöryhmissä 2000-luvun eduskuntavaaleissa

Kansallinen Kokoomus. Kokoomus on puolueohjelmissaan korostanut olevansa aatepuolue, joka ei rajaa toimintaansa minkään määrätyn yhteiskuntaluokan etujen ajamiseen. Sen kannatus kuitenkin eriytyy yhteiskuntaluokan perusteella enemmän kuin millään muulla puolueella. Kolme neljäsosaa kokoomuksen kannattajista katsoo kuuluvansa joko keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan. Näiden luokkien keskuudessa kokoomuksen kannatus on keskimääräistä suurempaa. Ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan kuuluvien keskuudessa melkein joka toinen (48 %) äänesti kokoomusta vuoden 2023 eduskuntavaaleissa ja useissa edellisissä vaaleissakin yli kolmasosa tähän ryhmään kuuluvista on kannattanut kokoomusta.

Tätäkin suurempi on yhteiskuntaluokan vaikutus kokoomuksen kannatukseen niiden äänestäjien keskuudessa, joiden puoluevalintaan vaikutti ratkaisevasti tai paljon se, että puolue ajaa sen ammattiryhmän etua, johon äänestäjä kuuluu. Niistä ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan kuuluvista, joilla oman ammattiryhmän etu oli tärkeä puoluevalinnan kriteeri peräti kaksi kolmasosaa (67 %) äänesti vuoden 2023 vaalissa kokoomusta. Kokoomus on keskiluokkaisen lompakkoäänestäjän tyypillisin puoluevalinta.

Kokoomuksen kannattajakunta on lievästi miesvoittoista ja se saa melko tasaisesti kannatusta eri ikäryhmiltä. Noin 95 prosenttia kokoomuksen kannattajista on suomenkielisiä ja vain pari prosenttia ruotsinkielisiä. Ruotsinkielisten äänistä se sai vuoden 2023 vaaleissa noin seitsemän prosenttia.

Kokoomus menestyy paljon koulutusta saaneiden keskuudessa paremmin kuin vähän koulutettujen keskuudessa. Kaikissa 2000-luvun eduskuntavaaleissa sen kannatustaso on korkea-asteen koulutuksen saaneiden keskuudessa ollut yli kaksinkertainen perusasteen koulutuksen saaneisiin verrattuna ja yleensä sen kannatus on myös keskiasteen koulutuksen saaneiden keskuudessa ollut suurempi kuin perusasteen koulutuksen saaneiden keskuudessa. Ammattiryhmissä kokoomus menestyy parhaiten yrittäjien sekä ylempien toimihenkilöiden ja johtavassa asemassa olevien keskuudessa.

Kokoomus menestyy keskimääräistä paremmin suurituloisten keskuudessa ja vastaavasti keskimääräistä huonommin pienituloisten keskuudessa. Vuoden 2023 vaalissa se oli kannatukseltaan suurin puolue kahdessa suurimmassa tulokvartiilissa, mutta ei enää kahdessa pienimmässä tulokvartiilissa.

Taulukko 18. Kokoomuksen kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	18,6	18,2	17,0	20,8
Sukupuoli				
Miehet	21	20	17	24
Naiset	18	17	17	18

	2003	2015	2019	2023
Ikä				
18–34	22	16	16	17
35–49	16	21	17	21
50–64	20	20	11	25
65–	15	16	21	20
Äidinkieli				
Suomi	19	19	18	21
Ruotsi	7	4	7	9
Muu	0	27	0	22
Koulutus				
Perusaste	10	8	15	12
Keskiaste	22	17	15	23
Korkea-aste	26	17	24	34
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	9	9	0	17
Muu yrittäjä	38	42	23	31
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	36	29	23	41
Alempi toimihenkilö	19	22	18	29
Työntekijä	13	6	11	12
Eläkeläinen	15	18	19	17
Koululainen tai opiskelija	19	16	19	12
Kotiäiti tai -isä	20	17	0	3
Työtön	21	11	4	21
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	13	9	13	13
II tulokvartiili	16	12	12	16
III tulokvartiili	16	13	9	21
IV tulokvartiili (suurin)	29	31	29	41

	2003	2015	2019	2023
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	6	5	5	6
Alempi keskiluokka	19	11	11	10
Keskiluokka	25	22	20	26
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	36	42	40	47
Ei mikään luokka	15	22	7	13
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla	0	2	2	1
Jonkin verran vasemmalla	1	1	3	1
Keskellä	6	6	6	9
Jonkin verran oikealla	27	19	17	22
Oikealla	42	52	49	43

Vaalitutkimusaineistojen kyselylomakkeella vastaajille on esitetty kysymys: ”Politiikassa puhutaan vasemmistosta ja oikeistosta. Käytämme asteikkoa, jossa 0 tarkoittaa eniten vasemmalla ja 10 tarkoittaa eniten oikealla. Mihin kohtaan sijoittaisit itsesi tällä asteikolla?” Tämän luvun taulukoissa asteikko on ryhmitelty seuraaviin luokkiin: 0–2 vasemmalla, 3–4 jonkin verran vasemmalla, 5 keskellä, 6–7 jonkin verran oikealla ja 8–10 oikealla.

Kokoomus on kannattajakunnaltaan oikeistolaisin eduskuntapuolue. Vuoden 2023 vaaleissa noin 95 prosenttia sen kannattajista katsoi sijoittuvansa vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella keskiviivan oikealle puolelle. Tämä osuus ei ole 2000-luvulla sanottavasti muuttunut. Oikealle itsensä sijoittavista yli 40 prosenttia on kaikissa 2000-luvun eduskuntavaaleissa äänestänyt kokoomusta, vuosien 2015 ja 2019 vaaleissa noin 50 prosenttia.

Kokoomuksen kannatus on eteläisissä vaalipiireissä vahvempaa kuin maan muissa osissa. Kaupunkimaisissa kunnissa kokoomuksen vaaleissa saama osuus äänistä on kaksi kertaa suurempi kuin maaseutumaisissa kunnissa.

Perussuomalaiset. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa perussuomalaiset sai ”jytkyn”. Se sai eduskuntaan 39 kansanedustajaa, 34 kansanedustajaa enemmän kuin edellisissä vaaleissa. Se oli suurin kerralla toteutunut yksittäisen puolueen paikkamäärän muutos eduskuntavaaleissa koko yksikamarisen eduskunnan historian aikana, ellei oteta huomioon SKDL:n nousua eduskuntaan vuoden 1945 vaaleissa.

Perussuomalaisten kannatuksen kasvun taustalla oli monia tekijöitä. Kokoomus oli 1900-luvun parin viimeisen vuosikymmenen aikana sitoutunut kansainvälisen talouden liberalisointiin ja työntänyt ohjelmissaan taka-alalle aikaisempaa kansallisen konservatismiin traditiota. Se kasvatti perussuomalaisten toimintatilaa kansallismielistä politiikkaa edustavana puolueena.¹

Vuodesta 2011 alkaen perussuomalaiset on saanut eduskuntavaaleissa kannatusta alueellisesti tasaisemmin kuin mikään muu puolue. Kaikkien muiden puolueiden kannatus eriytyy ainakin jonkin verran enemmän vahvan ja heikon kannatuksen alueisiin. Vuodesta 2015 alkaen perussuomalaiset on ollut eduskunnan toiseksi suurin puolue. Vuonna 2017 puolue hajosi sen jälkeen, kun Jussi Halla-aho oli valittu puolueen puheenjohtajaksi. Halla-ahon johtama puolue kuitenkin säilytti asemansa vuoden 2019 vaaleissa ja jopa kasvatti eduskuntaryhmäänsä yhdellä paikalla. Niin puolueen linja kuin sen kannattajakunnan koostumus on kuitenkin sen jälkeen muuttunut. Puolueen linjan muutosta ilmentää myös se, että vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen puolue vastoin sen omaa tahtoa siirrettiin eduskunnan istuntosalin keskiosasta salin oikeaan reunaan.

---

1 Kansainvälisen talouden liberalisointi ja valtavirtaoikeiston sitoutuminen tähän kehitykseen loi muissakin Länsi-Euroopan maissa pohjaa oikeistopopulististen puolueiden kasvuille (Norris 2005).

Taulukko 19. Perussuomalaisten kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	1,6	17,7	17,5	20,1
Sukupuoli				
Miehet	1	21	25	27
Naiset	2	16	11	14
Ikä				
18–34	4	22	18	21
35–49	1	21	22	24
50–64	0	16	24	22
65–	1	13	11	16
Äidinkieli				
Suomi	1	19	18	21
Ruotsi	0	4	3	4
Muu	0	18	25	14
Koulutus				
Perusaste	2	28	15	29
Keskiaste	1	21	20	16
Korkea-aste	0	17	10	11
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	0	6	20	15
Muu yrittäjä	2	11	26	25
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	0	8	14	14
Alempi toimihenkilö	0	16	13	18
Työntekijä	2	27	27	30
Eläkeläinen	1	17	12	16
Koululainen tai opiskelija	4	13	10	10
Kotiäiti tai -isä	0	17	17	31
Työtön	2	38	31	22

	2003	2015	2019	2023
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	3	21	25	19
II tulokvartiili	0	24	22	24
III tulokvartiili	2	18	23	24
IV tulokvartiili (suurin)	1	15	14	14
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	2	29	21	26
Alempi keskiluokka	0	18	22	19
Keskiluokka	1	11	14	18
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	0	9	10	12
Ei mikään luokka	5	20	29	23
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla	0	9	5	3
Jonkin verran vasemmalla	1	11	10	5
Keskellä	3	25	22	18
Jonkin verran oikealla	1	20	21	25
Oikealla	1	13	19	29

Vuoden 2011 jytkyvaaleista alkaen perussuomalaisten kannatus on ollut miesten keskuudessa suurempaa kuin naisten keskuudessa. Vuosien 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa puolueen kannatus oli miesten keskuudessa kaksinkertainen verrattuna sen kannatukseen naisten keskuudessa. Perussuomalaisten kannatus on työikäisten keskuudessa suurempaa kuin eläkeikäisten ja aivan nuorimpien äänioikeutettujen keskuudessa. Yli 95 prosenttia puolueen kannattajista on äidinkieltään suomenkielisiä.

Perussuomalaisten kannattajien koulutustaso on 2000-luvulla noussut. Vuoden 2003 vaaleissa kahdella viidesosalla perussuomalaisten kannattajista oli vain perusasteen koulutus. Sen jälkeen ja varsinkin vuoden 2011 jytkyvaaleista alkaen kannattajakuntaan on tullut aikaisempaa enemmän sekä keskiasteen että korkea-asteen koulutuksen saaneita kannattajia, mutta vuoden 2023 vaaleissakin perussuomalaisten kannattajakunnassa oli suhteellisesti vähemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneita kannattajia kuin useimmilla muilla puolueilla. Suhteellisesti suurinta perussuomalaisten kannatus on perusasteen koulutuksen saaneilla.

Perussuomalaisten kannattajakunnassa on työntekijöitä suhteellisesti enemmän kuin minkään muun puolueen kannattajakunnassa ja työntekijöiden ryhmässä perussuomalaiset on vuoden 2015 eduskuntavaaleista alkaen ollut kannatukseltaan suurin puolue.

Vuoden 2011 eduskuntavaaleista alkaen perussuomalaiset on saanut useita muita puolueita tasaisemmin kannatusta eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvilta henkilöiltä. Ylempään keskiluokkaan ja yläluokkaan kuuluvien keskuudessa, samoin kuin ylimpään tulokvartiiliin kuuluvien keskuudessa, Perussuomalaisten kannatustaso on kuitenkin puolta pienempi kuin muissa yhteiskuntaluokissa ja tulokvartiileissa. Sen sijaan niiden keskuudessa, jotka eivät katso kuuluvansa mihinkään yhteiskuntaluokkaan, perussuomalaiset on kannatukseltaan suurin puolue.

Puolueiden kannatuksessa on tavallista, että kun puolue muuttaa ideologisen profiilinsa painotuksia, myös puolueen kannattajien ideologiset painotukset muuttuvat nopeasti samaan suuntaan (Lenz 2012). Näin on käynyt myös perussuomalaisille. Puheenjohtajavaali vuonna 2017 oli perussuomalaisilla myös linjavaali. Jussi Halla-ahon ja sen jälkeen Riikka Purran johdolla perussuomalaisten poliittinen linja on talouskysymyksissä siirtynyt oikealle ja maahanmuuttokysymyksissä aikaisempaa kansallismielisemmäksi. Se näkyy myös perussuomalaisten kannattajakunnassa. Vuoden 2003 vaalitutkimusaineistossa 36 prosenttia perussuomalaisten kannattajista katsoi olevansa oikealla tai jonkin verran oikealla. Vuoden 2019 vaalitutkimusaineistossa vastaava osuus oli 60 prosenttia ja vuoden 2023 aineistossa peräti 84 prosenttia. Perussuomalaisten kannattajakunta on 2000-luvulla tehnyt pitkän harppauksen poliittisesta keskustasta oikealle. Vain kokoomuksessa itsensä oikealle sijoittavia oli suhteellisesti vielä enemmän kuin perussuomalaisissa.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. Työväenpuolueen perinne näkyy SDP:n kannattajakunnassa. Puolue menestyy hyvin työntekijöiden, alempien toimihenkilöiden ja pienituloisten keskuudessa. Vuoden 2011 jyttyvaaleissa SDP menetti paljon työntekijäkannattajiaan perussuomalaisille. Vuoden 2015 vaaleista alkaen perussuomalaiset on ollut työntekijöiden ammattiryhmässä eniten kannatusta saanut puolue ja SDP on pudonnut toiseksi suurimmaksi.

1960-luvun lopun ja 1970-luvun voimakkaan politisoituneella kaudella SDP kasvatti kannatustaan erityisten nuorten aikuisten keskuudessa. Samalla puolue lisäsi kannatustaan toimihenkilöammattiteihin kuuluvien keskuudessa. Sodan jälkeen syntyneistä suurista ikäluokista (1945–1950 syntyneet) tuli erityisen sosiaalidemokraattinen sukupolvi. 1970-luvulta alkaen SDP on suurten ikäluokkien keskuudessa ollut kannatukseltaan suurin puolue ja oli sitä edelleen vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Vuoden 2023 vaalin havaintoaineistossa 28 prosenttia suuriin ikäluokkiin kuuluvista äänestämässä käyneistä oli äänestänyt SDP:n ehdokasta.

SDP:n vuosikymmeniä kestänyt vahva kannatus suurten ikäluokkien keskuudessa kertoo sukupolvivaikutuksesta. 1960-luvun loppupuolen ja 1970-luvun alkupuolen tapahtumat olivat avainkokemuksia toisen maailmansodan jälkeen syntyneille suurille ikäpolville². Silloin koetut avainkokemukset synnyttivät poikkeuksellisen sosiaalidemokraattisen sukupolven, jonka keskuudessa SDP vielä 2020-luvun alussakin on kannatukseltaan suurin puolue.

Taulukko 20. SDP:n kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	24,5	16,5	17,7	20,8
Sukupuoli				
Miehet	26	16	17	16
Naiset	25	18	19	24
Ikä				
18–34	16	12	8	12
35–49	22	9	12	15
50–64	31	20	20	21
65–	30	24	24	28
Äidinkieli				
Suomi	25	17	18	20
Ruotsi	13	12	6	11
Muu	33	9	25	35
Koulutus				
Perusaste	31	22	30	25
Keskiaste	22	17	18	19
Korkea-aste	14	19	10	14

2 Poliittisen sukupolven käsitteestä ja sodan jälkeisistä suurista ikäluokista poliittisena sukupolvena ks. Purhonen ym. 2008. Avainkokemus on nuoren sukupolven yhteinen kokemus, joka sitoo sukupolven yhteen. Kokemus vaikuttaa sen kokeneiden koko elämään. Käsite levisi sosiologiseen sanastoon, kun saksalainen Karl Mannheim käytti sitä artikkelissa "Das Problem der Generationen" (1928).

	2003	2015	2019	2023
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	3	6	0	0
Muu yrittäjä	11	3	0	8
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	19	7	15	15
Alempi toimihenkilö	29	15	13	17
Työntekijä	30	23	20	21
Eläkeläinen	30	23	26	30
Koululainen tai opiskelija	14	18	11	13
Kotiäiti tai -isä	0	8	0	6
Työtön	25	16	8	20
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	27	16	16	25
II tulokvartiili	28	24	11	22
III tulokvartiili	23	19	17	19
IV tulokvartiili (suurin)	20	9	14	15
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	40	30	30	33
Alempi keskiluokka	27	14	18	23
Keskiluokka	18	13	15	17
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	10	7	11	11
Ei mikään luokka	8	7	7	14
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla	32	23	23	39
Jonkin verran vasemmalla	48	36	36	52
Keskellä	26	20	19	27
Jonkin verran oikealla	20	11	13	10
Oikealla	8	3	3	4

Samalla tämä sukupolviefekti selittää SDP:n kannattajakunnan ikärakenteen asteittaista muutosta. Nuorten aikanaan suosimasta puolueesta on ajan mittaan tullut puolue, jonka kannatus on suurinta eläkeikäisten keskuudessa. Vuoden 2023 vaalitutkimuksen havaintoaineistossa 28 prosenttia eläkeikäisistä (65+) kannatti SDP:tä.

Vuoden 2003 vaaleissa puolet SDP:n kannattajista samasti itsensä työväenluokkaan. Ajan mittaan tuo osuus on vähän pienentynyt. Vuoden 2023 vaalien havaintoaineistossa vajaa 40 prosenttia SDP:n kannattajista samasti itsensä työväenluokkaan. Työväenluokkaan itsensä samastavien keskuudessa SDP:n kannatus on suurempi kuin millään muulla puolueella.

2010-luvulta alkaen SDP:n kannattajakunnan painopiste on siirtynyt vasemmalle. Vuoden 2003 vaalitutkimuksen aineistossa 44 prosenttia SDP:tä kannattaneista vastaajista katsoi olevansa vasemmalla tai jonkin verran vasemmalla. Vuonna 2019 vastaava osuus oli 58 prosenttia ja vuonna 2023 se oli 67 prosenttia.

Suomen Keskusta. 1990-luvulta alkaen keskustan kannatus on vaaleista toiseen vaihdellut aikaisempaa enemmän, ja enemmän kuin millään muulla puolueella. 2000-luvulla puolue on vuoden 2015 suuren voiton lisäksi kokenut suuria tappioita.

Keskusta saa verraten tasaisesti kannatusta miehiltä ja naisilta. Kun puolueen kannatus 2000-luvulla on pienentynyt, se on nuorten ikäluokkien keskuudessa pienentynyt vielä enemmän kuin varttuneempien ikäluokkien keskuudessa. Kun minkä tahansa puolueen kannatus laskee, puolueella on yleensä vaikeuksia saada äänestäjikseen nuoria, ensikertalaisia äänestäjiä ja nuoria aikuisia, joilla ei vielä ole vakiintunutta puoluekantaa. Vuosien 2019 ja 2023 vaaleissa keskustan kannatus alle 35-vuotiaiden keskuudessa oli alle kymmenen prosentin.

Kuten perussuomalaisilla ja SDP:llä, myös keskustan kannatus on perusasteen koulutuksen saaneiden keskuudessa suurempaa kuin keskiasteen tai korkea-asteen koulutuksen saaneiden keskuudessa.

Taulukko 21. Keskustan kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	24,7	21,1	13,8	11,3
Sukupuoli				
Miehet	26	22	13	10
Naiset	25	21	15	13
Ikä				
18–34	21	16	7	8
35–49	28	20	8	10
50–64	22	21	13	10
65–	30	27	21	16
Äidinkieli				
Suomi	26	22	15	12
Ruotsi	6	3	0	1
Muu	0	0	0	1
Koulutus				
Perusaste	30	23	18	13
Keskiaste	22	25	14	12
Korkea-aste	25	19	12	7
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	79	74	70	49
Muu yrittäjä	22	18	18	10
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	19	19	12	6
Alempi toimihenkilö	17	16	14	11
Työntekijä	20	21	7	11
Eläkeläinen	27	23	18	14
Koululainen tai opiskelija	24	14	1	8
Kotiäiti tai -isä	30	25	17	3
Työtön	22	5	8	4

	2003	2015	2019	2023
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	26	25	11	13
II tulokvartiili	27	17	17	13
III tulokvartiili	26	20	15	11
IV tulokvartiili (suurin)	20	19	8	7
Subjektiiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	15	11	6	7
Alempi keskiluokka	24	28	17	16
Keskiluokka	31	25	18	13
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	25	21	10	7
Ei mikään luokka	35	24	7	14
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla	0	2	0	0
Jonkin verran vasemmalla	4	5	5	3
Keskellä	24	23	20	16
Jonkin verran oikealla	34	30	23	20
Oikealla	34	25	15	12

Maatalousyrittäjät ovat aina olleet keskustan ydinkannattajakuntaa. Vielä vuoden 2003 eduskuntavaalien havaintoaineistossa 79 prosenttia maatalousyrittäjistä ilmoitti kannattaneensa eduskuntavaaleissa Keskustaa. Sen jälkeen keskustan kannatus maatalousyrittäjien keskuudessa on pienentynyt ja vuoden 2023 vaaleissa vain joka toinen maatalousyrittäjä kannatti keskustaa. Keskusta on 2000-luvulla menettänyt kannatustaan myös kaikissa muissa ammattiryhmissä. Se on menettänyt kannatustaan eniten perussuomalaisille ja kokoomukselle.

Keskustan kannattajien luokkarakenne ei kovin paljon poikkea koko aikuisväestön luokkarakenteesta. Työväenluokkaan samastuvia samoin kuin ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan samastuvia on keskustan kannattajakunnassa suhteellisesti vähemmän kuin koko aikuisväestössä. Keskustan kannatus on 2000-luvulla pienentynyt eniten juuri työväenluokkaan ja ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan samastuvien keskuudessa. Työväenluokkaan samastuvia kannattajiaan keskusta on menettänyt perussuomalaisille, ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan samastuvia kannattajiaan kokoomukselle.

Keskustan kannattajien ideologinen positio vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella on vaaleista toiseen vaihdellut enemmän kuin esimerkiksi kokoomuksella ja SDP:llä. Ajanjakson 2003–2019 eduskuntavaaleissa kahdesta kolmasosasta kolmeen neljäsosaan keskustan kannattajista katsoi olevansa joko oikealla tai jonkin verran oikealla. Vuoden 2023 vaaleissa tämä osuus nousi neljään viidesosaan puolueen kannattajista. Vasemmalle tai jonkin verran vasemmalle itsensä sijoittavia keskustan kannattajia on kaikissa 2000-luvun eduskuntavaaleissa ollut alle 10 prosenttia puolueen kannattajista, vuoden 2023 vaalitutkimuksen aineistossa vain neljä prosenttia. Keskustan kannatus on suurinta keskiluokkaan ja alempaan keskiluokkaan itsensä sijoittavien keskuudessa.

Keskustan vahvimman kannatuksen alueet ovat sijainneet maaseutumaisilla alueilla, erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa ja Keski-Suomessa. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa se oli suurin puolue Lapin, Oulun, Keski-Suomen ja Savo-Karjalan vaalipiireissä. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa keskusta menetti kannatusta kaikissa vaalipiireissä, eikä enää ollut suurin puolue yhdessäkään vaalipiirissä.

Vasemmistoliitto. Työväenpuolueen tausta näkyi vasemmistoliiton kannatuksessa varsinkin puolueen toiminnan alkuvaiheessa. Sen kannatus oli suurinta työväenluokkaan itsensä samastavien, työntekijöiden, työttömien ja vähän koulutusta saaneiden keskuudessa. 2000-luvulla vasemmiston profiili on muuttunut. Siitä on tullut punavihreä puolue, joka saa suhteellisesti eniten kannatusta nuorten aikuisten keskuudessa. Samalla vasemmistoliiton kannatus työntekijöiden keskuudessa on pienentynyt. Työttömien keskuudessa puolue menestyy edelleen hyvin.

Puolueiden kannattajien aatteellisten samastumisarvioiden perusteella vasemmistoliitto on eduskuntapuolueista vasemmistolaisin ja sen kannattajakunta on 2000-luvulla vasemmistolaistunut entisestään. Vuoden 2003 vaalitutkimuksen aineistossa 34 prosenttia vasemmistoliiton kannattajista sijoittui vasemmalle ja lisäksi 38 prosenttia jonkin verran vasemmalle. Vuoden 2023 aineistossa 74 prosenttia vasemmistoliiton kannattajista sijoitti itsensä vasemmalle ja lisäksi 19 prosenttia jonkin verran vasemmalle. 93 prosenttia vasemmistoliiton kannattajista sijoitti itsensä joko vasemmalle tai jonkin verran vasemmalle.

Taulukko 22. Vasemmistoliiton kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	9,9	7,1	8,2	7,1
Sukupuoli				
Miehet	11	6	8	6
Naiset	10	8	8	9
Ikä				
18–34	7	10	11	13
35–49	12	8	10	6
50–64	13	6	7	4
65–	7	5	6	5
Äidinkieli				
Suomi	10	7	8	7
Ruotsi	6	3	4	3
Muu	67	9	25	2
Koulutus				
Perusaste	11	7	9	7
Keskiaste	10	6	8	8
Korkea-aste	5	7	8	7
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	0	6	0	0
Muu yrittäjä	4	8	5	6
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	3	6	6	3
Alempi toimihenkilö	8	11	8	5
Työntekijä	14	7	12	6
Eläkeläinen	12	6	6	6
Koululainen tai opiskelija	8	10	12	21
Kotiäiti tai -isä	10	8	17	11
Työtön	13	8	15	13

	2003	2015	2019	2023
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	10	8	15	12
II tulokvartiili	9	5	8	9
III tulokvartiili	11	10	9	4
IV tulokvartiili (suurin)	9	5	4	2
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	19	10	18	13
Alempi keskiluokka	9	8	7	8
Keskiluokka	5	6	4	4
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	3	3	3	2
Ei mikään luokka	8	9	14	9
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla	47	48	43	39
Jonkin verran vasemmalla	21	15	11	9
Keskellä	8	3	3	5
Jonkin verran oikealla	3	1	1	0
Oikealla	1	1	0	0

Vasemmalle itsensä sijoittavien keskuudessa vasemmistoliitto oli aiemmin kannatukseltaan suurin puolue. Vuoden 2023 vaalissa SDP:n kannattajakunta vasemmistolaistui. Sekä vasemmistoliitto että SDP saivat vuoden 2023 vaalitutkimuksen havaintoaineistossa kaksi viidesosaa vasemmalle itsensä sijoittavien äänistä. Jonkin verran vasemmalle itsensä sijoittavien ryhmässä SDP:n kannatus on selvästi vasemmistoliiton kannatusta suurempaa.

Vasemmistoliiton kannatus on 2000-luvulla pienentynyt niin kaupunkimaisissa, taajaan asutuissa kuin maaseutumaisissa kunnissa. Eniten sen kannatus on pienentynyt Lapin, Oulun ja Satakunnan vaalipiireissä.

Vihreä liitto. Vihreiden kannatus on aina painottunut eteläsuomalaisiin, nuoriin, hyvin koulutettuihin, opiskelijoihin ja toimihenkilöammateissa työskenteleviin. Lisäksi enemmistö, joskus jopa neljä viidesosaa, sen kannattajista on ollut naisia.

Vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksen havaintoaineistossa 60 prosenttia vihreiden kannattajista oli naisia. Vuoden 2019 vaaleissa vastaava osuus oli peräti 79 prosenttia ja vuoden 2023 vaaleissa 68 prosenttia.

Vihreiden kannatuksen vakiintuminen on näkynyt kannattajien ikärakenteen asteittaisena muutoksena. Vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksen aineistossa vain yksi prosentti vihreiden kannattajista oli yli 64-vuotiaita. Vuoden 2003 vaalitutkimuksen aineistossa tähän ikäluokkaan kuuluvia ei ollut lainkaan. Sen jälkeen eläkeikäisten osuus vihreiden kannattajakunnassa on kasvanut. Vuoden 2019 vaalitutkimuksen aineistossa yli 64-vuotiaita oli vihreiden kannattajakunnassa jo 15 prosenttia, mutta vuoden 2023 vaalitutkimuksen aineistossa enää kahdeksan prosenttia.

Taulukko 23. Vihreiden kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	8,0	8,5	11,5	7,0
Sukupuoli				
Miehet	8	7	5	5
Naiset	9	11	17	9
Ikä				
18–34	16	14	19	14
35–49	12	11	16	11
50–64	3	6	13	4
65–	0	3	5	2
Äidinkieli				
Suomi	9	9	12	7
Ruotsi	2	3	7	4
Muu	0	27	25	12
Koulutus				
Perusaste	3	3	4	2
Keskiaste	11	6	11	9
Korkea-aste	14	8	19	14

	2003	2015	2019	2023
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	0	0	0	0
Muu yrittäjä	7	9	10	7
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	13	14	14	10
Alempi toimihenkilö	12	8	17	8
Työntekijä	8	7	14	7
Eläkeläinen	2	4	6	3
Koululainen tai opiskelija	19	18	21	18
Kotiäiti tai -isä	20	17	0	8
Työtön	9	11	4	8
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	8	11	9	6
II tulokvartiili	6	8	14	6
III tulokvartiili	11	6	13	6
IV tulokvartiili (suurin)	7	9	17	8
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	6	6	9	4
Alempi keskiluokka	8	9	15	8
Keskiluokka	9	11	12	7
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	9	7	12	10
Ei mikään luokka	12	8	7	9
Sijainti vasemmisto-oikeisto-janalla				
Vasemmalla	11	11	20	14
Jonkin verran vasemmalla	13	21	22	20
Keskellä	12	11	11	7
Jonkin verran oikealla	4	5	9	4
Oikealla	3	0	2	1

Koijärvi-liikkeen aikoihin vihreän aatemaailman omaksuneet nuoret olivat vuoden 2023 eduskuntavaalien aikaan jo eläkeikäisiä tai ainakin saavuttamassa eläkeiän. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa vihreiden vaalitappio oli kuitenkin niin yli 64-vuotiaiden kuin 50–64-vuotiaiden ryhmässä suhteellisesti suurempi kuin nuoremmissa ikäluokissa.

Kaikissa 2000-luvun eduskuntavaaleissa yli puolet vihreiden kannattajista on samastanut itsensä keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan. 2000-luvulla vihreiden kannattajakunta on keskiluokkaistunut. Työväenluokkaan itsensä samastavien osuus on ajan mittaan vähentynyt. Vuoden 2003 vaalitutkimuksen aineistossa viidesosa vihreiden kannattajista samasti itsensä työväenluokkaan, vuoden 2023 vaalitutkimuksen aineistossa enää 11 prosenttia. Vihreiden kannatus on myös keskiluokkaan ja ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan itsensä samastavien keskuudessa yleisempää kuin työväenluokkaan itsensä samastavien keskuudessa.

Vihreiden kannattajakunnan keskiluokkaistuminen näkyy myös puolueen kannattajien tulotasossa. Vuoden 2003 vaalitutkimuksen havaintoaineistossa viidesosa vihreiden kannattajista kuului ylimpään tulokvartiiliin. Vuosien 2015, 2019 ja 2023 vaalitutkimusten aineistoissa jo vähän yli kolmasosa vihreiden kannattajista sijoittui suurituloisimpaan tulokvartiiliin. Vihreät saa melko tasaisesti kannatusta eri tulokvartileissa.

Vihreiden kannatuksen ydinalueet ovat puolueen koko olemassaolon ajan sijainneet eteläisen Suomen asutustaajamissa. Aivan kuten keskusta vuosien 2019 ja 2023 vaaleissa, vihreät koki vuoden 2023 vaaleissa suurimmat tappionsa oman kannatuksensa ydinalueilla. Keskustalla tämä tapahtui maaseutumaisissa kunnissa, vihreillä kaupunkimaisissa kunnissa.

Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP) on keskustaoikeistolaisia perinteitä edustava kielipuolue, jonka identiteetti rakentuu pääosin suomenruotsalaisille tärkeiden asioiden hoitamiseksi. Sen poliittisen linjan painottuminen joko keskustaan tai oikeistoon on vuosien mittaan vaihdellut. Oikealle tai jonkin verran oikealle itsensä sijoittavien osuus RKP:n kannattajakunnasta on 2000-luvun eduskuntavaaleissa vaihdellut kahden kolmasosan ja kolmen neljäsosan välillä. Lähes kaikki vasemmalle itsensä sijoittavat RKP:n kannattajat katsovat olevansa jonkin verran vasemmalla.

1900-luvun mittaan puolueen kannatus on vähentynyt samassa suhteessa kuin ruotsinkielisten osuus väestöstä. Ruotsinkielisistä äänestäjistä noin kaksi kolmasosaa on äänestänyt vaaleissa melko vakaasti RKP:tä. Vuoden 2023 vaalitutkimuksen havaintoaineistossa vain 58 prosenttia ruotsinkielisistä vastaajista ilmoitti kannattaneensa RKP:tä. Se saattaa olla RKP:n kaikkien aikojen pienin kannatusosuus maamme ruotsinkielisen väestön keskuudessa.

Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen havaintoaineistossa 93 prosenttia RKP:n kannattajista oli äidinkieleltään ruotsinkielisiä. 2000-luvulla RKP on onnistunut laajentamaan kannatustaan suomenkielisen väestön keskuuteen. Vuoden 2023 vaalitutkimuksen aineistossa kolme neljäsosaa RKP:tä kannattaneista oli äidinkieleltään ruotsinkielisiä ja yksi neljäsosa suomenkielisiä.

Taulukko 24. Ruotsalaisen kansanpuolueen kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	4,6	4,9	4,5	4,3
Sukupuoli				
Miehet	4	5	5	4
Naiset	5	5	4	5
Ikä				
18–34	5	4	4	4
35–49	3	5	5	4
50–64	4	4	4	5
65–	7	7	5	4
Äidinkieli				
Suomi	1	1	1	1
Ruotsi	61	68	63	58
Muu	0	0	0	0
Koulutus				
Perusaste	4	4	2	3
Keskiaste	5	2	4	4
Korkea-aste	8	5	8	7

	2003	2015	2019	2023
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	3	0	0	8
Muu yrittäjä	9	5	10	4
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	6	12	6	5
Alempi toimihenkilö	6	8	6	6
Työntekijä	3	1	2	4
Eläkeläinen	5	5	5	4
Koululainen tai opiskelija	6	3	6	4
Kotiäiti tai -isä	10	0	0	0
Työtön	0	0	0	0
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	4	3	1	4
II tulokvartiili	4	4	6	4
III tulokvartiili	4	4	5	5
IV tulokvartiili (suurin)	7	9	6	5
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	2	2	2	3
Alempi keskiluokka	3	5	2	4
Keskiluokka	6	8	6	5
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	10	5	9	6
Ei mikään luokka	3	0	7	3
Sijainti vasemmisto-oikeisto-janalla				
Vasemmalla	0	0	0	0
Jonkin verran vasemmalla	1	5	4	4
Keskellä	4	2	5	6
Jonkin verran oikealla	5	8	8	6
Oikealla	7	6	6	3

Vuosikymmenien ajan SDP oli toiseksi suosituin puolue maamme ruotsinkielisen väestön keskuudessa. Jos ruotsinkielisellä äänestäjällä on porvarillinen maailmankatsomus, RKP on ollut hänelle tavallisin puoluevalinta. Myös kokoomuksella, keskustalla ja kristillisdemokraateilla on pysyvästi ollut vähän kannatusta ruotsinkielisten keskuudessa. Vasemmiston kokonaiskannatuksen vähenemisen osana myös SDP:n kannatus ruotsinkielisten äänestäjien keskuudessa on pienentynyt ja vastaavasti vihreiden ja kokoomuksen kannatus on vähän lisääntynyt. Vuoden 2023 vaalien havaintoaineistossa seitsemän prosenttia ruotsinkielisistä äänestäneistä kannatti kokoomusta ja seitsemän prosenttia kannatti vihreitä.

RKP:n asema porvarillisena puolueena näkyy sen kannattajakunnan luokkarakenteessa ja tuloluokkatiedoissa. 2000-luvun eduskuntavaaleissa kahdesta kolmasosasta kolmeen neljäsosaan puolueen kannattajista on samastanut itsensä keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan. Sen kannattajakunnassa on pienimpään tulokvartiiliin kuuluvia suhteellisesti vähemmän kuin vasemmistopuolueiden, keskustan ja kristillisdemokraattien kannattajakunnissa.

Suurin osa Manner-Suomen ruotsinkielisestä väestöstä asuu Helsingissä, Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaan rannikkoseuduilla. Vaaleista toiseen se on saanut kaikki kansanedustajansa Helsingin, Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Vaasan vaalipiireistä.

Suomen Kristillisdemokraatit. Kristillisdemokraatit saavat verraten tasaisesti kannatusta eri väestöryhmissä. Työväenluokkaan itsensä samastavien osuus kristillisdemokraattien kannattajakunnasta on 2000-luvulla pienentynyt. Vuoden 2023 vaalitutkimuksen aineistossa heitä oli neljäsosa puolueen kannattajista. Noin 30 prosenttia kristillisdemokraattien kannattajista sijoittuu pienimpään tulokvartiiliin. Se on suurempi osuus kuin kokoomuksen, perussuomalaisten, vihreiden ja RKP:n kannattajilla.

Taulukko 25. Kristillisdemokraattien kannatus eri väestöryhmissä vuosien 2003, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä	5,3	3,5	3,9	4,2
Sukupuoli				
Miehet	4	3	2	4
Naiset	7	4	5	5
Ikä				
18–34	5	3	3	3
35–49	5	3	3	4
50–64	4	4	5	3
65–	10	3	4	6
Äidinkieli				
Suomi	5	4	4	4
Ruotsi	6	1	6	5
Muu	0	9	0	1
Koulutus				
Perusaste	6	3	3	5
Keskiaste	5	3	4	4
Korkea-aste	6	4	4	3
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä	6	0	10	3
Muu yrittäjä	2	3	5	5
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	3	4	4	3
Alempi toimihenkilö	5	3	7	3
Työntekijä	6	3	2	3
Eläkeläinen	6	4	3	6
Koululainen tai opiskelija	5	4	3	5
Kotiäiti tai -isä	10	8	50	8
Työtön	3	3	8	4

	2003	2015	2019	2023
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)	7	2	6	5
II tulokvartiili	8	4	4	5
III tulokvartiili	3	6	3	4
IV tulokvartiili (suurin)	4	3	3	2
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka	6	4	3	4
Alempi keskiluokka	6	5	3	4
Keskiluokka	4	3	5	4
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	4	4	5	2
Ei mikään luokka	10	5	4	6
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla	2	0	0	0
Jonkin verran vasemmalla	3	3	3	2
Keskellä	10	5	4	5
Jonkin verran oikealla	5	5	7	5
Oikealla	4	2	3	5

Puolueen kannatus on sosiodemografisesti vähemmän eriytynyttä kuin useimmilla muilla puolueilla. Oman ammattiryhmän etu on kristillisdemokraattien kannattajille vähemmän tärkeä puoluevalinnan kriteeri kuin neljän suurimman puolueen kannattajilla. Yli 60 prosenttia puolueen kannattajista on naisia. Puolueen kannatus painottuu vanhempiin ikäryhmiin. Vuoden 2023 vaalien havaintoaineistossa 45 prosenttia kristillisdemokraattien kannattajista oli yli 64-vuotiaita.

Kristillisdemokraateilla on kannatusta Manner-Suomen kaikissa vaalipiireissä. Maaseutumisissa kunnissa se on saanut suhteellisesti enemmän kannatusta kuin taajaan asutuissa ja kaupunkimaisissa kunnissa. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sen ääniosuutena mitattu kannatus oli maaseutumisissa kunnissa kaksinkertainen kaupunkimaisiin kuntiin verrattuna.

Liike Nyt syntyi vuonna 2018, kun kansanedustajaksi kokoomuksen eduskuntaryhmään vuonna 2015 valittu Hjallis Harkimo irtaantui kokoomuksen eduskuntaryhmästä ja perusti oman yhden hengen eduskuntaryhmän (Harrinvirta 2019).

Harkimo kritikoi politiikkaa liiallisesta vallan keskittymisestä ja korosti tarvetta kuulla laajapohjaisemmin kansalaisten mielipiteitä. Tätä varten hän perusti Liike Nyt -nimisen kansalaisliikkeen, jolla oli vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ehdokkaita kymmenessä vaalipiirissä. Valituksi tuli kuitenkin vain Hjallis Harkimo. Syksyllä 2019 Liike Nyt rekisteröitiin puolueena. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sillä oli ehdokkaita Manner-Suomen kaikissa vaalipiireissä. Liike Nyt sai vaalissa 2,4 prosenttia äänistä, mutta valituksi tuli vain paikkansa uusinut Hjallis Harkimo.

Yli kolmasosa liikkeen kannattajista oli alle 35-vuotiaita. Vain vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajakunnissa oli suhteellisesti tätä enemmän alle 35-vuotiaita. Yli 64-vuotiaita liikkeen kannattajakunnassa on suhteellisesti vähemmän kuin useimmissa muissa puolueissa. Vain vihreiden kannattajakunnassa on suhteellisesti vielä liikettäkin vähemmän yli 64-vuotiaita. Ylimpään tulokvartaaliin kuuluvia liikkeen kannattajakunnassa on suhteellisesti vähemmän kuin minkään muun eduskunta-puolueen kannattajissa.

Taulukko 26. Liike Nytin kannatus eri väestöryhmissä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa (%).

	2003	2015	2019	2023
Yhteensä				2,4
Sukupuoli				
Miehet				3
Naiset				2
Ikä				
18–34				4
35–49				3
50–64				3
65–				1
Äidinkieli				
Suomi				3
Ruotsi				1
Muu				5

	2003	2015	2019	2023
Koulutus				
Perusaste				3
Keskiaste				3
Korkea-aste				2
Ammattiasema				
Maatalousyrittäjä				0
Muu yrittäjä				4
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö				2
Alempi toimihenkilö				1
Työntekijä				3
Eläkeläinen				2
Koululainen tai opiskelija				4
Kotiäiti tai -isä				11
Työtön				1
Tulokvartiili				
I tulokvartiili (pienin)				1
II tulokvartiili				2
III tulokvartiili				4
IV tulokvartiili (suurin)				2
Subjekttiivinen luokka-asema				
Työväenluokka				4
Alempi keskiluokka				3
Keskiluokka				2
Ylempi keskiluokka tai yläluokka				2
Ei mikään luokka				3
Sijainti vasemmisto–oikeisto-janalla				
Vasemmalla				0
Jonkin verran vasemmalla				1
Keskellä				5
Jonkin verran oikealla				3
Oikealla				2

6.3 Puolueiden kannatuksen vahvimmat selittäjät ja puoluejärjestelmän jakolinjat

Tässä jaksossa edellä kuvattuja puolueiden kannatusta selittäviä tekijöitä kootaan yhteen monimuuttujamenetelmällä, jolla analysoidaan sitä, mitkä muuttujat selittävät kullakin puolueella parhaiten puolueen kannatusta. Analyysit tehdään binäärisellä logistisella regressioanalyysillä. Aineistona ovat vuoden 2023 vaalitutkimuksen äänioikeuttaan vuoden 2023 vaalissa käyttäneet vastaajat. Jokaisesta puolueesta tehtiin logistinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä muuttujana on tarkastelun kohteena olevan puolueen äänestäminen (1 = äänesti kyseistä puoluetta, 0 = ei äänestänyt kyseistä puoluetta). Ensimmäisessä vaiheessa selittävinä muuttujina malleissa olivat sukupuoli, ikä, äidinkieli, koulutus, tulokvartiili, subjektiivinen luokka-asema, sijainti vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja vastaajan asuinkunnan yhdyskuntatyyppi.

Logistisilla regressioanalyysillä voidaan tarkastella sekä yksittäisten selittävien muuttujien tärkeyttä puolueen kannatuksen selittäjänä että sitä, kuinka hyvin malli kokonaisuudessaan selittää puolueen kannatusta. Oheisessa taulukossa (taulukko 27) yksittäisten selittävien muuttujien osalta tarkastellaan kerroinsuhdetta (odds ratio, OR)³. Koko mallin sopivuudesta esitetään Nagelkerke R². Mitä suurempi R², sitä parempi on mallin sopivuus. Nagelkerke R² -kerroin ei kuitenkaan tavallisen regressioanalyysin kokonaiskorrelaation neliön tapaan kerro sitä, kuinka suuri osa selitettävän muuttujan varianssista voidaan yhteensä selittää mallin muuttujilla.

Logistisen regressioanalyysin sopivuutta voidaan tarkastella havainnollisesti myös sillä, kuinka hyvin malli pystyy ennustamaan, että puoluetta x äänestäneet kannattivat juuri kyseistä puoluetta. Puolueiden välillä on suuria eroja sen suhteen, kuinka hyvin mallilla pystytään ennustamaan sitä, että vastaaja äänesti juuri sitä puoluetta, mitä hän oli äänestänyt. Suuremmilla puolueilla mallin osumatarkkuus vastaajan puolueen ennustamisessa on paljon parempi kuin, RKP:ta lukuun ottamatta, pienillä puolueilla.

---

3 Kerroinsuhde (odds ratio) on kahden todennäköisyyden suhdeluku. Logistisessa regressioanalyysissä se on kontrolliryhmän esiintymisen todennäköisyyden ja referenssiryhmän todennäköisyyden suhde. Jos kerroinsuhde on ykköstä suurempi, kontrolliryhmän esiintyminen on referenssiryhmän esiintymistä todennäköisempi. Jos kerroinsuhde on ykköstä pienempi, referenssiryhmän esiintyminen on kontrolliryhmän esiintymistä todennäköisempi.

Keskustan kannattajista malli ennusti puoluevalinnan oikein vain yhden prosentin puoluetta kannattaneista. Vielä 1970- ja 1980-luvuilla demografiset ja sosioekonomiset muuttajat selittivät keskustan kannattamista olennaisesti paremmin. Jo vuoden 2003 vaalitutkimuksen aineistossa demografiset ja sosioekonomiset muuttajat selittivät keskustan kannattamista huonommin kuin vielä 1980-luvulla (Paloheimo ja Sundberg 2005). Vuoden 2023 vaalitutkimuksen aineistossa demografiset ja sosioekonomiset muuttajat selittävät keskustan kannatusta vielä heikommin kuin vuoden 2003 vaalitutkimuksen aineistossa.

Vielä vuonna 2003 äänestäjän kotikunnan yhdyskuntatyyppi antoi kohtalaisen hyvän ennusteen keskustan kannattamisesta. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa perussuomalaiset on noussut keskustaa suuremmaksi monissa kunnissa keskustan vahvan kannatuksen alueella. Asuminen maaseutumaisessa kunnassa ei enää selitä keskustan kannatusta yhtä hyvin kuin vielä vuoden 2003 vaaleissa.

Koska demografisten ja sosioekonomisten muuttujien kyky ennustaa keskustan ja sen lisäksi myös kristillisdemokraattien ja Liike Nytin kannatusta oli erittäin heikko, aineistoista laskettiin toinen logistinen regressioanalyysi, mihin demografisten ja sosioekonomisten muuttujien lisäksi otettiin lompakkoäänestämistä kuvaava muuttuja (ammattiryhmän edun vaikutus puoluevalintaan sekä neljä puolueita toisistaan erottavaa asiakysymystä kuvaavaa muuttujaa (kristilliset arvot, ympäristönsuojelu, monikulttuurisuus ja kaupungistuminen)). Logististen regressioanalyysien tulokset esitetään taulukossa 27. Regressioanalyseissa olevien muuttujien kuvaukset esitetään liitteessä.

Taulukko 27. Puolueiden kannatuksen selittäminen logistisilla regressioanalyysillä.

	Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vas.	Vihr.	RKP	KD	Liik.
	OR	OR	OR	OR	OR	OR	OR	OR	OR
Sukupuoli (referenssi: miehet)	0,92	0,82	0,79	1,08	3,23**	0,69	1,10	1,34	1,20
Ikä (referenssi 18–34)	*	***	***	*	(*)	***			*
35–49	0,91	1,30	2,91	0,41	0,46	0,42(*)	1,50	0,65	2,07
50–64	1,82	0,49(*)	6,61***	0,67	0,26*	0,15***	0,77	1,24	4,62(*)
65–	1,59	0,27***	10,18***	1,12	0,88	0,13***	0,56	1,19	0,24
Äidinkieli (referenssi suomi)	0,25**	0,06**	0,55	0,04*	0,45	0,32	198,7***	1,38	0,33
Koulutus (referenssi: perusaste)	**		*						
Keskiaste	2,28**	0,74	0,96	0,78	1,80	4,08*	1,61	0,71	0,52
Korkea-aste	1,53	0,96	0,42*	0,71	2,71(*)	3,86(*)	3,26	1,65	0,39
Tulokvartiili (referenssi I kvartiili)	***	***							
II tulokvartiili	0,78	1,80(*)	1,45	0,73	0,44	3,07(*)	0,84	0,44	0,95
III tulokvartiili	1,65	0,50(*)	1,40	0,70	1,37	3,19*	0,70	0,93	0,63
IV tulokvartiili	3,90***	0,42*	0,87	0,46(*)	1,15	1,96	0,35	0,52	0,39
Subjektiiivinen luokka- asema (referenssi työväenluokka tai alempi keskiluokka)	1,23	0,50*	1,18	2,66**	0,25**	0,55	1,09	0,73	2,93(*)
Oman ammattiryhmän etu	1,33**	0,60***	1,49***	1,36*	1,28	0,49***	0,84	0,44***	0,85
Sijainti vasemmisto- oikeisto -janalla (referenssi: vasemmalla)	***	***	***	**	***	*	**		(*)
Keskellä	22,68**	2,71*	0,79	22,24***	0,15***	3,38*	17,82**	1,93	77,27
Oikealla	226,5***	6,19***	0,04***	16,14**	0,03***	1,46	28,67***	1,88	30,04

	Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vas.	Vihr.	RKP	KD	Liik.
	OR	OR	OR	OR	OR	OR	OR	OR	OR
Yhdyskuntatyyppi (referenssi: maaseutumainen kunta)		*	***	***				***	
Taajaan asuttu kunta	1,86*	2,48*	4,66***	0,21***	1,37	7,04(*)	0,91	0,14***	0,89
Kaupunkimainen kunta	1,61	2,79*	2,14	0,32**	1,41	6,92	1,07	0,67	0,85
Kristilliset arvot	0,96	1,09*	0,91*	1,08	0,81**	0,91	0,95	1,86***	0,81*
Kaupungistuminen	1,08(*)	1,00	1,11*	0,80***	1,03	0,97	1,11	1,06	0,80(*)
Ympäristönsuojelu	0,99	0,82***	0,97	0,92(*)	1,25*	1,96***	1,13	1,06	0,87
Monikulttuurinen Suomi	1,18***	0,60***	1,20***	1,22***	0,96	1,30*	1,24(*)	1,17	0,85
n	1307	1307	1307	1307	1307	1307	1307	1307	1307
Tarkasteltavan puolueen n	217	183	183	101	58	69	43	36	19
Nagelkerke R ²	0,49	0,57	0,47	0,33	0,49	0,49	0,59	0,40	0,27
Mallin osumatarkkuus %	84	90	85	90	96	94	97	96	98
Osumatarkkuus puoluetta kannattaneista %	62	62	56	25	43	24	59	19	0

Regressiomallien kerrointen (Exp(B)) tilastolliset merkitsevyytasot (*) p < 0,10; * p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

Lompakkoäänestämistä ja poliittisia asiakysymyksiä kuvaavien muuttujien lisäämisen regressioanalyysiin lisäsi mallin kykyä ennustaa oikein erityisesti keskustaa, vasemmistoliittoa, vihreitä ja kristillisdemokraatteja kannattaneiden puoluekanta. Mallit, joissa selittävinä muuttujina olivat vain demografiset ja sosioekonomiset muuttujat, subjektiivinen luokkasamastuminen ja vastaajien sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle, selittivät näiden neljän puolueen kannatusta selvästi huonommin kuin kokoomuksen, perussuomalaisen, SDP:n ja RKP:n kannatusta.

Kielteinen tai varauksellinen suhtautuminen kaupungistumisen lisääntymiseen ja ympäristönsuojeluun sekä myönteinen suhtautuminen monikulttuuriseen Suomeen lisäsivät mallin kykyä ennustaa oikein keskustan kannatusta.

Menetettyään vuoden 2011 vaaleista alkaen runsaasti kannatusta perussuomalaisille keskustan kannattajakunnasta on samalla siirtynyt perussuomalaisten kannattajiksi niitä keskustaa ennen kannattaneita, jotka suhtautuvat kielteisesti monikulttuurisuuteen.

Kristillisdemokraattien mallissa tulos on yllätyksetön. Myönteinen suhtautuminen kristillisiin arvoihin lisäsi selvästi mallin kykyä ennustaa oikein KD:n kannatusta. KD:n kannattajilla oman ammattiryhmän etu ei myöskään vaikuta kannattajien puoluevalintaan. Vasemmistoliiton kannatusta selittävässä mallissa myönteinen suhtautuminen luonnonsuojeluun ja nuiva suhtautuminen kristillisiin arvoihin lisäsivät tuntuvasti mallin kykyä ennustaa oikein vasemmistoliiton kannattamista. Punaisen SKDL:n tilalle maamme politiikkaan on tullut punavihreä vasemmistoliitto.

Mallilla, mistä asiakysymysmuuttajat puuttuivat, ei pystytty ennustamaan lainkaan vihreiden kannatusta. Vihreiden kannatusta selittää parhaiten äänestäjän myönteinen suhtautuminen luonnonsuojeluun. KD:n tapaan oman ammattiryhmän etu ei vihreilläkään ole puoluevalintaa ohjaava asia.

Kokoomuksella, SDP:llä ja RKP:llä asiakysymysmuuttujien lisääminen regressiomalliin lisäsi mallin kykyä ennustaa puoluekantaa vain vähän tai ei lainkaan. Suomenkielisyys, perusastetta korkeampi koulutus, oma sijainti poliittisen kentän keskellä tai oikealla sekä lompakkoäänestäminen (oman ammattiryhmän etu) ovat tärkeimpiä kokoomuksen kannatusta selittäviä tekijöitä. Kokoomuksen kannattajat suhtautuvat myönteisesti kaupungistumiseen ja monikulttuuriseen Suomeen, mutta nämä politiikkamuuttajat eivät enää tuo suurta lisää mallin kykyyn ennustaa kokoomuksen kannatusta.

Myös SDP:n kannatusta selittävässä mallissa politiikkamuuttujien lisääminen malliin paransi vain vähän mallin kykyä ennustaa oikein SDP:n kannatusta. SDP:n kannatusta selittävät parhaiten henkilön korkea ikä, perusasteen koulutus, oma sijoittuminen poliittisesti vasemmalle, oman ammattiryhmän edun tärkeys puoluevalinnassa ja asuminen taajaan asutussa tai kaupunkimaisessa kunnassa. Myönteinen suhtautuminen monikulttuurisuuteen ja jonkin verran nuiva suhtautuminen kristillisten arvojen merkitykseen lisäävät jonkin verran mallin kysyä ennustaa oikein SDP:n kannattamista.

Perussuomalaisten kannatusta selittävässä mallissa politiikkamuuttujien lisääminen malliin lisää mallin kykyä ennustaa oikein puolueen kannatusta vähän kokoomuksen ja SDP:n kannatusta selittäviä malleja paremmin. Nuiva suhtautuminen ja niin monikulttuurisuuteen kuin ympäristönsuojeluun lisäävät mallin kykyä ennustaa oikein PS:n kannatusta. Oman ammattiryhmän etu ei perussuomalaisille ole tärkeä puoluevalinnan kriteeri.

RKP:n kannatuksen ydinselittäjä on äänestäjän ruotsinkielisyys. Poliittikamuuttajat eivät lisää lainkaan RKP:n kannatusta selittävän mallin kykyä ennustaa RKP:n kannatusta. Liike Nytin kannattajia havaintoaineistossa on vain 19, eikä malli politiikkamuuttujilla lisättyään onnistu ennustamaan lainkaan puolueen kannatusta.

Logististen regressiomallien ja luvun alkuosassa esitettyjen puoluekannatustaulukoiden perusteella puolueiden kannatuspohjasta voidaan tehdä seuraava koonti.

Kokoomuksen tyypillinen kannattaja

- on suomenkielinen
- on saanut keskiasteen tai korkea-asteen koulutuksen
- on suurituloinen
- on mielipiteiltään oikeistolainen
- oman ammattiryhmän etu on tärkeä puoluevalinnan kriteeri
- asuu taajaan asutussa tai kaupunkimaisessa kunnassa
- suhtautuu myönteisesti monikulttuurisuuteen
- pitää kaupungistumista myönteisenä asiana

Perussuomalaisten tyypillinen kannattaja

- on mies
- on suomenkielinen
- on iältään alle eläkeiän
- omaa todennäköisemmin perusasteen kuin keski- tai korkea-asteen koulutuksen
- ei ole suurituloinen
- samastuu työväenluokkaan tai alempaan keskiluokkaan
- oman ammattiryhmän etu ei ole keskeinen puoluevalinnan kriteeri
- ei ole mielipiteiltään vasemmistolainen
- asuu todennäköisemmin taajaan asutussa tai kaupunkimaisessa kunnassa
- suhtautuu myönteisesti kristillisiin arvoihin
- suhtautuu nuivasti ympäristönsuojeluun ja monikulttuurisuuteen

SDP:n tyypillinen kannattaja

- on eläkeikäinen tai keski-ikäinen
- omaa todennäköisemmin perusasteen kuin keski- tai korkea-asteen koulutuksen
- on mielipiteiltään vasemmistolainen
- oman ammattiryhmän etu on tärkeä puoluevalinnan kriteeri
- asuu taajaan asutussa tai kaupunkimaisessa kunnassa
- suhtautuu myönteisesti monikulttuurisuuteen
- suhtautuu jonkin verran nuivasti kristillisten arvojen merkitykseen

Keskustan tyypillinen kannattaja

- on suomenkielinen
- ei ole suurituloinen
- sijoittuu mielipiteiltään keskustaan tai oikeistoon
- asuu maaseutumaisessa kunnassa
- suhtautuu myönteisesti monikulttuurisuuteen
- suhtautuu nuivasti kaupungistumiskehitykseen

Vasemmistoliiton tyypillinen kannattaja

- on todennäköisemmin nainen kuin mies
- on nuori aikuinen
- samastuu työväenluokkaan tai alempaan keskiluokkaan
- on mielipiteiltään vasemmistolainen
- suhtautuu nuivasti kristillisiin arvoihin
- suhtautuu myönteisesti ympäristönsuojeluun

Vihreiden tyypillinen kannattaja

- on todennäköisemmin nainen kuin mies
- on nuori aikuinen
- on usein saanut korkea-asteen koulutuksen
- on mielipiteitään keskustalainen
- asuu kaupunkimaisessa tai taajaan asutussa kunnassa
- suhtautuu myönteisesti ympäristönsuojeluun ja monikulttuurisuuteen
- oman ammattiryhmän etu ei ole tärkeä puoluevalinnan kriteeri

Ruotsalaisen kansanpuolueen tyypillinen kannattaja

- on äidinkieleltään ruotsinkielinen
- on mielipiteiltään keskustaan tai oikeistoon samastuva
- suhtautuu myönteisesti monikulttuurisuuteen

Kristillisdemokraattien tyypillinen kannattaja

- on nainen
- on suomenkielinen tai ruotsinkielinen
- on pienituloisen
- asuu maaseutumaisessa kunnassa
- suhtautuu myönteisesti kristillisiin arvoihin
- oman ammattiryhmän etu ei ole tärkeä puoluevalinnan kriteeri

Liike Nytin tyypillinen kannattaja

- ei ole suurituloisen
- samastuu keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan
- suhtautuu nuivasti kristillisiin arvoihin ja kaupungistumiskehitykseen

Logististen regressioanalyysien tulosten perusteella maamme puolueet voidaan jakaa luokka- ja väestöryhmäpuolueiksi ja arvopuolueiksi. Luokka- ja väestöryhmäpuolueet ovat puolueita, joiden kannatusta voidaan hyvin tai ainakin melko hyvin selittää kannattajien demografisilla ja sosioekonomisilla piirteillä, luokkasamatumisella, käsityksellä omasta sijainnistaan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja lompakkoäänestämisen tärkeydestä puoluevalinnan kriteerinä. Arvopuolueiden kannatus ei perustu demografisiin ja sosioekonomisiin jakoihin eikä oman ammattiryhmän etuun puoluevalinnan kriteerinä. Niiden kannatusta pystytään vain huonosti selittämään kannattajien demografisilla ja sosioekonomisilla piirteillä. Ne erottuvat muista puolueista pikemminkin joidenkin kannattamiensa arvojen perusteella.

Suomen puolueista SDP, kokoomus ja RKP ovat kaikkein selvimmin luokka- ja väestöryhmäpuolueita. Sekä SDP:n että kokoomuksen kannatusta pystytään melko hyvin selittämään kannattajien sosioekonomisilla piirteillä ja kummankin puolueen kannattajakunnassa on suhteellisesti enemmän kuin muiden puolueiden kannattajakunnassa henkilöitä, joille oman ammattiryhmän edun edistäminen on tärkeä puoluevalinnan kriteeri. RKP:n kannattajia taas yhdistää pyrkimys ruotsinkielisten suomalaisten etujen hoitamiseen.

Luokkapuolueina kokoomus ja SDP saavat kannatuksensa toisistaan poikkeavilta väestöryhmiltä, kokoomus hyvätuloiselta keskiluokasta, SDP pieni- tai keskituloisilta väestöryhmiltä.

Vasemmistoliitto on luokkapuolue vs. arvopuolue -jaottelussa muuttunut 2000-luvulla. Sen ikärakenne on nuorentunut, yhteys ammattiyhdistysliikkeeseen on ohentunut, eikä oman ammattiryhmän etujen edistäminen ole sen kannattajille yhtä tärkeä puoluevalinnan kriteeri kuin se oli aikanaan SKDL:n kannattajille. Logistisessa regressiomallissa demografisilla ja sosioekonomisilla piirteillä pystyttiin vain vähän ennustamaan vasemmistoliittoa kannattaneiden puoluekanta. Arvokysymysten (kristilliset arvot, ympäristönsuojelu) lisääminen malliin paransi olennaisesti mallin kykyä ennustaa vasemmistoliittoa kannattaneiden puoluekanta.

Vihreät ja kristillisdemokraatit ovat selvästi arvopuolueita. Demografisilla ja sosioekonomisilla muuttujilla ei oikeastaan ollenkaan pystytä ennustamaan sen enempää vasemmistoliittolaisten ja kristillisdemokraattien kannattamista, mutta arvomuuttujien tuominen mukaan malliin parantaa heti mallin kykyä ennustaa niin vihreiden kuin kristillisdemokraattien äänestämistä.

Perussuomalaiset on logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella luokka- ja väestöryhmäpuolueen ja arvopuolueen yhdistelmä. Sen kannatusta pystyttiin melko hyvin ennustamaan mallilla, jossa demografisten ja sosioekonomisten muuttujien lisäksi olivat mukana vain subjektiivinen luokkasamastuminen ja vastaajan sijainti vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Monikulttuurisuutta ja ympäristönsuojelua koskevat mielipiteet lisäsivät kuitenkin mallin kykyä ennustaa oikein perussuomalaisten kannatusta. Luokka- ja väestöryhmäpuolueista se eroaa myös siten, että oman ammattiryhmän etu ei ole tärkeä puoluevalinnan selittäjä.

Regressiomallit, joissa selittävinä muuttujina oli vain demografisia ja sosioekonomisia muuttujia sekä vastaajien subjektiivinen luokka-asema ja sijainti vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella, selittävät keskustan kannatusta selvästi huonommin kuin minkään muun puolueen kannatusta Liike Nytin kannatusta lukuun ottamatta. Keskustan kyky ylläpitää itsellään muista puolueista demografisesti ja sosioekonomisesti erottuvaa kannattajakuntaa on heikentynyt. Sen seurauksena puolueen kannatustaso on 1990-luvulta alkaen eduskuntavaaleissa vaihdellut enemmän kuin millään muulla puolueella. Vuoden 2011 jyttyvaaleista alkaen perussuomalaiset on vahvistanut kannatustaan keskustan kannatuksen ydinalueilla. Se on entisestään heikentänyt keskustan kykyä sitouttaa maaseutuväestöä vakiintuneeksi kannattajakunnakseen. Vakiintuneen kannattajakunnan ylläpitämisessä keskusta on ajautunut identiteettikriisiin.

LÄHTEET

- Borg, S. (toim.) (2012): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, S., E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.) (2020): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, S. ja H. Paloheimo (toim.) (2009): *Vaalit yleisdemokratiassa: Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press.
- Borg, S. ja K. Grönlund: Eduskuntavaalitutkimus 2011 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 5.0 (2021-09-13). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- Grönlund, K. ja E. Kestilä-Kekkonen: Eduskuntavaalitutkimus 2015 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 4.0 (2021-09-14). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- Grönlund, K. ja H. Wass (toim.) (2016): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Harrinvirta, M. (2019): Liike Nyt ja nettidemokratian lupaus. *Politiikasta*, 14.3.2019. <https://politiikasta.fi/liike-nyt-ja-nettidemokratian-lupaus/>, 20.12.2023.
- Karvonen, L. (2014): *Parties, Governments and Voters in Finland*. Colchester: ECPR Press.
- Karvonen, L. ja H. Paloheimo: Eduskuntavaalitutkimus 2003 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2021-09-07). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- Lenz, G. (2012): *Follow the Leader? How Voters Respond to Politicians' Policies and Performance*. Chicago: Chicago University Press.
- Lijphart, A. (1984): *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-one Countries*. New Haven: Yale University Press.
- Lipset, S. ja S. Rokkan (toim.) (1967): *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.
- Mannheim, K. (1928): Das Problem der Generationen. *Kölner Vierteljahreshefte für Soziologie* 7, 157–185.
- Norris, P. (2005): *Radical Right. Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paloheimo, H. (toim.) (2005): *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Paloheimo, H.: Eduskuntavaalitutkimus 2007 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 3.0 (2021-09-10). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- Purhonen, S., T. Hoikkala ja J. Roos (toim.) (2008): *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus.

Tilastokeskus (2023): Eduskuntavaalit. https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__evaa/?tablelist=true, 20.12.2023.

Tilastokeskus (2024): Tilastollinen kuntaryhmitys. https://www.stat.fi/meta/kas/til_kuntaryhmit.html, 20.12.2023.

Liitteet

Logistisissa regressiomalleissa käytetyt muuttujat.

Muuttuja	Kuvaus
Puolue	1 = tarkasteltava puolue, 0 = muu puolue
Sukupuoli	1 = mies (referenssikategoria), 2 = nainen
Ikä	1 = 18–34 (referenssikategoria), 2 = 35–49, 3 = 50–64 ja 4 = 65–
Äidinkieli	1 = suomi (referenssikategoria), 2 = ruotsi ja 3 = muu kieli
Koulutus	1 = perusaste (referenssikategoria), 2 = keskiaste ja 3 = korkea-aste
Tulokvartiili	1 = I tulokvartiili, pienituloisin (referenssikategoria), 2 = II tulokvartiili, 3 = III tulokvartiili ja 4 = IV tulokvartiili (suurituloisin)
Subjekttiivinen luokka- asema	1 = työväenluokka tai alempi keskiluokka (referenssikategoria) ja 2 = keskiluokka, ylempi keskiluokka tai yläluokka
Oman ammattiryhmän edun merkitys puoluevalinnassa	Kuinka paljon puoluevalintaan vaikutti se, että puolue ajaa sen ammattiryhmän etua, johon itse kuulun. Vastausvaihtoehdot olivat: 1) ei vaikuttanut lainkaan, 2) vaikutti jonkin verran, 3) vaikutti melko paljon ja 4) vaikutti ratkaisevasti..
Sijainti vasemmisto- oikeisto-janalla	1 = vasemmalla (alkuperäisen asteikon arvot 0–3) (referenssikategoria), 2 = keskellä (alkuperäisen asteikon arvot 4–6), 3 = oikealla (alkuperäisen asteikon arvot 7–10)
Yhdyskuntatyyppi (referenssi: maaseutumainen kunta	1 = maaseutumainen kunta (referenssikategoria), 2 = taajaan asuttu kunta, 3 = kaupunkimainen kunta
Kristilliset arvot	Suomi, jossa kristillisen arvot ovat suuressa roolissa. Asteikko 0–10, missä 0 = Erittäin huono ehdotus, 10 = Erittäin hyvä ehdotus
Kaupungistuminen	Suomi, jossa nykyistä suurempi osa väestöstä asuu kaupungeissa. Asteikko 0–10, missä 0 = Erittäin huono ehdotus, 10 = Erittäin hyvä ehdotus
Ympäristönsuojelu	Ympäristöystävällisempi Suomi, vaikka se tarkoittaisi alhaista talouskasvua tai ei kasvua ollenkaan. Asteikko 0–10, missä 0 = Erittäin huono ehdotus, 10 = Erittäin hyvä ehdotus
Monikulttuurinen Suomi	Monikulttuurinen Suomi, jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin. Asteikko 0–10, missä 0 = Erittäin huono ehdotus, 10 = Erittäin hyvä ehdotus

7 Äänestäjien liikkuvuus eduskuntavaaleissa

Peter Söderlund

7.1 Johdanto

Tässä luvussa tarkastellaan äänestyskäyttäytymistä kaksien peräkkäisten eduskuntavaalien välillä viimeisten 20 vuoden aikana. Suurin osa äänestäjistä näyttää pysyvän uskollisina puolueelleen peräkkäisissä vaaleissa. Nykyaikaisissa demokratioidissa äänestäjien joukossa on kuitenkin myös merkittävä määrä epävakaita äänestäjiä, jotka vaihtavat puoluetta tai liikkuvat äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä. Äänissä tapahtuvan muutoksen tutkiminen valottaa, miten äänestäjien mieltymykset eri puolueita kohtaan muuttuvat ajan myötä.

Pessimistit saattaisivat väittää epävakaiden äänestäjien päätösten olevan arvaamattomia tai oikukkaita siinä mielessä, että he eivät perusta valintojaan informaatioon vaan tekevät impulsiivisia päätöksiä tunteiden, median vaikutuksen ja muiden satunnaisten tekijöiden perusteella. Optimistit sen sijaan väittävät, että nykyään monet äänestäjät arvioivat edustajiaan kriittisesti ja tekevät rationaalisia päätöksiä (van der Meer ym. 2015). Tällaiset kriittiset ja informoidut äänestäjät voivat arvioida, miten puolueet ovat toteuttaneet lupauksensa menneisyydessä, ja punnita niiden suoriutumista myös tulevaisuudessa. Edustuksellisessa demokratiassa äänissä tapahtuvat muutokset ovat välttämättömyys tehokkaalle vastuunalaisuudelle (engl. accountability). Tämä varmistaa, että poliittiset puolueet reagoivat äänestäjien tarpeisiin ja hallituksessa tapahtuu vaihdoksia, kun vaalivoittajat korvaavat ne, joiden tuki hiipuu. Puolueiden ääniosuuksien muutokset ovat olleet verrattain pieniä Suomessa verrattuna muihin länsieurooppalaisiin maihin (Söderlund 2020), mutta ne ovat silti olleet riittävän merkittäviä muuttaakseen eduskunnan tasapainoa toistuvasti. Siksi viimeisten 30 vuoden aikana Suomessa on ollut joukko erilaisia hallituksia (esim. sinipuna, punamulta, sateenkaari, punavihreä ja porvari), joissa neljä suurinta puoluetta ovat olleet osa erilaisia kokoonpanoja yhdessä pienempien puolueiden kanssa.

Luvun ensimmäisenä tavoitteena on kuvata vakauden ja muutoksen malleja yksilötasolla tarkastelemalla kuuden eduskuntavaalitutkimuksen (2003–2023) vastauksia. Vastaajat on jaettu viiteen äänestäjäryhmään kaksissa peräkkäisissä vaaleissa havaitun käyttäytymisen perusteella: puolueuskollisiin, puoluevaihtajiin, uusiin äänestäjiin, uusiin nukkuviin ja nukkuviin. Luvun toisena tavoitteena on tutkia näiden viiden erillisen ryhmän äänestäjien ominaisuuksia vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Yksilötason tiedot sukupuolesta, iästä, kielestä, koulutuksesta, poliittisesta kiinnostuksesta sekä vasemmisto-oikeisto ja liberaali-konservatiivi itsesijoittumisesta on otettu huomioon. Tämän avulla voidaan valottaa nykypäivän äänestyskäyttäytymistä Suomessa ja luoda paremmat edellytykset ymmärryksellemme siitä, keitä ne äänestäjät ovat, jotka todennäköisemmin vaihtavat puoluetta tai liikkuvat äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä verrattuna niihin, jotka pysyvät uskollisina samalla puolueelle tai jättävät äänestämättä peräkkäisissä vaaleissa.

7.2 Teoreettinen tausta

Puoluedemokratian ja joukkopuolueiden kulta-aikana 1950- ja 1960-luvuilla länsieurooppalaiset parlamenttivaalit olivat ennakoitavampia. Vaikka jonkin verran liikettä oli havaittavissa äänestäjien vaihtaessa puolueita edestakaisin, pysyi puoluejärjestelmä suhteellisen vakaana puolueiden voimasuhteiden osalta (Dalton ym. 1984b). Yleinen siirtymä kohti suurempaa epävakautta käynnistyi 1970-luvulla. Se säilyi kuitenkin absoluuttisesti mitattuna rajallisena. Ääniosuuksien kokonaisuutos kiihtyi 2008–2009 kansainvälisen talouskriisin ja 2010-luvun taitteessa Euroalueen velkakriisin jälkeen. 2010-lukua voidaan pitää vaaleissa esiintyvän epävakauden huipentumana monien nousevien puolueiden onnistuttua houkuttelemaan äänestäjiä vakiintuneilta puolueilta. Yhä pirstoutuneemmat puoluejärjestelmät ja kaventuneet ideologiset erot puolueiden välillä tarjoavat äänestäjille lisääntyneen määrän vaihtoehtoja, ja ovat johtaneet pysyvästi huomattavaan epävakauteen vaaleissa (Chiaromonte ja Emanuele 2022).

Muutos kohti suurempaa epävakautta pohjautuu kahteen toisiinsa kietoutuvaan ilmiöön: irtaantumiseen (engl. dealignment) ja uudelleen kiinnittymiseen (engl. realignment). Irtaantuminen tarkoittaa puolueuskollisuuden heikkenemistä ja perinteisten yhteiskunnallisten jakolinjojen vaikutuksen heikentymistä suhteessa äänestyskäyttäytymiseen. Se on prosessi, joka on edennyt asteittain pitkän ajan kuluessa. Irtaantumiseen vaikuttavat tekijät ilmentävät kasvavasta vauraudesta ja ammatillisesta liikkuvuudesta johtuvaa luokkaerojen kaventumista. Näitä ovat heikentyneet yhteisölliset siteet ja koulutetumpien, informoidumpien ja kriittisten kansalaisten kasvu, jotka ovat kykeneväisempiä itsenäisiin päätöksiin. Samanaikaisesti perinteiset poliittiset jakolinjat kuten yhteiskuntaluokka sekä kaupungin ja

maaseudun väliset erot ovat murentuneet monien vuosikymmenien ajan. Jakolinjoihin pohjautuvan äänestämisen huippu koettiin 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin tiettyihin yhteiskunnallisiin ryhmiin kuuluvat kansalaiset tukivat sellaisia poliittisia puolueita, joilla oli paitsi selkeä kanta yhteiskunnallisiin jakolinjoihin liittyvissä kysymyksissä, myös sama linja suhteessa heidän omaan ryhmäidentiteettiinsä (Dalton ym. 1984a). Koska jakolinjat jäsentävät nykyään vähemmässä määrin poliittista kilpailua, ja äänestäjien tunneside puolueisiin on heikompi, on seurauksena ennakoimattomuutta ja lisääntyntä epävakautta vaaleissa. Myös lyhyen aikavälin tekijät, kuten talouden toimintakyky, tiettyjen kysymysten näkyvyys ja tunteet puoluejohtajia kohtaan, ovat irtaantumisen aikakaudella nousseet merkittäväm-pään rooliin äänestyspäätöksen kannalta.

Uudelleen kiinnittyminen viittaa pysyvään rakenteelliseen muutokseen poliittisten puolueiden kannatuspohjassa. Uudelleen kiinnittymistä tapahtuu usein silloin, kun merkittävä määrä ihmisiä siirtyy sellaisen puolueen taakse, joka paremmin edustaa heidän etujaan ja arvojaan. Tämä muutos voi tapahtua vähitellen useiden vaalien aikana tai äkillisesti ns. ”kriittisissä vaaleissa”, joissa puolueiden kannatuspohjat muotoutuvat merkittävällä tavalla uudelleen. Irtaantumisen ja uudelleen kiinnittymisen prosessit eivät poissulje toisiaan. Uudelleen kiinnittyminen on erityisen todennäköistä aikoina, jolloin irtaantumista tapahtuu. Tällöin puolueuskollisuus ei sido äänestäjiä yhtä paljon (Dalton ym. 1984b). Syynä uudelleen kiinnittyminen voidaan pitää tyytymättömyyttä puolueiden pätevyyteen tai uusien, huomiotta jätettyjen yhteiskunnallisten kysymysten ilmeneminen. Perinteinen taloudellinen jakolinja vasemmiston ja oikeiston välillä, joka on pitkään määritellyt puoluepolitiikkaa, on menettänyt merkitystään. Tämän johdosta perinteisillä puolueilla on haasteita säilyttää laaja tukensa. Viime aikoina paino on enenevässä määrin siirtynyt sosiaaliin ja kulttuurisiin kysymyksiin. Erityisesti konservatiivisuuteen liittyvien kysymysten kuten maahanmuuton, perinteisyyteen pohjaavan moraalien ja homoseksuaalien oikeuksien näkyvyys on kasvanut. Tämä on edesauttanut konservatiivisten ja populististen radikaalioikeistopuolueiden nousua (Fieldhouse ym. 2023; Kriesi ym. 2008).

Keskustelu irtaantumisesta ja uudelleen kiinnittymistä koskee pääasiassa muutoksia puolueiden kannattajapohjissa. Äänestämättä jättäminen on kuitenkin myös otettava huomioon, ja sitä voidaankin pitää toisena irtaantumisen muotona. Yhteiskunnalliset ryhmät eivät eroa vain siinä, miten he äänestävät, vaan myös päätöksessään ylipäätään äänestää. Nykyaikaisten demokratioiden piirissä merkittävä osa äänioikeutetusta väestöstä ei äänestä. Ajan mittaan resurssit ovat jakautuneet yhä epätasa-arvoisemmin, jolloin tietyt ryhmät yhteiskunnassa omaavat vähemmän kansalaistaitoja eivätkä koe samalla tasolla velvollisuutta käydä äänestämässä

(Goldberg 2019). Jotta saataisiin täydellisempi kuva äänestäjien vakaudesta ja liikkuvuudesta, on olennaista ottaa huomioon sekä puoluevalinta että äänestämättä jättäminen. Tätä käsitellään seuraavassa alaluvussa tarkemmin.

7.3 Mittaaminen

Tutkijat arvioivat usein äänestyskäyttäytymisen vakautta ja muutosta kyselytutkimusten avulla, joissa vastaajia pyydetään muistelemaan äänestämistään nykyisissä ja aiemmissa vaaleissa. Vastauksia yhdistellään, jotta äänestäjät voidaan luokitella erilaisiin ryhmiin. Useimmiten huomio kiinnittyy niihin äänestäjiin, jotka vaihtavat puoluetta sen sijaan, että tarkasteltaisiin niitä, jotka pysyvät puolueuskollisina. 30 prosentin volatiliteetti (liikkuvuus) tarkoittaa, että 30 prosenttia vastaajista äänesti eri puoluetta kahdessa vaalissa, kun taas 70 prosenttia äänesti samaa puoluetta. Muissa tutkimuksissa on otettu huomioon myös äänestämättä jättäminen puolueuskollisuuden ja -vaihtamisen ohella. Yhtenäinen malli, joka ottaa huomioon sekä puoluevalinnan että äänestämättä jättämisen, tarjoaa monitahoisemman tavan ymmärtää äänestyskäyttäytymistä. Puolueiden, joiden tavoitteena on nostaa kannatustaan, ei tule ainoastaan horjuttaa muiden puolueiden kannattajapohjaa, vaan pyrkiä mobilisoimaan myös äänestämättä jättäneitä. Tällainen malli mahdollistaa ymmärryksen yhteisistä tekijöistä, jotka vaikuttavat puolueiden vaihtamiseen ja äänestämättä jättämiseen. Tämä holistinen lähestymistapa edesauttaa kykyämme ymmärtää äänestyskäyttäytymisen dynamiikkaa (Tillman 2008).

Tässä luvussa analysoin ensin puolueuskollisuutta, käyttäytymistä puoluevaihdon taustalla sekä äänestämättä jättämiseen liittyviä toimintamalleja peräkkäisissä vaaleissa. Aineistona käytän kuuden viimeisimmän Suomen kansallisen vaalitutkimuksen (2003–2023) tietoja. Tutkimuksen kohteena oleva muuttuja muodostetaan yhdistämällä neljän eri kysymyksen vastaukset. Jokaisessa vaalitutkimuksessa vastaajilta tiedusteltiin heidän äänestysaktiivisuuttaan nykyisissä ja edellisissä vaaleissa sekä sitä, minkä puolueen ehdokasta he äänestivät kummassakin vaalissa. Vastaajat on jaettu viiteen luokkaan sen perusteella, millaista heidän äänestyskäyttäytymisensä oli kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa. Puolueuskollisia ovat kansalaiset, jotka ilmoittivat äänestäneensä samaa puoluetta molemmissa eduskuntavaaleissa. Puoluevaihtajat puolestaan äänestivät kahta eri puoluetta. Uudet äänestäjät eivät äänestäneet edellisissä vaaleissa, mutta äänestivät jotakin puoluetta seuraavissa vaaleissa. Uudet nukkuvat taas äänestivät edellisissä vaaleissa, mutta jättivät äänestämättä seuraavissa vaaleissa. Nukkuvat jättivät äänestämättä molemmissa eduskuntavaaleissa. Analyysissä ovat mukana ainoastaan äänestäjät, jotka olivat äänioikeutettuja molemmissa vaaleissa (22 vuotta tai vanhempia). Kyselyissä

oli mukana myös vastausvaihtoehdot ”äänestin tyhjää”, ”en osaa sanoa” ja ”en halua sanoa”. Nämä vastaajat on jätetty analyysin ulkopuolelle, koska heidän vastauksensa eivät ole analyysin kannalta merkityksellisiä.

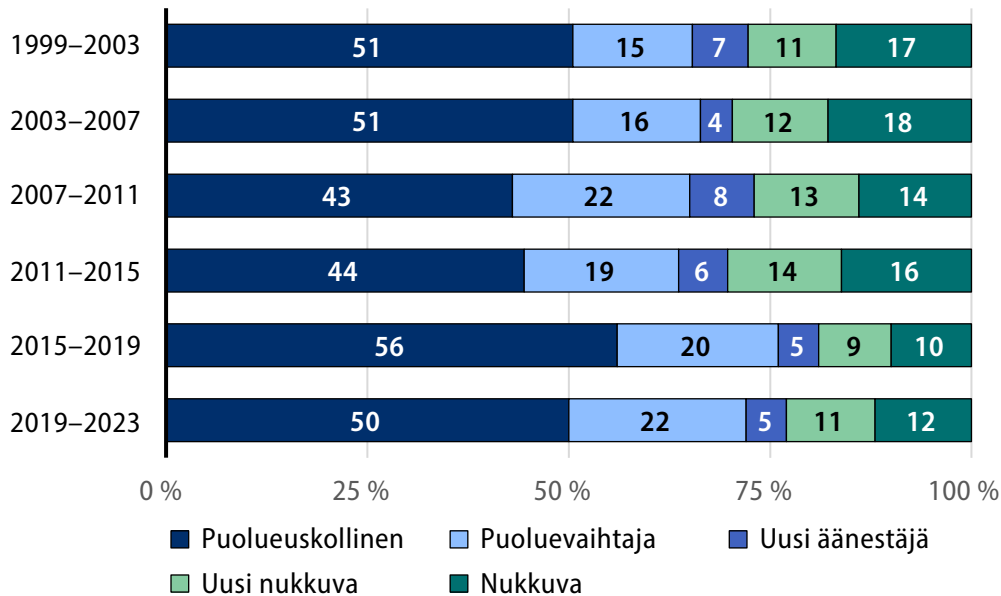
Luvun toisena tavoitteena on ymmärtää, keitä ovat vakaat ja epävakaat äänestäjät. Yksilötasolla moni tekijä voi selittää äänestyskäyttäytymisen vakautta ja muutosta, kuten sosiodemografiset taustatekijät, poliittinen sivistyneisyys, puolueiden tuntemus, kanta eri asiakysymyksissä, ideologinen samankaltaisuus suhteessa varteenotettavaan puoluevaihtoehtoihin, arviot puolueiden suoriutumisesta sekä tyytymättömyys poliittisia toimijoita ja instituutioita kohtaan (Dassonneville 2016; Dassonneville ym. 2015; Söderlund 2008; van der Meer ym. 2012). Näitä tekijöitä pidetään merkityksellisinä myös äänestysaktiivisuuden selittämisessä (Smets ja van Ham 2013). Tässä tutkimuksessa tarkastelen kolmea muuttujaryhmää. Sukupuoli, ikä ja äidinkieli auttavat ymmärtämään puolueihin kohdistuvien mieltymysten muutosta sekä keskeisten yhteiskuntaryhmien osallistumisen tasoa. Koulutus ja poliittinen kiinnostuneisuus puolestaan toimivat poliittisen sivistyneisyyden mittareina. Ryhmistä viimeinen pitää sisällään itsesijoittumisen niin sosioekonomisella vasemmisto–oikeisto-akselilla kuin liberaali–konservatiivi-akselilla. Näiden avulla voidaan arvioida ideologisilla äärlaidoilla ja keskellä olevien äänestäjien välisiä eroavaisuuksia.

7.4 Tulokset

Kuviossa 6 kuvataan prosenttiosuudet viiteen eri luokkaan jaetuista suomalaisista äänestäjistä. Äänestäjät on luokiteltu sen mukaan, kuinka he ovat toimineet kaksissa peräkkäisissä vaaleissa vuosien 1999–2003 ja 2019–2023 vaaliparien välillä. Kuviossa 7 puolestaan havainnollistetaan, kuinka äänestäjät ovat liikkuneet puolueiden sekä äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä. Vastaajat edustavat koko maan väestöä, ja heidät on painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, koulutuksen, kielen, vaalipiirin, äänestämisen ja puoluekannatuksen mukaan. On tärkeää kuitenkin huomata, että vastaajia ei ole painotettu edellisten vaalien äänestyskäyttäytymisen suhteen, mikä johtaa aliarviointiin joissakin tapauksissa. Äänestämättä jättäneitä on esimerkiksi 9 prosenttiyksikköä vähemmän 2015–2019 ja 5 prosenttiyksikköä vähemmän 2007–2011 ja 2019–2023 vaalipareissa. Tämän vuoksi lukuja ei tulisi pitää ehdottomina, vaan sen sijaan pyrkiä hahmottamaan laajempaa kokonaiskuvaa.

Kuvio 6. Valitsijoiden kuuluminen puolueuskollisten, puoluevaihtajien, uusien äänestäjien, uusien nukkuvien ja nukkuvien ryhmään eduskuntavaaleissa 2003–2023 (%).

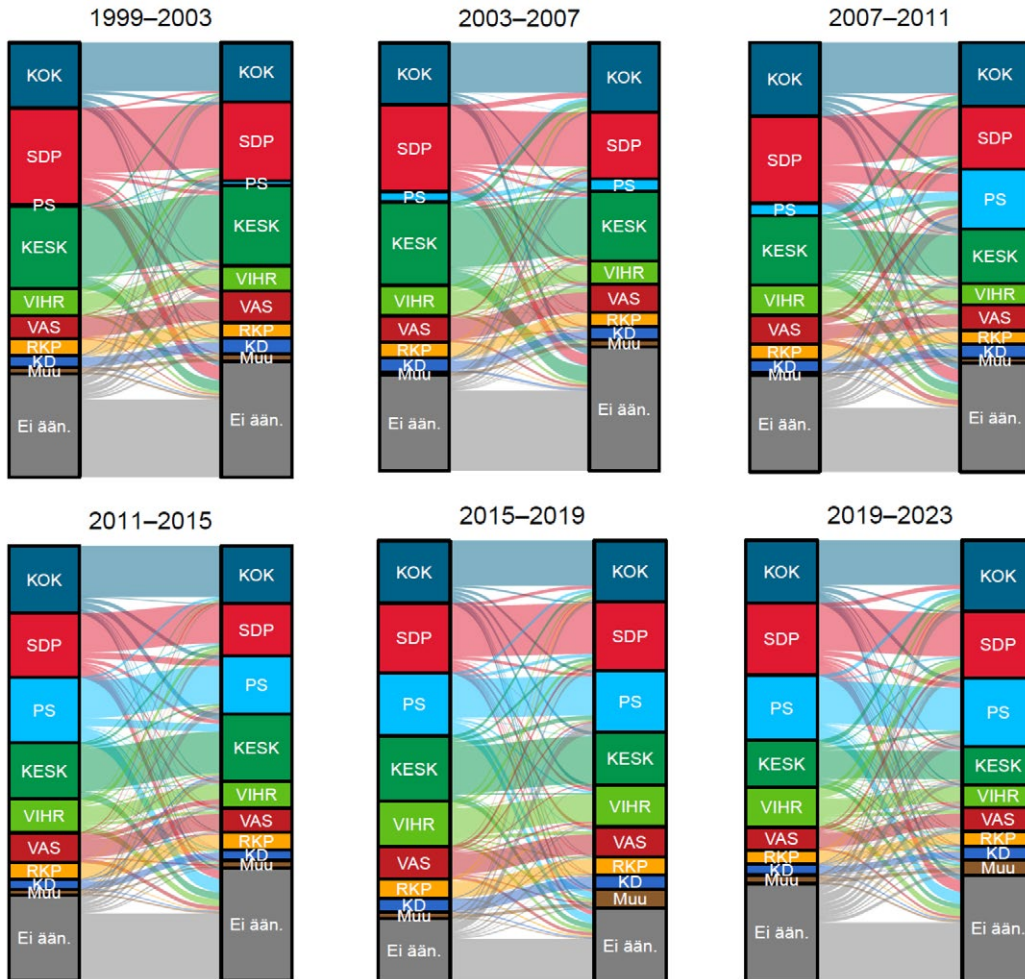

Johdonmukaisen trendin sijaan aineisto osoittaa vaihtelua. Puolueuskollisuus väheni 2010-luvun alussa, mutta kääntyi myöhemmin taas kasvuun. Puolueen vaihtaminen puolestaan lisääntyi aluksi, mutta sittemmin se tasaantui. Vuosina 1999–2003 ja 2003–2007 puolueuskollisia oli vastaajista puolet. Kolmannes äänestäjistä kuului epävakaiden ryhmään: puoluetta vaihtaviin tai niihin, jotka päätyivät äänestämättä jättämisen sijaan äänestämään tai päinvastoin. Vaikka puoluevaihtajia on muihin luokkiin verrattuna enemmän, merkittävä määrä näistä henkilöistä liikkuu äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä. Puolueiden tuessa ei 2000-luvun alun kaksissa vaaleissa nähty suuria muutoksia. Tämä johtui paitsi alhaisesta volatiliteetista myös siitä, että monet yksilötasolla tapahtuvat muutokset kumoavat toinen toisensa puolueiden menettäessä ja voittaessa kannattajia puolelleen. Vuoden 2003 vaalit olivat ns. pääministerivaalit, joissa osallisina olivat SDP:n pääministeri Paavo Lipponen ja keskustan Anneli Jäätteenmäki. Vaikka vaalikampanjoinnin aikana puoluejohtajien välillä oli erimielisyyksiä koskien Suomen osallistumista Irakin sotaan, nämä kaksi puoluetta muodostivat enemmistöhallituksen. Vuoden 2007 vaaleissa ei ollut poikkeuksellisia tapahtumia tai merkittäviä konflikteja puolueiden välillä, jotka olisivat aiheuttaneet suurta uudelleen kiinnittymistä äänestäjien keskuudessa. Perussuomalaiset olivat kuitenkin päässeet vauhtiin heidän kerätessään neljä prosenttia valitsijakunnan äänistä.

Neljä vuotta myöhemmin, vuonna 2011, Suomen vaalikentässä tapahtui huomattavaa uudelleen kiinnittymistä. Perussuomalaiset kasvattivat ääniosuuttaan 4,1 prosentista 19,1 prosenttiin ja nousivat kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi eduskuntapaikoilla mitattuna. Kuviosta 6 voidaan huomata, että uskollisten äänestäjien määrä laski noin 40 prosenttiin ja puoluevaihtajien osuus kasvoi yli 30 prosenttiin. Perussuomalaisten kannatuksen nousu johtui valtapuolueisiin kohdistuvasta yleisestä tyytymättömyydestä, maahanmuuton vastustamisesta ja EU-skeptisismistä. Vuosien 2007–2011 osalta voimme kuviosta 7 havaita, että suurin osa yksilötason muutoksista selittyy aiemmin äänestämättä jättäneiden sekä SDP:n, keskustan ja vasemmistoliiton kannattajien siirtymisestä perussuomalaisten tukijoukkoihin. Uskollisten ja liikkuvien äänestäjien määrät pysyivät samalla tasolla vuoden 2015 vaaleissa. Keskusta nousi Juha Sipilän johdolla vaalien voittajaksi. Tämä on huomattavissa myös kuvion 7 muutoksissa: keskusta onnistui voittamaan puolelleen äänestäjiä, jotka olivat edellisissä vaaleissa äänestäneet muita puolueita.

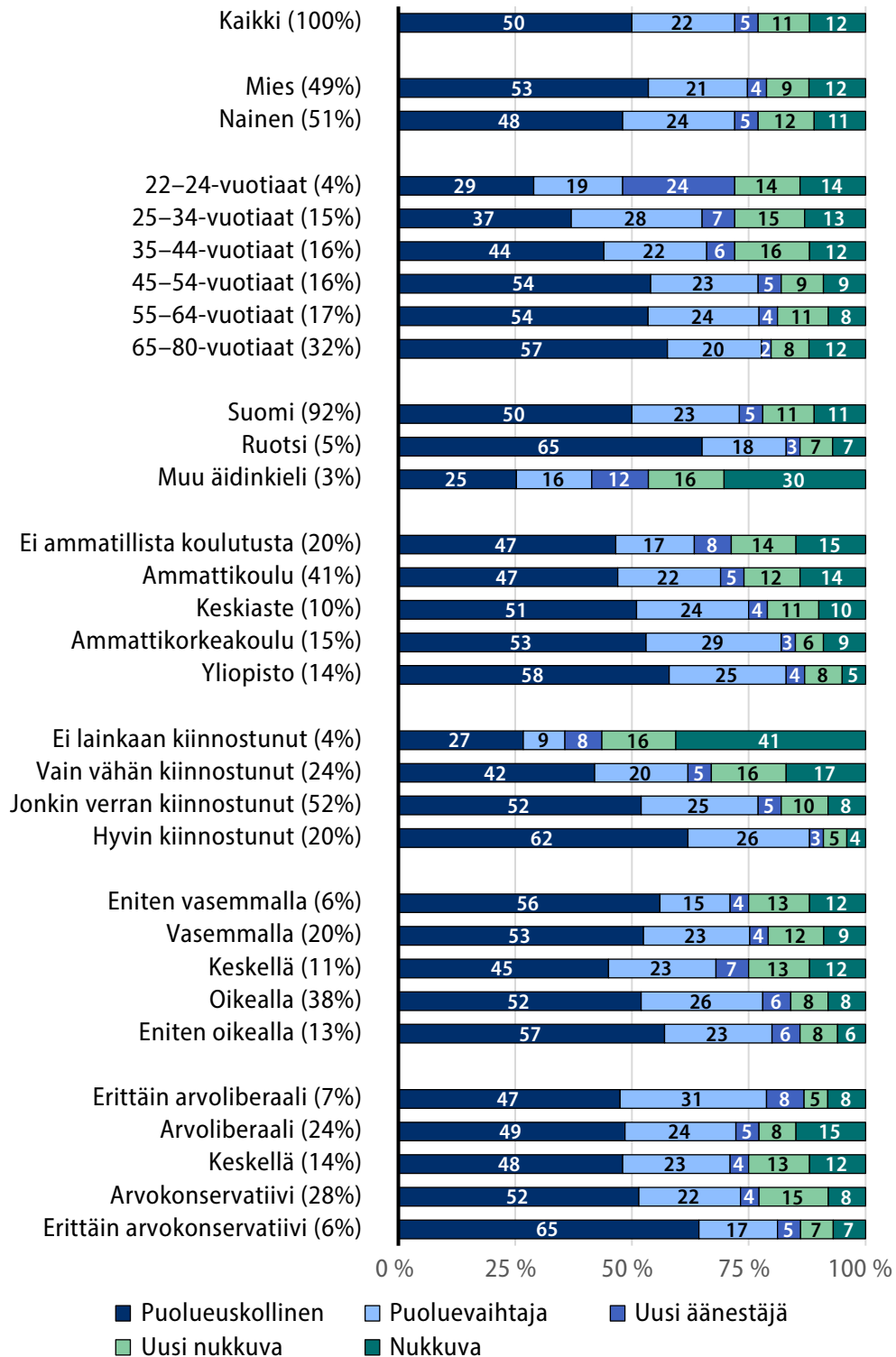
Vuosien 2019 ja 2023 vaaleissa puolueuskollisten määrä nousi 2000-luvun alun tasolle, vaikkakin on pidettävä mielessä, että äänestämättä jättäneiden määrä on esitettyä alhaisempi. Merkittävä määrä äänestäjistä jatkaa liikkumistaan eri puolueiden välillä vaaleista toisiin tai vaihtelee äänestämättä jättämisen ja äänestämisen välillä. Vaikka puolueet menettävät monia edellisten vaalien kannattajiaan, paikkaavat he tämän houkuttelemalla kannattajia muista puolueista tai mobilisoimalla äänestäjiä, jotka ovat aiemmin jättäneet äänestämättä. Vuonna 2023 noin kaksi kolmasosaa pysyi uskollisina kokoomukselle, perussuomalaisille, sosialidemokraateille, keskustalle, ruotsalaiselle kansanpuolueelle ja kristillisdemokraateille. Muut puolueet sen sijaan menettivät enemmän äänestäjiä, osittain johtuen aiempaa suuremmasta taktisesta äänestämisestä (ks. luku 9).

Kuvio 7. Puoluevalinta kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa⁴.

4 Kiitokset Kim Backströmille Åbo Akademista avusta kuvion 7 kanssa.

Kuvio 8. Äänestyskäyttäytyminen eri väestöryhmissä eduskuntavaaleissa 2019–2023 (%).

Empiirisen analyysin seuraavassa vaiheessa tarkastellaan vakaiden ja epävakaiden äänestäjien ominaisuuksia viimeisimmissä eduskuntavaaleissa vuosina 2019 ja 2023. Kuvio 8 esittää näiden äänestäjien prosentuaaliset jakaumat eri demografisten ja asenteellisten tekijöiden, kuten sukupuolen, iän, äidinkielen, koulutustason, poliittisen kiinnostuksen sekä vasemmisto–oikeisto- ja liberaali–konservatiivitsesijoittumisen mukaan. Nämä prosenttiosuudet on johdettu multinomiaalisesta regressioanalyysistä, jossa kyseiset muuttujat toimivat itsenäisiä äänestyskäyttäytymisen muutoksen selittäjinä. Multinomiaalinen regressio on tilastollinen menetelmä sellaisten tulosten mallintamiseen, jossa selitettävä muuttuja pitää sisällään enemmän kuin kaksi luokkaa. Regressiomallin sopivuuden perusteella estimaatit on muunnettu ennustetuiksi todennäköisyyksiksi. Nämä osoittavat äänestäjän todennäköisyyden kuulua tiettyyn luokkaan heidän ominaisuuksiensa perusteella. Todennäköisyydet on esitetty prosentteina. Tämän lähestymistavan kautta voidaan tehdä johtopäätöksiä tiettyjen muuttujien vaikutuksesta niin, että mahdolliset muut äänestyskäyttäytymiseen vaikuttavat tekijät on otettu huomioon. Esimerkiksi koulutuksen vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen tarkastellessa on tärkeää ottaa huomioon ikä, sillä vanhempien sukupolvien mahdollisuus hankkia korkeakoulutus on ollut nuorempia sukupolvia rajoitetumpi.

7.4.1 Sukupuoli, ikä ja äidinkieli

Aloitetaan tarkastelemalla sukupuolten välisiä eroja äänestyskäyttäytymisen vakauudessa ja muutoksessa. Mielenkiintoista tästä tekee se, että aiemman kirjallisuuden pohjalta tiedämme miesten ja naisten usein eroavan poliittisissa asenteissaan ja käyttäytymisessään. Tämä johtuu eroista niin varhaisessa kuin myöhäisessä sosiaalissaatiossa. Kuvion 8 prosentuaalisten jakaumien perusteella nähdään, että miehet äänestivät hieman todennäköisemmin samaa puoluetta. 53 prosenttia miehistä pysyi vuonna 2023 uskollisina sille puolueelle, jota he äänestivät vuonna 2019, kun taas naisten kohdalla näin tapahtui 48 prosentin osalta. Naiset näyttävät epävakaampina sekä puolueiden että äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä tapahtuvissa liikehdinnässä. On kuitenkin huomioitava, että sukupuolten väliset erot ovat pieniä (1–3 prosenttiyksikköä). Kahden äänestyspäätöstä kuvaavan luokan (uusi nukkuva ja nukkuva) kohdalla näyttää siltä, että miehet äänestivät hieman todennäköisemmin. Tulokseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä käytämme rajallisen määrän vastaajia sisältävää kyselyaineistoa. Todellisuudessa rekisteritietoihin pohjaten äänestämättä jättäminen oli hieman harvinaisempaa naisten kohdalla (31,1 %) verrattuna miehiin (31,9 %).

Ikäryhmien väliset erot ovat puolestaan huomattavasti selvempiä ja sen mukaisia, mitä saattaisimmekin odottaa. Vaikka vain joka kolmas nuorimmasta ikäryhmästä äänesti samaa puoluetta kaksissa vaaleissa, yli puolet 45 vuotta tai vanhempien ikäryhmästä toimi näin. 22–44-vuotiaat todennäköisemmin vaihtoivat puoluetta, äänestämisen sijaan jättivät äänestämättä tai jättivät äänestämättä molemmissa vaaleissa. Siinä missä 22–24-vuotiaat todennäköisemmin siirtyivät äänestämättömyydestä äänestämään jotakin puoluetta (24 %), vaihtoivat 25–34-vuotiaat todennäköisimmin puoluetta (28 %) kaksien viimeisten vaalien välillä. Ikä vaikuttaa äänestyspäätökseen vakauttavasti useista eri syistä. Yksi syy on, että arvot ja mieltymykset vakiintuvat ihmisten ikääntyessä, ja heille syntyy psykologinen side tiettyyn puolueeseen. Toinen elämänkaareen yhdistyvä selitys on, että ikääntyesään yksilöitä todennäköisemmin ohjaa jokin yhteiskuntaryhmään linkittyvä, vakaa ideologinen suuntaus ja kiintymys sen sijaan, että heidän päätöksensä olisivat lyhytaikaisten tekijöiden ohjaamia. Sukupolvinäkökulma on toinen tapa pyrkiä ymmärtämään vahvaa sitoutumista tiettyyn puolueeseen. Vanhemmat sukupolvet olivat alttiimpia tiettyjen sosialisatioagenttien (kuten perheen, ystävien ja median) ja tapahtumien vaikutukselle formatiivisina vuosinaan, joka puolestaan vahvisti puolueuskollisuutta. Nuoremmat sukupolvet ovat sen sijaan korkeamman koulutustasonsa vuoksi puoluepoliittisesti itsenäisempiä (Rekker 2022). Äänestysaktiivisuutta tarkastellessa on havaittavissa heikko ei-lineaarinen suhde, mikä on linjassa aiempien vaalitutkimusten kanssa. Mahdollisia syitä sille, miksi nuoret aikuiset äänestävät epätodennäköisemmin, ovat siirtymävaihe aikuisuuteen sekä sukupolvierot, jotka johtuvat erilaisista sosialisatiokokemuksista (Highton ja Wolfinger 2001). Äänestysaktiivisuus on korkeampaa keski-ikäisten kohdalla, mutta tämän jälkeen poliittisen osallistumisen tasossa tapahtuu pieni lasku. Eläkeiän saavuttaneet saattavat kohdata liikkuvuuteen ja terveyteen liittyviä haasteita, jotka rajoittavat heidän kykyään osallistua vaaleissa (Smets ja van Ham 2013).

Kieliryhmien välillä on havaittavissa merkittävä ero puolueuskollisuudessa. Arviolta 65 prosenttia ruotsinkielisistä suomalaisista pysyi uskollisena samalle puolueelle kaksissa peräkkäisissä vaaleissa, kun suomen äidinkielekseen ilmoittaneista vain 50 prosenttia teki samoin. Kun muut tekijät otetaan regressioanalyysissä huomioon, havaitaan merkittävä, 15 prosenttiyksikön ero. Ruotsinkieliset suomalaiset olivat vakaampia ja äänestivät todennäköisemmin myös muun kielitaustan omaaviin äänestäjiin verrattuna. Havainnot eivät ole yllättäviä, ja ne ovat linjassa aiempien Suomessa toteutettujen tutkimusten ja tilastollisten raporttien kanssa. Suurimmaksi osaksi erot selittyvät ruotsalaisen kansanpuolueen kannattajien korkealla puolueuskollisuudella. Lisäksi havainnot resonoivat yleisemmän tutkimuskirjallisuuden kanssa. Kielivähemmistöihin kuuluvat äänestäjät ovat yleensä puolueuskollisempia ja heidän äänestysaktiivisuutensa on korkeampaa jaetusta ryhmäidentiteetistä

johtuen. Yksilöillä on tapana yhtenäistää poliittiset mieltymyksensä ja äänestyskäyttäytymisensä sen yhteiskuntaryhmän suhteen, joihin he kuuluvat. Etninen ryhmäidentiteetti toimii paitsi merkittävänä perustana poliittiselle mobilisaatiolle, myös informaatiokuplana poliittisia valintoja tehdessä. Siksi äänestäjät saattavat kerääntyä yhdistävän kieli-identiteetin ympärille ja äänestää johdonmukaisesti sitä puoluetta, joka parhaiten edustaa heidän etujaan kyseisen jakolinjan suhteen (Birnie 2007). Vierasta kieltä äidinkielenään puhuvat äänestäjät ovat hyvin erilaisia edeltäviin äänestäjäryhmiin verrattuna. Heistä arviolta vain joka neljännes oli uskollinen tietylle puolueelle, ja he todennäköisemmin jättivät äänestämättä.

7.4.2 Koulutus ja poliittinen kiinnostus

Koulutustason ja äänestyskäyttäytymisen välisessä yhteydessä on havaittavissa selkeä kaava. Puolueuskollisuus lisääntyy korkeamman koulutustason myötä: siinä missä kahdessa alimmassa luokassa puolueuskollisia on 47 prosenttia, on vastaava luku korkeimman koulutustason omaavassa luokassa 58 prosenttia. Tähän luokkaan lukeutuvat myös yliopistotason koulutuksen käyneet. Myös puolueen vaihtaminen lisääntyy korkeamman koulutustason myötä. Yli 25 prosentin ammattikorkeakoulutai yliopistotutkinnon suorittaneista ilmoittaessa vaihtaneensa puoluetta viimeisimpien kahden vaalin aikana, on samoin toiminut ainoastaan 17 prosenttia vastaajista, joilla ei ole ammatillista koulutusta. Vastaajista, joilla ei ole ammatillista koulutusta, kolmasosa jätti äänestämättä kahden viimeisimpien vaalien osalta joko toisissa tai molemmissa vaaleissa, kun taas vastaavasti yliopistotutkinnon suorittaneista näin toimi yksi kahdeksasta vastaajasta. Sama kaava toistuu myös poliittisen kiinnostuksen kohdalla. Poliitikasta erittäin kiinnostuneet vastaajat olivat puolueuskollisempia ja alttiimpia vaihtamaan puoluetta verrattuna vähemmän politiikasta kiinnostuneisiin vastaajiin. Äänestämättä jättämisen kohdalla tilanne on taas päinvastainen: politiikasta vähemmän kiinnostuneet jättävät todennäköisemmin äänestämättä.

Havainnot koulutustason ja poliittiseen kiinnostuksen synnyttämistä eroista äänestyskäyttäytymisessä ovat linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Koulutuksen ja poliittisen kiinnostuksen voidaan katsoa kertovan vastaajan poliittisen sivistyneisyyden tasosta, joka puolestaan indikoi alttiutta törmätä laajalla skaalalla erilaiseen poliittiseen informaatioon ja kykyä prosessoida tätä tietoa. Poliittisesti sivistyneemmät ovat taipuvaisempia osallistumaan politiikkaan ja luomaan vahvemman tunnesiteen tiettyyn puolueeseen. Verrattuna alhaisemman tietotason ja kiinnostuksen omaaviin äänestäjiin, he tämän vuoksi todennäköisemmin tukevat samaa puoluetta useissa eri vaaleissa (Dassonneville ja Grieb 2018). Poliitikkaa tarkemmin seuraavat ovat samalla todennäköisemmin ”kriittisiä kansalaisia”, jotka

siirtävät tukensa toiselle puolueelle, mikäli he ovat tyytymättömiä aiemmin tukensa kohteena olleen edustajan suoriutumiseen (van der Meer ym. 2012; Söderlund 2008). Äänestämättä jättämisen osalta tutkimukset ovat johdonmukaisesti osoittaneet, että koulutus ja poliittinen kiinnostus heijastuvat yksilötasolla korkeampana äänestysprosenttina. Kansalaisosallistumisen kannalta olennaiset kognitiiviset taidot sekä ymmärrys maan politiikan toiminnasta nostavat poliittisen osallistumisen tasoa (Kim 2023).

7.4.3 Vasemmisto–oikeisto ja liberaali–konservatiivi

Vasemmisto–oikeisto-itsesijoittumisella viitataan abstraktiin ideologiseen itseidentifiointiin. Pääasiallisesti tämä yhdistyy ideologiseen konfliktiin hallituksen roolista talousasioissa sekä taloudelliseen egalitarismiin yhteiskunnassa. Vastaajia pyydettiin vastaamaan seuraavaan kysymykseen: ”Politiikassa puhutaan joskus vasemmistosta ja oikeistosta. Käytämme asteikkoa, jossa nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja kymmenen eniten oikealla. Mihin sijoittaisitte itsenne?” Kuviossa 8 vastaajat on luokiteltu viiteen eri luokkaan: eniten vasemmalla (0–2), vasemmalla (3–4), keskellä (5), oikealla (6–7), eniten oikealla (8–10). Ihmiset, jotka ovat lähempänä ääripäitä, olivat todennäköisemmin uskollisia samalle puolueelle. Erot ovat suhteellisen pieniä, sillä asteikon keskivaiheilla ja sen molemmissa ääripäissä olevien välinen ero on noin 10 prosenttiyksikköä. Huomattavampi ero sen sijaan koskee ääri vasemmalla olevia äänestäjiä, jotka olivat vähemmän alttiita vaihtamaan puoluetta. Kun muut tekijät, kuten koulutus ja poliittinen kiinnostus kontrolloidaan, erot äänestysprosentissa ovat suhteellisen pieniä. Asteikon keskelle tai eniten vasemmalle itsensä sijoittavat jättivät todennäköisemmin äänestämättä. Näistä erityisesti ensimmäisenä mainitut näyttävät omaavan alhaisemman tietotason ja poliittisen kiinnostuneisuuden, jonka puolesta he myös todennäköisemmin jättävät vaaleissa äänestämättä.

Itsesijoittumista niin kutsutulle sosiokulttuuriselle liberaali–konservatiivi-akselille on mitattu samaan tapaan kuin edellä esiteltyä vasemmisto–oikeisto-itsesijoittumista. Liberalismi ja konservatismi viittaavat joukkoon poliittisia aatteita ja asenteita, jotka korostavat olemassa olevien perinteiden ja arvojen säilyttämistä. Äänestäjät, jotka sijoittavat itsensä asteikon liberaaliin pätyyn, todennäköisemmin priorisoivat yksilön vapautta ja kulttuurista muutosta, kun taas konservatiivisempaan päähän itsensä sijoittavat ovat taipuvaisempia kannattamaan perinteisten arvojen ja kulttuurin säilyttämistä. Puolueuskollisuus oli hieman alle 50 prosenttia niiden keskuudessa, jotka sijoittavat itsensä asteikon keskivaiheille tai liberaaliin pätyyn.

Puolueuskollisuus oli korkeinta (65 %) äärikonservatiiviseen päätyyn itsensä sijoittavien keskuudessa. Puoluetta vaihdettiin eniten kaikkein liberaalimpien keskuudessa (31 %) ja vähiten kaikkein konservatiivimpien keskuudessa (17 %). Tarkemmin tarkasteltaessa käy ilmi, että suuri osa liberaaleista äänestäjistä siirsi tukensa vasemmistoliitolta tai vihreiltä sosialidemokraateille maksimoidakseen SDP:n mahdollisuuden nousta vaalien suurimmaksi puolueeksi.

Vaikka itsesijoittuminen vasemmisto–oikeisto- ja liberaali–konservatiivi-asteikoilla ei selittänyt äänestyskäyttäytymistä Suomessa kovinkaan vahvasti, ovat havaitut jakaumat yleisesti ottaen linjassa tiettyjen teoreettisten olettamien kanssa. Lähempänä ideologisia ääripäitä olevat äänestäjät ovat yleensä ennustettavampia, koska he ovat paremmin perillä politiikasta ja heillä on vahvempia näkemyksiä verrattuna äänestäjiin, jotka sijoittavat itsensä asteikon keskivaiheille. Sama pätee poliittiseen osallistumiseen. Lähempänä ideologisia ääripäitä olevat äänestäjät äänestävät todennäköisemmin, sillä he ovat enemmän mukana politiikassa kuin välinpitämättömät, itsensä keskelle sijoittavat äänestäjät (Larcinese 2009).

7.5 Johtopäätökset

Tämän luvun lähtökohtana on ollut etenkin 2010-luvulla läntisessä Euroopassa havaittu kasvanut epävakaus vaalikäyttäytymisessä. Suomessa liikkuvuus vaaleissa ja äänestämättä jättäminen ovat korkeammalla tasolla kuin ennen vuotta 1991 (ks. Borg 2012). Luku aloitettiin tarkastelemalla äänestyskäyttäytymistä Suomessa 2000-luvun alusta lähtien. Viimeisimpiä kuusia eduskuntavaaleja tarkastellessa ei ole havaittavissa merkkejä erityisestä puoluesamastumisen vähentymisestä tai epävakauden lisääntymisestä vaaleissa. Vaikka puoluevaihtajien määrä on kasvanut jonkin verran vuodesta 2011 lähtien, näyttää heidän suhteellinen osuutensa valitsijakunnasta asettuneen noin 20 prosentin tuntumaan. Merkittävä määrä äänestäjistä myös vaihtelee äänestämisen ja äänestämättä jättämisen välillä tai päinvastoin, mutta heidän osuutensa säilyy noin 15–20 prosentissa. Jokseenkin sama määrä äänestäjiä näyttää jättävän äänestämättä peräkkäisissä vaaleissa, mikä tosin on korkea arvio olettaen, että usein äänestämättä jättävät ovat aliedustettuina äänestäjille suunnatuissa kyselyissä.

Kun tarkastellaan yksilötason selittäjiä äänestyskäyttäytymiselle vertailevasti vuosien 2019 ja 2023 vaaleissa tulokset osoittavat, että iältään vanhemmilla ja politiikkaa hyvin tuntevilla kansalaisilla on vakaammat puoluepreferenssit, ja he ovat taipuvaisempia pysymään uskollisina puolueelleen. He myös todennäköisesti äänestävät vaaleissa. Kuitenkin myös merkittävä osa puoluevaihtajista

näyttää olevan sekä iältään vanhempien että poliittisesti sivistyneempien äänestäjien joukossa. Jos he ovat tyytymättömiä, he todennäköisemmin tukevat toista puoluetta kuin jättävät kokonaan äänestämättä. Lisäksi ideologisten ääripäiden suuntaan kallistuvat ovat vakaampia puoluevalinnassaan ja äänestävät todennäköisemmin kuin ne henkilöt, jotka sijoittavat itsensä ideologisen asteikon keskivaiheille tai eivät sijoita itseään lainkaan. Kaikki vaalit ovat kuitenkin ainutlaatuisia. Itsensä arvoliberaaleiksi identifioivien liikehdintä oli poikkeuksetta vuonna 2023 laajempaa, mutta tämä johtui pääasiassa taktisesta äänestämisestä vihreiden ja vasemmistolii-ton kannattajien siirtäessä tukensa sosialidemokraateille.

LÄHTEET

- Birnir, J. (2007): The Dissimilar Effects of Cleavages on Electoral Politics in New Democracies. *American Journal of Political Science* 51(3), 602–619.
- Borg, S. (2020): Asiakysymykset ja äänestäjien liikkuvuus. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 240–259.
- Chiaromonte, A. ja V. Emanuele (2022): *The Deinstitutionalization of Western European Party Systems*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Dalton, R., S. Flanagan ja P. Beck (1984a): Political forces and partisan change. Teoksessa R. Dalton, S. Flanagan ja P. Beck (toim.): *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment*. Princeton: Princeton University Press, 451–476.
- Dalton, R., P. Beck ja S. Flanagan (1984b): Electoral change in advanced industrial democracies. Teoksessa R. Dalton, S. Flanagan ja P. Beck (toim.): *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment*. Princeton: Princeton University Press, 3–22.
- Dassonneville, R. (2016): Volatile Voters, Short-term Choices? An Analysis of the Vote Choice Determinants of Stable and Volatile Voters in Great Britain. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 26(3), 273–292.
- Dassonneville, R., A. Blais ja Y. Dejaeghere (2015): Staying With the Party, Switching or Exiting? A Comparative Analysis of Determinants of Party Switching and Abstaining. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 25(3), 387–405.
- Dassonneville, R. ja A. Grieb (2018): Partisanship and Political Sophistication During and Outside of Election Times: A Longitudinal Analysis Using the German SOEP Survey 1984–2012. *German Politics* 27(1), 44–65.
- Fieldhouse, E., J. Green, G. Evans, J. Mellon, C. Prosser, H. Schmitt ja C. Van der Eijk (2021): *Electoral Shocks: The Volatile Voter in a Turbulent World*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, A. (2020): The Evolution of Cleavage Voting in Four Western Countries: Structural, Behavioural or Political Dealignment? *European Journal of Political Research* 59(1), 68–90.
- Highton, B. ja R. Wolfinger (2001): The First Seven Years of the Political Life Cycle. *American Journal of Political Science* 45(1), 202–209.

- Kim, Y. (2023): Absolutely Relative: How Education Shapes Voter Turnout in the United States. *Social Indicators Research* 168, 447–469.
- Kriesi, H., E. Grande, R. Lachat, M. Dolezal, S. Bornschieer ja T. Frey (2008): *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larcinese, V. (2009): Information Acquisition, Ideology and Turnout: Theory and Evidence From Britain. *Journal of Theoretical Politics* 21(2), 237–276.
- Rekker, R. (2022): Young Trendsetters: How Young Voters Fuel Electoral Volatility. *Electoral Studies* 75, artikkeli 102425.
- Smets, K. ja C. van Ham (2013): The Embarrassment of Riches? A Meta-analysis of Individual-level Research on Voter Turnout. *Electoral Studies* 32(2), 344–359.
- Söderlund, P. (2008): Retrospective Voting and Electoral Volatility: A Nordic Perspective. *Scandinavian Political Studies* 31(2), 217–240.
- Söderlund, P. (2020): Electoral Volatility: Finland in a Comparative Perspective. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 461–476.
- Tillman, E. (2008): Economic Judgments, Party Choice, and Voter Abstention in Cross-national Perspective. *Comparative Political Studies* 41(9), 1290–1309.
- van der Meer, T., R. Lubbe, E. van Elsas, M. Elff ja W. van der Brug (2012): Bounded Volatility in the Dutch Electoral Battlefield: A Panel Study on the Structure of Changing Vote Intentions in the Netherlands During 2006–2010. *Acta Politica* 47(4), 333–355.
- van der Meer, T., E. van Elsas ja W. van der Brug (2015): Are Volatile Voters Erratic, Whimsical or Seriously Picky? A Panel Study of 58 Waves into the Nature of Electoral Volatility (The Netherlands 2006–2010). *Party Politics* 21(1), 100–114.

8 Ehdokas- ja puolueäänestäminen

Theodora Helimäki ja Åsa von Schoultz

8.1 Johdanto

Suomalaisessa vaalijärjestelmässä yhdistyvät suhteellinen edustuksellisuus monipaikkaisissa vaalipiireissä, avoimet listat ja pakollinen ehdokkaan äänestäminen. Näin ollen sekä puolue- että ehdokasvalinta ovat äänestäjän kannalta merkittäviä. Tasapaino kollektiivisen (puolueen) ja yksilöllisen (ehdokkaan) ulottuvuuden välillä tekee Suomesta poikkeavan verrattuna moniin muihin suhteellista vaalitapaa soveltaviin Euroopan maihin. Suomen vaalijärjestelmää on jopa kuvattu yhdeksi maailman ehdokaslähtöisimmistä (Raunio 2005).

Äänen antaminen yksittäiselle ehdokkaalle vaikuttaa merkittävästi politiikan dynamiikkaan. Se tekee ehdokkaista paitsi tunnetumpia ja merkityksellisempiä äänestäjille, myös riippuvaisempia äänestäjien tavoittamisesta. Äänestäjä voi osoittaa tyytymättömyytensä tehtyyn politiikkaan joko kollektiivisella tasolla äänestämällä eri puoluetta kuin edellisissä vaaleissa, tai yksilötasolla valitsemalla eri ehdokkaan kuin aiemmin, mutta samasta puolueesta (Karvonen 2014). Yksittäisten ehdokkaiden merkityksen korostuminen voi kuitenkin tehdä politiikasta äänestäjien näkökulmasta vaikeaselkoisempaa. Vaikka äänestäminen itsessään on helppoa – ainoa asia mitä vaaditaan, on ehdokasnumeron kirjoittaminen äänestyslipukkeeseen – itse numeron päättäminen voi olla vaikeaa (Cunow 2014). Ehdokaslistat ovat usein pitkiä, etenkin suurissa vaalipiireissä kuten Uudellamaalla, jossa vuoden 2023 eduskuntavaaleissa oli ehdolla 485 ehdokasta. Ehdokkaiden esittely aakkosjärjestyksessä sen sijaan, että he olisivat puolueen toivomassa järjestyksessä, lisää äänestäjien kognitiivista taakkaa entisestään.

Äänestäjille yleinen strategia laajasta ehdokasvalikoimasta selviämiseen on rajata valinta yhden tietyn tai muutaman eri puolueen ehdokkaisiin (Oscarsson ja Rosema 2019). Osalle äänestäjistä puolue on myös paljon tärkeämpi kuin yksittäinen ehdokas. Tässä luvussa pohditaan 1) Miten suomalaiset äänestäjät ovat painottaneet ehdokasta ja puoluetta ajan kuluessa? 2) Keitä ovat toisaalta puolueen ja toisaalta ehdokkaan merkitystä painottavat äänestäjät?

Myös heidän, jotka pitävät puoluetta ehdokasta tärkeämpänä, on valittava yksi ehdokas. Useimmat äänestäjistä näyttävät nojautuvan helposti havaittavissa olevaan tietoon eli niin kutsuttuihin vihjeisiin: näillä tarkoitetaan esimerkiksi nimen tunnistamista (Arter 2014), kokemusta edustajan tehtävästä (Dahlgard 2019) tai paikallisia siteitä (Shugart ym. 2005). Yksi tapa valita ehdokas helposti saatavaa tietoa käyttäen, on perustaa valintansa ehdokkaan sukupuoleen (Helimäki ym. 2023). Naisten osuus Suomen politiikassa on kohdannut vuosien mittaan kansainvälistä huomiota. Naisten osuus sekä valituista edustajista että johtavissa asemissa työskentelevistä poliitikoista on suhteellisen korkea. Koska naisten valinta ehdokkaaksi on ollut kasvussa viimeisten vuosikymmenten aikana Suomessa, tarkastelomme luvun lopuksi, minkälaiset äänestäjät valitsevat ehdokkaakseen naisen.

8.2 Kumpi on tärkeämpi – puolue vai ehdokas?

Vaikka yksittäisillä ehdokkailla on Suomessa näkyvä rooli, puolueiden rooli on politiikassa edelleen keskeinen. Kuten useimmissa muissa vakaisissa demokratioissa, parlamentaarinen työskentely on organisoitu puolueiden ympärille, hallitukset muodostetaan puolueiden voimasuhteiden mukaan, eduskunnassa äänestetään muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta yhteisten puoluelinjojen mukaisesti ja puheaika parlamentissa jaetaan puolueiden kesken. Puolueet ovat keskiössä niin politiikan organisoitumisessa kuin vaalitaisteluissa ja -voitoissa. Miten tämä suhteutuu yksittäisen ehdokkaan valintaan vaaleissa? Kumpi on äänestäjien näkökulmasta tärkeämpi, ehdokkaat vai puolueet?

Kysymys siitä, kumpi on äänestäjille merkityksellisempi, puolue vai ehdokas, on klassinen. Se on esitetty kaikissa vaalitutkimuskonsortion tutkimuksissa sen virallisesta aloituksesta vuodesta 2003 lähtien. Kysymys on ollut mukana myös aiemmissa erilaisten vaalien yhteydessä toteutetuissa äänestäjäkyselyissä 1960-luvulta lähtien (datalähteet ks. Söderlund 2023). Näin ollen pystymme tarkastelemaan äänestäjien prioriteettien kehitystä 60 vuoden ajanjaksolla. Näiden kuuden vuosikymmenen aikana politiikka on muuttunut paljon. Yksi merkittävimmistä muutoksista on perinteisten joukkopuolueiden ja yhteiskuntaryhmien, kuten SDP:n ja työnväenluokan, välisten yhteyksien heikkeneminen. Nämä yhteydet olivat vielä 1980-luvulla erittäin vahvoja (Tiihonen 2022). Myöhemmin on myös havaittu merkittävää laskua puolueiden jäsenten määrässä ja äänestysaktiivisuudessa. Tämä puolueiden ja äänestäjien välisen yhteyden heikkenemisen trendi on tunnistettu myös monissa muissa maissa erityisesti 1990-luvulla ja vuosituhannen vaihteessa. Yleinen tulkinta on, että puolueiden ja niiden ohjelmien vaikutus puolue- ja ehdokasvalinnalle on vähentynyt, kun taas puoluejohtajien tai muiden yksittäisten poliitikkojen merkitys on kasvanut. Trendiä kutsutaan politiikan henkilöitymiseksi (Karvonen 2014). Tämä trendi on myös linjassa kuvion 9 kanssa, joka osoittaa ehdokkaiden merkityksen kasvaneen puolueiden kustannuksella kuluvan vuosituhannen aikana.

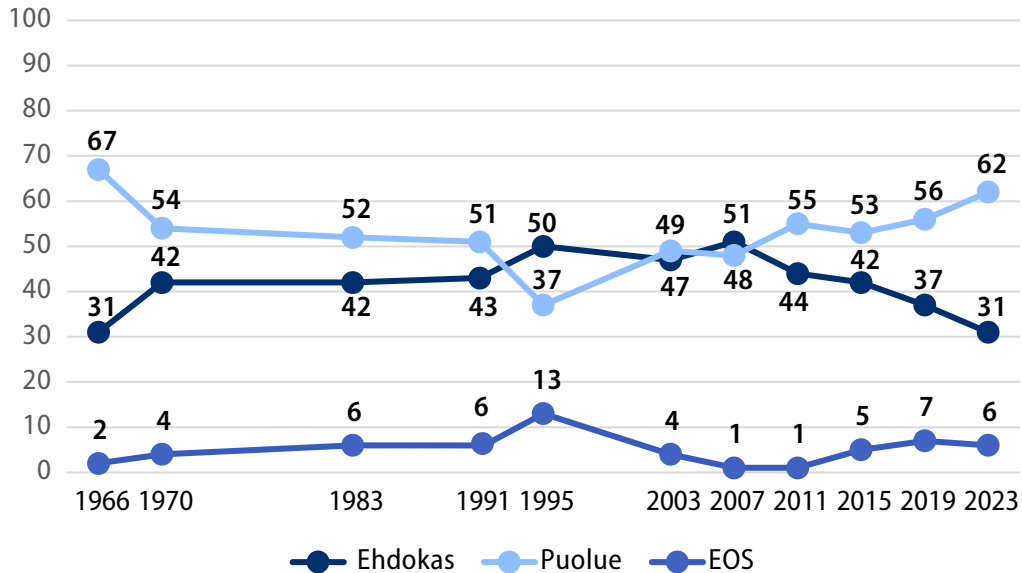
Yksi mahdollinen selitys ehdokkaiden merkityksen korostumiselle tiettyinä ajanjaksoina voi löytyä hallituskokoonpanoista. Etenkin vuosien 2003 ja 2007 hallitus- ja oppositiokokoonpanoja voidaan pitää yllättävinä. Esimerkiksi vuonna 2003 sekä kokoomus että vasemmistoliitto olivat oppositiossa, vaikka kyseiset puolueet edustavat talouspoliittisen ideologisen jakolinjan kahta ääripäätä (puolueiden ideologisesta sijoittumisesta, ks. esim. Isotalo ym. 2023). Vuonna 2007 puolestaan muodostettiin hallitus, jossa olivat mukana kokoomus ja vihreät. Myöskään nämä puolueet eivät sijoitu ideologisesti lähelle toisiaan. Puolueiden välisten erojen heikentyminen on mahdollisesti vaikuttanut kansalaisten näkemykseen siitä, kuinka merkittäviä puolueiden väliset erot lopulta olivat, jos ne kaikki kuitenkin kykenivät päätöksentekoon yhdessä.

Vuoden 2011 jälkeen, jolloin perussuomalaiset tekivät merkittävimmän läpimurtonsa, trendi on kuitenkin kääntynyt ja tänä päivänä puolueiden merkitys nähdään suurempana kuin koskaan aiemmin – kaksi kolmannesta kansalaisista pitää puoluetta ehdokasta tärkeämpänä. Syy tähän voi löytyä puolueiden välisten erojen korostumisesta, ja jopa puoluekentän polarisoitumisesta, vuoden 2023 vaalien aikana (Isotalo ym. 2023). Polarisoitumisella tässä viitataan siihen, että konsensuksen sijaan keskitytään enemmän konfliktiin (mikä on kuitenkin Suomessa suhteellisen pienimuotoista verrattuna muihin polarisoituneempiin poliittisiin järjestelmiin, ks. Kawecki 2022). Tällä konfliktihakuisuudella oli mahdollisia vaikutuksia myös äänestäjien prioriteetteihin. Moni voi kokea puolueen yhä tärkeämmäksi omien etujen ajajaksi ehdokkaiden sijaan. Osa tutkijoista myös esittää, että yhteiskuntaryhmien ja puolueiden välille on muodostumassa uusia yhteyksiä, jotka liittyvät asumiseen kaupunki- ja maaseutualueilla (Gimpel ym. 2020), tietyn koulutustason saavuttamiseen (Marks ym. 2023) tai sukupuoli-identiteetteihin (Oshri ym. 2023).

Lisäksi viimeaikaiset kehityskulut suomalaisessa politiikassa ovat saattaneet vaikuttaa puolueen merkityksen korostumiseen. Taloudellisten kriisien ja selkeämpien vasemmisto–oikeisto-hallituskokoonpanojen kautta kysymykset taloudesta ja sosiaalietuksista ovat olleet vahvasti esillä (Isotalo 2023). Näin ollen vahvempia jakolinjoja ja tietynlaista hallitus–oppositio-blokkiutumista on ollut havaittavissa (Paloheimo ja Borg 2020; Sipinen ym. 2023). Vastakkainasettelu on nostanut puolueiden yleistä merkitystä politiikan teossa esille, ja näin lisännyt puolueiden merkitystä myös äänestäjän näkökulmasta. Tämä puolestaan johtaa puolueuskollisuuden kasvamiseen. Lisäksi ikääntyneemmällä äänestäjäkunnalla voi olla oma suosikki-puolueensa, jota äänestetään vaaleista toiseen. Yleisemmin puolue saattaa olla ilmeisempi valinta monelle, tai ainakin se, joka valitaan ensimmäiseksi äänestyspäättöstä tehtäessä.

Kuvio 9. Oliko puolue vai ehdokas tärkeämpi äänestäjälle äänestyspäätöstä tehdessä (%).

Lähteet: Eduskuntavaalitutkimukset vuosilta 2003–2023; Söderlund 2023.

Kuviosta puuttuu pois vuoden 1999 datan, sillä kysymysasettelu oli kyseisenä vuonna erilainen. Tämä voisi aiheuttaa vääristymää tuloksissa.

Jotta ymmärtäisimme paremmin, ketkä äänestävät puolue, ja ketkä ehdokas edellä, tarkastelemme seuraavaksi äänestäjien taustaominaisuuksia. Taulukossa 28 on esitetty ristiintaulukointi äänestäjien taustaominaisuuksista ja siitä, oliko heille äänestäessä puolue vai ehdokas tärkeämpi. Taulukosta käy ilmi, että nuorimmat äänestäjät pitävät puoluetta tärkeämpänä. Tämä saattaa johtua etenkin ensiker-taa äänestävien kohdalla siitä, että puolue on huomattavasti helpompi valita kuin ehdokas sen sisällä. Myös korkeammin koulutetut äänestävät puolue edellä. Tässä syynä voi olla syvempi ymmärrys suomalaisesta vaalijärjestelmästä – puolueella on loppupeleissä paljonkin merkitystä sen kannalta, kuinka monta paikkaa eduskun-nassa on puolueen ehdokkaille jaossa. Myös politiikasta vahvasti kiinnostuneiden joukosta suurin osa (78 %) pitää puoluetta ehdokasta tärkeämpänä. Poliitiikasta vahvemmin kiinnostuneet saattavat seurata myös vaaliuutisointia, jossa vuoden 2023 eduskuntavaalien osalta käytiin paljon keskustelua puolueen merkityksestä ja taktisesta äänestämisestä (Kestilä-Kekkonen ja Sipilinen 2023; Sipilinen ym. 2023).

Kiinnitettäessä huomiota äänestäjien ideologioihin, on huomattavissa mielenkiintoinen lainalaisuus. Itsensä eniten vasemmalle tai oikealle sijoittavien äänestäjien mielestä puolueella on merkitystä. Sama pätee myös liberaali–konservatiivi- arvoulottuvuudella. Trendi näyttäisi seuraavan polarisoitumisen logiikkaa. Lisäksi on huomioitava, että suurin osa puolueista, ja näin ollen myös niiden kannattajista, ei sijoitu ideologisten ulottuvuuksien ääripäihin vaan niiden keskivaiheille. Kun tarkastellaan puolueiden kannatuskohtaisia eroja, huomataan, että suurimman painoarvon puoluevalinnalle antavat kokoomusta (eniten oikealla), perussuomalaisia (konservatiivisin), vasemmistoliittoa (eniten vasemmalla) ja vihreitä kannattavat äänestäjät (liberaalein). Näin ollen äänestäjien ideologinen itsesijoittuminen ja puoluekanta näyttäisivät noudattavan samanlaista, puolueen merkitystä korostavaa trendiä.

Toinen mielenkiintoinen huomio, joka nousee puoluekannan kohdalla esiin, koskee keskustan kannatusta. Melkein yhtä moni keskustan kannattajista pitää puoluetta yhtä tärkeänä kuin ehdokasta. Tässä on havaittavissa suuri muutos 2000-luvun alkuun verrattuna, jolloin puolueen kannatuksen ja puolueen merkityksen välinen suhde oli paljon suuremmassa roolissa äänestäjien näkökulmasta (vrt. esim. Westinen 2012). Keskustan kannattajien keskuudessa onkin havaittavissa päinvastainen trendi suhteessa yleiseen puolueiden merkityksen kasvuun.

Taulukko 28. Ristiintaulukointi äänestäjien taustaominaisuuksista ja siitä, oliko heille äänestäessä puolue vai ehdokas tärkeämpi (%).

	Puolue	Ehdokas	N
Kaikki	66	34	5052
Sukupuoli			
Mies	67	33	2001
Nainen	66	34	2004
Ikä			
18–24	80	20	335
25–34	71	29	466
35–44	75	25	600
45–54	65	35	662
55–64	56	44	659
65+	63	37	1285
Koulutus			
Perusaste	64	36	761
Toinen aste	64	36	1604
Alin korkeakoulu	64	36	398
Alempi korkeakoulu	72	29	552
Ylempi korkeakoulu	75	25	596
Poliittinen kiinnostus			
Hyvin kiinnostunut	78	22	875
Jonkin verran kiinnostunut	65	35	2248
Vähän kiinnostunut	59	40	797
Ei kiinnostunut	52	48	64
Vasemmisto–Oikeisto			
Vasemmisto	83	17	448
Vasemmisto–Keskusta	65	35	630
Keskusta	54	46	443
Oikeisto–Keskusta	62	38	910
Oikeisto	72	28	1225

	Puolue	Ehdokas	N
Liberaali–Konservatiivi			
Liberaali	82	18	654
Liberaali–Keskusta	65	35	669
Keskusta	61	39	609
Konservatiivi–Keskusta	64	36	800
Konservatiivi	74	26	608
Puoluekanta			
KD	57	43	150
Kesk.	52	48	410
Kok.	70	30	764
PS	74	26	730
RKP	66	34	150
SDP	69	31	732
Vas.	76	24	257
Vihr.	74	26	258
Liik.	52	48	83
Muut	68	32	99

Taulukossa vasemmisto–oikeisto- ja liberaali–konservatiivi-ulottuvuudet on koodattu seuraavasti (asteikko 0–10) 0–2 = vasemmisto / liberaali; 3–4 = vasemmisto–keskusta / liberaali–keskusta; 5 = keskusta; 6–7 = oikeisto–keskusta / konservatiivi–keskusta; 8–10 = oikeisto / konservatiivi.

8.3 Ehdokasvalinta

Ehdokkaiden määrä, josta äänestäjien tulee valita itselleen sopivin, on Suomessa jopa vaikuttavan suuri. Kevään 2023 eduskuntavaaleihin asetui ehdolle yhteensä 2424 ehdokasta. Ehdokkaiden suuri määrä kuvastaa sitä, että puolueiden kannattaa asettaa ehdolle niin monta ehdokasta kuin vaalilaki sallii (von Schoultz 2018). Tämä mahdollistaa suurimman mahdollisimman äänisaaliin kullekin puolueelle. Vaikka ehdokkaalla ei käytännössä olisi mitään mahdollisuuksia tulla valituksi, lasketaan jokainen hänen saamansa ääni kuitenkin puolueen yhteiseen pottiin. Puolueen vaalipiirikohtainen kannatus määrittää, kuinka monta paikkaa kullekin puolueelle tulee kustakin vaalipiiristä. Ehdokasasettelulla on näin ollen suurikin merkitys vaaleissa menestymisen kannalta.

Ehdokaskeskeiset vaalitavat voivat kuitenkin näyttäytyä monimutkaisina. Äänestäjien näkökulmasta ehdokkaiden suuri määrä tekee äänestyspäätöksestä vaikean, koska perustellun valinnan tekeminen vaatii tutustumista laajaan joukkoon ehdokkaita ja heidän mielipiteitään. Juuri tämän vuoksi Suomen vaalijärjestelmä onkin äänestäjän näkökulmasta vaativampi kuin monen muun maan vaalijärjestelmä, joissa on usein mahdollista äänestää vain puoluelistaa valitsematta yksittäistä ehdokasta (André ym. 2012; Marsh 1985).

Ehdokaskeskeisissä järjestelmissä on mahdollista puhua kahdesta erityyppisestä edustuksellisuuden muodosta – substantiivisesta ja deskriptiivisestä edustuksesta. Substantiivisella edustuksella viitataan siihen, että valittu päätöksentekoon osallistuva henkilö puhuu valitsijoidensa puolesta heitä kiinnostavissa asiakysymyksissä ja tekee päätöksiä heidän sijastaan (Pitkin 1967). Deskriptiivinen edustus puolestaan viittaa ideaan siitä, että päätöksentekijöiden tulisi edustaa kansansa ominaisuuksia, eli keskiössä eivät ole asiakysymykset vaan johonkin yhteiskuntaryhmään kuuluminen (mt.). Nämä kaksi edustuksellisuuden muotoa eivät sulje toisiaan pois, vaan ovat usein kytköksissä toisiinsa – jotkut ryhmäominaisuudet saattavat lisätä luotettavuutta sen ryhmän asiakysymysten edustuksesta päätöksenteossa. Esimerkkinä tästä voisi olla se, että naisehdokkaan koetaan pystyvän parhaiten edustamaan naisille tärkeitä kysymyksiä (Phillips 1995).

8.4 Naisehdokkaan valinta

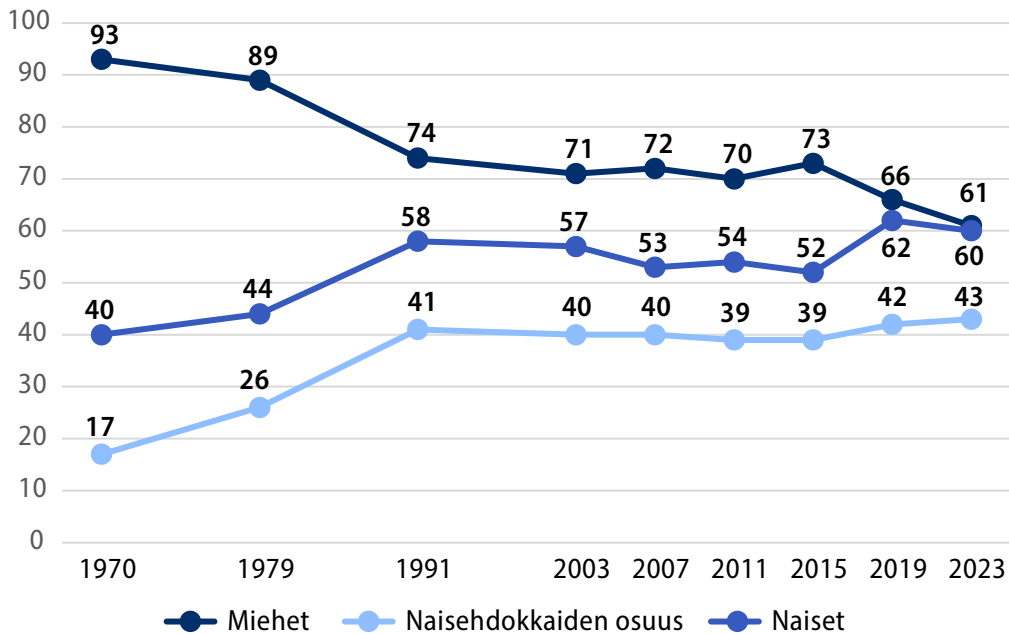
Ehdokaslähtöisissä vaalijärjestelmissä, joissa yksittäisten ehdokkaiden saamat äänet määrittävät, ketkä ehdokkaista tulevat valituiksi, äänestäjillä ja heidän käyttäytymisellään on suora vaikutus deskriptiivisen edustuksen tasoon. Sukupuolen merkitys ehdokasvalinnan perustana voi kuitenkin vaihdella äänestäjäryhmien välillä. Tämä voi johtua joko ryhmätietoisuudesta tai ryhmän sisäisestä vinoumasta, mutta se voi olla myös yksinkertaisesti seurausta tiedostamattomasta ehdokkaan sukupuolen hyödyntämisestä oikopolkuna tilanteessa, jossa poliittista tietoa on liikaa ja ehdokkaita on suuri määrä (yhteenvetona ks. Goodyear-Grant ja Croskill 2011). Erityisesti alhaisemman poliittisen kompetenssin omaaville kansalaisille ehdokkaan sukupuoli voi toimia heuristisena työkaluna, mikäli he uskovat sukupuoleen yhdistyvän tietyt persoonallisuuspiirteet, ideologiset kannat ja pätevyyden (Dolan 2014). Niiden suomalaisten äänestäjien osuus, jotka ilmoittavat sukupuolen ratkaisevaksi piirteeksi ehdokasvalinnassa, on kuitenkin alle 10 prosenttia (Helimäki ja von Schoultz 2024). Tämä viittaa siihen, että sukupuoli toimii pääasiassa tiedostamattomana oikotienä omia valintoja vaaleissa punnittaessa.

Usein kuitenkin oletetaan, että samaa sukupuolta koskevan äänestämisen taustalla vaikuttaa halu substantiaalisesta edustuksesta eli edustuksesta, jossa on kyse tietyn ryhmän eduista, ja äänestäjät tekevät päätelmiä ehdokkaiden kannoista näitä etuja koskien sukupuolensa pohjalta (ks. esim. Dolan 2014; Rosenthal 1995; Sambonmatsu 2002).

Merkittävää on, että halu deskriptiivistä edustusta kohtaan ei ole yhtä vahva kaikilla äänestäjillä, ja näiden kysymysten saama painoarvo näyttäisi yhdistyvän sukupuolirooleja koskeviin kantoihin. Kirjallisuudessa käsitettä ”sukupuoli-ideologia” (engl. gender ideology) käytetään viittaamaan yksilöiden kantoihin miesten ja naisten roolista yhteiskunnassa (ks. Campbell ja Erzeel 2018, 94). Sukupuolesta riippumatta jotkut ihmiset ovat konservatiivisempia sukupuoli-ideologian suhteen: he tukevat siten perinteisiä sukupuolirooleja eivätkä todennäköisesti äänestä naispuolisia ehdokkaita. Toisaalta ne, jotka ovat edistyksellisiä sukupuoli-ideologian suhteen, eivät näe ongelmaa naispuolisten ehdokkaiden äänestämisessä (Erzeel ja Caluwaerts 2015, 269).

Varhaislapsuudesta lähtien yksilöt altistuvat sukupuolistereotyyppioille eli ajatuksille siitä, millaisia miehet ja naiset todennäköisesti ovat (Bussey ja Bandura 1999), mikä voi vaikuttaa merkittävästi äänestäjien preferensseihin ehdokkaan sukupuolen suhteen (Dolan 2014; Sanbonmatsu 2002). Vaikka monet yhteiskunnat ympäri maailmaa ovat yleisesti ottaen muuttuneet tasa-arvoisemmiksi, perinteiset oletukset sukupuolesta kuten se, että politiikka on miesten maailma, pysyvät ja luovat ennakkoluuloja naisia kohtaan (Fox ja Smith 1998). Esimerkiksi Sanbonmatsu (2002) on havainnut niiden, jotka uskovat miesten soveltuvan paremmin politiikkaan ja olevan parempia ”kovilla” aloilla (rikollisuus ja ulkoasiat) suosivan miespuolisia ehdokkaita. Useimmat tutkimukset viittaavat siihen, että miehet ovat vähemmän taipuvaisia äänestämään naisehdokasta kuin naiset (Holli ja Wass 2010; Erzeel ja Caluwaerts 2015). Miehillä on siten vahva taipumus äänestää miespuolisia ehdokkaita, mikä näyttää liittyvän enemmän alitajuisiin perinteisiin ja tapoihin kuin sukupuolitietoisuuden ilmaisuun tai aitoon haluun deskriptiivisestä tai substantiaalisesta edustuksesta (Rosenthal 1995; Holli ja Wass 2010).

Kuvio 10. Samaa sukupuolta äänestäneiden osuus 1970–2023 (%). Lähteet: vuodet 1970–1991 Holli ja Wass 2009; vuosien 2003–2023 Eduskuntavaalitutkimukset.

Sukupuoli ei aiemman tutkimuksen valossa ole merkityksellisen ehdokasvalinnassa. Mutta se ei selity ainoastaan tarjonnan kautta, jonka on kansainvälisessä tutkimuksessa todettu olevan kytköksissä naisehdokkaan valitsemiseen (Pikkala 2020). Vaikka vuonna 2023 naisehdokkaiden osuus oli 0,9 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuoden 2019 vaaleissa, naisia valittiin eduskuntaan vuonna 2023 (46 %) vähemmän kuin vuonna 2019 (47 %) (Pikkala 2020; Tilastokeskus). Näin ollen voidaan todeta, ettei tarjonta ole ainut eduskuntavaaleissa vaikuttava tekijä, vaan naisehdokkaiden valinnalle voi löytyä monia selityksiä.

Tarkastelemalla kuviota 10 nähdään, että 1970–1990-luvuilla naisehdokkaiden määrä kasvoi merkittävästi (naisehdokkaiden määrä kasvoi 90-luvun alussa kattamaan 41 % ehdolle asettuvista, kun se 70-luvun alussa kattoi vain 17 %). Samalla on huomattavissa naisehdokasta äänestäneiden naisten osalta nousua, ja miesten osalta puolestaan laskua. Suomessa etenkin 1980-luvulla naisten äänestämiseninnoisuus nousi korkeammaksi kuin miesten (Pikkala 2020) ja samalla ehdolle asettui yhä enemmän naisia. 1990-luvun alusta naisten osuus eduskuntavaaleissa ehdolle lähtevistä ehdokkaista ei ole muuttunut merkittävästi. Huomattavaa kuitenkin on, että etenkin viimeisten kaksien vaalien aikana naiset ovat yhä aktiivisemmin äänestäneet samaa sukupuolta olevaa ehdokasta. Miesäänestäjien keskuudessa taas samaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestetään jopa 10 prosenttiyksikköä vähemmän 2000-luvun alkuun verrattuna.

Eduskuntavaalien 2023 jälkeisessä kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin, olivatko he valmiita paljastamaan ketä äänestivät juuri käydyissä eduskuntavaaleissa. Ehdokasvalintansa paljastaneita vastaajia oli yhteensä 3360 eli 59,2 prosenttia kyselyihin 2 ja 3 vastanneista. Jotta saisimme mahdollisimman tarkan kuvan äänestäjien ja ehdokaiden taustaominaisuuksien vertailusta, yhdistimme ehdokasrekisteridatan kyselytutkimusaineistoon. Näin tulokset eivät ole riippuvaisia äänestäjien subjektiivisesta arviosta, vaan ne ovat aineistopohjaisia. Taulukko 29 esittää ristiintaulukoinnin tulokset koskien sitä, minkälaiset äänestäjät valitsivat naisehdokkaan sen perusteella, ketä he ilmoittivat äänestäneensä.

Taulukko 29. Minkälaiset äänestäjät valitsivat naisehdokkaan sen suhteen, ketä he ilmoittivat äänestäneensä.

Äänestäjän ominaisuudet	%	N
Sukupuoli		
Mies	43	1206
Nainen	62	1128
Ikä		
18–24	59	249
25–34	50	343
35–44	45	430
45–54	58	437
55–64	54	360
65+	50	514
Koulutus		
Perusaste	50	310
Toinen aste	50	938
Alin korkeakoulu	56	229
Alempi korkeakoulu	48	394
Ylempi korkeakoulu	59	438
Poliittinen kiinnostus		
Hyvin kiinnostunut	54	576
Jonkin verran kiinnostunut	54	1320
Vähän kiinnostunut	45	419
Ei kiinnostunut	18	17

Äänestäjän ominaisuudet	%	N
Vasemmisto–Oikeisto		
Vasemmisto	74	297
Vasemmisto–Keskusta	62	381
Keskusta	50	217
Oikeisto–Keskusta	48	549
Oikeisto	44	755
Liberaali–Konservatiivi		
Liberaali	66	500
Liberaali–Keskusta	54	436
Keskusta	53	316
Konservatiivi–Keskusta	44	443
Konservatiivi	41	372
Puoluekanta		
KD	56	93
Kesk.	38	215
Kok.	46	534
PS	45	462
RKP	44	118
SDP	67	400
Vas.	69	183
Vihr.	67	198
Liik.	35	48
Muut	50	56

Ensimmäinen havainto, kuten deskriptiivisen edustuksen mukaan saattaa odottaa, on, että naiset äänestävät naisehdokkaita miehiä useammin (43 % miesäänestäjistä valitsi naisehdokkaan). Kuitenkin naisäänestäjistä vain noin kaksi kolmesta äänesti naista, joten sukupuoli ei itsessään vaikuta olevan selittävä tekijä naisehdokkaiden suosiolle. Ylemmän korkeakoulun käyneet äänestivät naista todennäköisemmin kuin alemman koulutustason omaavat. Tässäkään ero ei kuitenkaan muihin koulutustasoteisiin verrattuna ole huomattavan suuri.

Poliittisen kiinnostuksen kohdalla voidaan sen sijaan huomata ero erittäin kiinnostuneiden sekä jokseenkin ja vähemmän kiinnostuneiden välillä. Edellisen vaalikauden (2019–2023) aikana suomalaisessa politiikassa totuttiin näkemään naispoliitikkoja korkeissa viroissa, mikä on saattanut vaikuttaa äänestäjien innokkuuteen äänestää naisehdokkaita. Etenkin pääministeri Sanna Marin nousi kansainväliseen suosioon. Tämä heijastuu muun muassa siinä, että hän sai kasvatettua omaa äänisaalistaan edellisiin vaaleihin verrattuna (16 540 ääntä enemmän kuin 2019 vaaleissa, Yle 2023). Poikkeuksellista tämä on siksi, että historiallisesti hallituspuolueet ja niiden edustajat saavat vähemmän ääniä seuraavissa vaaleissa (ks. esim. Paloheimo ja Borg 2020).

Äänestäjien ideologisissa itsesijoituksissa on myös havaittavissa kehityskulkuja siinä, ketkä äänestävät todennäköisemmin naisehdokasta. Eniten vasemmalle itsensä sijoittavista äänestäjistä 74 prosenttia äänesti naisehdokasta, kun taas eniten oikealle itsensä sijoittavista äänestäjistä vain 44 prosenttia valitsi naisehdokkaan. Tämä tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan riippumatta sukupuolesta, ideologisesti vasemmalle itsensä sijoittavat äänestäjät valitsivat vuoden 2011 ja 2019 eduskuntavaaleissa naisehdokkaan (Helimäki ym. 2023). Liberaali-konservatiivi-arvoulottuvuudella voidaan myös havaita eroja. Äänestäjistä, jotka sijoittavat itsensä eniten liberaaliin päätyyn naista äänesti 66 prosenttia, kun taas eniten konservatiiviseen päätyyn itsensä sijoittaneista samoin teki 41 prosenttia. Tämä on myös linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jossa on havaittu etenkin liberaalien naisäänestäjien äänestävän naisehdokasta (Helimäki ym. 2023). Arvopohjainen ja ideologinen sijoittuminen ovat tärkeitä myös substantiivisen edustuksen kannalta. Naisehdokkaiden oletetaan kykenevän paremmin huolehtimaan tasa-arvoisuudesta (liberalismi) sekä yhteiskunnalliseen hyvinvointiin liittyvistä asioista (vasemmistolaisuus) (Dolan 2014; Sanbonmatsu 2002).

Suuri osa SDP:n, vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajista valitsi naisehdokkaan. Sama oli havaittavissa vuoden 2019 eduskuntavaaleissa (Pikkala 2020). Nämä puolueet myös asettivat listoilleen eniten naisehdokkaita suhteessa miesehdokkaisiin molempina vaalivuosina (Tilastokeskus 2023). Tarjonnan lisäksi tämänkaltaisen äänestyskäyttäytyminen on odotettavissa, mikäli oletamme, että äänestäjä äänestää ideologisesti itsellensä sopivinta puoluetta (esim. Isotalo ym. 2020). Oletus siis on, että mikäli äänestäjä sijoittaa itsensä eniten vasemmalle, hän todennäköisemmin äänestää vasemmistoliiton tai SDP:n ehdokasta. Puolue ja ideologia eivät kuitenkaan ole aina täysin sijaistettavissa. Aiempi tutkimus (Helimäki ym. 2023) osoittaa, että ideologialla on vahva merkitys naista äänestäessä, mutta puoluesidonnaisuudella ei ole samanlaista vaikutusta.

Mielenkiintoista on kuitenkin havaita, että myös kristillisdemokraattien kannattajat äänestivät enemmän naisehdokkaita (56 %) kuin miesehdokkaita, vaikka puolue sijoittuu konservatiiviseen päähän arvoulottuvuutta. Tämä ei kuitenkaan ole historiallisesti yllättävää, sillä kristillisdemokraateilla on pidempi historia sekä laajasta naisehdokkuudesta, että vahvasta naisehdokkaiden valinnasta (ks. esim. Pikkala 2020). Liike Nytin ja keskustan kannattajista vain noin joka kolmas valitsi naisehdokkaan. Nämä puolueet ovat ideologisella kartalla keskellä, joten vähäinen naisehdokkaiden valinta on hieman yllättävä. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kumpikin puolue myös asettaa vähemmän naisia ehdolle (Pikkala 2020).

8.5 Lopuksi

Suomalainen vaalijärjestelmä on verrattain monimutkainen (Söderlund ym. 2021). Siinä äänestäjä usein käy läpi kaksivaiheisen päätöksen, jossa hänen on valittava sekä puolue, että sen sisältä ehdokas, jota äänestää. Tämänkaltainen kahtiajako näyttäytyy joko ehdokkaan tai puolueen priorisointina. Suomessa on ajan saatossa nähty, että poliittisen ilmapiirin mukaan äänestettäessä joko puolue tai ehdokas on noussut tärkeämmäksi. Viime vuosikymmenten aikana puolueiden erottuminen toisistaan ja politiikan polarisoituminen ovat kasvattaneet puolueiden merkitystä äänestäjille. Tarkastellessa äänestäjien taustaominaisuuksia huomamme, että etenkin politiikasta kiinnostuneiden kohdalla puolue on ehdokasta tärkeämpi. Sama pätee äänestäjiin, jotka sijoittavat itsensä ideologisiin ja arvopohjaisiin ääripäihin.

Ehdokaskeskeisessä vaalijärjestelmässä on kuitenkin huomioitava myös ehdokkaat ja etenkin ne taustaominaisuudet, jotka tekevät ehdokkaasta äänestäjille houkuttelevan. Puolueiden listoilla on monipuolisesti erilaisia ehdokkaita, jotta voidaan varmistaa mahdollisimman laaja kannatus. Aiempi tutkimus Suomesta ja muista ehdokaskeskeisistä järjestelmistä osoittaa, että monella eri henkilöön liittyvällä ominaisuudella, kuten iällä, sukupuolella, ulkonäöllä ja aiemmalla kokemuksella politiikasta on merkitystä (ks. esim. Berggren ym. 2010). Koska ehdokaskeskeisissä järjestelmissä usein on suuret määrät ehdokkaita, joiden joukosta valita, keskitytään usein mahdollisimman helposti saatavilla oleviin tietoihin, joiden pohjalta ehdokasvalinta tehdään. Viimeisissä vaaleissa etenkin sukupuoli on ollut merkityksellisesti esillä.

Suomi on erottautunut muista maista, etenkin kuluneen eduskuntakauden aikana sillä, että sitä ovat johtaneet naispoliitikot. Historiallisesti Suomella on ollut naispoliitikkoja pidempään ja enemmän kuin monessa muussa maassa. Naiset ovat viimeiset 40 vuotta äänestäneet enenevässä määrin oman sukupuolensa edustajia, kun taas miehet ovat äänestäneet oman sukupuolensa edustajia vähenevässä määrin. Vaikka naisten määrä puolueiden listoilla on kasvanut, se ei yksin selitä, miksi naispoliitikoista on tullut suosituimpia. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella, ketkä valitsivat naisehdokkaan. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa, samaan tapaan kuin aiemmissa vaaleissa, äänestäjän ideologisella itsesijoittumisella vaikuttaa olevan eniten merkitystä naisehdokkaan valinnan kannalta. Oli kyse sitten deskriptiivisestä tai substantiivisesta edustuksesta tai sukupuolistereotyyppioista, eniten vasemmalla olevat ja eniten liberaaleiksi identifioituvat äänestäjät valitsivat naisehdokkaan.

LÄHTEET

- André, A., B. Wauters ja J-B. Pilet (2012): It's not only about lists: explaining preference voting in Belgium. *Journal of election, parties and public opinion* 22(3), 293–313.
- Arter, D. (2014): Clowns, "Alluring ducks" and "Miss Finland 2009": The value of 'celebrity candidates' in an open list PR voting system. *Representation* 50(4), 453–470.
- Berggren, N., H. Jordahl ja P. Poutvaara (2010): The looks of a winner: Beauty and electoral success. *Journal of Public Economics* 94(1–2), 8–15.
- Bussey, K. ja A. Bandura (1999): Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review* 106(4), 676–713.
- Campbell, R. ja S. Erzeel (2018): Exploring Gender Differences in Support for Rightist Parties: The Role of Party and Gender Ideology. *Politics and Gender* 14(1), 80–105.
- Cunow, S. (2014): *Vote Choice in Complex Electoral Environments. Dissertation for the Degree Doctor of Philosophy in Political Science.* UC Davis.
- Dahlgaard, J. (2016): You just made it: Individual incumbency advantage under Proportional Representation. *Electoral Studies* 44, 319–328.
- Dolan, K. (2014): Gender Stereotypes, Candidate Evaluations, and Voting for Women Candidates: What Really Matters? *Political Research Quarterly* 67(1), 96–107.
- Erzeel, S. ja D. Caluwaerts (2015): Is It Gender, Ideology or Resources? Individual-Level Determinants of Preferential Voting for Male or Female Candidates. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 25(3), 265–283.
- Fox, R., ja E. Smith (1998): The Role of Candidate sex in Voter Decision-Making. *Political Psychology* 19(2), 405–419.
- Gimpel, J., N. Lovin, B. Moy ja A. Reeves (2020): The urban-rural gulf in American political behavior. *Political behavior* 42, 1343–1368.
- Goodyear-Grant, E. ja J. Croskill (2011): Gender affinity effects in vote choice in Westminster systems: Assessing "flexible" voters in Canada. *Politics & Gender* 7(2), 223–250.
- Helimäki, T. J. Sipinen, P. Söderlund ja Å. von Schoultz (2023): Voting for a woman: ideology and gendered candidate choice in Finland. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*.

- Helimäki, T. ja Å. von Schoultz (2024): How to find a needle in a haystack: Which candidate characteristics matter for voters' choice of candidate? Teoksessa Å. von Schoultz ja K. Strandberg (toim.): *Political behaviour in contemporary Finland: Studies of voting and campaigning in a candidate oriented political system*. London: Routledge, 173–189.
- Holli, A., ja H. Wass (2009): Sukupuoli ja äänestäminen. Teoksessa H. Paloheimo (toim.): *Vaalit yleisödemokratiassa: Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampereen University Press, 126–148.
- Holli, A. ja H. Wass (2010): Gender-based voting in the parliamentary elections of 2007 in Finland. *European Journal of Political Research* 49(5), 598–630.
- Isotalo, V. (2023): Hallituspuolueiden ideologinen kongruenssi. *Vaalivälähdykset 2023:11*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/hallituspuolueiden-ideologinen-kongruenssi/>, 5.1.2024.
- Isotalo, V., P. Söderlund ja Å. Bengtsson (2020): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 288–307.
- Isotalo, V., T. Helimäki, Å. von Schoultz ja P. Söderlund (2023): Suomalainen äänestäjä 2003–2023. *Vaalivälähdykset 2023:13*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/suomalainen-aanestaja-2003-2023/>, 5.1.2024.
- Karvonen, L. (2014): *Parties, Governments and Voters in Finland. Politics under Fundamental Societal Transformation*. Colchester: ECPR Press.
- Kawecki, D. (2022): End of consensus? Ideology, partisan identity, and affective polarization in Finland 2003–2019. *Scandinavian Political Studies* 45(4), 478–503.
- Kestilä-Kekkonen, E. ja J. Sipilinen (2023): Taktinen äänestäminen. *Vaalivälähdykset 2023:10*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/taktinen-aanestaminen/>, 5.1.2024.
- Marks, G., D. Attewell, L. Hooghe, J. Rovny ja M. Steenbergen (2023): The social bases of political parties: A new measure and survey. *British Journal of Political Science* 53(1), 249–260.
- Marsh, M. (1985): The voters decide?: Preferential voting in European list systems. *European Journal of Political Research* 13(4), 365–378.
- Oscarsson, H. ja M. Rosema (2019): Consideration set models of electoral choice: Theory, method, and application. *Electoral Studies* 57, 256–262.
- Oshri, O., L. Harsgor, R. Itzkovitch-Malka ja O. Tuttnauer (2023): Risk aversion and the gender gap in the vote for populist radical right parties. *American Journal of Political Science* 67(3), 701–717.
- Paloheimo, H. ja S. Borg (2020): Hallitus- ja oppositioaseman yhteys kansalaisten puoluevalintoihin. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 124–147.

- Phillips A. (1995): *The Politics of Presence*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Pikkala, S. (2020): Naiset eduskuntavaaleissa ja sukupuolen merkitys äänestämässä. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastomuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 80–102.
- Pitkin, H. (1967): *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Raunio, T. (2005): Finland: One Hundred Years of Quietude. Teoksessa M. Gallagher ja P. Mitchell (toim.): *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 473–490.
- Rosenthal, C. (1995): The Role of Gender in Descriptive Representation. *Political Research Quarterly* 48(3), 599–611.
- Sanbonmatsu, K. (2002): Gender stereotypes and vote choice. *American Journal of Political Science* 40(1), 20–34.
- Shugart, M., M. Valdin ja K. Suominen (2005): Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation. *American Journal of Political Science* 49(2), 437–449.
- Sipinen, J., V. Tynkkynen, A. Tiihonen, M. Rökköläinen ja M. Poutanen (2023): Podcast: Nuorten tutkijoiden eduskuntavaalien jälkilölyt. *Politiikasta*, 19.6.2023. <https://politiikasta.fi/podcast-nuorten-tutkijoiden-eduskuntavaalien-jalkiloylyt/>, 5.1.2024.
- Söderlund, P. (2023): Puolue vai ehdokas? Muutokset äänestäjien prioriteeteissa 1966–2019. *Vaalivälähdykset 2023:5*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/puolue-vai-ehdokas-muutokset-aanestajien-prioriteeteissa-1966-2019/>, 5.1.2024.
- Söderlund, P., Å. von Schoultz ja A. Papageorgiou (2021): Coping with complexity: Ballot position effects in the Finnish open-list proportional representation system. *Electoral Studies* 71, artikkeli 102330.
- Tiihonen, A. (2022): *The Mechanisms of Class-Party Ties among the Finnish Working-Class Voters in the 21st Century*. Omakustanne: Väitöskirja.
- Tilastokeskus (2023): Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa 2 424 ehdokasta. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8mtc631zy620dutmo93xkoc>, 5.1.2024.
- von Schoultz, Å. (2018): Electoral Systems in Context: Finland. Teoksessa E. S. Herron, R. Pekkanen ja M. Shugart (toim.): *The Oxford Handbook of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 601–626.
- Westinen, J. (2012): Keskustan vaalitappio – Menetetyn kannatuksen taustatekijät. Teoksessa S. Borg (toim.): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 211–226.
- Yle (2023): Eduskuntavaalitutkimus 2023: Tulospalvelu. <https://vaalit.yle.fi/ev2023/tulospalvelu/fi/electoral-districts/7/candidates/16/>, 5.1.2024.

9 Harkintajoukot ja taktinen äänestäminen

Elina Kestilä-Kekkonen, Josefina Sipilinen ja Jussi Westinen

9.1 Johdanto

Perustuslain hengen mukaisesti suurimman puolueen puheenjohtaja aloittaa hallitusneuvottelut. Siksi puolueiden niin sanotulla maaliintulojärjestyksellä on merkitystä. Näin oli erityisesti vuoden 2023 eduskuntavaaleissa, joissa osa hallituskoalitiovaihtoehdoista oli suljettu pois jo vaaleihin mentäessä, sillä SDP, vihreät ja vasemmistoliitto kieltäytyivät hallitusyhteistyöstä perussuomalaisten kanssa. Koska kolmen suurimman puolueen kilpailutilanne oli vaalien loppumetreille saakka äärimmäisen tasainen, taktinen äänestäminen nousi loppukampanjan keskeiseksi puheenaiheeksi.

Taktinen äänestäjä äänestää toista puoluetta kuin sitä, josta eniten pitää, ajaakseen lyhyen aikavälin instrumentaalisia tavoitteita. Tavoitteena voi olla esimerkiksi vaikuttaa siihen, mikä puolue lähtee eduskuntavaalien jälkeen muodostamaan hallitusta, tai kuka tulee valituksi presidentinvaalien toiselle kierrokselle. Tavoitteena voi olla myös nimenomaisesti estää jonkin epämieluisan puolueen nousu suurimmaksi puolueeksi ja hallituksen muodostajaksi.

Taktinen äänestäminen perustuu äänestäjien näkemykseen vaalien kilpailutilanteesta, mutta tähän näkemyksen muodostumiseen vaikuttavat vahvasti sekä puolueet kampanjoinnissaan että media mielipidemittauksillaan. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa SDP pyrki puheenjohtajansa Sanna Marinin johdolla ensinnäkin kaventamaan äänestäjien harkintajoukkoa korostamalla hallituksen ja opposition vastakkainasettelua, ja toisekseen nostamaan SDP:n vihervasemmistolaisten äänestäjien harkintajoukon kärkeen korostamalla puolueen mahdollisuutta nousta pääministeripuolueeksi.

Sanna Marin vetosi äänestämään SDP:tä argumentoimalla, että muussa tapauksessa maahan tulee kokoomuksen ja perussuomalaisten muodostama oikeistohallitus, joka ajaa kovaa leikkauspolitiikkaa. Kuten tässä luvussa myöhemmin tuodaan esille, kokoomus ja etenkin perussuomalaiset olivatkin 2023 eduskuntavaalitutkimusaineiston mukaan epäsuosittuja vihreistä ja vasemmistoliitosta pitävien äänestäjien keskuudessa. Kuvaavaa on, että vielä syksyllä 2022 oikeistohallitus ei ollut edes valittavien vaihtoehtojen joukossa, kun kansalaisilta kysyttiin heidän mieltymyksiään hallituspohjasta. Valittavana oli esimerkiksi keskustaoikeistolainen (Kok.+PS+Kesk.) pohja (Kunnallisalan kehittämissäätiö 2022). Oikeistohallitus vaihtoehtona aktualisoitui vasta lähempänä vaaleja, millä lienee ollut merkitystä myös vaalitaktikoinnin ja strategisen äänestämisen kannalta. SDP:n kampanjointi sai lisävahvistusta sekä Yleisradion että Helsingin Sanomien mielipidemittauksista, jotka osoittivat kolmen kärjen, SDP:n, kokoomuksen ja perussuomalaisten, olevan vaalitaistelussa lähes tasoissa.

Tässä luvussa tarkastelemme aluksi sitä, kuinka laajaa taktinen äänestäminen oli vuoden 2023 eduskuntavaaleissa, eli 1) kuinka suuri osuus äänestäjistä valitsi jonkin toisen puolueen kuin sen, josta piti eniten. Tämän jälkeen tarkastelemme, 2) kuinka suuresta joukosta puolueita äänestäjät valintansa tekivät ja 3) mitkä tekijät vaikuttivat harkintajoukkojen laajuuteen.

9.2 Taktinen äänestäminen ja harkintajoukon muodostuminen

Taktisessa äänestämisessä vain ehdokkaan tai puolueen voitolla, ei niinkään voittomarginaalilla, on merkitystä, ja se koskeekin usein vain tiettyjä vaaleja ja tiettyä kilpailutilannetta. Parhaat voitonmahdollisuudet omaava ehdokas tai puolue koetaan tilapäisesti parhaaksi vaihtoehdoksi. Taktinen äänestäjä myös olettaa, että hänen valintansa voi realistisesti olla mukana vaikuttamassa vaalien lopputulokseen (Fisher 2004) etenkin, jos moni muukin äänestää samalla tavoin taktisesti. Vaikka taktisessa äänestämisessä korostuu usein vaalikohtaisuus ja tilapäisyys, se voi muuttaa puolueiden suosituimmuusjärjestystä pidemmällä tähtäimellä (Bølstad ym. 2013).

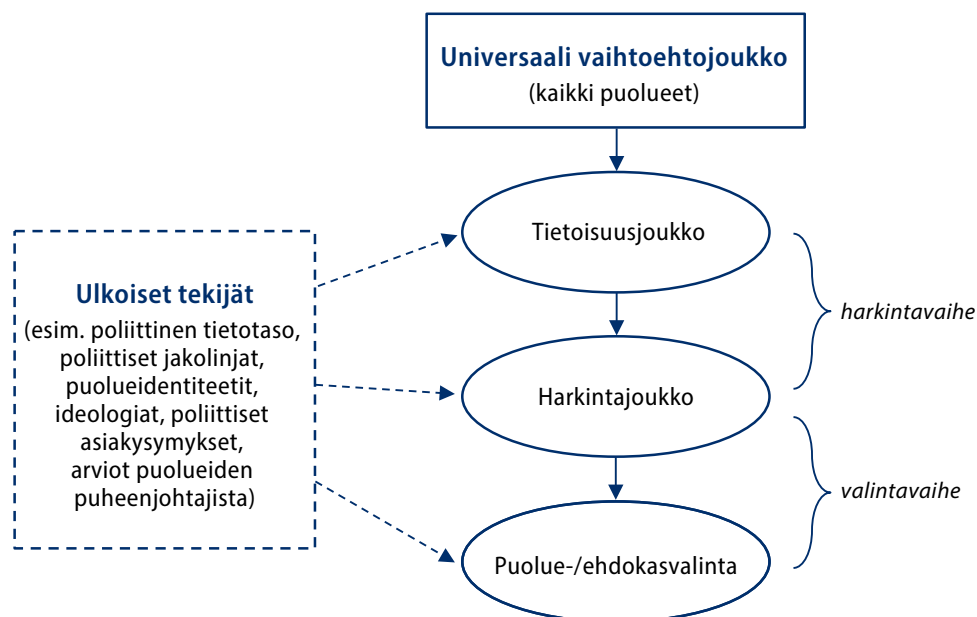
Taktinen äänestäminen ei tapahdu arvotyhjiössä, ja siitä puhuttaessa olisi aina pohdittava, kuinka merkittävä askel äänestäjälle on ylipäättään äänestää jotakin muuta puoluetta kuin eniten pitämänsä. Mahdollista on, että äänestäjä pitää useammasta puolueesta yhtä paljon, ja että vaaliasetelma vaikuttaa siihen, mille puolueelle hän äänensä lopulta antaa.

Viimeaikainen tutkimus on osoittanut, että äänestäjällä on tietty harkintajoukko (engl. consideration set), josta hän valitsee äänestämänsä puolueen tai ehdokkaan. Kaikki mahdolliset vaihtoehdot muodostavat niin sanotun universaalien vaihtoehtojoukon (engl. universal set). Kuitenkaan äänestäjä ei välttämättä ole tietoinen kaikista mahdollisista vaihtoehdoista, ja siksi ns. tietoisuusjoukko (engl. awareness set) määrittää sen, miten hän oman vaihtoehtojoukkonsa hahmottaa. Varsinainen harkintajoukko, eli ne vaihtoehdot, joita äänestäjä pitää mahdollisena, on osa tätä tietoisuusjoukkoa (Shocker ym. 1991; Oskarson ym. 2015; 2016; kuvio 11).

Äänestäjä etenee puoluetta valitessaan usein kaksivaiheisesti (Rekker ja Rosema 2019). Niin kutsutussa harkintavaiheessa äänestäjillä saattaa olla useita mahdollisia vaihtoehtoja, joita he voisivat äänestää (kuten kuluttajalla on erilaisia tuotteita, joita hän voisi ostaa). Tämän joukon muodostumisessa äänestäjän ideologinen läheisyys puolueisiin tai ehdokkaisiin on keskeistä, eikä se muodostu satunnaisesti. Harkintajoukon koostumukseen vaikuttavat siten ennen kaikkea poliittiset vedenjakajat ja niiden merkitys poliittisessa järjestelmässä. Harkintajoukko ei kuitenkaan välttämättä sisällä kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja, vaan se voi rajautua jo alkuvaiheessa äänestäjän tuntemiin puolueisiin (ks. esim. Nedungadi 1991). Valintavaiheessa yksi vaihtoehto harkintajoukosta tulee valituksi (kuluttajatermein valittu tuote laitetaan ostoskoriin), ja lopulliseen valintaan vaikuttavat merkittävästi vaalikohtaiset tekijät, kuten vaalien kilpailutilanne. Äänestäjä rinnastuu valintaa tehdessään kuluttajaan myös siinä, että hän operoi yksilöllisesti markkinoilla, jota ohjaavat yhä vähemmän poliittinen sosialisatio ja yhteinen mediaympäristö (Oscarsson ja Rosema 2019).

Kuvio 11. Äänestäjän harkintajoukon muodostuminen ja puoluevalinta. Lähde: Oscarsson ja Rosema 2019.

9.3 Harkintajoukot monipuoluejärjestelmissä

Harkintajoukolla on merkitystä erityisesti monipuoluejärjestelmissä, joissa vaihtoehtoja on useita, eivätkä puolueet ole ideologisesti yhtä kaukana toisistaan kuin kaksipuoluejärjestelmissä. Puolueet eivät aja enää voimakkaasti tiettyjen yhteiskuntaryhmien intressejä. Luokkaäänestäminen ja puoluesamastuminen ovat heikentyneet, äänestäjäkunnan liikkuvuus lisääntynyt ja puoluejärjestelmät pirstaloituneet (Oscarsson ja Rosema 2019). Äänestäjien harkintajoukot ovat ainakin lyhyellä aikavälillä melko vakaita: ruotsalaisia ja alankomaalaisia äänestäjiä tarkastelleen tutkimuksen mukaan 81 prosenttia heidän harkintajoukkonsa puolueista pysyi vuoden tarkastelujakson aikana samoina (Rekker ja Rosema 2019). Fragmentoituneet ja moniin ristiriitautottuvuuksiin perustuvat monipuoluejärjestelmät ovat myös äänestäjille haasteellisia taktikoinnin monimutkaisuuden vuoksi. Silti tyypillisesti vajaan 10 prosenttia äänestäjistä on äänestänyt taktisesti hallituskoalitioon vaikuttamiseksi suhteellista vaalitapaa käyttävissä monipuoluejärjestelmämaissa (Lago 2012; Verthé ja Beyens 2018). Äärimmäinen esimerkki on Belgia, jossa on federalistinen järjestelmä, kieli- ja aluejaon mukaiset erilliset puoluejärjestelmät Flanderissa ja Valloniassa, monimutkainen ristiriitautottuvuus rakenne, ylisuurten koalitionhallitusten perinne sekä hankalat ja vaikeasti ymmärrettävät hallitusneuvottelut. Tästä huolimatta 7–9 prosenttia belgialaisäänestäjistä on ollut määriteltävissä taktisiksi äänestäjiksi (emt.).

Harkintajoukon muodostumista ohjaavat sekä ideologia että asiakysymysomistajuus (Karlsen ja Aardal 2016; van der Meer ja Damstra 2022). Asiakysymysomistajuudella tarkoitetaan sitä, millä tavalla eri asiakysymykset ja puolueet yhdistyvät äänestäjien silmissä. Sen ohjaava vaikutus jo harkintajoukkoa muodostettaessa on sitä suurempi, mitä tärkeämpänä äänestäjä asiakysymystä pitää. Asiakysymysomistajuus vaikuttaa paitsi äänestäjien harkintajoukkoihin ja niiden sisäiseen järjestykseen, myös puolueiden käyttäytymiseen. Puolue saavuttaa asiakysymysomistajuuden silloin, kun äänestäjät assosioivat asiakysymyksen siihen kaikkein vahvimmin ja katsovat puolueen myös olevan pätevin hoitamaan tätä poliittikalohkoa. Vaalikamppailussa nousee esille teemoja, jotka ovat toisille puolueille vahvempia kuin toisille, ja äänestäjät arvioivat oman harkintajoukkonsa puolueiden uskottavuutta näiden teemojen osalta. Puolueet pyrkivät puolestaan kääntämään keskustelun itselleen vahvoihin teemoihin parantaakseen asemaansa äänestäjien harkintajoukoissa (Walgrave ym. 2015). Karlsenin ja Aardalin (2016) mukaan erityisesti sillä on merkitystä, että puolue kykenee olemaan uskottava toimija useassa eri asiakysymyksessä (ns. kumulatiivinen asiakysymysomistajuus). Ollakseen uskottavia hallituskoalitiokumppaneita, puolueiden on toisin sanoen kyettävä ottamaan kantaa asiakysymyksiin, jotka sijaitsevat myös eri poliittisilla vedenjakajilla.

Suomalaisia äänestäjiä tarkasteltaessa on melko selkeää, mille puolueille tiettyjä asiakysymyksiä korostavien äänet keskittyvät. SDP:llä on ollut asiakysymysomistajuus köyhydessä, syrjäytymisessä, työttömyyden hoidossa ja työllisyyspolitiikassa. Myös vasemmistoliitto on ollut uskottavaksi koettu toimija köyhyyden ja työttömyyden saralla. Kokoomus on saanut tunnustusta valtiontalouden, verotuksen ja velkaantumisen hoitajana. Perussuomalaiset on ottanut haltuunsa poikkeuksellisen vahvasti omistajuuden maahanmuuttoa koskeissa asiakysymyksissä, ja se on hyötynyt myös profiilistaan EU-kriittisenä puolueena. Keskusta on saanut tunnustusta yrittäjyyteen liittyvissä asioissa, mutta toisaalta niin ovat myös kokoomus ja perussuomalaiset. Keskustalla on ollut asiakysymysomistajuutta aluepolitiikkaan liittyvissä asioissa, mutta ne eivät kuulu äänestäjäkunnan kärkihuolenaiheisiin yhteiskunnassa. Vihreät on puolestaan erottautunut uskottavuudellaan vahvasti lähinnä ympäristöpolitiikkaan ja ilmastonmuutokseen liittyvissä asiakysymyksissä ja RKP vähemmistöjen oikeuksia koskeissa asioissa. Huomionarvoista on myös, että äänestäjät eivät läheskään aina äänestä sitä puoluetta, jonka he kokevat parhaiten hoitavan vakavimpana pitämäänsä yhteiskunnallista ongelmaa. (Borg 2012; 2020)

Puolueet tavoittelevat laajaa uskottavuutta eri asiakysymyksissä, ja yleispuoluekehitys on osaltaan vauhdittanut tätä kehitystä (ks. esim. Mickelsson 2007). Kumulatiivista asiakysymysomistajuutta voidaankin lähestyä niin, että Suomen kaltaisessa monipuoluejärjestelmässä puolueiden on varottava profiloitumasta liikaa yhteen politiikkasektoriin, kuten maahanmuutto-, identiteetti- tai ympäristöpolitiikkaan, varsinkin jos se tapahtuu äänestäjäkunnassa perinteisesti merkittävimpien sosiaali- ja talouspolitiikan kustannuksella. Laaja profiili lisää myös hallituskoalitiokelpoisuutta.

Vuoden 1987 jälkeen kaikki keskeiset ristiriitaulottuvuudet on Suomessa ylitetty hallitusta muodostettaessa ja kaikki puolueet ovat olleet ”hallituskelpoisia”. Samaan hallitukseen ovat mahtuneet muun muassa oikeistolaisin ja vasemmistolaisin eduskuntapuolue, EU-myönteisin ja EU-kieltein puolue ja arvoliberaalein ja arvokonservatiivisin puolue (Pitkänen ja Westinen 2019). Toisaalta kolme viimeisintä hallitusohjelmakautta (2015, 2019 ja 2023) ovat osoittaneet vasemmisto-oikeistoluottuvuuden merkityksen. Ne ovat olleet suljettuja koalitioita (ks. Paloheimo ja Wiberg 2004) siinä merkityksessä, että oppositiossa ei ole ollut yhtään keski suurta tai suurta puoluetta, joka sijoittuisi hallituspuolueiden väliin tällä ulottuvuudella. Samalla hallituspuolueet ovat olleet usein kuuluneet useamman äänestäjän harkintajoukkoon (kokoomus, perussuomalaiset ja keskusta sekä SDP, vihreät ja vasemmistoliitto).

Harkintajoukon koon kasvaminen voidaan käänteisessä mielessä nähdä puolueuskollisuuden vähenemisenä ja äänestäjien liikkuvuuden lisääntymisenä. Puolueiden määrä on kasvanut Länsi-Euroopan maiden parlamenteissa ja uusia haastajia on noussut vanhojen puolueiden rinnalle (Bale ja Rovira Kaltwasser 2021; de Vries ja Hobolt 2020). Aiempi tutkimus on osoittanut vanhempien äänestäjien harkintajoukkojen olevan suppeampia (Rekker ja Rosema 2019). Mitteregger (2023) osoittaa, että nuoremmat kohortit (1990-luvun alusta 2010-luvun puoleen väliin mennessä syntyneet), jotka ovat sosiaalistuneet politiikkaan kohtalaisen pirstoutuneiden puoluejärjestelmien ympäröimänä, ja joiden puoluevalinta ei ole yhtä vakiintunut, sisällyttävät harkintajoukkoonsa todennäköisesti enemmän puolueita kuin tätä vanhemmat kohortit. Lisäksi nuoremmat kohortit sisällyttävät todennäköisemmin harkintajoukkoonsa puolueita, jotka ovat sijoittuneet enemmän ääripäihin sosiokulttuurisella liberaali-konservatiivi-arvoulottuvuudella. Sosioekonomisella vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella heidän harkintajoukkonsa ovat vanhempia kohortteja laajempia. Tulos on yhdenmukainen sen kanssa, että nuoremmat äänestäjäskupolvet kiinnittyvät moninaisemmin poliittisille vedenjakajille ja heidän näkemyksensä ovat vähemmän kiinnittyneitä sosioekonomiseen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuteen (Pollock ym. 2015). Nuoret äänestäjät myös lykkäävät vanhempia äänestäjiä useammin äänestyspäätöstään, ja ovat herkempiä vaihtamaan äänestämäänsä puoluetta vaaleista toiseen (Lisi 2022).

Vaalitutkimuksen klassikko, *The American Voter* (Campbell ym. 1960), esitti, että pidempiaikainen poliittinen sosialisatio ja psykologinen kiinnittyminen tiettyihin puolueisiin vaikuttaa lyhytaikaisiin tekijöihin, kuten äänestäjän asenteisiin ja siihen, miten hän arvioi ehdokkaita. Tällaisia pidempiaikaisia tekijöitä ovat sosiodemografiset ominaisuudet, kuten sukupuoli, etninen tausta ja yhteiskuntaluokka, sekä puoluesamastuminen ja poliittinen ideologia. Lyhytaikaisia tekijöitä ovat ehdokaiden kampanjointi ja yksittäiset asiakysymykset (Lewis-Beck 2008). Dassonnevillen (2016) mukaan lyhytaikaisten tekijöiden korostuminen on kuitenkin enemmän suhteellista kuin absoluuttista, ja johtuu siitä, että pidempiaikaiset rakenteelliset tekijät ovat menettäneet merkitystään. Toisaalta on osoitettu, että lyhytaikaisilla tekijöillä, kuten esimerkiksi talouden heilahteluilla, on vaikutusta erityisesti liikkuvien äänestäjien käyttäytymiseen. Siten lyhytaikaiset tekijät ovat usein huomattavasti merkityksellisempiä niille äänestäjille, joiden harkintajoukkoon kuuluu useita puolueita (Oscarsson ja Oskarson 2019).

Tämän vuoksi myös taktisen äänestämisen arviointi on vaikeaa, sillä puoluevalinta voi strategisen harkinnan lisäksi tai sijasta perustua yhtä hyvin puolueiden kantoihin vaalikampanjan aikana esiin nousevissa asiakysymyksissä tai puolueiden suoriutumiseen vaalikaudella. Toisaalta on huomattava, etteivät äänestäjät välttämättä käytä samoja kriteerejä valitessaan puolueita harkintajoukkoonsa ja tehdesään lopullista puoluevalintaa (Oscarsson ja Rosema 2019). Harkintajoukko saattaa

esimerkiksi muodostua sen perusteella, miten puolueet suhtautuvat ympäristöky-symyksiin, mutta lopullisen päätökseen voivat vaikuttaa puoluejohtajien suoriutu-minen vaalikeskusteluissa, vaalien agendalle nousevat asiakysymykset tai taktinen äänestäminen. Puolueiden näkökulmasta niiden on siksi käytävä vaalikampan-jan aikana ikään kuin kaksi taistelua: päästävä ensin ihmisten harkintajoukkoon ja tultava vielä valituksi äänestäjän harkitsemien vaihtoehtojen joukosta (Steenbergen ja Willi, 2019).

Vaali- ja puoluejärjestelmä ovat merkittäviä äänestäjien harkintajoukkojen kannalta. Harkintajoukkojen tarkastelu onkin olennaisempaa Suomen kaltaisissa suhteel-lista vaalilupaa käyttävissä monipuoluejärjestelmissä kuin esimerkiksi Ison-Britan-nian ja Yhdysvaltojen kaksipuoluejärjestelmissä, joissa enemmistövaalitapa rajoittaa harkintajoukkojen laajuutta (Oscarsson ja Rosema 2019). Yhtä lailla monipuoluejär-jestelmissä esimerkiksi Ruotsin kaltainen voimakas blokkipolitiikka, jossa vaaleihin ei mennä sammutetuina lyhdyin, vaikuttaa äänestäjien harkintajoukkoihin. Saman-kaltaista kehitystä on havaittu esimerkiksi Alankomaissa, jossa äänestäjät äänes-tävät vahvasti vasemmisto- ja oikeistoblokin mukaisesti (van der Meer ym. 2012). Lisäksi erityisesti alueellisissa vaaleissa puolueiden voimasuhteet, voimavarat ja kampanjakoneiston suuruus eri vaalipiireissä vaihtelevat, ja tämä muovaa osaltaan äänestäjien harkintajoukkoja ja niiden laajuutta (Wilson 2008).

Myös Suomessa on otettu askeleita kohti blokkipolitiikkaa. Tätä kehitystä on edistänyt merkittävästi puoluejärjestelmän murros vuoden 2011 ”jytkyvaaleista” lähtien, jolloin perussuomalaiset nousi pienestä puolueesta suureksi ja on pysynyt sellaisena siitä lähtien. Perussuomalaisten oikeistolaistuminen äänestäjäkunnassa käynnistyi vaalikaudella 2015–2019 (Pitkänen ja Westinen 2016; Isotalo 2023), ja myös puoluetasolla se on lähestynyt erityisesti kokoomuksen talous- ja sosiaali-poliittista linjaa, mikä on luonut blokkiasetelmaa entistä selkeämmäksi. Samalla vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjät ovat siirtyneet kohti vasenta laitaa. Myös liberaali–konservatiivi-jako on noudatellut kaavaa, jossa SDP, vihreät ja vasemmis-toliitto ovat omassa leirissään ja kokoomus, perussuomalaiset ja keskusta omassaan (emt.). Äänestäjät ovat alkaneet tuntea aikaisempaa suurempaa etäisyyttä niitä puolueita kohtaan, jotka edustavat päinvastaisia yhteiskunnallisia arvoja kuin äänestäjä itse. Perussuomalaisten kannattajat ovat suhtautuneet yhä penseämmin muihin puolueisiin, ja muiden puolueiden äänestäjät ovat alkaneet suhtautua yhä negatiivisemmin perussuomalaisiin – kokoomuksen kannattajia lukuun ottamatta (Westinen ym. 2020). Vihreiden, vasemmistoliiton ja SDP:n kannattajat arvioivat toistensa puolueita positiivisesti ja vielä positiivisemmin kuin vielä vuonna 2015.⁵

5 Täten on ollut perusteltua puhua affektiivisista blokeista: omaa puolueblokkia kohtaan tunnetaan sympatiaa ja toista puolueblokkia kohtaan vieroksuntaa ja jopa vastenmielisyyttä (Kekkonen ja Ylä-Anttila 2021).

Kun vielä vuoden 2023 vaaleja kehysti velka- ja talouskeskustelu sekä oikeiston ja vasemmiston mittelo siitä, millaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan Suomella on varaa, oli ilmeistä, että näitä vaaleja käytiin hyvin paljon blokkiasetelmista käsin.

9.4 Harkintajoukkojen tutkiminen ja mittaaminen

Äänestäjien harkintajoukkoja on tutkittu kyselytutkimuksissa pääsääntöisesti kolmella tavalla (Oscarsson ja Rosema 2019). Ensinnäkin äänestäjiltä voidaan kysyä, mitä puolueita tai ehdokkaita he harkitsivat äänestävänsä vaaleissa. Äänestäjiä voidaan pyytää myös laittamaan puolueet tai ehdokkaat henkilökohtaiseen preferenssijärjestykseen. Kolmanneksi voidaan käyttää niin sanottuja ”lämpömittarikysymyksiä” (arvio puolueesta/ehdokkaasta), joiden avulla voidaan selvittää valitsijan harkintajoukkoa huomioimalla puolueet, jotka hän arvottaa suhteessa korkeimmalle.

Äänestäjän päätöksentekoprosessin havainnointi ei ole mahdollista poikkileikkausaineistolla, vaan se vaatii vähintään kaksivaiheisen paneeliaineiston (Oscarsson ja Rosema 2019). Kuitenkin poikkileikkausaineistolla, kuten Eduskuntavaalitutkimus 2023 -aineistolla, voidaan tutkia sitä, kohdistuiko valinta harkintajoukossa äänestäjälle mieluisimpaan puolueeseen, ja miten valitsijat suhtautuivat muihin puolueisiin kuin siihen, jota he äänestivät. Tämän tyyppiseen analyysiin soveltuvat aineiston sisältämät lämpömittarikysymykset, joista selviää, mistä puolueista äänestäjät pitivät eniten asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa ”ei pidä ollenkaan” ja 10 tarkoittaa ”pitää erittäin paljon”⁶. On toki huomattava, että kyselyn toteuttaminen vaalien jälkeen on saattanut vaikuttaa siihen, miten vastaaja arvioi puolueita: oma puoluevalinta on saattanut nousta lämpömittariasteikolla myös mieluisimmaksi. Mieluisimman puolueen lisäksi onkin mielekästä tarkastella äänestäjän harkintajoukon kokoa (kuinka monesta puolueesta valitsija pitää lähes yhtä paljon) ja sen ideologista hajontaa eli sitä, missä määrin valitsijan eniten pitämät puolueet ovat ideologisesti lähellä tai kauempana toisistaan.

6 Mitä mieltä olet seuraavista poliittisista puolueista asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa ”en pidä ollenkaan” ja 10 tarkoittaa ”pidän erittäin paljon”?

9.5 Äänestäjien liikkuminen puolueiden välillä vuosien 2019 ja 2023 eduskuntavaaleissa

Aloitamme luvun empiirisen analyysin tarkastelemalla, miten äänestäjät liikkuvat eri puolueiden välillä vuosina 2019 ja 2023. Taulukosta 30 nähdään, että vaalien voittajaksi selviytynyt Kokoomus piti kiinni sitä viime vaaleissa kannattaneista, minkä lisäksi se vei huomattavasti ääniä kaikista suunnista vasemmistoliittoa lukuun ottamatta. Suurin virta lukumääräisesti vei keskustasta kokoomukseen. Perussuomalaisetkin saivat liikkeelle omansa: kaksi kolmesta perussuomalaisista vuonna 2019 äänestäneestä äänesti puoluetta myös vuonna 2023. Kolmanneksi eniten vaaleissa ääniä saanut SDP veti puoleensa jopa viidenneksen vuonna 2019 Vihreitä äänestäneistä ja kuudesosan vasemmistoliittoa äänestäneistä. Vaaleissa suuren kannatuslaskun kokenut vihreät menetti ääniä SDP:n lisäksi myös kokoomukselle ja vasemmistoliitolle. Vihreät onnistuikin Liike Nytin jälkeen kaikkein heikoimmin pitämään kiinni kannattajistaan, sillä vain noin kolmannes vihreitä vuonna 2019 äänestäneistä äänesti puoluetta myös vuonna 2023. Merkittävän vaalitappion jo vuonna 2019 kokenut keskusta menetti 2023 vaaleissa noin joka kymmenennen aiemmista kannattajistaan kokoomukselle ja seitsemän prosenttia perussuomalaisille.

Taulukko 30. Puoluevalinta eduskuntavaaleissa 2023 edellisten eduskuntavaalien puoluevalinnan mukaan (%).⁷

Puolue- valinta 2019	Puoluevalinta 2023											Yht.	N
	Vas.	SDP	Vihr.	Kesk.	RKP	Liik.	KD	PS	Kok.	Muu	Ei äänestänyt		
Vas.	58	16	4	1	0	0	1	5	3	1	11	100	365
SDP	3	60	1	3	1	1	1	7	6	0	17	100	1172
Vihr.	8	19	36	2	2	1	2	2	9	2	18	100	647
Kesk.	1	3	1	59	0	2	3	7	11	2	11	100	759
RKP	0	5	2	0	71	1	3	1	9	2	7	100	230
Liik.	0	5	7	3	2	22	4	5	18	7	26	100	75
KD	0	1	0	5	1	1	62	8	7	4	12	100	171
PS	0	2	0	1	1	2	2	65	6	1	19	100	1049
Kok.	0	3	2	2	1	2	1	8	70	1	10	100	1016
Muu	0	1	6	5	0	2	4	13	12	43	14	100	72

9.6 Taktinen äänestäminen vuoden 2023 eduskuntavaaleissa

Luvun alussa määrittelimme, että taktinen äänestäjä äänestää toista puoluetta tai ehdokasta kuin sitä, josta pitää eniten, koska hän haluaa siten maksimoida vaikutuksensa puolueiden tai ehdokkaiden maaliintulojärjestykseen. Vuoden 2023 vaaleissa keskusteltiin ennen kaikkea siitä, missä määrin vihreät ja vasemmistoliitto kärsivät SDP:n vaalitaktiikasta. Taktikointikeskustelun kannalta mielenkiintoinen tulos onkin, että 91 prosenttia SDP:tä äänestäneistä piti SDP:tä kaikkein mieluisimpana tai jaetulla ykkössijalla mieluisimpana puolueena (taulukko 31). Voidaan siis arvioida, että vain noin joka kymmenennelle SDP:n äänestäjälle äänestyspäätös oli tässä katsannossa omien preferenssien vastainen eikä lukema ollut muihin verrattuna mitenkään poikkeava. Taulukosta 31 nähdään lisäksi, että vihreiden, perussuomalaisen ja RKP:n kannattajissa oli eniten heitä, joille oma puolue oli myös kaikkein mieluisin. Vihreiden kohdalla tämä voi kertoa siitä, että puolueen äänisaaliin huvettua jäljelle jäivät puolueen uskollisimmat kannattajat.

⁷ Vuoden 2019 puoluevalinta perustuu ihmisten itse ilmoittamaan vastaukseen vuoden 2023 eduskuntavaalitutkimuksen yhteydessä. Tämän vuoksi on mahdollista, että osa äänestäjistä ei muista oikein neljän vuoden takaista puoluevalintaansa.

Taulukko 31. Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka äänestivät eniten pitämäänsä puoluetta (%).

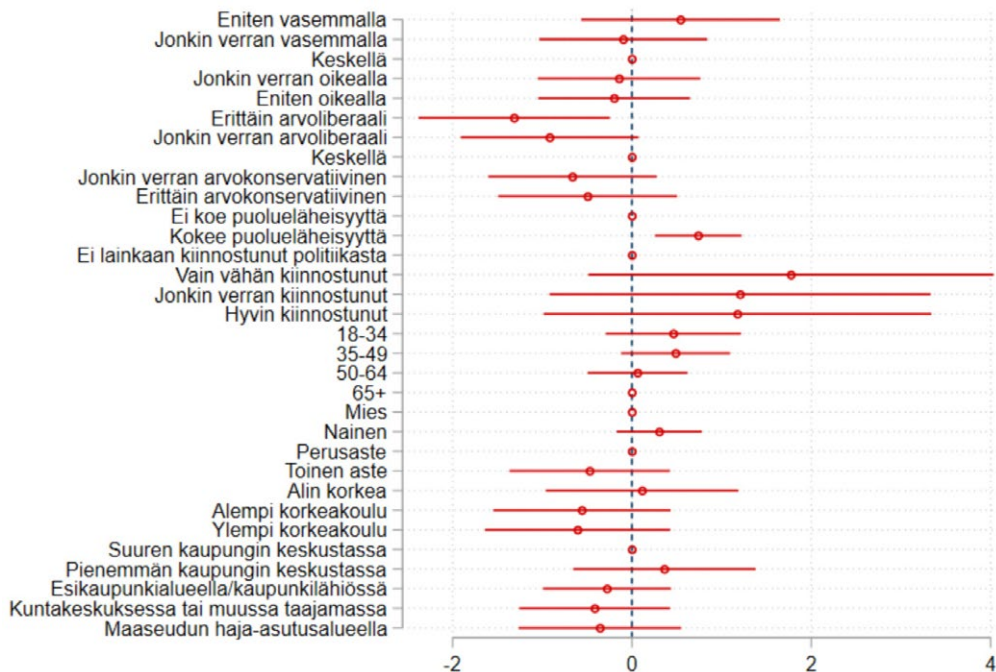
	Ei äänestänyt eniten pitämäänsä puoluetta	Oma puolue eniten pidetyin	Yht.	N
Liik.	22	78	100	46
KD	12	88	100	81
Kok.	12	88	100	410
Kesk.	11	89	100	221
SDP	10	91	100	390
Vas.	8	92	100	138
RKP	6	94	100	84
PS	6	94	100	393
Vihr.	5	95	100	138
Kaikki	9	91	100	1899

Kun tilastollisessa mallissa vakioidaan vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus, asuinpaikka, poliittinen kiinnostus ja itse arvioitu sijoittuminen sekä vasemmisto-oikeisto-⁸ että liberaali-konservatiivi-jakolinjoilla⁹, havaitaan, että vastaajien todennäköisyys äänestää eniten pitämäänsä puoluetta oli suurempi niiden keskuudessa, jotka kokivat olevansa lähellä jotain puoluetta (kuvio 12). Em. muuttajat huomioiden yhteensä 86 prosenttia heistä, jotka eivät kokeneet olevansa lähellä mitään puoluetta, ja vastaavasti 93 prosenttia puolueläheisyyttä tuntevista, äänesti eniten pitämäänsä puoluetta. Itsensä erittäin arvoliberaaleiksi kokevien keskuudessa todennäköisyys äänestää mieluisinta puoluetta puolestaan oli pienempi kuin itsensä tällä ulottuvuudella keskelle sijoittavilla.

8 "Politiikassa puhutaan vasemmistosta ja oikeistosta. Käytämme asteikkoa, jossa 0 tarkoittaa eniten vasemmalla ja 10 tarkoittaa eniten oikealla. Mihin kohtaan sijoittaisit itsesi tällä asteikolla?"; 11-luokkainen muuttuja on koodattu 5-luokkaiseksi seuraavasti: 0–2 = "Eniten vasemmalla"; 3–4 = "Jonkin verran vasemmalla"; 5 = "Keskellä"; 6–7 = "Jonkin verran oikealla"; 8–10 = "Eniten oikealla".

9 "Politiikassa puhutaan liberaaleista ja konservatiivisista arvoista. Käytämme asteikkoa, jossa 0 tarkoittaa eniten arvoliberaalia ja 10 eniten arvokonservatiivia. Mihin kohtaan sijoittaisit itsesi tällä asteikolla?"; 11-luokkainen muuttuja on koodattu 5-luokkaiseksi seuraavasti: 0–2 = "Erittäin arvoliberaali"; 3–4 = "Jonkin verran arvoliberaali"; 5 = "Keskellä"; 6–7 = "Jonkin verran arvokonservatiivinen"; 8–10 = "Erittäin arvokonservatiivinen".

Kuvio 12. Eniten pidetyn puolueen äänestämisen todennäköisyyttä selittävä logistinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa).

9.7 Harkintajoukot vuoden 2023 eduskuntavaaleissa

Suomen kaltaisessa monipuoluejärjestelmässä äänestäjillä voi vaaleissa olla useampia mieluisia vaihtoehtoja. Näin ollen tarkastelemme seuraavaksi valitsijoiden harkintajoukkoja eli heidän eniten pitimiään puolueita. Harkintajoukkojen tarkastelua varten on ensin laskettu kunkin vastaajan puoluelämpömittarin keskiarvo eli se, kuinka paljon vastaaja on keskimäärin kertonut pitävänsä eri eduskunta-puolueista asteikolla 0–10. Vastaavalla tavalla on myös laskettu kullekin vastaajalle keskihajonta, joka mittaa puolueille annettujen lämpömittariarvojen keskimääräistä vaihtelua keskiarvon ympärillä. Mitä isompi keskihajonta, sitä enemmän havainnoissa on vaihtelua. Harkintajoukko on laskettu lisäämällä kunkin vastaajan keskiarvoon yksi keskihajonta, jolloin harkintajoukko muodostuu niistä puolueista, jotka ovat vähintään yhden keskihajonnan päässä kyseisen vastaajan lämpömittarin keskiarvosta. Siten harkintajoukko kuvastaa tässä tarkastelussa niitä puolueita, joista vastaaja pitää kaikkein eniten – riippumatta onko hänen lämpömittarinsa keskiarvo lähempänä mittarin keskiväliä vai yläpäättä, sillä osa vastaajista on saattanut arvioida varsin nuivasti kaikkia puolueita, myös itse äänestämäänsä. Operationalisointiin ei ole olemassa universaalia tapaa, mutta valittu tapa korostaa erojen tekemistä puolueiden mieluisuuden välille.

Kun harkintajoukko lasketaan tällä tavoin, saadaan tulokseksi, että yhteensä 54 prosentilla äänioikeutetuista harkintajoukkoon kuului korkeintaan yksi puolue. Kolmanneksella (35 %) harkintajoukkoon kuului kaksi puoluetta ja joka kymmenennellä (9 %) harkintajoukko koostui kolmesta puolueesta. Viidellä prosentilla vastaajista harkintajoukko kattoi neljä puoluetta. Taulukosta 32 nähdään, että suurimmat harkintajoukot löytyivät vasemmistoliittoa ja vihreitä äänestäneiden keskuudesta. Tosin sanoen näiden puolueiden äänestäjät pitivät usein paljon myös jostain toisesta puolueesta tai puolueista.

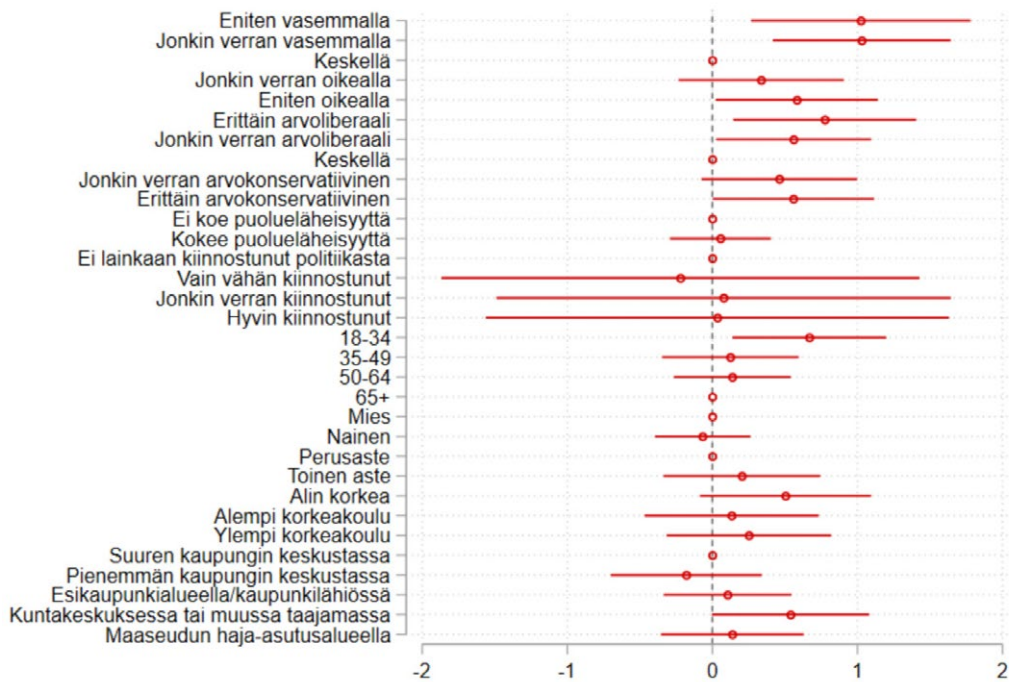
Taulukko 32. Harkintajoukon koko puolueittain (%).

	Korkeintaan yksi puolue	Useampi kuin yksi puolue	Yht.	N
Vas.	34	66	100	139
Vihr.	39	61	100	140
Muu	46	54	100	56
PS	52	48	100	397
Kesk.	58	42	100	224
Kok.	59	41	100	414
SDP	60	40	100	396
RKP	65	36	100	85
Liik.	66	34	100	48
KD	68	32	100	83
Ei äänestänyt	53	47	100	858
Kaikki	54	46	100	2840

Kuviossa 13 on esitetty logistinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä muuttujana on todennäköisyys sille, että vastaajan harkintajoukkoon kuuluu useampi kuin yksi puolue. Selittävinä muuttujina mallissa ovat vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus, asuinpaikka, poliittinen kiinnostus, puolueläheisyys ja itse arvioitu sijoittuminen sekä vasemmisto–oikeisto- että liberaali–konservatiivi-jakolinjoilla (ks. lisätiedot muuttujien koodauksesta alaviitteissä 9 ja 10). Mallista havaitaan, että verrattuna 65 vuotta täyttäneisiin, alle 35-vuotiaiden harkintajoukot olivat keskimäärin suurempia. Tämä on linjassa kansainvälisessä tutkimuksessa havaittujen trendien kanssa, joiden mukaan kiinnittyminen yksittäisiin puolueisiin on harvinaisempaa nuorempien ikäryhmien keskuudessa (esim. Lisi 2022). Kiinnostava havainto on

myös se, että todennäköisyys suuremmille harkintajoukoille on korkeampi niillä vastaajilla, jotka asemoivat itsensä ideologisesti vasemmalle ja arvoiltaan liberaaleiksi. Tulokseen vaikuttaa edellä mainittu tendenssi, jossa erityisesti vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat pitävät kummastakin puolueesta. Näiden puolueiden kannattajien keskuudessa erittäin arvoliberaalit kannattajat korostuvat eniten. Lisäksi puolueiden profiili on lähentynyt toisiaan huomattavasti 2000-luvun alusta (ks. Westinen 2015), jolloin on luontevaa, että molemmat puolueet istuvat vihervasemmistolaiseen arvomaailmaan. Toisaalta myös itsensä eniten oikealle asemoivien keskuudessa yhtä suuremmat harkintajoukot ovat yleisempiä.

Kuvio 13. Harkintajoukon kokoa (>1) selittävä logistinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa).

Entä kuinka paljon eri puolueiden kannattajat pitivät omastaan ja toisista puolueista? Taulukossa 33 on esitetty eduskuntapuolueiden saama keskiarvo omien kannattajien ja muita puolueita äänestäneiden keskuudessa. Keskimäärin äänestäjät pitivät valitsemastaan puolueesta varsin paljon: kaikkien puolueiden keskiarvo on puoluetta äänestäneiden keskuudessa vähintään kahdeksan. Selkeitä eroja havaitaan kuitenkin sen osalta, missä määrin eri puolueiden äänestäjät pitivät myös muista puolueista. Vihreitä äänestäneet suhtautuivat varsin myönteisesti vasemmistoliittoon ja SDP:hen, sillä ero näiden ja oman puolueen keskiarvoissa

lämpömittarilla on vain 1,5 yksikköä. Suhtautuminen ei ollut täysin vastavuoroista, sillä vasemmistoliittoa ja SDP:tä äänestäneillä ei ollut aivan yhtä lämpimiä tunteita vihreitä kohtaan. Siinä missä vasemmistoliittoa äänestäneiden keskiarvo lämpömittarilla oman puolueen osalta on 8,8, SDP:n osalta se on kaksi yksikköä vähemmän ja vihreiden osalta 2,6 yksikköä vähemmän. SDP:tä äänestäneet suhtautuivat vasemmistoliittoon myönteisemmin kuin vihreisiin, joskin molempiin selvästi varautuneemmin kuin näiden kannattajat SDP:hen. Keskustaoikeistossa vastaavaa läheisyyttä tunnettiin lähinnä kokoomukseen. RKP:n, keskustan, kristillisdemokraattien, perussuomalaisten ja Liike Nytin äänestäjien keskuudessa kokoomuksen keskiarvo vaihteli välillä 5,8–6,3.

Taulukko 33. Puoluelämpömittari puoluevalinnan mukaan (keskiarvo).

Puoluevalinta 2023	Kuinka paljon pitää puolueesta asteikolla 0–10								
	Vas.	SDP	Vihr.	Kesk.	RKP	Liik.	KD	PS	Kok.
Vas. (n=102)	8,8	6,8	6,2	2,3	4,6	1,6	2,1	0,8	2,1
SDP (n=349)	5,9	8,5	5,3	4,1	4,4	2,2	3,3	2,4	3,7
Vihr. (n=118)	7,2	7,2	8,7	3,6	5,2	2,3	2,4	1,2	4,2
Kesk. (n=150)	3,1	5,0	3,4	8,3	4,8	4,1	5,5	4,5	6,3
RKP (n=521)	4,2	6,4	4,9	4,7	8,7	3,9	4,5	1,9	6,1
Liik. (n=41)	3,4	4,5	3,3	5,0	4,3	8,0	4,4	5,2	5,8
KD (n=79)	2,6	4,7	2,9	5,1	4,7	5,0	8,5	5,4	6,1
PS (n=200)	1,7	3,6	1,3	4,1	2,6	5,2	4,9	8,6	5,9
Kok. (n=358)	2,5	4,4	4,2	5,1	5,3	5,2	4,9	4,6	8,5
Muu (n=43)	2,7	3,5	3,1	3,0	3,7	4,1	4,6	3,7	4,1
Ei äänestänyt (n=147)	4,8	6,0	4,0	4,3	4,3	4,3	4,7	4,9	4,7

Taulukosta 34 nähdään, mistä puolueista valitsijat pitivät eniten ja toisaalta vähiten suhteessa äänestämäänsä puolueeseen. Vihreitä vuoden 2023 eduskuntavaaleissa äänestäneiden osalta vahvistuu havainto, että useilla kyseisen puolueen kannattajilla harkintajoukkoon mahtuu myös SDP ja etenkin vasemmistoliitto. Vihreitä äänestäneistä jopa 29 prosenttia pitää vasemmistoliitosta yhtä paljon kuin vihreistä ja 32 prosenttia vain yhden yksikön vähemmän.

Vasemmistoliittoa äänestäneiden keskuudessa vihreät on myös varsin pidetty puolue, joskaan ei täysin samassa suhteessa. Vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjistä yhdeksän kymmenestä pitää perussuomalaisista vähintään neljä yksikköä vähemmän kuin omasta puolueestaan. Myös SDP:n ja RKP:n kannattajien kokema etäisyys perussuomalaisiin on suuri. Perussuomalaisten kannattajien kokema etäisyys vihreisiin ja vasemmistoliittoon on myös suuri: heistä neljä viidestä pitää ko. puolueista vähintään neljä yksikköä vähemmän kuin omasta puolueestaan. Vasemmistoliiton kannattajat ovat pääsääntöisesti hyvin etäällä kaikista keskusta-oikeistolaisista puolueista toisin kuin esimerkiksi SDP:n kannattajat.

Taulukko 34. Suhtautuminen muihin puolueisiin suhteessa omaan puolueeseen (%).

Puolue- valinta 2023	Verrattava puolue	Pitää enemmän	Pitää yhtä paljon	-1 yksikkö	-2-4 yksikköä	-4-10 yksikköä	Yht.	N
PS	SDP	1	7	9	27	55	100	388
Kok.		4	5	14	37	40	100	405
Kesk.		3	19	15	30	32	100	215
Vihr.		2	12	40	43	3	100	138
Vas.		7	15	24	43	11	100	129
RKP		2	16	20	47	16	100	79
KD		7	10	11	41	31	100	78
Liik.		6	14	15	32	34	100	42
SDP	PS	1	3	3	20	73	100	378
Kok.		1	5	16	42	37	100	399
Kesk.		5	9	9	40	38	100	219
Vihr.		1	0	1	6	92	100	138
Vas.		0	1	2	7	91	100	138
RKP		1	1	2	17	79	100	81
KD		6	14	14	40	26	100	80
Liik.		2	11	20	48	18	100	46

Puolue- valinta 2023	Verrattava puolue	Pitää enemmän	Pitää yhtä paljon	-1 yksikkö	-2-4 yksikköä	-4-10 yksikköä	Yht.	N
SDP	Kok.	1	5	7	37	50	100	380
PS		2	13	17	46	22	100	383
Kesk.		4	29	17	35	16	100	218
Vihr.		1	6	6	39	48	100	138
Vas.		0	2	3	13	82	100	136
RKP		2	10	21	43	24	100	77
KD		5	19	15	44	18	100	80
Liik.		10	20	13	47	10	100	44
SDP	Kesk.	0	4	6	46	44	100	376
PS		0	3	10	40	46	100	376
Kok.		2	6	10	54	28	100	406
Vihr.		0	1	6	34	59	100	138
Vas.		1	0	2	18	79	100	130
RKP		0	2	6	51	40	100	76
KD		2	16	7	50	26	100	79
Liik.		0	6	22	51	20	100	44
SDP	Vihr.	5	11	13	43	28	100	380
PS		1	0	2	13	83	100	379
Kok.		1	7	12	36	44	100	407
Kesk.		1	10	7	23	58	100	219
Vas.		2	17	24	40	18	100	135
RKP		1	7	11	43	38	100	80
KD		2	6	8	21	63	100	80
Liik.		7	3	14	42	35	100	44
SDP	Vas.	6	15	14	46	19	100	375
PS		1	1	1	15	82	100	376
Kok.		1	1	3	27	67	100	406
Kesk.		0	9	7	23	61	100	216
Vihr.		1	29	32	29	9	100	137
RKP		1	4	8	39	49	100	76
KD		0	12	4	22	63	100	79
Liik.		4	4	8	27	57	100	42

Puolue- valinta 2023	Verrattava puolue	Pitää enemmän	Pitää yhtä paljon	-1 yksikkö	-2-4 yksikköä	-4-10 yksikköä	Yht.	N
SDP	RKP	1	5	8	47	39	100	358
PS		2	1	3	26	67	100	367
Kok.		5	7	14	48	26	100	387
Kesk.		1	12	17	37	33	100	205
Vihr.		2	8	8	47	34	100	126
Vas.		4	1	6	54	35	100	123
KD		3	9	10	40	38	100	78
Liik.		0	7	17	47	29	100	36
SDP	KD	0	5	5	31	59	100	367
PS		2	9	18	37	34	100	371
Kok.		2	7	13	45	34	100	392
Kesk.		2	17	21	37	23	100	215
Vihr.		0	1	2	21	76	100	132
Vas.		1	0	1	19	79	100	134
RKP		1	5	9	39	46	100	77
Liik.		0	12	15	46	27	100	41
SDP	Liik.	0	1	3	26	70	100	336
PS		2	10	12	47	28	100	357
Kok.		3	9	13	47	28	100	381
Kesk.		0	12	12	30	45	100	198
Vihr.		0	1	2	22	76	100	113
Vas.		0	3	3	10	84	100	113
RKP		1	2	7	37	53	100	59
KD		3	8	9	50	30	100	69

Entä kuinka "ideologisesti laajoja" harkintajoukot olivat niiden valitsijoiden keskuudessa, joiden harkintajoukkoon kuului useampi kuin yksi puolue? Karkea tarkastelu, jossa vasemmistoliitto, SDP ja vihreät luokitellaan vasemmistopuolueiksi ja muut eduskuntapuolueet (kokoomus, perussuomalaiset, keskusta, RKP, KD ja Liike Nyt) keskustaoikeistolaisiksi, osoittaa, että 15 prosentilla valitsijoista harkintajoukkoon kuului puolueita jakolinjan molemmilta puolilta. Vastaavasti kun vasemmistoliitto,

SDP, vihreät ja RKP luokitellaan arvoliberaaleiksi puolueiksi ja muut eduskunta-puolueet (kokoomus, perussuomalaiset, keskusta, KD ja Liike Nyt) arvokonservatiivisiksi, havaitaan, että 16 prosentilla valitsijoista harkintajoukkoon kuului puolueita molemmista ryhmistä.

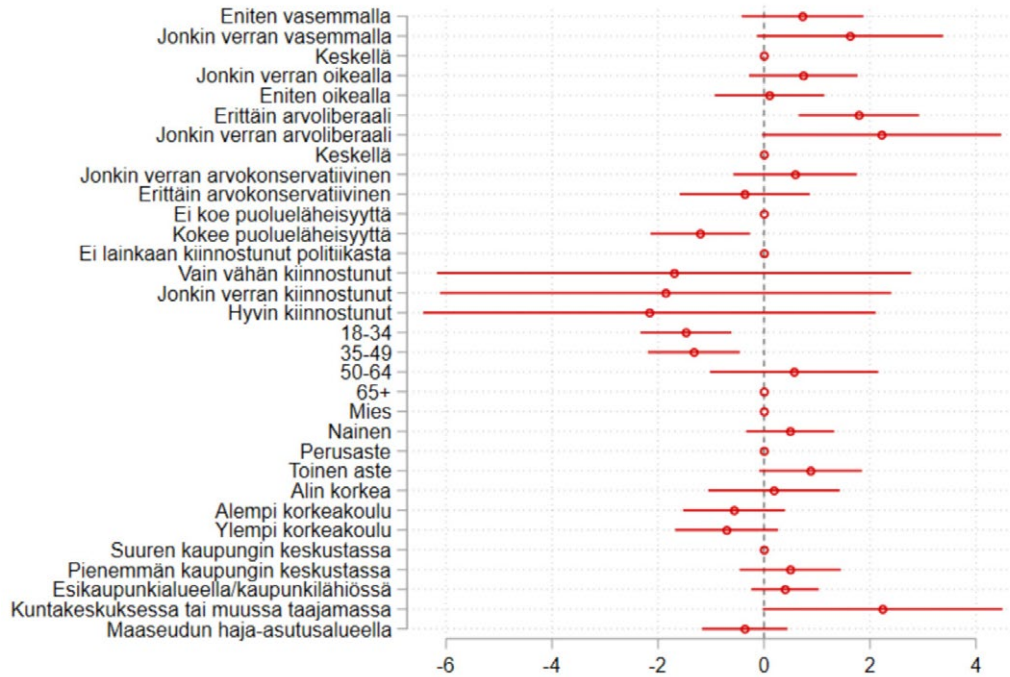
Vastaajille, joiden harkintajoukkoon kuului useampi kuin yksi puolue, voidaan myös laskea harkintajoukon ideologista laajuutta kuvaava tilastollinen tunnusluku, kuten esimerkiksi varianssi. Harkintajoukon ideologisen varianssin laskemisessa käytetään eri puolueiden sijoittumista vasemmisto–oikeisto- ja liberaali–konservatiiviakseleilla. Nämä arvot saadaan eduskuntavaalien 2023 ehdokkaille tehdystä erillisestä kyselytutkimuksesta¹⁰, jossa puolueen ehdokkaat sijoittivat itsensä edellä mainituilla asteikoilla välille 0–10. Kullekin puolueelle saadaan arvo näillä ulottuvuuksilla ottamalla ehdokkaiden itsesijoitusten keskiarvo¹¹. Pieni varianssiarvo osoittaa, että harkintajoukkoon kuuluvien puolueiden ideologiset sijoittumiset ovat lähellä toisiaan, mikä viittaa vähäiseen ideologiseen hajontaan. Toisaalta suuri varianssiarvo tarkoittaa, että puolueiden ideologiset sijoittumiset ovat hyvin hajallaan akseleilla, mikä puolestaan viittaa suureen ideologiseen hajontaan harkintajoukossa.

Kuviossa 14 on esitetty lineaarinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä muuttujana on harkintajoukon ideologinen varianssi vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Malli toisin sanoen tarkastelee, mitkä tekijät selittävät todennäköisyyttä sille, että vastaaja pitää samanaikaisesti sekä vasemmisto- että oikeistopuolueista. Mallista havaitaan, että itsensä asemoiminen erittäin arvoliberaaliksi (vrt. mittarin keskelle) on yhteydessä korkeampaan vasemmisto–oikeisto-varianssiin harkintajoukossa. Myös puolueläheisyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä harkintajoukon vasemmisto–oikeisto-varianssiin: niillä, jotka kokevat olevansa lähellä jotain puoluetta, harkintajoukko on tältä osin ideologisesti tiiviimpi. Kenties yllättäen nuori ikä on negatiivisesti yhteydessä harkintajoukon vasemmisto–oikeisto-varianssiin: alle 50-vuotiailla harkintajoukko on tältä osin ideologisesti tiiviimpi verrattuna 65 vuotta täyttäneisiin, jotka laajemmin arvottavat korkealle puolueita sekä vasemmalta että oikealta.

10 Helsingin ja Tampereen yliopiston tutkijat keräsivät Eduskuntavaaliehdokkaat 2023 -kyselytutkimusaineiston vaalien jälkeen touko–syyskuun aikana. Kysely lähetettiin kaikille eduskuntavaaliehdokkaille ja siihen vastasi yhteensä 483 ehdokasta (vastausprosentti 20 %).

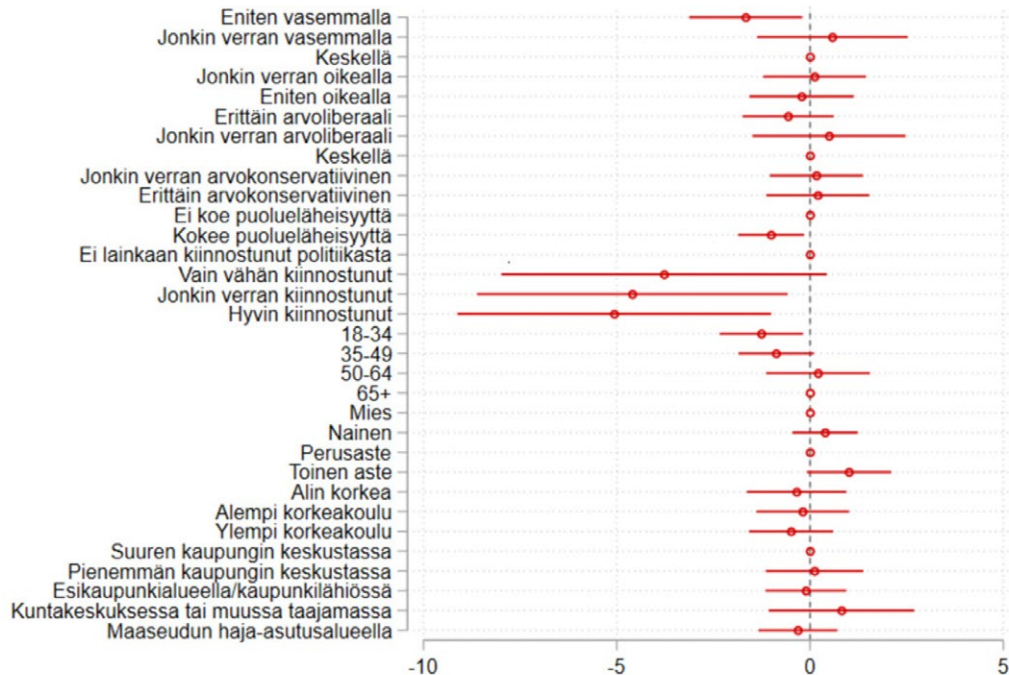
11 Vasemmisto–oikeisto-akselilla puolueet sijoittuvat 0–10 asteikolla seuraavasti: Vas. 1,1; SDP 3,4; Vihr. 4,0; Kesk. 5,8; RKP 6,3; Liik. 6,5; KD 6,6; PS 7,7; Kok. 7,8. Arvoliberaali–arvokonservatiiviakselilla puolueet sijoittuvat 0–10 asteikolla seuraavasti: Vas. 1,4; Vihr. 1,5; SDP 2,5; RKP 3,3; Kok. 4,5; Kesk. 4,7; Liik. 5,3; PS 7,0; KD 8,2.

Kuvio 14. Harkintajoukon vasemmisto–oikeisto-variانسsia selittävä lineaarinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa).

Kuviossa 15 puolestaan on visualisoitu harkintajoukon liberaali–konservatiivi-variانسsia selittävä tilastollinen malli. Siitä nähdään, että itsensä ideologisesti eniten vasemmalle sijoittavilla kyseinen variانسsi on tilastollisesti merkitsevästi pienempi kuin heillä, jotka asemoivat itsensä keskelle. Puolueläheisyys heijastuu variانسsiin samalla tavoin kuin kuviossa 3 esitettyssä mallissa: jonkin puolueen kokeminen läheiseksi pienentää harkintajoukon variانسsia liberaali–konservatiivi-ulottuvuudella. Alle 35-vuotiailla harkintajoukon liberaali–konservatiivi-variانسsi on tilastollisesti merkitsevästi pienempi kuin 65 vuotta täyttäneillä.

Kuvio 15. Harkintajoukon liberaali–konservatiivi-varianssia selittävä lineaarinen regressioanalyysi (regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit, referenssikategoria nollassa).

9.8 Johtopäätökset

Taktinen äänestäminen nousi puheenaiheeksi vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Tasaiset gallupit, poliittisten leirien vahva kahtiajako ja vaaliasetelman luominen SDP:n ja sen puheenjohtaja Sanna Marinin toimesta olivat omiaan luomaan taktiselle äänestämislle otollisen maaperän vuoden 2023 vaaleissa. Vaalien jälkeen arvioitiin, että SDP sai ääniä etenkin vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajilta. Tämä pitää tulosten valossa paikkansa, joskin on syytä huomioida, ettei tämä kenties jossain määrin taktinen äänestäminen tapahtunut arvotyhjiössä. Lämpömittarikysymysten valossa on selvää, että suuri osa vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjistä suhtautui hyvin myönteisesti myös SDP:hen. Toisin sanoen verrattain suurelle osalle äänestäjistä SDP oli yhtä mieluisa tai lähes yhtä mieluisa vaihtoehto kuin esimerkiksi vihreät tai vasemmistoliitto, eikä SDP:n äänestämässä siten ollut kyse vahvasti omista preferensseistä poikkeamisesta oikeiston vaalivoiton torjumiseksi.

Lisäksi on hyvä muistaa, ettei taktisen äänestämisen mittaamiseen ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa. Tässä luvussa valitsimme monikerroksisen, tutkimuksellisen tarkastelutavan. Vaalien jälkeiset yksittäiset kysymykset kyselytutkimuksissa osoittivat samaan suuntaan kuin tämän luvun tulokset: taktista äänestämistä tapahtui ja lisäksi siinä oli yhtä suuressa määrin jonkin hallituspohjan tai puolueen vastustamisesta kuin tukemisesta (Kantar Public 2023). Kun taktinen äänestäminen määritellään jonkin toisen puolueen äänestämiseksi kuin sen, josta eniten pitää, äänesti 2023 vaaleissa taktisesti miltei joka kymmenes äänestäjä.

Keskustelua taktisesta äänestämisestä on jo käyty vuoden 2024 presidentinvaalien osalta. Presidentinvaaleissa taktikointia on toki nähty ennenkin, esimerkiksi vuonna 1937 Sosialidemokraattien valitsijamiehet estivät Pehr Evind Svinhufvudin uudelleenvalinnan äänestämällä oman ehdokkaansa Väinö Tannerin sijasta edistyspuolueen Kaarlo Juho Ståhlbergia, ja lopulta tukivat toisella kierroksella valituksi tullutta maalaisliiton Kyösti Kalliota (Tarkka ja Tiitta 1987). Myös suora presidentinvaali on tarjonnut taktikoinnin mahdollisuuksia. Taktinen äänestäminen nousi keskustelun kohteeksi heti ensimmäisissä pelkän suoran kansanvaalin presidentinvaaleissa vuonna 1994, jolloin kisa toiselle kierrokselle pääsystä oli hyvin tasainen. Myös vuoden 2012 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen tiukka kilpailutilanne Sauli Niinistön takana Pekka Haaviston ja Paavo Väyrysen välillä nosti taktisen äänestämisen julkiseen keskusteluun. Samoin kävi vuoden 2024 presidentinvaaleissa, kokoomuksen Alexander Stubbin, valitsijayhdistyksen Pekka Haaviston ja perussuomalaisten Jussi Halla-ahon erottuessa gallupeissa selvänä kolmen kärkenä.

Suomalaisessa vaalijärjestelmässä taktikointi eduskuntavaaleissa on kuitenkin varsin vaikeaa ja yllättävät lopputulokset mahdollisia. Viimeiset paikat saattavat kääntyä taktisen äänestämisen seurauksena puolueelle, joka ei kuulunut edes äänestäjän harkintajoukkoon. Esimerkiksi Oulun vaalipiirissä vasemmistoliitto menetti kevään 2023 eduskuntavaaleissa paikan, mutta SDP ei saanut yhtään lisäpaikkaa siitä huolimatta, että sen ääniosuus kasvoi 3,5 prosenttiyksikköä. Lisäpaikat menivät kokoomukselle ja perussuomalaisille. Taktikointia vaikeuttaa myös se, ettei vuoden 2023 vaaleissa jollekin äänestäjälle mieluisan punavihreän enemmistöhallituksen muodostaminen olisi ollut millään lailla automaattista, vaikka SDP olisikin noussut suurimmaksi puolueeksi ja hallituksen muodostajaksi, sillä enemmistöhallitukseen olisi vaadittu jonkin tai useamman keskustaoikeistolaisen puolueen mukanaoloa edellisen hallituksen tapaan. SDP:n, vihreiden ja vasemmistoliiton välille muodostuvan harkintajoukon sisällä preferenssin vaihtaminen on nollasummapeliä sikäli, että ääni suurimmalle puolueelle tämän ”blokin” sisällä on ääni pois joltakin puolueelta, jonka haluttaisiin niin ikään olevan hallituksessa. Toisaalta jos äänestäjän tavoite on ensisijaisesti estää jonkin puolueen nousu suurimmaksi puolueeksi

hallituskoalitiosta välittämättä, taktikointikuvio muuttuu selkeämmäksi. Tosin taktikointi on siinäkin tapauksessa hankalaa Suomen kaltaisessa ehdokasvetoisessa suhteellisen vaalitavan maassa, jossa vaalipiirissä on jaossa useita paikkoja. Lisäksi taktikointia hankaloittaa se, että vaalipiirikohtaisia gallupeja tehdään harvakseltaan.

Kaikkienensa edellä esitetyt tulokset vahvistavat polarisoitunutta kuvaa suomalaisesta äänestäjäkunnasta, joka on piirtynyt erityisesti vuoden 2015–2019 vaalikaudesta lähtien, jolloin vallassa oli keskustaoikeistolainen hallitustrio ja oppositiossa vasemmistopuolueet ja vihreät. Valintaa tehdään ennen kaikkea näiden kahden ryhmän sisällä. Vain kuudesosalla äänestäjistä harkintajoukkoon kuuluu nykyisin puolueita molemmista ryhmistä. Huomioiden, että 1) vasemmisto-oikeisto- ja liberaali-konservatiivi-jaot ovat osin päällekkäisiä, 2) asemoituminen keskelle on muodostunut molemmilla akseleilla hankalaksi selkeitä kantoja vaadittaessa, ja 3) kysymykset talouspoliittisesta kurista ja tiukoista otteista velkaantumisen hillitsemiseksi ovat kasvattaneet oikeisto- ja vasemmistopuolueiden etäisyyttä toisiaan kohtaan, voidaan todeta, että vastakkaiset leirit ovat selkeät.

Vielä vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimusaineistoa tarkasteltaessa oli mahdollista tunnistaa joitakin merkittäviä, nykyiset rajat ylittäviä harkintajoukkoryhmittymiä, kuten perusduunariblokki (PS+SDP tai Vas.), joka oli kooltaan varsin huomattava, jopa yhtä suuri kuin perinteinen vasemmistoblokki (SDP+Vas.) ja vihervasemmistoblokki (Vihr.+SDP tai Vas.) yhteensä. (Westinen ja Kestilä-Kekkonen 2015). Nykyisellään perussuomalaisten ja jommankumman vasemmistopuolueen välillä harkitaan ja vaihdetaan puoluetta huomattavasti harvemmin. Tämä esimerkki kuvaa kenties kaikkein kirkkaimmin, miten suomalaiset harkintajoukot ja blokkipolitiikan luonne ovat muuttuneet vain noin vuosikymmenen aikana.

LÄHTEET

- Bale, T. ja C. Kaltwasser (toim). (2021): *Riding the Populist Wave: Europe's Mainstream Right in Crisis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Borg, S. (2012): Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat. Teoksessa S. Borg (toim.): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 240–254.
- Borg, S. (2020): Asiakysymykset ja äänestäjien liikkuvuus. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 240–259.
- Bølstad, J., E. Dinas ja P. Riera (2013): Tactical voting and party preferences: a test of cognitive dissonance theory. *Political Behavior* 35, 429–452.
- Campbell, A., P. Converse, W. Miller ja D. Stokes (1960): *The American Voter*. Chicago: Chicago University Press.
- Dassonneville, R. (2016): Volatile voters, short-term choices? An analysis of the vote choice determinants of stable and volatile voters in Great Britain. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 26(3), 273–292.
- De Vries, C. ja S. Hobolt (2020): The Rise of Challenger Parties. *Political Insight* 11(3), 16–19.
- Fisher, S. (2004): Definition and measurement of tactical voting: the role of rational choice. *British Journal of Political Science* 34(1), 152–166.
- Isotalo, V. (2023): Ideologinen polarisaatio Suomessa 2003–2019. *Vaalivälähdykset* 2023:4. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/ideologinen-polarisaatio-suomessa-2003-2019>, 27.12.2023.
- Kantar Public (2023): Varsinkin SDP hyötyi taktisesta äänestämisestä. <https://www.kantarpublic.com/fi/ty%C3%B6mmme/varsinkin-sdp-hy--tyi-taktisesta----nest--misest-->, 27.12.2023.
- Karlsen, R. ja B. Aardal (2016): Political values count but issue ownership decides? How stable and dynamic factors influence party set and vote choice in multiparty systems. *International Political Science Review* 37(2), 261–276.
- Kekkonen, A. ja T. Ylä-Anttila (2021): Affective Blocs: Understanding Affective Polarization in Multiparty Systems. *Electoral Studies* 72, artikkeli 102367.
- Kunnallisan Kehittämissäätiö (2022): Suomalaisilla ei ole selkeää suosikkia maan seuraavaksi hallituspohjaksi. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2022/10/tutkimusosio_suomalaisilla_ei_selkeaa_suosikkia_seuraavaksi_hallituspohjaksi.pdf, 27.12.2023.

- Lago, I. (2012): Strategic Voting in Proportional Representation Systems: Evidence from a Natural Experiment. *Party Politics* 18(5), 653–665.
- Lewis-Beck, M. (2008): *The American Voter Revisited*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Lisi, M. (2022): Age, period and cohort effects in a dealigned electorate: comparing late deciders and vote switchers. *Swiss Political Science Review* 28, 728–749.
- Mickelsson, R. (2007): *Suomen puolueet: Historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.
- Mitteregger, R. (2023): Overlooked Realignment? Cohort differences in Consideration Set Models. *Konferenssipaperi*. ECPR Joint Sessions, Toulouse, 25.–28.4.2023. Workshop: Generations and Political Change.
- Nedungadi, P. (1991): Recall and consumer consideration sets: influencing choice without altering brand evaluations. *Journal of Consumer Research* 17(3), 263–276.
- Oscarsson, H. ja M. Oskarson (2019): Sequential vote choice: Applying a consideration set model of heterogeneous decision processes. *Electoral Studies* 57, 275–283.
- Oscarsson, H. ja M. Rosema (2019): Consideration set models of electoral choice: Theory, method, and application. *Electoral Studies* 57, 256–262.
- Oskarson, M., H. Oscarsson ja E. Boije (2015): *Consideration Sets for Party Choice: Size, Content, Stability and Relevance*. Gothenburg: University of Gothenburg.
- Oskarson, M., H. Oscarsson ja E. Boije (2016): Consideration and Choice: Analyzing Party Choice in the Swedish European Election 2014. *Scandinavian Political Studies* 39(3), 242–263.
- Paloheimo, H. ja M. Wiberg (2004): *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Pitkänen, V. ja J. Westinen (2016): Miksi hallitukset kompuroivat? Tutkimus puolueiden kannattajien näkemyseroista. *E2-tutkimus*. <https://www.e2.fi/julkaisut/julkaisut/yhteiset-tavoitteet-kateissa-seka-hallitus-etta-oppositiopoolueiden-kannattajilla.html>, 27.12.2023.
- Pitkänen, V. ja J. Westinen (2019): Tietopaketti ministerisalkkujen jakautumisesta ja hallituskoalitioista 1987–2019. *E2-tutkimus*. <https://www.e2.fi/julkaisut/julkaisut/tietopaketti-ministerisalkkujen-jakautumisesta-ja-hallituskoalitioista-1987-2019.html>, 27.12.2023.
- Pollock, G., T. Brock ja M. Ellison (2015): Populism, ideology and contradiction: mapping young people’s political views. *The Sociological Review* 63(2S), 141–166.
- Rekker, R. ja M. Rosema (2019): How (often) do voters change their consideration sets? *Electoral Studies* 57, 284–293.
- Shocker, A., M. Ben-Akiva, B. Boccara ja P. Nedungadi (1991): Consideration Set Influences on Consumer Decision-Making and Choice: Issues, Models, and Suggestions. *Marketing Letters* 2(3), 181–197.
- Steenbergen, M. ja T. Willi (2019): What consideration sets can teach us about electoral competition: A two-hurdle model. *Electoral Studies* 57, 263–274.

- Tarkka, J. ja A. Tiitta (1987): *Itsenäinen Suomi: Seitsemän vuosikymmentä kansakunnan elämästä*. Helsinki: Otava.
- van der Meer, T. ja A. Damstra (2022): Associative issue ownership in a highly fragmented multiparty context: The Netherlands. *Acta Politica*.
- van der Meer, T., R. Lubbe, E. van Elsas, M. Elff ja W. van der Brug (2012): Bounded volatility in the Dutch electoral battlefield: A panel study on the structure of changing vote intentions in the Netherlands during 2006–2010. *Acta Politica* 47, 333–355.
- Verthé, T. ja S. Beyens (2018): Strategic Coalition Voting in Belgium: The 2014 Federal and Regional Elections. Teoksessa A. Blais, J. Aldrich ja L. Stephenson (toim.): *The many faces of strategic voting: tactical behavior in electoral systems around the world*. Ann Arbor, Michigan: Michigan University Press, 127–149.
- Walgrave, S., A. Tresch ja J. Lefevere (2015): The conceptualisation and measurement of issue ownership. *West European Politics* 38(4), 778–796.
- Westinen, J. (2015): *Cleavages in contemporary Finland: a study on party-voter ties*. Turku: Turku University Press.
- Westinen, J. ja E. Kestilä-Kekkonen (2015): Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit. Suomalaisen äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. *Politiikka* 57(2), 94–114.
- Westinen, J., V. Pitkänen ja E. Kestilä-Kekkonen (2020): Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 308–332.
- Wilson, C. (2008): Consideration Sets and Political Choices: A Heterogeneous Model of Vote Choice and Sub-National Party Strength. *Political Behavior* 30(2), 161–183.

10 Affektiivinen polarisaatio ja puoluevalinta

Daniel Kawecki ja Arto Kekkonen

10.1 Johdanto

Politiikan polarisoituminen on herättänyt huolta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Puhuttaessa polarisaatiosta huomio keskittyy usein politiikan asiiasältöjä koskevien erimielisyyksien kärjistymiseen sekä erilaisten arvomaailmojen törmäämiseen. Tutkimuskirjallisuudessa tätä ilmiötä on kutsuttu myös ideologiseksi polarisaatioksi. Toinen näkökulma polarisaatioon saadaan, kun tarkastellaan poliittisten ryhmien välisiä sekä poliittisiin toimijoihin kohdistuvia asenteita. Niin kutsutuun affektiiviseen eli tunnepohjaiseen polarisaatioon on alettu kiinnittää huomiota erityisesti viime vuosina, ja polarisaation tutkimuksessa sitä on usein lähestytty tarkastelemalla poliittisiin puolueisiin ja niiden kannattajiin kohdistuvia asenteita äänestäjien keskuudessa. Affektiivisen polarisaation kasvusta on saatu viitteitä useista eri maista sen jälkeen, kun alun perin Yhdysvalloissa kiinnitettiin huomiota republikaanien ja demokraattien välisen antagonismin kasvuun (Boxell ym. 2022; lyengar ym. 2012; Reiljan 2020; Ryan 2023; Wagner 2021).

Affektiivinen polarisaatio siis liittyy poliittisten ryhmien väliseen antagonismiin ja ennakkoluuloihin suuremmin kuin mielipide-eroihin keskittyvä ideologinen polarisaatio. Erimielisyyksiä, sekä puolueiden välistä kilpailua ja ideologiaan liittyviä voimakkaitakin tunteita, voidaan pitää terveen demokratian merkinä. Vahvasti polarisoituneilla poliittisten ryhmien välisillä asenteilla voi olla myös haitallisia seurauksia, esimerkiksi demokraattisten normien kannatuksen heikentymistä (Kingzette ym. 2021) ja lopulta demokratian murenemistä (Svolik 2019). Voimakas puolueisiin liittyvä tunnepohjainen polarisaatio voi ilmetä eri tavoin myös politiikan ulkopuolella, esimerkiksi siten, että ihmiset kohtelevat toisiaan eri tavoin puoluekannan perusteella (Westwood ym. 2018).

Affektiivinen polarisaatio on ollut kasvussa Suomessa, erityisesti vuoden 2011 eduskuntavaaleista lähtien. Tässä luvussa tarkastelemme, jatkuuko kyseinen kehityskulku myös viimeisimmissä vaaleissa. Mitataksemme affektiivista polarisaatiota hyödynnämme kysymyksiä siitä, kuinka paljon suomalaiset äänestäjät pitävät eri poliittisista puolueista. Puolueet ovat keskeisiä poliittisia toimijoita.

Useimmat äänestäjät tuntevat eri puolueita ja ovat muodostaneet asenteita niitä kohtaan. Tämä ei poissulje sitä, etteikö affektiivista polarisaatiota voisi muodostua myös muiden linjojen, kuten ideologisten leirien välille. Puolueiden keskeinen rooli tekee kuitenkin puolueisiin kohdistuvista asenteista monikäyttöisen ja helposti saatavilla olevan indikaattorin koskien yleistä polarisaatiota poliittisessa järjestelmässä. Lisäksi tarkastelemme kehityskulun taustalla vaikuttavaa tietoa kahdella eri tavalla. Ensiksi käymme läpi viimeisimpiä vaaleja koskevia tuloksia ja tutkimme, mikäli eri puolueita kannattavilla ja erilaiset ideologiset kannat omaavilla äänestäjillä on yhtä polarisoituneet näkemykset poliittisista puolueista. Tämä antaa yleiskuvan affektiivisesta polarisaatiosta Suomessa. Olemme kuitenkin kiinnostuneita saamaan yksityiskohtaisemman käsityksen siitä, mitkä puolueet ovat keskenään polarisoituneita ja mitkä puolestaan lähellä toisiaan. Tällaiset puolueiden välisten suhteiden mallit ovat tärkeitä, eikä vähiten keskusteltaessa mahdollisten poliittisten blokkien esiintymisestä. Tämän vuoksi tutkimme myös näiden vaalien tiettyjen puolueiden välisiä suhteita sekä itsessään että verrattuna vuoden 2011 vaaleihin. Tavoitteena on ymmärtää, onko dramaattinen affektiivisen polarisaation lisääntyminen yli kymmenen vuotta sitten vakiinnuttanut vihamielisyyden malleja, jotka ovat edelleen näkyvissä, vai onko tämän suhteen tapahtunut merkittäviä muutoksia.

10.2 Affektiivinen polarisaatio ja sen taustatekijät

Affektiivisen polarisaation tutkimuksessa on nojattu vahvasti sosiaalisen identiteetin näkökulmaan (Tajfel 1982; Tajfel ja Turner 1979). Sen mukaan ihmisillä on taipumus nähdä itsensä erilaisten sosiaalisten ryhmien jäsenenä ja ottaa ryhmään kuulumisen sekä ryhmään liitetyt ominaisuudet osaksi minäkuvaansa. Yhdessä oman sosiaalisen viiteryhmän, eli sisäryhmän, määrittelyn kanssa kulkee myös ulkoryhmän määrittely, siis niiden ihmisten määrittely, jotka eivät kuulu samaan viiteryhmään. Poliitiikan kentällä tällaisten ryhmäidentiteettien perustana voivat luonnollisesti toimia esimerkiksi poliittiset puolueet. Tämä näkökulma on erityisen dominoiva affektiivista polarisaatiota koskevassa tutkimuksessa Yhdysvalloissa. Kuten edellä on mainittu, poliittiset ryhmäidentiteetit voivat kuitenkin perustua myös vaikkapa vakiintuneisiin ideologisiin määreisiin, kuten ”vasemmistolainen” tai ”oikeistolainen”, joidenkin tiettyjen poliittisten asiakysymysten pohjalta määrittyviin vastakkainasetteluihin, tai puoluepolitiikkaan välillisesti kytkeytyvään ryhmittelyyn, esimerkiksi asuinpaikan, yhteiskuntaluokan tai koulutuksen perusteella.

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että suomalaista politiikkaa leimaa useat ristiriitavuudet pikemminkin kuin mikään yksi dominoiva poliittinen jakolinja (Westinen ym. 2016). Tämän monimutkaisuuden vuoksi on erityisen hyödyllistä kiinnittää huomiota puolueisiin kohdistuviin asenteisiin poliittisen affektin näkökulmasta. Useimpien äänestäjien voidaan katsoa kannattavan jotakin puoluetta, joskin vain heidän ehdokas- ja puoluevalintansa perusteella, ja heidän voidaan olettaa näkevän yhden tai useamman puolueen poliittisina vastustajinaan. Lisäksi, kuten aiemmin esitettiin, sekä ideologiset että asiakysymyspohjaiset jakolinjat löytävät edustuksensa puolueiden välisten konfliktien kautta. Siksi puolueisiin liittyvä affektiivinen polarisaatio toimii indikaattorina poliittisen järjestelmän yleisestä ”lämpötilasta”.

Puolueisiin liittyvän affektiivisen polarisaation tutkimuksessa ilmiölle on tarjottu kahta eri selitystä. Ensimmäisen mukaan asiakysymyksiin ja ideologioihin liittyvät konfliktit johtavat puolueisiin sekä niiden kannattajiin kohdistuvaan sympatiaan ja antipatiaan. Toisen mukaan puolueeseen identifioituminen muodostaa sosiaalisen identiteetin sekä jaon poliittiseen sisäryhmään, siis kannatettuun puolueeseen, sekä ulkoryhmään, eli toisiin puolueisiin. Tästä seuraa sosiaalisen identiteetin teorian mukaisesti sisäryhmän suosimista sekä antipatiaa muita puolueita kohtaan (Iyengar ym. 2012).

Kun polarisaatiota tarkastellaan ensimmäisen selityksen näkökulmasta, asenteet, joita äänestäjillä on poliittisia puolueita kohtaan, ovat luonnollisesti jossain määrin seurausta äänestäjien omien näkemysten yhteensopivuudesta puolueiden tavoitteiden sekä näiden edustamien arvomaailmojen kanssa. On kuitenkin hyvä huomata, että asenteet puolueita kohtaan ja ideologinen yhteensopivuus ovat toisiinsa linkittyviä, mutta sekä käsitteellisesti että käytännössä erillisiä ilmiöitä. Merkittävätkään näkemuserot politiikan asiasisällöistä eivät automaattisesti johda tunnetason vastakkainasetteluun, ja toisaalta vihamielisyyttä voi olla myös politiikan asiasisällöistä samaa mieltä olevien välillä. Alan tutkimuksessa on havaittu, että affektiivinen polarisaatio ei tyhjenevästi selity ideologisilla erimielisyyksillä, ja myös poliittisten järjestelmien tasolla ideologisen polarisaation taso selittää affektiivisen polarisaation tasosta vain osan (Reiljan 2020). Suhde voi olla myös kaksisuuntainen: tunnepohjainen side puolueisiin voi osaltaan ohjata äänestäjien mielipiteenmuodostusta.

Toista näkökulmista, eli puolueisiin kohdistuvia identiteettiperustaisia asenteita, voidaan parhaiten kuvailla sillä, miten urheilufanit kannustavat omaa joukkuettaan, eivätkä pidä vastustajajoukkueesta (Mason 2015). Näkökulmaa voidaan kuvata myös käsitteellä ”heimoajattelu”, jossa taistelu vallasta ”meidän” ja ”heidän” välillä on konfliktin tärkein aiheuttaja. Tämän tyyppistä ryhmäajattelua on osoitettu

tapahtuvan jopa perustasolla ilmiön kautta, joka tunnetaan nimellä ”minimaalinen ryhmäparadigma”. Psykologiset kokeelliset tutkimukset, joissa osallistujat on jaettu kilpaileviin ryhmiin yksinkertaisten kriteerien perusteella, ovat osoittaneet taipumuksen suosia omaa ryhmää ulkopuolisen ryhmän sijaan (Rabbie ja Horowitz 1969). Iyengar ym. (2012) havaitsivat, että Yhdysvalloissa vahvasti puolueeseen identifioituvilla äänestäjillä on myös voimakkaampi taipumus suhtautua vieroksuen vastapuolen puolueeseen. Kuitenkin Suomessa sosiaalisella puolueeseen samastumisella näyttää olevan suhteellisesti pienempi vaikutus affektiivisen polarisaation tasoon, kun taas ideologisten erojen rooli on suurempi, erityisesti niin kutsuttujen sosiokulttuuristen, eli arvoja ja identiteettejä koskevien, konfliktien osalta (Kawecki 2022). Maahanmuuttoon, seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin tai kansainvälisyyteen liittyvät kysymykset kytkeytyvät toisaalta perustavanlaatuisiin arvoerimielisyyksiin, toisaalta voimakkaisiin sosiaalisiin identiteetteihin.

10.3 Aineisto ja menetelmät

Tätä lukua varten asettamamme tavoitteet edellyttävät äänestäjien yleisen sympatian ja vihamielisyyden mittaamista puolueita kohtaan eduskuntavaalitutkimusten kyselyaineistoilla. Kyselyiden vastaajia on pyydetty arvioimaan asteikolla 0–10 sitä, kuinka paljon he pitävät eri poliittisista puolueista. Affektiivisen polarisaation tutkimuksessa vastaavat niin kutsutut ”puoluelämpömittarit” sekä niiden pohjalta kehitetyt affektiivisen polarisaation tasoa kuvaavat indeksit ovat muodostuneet vakiintuneiksi mittareiksi polarisaatiolle.

Aineistossamme tarkastellaan asenteita kussakin vaalissa kansanedustajapaikkoja saaneita puolueita kohtaan. Lähdemme liikkeelle ajatuksesta, että poliittinen järjestelmä on sitä polarisoituneempi, mitä selvemmin puolueet jakautuvat äänestäjien mielissä pidettyihin ja ei-pidettyihin puolueisiin. Tämän mittaamiseksi tutkimuskirjallisuudessa on esitetty useita erilaisia mittareita, jotka eroavat toisistaan jossain määrin yksityiskohdiltaan, mutta johtavat pääosin samankaltaisiin lopputuloksiin (Kawecki, 2022; Kekkonen ym. 2022; Reiljan, 2020; Wagner, 2021). Tässä luvussa havainnollistamme affektiivisen polarisaation kehitystä laskemalla kullekin eduskuntavaalivuodelle kaksi indeksiä, jotka perustuvat hieman erilaisiin tapoihin käsitteellistää äänestäjien puolueasenteissa ilmenevää polarisaatiota. Näin voimme olla varmempia siitä, että kuva pitkän aikavälin kehityksestä on luotettava eikä liity valittuun laskutapaan. Molemmat indeksit esitellään tarkemmin seuraavassa osiossa.

Koska tällaisten indeksien tarkoituksena on tiivistää asenteet kaikkia puolueita kohtaan, ne eivät kykene paljastamaan yksityiskohtia siitä, mitkä puolueet ovat lähellä toisiaan ja mitkä taas etäällä toisistaan. Ne pystyvät vain kertomaan, kuinka polarisoituneeksi keskimääräinen äänestäjä puoluejärjestelmän kokee. Tämä antaa meille kuitenkin mahdollisuuden verrata eri äänestäjäryhmiä laske-
malla kunkin ryhmän keskimääräisen polarisaatiopistemäärän. Tämän vuoksi tarkastelemme luvussa myös sitä, miten affektiivinen polarisaatio on yksittäisten äänestäjien tasolla yhteydessä yhtäältä puoluevalintaan ja toisaalta ideologiseen asemoitumiseen. Jaottelemme äänestäjiä ryhmiin sen perusteella, mitä puoluetta he ovat ilmaisseet äänestäneensä, ja tarkastelemme ensinnäkin sitä, miten polarisaation taso vaihtelee eri puolueiden välillä. Tarkastelemme myös affektiivisen polarisaation yhteyttä äänestäjien ideologisiin näkemyksiin. Tässä hyödyn-
nämme kyselyn vastaajien ilmoittamaa sijoittumista vasemmisto–oikeisto- sekä liberaali–konservatiivi-akselille.

Tämän yleisen katsauksen ja äänestäjäryhmien vertailun jälkeen pyrimme selvittämään, miten puolueiden väliset suhteet ovat kehittyneet. Tähän tarvitsemme mittareita, jotka ovat keskittyneet erityisesti kahden puolueen välisiin suhteisiin. Hyödynnämme klassista lähestymistapaa, jonka esittelivät Iyengar ja kanssakirjoittajat (2012) alkuperäisessä tutkimuksessaan amerikkalaisia puolueita koskien. Ensinnäkin määritämme kunkin vastaajan ”sisäpuolueen” (engl. inparty) heidän ilmoittamansa ehdokas- ja puoluevalinnan perusteella ja laskemme, kuinka korkealle äänestäjät keskimäärin arvioivat oman puolueensa pitää–ei pidä-asteikolla. Tämän jälkeen laskemme, millaisen arvion he antavat kullekin muulle puolueelle. Yleensä tämä luku on alhaisempi kuin heidän se puolue, jota he sanovat äänestäneensä. Olemme kiinnostuneita näiden kahden arvion välisestä erosta. Ero kertoo meille, kuinka vinoutuneita äänestäjien asenteet oman puolueen puolesta ja kaikkia muita puolueita vastaan ovat. Kiinnittämällä huomiota siihen suhteelliseen eroon, joka äänestäjien arvioissa on oman puolueen ja muiden puolueiden välillä, kompensoimme myös eroja siinä, kuinka äänestäjät ymmärtävät asteikon. Esimerkiksi jotkut vastaajista ovat taipuvaisia antamaan kaikille puolueille korkeampia pisteitä, kun taas toiset käyttävät asteikon alemmaa päätä. Tämän vuoksi keskiöön nousee arvioiden väliset erot. Tätä ”affektiivista vinoumaa” voidaan tulkita affektiivisena polarisaationa: mitä enemmän äänestäjät pitävät omasta puolueesta ja vierok-
suvat toista puoluetta, sitä enemmän affektiivista polarisaatiota näiden puolueiden välillä on.

Tällaiset laskelmat tuottavat luonnollisesti suuren määrän tuloksia, koska jokaisella puolueella on erillinen affektiivisen vinouman taso kutakin muuta puoluetta kohtaan. Laskemme nämä erot sekä nykyisten vaalien että vuoden 2023 vaalien osalta. Tällä tavoin on mahdollista selvittää, miten affektiivinen polarisaatio puolueiden välillä on muuttunut. Pyrimme ymmärtämään, ovatko vuoden 2011 vaaleissa perussuomalaisten läpimurron pohjalta syntyneet konfliktimallit pysyneet samoina myös vuoden 2023 vaaleissa vai ovatko ne muuttuneet.

10.4 Affektiivisen polarisaation kehitys 2003–2023

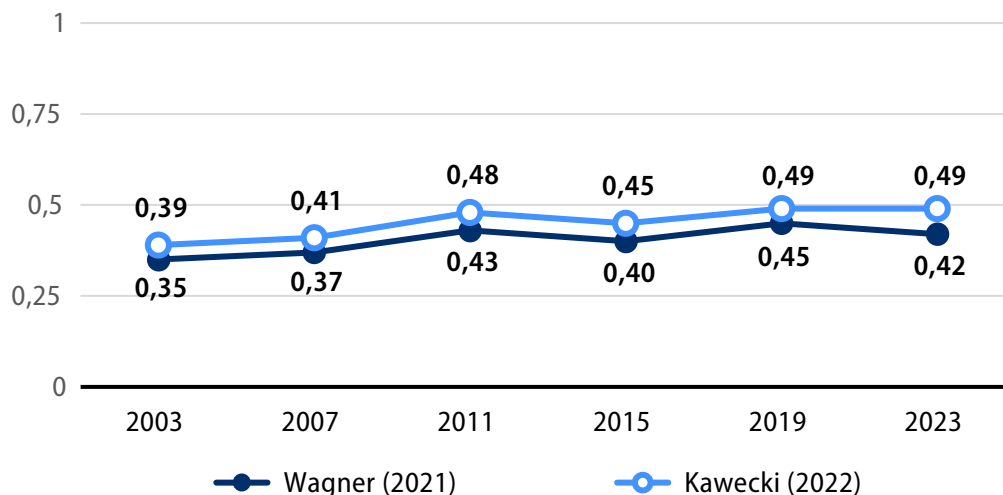
Jotta voimme tulkita nykyisiä affektiivisen polarisaation tasoja, on meidän ymmärrettävä, miten ne ovat muuttuneet ajassa. Muutos kertoo meille, käytiinkö viimeisimmät vaalit kasvavan polarisaation Suomessa, vai onko nykyinen polarisaation taso osa uutta vallitsevaa tilaa, vai tapahtuuko jopa polarisaation vähenemistä. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että affektiivinen polarisaatio todella on lisääntynyt Suomessa vuosituuhannen vaihteen jälkeen (Kawecki 2022; Kekkonen ja Ylä-Anttila 2021), erityisesti vuosien 2007 ja 2011 vaalien välillä. Kuitenkin seuraavissa vaaleissa vuosina 2015 ja 2019 affektiivinen polarisaatio ensin väheni ja sen jälkeen taas lisääntyi uudelleen. Rakennamme tarkastelumme näiden aiempia vaaleja koskevien tulosten päälle ja lisäämme vuoden 2023 vaaleja koskevat tulokset. Havaitut tasot osoittavat, onko affektiivinen polarisaatio jatkuvasti lisääntymässä vai heittelevätkö kehityskulut nyt ”uuden normaalin” ympärillä?

Kuviossa 16 esitämme affektiivisen polarisaation kehityskulut, jotka on laskettu kahden erillisen indeksimittarin perusteella. Ensimmäinen indeksi keskittyy puolueita koskevien neutraalien arvioiden puutteeseen ja kuvaa, miten yksilöt näkevät erilaisiin blokkeihin sijoitetut puolueet riippumatta kunkin blokin koosta. Korkea pistemäärä tarkoittaa sitä, että jokainen äänestäjä näkee puolueet jakautuneina voimakkaasti pidettyihin ja ei-pidettyihin puolueisiin riippumatta siitä, ovatko nämä blokit yhtä suuria vai eivät. Matala pistemäärä puolestaan tarkoittaa, että äänestäjät ovat neutraaleja ja antavat kaikille puolueille saman pistemäärän (Kawecki 2022). Toinen mittareista, Wagnerin (2021) painotettu keskimääräinen etäisyys, eroaa kahdella tapaa ensimmäisestä. Tämä mittari tarkastelee kaikista pidetyintä puoluetta äänestäjän ”sisäpuolueena” ja laskee keskimääräisen eron tämän ja jokaisen muun puolueen mielekkyyden välillä. Mittaria ei ole suunniteltu havaitsemaan polarisaatiota blokkipolitiikan kontekstissa, jossa äänestäjä saattaa pitää useista eri puolueista ja samastua niihin. Sen sijaan korkea pistemäärä kertoo, että kaikki äänestäjät kokevat yhden puolueen hyvin mielekkääksi ja vieroksuvat voimakkaasti muita puolueita. Lisäksi tämä indeksi ottaa huomioon sen, että järjestelmän näkökulmasta voi olla tärkeämpää se, ovatko asenteet polarisoituneet

suurten vai pienten puolueiden välillä. Siksi mittari käyttää kunkin puolueen ääniosuuksia painoina laskettaessa keskimääräisiä etäisyyksiä. Näin ollen muutos tässä indeksissä ei välttämättä osoita, että tunteet eri puolueita koskien olisivat muuttuneet: muutokset voivat johtua myös puolueiden ääniosuuksien muutoksista. Molempien mittareiden tarkemmat kaavat on kuvattu liitteessä.

Erilaisista lähestymistavoista huolimatta molemmat affektiivisen polarisaation mittaamisen tavat korreloivat yleensä vahvasti keskenään, mutta ne voivat tästä huolimatta indikoida erilaisia kehityskulkuja tietyissä tapauksissa. Kuten voimme havaita kuviosta 16, molemmat indeksit osoittavat saman yleisen kehityksen Suomessa. Ensisijaisen kiinnostuksen kohteemme suhteen indeksit osoittavat, että affektiivisen polarisaation tasot eivät ole kasvaneet suhteessa edellisiin vaaleihin. Päinvastoin ne näyttävät vakiintuneen tai jopa hieman laskeneen riippuen siitä, kumpaa mittaria käytetään. Tärkeämpää on kuitenkin se, että otettaessa vuoden 2023 vaalit huomioon vaikuttaa siltä, ettei vuoden 2011 vaaleissa saavutettu polarisaation taso käynnistänyt jatkuvasti kasvavaa affektiivisen polarisaation trendiä, vaan pikemminkin vakiinnutti uuden perustason, jonka ympärillä tasot eri vaaleissa vaihtelevat.

Kuvio 16. Affektiivisen polarisaation kehityskulut kahden erillisen indeksimittarin perusteella (indeksipistemäärä).

Huomio: Vuonna 2023 Liike Nyt sai paikkoja parlamentissa. Olemme tarkastelleet, vaikuttaako tämä trendiin laskemalla valinnaiset pisteet ilman tätä puoluetta. Pisteiden muutokset ovat kuitenkin mitättömiä. Molemmissa mittauksissa polarisaatioindeksin asteikot on muutettu välille 0–1 vertailukelpoisuuden vuoksi.

Kehityksen merkitystä voidaan myös arvioida asettamalla se kansainväliseen kontekstiin. Historiallisesti affektiivinen polarisaatio on Suomessa ollut matalammalla tasolla esimerkiksi pohjoismaisiin naapureihin Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna (Ryan 2023). Havaintojemme perusteella Suomi ei vaikuta ottaneen näitä verrokimaitaan kiinni. Laajemmassa kansainvälisessä vertailussa läntisen ja pohjoisen Euroopan maat, Suomi mukaan lukien, ovat näyttäneet eteläisen ja itäisen Euroopan maita vähemmän polarisoituneina (Reiljan 2020; Wagner 2021). Myös viimeisimmän aineiston valossa Suomi näyttäisi asettuvan tähän joukkoon.

Onkin syytä huomata, että huolimatta 2000-luvulla havaitusta kasvusta, ainakin puoluepohjainen affektiivinen polarisaatio näyttää Suomessa olevan kansainvälisesti katsottuna maltillista. Ero pohjoismaisiin naapureihin vaikuttaisi selittyvän ainakin osittain sillä, että suomalainen puoluejärjestelmä ei perinteisesti ole ollut blokkiutunut (Ryan 2023).

10.5 Affektiivinen polarisaatio ehdokas- ja puoluevalinnan sekä ideologisen orientaation mukaan

Vaikka Suomessa kehityskulku viittaa keskimääräisen affektiivisen polarisaation tason vakiintuneeseen, aikaisemmat tutkimukset (Kawecki 2022; Kekkonen ym. 2022) ovat osoittaneet, että erilaiset ideologiset suuntautumiset ovat yhteydessä keskimääräisessä polarisaation tasossa havaittaviin eroihin. Äänestäjien välillä on perinteisesti havaittavissa myös eroja polarisaation tasossa sen mukaan mitä puoluetta he tukevat. Tässä kohdin tutkimme näitä mahdollisia eroja vuoden 2023 vaalien osalta hyödyntäen edellä esiteltyä neutraalisuuden puutteen indeksiä (Kawecki 2022).

Aloitamme vertaamalla affektiivista polarisaatiota ideologisen suuntautumisen suhteen. Polarisaatiopistemäärä nolla tarkoittaisi sitä, että kaikki puolueiden kannattajat ovat neutraaleja ja arvioivat kaikkia puolueita tasa-arvoisesti, kun taas pistemäärä yksi tarkoittaa, että kaikki puolueiden kannattajat jakavat puolueet voimakkaasti pidettyjen ja ei-pidettyjen puolueiden ryhmiin. Vuoden 2023 kyselyssä äänestäjiltä tiedusteltiin sijoittumista vasemmisto–oikeisto- ja liberaali–konservatiivi-akseleilla. Akseleista ensimmäinen edustaa ”sosioekonomista” poliittista ulottuvuutta keskittyen pääasiassa klassisiin poliittisiin kysymyksiin taloudesta ja hyvinvoinnista. Jälkimmäinen puolestaan edustaa täydentävää sosiokulttuurista ulottuvuutta kysymyksillä identiteetistä ja kulttuurista. On kuitenkin tärkeää huomata, että nämä itsesijoittumiset heijastavat yksilöiden käsityksiä kustakin ulottuvuudesta, ja erilaiset yksilöt, ja jopa sukupolvet, voivat yhdistää ne erilaisiin kysymyksiin (Westinen ym. 2016).

Taulukossa 35 jaamme vasemmisto–oikeisto-akselin viiteen luokkaan vahvasta vasemmistosta vahvaan oikeistoon, ja laskemme keskimääräisen polarisaatiopistemäärän itsensä kyseisiin luokkiin sijoittaneille äänestäjille. Toteutamme saman tarkastelun liberaali–konservatiivi-asteikon osalta taulukossa 36. Molemmat taulukot osoittavat, että äänestäjillä, jotka sijoittavat itsensä asteikoiden ääripäihin, on poliittisista puolueista kaikista affektiivisesti polarisoitunein näkemys. Ero keskiarvoille sijoittuneiden ja jompaankumpaan suuntaan kallellaan olevien välillä on pieni. Lisäksi havaitsemme, että voimakkaan vasemmistolaisilla ja konservatiivisilla on kaikista polarisoituneimmat näkemykset.

Taulukko 35. Affektiivisen polarisaation pistemäärät vasemmisto-oikeisto-sijoittumisen mukaan (0–10).

Eniten vasemmalla (0–3)	Vasemmalla (3–4)	Keskellä (5)	Oikealla (6–7)	Eniten oikealla (8–10)
0,62	0,50	0,44	0,44	0,55

Taulukko 36. Affektiivisen polarisaation pistemäärät liberaali-konservatiivi-sijoittumisen mukaan (0–10).

Eniten liberaali (0–3)	Liberaali (3–4)	Keskellä (5)	Konservatiivi (6–7)	Eniten konservatiivi (8–10)
0,62	0,50	0,44	0,44	0,55

Tämän jälkeen toteutamme samanlaisen vertailun sen perusteella, mitä puoluetta vastaaja äänesti. Taulukosta 37 näemme, että vasemmistoliiton, perussuomalaisien ja vihreiden äänestäjistä löytyy kaikkein polarisoituneimmat äänestäjät. Puolestaan Liike Nytin, keskustan ja kokoomuksen äänestäjissä on vähiten polarisoituneita äänestäjiä. Tämä viittaa siihen, että voimme todella havaita merkittäviä eroja siinä, kuinka ”tunteellisesti sitoutuneita” eri puolueiden kannattajat voivat politiikkaa kohtaan olla. Näitä eroja tulkittaessa on kuitenkin syytä olla varovainen. Erot voivat johtua useista tekijöistä, erityisesti aiemmin mainituista affektiivisen polarisaation pääselityksistä, jotka koskivat ideologiaa ja identiteettiä. Puolueilla, jotka yhdistetään vahvaan ideologiseen suuntautumiseen, on taipumus saada korkeampia polarisaatiopistemääriä. Esimerkiksi vasemmistoliitto erottuu sen tukijoiden

sijoituessa erityisen kauas vasemmalle, ja sekä vasemmistoliitto että vihreät ottavat vahvasti kantaa sosiokulttuurisen ulottuvuuden kysymyksiin (Isotalo ym. 2023). Vastaavasti myös ne puolueiden kannattajat, jotka identifioituvat vahvasti sisäryhmään ja kokevat olevansa uhattuja ulkoryhmien toimesta, saavat yleensä korkeammat affektiivisen polarisaation pisteet.

Taulukko 37. Puolueiden affektiivisen polarisaation pistemäärät (keskiarvo indeksipistemäärästä, 0–1).

Puolue	Indeksipistemäärän keskiarvo
Vas.	0,64
PS	0,58
Vihr.	0,58
SDP	0,55
RKP	0,53
KD	0,52
Kok.	0,49
Kesk.	0,49
Liik.	0,43

10.6 Ovatko puolueiden väliset suhteet muuttuneet vuodesta 2011?

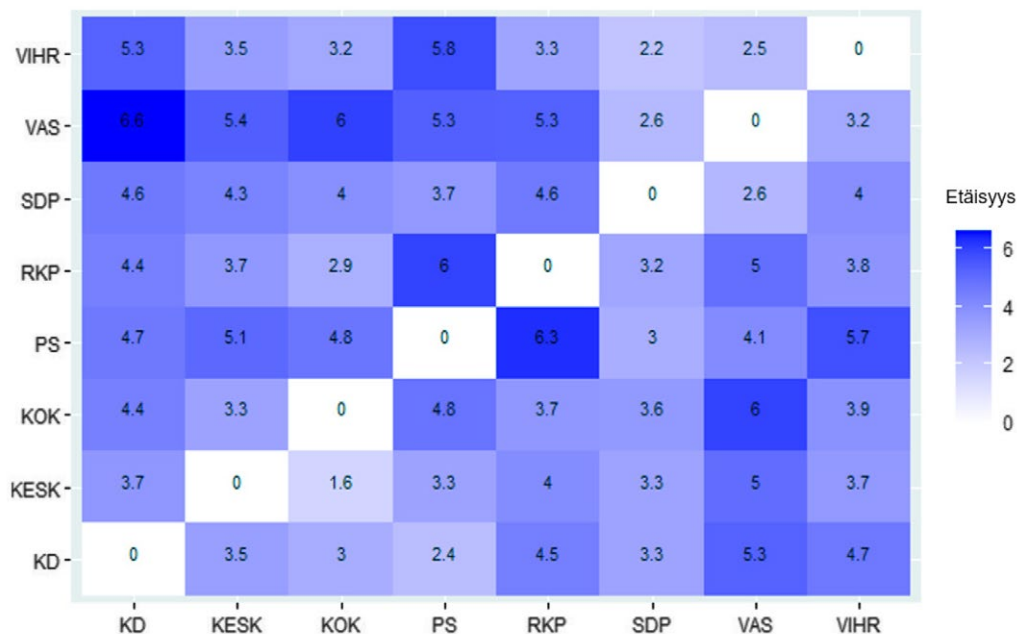
Vaikka yleinen trendi on tasoittunut samalle polarisaation tasolle kuin vuonna 2011, tämä näennäinen vakaus voi peittää tärkeitä muutoksia siinä, miten äänestäjät näkevät puolueet ja miten läheisyyden ja vihamielisyyden mallit kehittyvät. Siksi tutkimme myös, miten eri puolueiden kannattajat näkevät eri puolueet vuosina 2011 ja 2023, ja onko tässä tapahtunut merkittäviä muutoksia. Kuten menetelmäsiossa kuvataan, laskemme ”affektiivisen vinouman” mittaamaan puolueiden välistä suhdetta. Tämä luku kertoo keskimääräisen eron siinä, miten äänestäjät arvioivat äänestämänsä puolueen ja sen puolueen, jonka osalta me suhdetta tarkastelemme.

Esitämme affektiiviset vinoumat ”lämpökartoissa” kolmessa alla olevassa kuviossa. Korkea luku viittaa voimakkaaseen negatiiviseen vinoumaan kyseistä puoluetta kohtaan suhteessa mieluisaan puolueeseen, eli suhdetta voidaan luonnehtia

”kylmäksi”. Pieni luku taas tarkoittaa, että tietyn puolueen äänestäjät pitävät toisesta puolueesta lähes yhtä paljon kuin omastaan, ja suhdetta voi luonnehtia ”lämpimäksi”. Nämä affektiiviset etäisyydet ovat siis perusta aiemmin lasketulle kokonaisindeksimitalle.

Kuvio 17 esittää affektiiviset etäisyydet vuonna 2011. Tässä perussuomalaiset erottuvat selvästi negatiivisimmin arvioituna puolueena erityisesti ruotsalaisen kansanpuolueen, vihreiden ja vasemmistoliiton silmissä. Näistä puolueista erityisesti vasemmistoliitto erottuu useita puolueita voimakkaan vihamielisesti tarkastelevana, ja läheisemmiksi se kokee ainoastaan SDP:n ja vihreät. Vastaavasti useat muut puolueet, pois lukien juuri SDP ja vihreät, suhtautuvat voimakkaan vihamielisesti vasemmistoliittoa kohtaan. Toinen puolue, jolla on voimakkaasti vinoutuneet näkemykset useista muista puolueista, on perussuomalaiset. Erityisesti RKP ja vihreät erottuvat erityisen epämiellyttävänä perussuomalaisten äänestäjien silmissä. Näiden puolueiden äänestäjät vaihtelevat siis suurelta osin paikkoja keskenään vinoutuneiden näkemystensä vuoksi. On myös mielenkiintoista huomata, että vuonna 2011 RKP:n kannattajat suhtautuivat melko negatiivisesti vasemmistoliittoon. Näiden havaintojen lisäksi suurin osa affektiivisistä etäisyyksistä asettuu ”normaalin” kirjon sisään, eivätkä ne ole kovin ystävällisiä tai vihamielisiä.

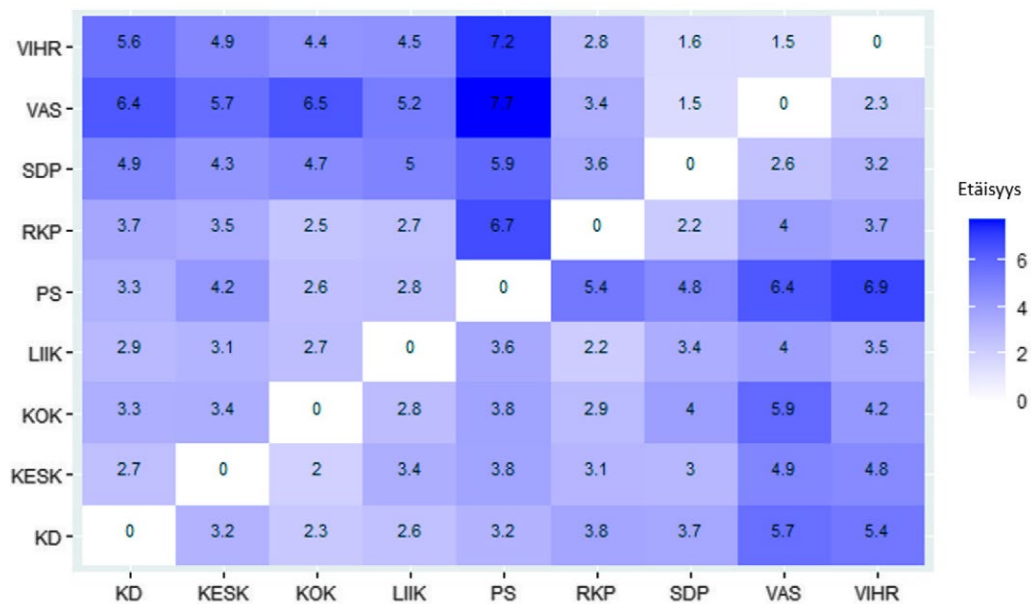
Kuvio 17. Puolueiden affektiiviset etäisyydet vuonna 2011.

Laatoissa olevat numerot edustavat affektiivista etäisyyttä ”sisäpuolueeseen” y-akselilla ja ”ulkopuolueeseen” x-akselilla. Maksimaalinen etäisyys on 10. Sininen väri merkitsee ”kylmempiä” suhteita. Huomioi, että puolueella on aina etäisyys itseensä 0.

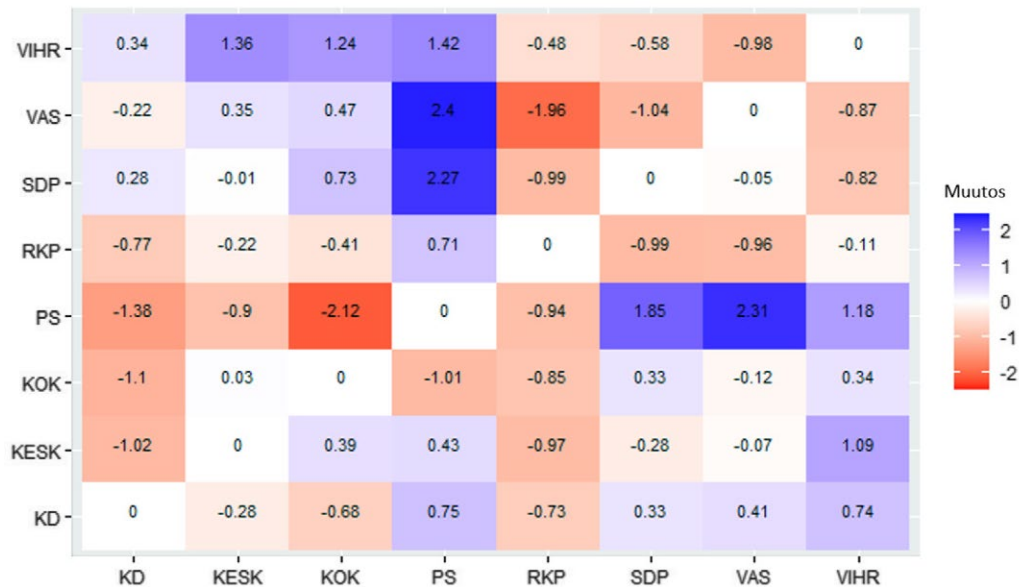
Affektiivisten etäisyyksien tarkastelu vuoden 2023 osalta kuviossa 18 paljastaa pääosin samanlaisia malleja. Perussuomalaiset ovat edelleen puolue, jota vieroksutaan eniten, kun taas vasemmistoliitto erottuu edelleen suurimpana muiden puolueiden vieroksujana. Vuoden 2023 kuvioon olemme lisänneet Liike Nytin. Tämä puolue vieroksuu kaikkia muita puolueita vain vähän, kun taas muiden puolueiden kannattajat ovat taipuvaisia vieroksumaan ainakin yhtä puoluetta voimakkaasti. Ne äänestäjät, jotka tuntevat olevansa kauimpana Liike Nytistä, ovat kolmen punavihreän puolueen eli vihreiden, SDP:n tai vasemmistoliiton kannattajia, vaikkakin nämä etäisyydet ovat kohtuullisia verrattuna esimerkiksi perussuomalaisten negatiivisempiin arvoihin.

Kuvio 18. Puolueiden affektiiviset etäisyydet vuonna 2023.

Laatoissa olevat numerot edustavat affektiivista etäisyyttä "sisäpuolueeseen" y-akselilla ja "ulkopuolueeseen" x-akselilla. Maksimaalinen etäisyys on 10. Sininen väri merkitsee "kylmempiä" suhteita. Huomioi, että puolueella on aina etäisyys itseensä 0.

Vaikka vuosien 2011 ja 2023 välillä on huomattavissa selkeitä yhteneväisyyksiä, joitakin huomattavia muutoksia on tapahtunut. Nämä tulevat parhaiten esiin katsoamalla tarkemmin muutoksia affektiivisissä etäisyyksissä kuvion 18 mukaisesti.

Kuvio 19. Affektiiviset muutokset vuosien 2011 ja 2023 välillä.

Laatoissa olevat numerot edustavat affektiivisen etäisyyden muutosta vuosien 2011 ja 2023 välillä. Positiivinen luku ja sininen väri edustavat etäisyyden kasvua eli "kylmempiä" suhteita. Negatiivinen luku ja punainen väri puolestaan edustavat etäisyyden kaventumista eli läheisempiä ja lämpimämpiä suhteita.

Näemme, että puolueiden väliset suhteet ovat muuttuneet sekä kylmempään että lämpimämpään suuntaan, ja joissakin tapauksissa tämä muutos on merkittävä. Ennen kaikkea arviot perussuomalaisista ovat muuttuneet kylmemmiksi lähes kaikissa tapauksissa. Punavihreiden puolueiden kannattajat suhtautuvat perussuomalaisiin huomattavasti kylmemmin kuin vuonna 2011, kun taas RKP:n, keskustan ja kristillisdemokraattien suhtautuminen perussuomalaisia kohtaan on muuttunut hieman kylmemmäksi. Ainoastaan kokoomuksen kannattajien suhtautuminen perussuomalaisia kohtaan on muuttunut lämpimämmäksi sitten 2011 vaalien. Sen sijaan perussuomalaisten kannattajat suhtautuvat lämpimämmin kaikkia paitsi kolmea punavihreää puoluetta kohtaan, joista erityisesti vasemmistoliittoa vieroksutaan huomattavasti enemmän perussuomalaisten kannattajien keskuudessa.

RKP:hen suhtaudutaan yleisesti myönteisimmin. Suurin muutos on tapahtunut vasemmistoliittoa äänestävien keskuudessa, joiden arviot ovat muuttuneet huomattavan kielteisistä merkittävästi lämpimämmiksi. Vastaavasti myös RKP:n äänestäjät suhtautuvat lämpimämmin vasemmistoliittoa kohtaan. Mahdollinen selitys tälle on siirtyminen klassisesta vasemmisto-oikeisto-politiikasta sosiokulttuurisen ulottuvuuden politiikkaan, jossa vasemmistoliitto ja RKP ovat

lähempänä toisiaan. Muita puolueita koskevat arviot ovat muuttuneet vastakkaiseen suuntaan. Punavihreät puolueet ovat lähentyneet keskenään, mikä pitää myös sisällään molempiin suuntiin lämpimämmän suhtautumisen RKP:n kannattajien osalta. Toisaalta kristillisdemokraattien, perussuomalaisten ja kokoomuksen välit ovat lähentyneet lähes jokaisessa tapauksessa lukuun ottamatta kristillisdemokraattien kannattajien kylmempää suhtautumista perussuomalaisiin verrattuna vuoteen 2011. Mielenkiintoista on, että myös näiden puolueiden kannattajat suhtautuvat lämpimämmin RKP:hen. Vastaavasti RKP:n kannattajat suhtautuvat lämpimämmin sekä punavihreitä että muitakin puolueita kohtaan lukuun ottamatta perussuomalaisia, jotka nähdään aiempaa kylmemmin.

Joitakin huomionarvoisia muutoksia on tapahtunut myös keskustan osalta, sillä vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat suhtautuvat siihen hiukan aiempaa kielteisemmin ja perussuomalaisten kannattajat puolestaan myönteisemmin. Muilta osin tilanne on pysynyt verrattain samana. Keskustan kannattajat puolestaan suhtautuvat RKP:tä ja kristillisdemokraatteja kohtaan lämpimämmin, mutta vihreitä, perussuomalaisia ja kokoomusta kohtaan taas kylmemmin.

Vaikka yleinen trendi affektiivisessä polarisaatiossa on pysynyt suhteellisen vakaana sitten vuoden 2011, on pintaa syvemmällä huomattavissa merkittäviä muutoksia puolueiden välisissä suhteissa. Tämä kehitys heijastelee monin tavoin kokoomuksen, perussuomalaisten, kristillisdemokraattien ja RKP:n vaalien jälkeen muodostamaa hallituskoalitiota. Erityisesti kolmen ensimmäisenä mainitun puolueen kannattajat ovat lähentyneet toisiaan, ja heitä yhdistää punavihreitä puolueita eli vihreitä, vasemmistoliittoa ja SDP:tä kohtaan koettu antipatia. Nämä puolueet ovat puolestaan lähentyneet keskenään ja osoittavat vielä suurempaa antipatiaa ensimmäistä kolmea eli kokoomusta, perussuomalaisia ja kristillisdemokraatteja kohtaan. RKP puolestaan näyttää luoneen ystäviä näissä keskenään vihamielisissä puolueklustereissa, kun jotkin puolueet suhtautuvat nyt keskustaan aiempaa lämpimämmin, toiset taas kylmemmin.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että puolueiden välinen yhteistyö, kuten esimerkiksi koalition muodostaminen yhdessä, voi edesauttaa suvaitsevaisuuden kasvua puolueiden välillä (Bassan-Nygate ja Weiss 2022). Tässä tapauksessa mahdollisia hallitusskenaarioita käsiteltiin mediassa heti vaalitulosten selvittyä, mikä saattoi vaikuttaa siihen, kuinka puolueita arvioitiin eduskuntavaalitutkimuksen kyselyssä, kun kannattajat ennakoivat hallitusneuvottelujen aloittamista toivottujen kumppaneiden kanssa. Tältä osin huomattava poikkeus on suhde perussuomalaisten ja RKP:n välillä, joka absoluuttisten lukujen mukaan on huomattavasti kylmempi kuin useimpien puolueiden välillä. Vaikka perussuomalaisten äänestäjät näyttävät suhtautuvan hieman lämpimämmin RKP:hen yrittäessään kuroa etäisyyttä umpeen, ovat RKP:n kannattajien asenteet muuttuneet kylmempään suuntaan.

10.7 Johtopäätökset

Poliittisen polarisaation nousu on ollut merkittävä huolenaihe suomalaista politiikkaa seuraavien keskuudessa. Kun ilmiötä lähestytään ideologisten näkökulmien sijaan affektin kautta, tutkimukset ovat viitanneet kasvavan polarisaation trendiin vuodesta 2003 lähtien, jolloin myös eduskuntavaalitutkimuskyselyt alkoivat. Kuten tämä luku osoittaa, näyttää kehitys kuitenkin tasoittuneen samalle yleisen polarisaation tasolle kuin vuonna 2011. On tietysti mahdotonta tarkasti ennustaa, miten tämä trendi kehittyy tulevana vuosina, mutta polarisaatioindeksien osoittaessa hieman alhaisempaa polarisaatiota vuonna 2015, kasvavaa polarisaatiota vuonna 2019 ja vuoden 2023 osalta samaa tasoa kuin vuonna 2011, viittaa tämä ”uuden normaalin” syntyyn. Lisäksi se, että affektiivisen polarisaation taso vakiintui vuonna 2011 viittaa siihen, että kyseiset vaalit heijastelevat perussuomalaisten läpimurtoa. Myöhemmissä vaaleissa äänestäjät ovat sosiokulttuuristen asiakysymysten nousun myötä pyrkineet mukauttamaan omia näkemyksiään muista puolueista suhteessa siihen. Tällaiset myrskyisät muutokset poliittisessa kentässä ovat taatusti herättäneet voimakkaita tunteita äänestäjien keskuudessa, ja nämä tunteet ilmenevät affektiivisesti polarisoituneina näkemyksinä poliittisista puolueista. Mielenkiintoinen kysymys on, mitä vaadittaisiin horjuttamaan uudelleen tätä affektiivisen polarisaation perustasoa: mahdollisesti jokin yhtä merkittävä ”shokki” puoluejärjestelmän dynamiikassa kuin perussuomalaisten läpimurto oli vuonna 2011.

Olemme pyrkineet avaamaan yleistä kehityskulkua tarkastelemalla tarkemmin myös sitä, missä polarisaatio sijaitsee. Ensinnäkin ryhmittelimme kansalliset sen perusteella, mitä puoluetta he äänestivät, ja miten he sijoittivat itsensä ideologisesti perinteisellä vasemmisto–oikeisto-akselilla sekä arvopohjaisella liberaali–konservatiivi-akselilla. Näin voitiin havaita, ovatko tietyn poliittisen leirin äänestäjien näkemykset puolueista affektiivisesti polarisoituneempia kuin toiset. Tutkimuksemme osoitti, että vihreiden, vasemmistoliiton ja perussuomalaisten kannattajilla on kaikkein polarisoituneimmat näkemykset puolueista, kun taas kokoomuksen, Liike Nytin ja keskustan äänestäjien näkemykset ovat vähiten polarisoituneita. Lisäksi ideologiseen keskustaan itsensä sijoittavien äänestäjien näkemykset ovat keskimäärin vähiten affektiivisesti polarisoituneita, kun taas niiden näkemykset, jotka sijoittavat itsensä sekä vasemmisto–oikeisto- että liberaali–konservatiivi-akseleiden reunoille ovat enemmän polarisoituneita. Tämä mukaillee aiemmissa tutkimuksissa havaittua kaavaa, jossa vahvempi ideologia on yhteydessä polarisoituneempaan näkemykseen puolueista. Voimakkaan ideologisen näkemyksen omaavat äänestäjät saattavat lisäksi kiinnittyä tiettyihin puolueisiin: esimerkiksi vasemmistoliiton kannattajat erottuvat erityisen vasemmalle suuntautuneina, ja sekä vasemmistoliitto että vihreät ottavat voimakkaasti kantaa sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen liittyviin kysymyksiin (Isotalo ym. 2023).

Yllä oleva analyysi osoitti meille pääasiassa sen, missä määrin äänestäjät ovat taipuvaisia näkemään puolueet vahvasti pidettyjen ja ei-pidettyjen puolueiden ryhmiin. Analyysi ei kuitenkaan osoittanut, mitkä puolueista ovat kussakin ryhmässä, eikä myöskään sitä, muuttuvatko nämä näkemykset joksikin poliittisten blokkien kaltaiseksi. Siksi tarkastelimme myös affektiivista polarisaatiota puolueiden välisellä tasolla. Toteutimme tämän laskemalla keskimääräisen ”affektiivisen vinouman” tason kullekin puolueelle verrattuna siihen puolueeseen, jota vastaaja äänesti. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, ovatko tuloksena saadut puolueiden väliset suhteet samanlaiset kuin vuonna 2011, jolloin ”uusi normaali” vakiintui, vai ovatko ne muuttuneet näennäisesti vakaan affektiivisen polarisaation tason alla.

Affektiivisen vinouman tasojen perusteella yleinen kaava puolueiden välisissä suhteissa ei ole muuttunut. Vuoden 2011 ja 2023 välillä havaittiin samanlaisia polarisoituneita suhteita, erityisesti sen suhteen, kuinka perussuomalaiset äänestäjät näkevät vasemmistoliiton ja vihreät ja nämä puolestaan perussuomalaiset. Siitä huolimatta joitakin merkittäviä muutoksia on tapahtunut. Erityisesti kolme punavihreää puoluetta (SDP, vasemmistoliitto ja vihreät) ovat lähentyneet toisiaan äänestäjien silmissä. Samanlainen muutos voidaan havaita oikealla puolella erityisesti kokoomuksen ja perussuomalaisten, mutta myös kokoomuksen ja kristillisdemokraattien äänestäjien keskuudessa. Vaikka vielä on liian aikaista puhua virallisista poliittisista blokeista, tämä ehdottomasti viittaa ”protoblokkien” muodostumiseen. On mahdollista, että näiden puolueiden yhdessä RKP:n kanssa muodostama hallituskoalitio toimii kokeiluna siitä, onko syvempi yhteistyö oikeistossa mahdollista, vai onko tämä pikemminkin väliaikainen liitto, jonka tavoitteena on vastustaa nousevaa punavihreää blokkia. Jos Suomi siirtyy kohti blokkijärjestelmää, kuten sen affektiivisesti polarisoituneimmat pohjoismaiset naapurit, herää kysymys siitä, lisääntyisikö myös affektiivinen polarisaatio tämän seurauksena.

Hallituskoalition muodostuminen vaalien jälkeen kokoomuksen, perussuomalaisten, kristillisdemokraattien ja RKP:n välille osoittaa kaksi huomionarvoista asiaa äänestäjien välisestä affektiivisesta polarisaatiosta ja suomalaisesta puoluepolitiikasta. Kuten tässä esitetyt tulokset näyttävät, on perussuomalaisten ja RKP:n äänestäjillä voimakkaan negatiiviset näkemykset toisistaan, vaikka perussuomalaisten äänestäjät ovatkin yrittäneet suhtautua RKP:hen lämpimämmin vuoden 2011 jälkeen. Perussuomalaisten ja RKP:n välisissä hallitusneuvotteluissa kävi selväksi, että erityisesti RKP:n äänestäjillä oli vaikeuksia hyväksyä perussuomalaisten kanssa saavutetut poliittiset kompromissit. Tästä huolimatta puolue jatkoi neuvotteluja ja lähti mukaan hallituskoalitioon. Tämä osoittaa, että äänestäjätason affektiivinen polarisaatio on vain yksi monista tekijöistä, jotka puolueet voivat ottaa huomioon tehdessään strategisia päätöksiä. Se on kuitenkin tekijä, joka saattaisi johtaa laajaan erimielisyyteen puolueen sisällä. Lisäksi tilanne havainnollistaa sen, mitä

kansainvälinen vertailu osoittaa: affektiivinen polarisaatio on edelleen suhteellisen vähäistä Suomessa. Näyttää siis siltä, että poliittinen kulttuuri, joka mahdollistaa hankalille kumppaneille asiakysymyksiin keskittymisen ja tarvittavien kompromissien tekemisen, on edelleen voimissaan. Tämä voi osoittautua perustavanlaatuisiksi vahvuudeksi tilanteessa, jossa protoblokit muokkaavat politiikkaa, mutta mikään blokki ei ole tarpeeksi vahva voittaakseen vaaleja yksin, ja siten hallituksen muodostaminen vaatii aina vaikeita neuvotteluita. Jos tällaiset neuvottelut vaikeutuisivat entisestään puolueiden karttaessa toisia puolueita, tämä voisi vaarantaa vakaiden hallitusten muodostamisen tulevaisuudessa ja siten poliittiseen järjestelmään kohdistuva luottamus saattaisi olla vaakalaudalla.

LÄHTEET

- Bassan-Nygate, L. ja C. Weiss (2022): Party Competition and Cooperation Shape Affective Polarization: Evidence from Natural and Survey Experiments in Israel. *Comparative Political Studies* 55(2), 287–318.
- Boxell, L., M. Gentzkow ja J. Shapiro (2022): Cross-country trends in affective polarization. *Review of Economics and Statistics*, Accepted manuscript.
- Isotalo, V., T. Helimäki, Å. von Schoultz ja P. Söderlund (2023): Suomalainen äänestäjä 2003–2023. *Vaalivälähdykset 2023:13*. Helsinki: Vaalitutkimuskonsortio. <https://www.vaalitutkimus.fi/suomalainen-aanestaja-2003-2023/>, 4.1.2023.
- Iyengar, S., G. Sood ja Y. Lelkes (2012): Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization. *Public Opinion Quarterly* 76(3), 405–431.
- Kawecki, D. (2022): End of consensus? Ideology, partisan identity and affective polarization in Finland 2003–2019. *Scandinavian Political Studies* 45(4), 478–503.
- Kekkonen, A., A. Suuronen, D. Kawecki ja K. Strandberg (2022): Puzzles in a affective polarization research: Party attitudes, partisan social distance, and multiple party identification. *Frontiers in Political Science* 4(22), artikkeli 920567.
- Kekkonen, A. ja T. Ylä-Anttila (2021): Affective blocs: Understanding affective polarization in multiparty systems. *Electoral Studies* 72, artikkeli 102367.
- Kingzette, J., J. Druckman, S. Klar, Y. Krupnikov, M. Levendusky ja J. Ryan (2021): How Affective Polarization Undermines Support for Democratic Norms. *Public Opinion Quarterly* 85(2), 663–677.
- Mason, L. (2015): “I disrespectfully agree”: The differential effects of partisan sorting on social and issue polarization. *American Journal of Political Science* 59(1), 128–145.
- Rabbie, J., ja M. Horwitz (1969): Arousal of ingroup-outgroup bias by a chance win or loss. *Journal of Personality and Social Psychology* 13(3), 269–277.
- Reiljan, A. (2020): “Fear and loathing across party lines” (also) in Europe: Affective polarisation in European party systems. *European Journal of Political Research* 59(2), 376–396.
- Ryan, A. (2023): Exploring differences in affective polarization between the Nordic countries. *Scandinavian Political Studies* 46(1–2), 52–74.
- Svolik, M. (2019): Polarization versus Democracy. *Journal of Democracy* 30(3), 20–32.
- Tajfel, H. (1982): Social psychology of intergroup relations. *Social Psychology* 33, 1–39.

- Tajfel, H. ja J. Turner (1979): An Integrative Theory of Intergroup Conflict. Teoksessa W. Austinand ja S. Worchel (toim.): *The Social Psychology of Inter-group Relations*. Brooks-Cole, 33–79.
- Wagner, M. (2021): Affective polarization in multiparty systems. *Electoral Studies* 69(2), artikkeli 102199.
- Westinen, J., E. Kestilä-Kekkonen ja A. Tiihonen (2016): Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 273–297.
- Westwood, S., S. Iyengar, S. Walgrave, R. Leonisio, L. Miller ja O. Strijbis (2018): The tie that divides: Cross-national evidence of the primacy of partyism. *European Journal of Political Research* 57(2), 333–354.

Liitteet

Kaava affektiiviselle polarisaatiolle neutraaliuden puutteena (Kawecki 2022): n_p on sisäpuolueeseen kuuluvien puolueiden lukumäärää. $like_{ip}$ on yksittäisen vastaajan pistemäärä jokaista puoluetta kohtaan. $likemax$ on korkein yksittäisen vastaajan pistemäärä ja $likemin$ alhaisin pistemäärä. Näiden lukujen jakaminen keskenään johtaa keskimääräiseen arvoon (midrange value).

$$Affective\ polarization(ABON)_i = \sqrt{\frac{\sum_{p=1}^P (like_{ip} - \frac{like_{max,i} + like_{min,i}}{2})^2}{n_p}}$$

Kaava affektiiviselle polarisaatiolle Wagnerin painotettuna keskimääräisenä etäisyytenä (Wagner 2021): n on puolueiden lukumäärä ilman pidetyintä puoluetta. $likemax$ pidetyimmän puolueen pistemäärä. [...] voimme myös laskea painotetun version tälle mittarille. Tämä ottaisi silloin huomioon sen, että suuren puolueen voimakkaan vieroksumisen pitäisi merkitä enemmän kuin pienen, merkityksettömän kilpailijan. [...] v_p on jokaisen puolueen ääniosuus, mitattuna suhteellisena asteikolla 0–1.

$$Distance_i = \sqrt{\sum_{p=1}^P v_p (like_{ip} - like_{max,i})^2}$$

III

Arvot ja asenteet

11 Sukupuolikuilu arvoissa ja puoluevalinnassa 2000-luvulla

Veikko Isotalo, Josefina Sipinen ja Jussi Westinen

11.1 Johdanto

Erot miesten ja naisten poliittisessa osallistumisessa, arvoissa ja asenteissa ovat kiinnostaneet länsimaissa politiikan tutkijoita jo pitkään (esim. Duverger 1955; Lipset 1981). Abendschönin ja Steinmetzin (2014) mukaan tätä keskustelua on vuosikymmenten kuluessa käyty ainakin kolmessa aallossa. Ensimmäinen niistä keskittyi pohtimaan naisten aliedustusta politiikassa ja naisten miehiä alhaisempaa osallistumisastetta. Toisessa vaiheessa keskusteltiin siitä, lähestyvätkö naiset politiikkaa eri näkökulmasta kuin miehet ja arvostavatko he siten eri asioita. Viimeisimpänä huomio on kiinnittynyt puoluepreferensseihin. Vielä 1970-luvulta tultaessa naiset äänestivät miehiä useammin konservatiivisia ja keskustaoikeistolaisia puolueita. 1980-luvulta alkaen nämä erot kadonneet ja naiset ovat sen sijaan äänestäneet miehiä useammin vasemmistolaisia ja vihreitä puolueita (ks. myös Giger 2009; Inglehart ja Norris 2000). Tätä viimeisintä käännettä – naisten tukea vasemmisto- ja ympäristöpuolueille – on kirjallisuudessa nimitetty moderniksi sukupuolikuiluksi erotuksena perinteiseen sukupuolikuiluun eli naisten konservatismiin. Toisin sanoen naiset irtaantuivat (eng. dealignment) konservatiivisesta arvoorientaatiostaan ja kiinnittyivät uudelleen (eng. realignment), mutta tällä kertaa vasemmistoon.

Inglehart ja Norris (2000) ovat esittäneet teorian modernin sukupuolikuilun syntymekanismeista. Heidän mukaansa sen taustalla ovat monille länsimaille yhteiset rakenteelliset ja kulttuuriset kehityskulut, kuten naisten kasvanut osuus palkkatyövoimasta sekä perinteisten perhe- ja sukupuoliroolien murtuminen. Inglehart ja Norris analysoivat maailmanlaajuisesti kerättyä World Value Survey -aineistoa ja vertasivat naisten ja miesten puoluevalintaa 1980- ja 1990-luvuilla yli 60 maassa. He havaitsivat, että moderni sukupuolikuilu esiintyi jälkiteollisissa länsimaissa, mutta ei esimerkiksi jälkikommunistisissa Itä-Euroopan maissa eikä useissa kehittyvissä maissa. Keskeinen syy modernille sukupuolikuilulle liittyy heidän analyysinsä mukaan naisten ja miesten välisiin kulttuurisiin eroihin. Naiset ovat vasemmistolaistuneet omaksuttuaan miehiä voimakkaammin jälkimaterialistisia ja liberaaleja arvoja, kuten näkemyksiä etnisestä, kulttuurisesta ja seksuaalisesta

monimuotoisuudesta ja ympäristönsuojelun tärkeydestä (ks. myös van der Brug ja van Spanje 2009; Westinen ja Kestilä-Kekkonen 2015). Tämä kehitys on sittemmin vahvistunut: länsimaissa myöhemmät sukupolvet ovat järjestään edellisiä liberaalimpia (Norris ja Inglehart 2019).

Suomessakin on tutkittu nuorten poliittisia arvoja ja asenteita. Esimerkiksi Mannerström ym. (2020) muodostivat tutkimuksessaan latentin profiilianalyysin avulla 18–29-vuotiaista vastaajista neljä asenneprofiilia (vasemmistoliberaalit 15 %, vasemmistokonservatiivit 18 %, oikeistoliberaalit 44 % ja oikeistokonservatiivit 23 %) ja havaitsivat, että nuoret naiset olivat merkittävästi aliedustettuina oikeistokonservatiiveissa ja nuoret miehet puolestaan vasemmistoliberaaleissa.

Jatkamme tätä keskustelua tarkastelemalla viimeisen 20 vuoden aikana kerätyillä eduskuntavaalitutkimusaineistoilla, missä määrin moderni sukupuolikuilu näkyy Suomessa. Tutkimme puoluekannatuksen sekä arvojen ja asenteiden muutoksia sukupolven ja sukupuolen mukaan vuosina 2003–2023. Selvitämme, ovatko naisten ja miesten väliset poliittiset erot entisestään voimistuneet nuorimmissa ikäkohortissa vanhempiin ikäkohortteihin verrattuna. Ennen empiiristä analyysia pohdimme aluksi iän, ajankohdan ja sukupolven vaikutusta arvoihin ja asenteisiin ja käymme läpi moderniin sukupuolikuiluun vaikuttavia tekijöitä Suomessa ja muualla maailmassa.

11.2 Iän, ajankohdan ja sukupolven vaikutus arvoihin ja asenteisiin

Ikääntymisestä johtuvien asenne- ja arvomuutosten tutkiminen on haastavaa poikkileikkausajakaikarja-aineistoilla, koska iän, ajankohdan ja sukupolvien (eng. APC: Age, Period, Cohort) vaikutuksia ei ole helppo erottaa toisistaan (esim. Neundorf ja Smets 2017). Keskeinen ongelma näiden vaikutusten yksilöimässä liittyy niiden suoraan riippuvuussuhteeseen (ikä = ajankohta – kohortti). Ongelmaan on kehitetty erilaisia menetelmällisiä ratkaisuja, jotka hyödyntävät joko paneeliaineistoja tai uudelleenkategoriisoivat APC-muuttujia (ks. Geys ym. 2022; Van der Brug ja Brekker 2021; Tilley ja Evans 2014).

Yksinomaan ikääntymisestä johtuva vaikutus äänestyskäyttäytymiseen tunnetaan myös elämänsykli-vaikutuksena (eng. life cycle effect). Yleisesti on uskottu, että vanhuusiällä kansalaisten arvot muuttuvat konservatiivisemmiksi (vrt. Peterson ym. 2020). Geys ym. (2022) havaitsivat, että ikääntymisen vaikutus puoluekannatukseen vasemmisto–oikeisto-akselilla on U:n muotoinen: nuoret aikuiset

äänestävät suhteessa enemmän oikeistopuolueita ensimmäisissä vaaleissaan, mutta vasemmistopuolueiden kannatus kasvaa vaali vaalilta heidän ikääntyessään, kunnes keski-ian jälkeen he jälleen enenevässä määrin kannattavat taas oikeistopuolueita.

Ikääntymisen on ajateltu vaikuttavan poliittisiin asenteisiin mahdollisten persoonallisuuden muutoksien ja niin kutsutun sosiaalisen ikääntymisen kautta. Sosiaalisella ikääntymisellä tarkoitetaan merkittäviä muutoksia ihmisten elämäntilanteissa, joihin kuuluvat esimerkiksi työelämään siirtyminen, parisuhteen tai avioliiton solmiminen, asunnon ostaminen, lasten saaminen ja eläköityminen (Tilley ja Evans 2014).

Myös sukupolvikokemukset ja kulloinenkin ajankohta (ajan henki, "Zeitgeist") vaikuttavat poliittisiin arvoihin. Keskeinen sukupolviin liittyvä havainto on, että mitä nuorempi ikäkohortti on kyseessä, sitä liberaalimpi se kauttaaltaan on (Tilley 2005). Yhtenä keskeisenä selittävänä tekijänä on pidetty korkeakoulutettujen osuuden kasvua (ks. Ford ja Jennings 2020). Esimerkiksi Scott (2022) onkin pystynyt osoittamaan, että korkeakoulutus vähentää autoritaarisia asenteita ja ihonväriin perustuvia ennakkoluuloja. Inglehartin (1977, 1997) teoria jälkimateriaalisista arvoista esittää samansuuntaisesti, että toisen maailmansodan jälkeisen rauhan ja vaurauden aikaan kasvaneet länsimaiden uudet sukupolvet ovat alkaneet arvostaa enemmän elämänlaatuun liittyviä asioita materiaalisten arvojen sijaan.

Poliittisen sosialisoinnin teorian mukaan yksilön arvot muotoutuvat jo nuoruudessa, minkä jälkeen ne säilyvät melko muuttumattomina loppuelämän (ks. Neundorf ja Smets 2017). Poliittisten arvojen ja asenteiden muotoutumisen kannalta keskeisimpinä on perinteisesti pidetty ikävuosia 17–25, joiden aikana pinnalla olleet poliittiset asiakysymykset ja merkittävät yhteiskunnalliset tapahtumat jättävät jälkensä kulloiseenkin sukupolveen (Jennings ja Niemi 1981). Siten eri aikoina nuoruuttaan eläneiden sukupolvikokemukset poikkeavat toisistaan, mikä selittää ikäkohorttien välisiä eroja poliittisissa arvoissa ja asenteissa ja siten myös puoluekannatuksessa (ks. myös Tilley ja Evans 2014).

Eri aikoina tärkeinä pidetyt yhteiskunnalliset kysymykset suosivat eri tavoin eri puolueita. Tilley ja Evansin (2014) mukaan esimerkiksi konservatiivipuolueet ovat olleet vaikeuksissa etenkin nuorimman äänestäjäkunnan siirryttyä yhä voimakkaammin kohti liberaaleja arvoja. Samansuuntaisesti Norris ja Inglehart (2019) ovat esittäneet teoksessaan Cultural Backlash (suomennettuna "Kulttuurinen vastaisuus") populismin nousun olevan länsimaissa väliaikainen ilmiö, jonka taustalla on nuorten ja vanhojen sukupolvien välinen arvokonflikti. Heidän mukaansa vanhemmat sukupolvet ovat intoutuneet äänestämään populistieja säilyttääkseen itselleen ominaiset perinteiset arvot. Empiirinen tutkimus ei kuitenkaan tue kaikkia osia Norrisin ja Inglehartin teesistä, sillä autoritaaristen populistipuolueiden

kannatus on korkea etenkin nuorten keskuudessa, eivätkä arvoerot sukupolvien välillä ole huomattavan suuria (Schäfer 2022). Keskeinen kysymys onkin, missä määrin esimerkiksi nuorten ikäpolvien liberaalit asenteet juontuvat siitä, että ennen kaikkea nuoret naiset ovat omaksuneet liberaaleja arvoja?

11.3 Moderni sukupuolikuilu länsimaissa

Vielä 1950- ja 1960-luvuilla naisten konservatiivisuus useissa Euroopan maissa oli varsin yleistä. 1960-luvun lopulla Lipset ja Rokkan (1967, 161) totesivat, että kaikkialla Länsi-Euroopassa naiset suosivat kristillisdemokraattisia puolueita ja vieroksuvat sosialistisia ja kommunistisia puolueita. Randall (1987) havaitsi, että naiset äänestivät miehiä konservatiivisemmin ainakin Kreikassa, Belgiassa, Sveitsissä, Hollannissa, Ruotsissa ja Suomessa. Tätä tutkijat selittivät sillä, että naiset olivat miehiä uskonnollisempia, pitkäikäisempiä ja osallistuivat vielä harvoin palkkatyöhön kodin ulkopuolella (Baxter ja Lansing 1983; Mayer ja Smith 1985).

Seuraavina vuosikymmeninä naisten asema länsimaissa kuitenkin muuttui merkittävästi. Palkkatyössä käyvien naisten osuus kasvoi voimakkaasti, samoin naisten koulutusmahdollisuudet paranivat. Toisin sanoen naisten taloudellinen riippumattomuus lisääntyi, ja perinteiset sukupuoliroolit ja perhemallit alkoivat murtua. Yksi selitys naisten vasemmistolaistumiselle liittyy heidän yliedustukseensa kokoaan kasvattaneen julkisen sektorin työpaikoilla ja matalapalkka-aloilla. Naiset ovat paitsi riippuvaisia julkisen sektorin työpaikoista myös julkisen sektorin tuottamista palveluista, kuten päivähoidosta, joka mahdollistaa etenkin perheellisten äitien työskentelyn kodin ulkopuolella. Vasemmistolaistumiseen vaikutti sekin, että työmarkkinoille astuessaan naiset liittyivät ammattijärjestöihin. Koulutusmahdollisuuksien paraneminen ja naisten osuuden kasvu korkeakoulutetuista puolestaan johti siihen, että naiset maallistuivat ja omaksuivat aiempaa liberaalimman arvomaailman, ja alkoivat entistä sinnikkäämmin vaatia sukupuolten välistä tasa-arvoa ja mahdollisuuksia työ- ja perhe-elämän yhdistämiseen. Kaikki nämä tekijät yhdessä johtivat Inglehartin ja Norrisin (2000) mukaan länsimaissa modernin sukupuolikuilun syntyyn eli naisten irtaantumiseen ja uudelleen kiinnittymiseen poliittisilla jakolinjoilla (ks. myös Campbell 2017).

Samalla kun liberaalien arvojen kannatus on valtavirtaistunut, on syntynyt myös liikehdintää, joka vastustaa näitä kehityskulkuja (ks. Norris ja Inglehart 2019). Monissa länsimaissa ovat toisin sanoen vahvistuneet autoritääriset ja oikeistopopulistiset liikkeet, jotka vastustavat maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta sekä erityishuomion kiinnittämistä naisten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen aseman parantamiseen. Esimerkiksi Alexander ym. (2024) ovat havainneet asenteiden

polarisaatiota sekä sosiokulttuurisesti liberaalien että konservatiivien keskuudessa reaktiona kulttuurisiin uhkiin (muun muassa pakolaisiin tai naisten oikeuksiin liittyen).

Oikeistopopulismien tarkastelu sukupuolinäkökulmasta on kasvava tutkimuskenttä (Dietze ja Roth 2020; Bitzan ym. 2017). Länsimaissa oikeistopopulistiset liikkeet ovat sosiokulttuurisesti ulossulkevia, sillä usein ne vastustavat feminismiä ja vaihtoehtoisia elämäntyyliä, ja ihannoivat niin kutsuttuja perinteisiä heteronormatiivisia ja kansallismielisiä arvoja (Mudde ja Kaltwasser 2013). Siinä missä esimerkiksi maahanmuutto on näille liikkeille ”ulkoisen uhka”, feministit ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ajavat aktivistit muodostavat yhteiskunnan ”sisäisen uhkan” (Dietze ja Roth 2020). Vaikka oikeistopopulististen liikkeiden ja niiden kannattajien suhtautuminen naisten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemaan vaihtelee eri maissa (de Lange ja Mügge 2015), sukupuolen merkitys politiikassa ei kuitenkaan ole vähentynyt vaan pikemminkin korostunut.

11.4 Suomalaisen puoluejärjestelmän muutos ja sukupuolittunut äänestäminen

Suomalaisen puoluejärjestelmän perusta on monien muiden Euroopan maiden tavoin perustavanlaatuisissa yhteiskunnallisissa jakolinjoissa ja eturistiriidoissa, kuten esimerkiksi jakolinjassa yhteiskuntaluokkien välillä (esim. Westinen 2015, 79–84). Jakolinja naisten ja miesten välillä alkoi näkyä Suomessa muiden läntisen Euroopan maiden tavoin vasta 1960- ja 1970-luvuilla. Erityisesti keskimääräistä korkeammassa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa olevat korkeasti koulutetut naiset alkoivat tuoda esiin feminististä näkökulmaa yhteiskunnallisiin asioihin. Suomen kulttuurinen ilmapiiri alkoi muuttua ja naisten itsenäiset työurat yleistyä. Tämä näkyi myös äänestämisen itsenäistymisessä: miehet eivät enää määritelleet puolisoitensa puolue- tai ehdokasvalintaa perheenpäinä entiseen tapaan. Esimerkiksi vuoden 1970 eduskuntavaaleissa peräti 40 prosenttia naisista äänesti naisehdokasta, mitä voidaan pitää tuossa ajassa kansainvälisesti poikkeuksellisen korkeana osuutena (Haavio-Mannila 1970; 1979), 2000-luvun alussa tämä osuus oli noussut 53 prosenttiin (Wass ja Holli 2009).

Äänestäjien arvomaailmaa heijasteleva puoluevalinta ei ollut Suomessa erityisen sukupuolittunut ennen 1990-lukua. SDP:n, SKDL:n ja keskustan kannattajista noin puolet oli naisia vuosien 1966 ja 1982 vaaleissa. Kokoomuksen äänestäjäkunnasta 57 prosenttia oli naisia ja RKP:n äänestäjäkunnasta 57 prosenttia miehiä vuonna 1966, mutta vuoden 1982 vaaleissa jakaumat olivat lähes 50–50 (Pesonen 1972, 354;

Pesonen ym. 1993, 110). Juuri nämä viisi puoluetta ja niiden edustamat aatesuunnaukset muodostivat Suomen puoluejärjestelmän perustan (1980- ja 1990-luvuilla kuihtuneen liberaalisen kansanpuolueen edeltäjien ohella). Kansainvälisen kirjallisuuden havainnot naisten ja konservatismiin yhteydestä vahvistaa oikeastaan vain sekularisaatiota ja perinteisten arvojen haurastumista vastaan perustettu Suomen Kristillisen Liitto (SKL) ja sen voimakkaan sukupuolittunut kannatus: puolueen kannattajista selkeä enemmistö oli naisia vuoden 1982 vaaleissa (emt.).

Vuoden 1991 vaaleissa todellisen läpimurron puoluekarttaan tehnyt Vihreä Liitto toi voimakkaasti esille feminismiä ja sen kannattajista noin kaksi kolmasosaa olivat naisia vuoden 1991 vaaleissa. Suomen Maaseudun Puolue (SMP) muuttui vuoden 1991 vaaleissa selkeän miesvoittoiseksi (65 prosenttia kannattajakunnasta) oltuaan sitä ennen melko tasaisesti sekä miesten että naisten puolue. Aiempiin vuosikymmeniin verrattuna selitystä voidaan hakea muun muassa siitä, että SMP profiloitui 1980- ja 1990-lukujen taitteessa maahanmuuttovastaisena puolueena, ja miehillä oli kielteisemmät asenteet pakolaisia kohtaan (Pesonen ym. 1993).

Puoluekannatus on alkanut kuitenkin eriytyä sukupuolen mukaisesti voimakkaasti 2010-luvulta alkaen. Pelkistettynä naiset kannattavat vasemmistoa tai vihreitä ja miehet oikeistoa. Vuoden 2023 vaalit vahvistivat entisestään tätä kehityssuuntaa. Vihreät on ollut erityisesti vuoden 2019 vaaleista lähtien voimakkaasti naisten puolue, ja vasemmistoliiton kohdalla tämä näkyy selvemmin 2023 vaaleissa. Myös SDP:n kannattajista 60 prosenttia oli naisia ja puolueesta tuli naisvaltaisempi kuin koskaan aiemmin 1970-luvulle ulottuvien, saatavissa olevien vaaliaineistojen valossa.

Perussuomalaiset on jatkanut SMP:n vuoden 1991 viitoittamalla tiellä sukupuolijakauman suhteen, ja vihreiden tavoin vuosien 2019 ja 2023 vaalit ovat syventäneet sen sukupuolittunutta profiilia: Perussuomalaiset ovat entistä vankemmin miesten puolue. Kokoomuksen kannattajakunnan sukupuolijakauma palasi vuoden 1966 lukemiin vuoden 2023 vaaleissa: 57 prosenttia sen kannattajista oli miehiä. Kristillisdemokraattien kannatuksen voimakas painottuminen naisiin on sen sijaan hälvemässä.

Sukupuolipohjainen jakolinja oli orastamassa jo vuosien 2003–2011 aikana: jälkimaterialistisia arvoja, seksuaalidiversiteettiä ja monikulttuurisuutta kannattavat naiset olivat ryhmittäytyneet vihreiden taakse ja näitä arvoja vastustavat miehet kannattivat ennen kaikkea perussuomalaisia. Puoluevalinta ei kuitenkaan vielä ollut tuohon aikaan voimakkaan sukupuolittunut (Westinen 2015).

Miksi vuoden 2019 ja erityisesti vuoden 2023 eduskuntavaalit ovat syventäneet sukupuolten välisiä eroja puoluevalinnassa? Syitä voidaan hakea ainakin ajankohdaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä, politiikan agendasta ja politiikan ideologiasta leiriytymisestä. Naisia ja miehiä on jo pitkään erottanut se, mitkä he kokevat yhteiskunnan vakavimmiksi ongelmiksi ja tärkeimmiksi asiakysymyksiksi. Miehillä painottuvat julkisen talouden vakauttaminen, verotuskysymykset ja turvallisuuspolitiikka ja naisilla sosiaali- ja terveyspalvelut sekä ympäristö- ja vähemmistö-kysymykset (Borg 2012). Viime vuosina asiakysymyksistä ovat olleet pinnalla muun muassa naisten ja rodullistettujen vähemmistöjen asema (#MeToo ja Black Lives Matter -liikkeet) sekä julkisiin palveluihin (erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluihin) kohdistuvat mittavat leikkauspaineet. Puoluekenttä on jakautunut näissä kysymyksissä ja niiden esillä pitämisessä viimeisimpien hallitusratkaisujen valossa. SDP, vasemmistoliitto ja vihreät olivat kaikki oppositiossa vuosina 2015–2019, samassa hallituksessa vuosina 2019–2023 ja jälleen oppositiossa vuoden 2023 hallitusratkaisun jälkeen. Kokoomus ja perussuomalaiset puolestaan olivat samassa hallituksessa vuosina 2015–2017, oppositiossa vuosina 2019–2023 ja jälleen samassa hallituksessa kesästä 2023 alkaen.

Punavihreä ryhmittymä on vastustanut julkisen sektorin leikkauksia ja pitänyt esillä tasa-arvoasioita, kun taas oikeistolle leikkaukset ja velkaantumisen taittaminen on noussut kärkiteemaksi (Haavisto 2023). Samalla vasemmistoliiton kannattajakunta on tullut aikaisempaa vasemmistolaisemmaksi ja perussuomalaisten aikaisempaa oikeistolaisemmaksi (Pitkänen ja Westinen 2016). Tämä päällekkäisyys ja kumuloituminen voivat selittää, miksi Suomeen on syntynyt ennennäkemättömän vahva, sukupuoleen pohjautuva jako puoluepreferensseissä. Seuraavaksi tarkastellaan, miltä poliittinen maisema näyttää, kun sukupuolta ja ikäkohorttia tarkastellaan yhdessä. Minkälaisia raitoja Suomeen on revennyt?

11.5 Aineisto ja menetelmät

Tämän luvun kuvailevat analyysit perustuvat vuosien 2003–2023 eduskuntavaalitutkimusaineistoihin, jotka yhdistämällä muodostettiin poikkileikkausajasarja-aineisto. Kyse ei siis ole paneeliaineistosta, jossa kyselyihin vastaisivat aina samat henkilöt. Eduskuntavaalitutkimusaineistoja analysoitaessa hyödynnettiin painokertoimia, jotka korjaavat aineistonkeruusta syntyneitä vinoumia. Analyysit on suoritettu R-ohjelmointikielellä hyödyntäen erinäisiä tilastopaketteja¹². Analyyseissä

12 Näihin kuuluvat muun muassa `srvyr` ja `ggplot2` (Freedman Ellis ja Schneider 2023; Wickham 2016).

ei yksilöity iän, ajankohdan ja sukupolvien itsenäisiä vaikutuksia, vaan niissä tarkasteltiin yleisesti miesten ja naisten välillä tapahtuneita arvomuutoksia sukupolvittain eri ajankohdissa. Analyysit rajattiin koskemaan vain vaaleissa äänestäneitä.

Selitettävänä eli vastemuuttujina ovat puoluevalinta, erinäisiä poliittisia arvoja ja asenteita mittaavat väittämät sekä vastaajien vasemmisto–oikeisto-itsesijoitukset. Itsesijoitusta mitattiin 11-portaisena muuttujana, jossa nolla tarkoittaa ”eniten vasemmalla” ja kymmenen ”eniten oikealla”. Tämä muuttuja esiintyy jokaisessa eduskuntavaalitutkimuksessa sanamuodoltaan samanlaisena. Poliittisia arvoja mitattiin eduskuntavaalitutkimuksissa Suomen tulevaisuutta kuvaavilla väittämillä, joissa vastaajan pyydettiin valitsemaan arvo asteikolta 0–10, jossa nolla tarkoittaa ”erittäin huono ehdotus”, viisi ”ei hyvä eikä huono ehdotus” ja kymmenen ”erittäin hyvä ehdotus”. Näitä väittämiä kysyttiin vuosina 2011–2023. Analyysin valittiin vain ne väittämät, jotka esiintyivät aineistoissa vähintään kolmena eri vuotena.

Edellä mainittujen selitettävien muuttujien arvoja tarkasteltiin kahden ryhmittelymuuttujan yhdistelmän kautta. Näitä olivat vastaajan syntymäkohortti ja sukupuoli. Vastaajan syntymäkohortti määrittyi joko vastaajan itse ilmoittaman syntymävuoden perusteella (vuosien 2003–2019 aineistoissa) tai vastaajan rekisteritietoihin perustuvan iän perusteella (2023 aineisto). Syntymäkohorttikategoriat muodostettiin vuosikymmenten perusteella. Näitä olivat 1940-luvulla tai aiemmin, 1950-luvulla, 1960-luvulla, 1970-luvulla, 1980-luvulla ja 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneet. Keskittymällä kohortteihin voidaan tutkia samalla vuosikymmenellä syntyneiden suomalaisten poliittisten asenteiden kehitystä ajassa.

Sukupuoli on vastaajan itse ilmoittama tieto (2003–2019) tai pohjautuu vastaajan rekisteritietoihin (2023). Itseilmoituksen vaihtoehtoina olivat vain mies ja nainen vuosina 2003–2015. Vuonna 2019 sukupuolen moninaisuus on huomioitu kyselyissä lisäämällä vastauskategoriat ”muu” ja ”en halua sanoa”, joskin vastaajamäärät näihin kategorioihin ovat jääneet niin pieniksi, ettei niitä pystytä analysoimaan. Liitetaulukossa on eritelty vastaajamäärät vastemuuttujille syntymäkohorttien ja sukupuolen mukaan eri vaalivuosina.

11.6 Tulokset

Analyysin tulokset esitetään kolmessa osassa. Aluksi tarkastellaan, mitä muutoksia suomalaisten puoluevalinnassa on tapahtunut 20 vuoden aikana ikäkohortteittain ja erikseen sukupuolen mukaan. Tämän jälkeen tutkitaan vastaavia muutoksia vasemmisto–oikeisto-itsesijoituksessa sekä mielipiteessä julkisen sektorin koosta.

Kolmanneksi paneudutaan sukupolven ja sukupuolen mukaisiin eroihin sosio-kulttuurisissa arvoissa, joita mittaavat seksuaalivähemmistöjen oikeuksia, monikulttuurisuutta, kristillisiä arvoja, ympäristöarvoja ja Euroopan unionia koskevat väittämät.

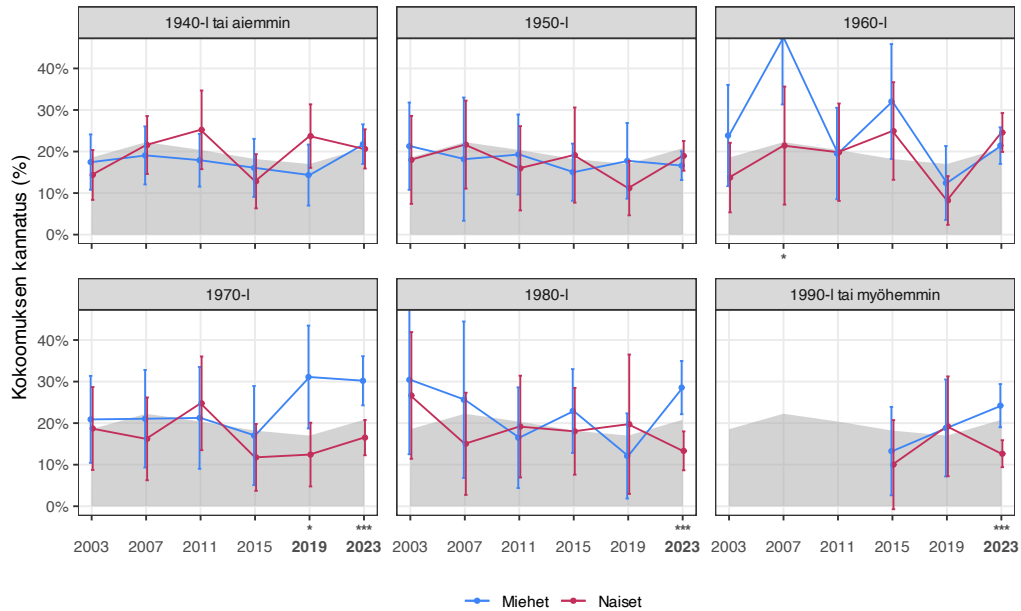
11.6.1 Puoluevalinta

Kuviot 20–25 näyttävät kuuden suurimman puolueen kannatusosuuden aineistossa sukupuolittain eri ikähorteissa vuosina 2003–2023.¹³ Jokaiselle keskimääräiselle kannatusosuudelle on laskettu 95 prosentin luottamusvälit. Harmaalla väritetty alue kuvastaa puolueen kokonaiskannatusta vaaleissa. Miesten ja naisten kannatusosuuksien tilastollisia eroja tutkittiin kahden riippumattoman otoksen ei-parametrisella Kruskal-Wallis H -testillä. Tilastollisesti merkitsevät erot on merkitty kuvion vaaka-akselille (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$). Koska vuonna 2023 kerätty aineisto oli vastaajamäärältään moninkertainen aiempiin aineistoihin verrattuna, naisten ja miesten väliset erot ovat sinä vuonna herkemmin tilastollisesti merkitseviä. Tämä on syytä ottaa huomioon tuloksia analysoitaessa.

Kokoomuksen kannatuksen osalta kuviot tukevat yleisiä kirjallisuuden havaintoja, joiden mukaan oikeistopuolueiden profiilissa ovat alkaneet viime vuosina korostua nuorempiin ikäpolviin kuuluvat miehet (kuvio 20). Kokoomuksen kannatus nousi vuoden 2023 vaaleissa 1980-luvulla tai myöhemmin syntyneiden miesten keskuudessa huomattavan paljon korkeammaksi kuin samanikäisten naisten keskuudessa. 1970-luvulla syntyneissä vastaava ilmiö oli havaittavissa jo vuoden 2019 vaaleissa. Varsinkin 1950-luvulla tai aiemmin syntyneiden keskuudessa mies- ja naiskannatuksen väliset erot ovat sen sijaan kokoomuksessa varsin pieniä.

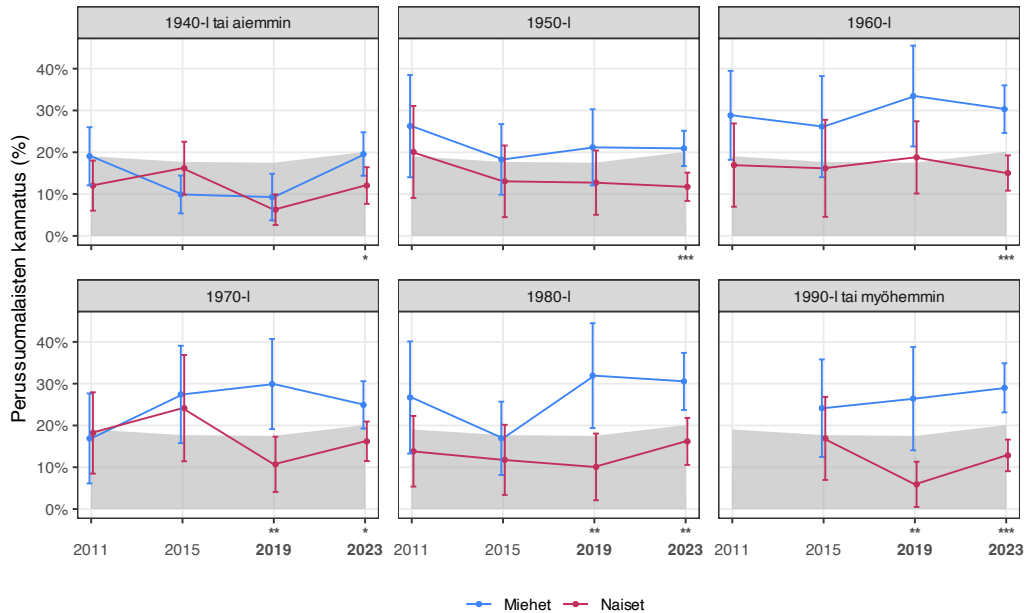
13 Otoskoot RKP:n ja kristillisdemokraattien osalta olivat vuosina 2003–2019 niin pienet, että ne jätettiin analyysin ulkopuolelle.

Kuvio 20. Kokoomuksen keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%).

Perussuomalaisten kannatus alkoi eriytyä sukupuolten välillä eri ikäkohorteissa vuoden 2019 vaaleissa (kuvio 21). Toki myös vuosien 2011 ja 2015 vaaleissa PS:n kannatus oli useimmissa ikäkohorteissa korkeampaa miesten kuin naisten keskuudessa. Vuoden 2019 vaaleissa puolueen kannatus lähti nousuun 1960-luvulta eteenpäin syntyneiden miesten joukossa samaan aikaan, kun se laski naisissa lähes kaikissa ikäkohorteissa. Perussuomalaisten kannatus on noussut peräti 30 prosentin tuntumaan 1960-, 1970-, 1980- ja 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneiden miesten keskuudessa, ja se on malliesimerkki yleisestä suuntauksesta, jossa näihin ikäkohortteihin kuuluvien miesten oikeistolaisuus korostuu ja ilmenee ääninä oikeistolaiselle ja maahanmuuttovastaiselle populistipuolueelle.

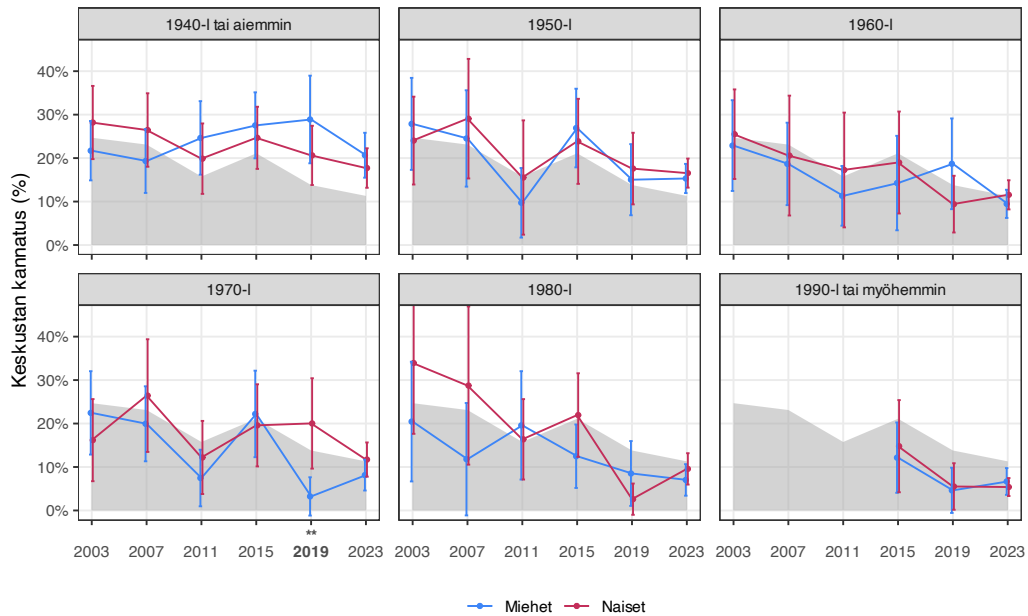
Kuvio 21. Perussuomalaisten keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%).

Keskustan kannatus on ollut sukupuolittain tarkasteltuna varsin tasainen koko tarkastelujakson ajan – tasaisempi kuin yhdelläkään toisella kuudesta suuresta puolueesta (kuvio 22). Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on vuoden 2019 vaaleissa sen osalta, että keskustan kannatus oli 1970-luvulla syntyneiden miesten keskuudessa erittäin alhaista (n. 3 %) ja naisten keskuudessa varsin hyvällä tasolla (n. 20 %). Ennen kaikkea graffit osoittavat, miten vahvasti ikäkohortti määrittelee keskustan kannatusta: vankumatonta tukea puolueella on ollut vain 1940-luvulla tai aiemmin syntyneiden keskuudessa. He ovat sosialistuneet politiikkaan vahvan puolueuskollisuuden ja luokkaäänestämisen aikakaudella, jolloin keskusta oli jatkuvasti vallan ytimessä (Paloheimo ja Sundberg 2005). Varsinkin 1980-luvulta eteenpäin syntyneiden keskuudessa puolueen tilanne on muodostunut heikoksi sekä miesten että naisten keskuudessa.

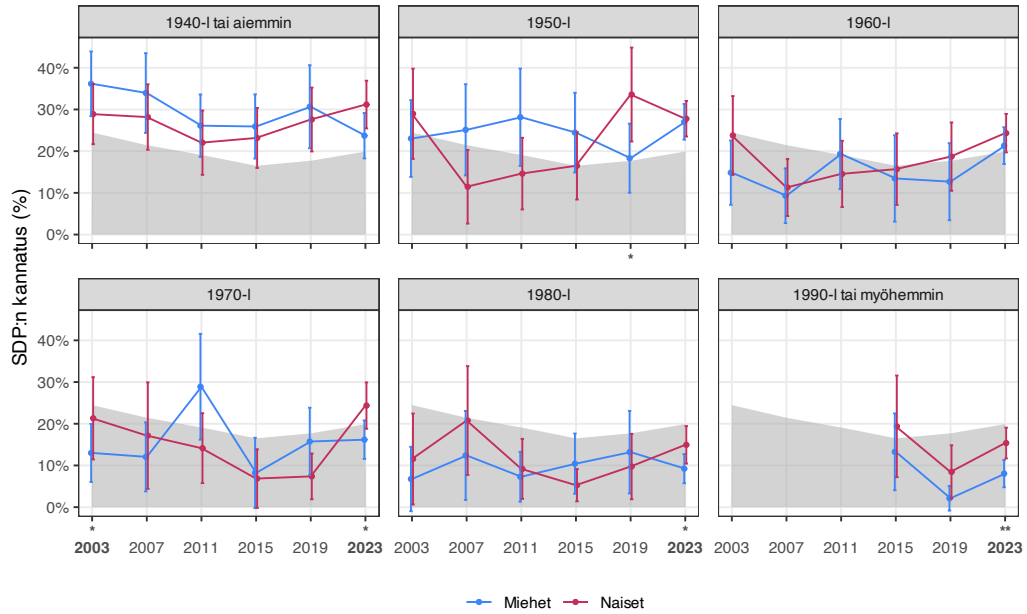

Kuvio 22. Keskustan keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%).

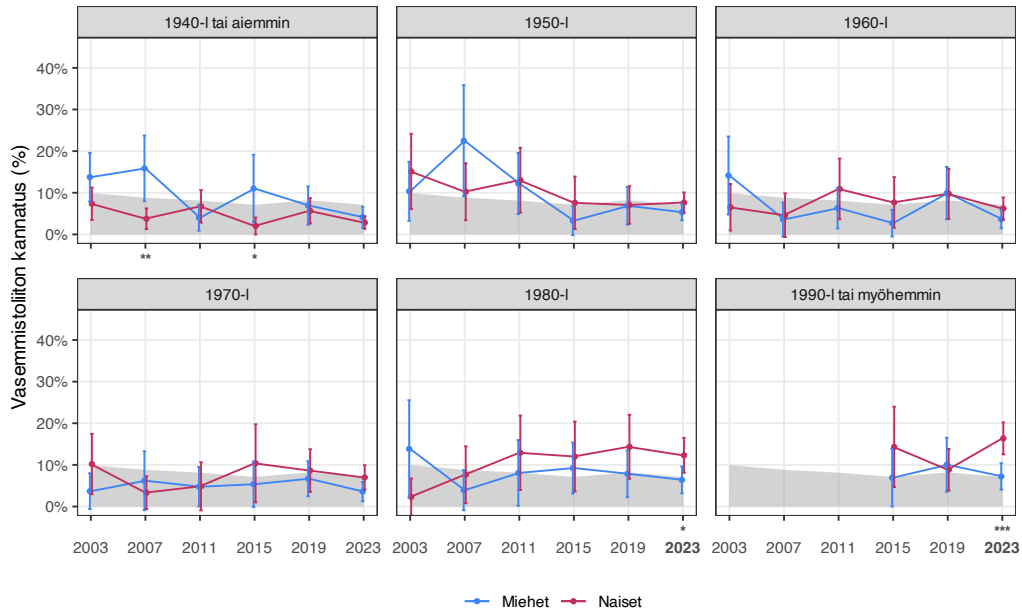
SDP:n kohdalla huomio kiinnittyy kahteen asiaan: vahvaan kannatukseen 1950-luvulla tai aiemmin syntyneissä sekä miesten ja naisten keskuudessa jo vuonna 2023 tapahtuneeseen kannatushyppäykseen erityisesti naisten keskuudessa (kuvio 23). Jälkimmäisen osalta on vielä aikaista sanoa, kuinka paljon kyse on niin sanotusta Marin-efektistä ja taktisesta äänestämisestä oikeistohallituksen vastustamiseksi ja punavihreän hallituksen kannattamiseksi. Erityisesti SDP:n naiskannatus nousi 1970-luvulla syntyneiden kohortissa. Mitään valtavaa ja systemaattista sukupuolikuilua SDP:n kannatuksessa ei ole eri kohorteissa havaittavissa, mutta 1990-luvulla syntyneissä ero miesten ja naisten välillä on pysynyt lähes identtisenä: SDP on enemmän nuorten naisten kuin nuorten miesten puolue.

Kuvio 23. SDP:n keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%).

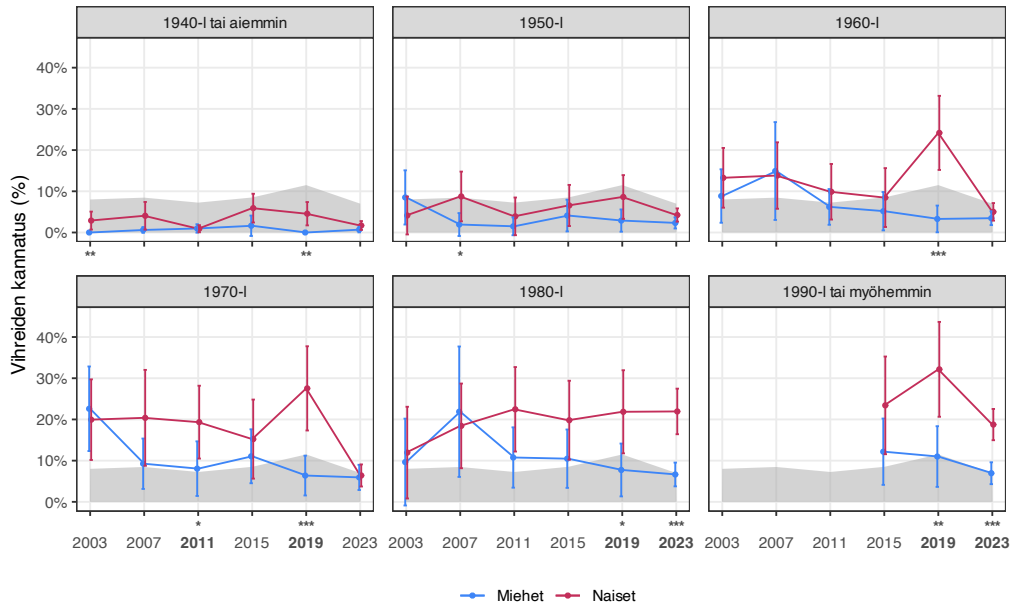
Vasemmistoliiton osalta päähuomio kiinnittyy siihen, miten limittäin miesten ja naisten kannatuskäyrät menevät 1950-, 1960- ja 1970-luvulla syntyneissä. 1940-luvulla tai aiemmin syntyneiden miesten keskuudessa vasemmistoliiton kannatus on tippunut vastaavaan ikäkohorttiin kuuluvien naisten tasolle 2000-luvun alun jälkeen. 1980-luvulla ja 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneiden keskuudessa vasemmistoliiton naiskannatus on ollut lähes koko ajan mieskannatusta korkeampi. Nämä tulokset vahvistavat aiempia havaintoja siitä, miten puolueen profiili on muuttunut iäkkäiden duunarimiesten puolueesta korkeasti koulutettujen, uudempien ikäpolvien urbaanien naisten puolueeksi (Westinen 2015; 2016; Suuronen ym. 2020).

Kuvio 24. Vasemmistoliiton keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%).

Vihreiden naiskannatus on ollut mieskannatusta suurempaa erityisesti 1970-luvulta eteenpäin syntyneiden keskuudessa. Erot eivät ole kuitenkaan suurentuneet ajan saatossa, vaan ne olivat 1970- ja 1980-luvulla syntyneiden keskuudessa selkeät jo vuoden 2011 vaaleissa. 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneiden keskuudessa sukupuolierot vihreiden kannatuksessa ovat niin ikään hyvin ilmeiset. Vasemmistoliittoon verrattuna vihreiden sukupuolikuilut nuorimmissa ikäkohorteissa ovat huomattavan paljon syvempiä. Lisäksi kuviosta nähdään, miten vuoden 2019 vaalit erottuvat selkeänä piikkinä 1960- ja 1970-luvuilla syntyneiden naisten keskuudessa. Vaalikaudella 2015–2019 vihreät kritisoivat oppositiosta erityisesti hallituksen koulutusleikkauksia. Vihreät on perussuomalaisten ohella selkein ilmentymä modernista sukupuolikuilusta.

Kuvio 25. Vihreiden keskimääräinen kannatus syntymäkohorteissa sukupuolen mukaan (%).

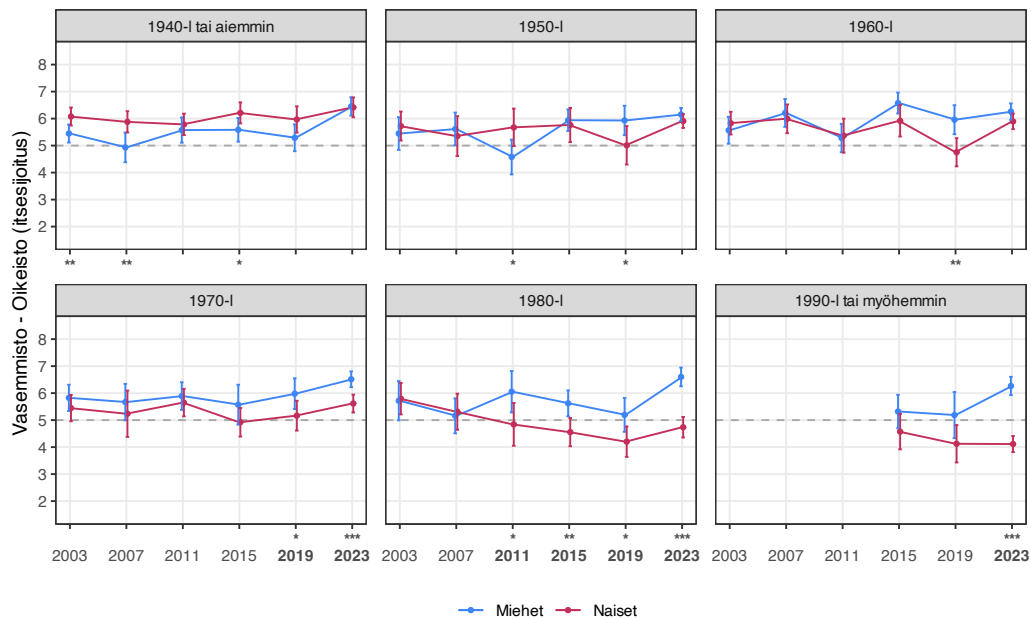
11.6.2 Sosioekonomiset arvot

Kuviossa 26 esitetään vaaleissa äänestäneiden itsesijoitukset vasemmisto–oikeistoluottuvuudella. Jokaiselle vaalivuositaiselle keskiarvolle on laskettu 95 prosentin luottamusväli. Miesten ja naisten keskiarvojen tilastollisia eroja tutkittiin kahden riippumattoman otoksen t-testillä. Tilastollisesti merkitsevät erot on merkitty kuvion vaaka-akselille.

Suomalaisten äänestäjien itsesijoitusten keskiarvot vasemmisto–oikeistoluottuvuudella ovat olleet läpi 2000-luvun lievästi keskustaoikeistolaisia (n. 5,5–6,5) lähes kaikissa syntymäkohorteissa. Kuviosta 26 nähdään, että sukupolvien välillä on kuitenkin eroja. 1940-luvulla tai aiemmin syntyneissä naiset ovat olleet miehiä oikeistolaisempia. Tilastollisesti merkitseviä erot ovat kolmessa vaaleissa. Tämä vastaa aiempien kansainvälisten tutkimusten havaintoja siitä, että tämän ikäpolven (tai sitä aikaisempien ikäpolvien) naiset ovat orientaatioltaan samanikäisiä miehiä oikeistolaisempia. 1940-luvulla syntyneiden avainvuodet poliittisen sosialisoinnin osalta ajoittuivat pääosin 1960-lukuun, jolloin esimerkiksi ekstensiivisen hyvinvointivaltion rakennusprojekti oli vielä kesken, ja naiset olivat vasta matkalla korkeaan koulutustasoon ja kodin ulkopuolella tehtäviin työuriin (ks. esim. Saari 2020).

Merkittäviä sukupuolieroja ei ilmene juurikaan 1950- ja 1960-lukulaisten keskuudessa yksittäisiä vaaleja lukuun ottamatta. Tilanne muuttuu, kun tarkastellaan 1970-luvulla syntyneitä ja sitä seuraavia kohortteja. Miehet ovat näissä kohorteissa oikeistolaisempia kuin naiset. 1980-, 1990- ja 2000-luvulla syntyneet naiset ovat sijoittaneet itsensä keskimäärin poliittisesta keskustasta hieman vasempaan 2010-luvulta alkaen. Erot miesten ja naisten välillä eivät olleet kuitenkaan kovinkaan suuria ennen vuotta 2023, jolloin havaitaan jopa 1,86 ja 2,15 yksikön erot miesten ja naisten välillä viimeisen kahden kohortin osalta.

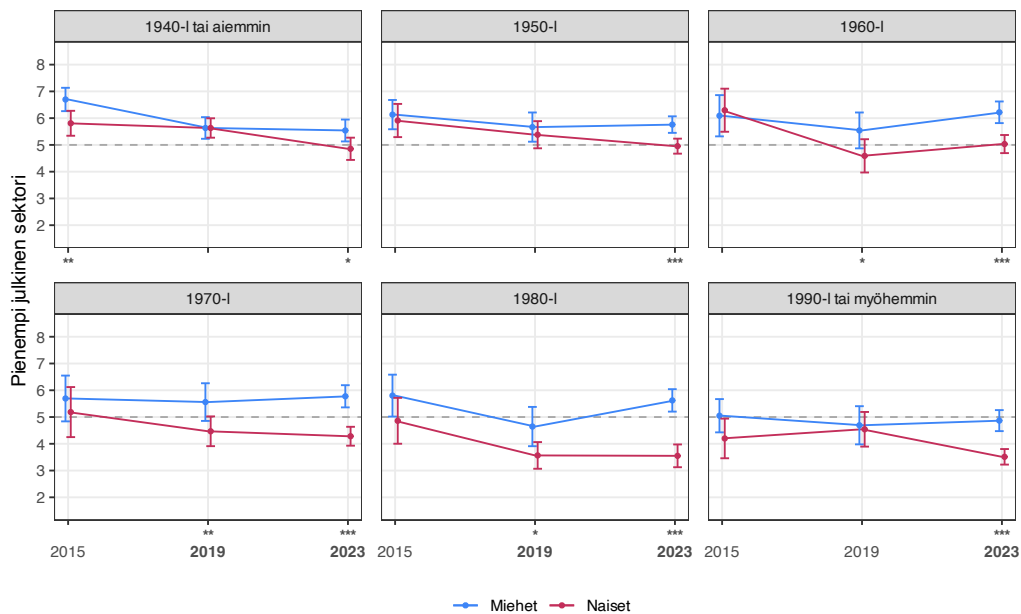
Kuvio 26. Vaaleissa äänestäneiden itsesijoitusten keskiarvot vasemmisto-oikeistoluottuvuudella sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

Seuraavaksi tarkastellaan talouteen liittyviä asenteita ja arvoja julkisen sektorin kokoon liittyvän väittämän avulla (kuvio 27). Väittämän vastausaikasarja kattaa edeltävät kolme vaalia (2015–2023). Miesten kannatus pienemmälle julkiselle sektorille on naisia suurempaa jokaisessa syntymäkohortissa vuoden 2023 osalta. Tilastollisesti merkitseviä eroja löytyy myös yksittäisten vaalien osalta. Naisten ja miesten väliset erot ovat suurimmillaan vuoden 2023 vaalien yhteydessä 1980-luvulla syntyneiden osalta, joiden keskuudessa ero on 2,07 yksikköä (miehet: 5,62 ja naiset: 3,55). Miehet siis kannattavat julkisen sektorin pienentämistä selkeästi naisia enemmän. Sukupolvien välillä on myös selviä eroja, sillä 1970-luvulla tai sen jälkeen syntyneillä naisilla ajatus pienemmästä julkisesta sektorista saa enimmäkseen vastustusta, kun taas aiemmin syntyneet naiset suhtautuvat väitteeseen myönteisemmin.

Miehissä vain 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneet suhtautuvat julkisen sektorin pienentämiseen keskimäärin neutraalisti, muut kannattavat sitä. Tulokset ovat mielenkiintoisessa yhteydessä Nuorisobarometreihin, joissa nuoret ovat ilmaisseet huolensa perusturvan ja hyvinvointipalveluiden leikkaamisesta ja kokeneet kattavat sosiaali- ja terveyspalvelut äärimmäisen arvokkaiksi (Berg ja Myllyniemi 2021).

Kuvio 27. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Suomi, jossa on pienempi julkinen sektori” sukupolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

11.6.3 Sosiokulttuuriset arvot

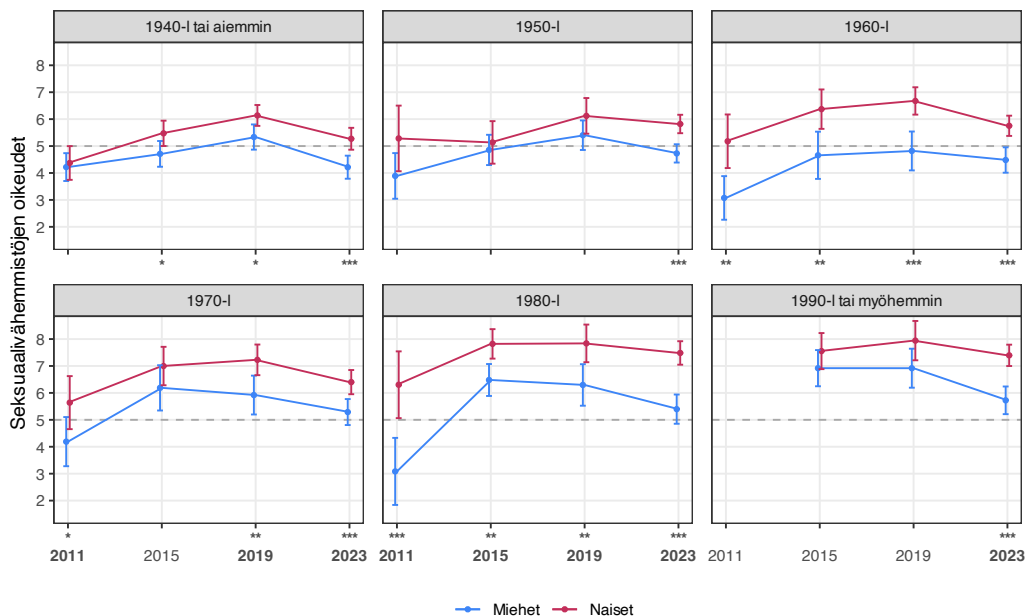
Sosiokulttuurisia arvoja pidetään vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden rinnalla toisena politiikan keskeisenä arvoulottuvuutena, ja tutkimuskirjallisuudessa sitä kutsutaan myös GAL–TAN-ulottuvuudeksi¹⁴ (ks. Marks ym. 2006; Rovny ja Edwards 2012). Tämä ulottuvuus pitää sisällään näkemyksiä ympäristöstä, maahanmuutosta, seksuaalivähemmistöjen oikeuksista, kansainvälisestä yhteistyöstä, perinteisistä arvoista ja autoritaarisesta hallinnosta.

14 GAL–TAN muodostuu englanninkielisistä sanoista: Green-Alternative-Libertarian vs. Traditional-Authoritarian-Nationalist, mikä voidaan kääntää suomeksi vihreä-vaihtoehtoinen-libertaari vs. perinteinen-autoritaarinen-nationalistinen.

Kuviossa 28 on kuvattu eri äänestäjäskupolvien keskimääräinen suhtautuminen seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin. On kuitenkin huomioitava, että väittämän sanamuodot eivät ole pysyneet täysin muuttumattomina vaalitutkimusaineistoissa. Vuonna 2011 väittämässä puhuttiin jopa ”seksuaalisten vähemmistöjen” oikeuksista, kun taas vuonna 2023 väittämä laajennettiin kattamaan ”seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen” oikeudet. Vuoden 2023 väittämä pitää näin ollen sisällään muun muassa transsukupuoliset, joita seksuaalivähemmistö-termi ei kata. Muuttunut sanamuoto voi jopa osittain selittää vuoden 2023 keskiarvojen laskua.

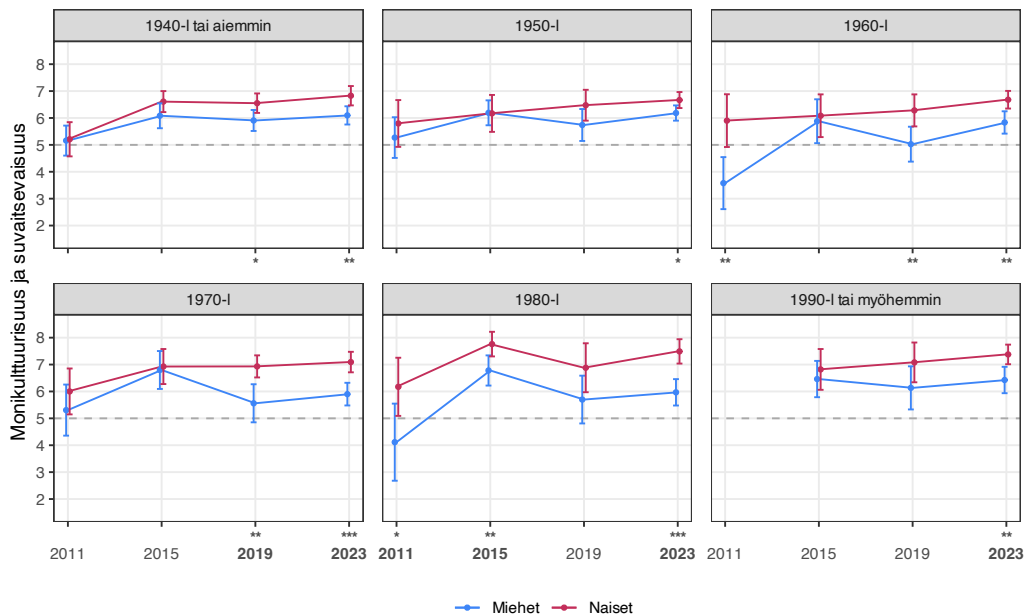
Kuviosta 28 nähdään, että kannatus seksuaalivähemmistöjen oikeuksien vahvistamiselle on noussut useissa sukupolvissa vuoden 2011 jälkeen. Taustalla on mahdollisesti Tahdon2013-kampanja ja sen saama yhteiskunnallinen huomio. Tasa-arvoinen avioliittolaki hyväksyttiin vuonna 2015, ja se astui voimaan vuonna 2017. Kaikissa sukupolvissa ei kuitenkaan yhtä vahvasti kannateta seksuaalivähemmistöjen oikeuksia (etenkään ennen 1970-lukua syntyneissä miehissä). Vahvinta kannatus on 1980-luvulla ja 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneiden keskuudessa. Tosin miesten kannatus seksuaalivähemmistöjen oikeuksien vahvistamiseksi näissä ryhmissä on hiipunut vuonna 2023 ja ero naisiin kasvanut, kun mukaan tuotiin muun muassa transsukupuolisiin viittaava termi sukupuolivähemmistö.

Kuvio 28. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Suomi, jossa vahvistetaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksia” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

Myös monikulttuurisuuteen ja suvaitsevaisuuteen liittyvissä asenteissa havaitaan eroja sukupuolten välillä (kuvio 29). Sukupuolierot eivät tosin ole läheskään yhtä suuria kuin seksuaalivähemmistöjä koskevassa väittämässä. Kaikissa kohorteissa suhtautuminen monikulttuurisuuteen on keskimäärin positiivista vuodesta 2015 alkaen. Naisten suhtautuminen monikulttuurisuuteen on miehiä myönteisempää. Erot miesten ja naisten välillä ovat tilastollisesti merkitseviä vuonna 2023 kaikissa syntymäkohorteissa ja osassa niistä myös aiempina vuosina. Sukupolvien välillä ei ole merkittäviä eroja, joten monikulttuurisuuden vaaliminen ja suvaitsevaisuus ei kasva kohortti kohortilta (vrt. Scott 2022).

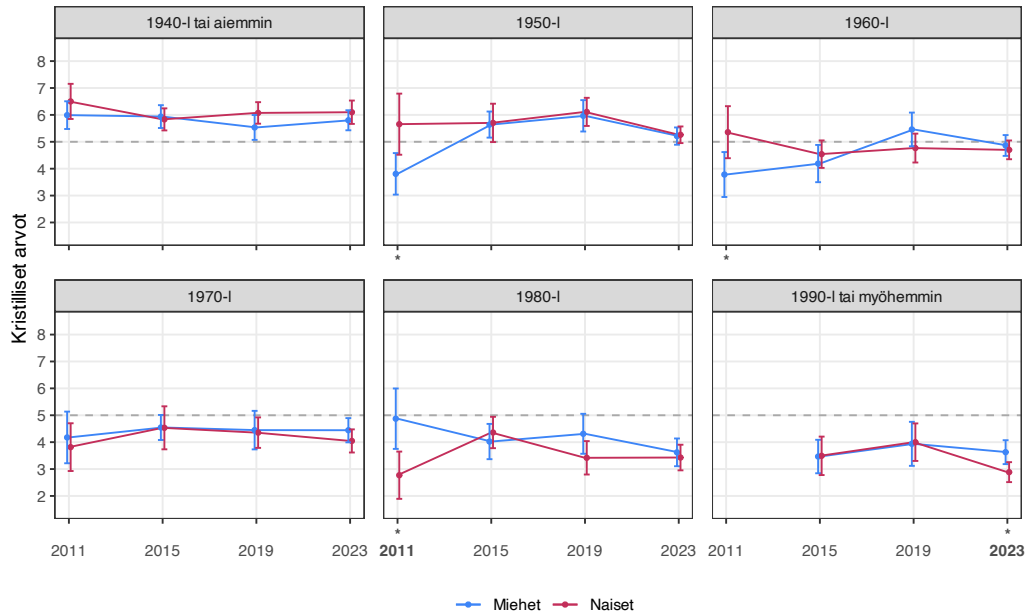
Kuvio 29. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Monikulttuurinen Suomi, jossa suhtaudutaan suvaitsevaisesti muista maista tuleviin ihmisiin” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

Kuviossa 30 esitetään vastaajien suhtautuminen kristillisten arvojen roolin lisäämiseen yhteiskunnassa. Sukupuolten välillä ei ole yksittäisiä vuosia lukuun ottamatta eroja eri sukupolvissa. Ei myöskään ole havaittavissa sukupolvien sisäistä kehitystä tiettyyn suuntaan, vaan asenteet kristillisiä arvoja kohtaan pysyvät suhteellisen vakaina. Sukupolvien välillä voidaan sen sijaan havaita huomattaviakin asenneeroja, sillä vanhimmassa kohortissa (1940-l tai aiemmin) kristillisten arvojen lisäämistä kannatetaan (pitkän ajan keskiarvo n. 6,0), kun taas 1970-luvulla syntyneiden keskuudessa väittämää jo vastustetaan (pitkän ajan keskiarvo n. 4,0). Kristillisten arvojen lisäämisen kannatus hiipuukin kohortti kohortilta. Ei ole myöskään niin, että vanhempiin ikäkohortteihin kuuluvat suomalaisnaiset olisivat jotenkin erityisen konservatiivis-uskonnollisia suomalaisiin miehiin verrattuna (vrt. Mayer ja Smith 1985).

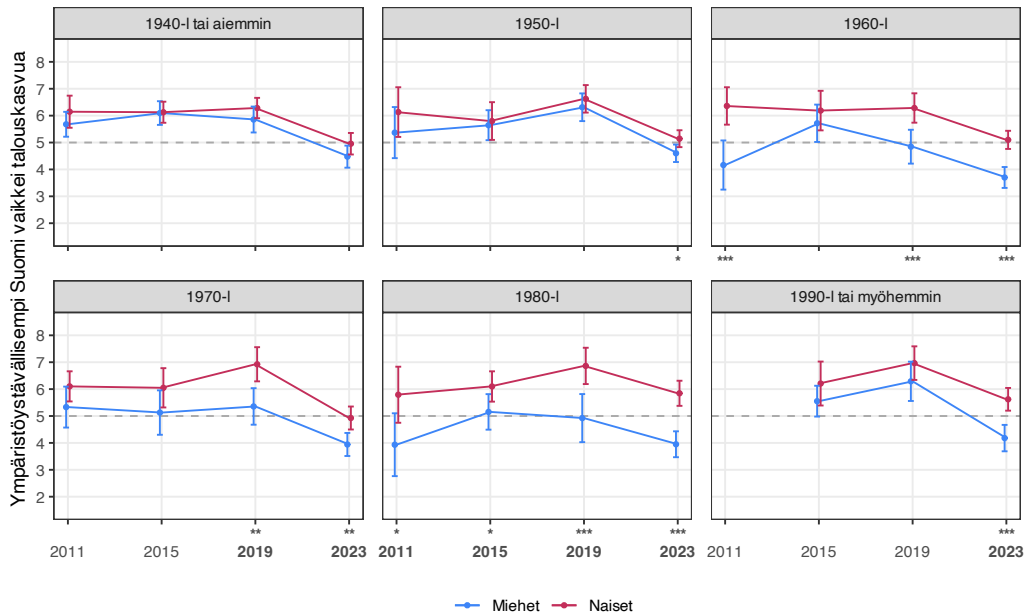

Kuvio 30. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Suomi, jossa kristilliset arvot ovat suuremmissa roolissa” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

Naisten antama arvostus ympäristöystävällisyydelle on miehiä korkeampaa, kun vaihtoehtona on alhainen talouskasvu tai ei kasvua ollenkaan (kuvio 31). Sukupuolten väliset erot eivät ole kuitenkaan huomattavia kahden vanhimman sukupolven osalta. Eroja sukupuolten välillä esiintyy 1960-luvulla syntyneistä lähtien. Isoimmat erot havaitaan 1980-luvulla syntyneiden miesten ja naisten välillä (suurin erotus vuonna 2023: 1,89 yksikköä). Vaalivuotia tarkasteltaessa on nähtävissä jonkinasteinen huippu vuonna 2019, jolloin ilmasto- ja ympäristöteemat hallitsivat vaalikeskustelua (Arter 2020). Sen sijaan vuoden 2023 eduskuntavaaleissa vaalikeskustelussa keskityttiin valtiontalouteen ja -velkaan (Arter 2024), mikä selittänee ympäristöarvojen suhteellisen painoarvon laskua. Miesten neutraali suhtautuminen kääntyi vastustukseksi monissa kohorteissa ja naisten positiivinen suhtautuminen heikkeni lähelle vastausasteikon keskikohtaa.

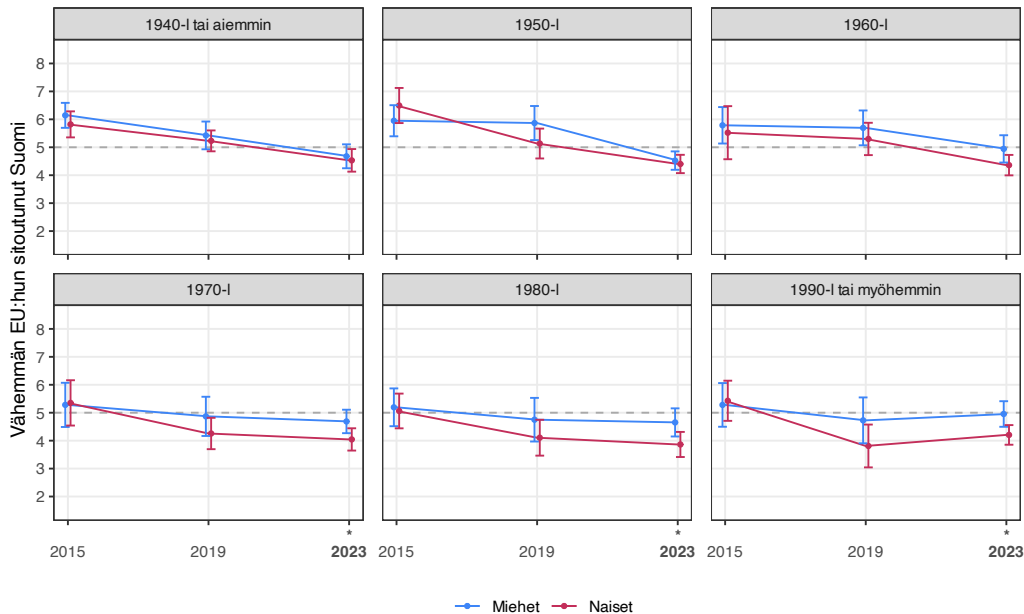
Kuvio 31. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Ympäristöystävällisempi Suomi, vaikka se tarkoittaisi alhaista talouskasvua tai ei kasvua ollenkaan” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

Viimeisenä keskitytään suomalaisten äänestäjien asenteisiin Euroopan unionia kohtaan. EU:hun liittyvä kysymys esiintyy muuttumattomana vaalitutkimusaineistoissa vuosina 2015–2023. Kuviossa 32 esitetyt tulokset osoittavat, että sukupuolten väliset erot ovat hyvin maltillisia. Vuoden 2023 vaaleissa 1970-, 1980- ja 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneissä nähdään pienet sukupuolierot, mutta näiden mittaluokka on selvästi alle yhden yksikön. Pääsääntö on kuitenkin, että miehet pitävät hiukan naisia yleisemmin tavoiteltavana Suomen nykyistä vähäisempää sitoutumista EU:hun.

Lisäksi voidaan todeta, että suomalaisten suhtautumisessa EU:hun ei ole tapahtunut suuria muutoksia kahdeksan vuoden aikana. Pientä kriittisten EU-asenteiden lievenymistä on havaittavissa vanhimpien kolmen kohortin osalta. Vuosi 2015 on mittausajan EU-kriittisin mahdollisesti sen takia, että tällöin esillä olivat talousvaikeuksiin joutuneiden EU-jäsenmaiden tukipaketit (Railo ja Ruohonen 2016). Tämän jälkeen Iso-Britannian ero Euroopan unionista (Brexit) ja Venäjän aloittama hyökkäyssota ovat kuitenkin voineet kasvattaa kansalaisten myötämielisyyttä tiiviimpään EU-yhteistyöhön jäsenmaiden välillä.

Kuvio 32. Vaaleissa äänestäneiden keskiarvot väittämään ”Euroopan unioniin vähemmän sitoutunut Suomi” sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (0–10).

Muista luvun kuvioista poiketen vuosi 2011 poistettu, sillä kyseisen vuoden kysymyksen muotoilu ja mitta-asteikko eivät olleet muiden vuosien suhteen samanlaiset.

11.7 Johtopäätökset

Sukupuolella oli vielä 1990-luvulle asti tultaessa melko heikko tai lähes olematon selitysvaiva puoluevalinnan kannalta. Uusien puolueiden mukaantulo (Vihr.) puoluekartalle ja vanhojen metamorfoosi (SMP ja PS sekä SKDL ja Vas.) alkoi kuitenkin hiljalleen johtaa tilanteeseen, jossa 2010-luvulle tultaessa voitiin puhua jo orastavasta, sosiokulttuurisissa asiakysymyksissä ilmenevästä jakolinjasta miesten ja naisten välillä (Westinen 2015).

Tässä luvussa esitetty analyysi osoittaa, että vuoden 2019 ja 2023 eduskunta-vaalit ovat syventäneet railoa erityisesti, kun sukupuolta ja ikäkohortteja tarkastellaan yhdessä. Ensinnäkin puoluevalinta eriytyy aiempaa vahvemmin ikäkohortin ja sukupuolen yhteisvaikutuksesta. Vuoden 2023 vaaleissa nykyiset varhaiskeskiikäiset ja nuoret naiset ryhmittäytyivät punavihreän blokin taakse ja vastaavan ikäiset miehet kokoomuksen ja perussuomalaisten taakse. Sen sijaan keskusta on ulkokehällä tästä asetelmasta, mikä voi osin olla indikaattori siitä, että se ei ole onnistunut luomaan omintakeista ja erottuvaa puolueprofiilia polarisointuneessa asetelmassa, jossa hyvinvointivaltiota ja ennen kaikkea sosiaali- ja

terveyspalveluista kiinni pitäminen, kovan leikkauspolitiikan kritiikki, vähemmistöjen oikeudet ja feminismi yhdistyvät punavihreään blokkiin, talouskurin vaatimukset yhdistyvät kokoomukseen ja perussuomalaisiin ja arvokonservatismi ennen kaikkea perussuomalaisiin.

Muissa maissa on havaittu, että nuoret naiset ovat ryhmittäytyneet yhä vahvemmin vasemmistopuolueiden ja vihreiden taakse ja nuoret miehet oikeistopuolueiden taakse. Suomessa tämä näyttää pitävän niin ikään paikkansa, mutta toisaalta on huomioitava, ettei ilmiö rajoitu vain nuorimpiin ikäluokkiin. Vastaava railo on muodostunut lievemässä muodossa osin myös 1960- ja 1970-luvuilla syntyneiden välille.

Suomalaisten yleistä vasemmisto–oikeisto-orientaatiota tarkasteltaessa päähavainto on, että 1980-luvulta eteenpäin syntyneet miehet muuttuivat keskimäärin huomattavasti oikeistolaisemmiksi 2023 vaaleissa ja vastaavan ikäiset naiset ovat tulleet 2015 vaaleista lähtien kaikkein vasemmistolaisemmiksi. Tämä kertoo merkittävistä sukupuolittuneista muutoksista äänestäjien poliittisissa identiteeteissä.

Nuoret ja keski-ikäiset naiset ovat suhtautuneet vastaavan ikäisiä miehiä myönteisemmin seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin, monikulttuurisuuteen, ympäristöystävällisyyteen ja Euroopan unioniin sitoutuneeseen Suomeen. Merkittävää ajallista muutosta tässä ei kuitenkaan ole ollut havaittavissa. Julkisen sektorin suuruutta koskevassa kysymyksessä tällaista ajallista repeämistä voidaan kuitenkin havaita.

Tulokset viittaavat siihen, että erityisesti 1980-luvulta eteenpäin syntyneet eroavat toisistaan yhä voimakkaammin sukupuolen mukaan nimenomaan sosioekonomisella vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella mutta eivät niinkään sosiokulttuurisella ulottuvuudella. Repiviä eroja 1980-luvulta eteenpäin syntyneiden naisten ja miesten välillä löytyy vain kahdesta sosiokulttuurisesta kysymyksestä: ympäristön ja talouden vastakkainasettelusta sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksista. Ympäristökysymykseen heijastuvat kysymyksen muotoilun vuoksi kuitenkin myös taloudelliset preferenssit, ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien suhteen miehet ja naiset sijoittuvat molemmat vastausasteikon keskikohdan samalle puolelle. Muissa sosiokulttuurisissa kysymyksissä sukupuolittaiset keskiarvot ovat liikkuneet viime vaaleissa samansuuntaisesti, eivätkä ne sijoitu keskiakselin eri puolille. Samaa ei voida sanoa sosioekonomisen ulottuvuuden suhteen. Osin tulos voi kertoa aktualisoituneesta hyvinvointiyhteiskunnan kriisistä: leikkauspaineet ovat kovat ja oikeistolaisille miehille ankaratkin leikkaukset ovat hyväksyttävissä, kun taas vasemmistolaiset naiset vastustavat niitä.

Näistä tuloksista on vielä ennen aikaista sanaa miten sukupuolten väliset erot kauttaaltaan tulevat kehittymään sosioekonomisissa kysymyksissä, sillä erkaantuminen on vasta aluillaan. Nuorimmissa sukupolvissa arvo- ja asenne-erot sekä erot itsensä sijoittamisessa vasemmisto–oikeisto-janalle ovat miesten ja naisten välillä kuitenkin 20 vuoden mittausajan suurimmat.

LÄHTEET

- Abendschön, S. ja S. Steinmetz (2014): The Gender Gap in Voting Revisited: Women's Party Preferences in a European Context. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 21(2), 315–344.
- Alexander, A., N. Charron ja G. Off (2024): For every action a reaction? The polarizing effects of women's rights and refugee immigration: A survey experiment in 27 EU member states. *European Journal of Political Research*.
- Arter, D. (2020): When a pariah party exploits its demonised status: the 2019 Finnish general election. *West European Politics* 43(1), 260–273.
- Arter, D. (2024): The making of an “unhappy marriage”? The 2023 Finnish general election. *West European Politics* 47(2), 426–438.
- Baxter, S. ja M. Lansing (1983): *Women in politics: The visible majority*. Ann Arbor University of Michigan Press.
- Berg, P. ja S. Myllyniemi (toim.) (2021): *Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto.
- Bitzan, R., M. Köttig ja A. Petö (2017): *Gender and Far Right Politics in Europe*. London: Palgrave.
- Borg, S. (2012): Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat. Teoksessa Sami Borg (toim.): *Muutosvaalit 2011: Eduskuntavaalitutkimus 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 240–254.
- Campbell, R. (2017): Gender and voting. Teoksessa K. Arzheimer, J. Evans ja M. Lewis-Beck (toim.): *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. SAGE Publications, 159–176.
- de Lange, S. ja L. Mügge (2015): Gender and right-wing populism in the Low Countries: ideological variations across parties and time. *Patterns of Prejudice* 49(1–2), 61–80.
- Dietze, G. ja J. Roth (toim.) (2020): *Right-wing populism and gender: European perspectives and beyond*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Duverger, M. (1955): *The political role of women*. Unesco.
- Ford, R. ja W. Jennings (2020): The changing cleavage politics of Western Europe. *Annual Review of Political Science* 23, 295–314.
- Freedman Ellis, G. ja B. Schneider (2023): 'dplyr'-Like syntax for summary statistics of survey data. R package version 1.2.0. <https://CRAN.R-project.org/package=srvyr>, 14.2.2024.

- Geys, B., T. Heggedal ja R. Sørensen (2022): Age and vote choice: Is there a conservative shift among older voters? *Electoral Studies* 78, artikkeli 102485.
- Giger, N. (2009): Towards a modern gender gap in Europe? A comparative analysis of voting behavior in 12 countries. *The Social Science Journal* 46(3), 474–492.
- Haavio-Mannila, E. (1970): Sex roles in politics. *Scandinavian Political Studies* 5, 209–239.
- Haavio-Mannila, E. (1979): How women become political actors: Female candidates in Finnish elections. *Scandinavian Political Studies* 2(4), 351–371.
- Haavisto, I. (2023): Rautaisannos realismia. EVA-analyysi, nro 120. <https://www.eva.fi/blog/2023/03/22/suomalaisten-hallitusohjelmatoiveita-leimaa-talousrealismi/>, 14.2.2024.
- Inglehart, R. (1977): *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997): Modernization, postmodernization and changing perceptions of risk. *International Review of Sociology* 7(3), 449–459.
- Inglehart, R. ja P. Norris (2000): The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective. *International Political Science Review* 21(4), 441–463.
- Jennings, M. ja R. Niemi (1981): *Generations and Politics: A Panel Study of Young Adults and their Parents*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lipset, S. (1981): *Political Man: The Social Bases of Politics*. Johns Hopkins University Press.
- Lipset, S. ja S. Rokkan (1967): Cleavages, party systems and voter alignments: an introduction. Teoksessa S. Lipset ja S. Rokkan (toim.): *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press, 1–64.
- Mannerström, R., J. Muotka, S. Leikas ja J-E. Lönnqvist (2020): Hyvin toimeentuleva, terve ja suvaitsematon – Suomalaisten nuorten poliittiset ideologiat asennepiirteinä tarkasteltuna. *Politiikka* 62(1), 9–32.
- Marks, G., L. Hooghe, M. Nelson ja E. Edwards (2006): Party competition and European integration in the East and West: Different structure, same causality. *Comparative Political Studies* 39(2), 155–175.
- Mayer, L. ja R. Smith (1985): Feminism and Religiosity: Female Electoral Behaviour in Western Europe. Teoksessa S. Bashevkin (toim.): *Women and Politics in Western Europe*. Lontoo: Routledge, 39–49.
- Mudde, C. ja C. Kaltwasser (2013): Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition* 48(2), 147–174.
- Neundorf, A. ja K. Smets (2015): Political Socialization and the Making of Citizens. Oxford Handbook Topics in Politics. <https://academic.oup.com/edited-volume/41327/chapter/352327025>, 14.2.2024.

- Norris, P. ja R. Inglehart (2019): *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paloheimo, H. ja J. Sundberg (2005): Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa H. Paloheimo (toim.): *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 169–201.
- Pesonen, P. (1972): *Protestivaalit, nuorisovaali: tutkielmia kansanedustajien vaaleista 1966, 1970 ja 1972*. Helsinki: Ylioppilastuki.
- Pesonen, P., R. Sänkiäho ja S. Borg (toim.) (1993): *Vaalikansan äänivalta*. Juva: WSOY.
- Peterson, J., K. Smith ja J. Hibbing (2020): Do people really become more conservative as they age? *The Journal of Politics* 82(2), 600–611.
- Pitkänen, V. ja J. Westinen (2016): Miksi hallitukset kompuroivat? Tutkimus puolueiden kannattajien näkemyseroista. *E2-tutkimus*. <https://www.e2.fi/julkaisut/julkaisut/yhteiset-tavoitteet-kateissa-seka-hallitus-etta-oppositi puolueiden-kannattajilla.html>, 14.2.2024.
- Railo, E. ja S. Ruohonen (2016): Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 76–94.
- Randall, V. (1987): *Women and Politics: An International Perspective*. University of Chicago Press.
- Rovny, J. ja E. Edwards (2012): Struggle over dimensionality: Party competition in Western and Eastern Europe. *East European Politics and Societies* 26(1), 56–74.
- Saari, J. (2020): *Samassa veneessä: hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa*. Jyväskylä: Docendo.
- Schäfer, A. (2022): Cultural backlash? How (not) to explain the rise of authoritarian populism. *British Journal of Political Science* 52(4), 1977–1993.
- Scott, R. (2022): Does university make you more liberal? Estimating the within-individual effects of higher education on political values. *Electoral Studies* 77, artikkeli 102471.
- Suuronen, A., K. Grönlund ja R. Sirén (2020): Puolueiden äänestäjät. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 260–287.
- Tilley, J. (2005): Research note: Libertarian-authoritarian value change in Britain, 1974–2001. *Political Studies* 53(2), 442–453.
- Tilley, J. ja G. Evans (2014): Ageing and generational effects on vote choice: Combining cross-sectional and panel data to estimate APC effects. *Electoral Studies* 33, 19–27.
- Van der Brug, W. ja R. Rekker (2021): Dealignment, realignment and generational differences in The Netherlands. *West European Politics* 44(4), 776–801.
- Van der Brug, W. ja J. van Spanje (2009): Immigration, Europe and the ‘new’ cultural dimension. *European Journal of Political Research* 48, 309–334.

- Wass, H. ja A-M. Holli (2009): Sukupuoli ja äänestäminen. Teoksessa S. Borg ja H. Paloheimo (toim.): *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 126–148.
- Westinen, J. (2015): *Cleavages in Contemporary Finland. A Study on Party-Voter Ties*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- Westinen, J. (2016): Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 249–272.
- Westinen, J. ja E. Kestilä-Kekkonen (2015): Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit: Suomalaisen äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. *Politiikka* 57(2), 94–114.
- Wickham, H. (2016). *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Springer-Verlag, New York.

Liitteet

Äänestäneiden vastaajien lukumäärä sukupuolittain eri syntymäkohorteissa (kuviot 20–25).

Vuosi	Sukupuoli	1940-l tai aiemmin	1950-l	1960-l	1970-l	1980-l	1990-l tai myöhemmin
2003	Miehet	179	86	73	78	38	-
2003	Naiset	188	80	89	82	38	-
2007	Miehet	241	86	71	88	59	-
2007	Naiset	245	91	72	77	69	-
2011	Miehet	193	75	98	61	69	18*
2011	Naiset	180	79	74	76	77	21*
2015	Miehet	187	116	67	86	90	67
2015	Naiset	187	98	73	73	91	53
2019	Miehet	106	97	69	81	64	67
2019	Naiset	179	108	97	87	63	77
2023	Miehet	600	926	642	451	376	553
2023	Naiset	645	1038	712	544	450	735

Äänestäneiden vastaajien lukumäärä sukupuolittain eri syntymäkohorteissa, jotka sijoittivat itsensä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle (kuvio 26).

Vuosi	Sukupuoli	1940-l tai aiemmin	1950-l	1960-l	1970-l	1980-l	1990-l tai myöhemmin
2003	Miehet	178	86	72	77	34	-
2003	Naiset	180	73	85	73	36	-
2007	Miehet	237	85	70	86	58	-
2007	Naiset	235	88	70	73	63	-
2011	Miehet	190	74	96	61	66	16*
2011	Naiset	178	78	73	71	71	15*
2015	Miehet	179	115	67	86	85	63
2015	Naiset	175	93	65	69	83	47
2019	Miehet	101	91	65	78	57	59
2019	Naiset	156	101	88	76	61	67
2023	Miehet	577	889	603	424	346	516
2023	Naiset	578	948	646	483	378	614

Äänestäneiden vastaajien lukumäärä sukupuolittain eri syntymäkohorteissa, jotka vastasivat "Suomi, jossa" -väittämiin (kuviot 27–32).

Vuosi	Sukupuoli	1940-l tai aiemmin	1950-l	1960-l	1970-l	1980-l	1990-l tai myöhemmin
2011	Miehet	138	50	61	41	37	8*
2011	Naiset	128	58	47	54	43	10*
2015	Miehet	187	116	67	86	90	67
2015	Naiset	187	98	73	73	91	53
2019	Miehet	106	97	69	81	64	67
2019	Naiset	179	108	97	87	63	77
2023	Miehet	397	613	402	305	241	364
2023	Naiset	406	674	494	362	311	458

* Vuonna 2011 1990-luvulla tai myöhemmin syntyneitä oli liian vähän, minkä takia näitä havaintoja ei otettu mukaan analyysiin.

12 Taloudellinen äänestäminen

Mikko Mattila

12.1 Johdanto

Taloudellisen äänestämisen teoria perustuu yksinkertaiselle ja helposti hyväksyttävälle ajatukselle: demokratiassa vallassa olevat puolueet ovat vastuussa maan taloudellisesta kehityksestä ja vaaleissa äänestäjät antavat tuomion siitä, miten hallitusvastuussa olleet puolueet onnistuivat talouden hoidossa vaalikauden aikana. Jos talouskehitys on ollut epäsuotuisa, kääntyvät äänestäjät oppositio-puolueiden puoleen, mutta jos kehitys on ollut hyvä, saavat valtapuolueet jatkaa myös seuraavalla hallituskaudella. Vaikka teoria onkin lähtökohdiltaan selkeä, on sen käytännön soveltuvuus vaalitulosten ennustamiseen ja niiden selittämiseen saanut myös paljon kritiikkiä (Anderson 2007; Kayser 2014). Empiiriset tulokset ympäri maailmaa ovat osoittaneet, että taloudellisella äänestämällä on usein vaikutusta vaalien lopputulokseen, mutta tämän vaikutuksen laajuus riippuu muun muassa siitä, millainen vaali- tai puoluejärjestelmä maassa on tai siitä, onko kyseessä esimerkiksi pieni maa, jonka talous voi olla enemmän riippuvainen globaalin talouden kehityksestä kuin hallituksessa olevien puolueiden päätöksistä.

Tässä luvussa tarkastellaan, oliko äänestäjien näkemyksillä Suomen yleisen tai heidän oman henkilökohtaisen taloutensa muutoksista vaikutusta heidän äänestämiseensä kevään 2023 eduskuntavaaleissa. Suomi on mielenkiintoinen kohde taloudellisen äänestämisen tutkimiselle, koska on hyviä syitä olettaa, että Suomessa taloudellisten tekijöiden vaikutus vaalitulokseen on huomattavasti pienempi kuin monessa muussa maassa. Tähän on kaksi pääasiallista syytä. Ensinnäkin se, että Suomessa on käytössä suhteellinen vaalitapa ja sitä myötä monipuoluejärjestelmä ja monipuoluehallitukset, monimutkaistaa hallituksen onnistumisien tai epäonnistumisien arviointia. Monen puolueen hallituksissa vastuu niin talous- kuin muistakin päätöksistä hajaantuu usean puolueen kontolalle, eikä silloin ole helppo tietää ketä palkita tai syyttää talouskehityksestä (Bengtsson 2004). Toinen syy liittyy Suomen talouden pieneen kokoon ja avoimuuteen, joka tekee kansallisen talouskehityksen riippuvaiseksi kansainvälisen talouden muutoksista. Tällainen riippuvuus ulkoisista tekijöistä voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon painoa ylipäänsä äänestäjät antavat taloudellisille tekijöille punnitessaan äänestyspäätöksiään (Giuliani 2022), koska he voivat myös arvioida, että talouskehityksen suunta on ollut vain osittain kotimaisten päättäjien määritettävissä.

Luvun alussa analysoidaan, minkälaisena kansalaiset näkivät talouden kehityksen ja sitä, minkälaisille äänestäjille talous oli tärkeä tekijä vaaleissa. Sitten tutkitaan tarkemmin, kuinka paljon kansalaisten talousnäkemykset vaikuttivat siihen, äänestivätkö he lainkaan ja, jos äänestivät, miten heidän arvionsa taloudesta oli yhteydessä heidän puoluevalintaansa. Kokonaisuudessaan tarkastelu antaa mahdollisuuden sen arviointiin, kuinka suuri osuus taloustekijöillä oli siihen, että vaalien jälkeen Sanna Marinin hallitus joutui luopumaan hallitusvastuusta ja aikaisemmat oppositiopuolueet yhdessä Ruotsalaisen kansanpuolueen kanssa muodostivat uuden hallituksen Petteri Orpon johdolla.

12.2 Taloudellisen äänestämisen teoria

Taloudelliset tekijät voivat vaikuttaa vaaleihin monella tapaa (Okolijk ja Quinlan 2021), mutta varsinaisen taloudellisen äänestämisen teorian lähtökohtana on niin sanottu vastuuhypoteesi. Se tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että äänestäjät pitävät vallassa olevia poliitikkoja tai puolueita vastuussa talouden kehityksestä. Käytännössä siis talouden kehittyessä suotuisasti hallituspuolueiden suosio (mitattuna joko suosiokyselyissä tai vaaleissa) pysyy korkeana tai kasvaa, kun taas talousvaikeuksien aikana suosio putoaa. Taloudellisen äänestystutkimuksen perinne alkoi jo 1970-luvulla lähinnä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa ja vähitellen se levisi myös muihin maihin (Evans 2004). Nykyään tutkimusperinne on vakiintunut osaksi politiikan tutkimuksen valtavirtaa ja käytännössä lähes kaikissa demokratioissa on tehty asiaa tutkivia analyysejä.

Tutkimuksen suosion kasvaessa ja tulosten kasaantuessa tietämys taloudellisesta äänestämisestä on laajentunut, mikä on myös johtanut teoriaan liittyvien näkemysten monipuolistumiseen. Teoriassa on muun muassa tehty teoreettinen ero sen suhteen ovatko kansalaiset taaksepäin katsovia eli niin sanottuja retrospektiivisiä vai eteenpäin katsovia eli niin sanottuja prospektiivisiä äänestäjiä. Retrospektiiviset äänestäjät perustavat puoluevalintansa sille, miten hallitusvallassa olevat puolueet ovat onnistuneet talouspolitiikassa tähän mennessä eli he katsovat taaksepäin ja arvioivat puolueita niiden tekojen pohjalta. Prospektiivinen äänestäjä puolestaan pohtii, millä puolueella olisi parhaat keinot vastata tulevaisuuden talouden haasteisiin. Prospektiivinen äänestäjä voi siis äänestää hallituspuolueita, vaikka heidän viimeaikaiset saavutuksensa talouspolitiikan alalla olisivat heikkoja, jos hän kuitenkin arvioi, että tulevaisuudessa nämä puolueet kuitenkin pärjäisivät paremmin taluspäätäjinä kuin oppositiossa olevat puolueet. Taloudellisen äänestämisen tutkimukset ovat havainneet, että pääosin äänestäjät ovat retrospektiivisiä, vaikkakin erityisen tarkkaan taloutta seuraavilla ja sitä ymmärtävillä äänestäjillä myös prospektiiviset arvioit vaikuttavat puoluevalintaan (Lacy ja Christenson 2017).

Tässä yhteydessä ei ole järkevää käydä taloudelliseen äänestämiseen liittyviä tuloksia kattavasti läpi, mutta laaja tutkimusperinne on kuitenkin vahvistanut muutaman perustuloksen, joita hyödynnetään tässäkin tutkimuksessa. Ensimmäinen vakiintunut tulos liittyy siihen, kiinnittävätkö äänestäjät päätöstään tehdessä enemmän huomiota oman henkilökohtaisen taloutensa kehitykseen vai laajemmin koko maansa kehitykseen. Jos äänestysvalintoihin vaikuttaa henkilökohtaisen talouden muutokset, kutsutaan ilmiötä lompakkoäänestämiseksi tai egotrooppiseksi äänestämiseksi. Jos taas äänestysvalintaan vaikuttaa laajempi näkemys koko maan kehityksestä, ilmiötä kutsutaan sosiotrooppiseksi äänestämiseksi. Tutkimus on osoittanut, että äänestäessään kansalaiset toimivat pääosin sosiotrooppisesti eli he rankaisevat tai palkitsevat vallassa olevia puolueita yleisen talouskehityksen perusteella, eikä niinkään oman taloustilanteensa pohjalta (Kayser 2014). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sekä egotrooppista että sosiotrooppista äänestämistä, koska vaalikysely sisälsi kysymyksiä molemmista tavoista hahmottaa talouskehitystä.

Toiseksi tutkimus on vahvistanut sen, että äänestäjät ovat arvioissaan suhteellisen lyhytnäköisiä eli he arvioivat taloudellista kehitystä lähinnä noin vuoden tai enintään kahden mittaisella periodilla (Nannestad ja Paldam 1994). Uudempi tutkimus on kuitenkin kritisoinut tätä näkemystä, ja osoittanut, että pidemmän aikavälin talouskehityksellä voi olla vaikutusta äänestyspäätöksiin (Hellwig ja Marinova 2014). Tässä tutkimuksessa kuitenkin pohjaudutaan aikaisempaan näkemykseen, eli tarkastellaan äänestäjien näkemystä talouden muutoksesta vaaleja edeltäneen 12 kuukauden aikana. Tämä on perusteltua esimerkiksi sen takia, että pidemmän aikavälin muutosten hahmottaminen on aina vaikeampaa kuin suhteellisen lyhyen ajan.

Kolmanneksi analyysissä pitää ottaa huomioon, että taloudellinen tilanne voi vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen laajemminkin kuin pelkästään valintaan hallitus- ja oppositiopuolueiden välillä. Taloudelliseen tilanteeseen pettynyt kansalainen voi myös osoittaa tyytymättömyyttään jättämällä äänestämättä. Erityisesti sellainen äänestäjä, jolle läheinen puolue on hallituksessa, mutta jonka näkemysten mukaan talous on mennyt hallituskaudella huonoon suuntaan, voi siirtyä nukkuvien joukkoon mieluummin kuin äänestää jotain oppositiopuolueista. Tämän vuoksi tässä analyysissä tarkastellaan äänestäjän valintaa kolmiluokkaisena: hän voi äänestää joko hallituksessa tai oppositiossa olevia puolueita tai sitten olla kokonaan äänestämättä.

Viime aikoina taloudellisen äänestämisen teoriaa on alettu käyttämään puoluevalinnan lisäksi myös muun poliittisen osallistumisen selittämiseen. Tämän tutkimuksen yhteydessä on erityisen kiinnostavaa, onko yksilöiden talousnäkemysillä yhteys äänestysaktiivisuuteen. On täysin mahdollista esimerkiksi, että taloustilanteeseen pettyneet ihmiset jättävät kokonaan äänestämättä sen sijaan, että he siirtyisivät oppositiopuolueiden kannattajiksi. Taloudellisen äänestämisen teoria perustuu edellä mainitulle vastuuhypoteesille, mutta tämän hypoteesin soveltaminen äänestysaktiivisuuteen on hankalaa. Oman taloustilanteen heikkeneminen voi esimerkiksi joko aktivoida äänestäjän (koska hän haluaa muutosta) tai lamaanuttaa hänet (koska huono henkilökohtainen taloustilanne on johtanut poliittisen luottamuksen laskuun). Samanlaisia toisilleen vastakkaisia hypoteeseja voidaan esittää myös muunlaisesta poliittisesta osallistumisesta, minkä takia ei olekaan ihme, että tästä näkökulmasta saadut tutkimustulokset eivät ole pystyneet luomaan selkeää kokonaiskuvaa talouden ja osallistumisen suhteesta (Dassonneville ym. 2022).

12.3 Taloudellinen äänestäminen Suomessa

Suomea koskevan taloudellisen äänestämisen tutkiminen alkoi 1990-luvun puolivälissä (Mattila 1994; 1996; Nyberg 2000), mutta sen jälkeen kiinnostus ainakin hetkeksi notkahti. Nämä varhaiset tutkimukset osoittivat, että Suomessakin äänestäjät käyttäytyvät pääosin teorian odotusten mukaisesti, mutta kansainvälisessä vertailussa talouskehityksen vaikutus vaalituloksiin oli Suomessa kuitenkin pienempi kuin useimmissa muissa maissa. Tämä johtui pääasiassa Suomessa tyypillisistä laajapohjaisista ja silloisista lyhytikäisistä hallituksista sekä siitä, että 1980-luvun loppupuolelle saakka kokoomus oli käytännössä poissuljettu hallitusvaihtoehdoista. Laajat ja usein muuttuvat hallituskoalitiot hämärsivät taloudellisen vastuun paikantamista, jolloin ei ollut aina täysin selvää, mitä tahoja talouden onnistumisista piti kiittää ja mitä tahoja rangaista ongelmista.

2000-luvulla laajimman analyysin taloudellisesta äänestämisestä Suomessa ovat tehneet Söderlund ja Kestilä-Kekkonen (2014). He tutkivat, miten vuosien 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun ja toisen vuosikymmenen alun taloudellinen lama (eurokriisi) vaikutti suomalaisten taloudelliseen äänestämiseen. Heidän tuloksensa osoittivat, että talouden merkitys äänestyspäätöksissä kasvoi laman myötä. Yleisemmällä tasolla heidän tuloksensa kuitenkin osoittivat, että Suomessa puoluevalinta menneen talouskehityksen pohjalta ei ole kovin laajaa ja itse asiassa tämä vaikutus katosi kokonaan, kun äänestäjien muuttuvia talouskäsitteitä pysyvämmät ominaisuudet, kuten ideologinen sijoittuminen erilaisilla politiikan jakolinjoilla otettiin huomioon.

12.4 Taloudellinen kehitys Marinin hallituksen aikana

Sanna Marinin johtama hallitus tuli valtaan 10.12.2019 Antti Rinteen erottua pääministerin tehtävästä ja se lopetti toimintansa 20.6.2023, vaikkakin huhtikuun eduskuntavaalien jälkeen se toimi vain toimitusministeristönä. Taulukko 38 kuvaa Suomen kansantalouden tilaa näinä vuosina. Siinä on esitetty kolme useimmin taloudellisen äänestämisen kirjallisuudessa tarkasteltua muuttujaa, bruttokansantuotteen kasvu, työttömyys ja inflaatio (Lewis-Beck ja Paldam 2000) sekä joitakin julkisen talouden tilaa kuvaavia indikaattoreita. Koronapandemia ja siihen liittyneet rajoitukset vaikuttivat tietenkin merkittävästi hallituksen toimintaan, mikä näkyi erityisesti vuoden 2020 BKT:n romahduksessa, jolloin BKT pieneni lähes 3 prosenttia. Tämän notkahduksen jälkeen talouskasvu toipui nopeasti, mutta uudeksi ongelmaksi nousi inflaatio, josta talous kärsi erityisesti hallituskauden loppupuolella vuosina 2022 ja 2023. Työttömyysaste pysyi koko hallituskauden aikana suhteellisen korkeana, joskin se parani jonkin verran Marinin hallituksen viimeisen kokonaisen vuoden aikana. Julkisen talouden tilaa kuvaavat indikaattorit, toki osittain hallituskauteen liittyvien kriisien takia, kehittivät negatiivisesti: julkinen talous oli alijäämäinen koko hallituskauden ajan, mikä johti muun muassa valtionvelan kasvuun.

Taulukko 38. Suomen taloudellinen tilanne Marinin hallituksen aikana 2019–2023.

	2019	2020	2021	2022	2023*
BKT:n muutos (%)	1,3	-2,9	3,2	1,6	-0,5
Työttömyysaste (%)	6,7	7,7	7,7	6,8	7,2
Kuluttajahintaindeksin muutos (%)	1,0	0,3	2,2	7,1	6,3
Julkisyhteisöjen menot, suhteessa BKT:hen, %	53,2	57,3	55,7	53,3	54,5
Valtion rahoitusjäämä, suhteessa BKT:hen, %	-1,1	-5,5	-3,3	-1,6	-3,2
Valtionvelka, suhteessa BKT:hen, %	44,3	52,9	51,3	52,7	55,4

* Ennuste.

Koska talouden kehitys ei ollut Marinin hallituksen aikana kovinkaan suotuisa, voisi taloudellisen äänestämisen teorian kannalta odottaa, että äänestäjät rankaisivat hallituspuolueita tästä kehityksestä. Toisaalta tilanne Marinin hallituksen aikana oli erittäin poikkeuksellinen; ensin korona iski talouteen vuonna 2020 ja kaksi vuotta myöhemmin 2022 Venäjä hyökkäsi Ukrainaan. Kuten aikaisemmin todettiin, taloudellisen äänestämisen teoria pohjautuu ajatukseen vallanpitäjien vastuullisuudesta.

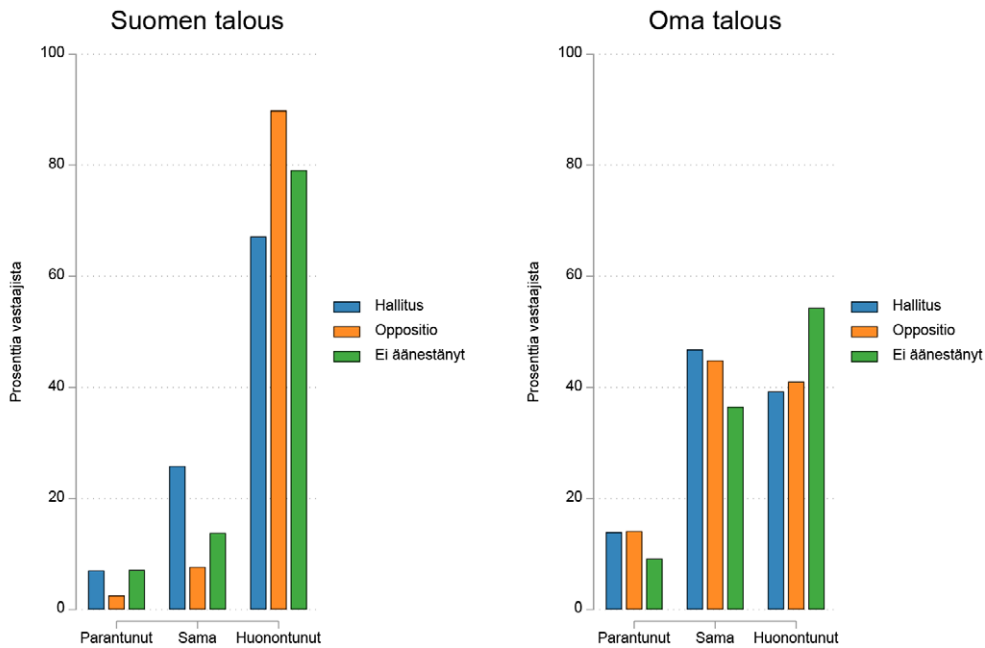

On kuitenkin hyvin mahdollista, että osa äänestäjistä oli sitä mieltä, että Suomen talouden vaikeudet johtuivat näistä ennen näkemättömistä ulkoisista muutoksista ja niihin nähden hallitus oli itse asiassa pärjännyt hyvin. Siksi ei ole laisinkaan selvää, rankaisivatko äänestäjät hallituspuolueita talouteen liittyvistä syistä, etenkin jos he arvioivat talouden kehitykseen olleen pääosin riippuvainen ulkoisesta koronashokista.

12.5 Kansalaisten arviot talouden yleisestä ja henkilökohtaisen taloustilanteen kehityksestä

Kansalaisten omat arviot Suomen talouden kehityksestä voivat jossain määrin vaihdella vastaajien välillä. Vastaajasta riippuen ne voivat perustua tarkkaavaiseen talouskeskustelun seuraamiseen tai pohjautua enemmän epäsystemaattisiin mielikuviin kehityksen suunnasta. Lisäksi vastaajien oman talouden kehitys on voinut mennä täysin päinvastaiseen suuntaan kuin yleinen talouskehitys. Kuvio 33 osoittaa, kuinka eduskuntavaalikyselyn vastaajat näkivät Suomen ja oman taloutensa muutoksen Marinin hallituksen viimeisen vuoden aikana. Kyseessä oli nimenomaan retrospektiivisistä eli taakse päin katsovasta arviosta talouden muutoksesta. Kysymykset oli muotoiltu seuraavasti: 1) ”Onko Suomen taloudellinen tilanne mielestäsi parantunut, pysynyt samana vai huonontunut viimeisen 12 kuukauden aikana” ja 2) ”Entä oma taloudellinen tilanteesi?”. Kummassakin kysymyksessä oli viisi vastausvaihtoehtoa: ”parantunut paljon”, ”parantunut jonkin verran”, ”pysynyt samana”, ”huonontunut jonkin verran” ja ”huonontunut paljon”. Lisäksi vastaajien oli mahdollista valita ”En osaa sanoa”-vaihtoehto. Kaiken kaikkiaan näihin kysymyksiin vastasi 2792 (ensimmäinen kysymys) ja 2909 vastaajaa (toinen kysymys). Jatkossa analyysia varten nämä muuttujat muunnettiin kolmiluokkaisiksi eli vastausluokat ”parantunut paljon” ja ”parantunut jonkun verran” sekä ”huonontunut paljon” ja ”huonontunut jonkin verran” yhdistettiin toisiinsa.

Kuvio 33. Vastaajien mielipide Suomen ja oman taloutensa muutoksesta viimeisen 12 kuukauden aikana jaoteltuna hallituspuolueita äänestäneisiin, oppositiopuolueita äänestäneisiin ja niihin, jotka eivät äänestäneet.

Kuvio 33 näyttää vastaajien jakauman näissä kahdessa talouskysymyksessä. Kuvion vasen puoli sisältää yleisesti koko Suomen taloutta koskevat arviot ja oikea puoli vastaajan omaa taloutta koskevat arviot. Lisäksi vastaajat on jaettu vastausjakaumia vertailtaessa taloudellisen äänestämisen teorian mukaisiin ryhmiin: hallituspuolueita äänestäneisiin, oppositiopuolueita äänestäneisiin ja niihin, jotka eivät äänestäneet. Kahdessa kuviossa on mielenkiintoinen ero: lähes kahdeksankymmentä prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen taloustilanne on huonontunut edeltävän vuoden aikana, mutta oman taloutensa koki heikentyneeksi vain hiukan alle puolet vastaajista (noin 45 prosenttia). Näin vastaajilla oli siis keskimäärin merkittävämmän huonompi käsitys Suomen talouden yleisilasta kuin heidän omasta taloudestaan.

Kun kolme vastaajaryhmää verrataan toisiinsa, erot noudattelevat pääosin taloudellisen äänestämisen teorian olettamuksia. Oppositiopuolueita äänestäneistä jopa 90 prosenttia oli sitä mieltä, että Suomen talous oli kehittynyt huonoon suuntaan, kun taas hallituspuolueita äänestäneistä tätä mieltä oli noin kaksi kolmasosaa (67 %). Äänestämättä jättäneiden arvio oli näiden kahden ryhmän välillä. Kaikissa ryhmissä näkemys yleisen taloustilanteen huonontumisesta oli kuitenkin

huomattavan suuri eli taloudellisen äänestämisen teorian mukaan hallituspuoleilla olisi ollut edessään todellinen murskatappio. Koska äänestämiseen ja puoluevalintaan vaikuttavat tietysti talouden lisäksi monet muut tekijät, näin ei kuitenkaan käynyt. Mutta ainakin alustavasti voi näiden tulosten perusteella arvioida, että Suomen yleisellä taloustilanteella oli oma vaikutuksensa vaalien tulokseen.

Vastaajien omaa taloudellista tilaa kuvaava vastausjakauma on esitetty kuvion 33 oikealla puolella. Taloudellisen äänestämisen perinteisen teorian mukaan ne, joilla oma talous on heikentynyt, äänestävät todennäköisemmin oppositiossa olleita puolueita ja hallituspuolueita kannattaisivat ne, joilla on omassa taloudessa mennyt hyvin. Näin ei kuitenkaan kuvion mukaan tapahtunut ainakaan vuoden 2023 vaaleissa. Erot siinä, äänestikö vastaaja hallitus- vai oppositio-puolueita, ovat kuviossa varsin pienet. Vaikuttaisi siis ainakin alustavasti, että oman talouden muutokset eivät merkittävässä määrin vaikuttaneet puoluevalintaan. Sen sijaan suurempia eroja ilmenee, kun verrataan niitä, jotka ylipäänsä äänestivät ja niitä, jotka jättivät äänestämättä. Niistä, jotka eivät äänestäneet, noin 54 prosenttia raportoi, että heidän oma taloustilanteensa oli heikentynyt, kun äänestämässä käyneiden joukossa vastaava luku oli noin 40 prosenttia. Vastaavasti niiden joukossa, joiden oma talous on kehittynyt parempaan suuntaan, on enemmän äänestäneitä kuin niitä, jotka eivät äänestäneet. Vaikuttaisi siis, että oman taloustilanteen muutokset eivät vaikuttaneet äänestäneiden puoluevalintaan hallitus- ja oppositiopuolueiden välillä, vaan enemmänkin siihen kävikö vastaaja ylipäänsä äänestämässä.

12.6 Kelle talous oli tärkeä äänestysperuste?

Yksi lähestymistapa vaaleihin ja puoluekilpailuun on poliittisten asiakysymysten tarkastelu (esimerkiksi Budge ja Farlie 1983; Martinsson 2009; Ylisalon luku 13 tässä kirjassa). Niin sanotun salienssiteorian (jota kutsutaan joskus myös asiakysymysomistajuusteoriaksi, englanniksi issue ownership theory) mukaan puolueilla on omat politiikan osa-alueet eli asiakokonaisuudet, joissa ne ovat äänestäjien arvioissa muita puolueita pätevämpiä. Tavallisesti on esimerkiksi ajateltu, että perinteiset oikeistopuolueet ovat hyviä hoitamaan taloutta, vasemmistopuolueet julkisia palveluja tai yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä ongelmia, vihreät ympäristöongelmia ja perussuomalaiset maahanmuuttoon liittyviä ongelmia. Vaalikampanjoiden aikana puolueet pyrkivät tuomaan esille juuri niitä teemoja, joita he ovat äänestäjien käsitysten mukaan pätevimpiä hoitamaan. Koska vaalikampanjat keskittyvät aina vain yhden tai muutaman teeman ympärille, ovat ne puolueet, jotka saavat oman teemansa pääpuheenaiheeksi vaaleissa vahvoilla.

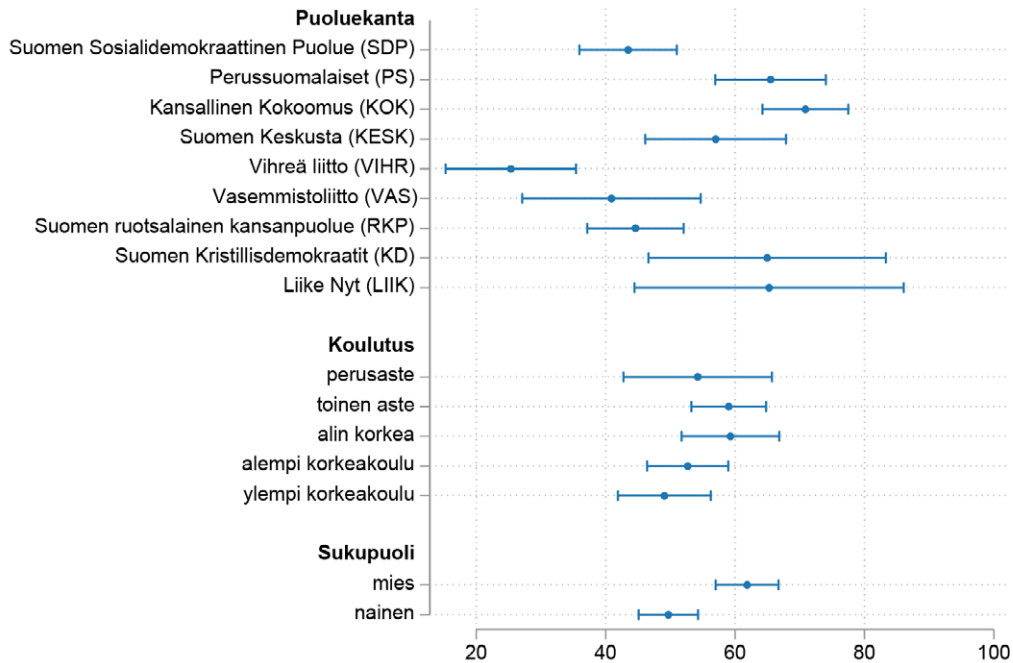
Vaikka vaalikampanjoita yleisellä tasolla kuvastaakin keskittyminen muutamaan laajaan asiakysymykseen, on yksittäisellä äänestäjällä kuitenkin omat painotuksensa siitä, mihin asioihin poliitikkojen tulisi keskittyä. Taloudellista äänestämistä tarkasteltaessa onkin mielenkiintoista tutkia sitä, minkälaisille äänestäjille talous oli tärkeä asiakysymys vaaleissa (kevään 2023 vaaleissa muista kuin talouteen liittyvistä tärkeistä asiakysymyksistä laajemmin, ks. luku 13). Eduskuntavaalikyselyssä pyydettiin vastaajia mainitsemaan enintään kolme tärkeintä yhteiskunnallista ongelmaa, joita poliitikkojen tulisi hoitaa. Kysymys oli avoin, eli vastaaja sai itse muotoilla vastauksensa. Näistä vastauksista muodostettiin uusi muuttuja, joka ilmoitti, onko vastaaja listannut tärkeäksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi taloudellisen tilanteen, työttömyyden, verot tai inflaation¹⁵. Tällaisia taloutta painottavia vastaajia oli kaikkiaan hiukan yli puolet eli 54 prosenttia kaikista vastaajista. Heidän osuutensa vastaajista oli siis huomattavan suuri, mikä onkin eräänlainen perusehto taloudellisen äänestämisen teorian toimivuudelle.

Seuraavaksi taloutta painottavien profiilia tutkittiin logistisen regressionanalyysin avulla. Analyysissä oli mukana selittävinä tekijöinä vastaajan, sukupuoli, koulutus, tulotaso (kotitalouden bruttotulot suhteutettuna kotitalouden asukkaiden määrään) ja puoluekanta. Lisäksi mukana analyysissä oli vastaajan ikä ja hänen ikänsä neliö, mikä mahdollistaa sen huomioimisen, että iän ja talouspainotuksen suhde ei välttämättä ole suoraviivainen eli lineaarinen. Tulokset kuitenkin osoittavat, että se, painottaako vastaaja talouden merkitystä, ei vaikuta olevan riippuvainen hänen iästään. Ehkä hiukan yllättävääkin oli, että se ei myöskään ole tilastollisesti merkitsevällä tavalla riippuvainen vastaajan tuloista tai koulutuksesta.

Tarkemmin regressioanalyysin tuloksia on esitetty kuviossa 34. Kuvio osoittaa, kuinka suuri osa kunkin ryhmän jäsenistä pitää taloutta tärkeimpien asiakysymysten joukkoon kuuluvana silloin, kun mallissa mukana ovat muut tekijät on vakioitu logistisen regressionanalyysin avulla (kuviossa on myös esitetty 95 prosentin luottamusvälit arvioille). Kuviosta näkee, miten miehet pitävät taloutta tärkeämpänä kuin naiset. Miehistä melkein kaksi kolmasosaa (62 prosenttia) painottivat taloutta kuin naisista sitä teki vain puolet (50 prosenttia).

15 Muuttuja muodostettiin etsimällä heidän vastauksistaan tiettyjä avainsanoja, jotka liittyvät talouteen, veroihin, julkiseen velkaan, työttömyyteen tai inflaatioon. Suomeksi etsityt avainsanat, tai pikemminkin niihin liittyvät kirjainyhdistelmät olivat "talou", "vero", "velka", "tyött", "infla" ja "hinn". Ruotsiksi vastaavat termit olivat "ekono", "skatt", "skuld", "arbetslös", "infla" ja "pris". Haku tehtiin sekä isoilla että pienillä alkukirjaimilla.

Kuvio 34. Taloutta kolmen tärkeimmän yhteiskunnallisen ongelman joukossa pitävien prosenttiosuus vastaajista (ja 95 %:n luottamusvälit).

Suurimmat erot ovat kuitenkin eri puolueiden kannattajien välillä. Itse asiassa hallitus–oppositio-jako näkyy näissä tuloksissa selvästi. Harvimminkin tärkeimpien yhteiskunnallisten huolenaiheiden joukkoon talousasiat nousevat vihreiden kannattajien joukossa. Laajemminkin vähiten taloutta tärkeimpien huolenaiheiden joukkoon nostivat kaikkien Marinin hallituspuolueiden kannattajat, kun taas eniten taloudesta olivat huolissaan kokoomuksen ja perussuomalaisten kannattajat eli Marinin hallitusperiodin suurimpien oppositiopuolueiden kannattajat. Tämä voi kertoa myös siitä, että puolueiden kannattajat usein tulkitsevat talous- ja muutkin asiakysymykset oman puolueideologiansa kautta. Hallituksen onnistumiset ja epäonnistumiset näyttäytyvät eri lailla sen mukaan, onko itse hallitus- vai oppositiopuolueiden kannattaja.

12.7 Miten taloustilanne vaikutti äänestysvalintaan?

Analyysin lopuksi tarkastellaan, miten vastuuhypoteesi toimi kevään 2023 vaaleissa, eli oliko kansalaisten näkemyksillä Suomen ja heidän oman taloutensa suhteen vaikutusta siihen äänestivätkö he ylipäänsä ja jos äänestivät, antoivatko he äänensä hallitusvallassa olleille vai oppositiopuolueille. Analyysissa käytetään apuna niin sanottua multinomiaalista logistista regressioanalyysia, mikä mahdollistaa kolmi-jakoisen selitettävän muuttujan käyttämisen (vastaaja äänesti hallituspuolueita, hän äänesti oppositiopuolueita tai ei äänestänyt lainkaan). Kontrollimuuttujina analyysissa on vastaajan, sukupuoli, ikä (ja sen neliö), koulutus ja yleinen kiinnostus politiikasta. Lisäksi mukana on muuttuja, joka mittaa vastaajan sijoittumista politiikan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle.

Taulukko 39 osoittaa mallin mukaan lasketut todennäköisyydet äänestää hallitus- tai oppositiopuolueita tai jättää äänestämättä heidän talousnäkemyksensä mukaisesti. Esimerkiksi taulukon vasemmassa ylälaidassa luku 52 osoittaa, että jos henkilö oli sitä mieltä, että Suomen taloustilanne oli parantunut Marinin hallituksen viimeisen vuoden aikana, hänen todennäköisyytensä äänestää hallituspuolueita oli 52 prosenttia eli hiukan yli puolet. Eli niistä vastaajista, joiden mukaan Suomen taloustilanne oli parantunut, arviolta 52 prosenttia äänesti hallituspuolueita, 24 prosenttia oppositiopuolueita ja 24 prosenttia ei äänestänyt lainkaan. Taulukon tähdet puolestaan osoittavat, onko ero vertailuryhmään eli niihin, joiden mukaan talouden tilanne on pysynyt samana, tilastollisesti merkitsevä. Tässä esimerkitapauksessa ero on merkitsevä, mikä tarkoittaa, että todennäköisyys äänestää hallituspuolueita on itse asiassa hiukan suurempi niiden keskuudessa, jotka näkivät talouden tilanteen pysyneen samana kuin niiden, joiden mielestä se oli parantunut.

Tulokset taulukossa 39 eivät ole kaiken kaikkiaan kovinkaan yksiselitteiset. Kun katsotaan mielipiteitä koko Suomen talouden kehityksestä, taloudellisen äänestämisen teorian mukaisesti todennäköisyys äänestää oppositiopuolueita on huomattavasti suurempi (44 prosenttia) niiden joukossa, joiden mielestä talous on mennyt huonompaan suuntaan, kuin niiden joukossa joiden, mielestä talous on parantunut (24 prosenttia). Samoin hallituspuolueiden kannattaminen kasvaa, kun näkemys talouden kehityksestä on positiivinen. Äänestämättä jättämisen suhteen tulokset ovat kuitenkin yllättäviä, koska äänestämisen on vähäisintä niiden joukossa, joiden mielestä talous on pysynyt samana (14 prosenttia) ja sekä positiivisen että negatiivisen kehityksen omaavissa äänestämisen on todennäköisempää (24 ja 19 prosenttia). Vastaava havainto on tehty myös yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa. Erittäin hyvin tai huonosti kehittynyt talous mobilisoi kansalaisia äänestämään, mutta niiden joukossa, joiden mielestä taloudessa ei ole tapahtunut mitään muutosta, äänestämisen on alhaisempaa (Gomez ja Hansford 2015).

Oman talouden kehityksen vaikutus äänestämiseen on vähäisempää kuin yleisen taloustilanteen kehityksen eli tässä suhteessa Suomen tulokset ovat hyvin samantlaiset kuin useimmissa muissa maissa saadut havainnot. Hallitus- ja oppositio- puolueita äänestämisen todennäköisyys on käytännössä sama siitä huolimatta, onko oman talouden muutos ollut positiivinen (38 prosenttia) vai negatiivinen (39 prosenttia). Äänestämättä jättämisen suhteen on teorian mukaista, että ne, joiden oma talous on heikentynyt, eivät äänestä todennäköisemmin (20 prosenttia) kuin ne, joiden mukaan talous on pysynyt samana (16 prosenttia) tai parantunut (17 prosenttia). Vaikka tulos onkin teorian mukainen, ovat erot äänestysaktiivisuudessa kuitenkin hyvin pienet.

Taulukko 39. Todennäköisyys (%) äänestää hallitus- tai oppositiopuolueita tai olla äänestämättä talousnäkemyksen mukaan (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$).

Taloustilanne	Suomen talous			Oma talous		
	Äänesti hallituspuolueita	Äänesti oppositio- puolueita	Ei äänestänyt	Äänesti hallitus- puolueita	Äänesti oppositio- puolueita	Ei äänestänyt
Parantunut	52*	24*	24*	38	45	17
Pysynyt samana	57	29	14	43	41	16
Huonontunut	37**	44	19**	39**	40*	20**

Luvut kuvaavat vastaajien heidän omien talousnäkemyksensä mukaan vaihtelevien äänestysvalintojen todennäköisyyksiä. Esimerkiksi jos vastaaja oli sitä mieltä, että Suomen taloudellinen tilanne on viimeisen 12 kk aikana parantunut, hänen todennäköisyytensä äänestää hallituspuolueiden ehdokkaita oli 52 prosenttia. Luvut ovat ennustearvoja, jotka on laskettu ns. multinomiaalisen logit-mallin pohjalta. Mallissa oli selittävinä muuttujina talousnäkemyksen lisäksi vastaajan ikä, iän neliö, sukupuoli, koulutus, kiinnostus politiikasta ja hänen sijoittumisensa vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella.

Kaiken kaikkiaan taulukon 39 tulokset osoittavat, että talouden kehitykseen liittyvillä muutoksilla on oma merkityksensä Suomessakin, mutta kokoluokaltaan vaikutukset ovat suhteellisen pieniä. Äänestäjät palkitsevat ja rankaisevat vallassa olleita puolueita talouskehityksestä, mutta monet muutkin asiat vaikuttavat äänestyspäätöksiin ja niiden merkitys voi usein olla talousnäkemyksiä suurempi. Äänestäjillä on usein vakiintunut puoluekanta tai ainakin rajattu joukko puolueita, joita he voisivat äänestää. Esimerkiksi oikealle itsensä sijoittavat äänestäjät eivät helposti äänestä vasemmistopuolueita (ja päinvastoin) huolimatta siitä, minkälaiset ansiot talouspolitiikassa valtaapitävillä on. Näin ollen taloudellinen äänestäminen on todennäköisesti yleisintä niin sanottujen liikkuvien äänestäjien joukossa eli niiden, joiden puoluekanta ei ole vakiintunut, joita on kuitenkin vain osa äänestäjistä (katso tarkemmin luku 7).

12.8 Päätelmät

Tämän analyysin tulokset osoittavat, että taloudellisella äänestämällä voi vaalitulosten osalta olla vaikutusta, mutta yleisesti tämä vaikutus on pieni ja se helposti hukkuu muiden äänestämiseen vaikuttavien seikkojen joukkoon. Luvun empiiriset tulokset näyttävät, että taloudesta huolissaan olivat pääosin Marinin hallituskaudella oppositiossa olleiden kokoomuksen ja perussuomalaisten kannattajat. Nämä puolueet myös pärjäsivät hyvin kevään 2023 vaaleissa. Samalla kuitenkin myös SDP onnistui lisäämään kannatustaan, joten talouden kehityksen vaikutuksista on hankala tehdä laajempia päätelmiä näiden vaalien osalta. Tosin SDP:n kannatusta voi myös selittää esimerkiksi Marinin hallituksen koronapolitiikka tai mahdollinen taktinen äänestäminen vihreiden ja vasemmistopuolueiden kannattajien keskuudessa.

Taloudellisen äänestämisen teoriaa voi myös kritisoida ainakin kahdelta taholta. Ensinnäkin syy- ja seuraussuhteita tarkasteltaessa ei ole selvää, että yksilöiden näkemykset talouden kehityksestä ovat riippumattomia heidän puoluesympatioistaan. On siis luultavaa, että ainakin osalle äänestäjistä heidän puoluesympatiansa vaikuttavat heidän talousarvioihinsa eli hallituspuolueiden kannattajat helposti näkevät talouden kehityksen suotuisampana kuin se ehkä keskimäärin nähdään. Esimerkiksi moni voi arviossaan seurata oman puolueensa edustajien tulkintaa talouden tilasta, mikä hallituspuolueiden edustajien joukossa yleensä on valoisampi kuin oppositiopuolueiden edustajilla. Vastaavaa tapahtuu myös toisin päin oppositiopuolueiden kannattajien keskuudessa. Näin ollen on mahdollista, että puoluekannatus selittää talousnäkemyksiä, eikä toisin päin tai vähintäänkin näillä tekijöillä on molemminpuolinen vaikutussuhde. Toiseksi teorian näkemystä taloudellisesta äänestämisestä voitaneen pitää kovin kapeana nykypäivän yhteiskunnassa. Talouskehitykseen ja sen mahdolliseen vaikutukseen vaaleissa liittyy paljon laajoja kysymyksiä globalisaatiosta ilmastonmuutokseen ja näiden mittaaminen perinteisillä, tässäkin tutkimuksessa käytetyillä, talouskysymyksillä on vaikeaa. Näin taloudellisen äänestämisen teoriassakin voisi jatkossa olla hyödyllistä ottaa kokonaisvaltaisempi näkökulma talouden muutokseen.

LÄHTEET

- Anderson, C. (2007): The end of economic voting? Contingency dilemmas and the limits of democratic accountability. *Annual Review of Political Science* (10), 271–296.
- Bengtsson, Å. (2004): Economic voting: The effect of political context, volatility and turnout on voters' assignment of responsibility. *European Journal of Political Research* 43(5), 749–767.
- Budge, I. ja D. Farlie (1983): *Explaining and predicting elections: Issue effects and party strategies in twenty-three democracies*. London: Unwin Hyman.
- Dassonneville, R., F. Feitosa ja M. Lewis-Beck (2022): Economics and political participation. Teoksessa M. Giugni ja M. Grasso (toim.): *The Oxford Handbook of Political Participation*. Oxford: Oxford University Press, 83–100.
- Evans, J. (2004): *Voters and voting: An introduction*. London: Sage.
- Giuliani, M. (2022): Economic vote and globalization before and during the Great Recession. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 32(4), 751–770.
- Gomez, B. ja T. Hansford (2015): Economic retrospection and the calculus of voting. *Political Behavior* 37, 309–329.
- Hellwig, T. ja D. Marinova (2015): More misinformed than myopic: Economic retrospections and the voter's time horizon. *Political Behavior* 37, 865–887.
- Kayser, M. (2014): The elusive economic vote. Teoksessa L. Leduc, R. Niemi ja P. Norris (toim.): *Comparing democracies. Elections and Voting in a Changing World*. London: Sage, 112–132.
- Lacy, D. ja D. Christenson (2017): Who Votes for the Future? Information, Expectations, and Endogeneity in Economic Voting. *Political Behavior* 39, 347–375.
- Lewis-Beck, M. ja M. Paldam (2000): Economic voting: an introduction. *Electoral Studies* 19(2–3), 113–121.
- Martinsson, J. (2009): *Economic voting and issue ownership. An integrative approach*. Department of Political Science: Statsvetenskapliga institutionen.
- Mattila, M. (1996): Economic Changes and Government Popularity in Scandinavian Countries. *British Journal of Political Science* 25, 583–600.
- Mattila, M. (1994): Taloudellisten tekijöiden vaikutus hallituspuolueiden suosioon Suomessa 1983–93. *Politiikka* 36, 146–54.

- Nannestad, P. ja M. Paldam (1994): The VP-function: A survey of the literature on vote and popularity functions after 25 years. *Public Choice* 79(3–4), 213–245.
- Okolikj, M. ja S. Quinlan (2021): The Compleat German Economic Voter: New Pathways in Patrimonial and Positional Economic Voting. *German Politics* 30(4), 503–522.
- Söderlund, P. ja E. Kestilä-Kekkonen (2014): Economic voting in Finland before and after an economic crisis. *Acta Politica* 49, 395–412.
- Valtiovarainministeriö (2021): *Taloudellinen katsaus, syksy 2021*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:51.
- Valtiovarainministeriö (2023): *Taloudellinen katsaus, talvi 2023*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:95.

13 Asiakysymysäänestäminen

Juha Ylisalo

13.1 Johdanto

Asiakysymykset ja niiden vaikutukset kansalaisten äänestyspäätöksiin ovat monien edustuksellisen demokratian klassisten teorioiden keskiössä. Demokratian mandaattimalli (Downs 1957; Klingemann ym. 1994; Mansbridge 2003) ja vastuullisten puolueiden teoria (American Political Science Association 1950) olettavat, että äänestäjät valitsevat puolueiden tarjoamista kilpailevista politiikkapaketeista mieleisensä sen pohjalta, mikä politiikkakokonaisuus on lähimpänä äänestäjien omaa ajattelua.

Teoriassa vaalituloksesta on luettavissa politiikan sisältöjä koskevien näkemysten jakautuminen yhteiskunnassa: voittajien esillä pitämät asiat saavat paljon kannatusta, häviäjien vähän. Niinpä voittajilla on oikeus ja jopa velvollisuus toimeenpanna asiat, joihin ne ovat vaalikampanjoissaan sitoutuneet, ellei ilmene oleellisesti muuttuneiden olosuhteiden kaltaisia erityisiä syitä sivuuttaa niitä (Schedler 1998).

Vuoden 2023 eduskuntavaalit käytiin tilanteessa, jossa pitkään valmisteltu sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän uudistus (ns. sote-uudistus) oli saatu ainakin toistaiseksi päätökseen, julkinen velka oli koronavuosiina kasvanut oleellisesti, ja Suomi oli päättänyt lunastaa pitkään säästetyn Nato-option. Lisäksi inflaatio ja korkojen nousu olivat nousseet vuosien tauon jälkeen politiikan asialistalle. Vaalikeskusteluissa taloudella oli keskeinen sija, minkä yhtenä taustatekijänä oli valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro, jossa maalattiin synkkiä kuvia julkisen talouden tilasta (Valtiovarainministeriö 2022).

Tässä luvussa tarkastellaan vuoden 2023 eduskuntavaalitutkimuksen valossa sitä, millaisia teemoja äänestäjät pitivät vaalikeväänä erityisen tärkeinä ja miten äänestäjien mielipiteet jakoutuivat ajankohtaisten poliittisten kysymysten suhteen. Luvun tarkoituksena on myös selvittää, millainen yhteys asiakysymysten priorisoinnilla ja niitä koskevilla mielipiteillä on puoluevalintaan. Luku täydentää toisaalla tässä teoksessa esitettyä analyysia puolueiden äänestäjien arvoista ja asenteista (luku 14), jonka mukaan eri puolueiden välillä on eroja siinä, miten niiden äänestäjät asemoituvat poliittisille ulottuvuuksille ja millaisia arvoja heillä on. Kuten tästä luvusta käy ilmi, äänestäjät painottivat erityisesti hyvinvointivaltioon ja talouteen liittyviä kysymyksiä, ja nämä teemat myös jakoivat äänestäjien mielipiteitä.

Ennen tulosten esittelyä tehdään tiivis katsaus asiakysymysten merkitystä koskevaan teoreettiseen ja empiiriseen tutkimukseen. Kuten seuraavasta alaluvusta ilmenee, asiakysymyksiä koskevien näkemysten ja puoluevalinnan väliset syy-yhteydet voivat olla moninaiset, joten on syytä pidättäytyä tekemästä pitkälle meneviä päätelmiä kausaalisuhteista. Tulokset kertovat kuitenkin siitä, mitkä olivat vuoden 2023 vaalien avaintemat ja millaisiin asiakysymyksiin eri puolueiden kannattajien huomio erityisesti kiinnittyi.

13.2 Asiakysymysten merkitys vaalikilpailussa

Asiakysymysten merkitystä puoluekilpailulle ja äänestyskäyttäytymiselle on lähestytty kahdesta suunnasta (Guinaudeau ja Persico 2014). Toinen näistä lähestymistavoista perustuu Anthony Downsin (1957) klassiselle puoluekilpailumallille, joka olettaa, että puolueet omaksuvat erilaisia kantoja olemassa oleviin asiakysymyksiin. Puolueiden kannat määrittävät sen, mihin kohtaan ne sijoittuvat vertauskuvallisessa politiikka-avaruudessa. Kyseinen politiikka-avaruus voidaan yksinkertaisimmillaan olettaa yksiulotteiseksi, jolloin puolueiden oletetaan järjestyvän esimerkiksi vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle. Ulottuvuuksia voi olla useampiakin, kuten on laita tiedotusvälineiden vaaliuutisoinnissa yleistyneissä arvokartoissa, joissa tavallisesti on kaksi ulottuvuutta – kuten vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus vaaka-akselilla ja liberaali–konservatiivi-ulottuvuus pystyakselilla.

Äänestäjän päätös hahmottuu tässä lähestymistavassa etäisyyksien kautta. Henkilökohtaisten näkemystensä pohjalta äänestäjä asemoi itsensä politiikka-avaruudessa, jolloin hänelle sopivin puolue tai ehdokas on se, joka on häntä kaikkein lähimpänä. Suuri osa suomalaisesta äänestäjäkunnasta on kohdannut tämän niin sanotun spatiaalisen mallin vaalikoneiden hahmossa. Monet vaalikoneet nimittäin pyrkivät mittaamaan käyttäjien etäisyyttä ehdokkaisiin sen mukaan, mitä mieltä nämä ovat eri asiakysymyksiä koskevista väittämistä, ja listaavat lähimmät ehdokkaat parhaiten sopivina (esim. Salminen ja Nurmela 2023).

Toinen lähestymistapa puolestaan lähtee oletuksesta, että oleellisten asiakysymysten joukko ei ole vakio. Puoluekilpailun näkyvyysteorian (engl. saliency theory) mukaan puolueet eivät niinkään kilpaile ottamalla vastakkaisia kantoja samoihin asiakysymyksiin kuin painottamalla valikoivasti eri asiakysymyksiä (Klingemann ym. 1994). Taustalla on se, että monissa asiakysymyksissä vain yksi kanta on yleisesti hyväksytty tai ainakin selvästi muita suositumpi. Esimerkiksi julkisen talouden tasapainottamiseen liittyen puolueet ovat harvoin avoimen erimielisiä, eivätkä puolueet juuri koskaan suoranaisesti lupaa kasvattavansa julkista velkaa

tai tekevänsä toistuvasti alijäämisiä budjetteja. Harvinaista on myös tavoitella avoimesti vaikkapa terveydenhuollon saavutettavuuden heikentämistä tai pienituloisten köyhtymistä entisestään.

Sen sijaan näkyvyysteorian mukaan on odotettavissa, että eri puolueet pyrkivät ohjaamaan julkista keskustelua eri asioihin, ja puolueiden väliset erot tulevat esiin siinä, mihin asioihin ne keskittyvät. Jokin puolue saattaa keskittyä julkisen talouden tasapainottamiseen, mutta vaieta siitä, että tavoitteen saavuttaminen merkitsisi heikennyksiä julkisiin palveluihin. Kilpaileva puolue puolestaan saattaa rakentaa kampanjansa peruspalveluiden turvaamisen ympärille ja jättää rahoituskysymykset avoimeksi. Äänestäjän oletetaan kysyvän itseltään, mitkä asiat ovat hänelle erityisen tärkeitä, ja antavan äänensä kyseisiä asioita painottavalle puolueelle.

Kummallekin lähestymistavalle on rakentunut laaja tutkimuskirjallisuus, ja niiden välisiä eroja ovat lieventäneet lukuisat pyrkimykset yhdistää ne. Molemmille lähestymistavoille yhteistä on joka tapauksessa se, että äänestäjien oletetaan tekevän valintansa sen mukaan, miten he odottavat vaalikilpailun osallistujien hoitavan eri asiakysymyksiä valtaan päästyään.

On väitetty, että läntisissä demokratioissa asiakysymysten painoarvo puoluekilpailussa on pitkällä aikavälillä kasvanut samalla kun yhteiskunnallisten ryhmien ja niiden asemaan liittyvien puolueideologioiden merkitys on vähentynyt (esim. Green-Pedersen 2007). Tällöin puolueet, yhdenmukaisesti näkyvyysteorian kanssa, pyrkivät kiinnittämään yleisön huomion itselleen hyödyllisiin asioihin, joihin kilpailijoiden on pakko reagoida.

Yllä kuvattujen lähestymistapojen eroja empiiriseltä kannalta lieventää se, että joidenkin asiakysymysten suhteen puolueet ovat yksituumaisia, tai ainakaan ne eivät ilmaise erimielisyyksiään, kun taas toiset asiakysymykset ovat erimielisyyksien kohteita (Guinaudeau ja Persico 2014). Vaaliohjelmien analyysit ovat nimittäin osoittaneet, että Suomen kaltaisissa monipuoluejärjestelmissä eri puolueet kylläkin painottavat eri asiakysymyksiä. Puolueet eivät kuitenkaan puhu kokonaan toistensa ohi, ja joissakin asiakysymyksissä ne ottavat keskenään vastakkaisia kantoja (esim. Dolezal ym. 2014; ks. myös Thomson ym. 2019; Ylisalo ja Makkonen 2022).

Syy–seuraus-suhde asiakysymyksiä koskevien näkemysten ja puolue- ja ehdokasvalintojen taustalla ei ole yksiselitteinen. Edustuksellisen demokratian klassiset teoriat olettavat, että vaalien voittajien mandaatti tehdä tietynlaista politiikkaa kumpuaa äänestäjien mieltymyksistä. Ryhmädynamiikkaa ja identiteettejä painottavat lähestymistavat poliittisen käyttäytymisen ja kansalaismielipiteen tutkimuksessa

sen sijaan lähtevät siitä, että äänestäjät muodostavat asiakysymyksiä koskevat mielipiteensä suureksi osaksi sen perusteella, millaisia kantoja heidän suosimansa poliitikot ja puolueet ovat esittäneet (Achen ja Bartels 2016).

Jos äänestäjä esimerkiksi kannattaa työttömyysetuuksien parantamista ja äänestää puoluetta, jonka vaaliteemoihin kuuluu työttömyysturvan vahvistaminen, ei välttämättä voida päätellä, että mielipide työttömyysetuuksien parantamisesta on puoluevalinnan syy. Kiinnittyminen puolueeseen on voinut olla muiden syiden seurausta, ja näkemys työttömyysturvasta on saattanut muotoutua vasta ”oman” puolueen viestinnän pohjalta.

Rationaalisten, puolueiden ohjelmallisiin tavoitteisiin perustuvien äänestyspäätösten edellytys on luonnollisesti se, että äänestäjät ovat selvillä vaihtoehdoista. Sitä, missä määrin suomalaiset äänestäjät tuntevat puolueiden ohjelmallisia tavoitteita, ei ole ainakaan viime aikoina tutkittu. On kuitenkin uskottavaa, että äänestäjien tietämys puolueiden lupaamista asioista on rajallista, koska selvän ottaminen kattavasti eri puolueiden tavoitteista olisi sekä ajallisesti että kognitiivisesti erittäin kuormittavaa (vrt. Duval ja Pétry 2023). Suomen vaaleissa kuormittavuus korostuu, sillä myös yksittäiset ehdokkaat pitävät esillä omia kampanjateemojaan. Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan myös ehdokkaat saattavat tuntea puolueidensa tavoitteenasettelut varsin rajallisesti (Naurin 2016), joskaan ei ole selvää, miten hyvin tulos on yleistettävissä Suomen ehdokaskeskeiseen järjestelmään.

Joka tapauksessa asiakysymykset ja niistä käytävä keskustelu ovat olennainen osa vaalikilpailua. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että useimmat puolueet valmistelevat kaikkiin vaaleihin vaaliohjelman, joka kattaa useimmat politiikan osa-alueet (Suomen osalta ks. Ylisalo ja Makkonen 2022). Vaalikoneet ovat tulleet tärkeiksi tiedonlähteiksi äänestäjille, ja niiden sisällöt painottuvat pitkälti asiakysymyksiin (esim. Borg ja Koljonen 2020). Poliitiikan julkisuudelle on tyypillistä myös vaalien nimeäminen julkisessa keskustelussa erityisen keskeiseksi nousevien asiakysymysten mukaan esimerkiksi koulutus-, ilmasto- tai talousvaaleiksi.

13.3 Tärkeimpinä pidetyt ongelmat

Mitkä asiakysymykset olivat äänestäjille kaikkein tärkeimpiä vuoden 2023 vaaleissa? Tulokset puhuvat sen puolesta, että kyseessä olivat ennen muuta hyvinvointivaltio- ja talousvaalit. Eduskuntavaalitutkimuksen kolmannessa kyselyssä vastaajia pyydettiin mainitsemaan kolme tärkeintä yhteiskunnallista ongelmaa, joita poliitikkojen tulisi hoitaa. Tärkeimpiä ongelmia tiedusteltiin avokysymyksellä, joten vastaajat

pystyivät nostamaan esiin itse valitsemaansa asiakysymyksiä. Vastaajia kehoitettiin mainitsemaan ongelmat tärkeysjärjestyksessä. Tässä huomioidaan ainoastaan ongelmat, jotka vastaajat mainitsivat ensimmäisenä eli kaikkein tärkeimpänä.

Avovastaukset luokiteltiin aluksi 31 luokkaan. Luokittelu tehtiin manuaalisesti, ja vastaukset sijoitettiin kategorioihin, joihin ne sisältönsä perusteella sopivat parhaiten. Luokitus perustui ensisijaiseen asiasisältöön, eikä kriteerinä käytetty esimerkiksi tiettyjen avainsanojen mainitsemista. Moniin alkuperäisistä luokista tuli vain vähän vastauksia. Läheisesti toisiinsa liittyneitä luokkia yhdistettiin aineistolähtöisesti eri luokkiin kuuluneiden vastausten esiintyvyyden perusteella niin, että saatiin 12 aihealuetta ja luokka ”muut”.¹⁶ Esimerkiksi luokkaan ”talous” sijoitettiin talouskasvua, verotusta, julkisen talouden tasapainoa ja hintoja koskevat avovastaukset. Luokkaan ”sosiaaliturva ja sote-palvelut” puolestaan sijoitettiin maininnat sosiaali- ja terveydenhuollosta, sosiaalietuuksista sekä köyhyyden ja syrjäytymisen kaltaisista sosiaalisista ongelmista. Aihealueiden jakauma on esitetty kuviossa 35. Palkit kuvaavat sitä, miten suuri osa vastaajista piti kyseistä aihealuetta koskevaa ongelmaa kaikkein tärkeimpänä.

Kuvio 35. Tärkeimpinä pidettyjen ongelmien aihealueiden jakauma.

¹⁶ Yksityiskohtaiset tiedot luokittelusta ovat pyynnöstä saatavilla tämän luvun kirjoittajalta.

Vastauksissa korostuivat perinteiselle vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle ominaiset teemat. Eniten mainintoja saaneet aihealueet olivat sosiaaliturva sekä sosiaali- ja terveydenhuolto (29 prosenttia vastaajista), talous (22 prosenttia) sekä työllisyys ja työmarkkinat (13 prosenttia). Sosiaaliturvaan ja julkisiin palveluihin liittyy läheisesti myös neljänneksi eniten mainintoja saanut aihealue, ikääntyneiden palvelut ja eläkkeet (8 prosenttia). Lukuisista avovastauksista välittyi huoli muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä vanhustalouden henkilöstöpulasta ja hoitajanoista, mutta myös julkisen sektorin velasta ja ylipäättään julkisen talouden kestävydestä.

Muut aihealueet jäivät selvästi vähemmille maininnoille. Esimerkiksi kansainvälisen ilmapiirin kiristyminen ei juuri näkynyt siinä, millaisia asioita pidettiin poliittikojen erityishuomiota vaativina. Se, että maanpuolustusta ja ulkopoliittikkaa koskevia asioita mainittiin harvoin, voi osaksi johtua näitä kysymyksiä koskevasta laajasta konsensuksesta. On todennäköistä, että vastaajat eivät katsoneet tarpeelliseksi erikseen korostaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, joiden suhteen suurin osa kansalaisista ja poliitikoista oli samoilla linjoilla. Kuitenkin myös jotkin mielipiteitä voimakkaasti jakavat asiakysymykset, kuten maahanmuutto ja erilaisten vähemmistöjen asema, jäivät selvästi sosiaali- ja talouspolitiikan varjoon.

Oliko asioiden tärkeysjärjestys ominainen juuri vuoden 2023 eduskuntavaaleille? Tämän aineiston perusteella ei ole mahdollista antaa pitävää vastausta, sillä luokiteltuihin avovastauksiin perustuvan tarkastelun tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia tavanomaisempiin tutkimuksiin, joissa vastaajilta on tiedusteltu kyselyn tekijöiden valmiiksi muotoilemien asiakysymysten tärkeyttä. Joitakin varovaisia vertailuja voidaan kuitenkin tehdä vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimukseen. Tuolloin tärkeimpinä asiakysymyksiä pidettiin työllisyyttä ja työllistymistä, vanhustenhoitoa sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevia asioita (Borg ja Paloheimo 2020). Erytisesti talouteen liittyvät asiat näyttäsivät olleen viime vaaleissa keskeisempiä kuin neljä vuotta aiemmin.

13.4 Tärkeimmät asiakysymykset puolueiden äänestäjäkunnissa

Jotkin asiakysymykset nousivat selvästi muita tärkeämmiksi, ainakin jos katsotaan koko aineistoa. Tämä ei kuitenkaan sellaisenaan tarkoita, että nämä asiakysymykset olisivat olleet puoluevalintaa määrittäneitä tekijöitä. Eri puolueita äänestäneiden keskuudessa oli joka tapauksessa eroja siinä, millaisia asiakysymyksiä painotettiin. Taulukossa 40 on esitetty eri asiakysymyksiä tärkeimpinä pitäneiden prosenttiosuudet eri puolueiden äänestäjäkunnissa. Taulukossa prosenttiosuuden lihavointi

tarkoittaa, että kyseinen osuus on suurempi kuin mitä voitaisiin odottaa, jos puoluevalinnan ja asiakysymusprioriteettien välillä ei olisi yhteyttä (korjattu standardoitu jäännös ≥ 2). Vastaavasti alleviivaus merkitsee, että osuus on tätä pienempi (korjattu standardoitu jäännös ≤ 2). Näin ollen lihavointi viittaa positiiviseen yhteyteen asiakysymyksen tärkeänä pitämisen ja tietyn puolueen äänestämisen todennäköisyyden välillä, alleviivaus puolestaan negatiiviseen yhteyteen. Muilta osin yhteydet eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 40. Eri aihealueet ensimmäisenä mainittujen osuudet (%) puolueiden äänestäjäkunnista ja äänestämättä jättäneiden keskuudessa.

Asiakysymys	Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vihr.	Vas.	RKP	KD	Liik.	MuuP	Ei ään.
Sosiaaliturva ja sote-palvelut	<u>19</u>	<u>19</u>	40	23	23	39	36	39	43	<u>12</u>	32
Talous	44	36	<u>10</u>	29	<u>3</u>	<u>2</u>	20	27	32	21	<u>13</u>
Työllisyys ja työmarkkinat	12	<u>9</u>	<u>9</u>	13	<u>5</u>	<u>2</u>	7	8	7	6	23
Vanhustenhoito ja eläkkeet	<u>4</u>	7	9	10	5	5	5	4	5	<u>0</u>	11
Ympäristö ja ilmasto	<u>3</u>	<u>1</u>	6	3	40	13	8	<u>0</u>	7	8	<u>3</u>
Nuoret ja lapsiperheet	4	4	9	3	6	3	5	10	0	0	4
Koulutus ja opiskelijat	3	4	4	4	6	3	4	4	0	25	3
Maahanmuutto	<u>1</u>	11	2	<u>0</u>	2	1	1	0	0	0	5
Tasa-arvo ja vähemmistöt	<u>1</u>	<u>1</u>	4	2	9	24	1	0	2	8	<u>1</u>
Elinkeino- ja aluepolitiikka	3	3	<u>1</u>	10	1	0	3	1	2	0	2
Muut	3	1	3	1	0	3	5	4	0	14	<u>1</u>
Oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus	2	5	2	1	1	4	3	1	2	8	<u>0</u>
Maanpuolustus ja ulkosuhteet	3	2	1	0	0	1	3	1	0	0	2
Yht. %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Yht. lkm	367	351	341	207	129	123	76	74	44	52	806

Huom. MuuP = Muu puolue tai ryhmittymä. Ei ään. = Ei äänestänyt.

Jotkin huolenaiheet jaettiin kautta puoluekentän, joskin niiden painoarvo vaihteli puolueittain, kun taas toiset olivat selvästi yhteydessä tiettyjen puolueiden äänestämiseen. Sosiaaliturvaa ja sote-palveluita koskevat asiat saivat melko paljon mainintoja kaikkia eduskuntapuolueita äänestäneiden keskuudessa. Erityisesti tämä koskee SDP:n, vasemmistoliiton, kristillisdemokraattien ja Liike Nytin äänestäjiä. Kokoomuksen ja perussuomalaisten äänestäjille aihealue oli muuhun valitsijakuntaan verrattuna vähemmän tärkeä, mutta heistäkin viidesosa nosti jonkin sosiaaliturvaa ja sote-palveluita koskevan ongelman esiin. Pienimpien puolueiden kohdalla on varottava pitkälle meneviä päätelmiä vastaajien rajallisen lukumäärän vuoksi. Kuitenkin esimerkiksi kristillisdemokraattien vaaliohjelmissa sosiaalipolitiikka on tavannut saada paljon huomiota, minkä vuoksi on luontevaa, että myös puolueen äänestäjät pitivät aihealuetta tärkeänä.

Jako keskusta–oikeistolaisiin ja punavihreisiin puolueisiin näkyy vielä selvemmin toisen runsaasti mainintoja saaneen aihealueen, talouden, kohdalla. Sosiaalidemokraattien ja varsinkin vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjien keskuudessa talous mainittiin verrattain harvoin. Kokoomuksen, perussuomalaisten ja keskustan äänestäjäkunnissa talous sen sijaan sai enemmän mainintoja kuin sosiaaliturva ja sote-palvelut. Talouteen liittyvistä ongelmista avovastauksissa mainittiin varsin usein budjettialijäämä ja julkinen velka. Porvarilliset puolueet ovat vanhastaan suhtautuneet niihin varovaisemmin kuin vasemmisto, joskin empiirinen näyttö hallitusten puoluepoliittisen värin ja julkisen talouden tasapainon yhteyksistä ei ole selvää (Potrafke 2017).

Työllisyyteen ja työmarkkinoihin liittyvät ongelmat mainittiin useimmin neljän suurimman puolueen äänestäjäkunnissa, mutta osuudet jäivät selvästi pienemmiksi kuin kahden edellä mainitun aihealueen kohdalla. Voidaan lisäksi huomata, että äänestämättä jättäneiden keskuudessa tämä aihealue nousi paljon vahvemmin esiin kuin minkään puolueen äänestäjäkunnassa. Tämä voi olla yhteydessä siihen, että äänestämättä jättämisen tiedetään olevan yleisempää työttömien ja epävaakaassa työmarkkina-asemassa olevien, matalasti koulutettujen äänioikeutettujen keskuudessa (Tilastokeskus 2023). Vaalitutkimusaineiston mukaan työllisyysasioiden priorisointi olikin yhteydessä henkilökohtaisiin työttömyyskokemuksiin.¹⁷

17 Niistä, jotka vastasivat myönteisesti kysymykseen ”oletko ollut työttömänä viimeisten 12 kuukauden aikana”, 19 prosenttia piti työllisyyttä ja työmarkkinoita tärkeimpänä aihealueena.

Jotkin aihealueet saivat verrattain paljon mainintoja tiettyjen puolueiden äänestäjäkunnissa. Erityisesti ympäristöön ja ilmastoon liittyvät seikat nostettiin vihreiden äänestäjien keskuudessa esiin selvästi useammin kuin muissa puolueissa. Muita tiettyjen puolueiden äänestäjäkuntia jossain määrin profiloivia asiakysymyksiä olivat tasa-arvo ja vähemmistöjen asema vasemmistoliitossa, elinkeino- ja aluepolitiikka keskustassa sekä maahanmuutto perussuomalaisissa. Kuitenkin melko pieni osa näidenkään puolueiden äänestäjistä piti näitä aihealueita koskevia ongelmia kaikkein tärkeimpinä. Kuten edellä todettiin, muutoksista vuosien 2019 ja 2023 eduskuntavaalitutkimusten välillä voi tehdä vain varovaisia päätelmiä. Joka tapauksessa maahanmuutto näyttää olleen perussuomalaisten äänestäjille keskeisempi kysymys neljä vuotta aiemmin kuin vuonna 2023 — aiemmin peräti neljäsosa puolueen äänestäjistä piti maahanmuuttoa tärkeimpänä asiakysymyksenä (Borg ja Paloheimo 2020).

Eduskunnan ulkopuolisia puolueita äänestäneet mainitsivat, muista puolueista poiketen, melko usein koulutuksen ja opiskelijat, mutta tätä tulosta on tulkittava varoen näitä puolueita äänestäneiden vastaajien pienen lukumäärän vuoksi. Kieli- ja politiikkaa koskevat avovastaukset sisällytettiin harvalukuisuutensa vuoksi luokkaan ”muut”. Myös kielipuolueena usein pidetyn RKP:n äänestäjäkunnassa tämä luokka jäi selvästi sosiaaliturvan ja palveluiden kaltaisten asiakysymysten taakse.

Vaalien jälkeen muodostetun hallituksen pääpuolueet kokoomus ja perussuomalaiset poikkeavat useimmista muista puolueista siinä, että niiden äänestäjistä verrattain harva nosti hyvinvointivaltion palvelut ja etuudet prioriteettilistan kärkeen. Monista muista puolueista ne poikkeavat siinäkin, että talous oli niiden äänestäjille erittäin tärkeä asiakysymys. Muilta osin on vaikea erottaa aihealueita, joiden tärkeys erottelisi vaalien jälkeen muotoutuneet hallitus- ja oppositiorintamat toisistaan.

13.5 Tärkeinä pidetyt asiakysymykset ja puolueiden suosio

Tärkeimpinä pidettyjen ongelmien ja puoluekannatuksen yhteyttä voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta. Taulukossa 41 on esitetty kolme suosituinta puoluetta niiden keskuudessa, joiden tärkeimpänä pitämä ongelma koski kyseistä aihealuetta. Tuloksia on vastaajamäärien rajallisuuden vuoksi syytä pitää suuntaa antavina erityisesti muiden kuin kaikkein eniten mainintoja saaneiden aihealueiden kohdalla.

Taulukko 41. Kolme suosituinta puoluetta vuoden 2023 eduskuntavaaleissa sen mukaan, mitä asiakysymystä äänestäjät pitivät tärkeimpänä.

Asiakysymys	Suosituin puolue	Rivi-%	2. suosituin puolue	Rivi-%	3. suosituin puolue	Rivi-%
Sosiaaliturva ja sote-palvelut	SDP	26	Kok.	13	PS	12
Talous	Kok.	35	PS	27	Kesk.	13
Työllisyys ja työmarkkinat	Kok.	24	SDP	17	PS	16
Vanhustenhoito ja eläkkeet	SDP	25	PS	19	Kesk.	17
Ympäristö ja ilmasto	Vihr.	38	SDP	16	Vas.	12
Nuoret ja lapsiperheet	SDP	32	PS	16	Kok.	14
Koulutus ja opiskelijat	PS	17	SDP	16	Kok.	13
Maahanmuutto	PS	64	SDP	13	Vihr.	5
Tasa-arvo ja vähemmistöt	Vas.	41	SDP	21	Vihr.	16
Elinkeino- ja aluepolitiikka	Kesk.	44	PS	21	Kok.	19
Oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus	PS	38	SDP	15	Kok.	13
Maanpuolustus ja ulkosuhteet	Kok.	36	PS	19	SDP	10

Sosiaaliturvaa ja palveluita sekä ikäihmisten palveluita ja eläkkeitä tärkeimpinä pitäneet äänestivät useimmin SDP:tä. Erityisesti ensiksi mainitulla aihealueella ero toiseksi suosituimpaan puolueeseen oli selvä. Kokoomus ja perussuomalaiset puolestaan olivat ylivoimaisesti suosituimmat puolueet niiden keskuudessa, jotka pitivät taloutta tärkeimpänä asiakysymyksenä. Kokoomus oli huomattavasti muita suosituimpi myös työllisyyttä ja työmarkkinoita painottaneiden joukossa. Tätä on kuitenkin tulkittava vasten aiemmin tehtyä havaintoa, jonka mukaan kyseisen asiakysymyksen tärkeimmäksi nostaminen oli yhteydessä äänestämättä jättämiseen.

Taulukosta 41 tulee aiempaa selvemmin esille joidenkin asiakysymysten tärkeänä pitämisen yhteys tiettyjen puolueiden äänestämiseen. Ympäristöä ja ilmastoa painottaneiden keskuudessa punavihreät puolueet ja ennen muita vihreät olivat suosituimpia. Myös tasa-arvoa ja vähemmistöjä priorisoineet äänestivät enimmäkseen punavihreitä puolueita, erityisesti vasemmistoliittoa. Maahanmuuttoa tärkeimpänä pitäneiden äänistä perussuomalaiset sai jopa enemmistön. Elinkeino- ja aluepolitiikka oli näissä vaaleissa ainoa aihealue, jonka tärkeänä pitämisellä oli selvä yhteys keskustan äänestämiseen.

Suurimmista puolueista kokoomus ja SDP nähtävästi hyötyivät siitä, että ne olivat sellaisten äänestäjien suosiossa, jotka painottivat vaalikevään keskeisimmiksi nousseita asiakysymyksiä – julkisia palveluita, eläkkeitä ja muita etuuksia, taloutta sekä työllisyyttä. Perussuomalaiset puolestaan menestyivät vähintään kohtalaisesti useita eri asiakysymyksiä painottaneiden äänestäjien keskuudessa. Vaikka maahanmuuton pitäminen keskeisimpänä ongelmakenttänä oli yhteydessä perussuomalaisten äänestämiseen, tämän tarkastelun perusteella asiakysymyksen ei voi sanoa olevan puolueen kannatuksen ainoa määrittävä tekijä. Muiden kuin kolmen suurimman puolueen kannatus oli selvemmin sidoksissa tiettyihin asiakysymyksiin.

Keskusta ja vihreät olivat vuoden 2023 vaalien suurimmat häviäjät, jos verrataan niiden ääniosuuksia vuoden 2019 äänisaaliisiin. Osaksi tämä näyttää selittyvän sillä, että ne profiloituivat yksittäisten aihealueiden suhteen, eivätkä nämä aihealueet nousseet erityisen suurten äänestäjäryhmien ykköshuolenaiheiksi.

13.6 Asiakysymysten priorisointi väestöryhmittäin

Asiakysymysten painottaminen oli jossain määrin yhteydessä myös ikään ja sukupuoleen (taulukko 42). Lihavoitujen ja alleviivattujen osuuksien merkitys on sama kuin edellä: lihavointi viittaa asiakysymyksen verrattain suureen tärkeyteen kyseisessä ryhmässä, alleviivaus verrattain vähäiseen tärkeyteen. Koko äänestäjäkunnan tasolla tärkeimpinä pidetyt asiakysymykset olivat tärkeimpiä lähes kaikissa ikäryhmissä. Tärkeimpien asiakysymysten osuuksien suuruusjärjestys kuitenkin vaihteli jossain määrin. Sosiaaliturva ja sote-palvelut nousivat muita useammin esiin muissa ikäryhmissä kuin 35–49-vuotiaiden keskuudessa, joiden joukossa talouteen liittyvät ongelmat mainittiin kaikkein useimmin. Talous oli ylipäätään eniten esillä alle 50-vuotiailla.

Taulukko 42. Eri aihealueet ensimmäisenä maininneiden osuudet (%) ikäryhmittäin ja sukupuolittain.

Asiakysymys	Ikäryhmä				Sukupuoli	
	18–34	35–49	50–64	65+	Miehet	Naiset
Sosiaaliturva ja sote-palvelut	31	<u>24</u>	31	29	<u>20</u>	37
Talous	25	27	<u>17</u>	<u>18</u>	28	<u>15</u>
Työllisyys ja työmarkkinat	13	<u>10</u>	16	14	16	<u>12</u>
Vanhustenhoito ja eläkkeet	<u>0</u>	<u>3</u>	7	17	<u>6</u>	9
Ympäristö ja ilmasto	8	9	<u>4</u>	<u>3</u>	7	<u>5</u>
Nuoret ja lapsiperheet	3	6	7	<u>3</u>	<u>3</u>	6
Koulutus ja opiskelijat	5	3	3	5	3	5
Maahanmuutto	<u>2</u>	5	7	<u>1</u>	5	<u>2</u>
Tasa-arvo ja vähemmistöt	4	4	3	<u>1</u>	2	4
Elinkeino- ja aluepolitiikka	2	3	<u>1</u>	3	2	2
Muut	2	2	2	2	2	1
Oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus	2	2	2	<u>1</u>	2	1
Maanpuolustus ja ulkosuhteet	1	2	1	2	3	<u>1</u>

Talousasioiden painottaminen voi osaksi olla yhteydessä niin sanottujen ruuhka-
vuosien tyypillisiin huolenaiheisiin, kuten asuntolainojen hoitokuluihin. Vanhus-
tenhoitoon ja eläkkeisiin liittyvät asiat olivat johdonmukaisessa yhteydessä ikään:
siinä missä nuorimmat vastaajat eivät maininneet tätä aihealuetta käytännössä
lainkaan, se kuului yli 65-vuotiaiden merkittävimpien huolenaiheiden joukkoon.
Sen sijaan muiden tiettyihin elämänvaiheisiin liittyvien aihealueiden – nuorten ja
lapsiperheiden sekä koulutuksen ja opiskelijoiden – kohdalla yhtä selvää yhteyttä
ikään ei ilmennyt. Nuorten ja lapsiperheiden asiat kuitenkin jonkin verran koros-
tuivat yli 50-vuotiaiden työikäisten keskuudessa. Ympäristö- ja ilmastopolitiikka
puolestaan näyttää olleen keskeinen kysymys ennen kaikkea nuorille ja varhais-
keski-ikäisille. Ainakaan vuoden 2023 eduskuntavaaleissa ilmastokriisi ei kuitenkaan
näytä nousseen nuorissakaan äänestäjäryhmissä tärkeimmäksi ratkaisuja vaativaksi
ongelmakentäksi.

Naisista noin 37 prosenttia piti tärkeimpinä sosiaaliturvaan ja sote-palveluihin liittyviä ongelmia, miehistä noin 20 prosenttia. Vaikka jälkimmäinenkin prosenttiosuus on suuri verrattuna useimpiin muihin aihealueisiin, sukupuolten välillä on selvä ero siinä, mitä asiakysymyksiä pidettiin tärkeimpinä. Miehet nimittäin pitivät useammin tärkeimpänä aihealueena taloutta. Kyseiseen aihealueeseen liittyvän ongelman mainitsi miehistä 28 prosenttia, mikä on lähes kaksi kertaa suurempi kuin taloutta tärkeimpänä asiakysymyksenä pitäneiden osuus naisista (15 prosenttia). Työllisyys ja työmarkkinat painottuivat jonkin verran enemmän miehillä ja ikäihmisten asiat naisilla, mutta muut aihealueet saivat melko vähän mainintoja sukupuolesta riippumatta. Miehet tosin nostivat jonkin verran naisia useammin esiin ympäristö- ja ilmastoasiat, maahanmuuton sekä maanpuolustuksen ja ulkosuhteet, naiset puolestaan nuorten ja lapsiperheiden asiat.

Taulukko 43. Eri aihealueet ensimmäisenä maininneiden osuudet (%) koulutustasoittain.

Asiakysymys	Koulutustaso				
	Perusaste	Toinenaste	Alin korkeaste	Alempi korkeaste	Ylempi korkeaste
Sosiaaliturva ja sote-palvelut	34	29	31	<u>23</u>	25
Talous	<u>11</u>	22	24	27	27
Työllisyys ja työmarkkinat	14	17	11	11	<u>6</u>
Vanhustenhoito ja eläkkeet	17	<u>6</u>	8	<u>3</u>	<u>3</u>
Ympäristö ja ilmasto	<u>1</u>	6	4	9	13
Nuoret ja lapsiperheet	4	4	5	8	5
Koulutus ja opiskelijat	5	3	2	3	7
Maahanmuutto	5	<u>2</u>	7	4	2
Tasa-arvo ja vähemmistöt	<u>1</u>	3	3	4	5
Elinkeino- ja aluepolitiikka	3	3	1	2	2
Muut	2	2	1	3	3
Oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus	<u>1</u>	2	2	3	3
Maanpuolustus ja ulkosuhteet	2	2	1	1	1

Asiakysymysten priorisointi riippui jossain määrin myös koulutustasosta. Taulukosta 43 nähdään, että sosiaaliturvaa ja sote-palveluita pidettiin tärkeänä aihealueena kaikilla koulutustasoilla mutta erityisesti muiden kuin nykymuotoisten ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkinnon suorittaneiden keskuudessa. Viimeksi mainituilla koulutustasoilla talousasiat koettiin kaikkein tärkeimmäksi, siinä missä enintään perusasteen tutkinnot kantoivat huolta erityisesti sosiaaliturvasta ja sote-palveluista. Työllisyysasiat puolestaan nousivat esiin varsinkin toisen asteen koulutuksen saaneiden joukossa. Ikäihmisten asiat huolettivat varsinkin perusasteen koulutuksen suorittaneita, siinä missä ympäristö- ja ilmastoasiat nousivat esille lähinnä korkeasti koulutettujen keskuudessa.

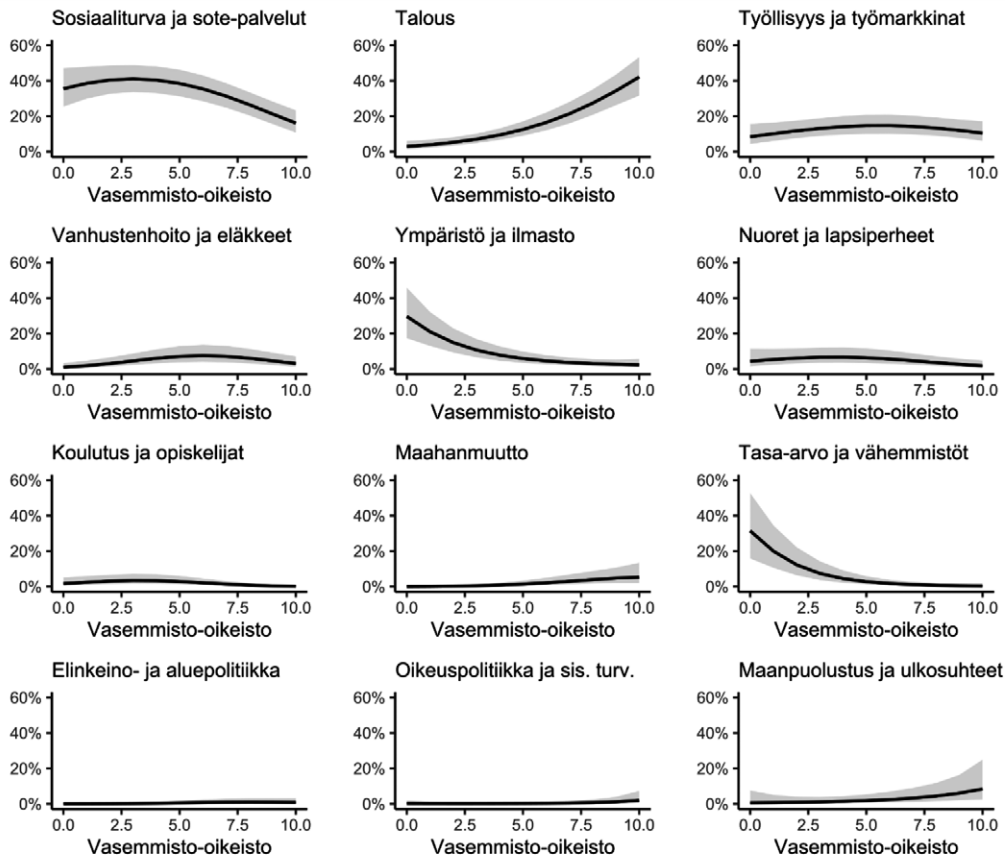
Muiden aihealueiden priorisointi oli verrattain harvinaista kaikilla koulutustasoilla. Kuitenkin ylempään korkeakoulututkinnon suorittaminen oli jonkin verran yhteydessä koulutusta ja opiskelijoita koskeviin huolenaiheisiin, alemman korkeakoulututkinnon suorittaminen puolestaan nuorten ja lapsiperheiden asioiden painottamiseen. Maahanmuutto nousi verrattain usein esiin perusasteen koulutuksen saaneiden sekä alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa.

13.7 Vasemmalla priorisoitiin palveluita, oikealla taloutta

Sosiodemografisten muuttujien ohella ideologinen suuntautuminen oli yhteydessä siihen, millaisia asioita äänestäjät pitivät tärkeimpinä. Kuviossa 36 on esitetty ennustetut todennäköisyydet sille, että vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden eri kohtiin sijoittuvat henkilöt pitivät eri aihealueisiin liittyviä ongelmia tärkeimpinä. Kuviossa ennustettuja todennäköisyyksiä esittäviä yhtenäisiä viivoja ympäröi harmaalla kuvattu 95 prosentin luottamusväli.

Kuvio 36. Vasemmisto–oikeisto-sijainnin yhteys eri asiakysymysten tärkeimpänä pitämisen todennäköisyyteen.

Kuvaajat perustuvat logistisiin regressiomalleihin, joissa selitettävänä muuttujana on tietyn aihealueen priorisoinnin todennäköisyys.¹⁸ Selittävinä muuttujina ovat sijainti poliittisella jatkumolla (asteikolla nollasta kymmeneen, missä nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja kymmenen eniten oikealla), edellä käsitellyt ikäryhmä, sukupuoli ja koulutus sekä lisäksi asuinpaikka (suuren kaupungin keskusta, pienemmän kaupungin keskusta, esikaupunkialue tai lähiö, kuntakeskus tai taajama, haja-asutusalue). Vasemmisto–oikeisto-sijainti sisältyy malleihin myös neliöitynä sen vuoksi, että poliittiseen keskustaan asemoituvien alttius pitää jotakin asiakysymystä tärkeimpänä saattaa olla joko suurempi tai pienempi kuin vasemmistolaisilla ja oikeistolaisilla.

18 Yksityiskohtaiset tulokset ovat pyynnöstä saatavilla tämän luvun kirjoittajalta.

Ennustettuja todennäköisyyksiä laskettaessa muiden muuttujien kuin vasemmisto-oikeisto-sijainnin arvot vakioitiin siten, että ne sopivat varsin tyypilliseen kansalaiseen. Näin ollen kuvio 36 esittää arviota siitä, millä todennäköisyydellä keskenään samankaltaiset kansalaiset (lähiössä tai esikaupunkialueella asuvat, toisen asteen tutkinnon suorittaneet 35–49-vuotiaat naiset), jotka kuitenkin sijoittuvat poliittisen jatkumon eri kohtiin, priorisoivat eri asiakysymyksiä. Päähavainnot vasemmisto-oikeisto-sijainnin ja asiakysymysten priorisoimisen yhteydestä pysyisivät ennallaan, vaikka sosiodemografiset taustamuuttujat saisivat muunlaisia arvoja. Esimerkiksi miesten kohdalla talouden priorisoinnin todennäköisyys olisi kauttaaltaan jonkin verran suurempi (vrt. taulukko 42), mutta kuviossa 36 näkyvän kuvaajan muoto ei muuttuisi.

Kaksi eniten mainintoja avovastauksissa saanutta aihealuetta olivat varsin selvästi yhteydessä vasemmisto-oikeisto-jatkumoon. Keskusta-vasemmistoon sijoittuvat pitivät sosiaaliturvaa ja sote-palveluita tärkeimpänä todennäköisemmin kuin oikeistolaiset. Talousasiat puolestaan olivat päällimmäisenä huolenaiheena oikeistolaisilla huomattavasti todennäköisemmin kuin vasemmistolaisilla.

Sen sijaan kaksi seuraavaksi useimmin mainittua aihealuetta – työllisyys ja työmarkkinat sekä vanhustenhoito ja eläkkeet – eivät juuri olleet yhteydessä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuteen. Niiden tärkeimpänä pitämisen todennäköisyys oli lähes vakio jatkumon ääripäästä toiseen, vaikkakin poliittisessa keskustassa niiden mainitsemisen todennäköisyys oli hieman suurempi. Ympäristö- ja ilmastoteemat olivat tärkeitä nimenomaan vasemmistolaisille, mikä pätee myös tasa-arvoon ja vähemmistöihin.

Muilta osin asiakysymyspainotukset eivät näytä vaihdelleen dramaattisesti vasemmisto-oikeisto-jatkumon eri kohdissa. Nuorten ja lapsiperheiden asioita sekä koulutuksen ja opiskelijoiden aihealuetta voi luonnehtia jossain määrin keskusta-vasemmistolaisille ominaisiksi teemoiksi. Vastaavasti maahanmuutto sekä maanpuolustus ja ulkosuhteet olivat jonkin verran yhteydessä oikeistolaisuuteen. Yhteydet olivat kuitenkin melko heikkoja.

13.8 Kannat ajankohtaisiin kysymyksiin ja puoluevalinta

Kuten aiemmin todettiin, asiakysymysten tärkeys on eri asia kuin niiden jakavuus (ks. Guinaudeau ja Persico 2014), joskin jotkin asiakysymykset voidaan nähdä tärkeinä juuri niiden kiistanalaisuuden vuoksi. Toisaalta erimielisyydetkään tuskin ruokkivat julkista keskustelua tai määrittävät vaalituloksia, jos asia koetaan toissijaiseksi.

Eduskuntavaalitutkimuksen kolmannessa kyselylomakkeessa kysyttiin mielipidettä yhdestätoista ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä koskevasta väittämästä. Vastausasteikko oli neliportainen (täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä).

Taulukko 44. Mielipide ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä koskevista väittämistä puolueiden äänestäjäkunnissa (täysin tai jokseenkin samaa mieltä, %)

Väittämä	Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vihr.	Vas.	RKP	KD	Liik.	MuuP	Ei ään.	Kaikki
Venäjä muodostaa turvallisuuspoliittisen uhan Suomelle	96	85	91	96	92	88	93	98	83	61	84	88
Valtion tulisi huolehtia ensisijaisesti syntyperäisten suomalaisten toimeentulosta	64	94	52	67	23	27	39	50	80	46	57	60
Koko Suomi on pyrittävä pitämään asutettuna kustannuksista huolimatta	43	66	56	81	36	50	63	68	38	35	58	56
Ruotsin kielen opiskelu on muutettava vapaaehtoiseksi kaikilla koulutusasteilla	47	71	49	56	39	42	10	43	74	65	61	54
Kansanäänestyksiä on lisättävä, jotta kansalaisten suora osallistuminen päätöksentekoon kasvaa	34	71	49	38	34	57	40	43	75	52	58	52
Metsähakkuita pitää rajoittaa ilmastopäästöjä poistavien hiilinielujen kasvattamiseksi	35	28	61	19	86	76	44	40	35	52	46	45
Ansiosidonnaisen työttömyysturvan kestoja pitää lyhentää	73	57	24	57	37	11	44	44	61	46	23	39

Väittämä	Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vihr.	Vas.	RKP	KD	Liik.	MuuP	Ei ään.	Kaikki
Suomen talouden tasapainottamiseksi on leikattava julkisia palveluita	71	55	<u>19</u>	43	<u>18</u>	<u>9</u>	41	52	46	<u>22</u>	<u>29</u>	37
Työehdot ja palkat tulee sopia paikallisesti ilman keskusjärjestöjä	61	40	<u>18</u>	49	<u>19</u>	<u>10</u>	37	35	38	32	<u>30</u>	34
Kannabiksen käyttö pitää laillistaa	17	19	19	<u>5</u>	38	38	25	<u>6</u>	30	57	<u>15</u>	19
Suomen tulee erota EU:sta	<u>4</u>	26	<u>5</u>	<u>5</u>	<u>3</u>	10	5	9	13	30	13	11

Huom. MuuP = Muu puolue tai ryhmittymä. Ei ään. = Ei äänestänyt.

Taulukossa 44 on esitetty niiden vastaajien osuudet puolueittain, jotka olivat väittämästä täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Väittämät on esitetty siten, että suurinta kannatusta saanut väittämä on ylimpänä ja vähiten kannatusta saanut alimpana. Taulukkoon on merkitty rivi- ja sarakemuuttujien yhteyksien tilastollinen merkitsevyys samoin kuin taulukossa 40.

Kuviossa 35 maanpuolustus ja ulkosuhteet oli vähiten mainintoja saanut aihealue. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen tilannekuva yhdistääkin suomalaisia vahvasti. Kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjistä yli 80 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että Venäjä muodostaa turvallisuuspoliittisen uhan Suomelle. Joidenkin puolueiden äänestäjät yhtyivät väitteeseen lähes yksimielisesti, ja ainoastaan eduskunnan ulkopuolelle jääneiden pienpuolueiden äänestäjien joukossa väite sai oleellisesti vähemmän kannatusta kuin väestössä keskimäärin. Eduskuntapuolueista perussuomalaisten keskuudessa väitteen kannatus oli jonkin verran vähäisempää kuin muissa puolueissa, vaikkakin myös perussuomalaisissa kannatus oli erittäin laajaa.

Toisessa ääripäässä vain pieni osa useimpien puolueiden kannattajista oli edes jokseenkin samaa mieltä siitä, että Suomen tulee erota Euroopan unionista. Jonkinasteisen poikkeuksen muista eduskuntapuolueista muodostivat jälleen perussuomalaiset, joista noin neljäsosa oli EU-erosta ainakin jokseenkin samaa mieltä. Perussuomalaistenkin äänestäjäkunnassa eron kannattajat olivat selvästi vähemmistössä. Perussuomalaisten ohella EU-eron kannatus näkyy keskittyneen eduskunnan ulkopuolisten pienpuolueiden äänestäjäkuntiin.

Aluepolitiikka ei noussut äänestäjien tärkeimpinä pitämien aihealueiden joukkoon, ja se näytti olleen keskeinen lähinnä keskustan äänestäjille. Väittämä koko Suomen pitämisestä asuttuna kuitenkin nautti kohtalaista kannatusta useimpien puolueiden äänestäjien keskuudessa. Silti keskustan äänestäjät erottuvat muista siinä, että väitteeseen yhtyminen oli heillä erityisen yleistä.

Puolueiden äänestäjäkuntien väliset erot tulevat selvemmin näkyviin joissakin muissa sisäpolitiikkaa koskevissa väittämissä. Julkisten palveluiden ja talouden tasapainottamisen keskinäinen tärkeysjärjestys, samoin kuin työttömyysturva ja kollektiivinen sopiminen työehdoista, kuuluvat perinteisen vasemmisto–oikeistojalon ytimeen. Näin on siitä huolimatta, että työllisyys- ja työmarkkina-asioiden priorisoiminen ei ainakaan näissä vaaleissa ollut selvästi yhteydessä äänestäjien omaan sijaintiin kyseisellä ulottuvuudella. Kuten edellä todettiin, äänestäjät pitivät niin sosiaalipolitiikkaa, taloutta kuin työllisyysasioitakin yleisesti ottaen tärkeinä. Taulukon 44 valossa ne myös jakoivat eri puolueiden äänestäjiä.

Ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston lyhentäminen sai kaikkein vähiten kannatusta SDP:n ja vasemmistoliiton äänestäjiltä. Näiden puolueiden äänestäjät suhtautuivat varsin kielteisesti myös julkisen talouden tasapainottamiseen palveluita leikkaamalla sekä työehdoista sopimiseen paikallisesti keskusjärjestöt sivuuttaen. Kyseiset ehdotukset saivat huomattavasti enemmän tukea erityisesti kokoomuksen mutta myös muiden porvarillisten puolueiden äänestäjiltä. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan kestoa koskevaa väittämää lukuun ottamatta vihreiden äänestäjät olivat sosiaali- ja talouspolitiikkaa koskevien väittämien suhteen huomattavasti lähempänä SDP:tä ja vasemmistoliittoa kuin muita puolueita.

Väittämä, jonka mukaan valtion tulisi huolehtia ensisijaisesti syntyperäisten suomalaisten toimeentulosta, sai melko laajaa kannatusta kaikissa puolueissa vihreitä, vasemmistoliittoa ja RKP:tä lukuun ottamatta. Perussuomalaisten kannattajista lähes kaikki yhtyivät väitteeseen. Jakauma heijastaa eri puolueiden äänestäjien suhtautumista maahanmuuttoon yleisemmin (vrt. luku 14).

Kysymys siitä, pitäisikö metsähakkuita rajoittaa hiilinielujen kasvattamiseksi, asetti punavihreät puolueet selvimmin erilleen muista. SDP:n ja erityisesti vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjistä enemmistö oli rajoittamisen kannalla, muiden eduskuntapuolueiden kannattajista vähemmistö. Keskustassa vähemmistö oli erityisen pieni, ja edellisellä hallituskaudella nähtiinkin erityisesti silloisten hallituspuolueiden keskustan ja vihreiden välisiä yhteenottoja, jotka koskivat elinkeinoelämän tarpeiden ja ympäristönsuojelun tärkeysjärjestystä.

Vaikka kielipolitiikka ei noussut minkään puolueen äänestäjien ykkösprioriteetiksi, kielipolitiikka näyttää edelleen erottavan RKP:n äänestäjät muista puolueista ja erityisesti Orpon hallituksen toisesta pääpuolueesta perussuomalaisista. Ehdotus ruotsin kielen opiskelun vapaaehtoisuudesta nimittäin sai kaikkien muiden puolueiden äänestäjäkunnissa vähintäänkin kohtalaista ja perussuomalaisten äänestäjien joukossa vahvaa kannatusta, mutta RKP:n äänestäjistä vain yksi kymmenestä yhtyi siihen.

13.9 Päätelmät

Puolueiden vaaliohjelmat kattavat yleensä käytännössä kaikki politiikkasektorit, ja ne sisältävät lukuisia sitoumuksia eri toimenpiteisiin ja lopputuloksiin (Ylisalo ja Makkonen 2022). Sama pätee vaalien jälkeen laadittaviin hallitusohjelmiin. Vaaleissa tietyt asiakysymykset kuitenkin tapaavat nousta keskeisiksi. Esimerkiksi vuoden 2019 eduskuntavaaleissa valokeilassa oli vanhustenhoito (Borg ja Paloheimo 2020), mikä heijasti sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän uudistuksen kariutumista edellisen vaalikauden lopussa sekä vaalikeväänä noussutta kohua vanhustenhuollon epäkohdista.

Vanhustenhoito oli edelleen vuonna 2023 lukuisille äänestäjille tärkein asiakysymys. Sen edellä olivat kuitenkin muut sosiaaliturvaan ja julkisiin palveluihin liittyneet seikat, talous sekä työllisyys ja työmarkkina-asiat. Nämä teemat olivat myös puolueita jakavia. Tässä suhteessa vuoden 2023 vaalit käytiin pitkälti perinteisen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden teemoilla.

Eri puolueiden äänestäjät painottivat eri asioita. Erityisesti vasemmistopuolueiden, mutta myös RKP:n ja kristillisdemokraattien äänestäjille, sosiaaliturva ja palvelut olivat tärkeimpiä ongelmia, joita poliitikkojen tulisi hoitaa. Vaalien jälkeen päähallituspuolueiksi tulneiden kokoomuksen ja perussuomalaisten kannattajille puolestaan talous oli selvästi tärkeämpi asia. Talouteen liittyvistä ongelmista varsin usein esiin nousi julkisen talouden tasapaino. Sen sijaan ympäristönsuojelun, maahanmuuton ja vähemmistöjen oikeuksien kaltaiset niin sanotut uudet asiakysymykset jäivät edellä mainittujen teemojen varjoon, vaikkakin yksittäisten puolueiden äänestäjäkunnissa näitä asioita pidettiin tärkeinä.

Lisäksi eri puolueiden äänestäjät olivat eri mieltä siitä, millaisia päätöksiä tärkeimmillä politiikkasektoreilla tulisi tehdä. Sanna Marinin (SDP) hallituksessa vuosina 2019–2023 olleiden punavihreiden puolueiden äänestäjät esimerkiksi suhtautuivat varsin kielteisesti julkisen talouden tasapainottamiseen palveluita leikkaamalla, siinä missä tämä sai vähintään melko laajaa kannatusta vaalien jälkeen

muodostetun Petteri Orpon (Kok.) hallituksen puolueiden äänestäjäkunnissa. Sen sijaan Suomen ulkopoliittisesta asemasta oltiin kautta puoluekentän varsin yksituumaisia.

Puoluekannatuksella on siis selviä yhteyksiä siihen, mitä asiakysymyksiä äänestäjät pitävät tärkeinä ja millaisia mielipiteitä heillä on politiikan sisällöistä. Äänestäjien asiakysymyksiä koskevat näkemykset vastaavat myös pitkälti puolueiden vakiintuneita ohjelmallisia profiileja: poliittiseen vasemmistoon sijoittuvien puolueiden äänestäjäkunnissa erityistä huolta kannettiin julkisista palveluista, sosiaaliturvasta ja työntekijöiden asemasta, oikeistossa puolestaan julkisen talouden tasapainosta.

Lisäksi jotkin puolueet profiloituivat tiettyjä asiakysymyksiä priorisoivien äänestäjien puolueina, ja nämä profiilit vastaavat jälleen vakiintuneita käsityksiä puolueiden ohjelmallisista painotuksista. Esimerkiksi vihreiden äänestäjäkunnassa painottui muita puolueita enemmän huoli ympäristöstä ja ilmastonmuutoksesta, keskustassa alueiden elinvoimasta ja perussuomalaisissa maahanmuutosta. Tämän tarkastelun pohjalta ei kuitenkaan ole mahdollista tunnistaa ainakaan eduskunta-puolueiden joukosta yhden asian puolueita, joiden äänestäjät olisivat kiinnostuneita ainoastaan tietyistä asiakysymyksestä.

Puoluekannatuksen ja asiakysymyksiä koskevien mielipiteiden välisistä yhteyksistä ei voi johtaa pitäviä päätelmiä siitä, kumpi on syy ja kumpi seuraus (Achen ja Bartels 2016). Asiakysymysmielipiteet voivat olla seurausta siitä, että muista syistä valittu puolue on asioista jotakin mieltä. Selvää kuitenkin on, että vaikka joistakin asioista vallitsee laaja yksimielisyys, myös puolueita jakavia tärkeitä asiakysymyksiä on olemassa.

LÄHTEET

- Achen, C. ja L. Bartels (2016): *Democracy for realists: Why elections do not produce responsive government*. Princeton: Princeton University Press.
- American Political Science Association (1950): Toward a more responsible two-party system: A report of the committee on political parties. *American Political Science Review* 44(3), Part 2: Supplement.
- Borg, S. ja K. Koljonen (2020): *Käyttöliittymä vaaleihin. Tutkimus vaalikoneista kansalaisten, ehdokkaiden ja journalismin näkökulmista*. Tampere: Tampere University Press.
- Borg, Sami ja Heikki Paloheimo (2020): Äänestäjien korostamat asiakysymykset ja hallituksen toimien arviointi. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 148–168.
- Dolezal, M., L. Ennsner-Jedenastik, W. Müller ja A. Winkler (2014): How parties compete for votes: A test of saliency theory. *European Journal of Political Research* 53(1), 57–76.
- Downs, A. (1957): *An economic theory of democracy*. New York: Harper and Row.
- Duval, D. ja Fr. Pétry (2023): Citizens' awareness of electoral campaign pledges. *Party Politics*.
- Green-Pedersen, C. (2007): The growing importance of issue competition: The changing nature of party competition in Western Europe. *Political Studies* 55(3), 607–628.
- Guinaudeau, I. ja S. Persico (2014): What is issue competition? Conflict, consensus and issue ownership in party competition. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 24(3), 312–333.
- Klingemann, H-D., R. Hofferbert ja I. Budge (1994): *Parties, policies, and democracy*. Boulder: Westview Press.
- Mansbridge, J. (2003): Rethinking representation. *The American Political Science Review* 97, 515–528.
- Naurin, E. (2016): Do they really know? On party representatives' knowledge of the extent to which their parties make election pledges. *Scandinavian Political Studies* 39(4), 388–410.
- Potrafke, N. (2017): Partisan politics: The empirical evidence from OECD panel studies. *Journal of Comparative Economics* 45, 712–750.

- Salminen, J. ja . Nurmela (2023): HS avaa vaalikoneen algoritmin kaikkien nähtäväksi. *Helsingin Sanomat*, 23.2.2023. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009410993.html>, 20.12.2023.
- Schedler, A. (1998): The normative force of electoral promises. *Journal of Theoretical Politics* 10(2), 191–241.
- Thomson, R., E. Naurin ja T. Royed (2019): The pledges that parties make: a comparative analysis. Teoksessa E. Naurin, T. Royed ja R. Thomson (toim.): *Party mandates and democracy: Making, breaking, and keeping election pledges in twelve countries*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 39–55.
- Tilastokeskus (2023): Eduskuntavaalit 2023: Äänestäneiden tausta-analyysi. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8mvt1xt143o0cvzel1m7esx>, 20.12.2023.
- Valtiovarainministeriö (2022): *Uudistuva ja kestävä Suomi. Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro 2022*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Ylisalo, J. ja K. Makkonen (2022): Pitivätkö Sipilän hallituksen puolueet vaalilupauksensa? Vertaileva näkökulma vaalilupauksen toteutumiseen Suomessa 2015–2019. *Politiikka* 64(3), 210–233.

IV

Seuraukset

14 Hallituspuolueiden ideologinen yhteneväisyys

Veikko Isotalo ja Lauri Rapeli

14.1 Johdanto

Se, miten hallituksen muodostavat puolueet suhtautuvat toistensa ideologioihin vaikuttaa suoraan niiden kykyyn tehdä yhteisiä päätöksiä ja johtaa Suomea. Arvopohjaltaan toisiaan lähellä oleville puolueille on luonnollisesti helpompaa löytää yhteisymmärrys, kuin puolueilla, jotka ovat ajatusmaailmoiltaan kaukana toisistaan.

Suomen poliittisessa järjestelmässä ideologisesti yhtenäisen, ja siten oletettavasti sujuvasti toimivan, hallituksen muodostaminen ei ole aina itsestään selvää. Suhteellinen vaalitapa ja monipuoluejärjestelmä, kuten meillä Suomessa, johtaa miltei aina koalitiohallitukseen. Suomessa on ollut tapana muodostaa hallituk-
sia, joiden kansanedustajilla on yhteen laskettuna enemmistö eduskunnassa. Edellinen vähemmistöhallitus oli lähes viisikymmentä vuotta sitten hallinnut Martti Miettusen III hallitus (1976–1977). Kun suurimmatkin puolueet jäivät toisinaan jopa alle 20 prosentin kannatuksen, tarvitaan enemmistöhallituksen muodostamiseen yleensä useita puolueita. Viime vuosikymmenien kirjavimmassa hallituksessa, Jyrki Kataisen niin kutsutussa ”six-packissa” (2011–2014) oli peräti kuusi puoluetta aina vasemmistoliiton eroon saakka.

Tässä luvussa tarkastelemme vuoden 2023 eduskuntavaalien tuloksena syntyneen pääministeri Petteri Orpon hallitusta sen ideologisen yhtenäisyyden kannalta. Empiirisessä osassa hyödynnämme eduskuntavaalitutkimusta 2023, eduskunta-
vaaliehdokaskyselyä 2023 sekä Helsingin Sanomien vaalikoneaineistoa. Yhdistämällä nämä aineistot voimme arvioida sekä hallituspuolueiden sijoittumista ideologisille arvokartoille, että niiden keskinäistä yhteneväisyyttä myös yksittäisten asiakysymysten kautta. Tarkastelemalla hallituspuolueiden äänestäjien vastaavia sijoittumisia on lisäksi mahdollista nähdä kuinka yhteneväisellä ideologisella pohjalla hallituspuolueet ovat kannattajiensa suhteen.

14.2 Hallituspuolueiden ideologisen yhtenäisyyden merkitys

Teoreettisessa kirjallisuudessa koalitioiden rakentumisen on perinteisesti ajateltu perustuvan puolueiden halulle saada aikaan hallituskoalitio, jonka 1) valta-asema perustuu parlamentaariseen enemmistöön ja 2) joka koostuu ideologisesti toisiaan lähellä olevista puolueista (Martin ja Stevenson 2001). Tällaisen hallituskoalition voidaan olettaa toimivan tehokkaasti, koska ideologisen yhtenäisyyden ansiosta hankalia neuvotteluja eri asiakysymyksissä ei tarvita ja parlamentaarinen enemmistö takaa esitysten läpimeno. Puolueet pyrkivät toisin sanoen, teorian oletusten mukaan, maksimoimaan vallankäytön sujuvuuden.

Kansalaisten näkökulmasta ideologisesti yhtenäinen hallitus selkeyttää poliittista vastuunkantoa, joka muutoin voi olla erityisen ongelmallinen juuri laajoissa, ideologisesti hajanaisissa koalitioissa (esim. Hobolt ym. 2013). Arvoiltaan erilaisista puolueista koostuvat hallitukset joutuvat tyypillisesti tekemään keskenään kompromisseja, jolloin hallituksen päätökset eivät johdonmukaisesti noudattele tietyille poliittiselle suuntaukselle ominaisia linjoja. Vaikka äänestäjät osaisivat erottaa, mitkä päätökset ja painotukset ovat yhdistettävissä tiettyihin puolueisiin hallituksen sisällä, on hallituksen vastuu silti kollektiivinen. Vallanpitäjien palkitseminen tai rankaiseminen seuraavissa vaaleissa ei ole ideologisesti hajanaisten hallitusten kohdalla yhtä helppoa kuin ideologisesti yhtenäisten hallitusten kohdalla. Tutkimukset viittaavat joka tapauksessa siihen, että äänestäjät pohtivat äänestyspäätöksiään myös eri puolueiden ideologisten positioiden kautta. Puolueiden välisen kaksikulotteisen (sosioekonomisen ja sosiokulttuurillisen) ideologisen etäisyyden on todettu vaikuttavan äänestäjien hallituskoalitiopreferensseihin (Wurthmann ja Krauss 2024). Hallituksen ideologinen yhtenäisyys näyttää siis olevan myös äänestäjien kannalta keskeinen kysymys, ei vain hallituksen sisäiseen toimintakykyyn vaikuttava asia.

Suomessa on tapana hahmottaa hallituksia etenkin vasemmisto–oikeistoluottuvuuden ja puolueiden historiallisen profiilin kautta. Tästä perinteestä kumpuavat eri hallituspohjia kuvaavat termit, kuten punamulta, kansanrintama tai sinipuna. Ideologiat antavat vahvoja viitteitä siitä, mitä mieltä puolueet ja kokonaiset hallitukset ovat yksittäisistä asiakysymyksistä. Tämän päivän Suomessa sekä puolueiden että niiden äänestäjien arvomaailmoissa on erotettavissa useita jakolinjoja, jotka eivät välttämättä noudattele ennalta odotetulla tavalla vaikkapa vasemmisto–oikeistoluottuvuutta. Tämän vuoksi puolueiden ja hallitusten arviointi pelkästään abstraktien ja kaiken kattavien ideologioiden avulla jää helposti puutteelliseksi. Tuomalla analyysiin mukaan myös puolueiden sijoittuminen yksittäisissä, yhteiskunnallisesti tärkeissä asiakysymyksissä on mahdollista arvioida hallituksen yhtenäisyyttä ideologioiden tasoa tarkemmin.

Tämä on tärkeää myös siksi, että moni suomalainen äänestäjä keskittyy asiakysymyksiin eikä puolueuskollisesti äänestä vain yhtä ja samaa puoluetta. Liikkuvien äänestäjien määrä ei Suomessa ole kasvanut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana, mutta heidän suhteellinen osuutensa äänestävistä on kasvanut, koska äänestämättä jättäneiden osuus on hieman lisääntynyt (Borg 2020; Söderlund 2020). Koko äänestäjäkunnassa liikkuvia äänestäjiä on eduskuntavaaleissa noin neljännes ja heidän osuutensa on erityisen suuri etenkin nuorten äänestäjien keskuudessa (Borg 2020).

Hallituksen yhtenäisyys tärkeissä asiakysymyksissä on keskeistä paitsi monen äänestäjän näkökulmasta, myös hallituksen toiminnan kannalta. Suomessa hallitusohjelmaa käytetään kasvavassa määrin asiakysymysten ratkomiseen jo ennalta käsin. Hallitusneuvottelujen tuloksena syntyvä hallitusohjelma sisältää nykyään jopa yksityiskohtaisia suunnitelmia hallituskaudella tehtävistä päätöksistä. Sopimalla päätöksistä jo hallitusohjelman puitteissa, pyrkivät puolueet välttämään vaikeat neuvottelutilanteet hallituskauden aikana (Mykkänen ja Virtanen 2020).

Tämä käytäntö on erityisen merkityksellinen ideologisesti hajanaisten hallitusten kohdalla, jossa yksittäisten puolueiden kannat asiakysymyksissä voivat poiketa toisistaan huomattavasti. Puolueet ovat usein sitoutuneet tiukasti tiettyihin kantoihin joissain kysymyksissä, kuten esimerkiksi RKP ruotsin kielen asemaa koskevissa asioissa, vihreät monissa ympäristöasioissa tai perussuomalaiset maahanmuuttokysymyksissä. Konfliktit hallituksen sisällä voivat jopa johtaa hallituksesta eroamiseen, kuten 2014, jolloin vihreät jättivät Aleksander Stubbin hallituksen sen tekemän myönteisen ydinvoimapäätöksen vuoksi. Hallituksen yhtenäisyys asiakysymyksissä on toisin sanoen aivan keskeinen kysymys hallituksen toimintakunnon ja jopa olemassaolon kannalta.

14.3 Menetelmät

Tämän luvun analyysit perustuvat kolmeen 2023 eduskuntavaaleja koskevaan aineistolähteeseen: 1) äänioikeutetuille tehtyyn kyselytutkimukseen (Eduskuntavaalitutkimus 2023), 2) eduskuntavaaliehdokkaille tehtyyn kyselyyn ja 3) Helsingin Sanomien vaalikoneeseen ehdokkaiden antamiin vastauksiin (HS 2023). Vuoden 2023 eduskuntavaalitutkimus oli Suomessa asuville 18–80-vuotiaille äänioikeutetuille kohdennettu kyselytutkimus, joka toteutettiin 12.4.2023–6.6.2023. Tutkimuksen kokonaisvastausprosentti oli 26,2 prosenttia. Tutkimus koostui kolmesta eri kyselystä, joihin vastasivat eri henkilöt. Tässä luvussa hyödynnetään tutkimuksen kahta jälkimmäistä kyselyä, joissa kysyttiin poliittisia arvoja ja kantoja eri politiikan asiakysymyksiin. Näiden kahden kyselyn yhteenlaskettu vastaajamäärä

oli 5 679, joista hallituspuolueita äänestäneitä vastaajia oli yhteensä 2 980, joista kokoomusta äänestäneitä oli 748, perussuomalaisia 512, RKP:tä 1 480 ja kristillisdemokraatteja 240.

Kyselytutkimuksessa oli suunnitellusti merkittävä yliotos ruotsinkielisiä vastaajia (ruotsinkielisten vastaajien osuus näissä kahdessa kyselyssä oli 46 prosenttia). Aineiston vinoumia korjattiin laskemalla painokertoimet iän ja sukupuolen, äidinkielen, koulutustason, vaalipiirin ja puoluekannan mukaan (sisältäen äänestämättä jättämisen) ja hyödyntämällä näitä analyyseissä.

Toinen tämän luvun keskeinen aineistolähde on eduskuntavaaliehdokaskysely. Kutsu ehdokaskyselyyn lähetettiin jokaiselle kansanedustajaehdokkaalle joko sähköpostitse tai kirjeitse. Ehdokkaiden vastauksia kerättiin 5.5.2023–30.10.2023. Ehdokaskyselyyn vastasi 499 ehdokasta¹⁹, mikä vastaa 20,6 prosenttia kaikista ehdokkaista. Hallituspuolueista kyselyyn vastasi 154 ehdokasta (Kok.: 46, PS: 40, RKP: 30, KD: 38). Ehdokaskyselylle luotiin painokertoimet korjaamaan matalasta vastausprosentista johtuvia mahdollisia vinoumia. Painojen muodostamisessa huomioitiin ehdokkaan ikä ja sukupuoli, vaalipiiri, puolue, koulutustausta ja valintatieto. Ehdokaskyselyssä keskityimme samoihin poliittisiin arvoihin mittaviin kysymyksiin kuin äänestäjiltä kerätyssä aineistossa.

Kahden edellä mainitun aineiston lisäksi hyödynnämme ehdokkaiden Helsingin Sanomien vaalikoneeseen syöttämiä vastauksia. Helsingin Sanomien vaalikoneen kokonaisehdokaskattavuus oli 85,3 prosenttia ja valittujen kansanedustajien osalta 99 prosenttia. Hallituspuolueiden ehdokkaita oli vaalikoneessa yhteensä 668 (kattavuus: 91,8 %), joista 210 (99 %) kokoomuksesta, 202 (93,1 %) perussuomalaisista, 96 (86,5 %) RKP:stä ja 160 (85,1 %) kristillisdemokraateista. Korkeat vastausprosentit lisäävät aineistolla tehtyjen analyysien luotettavuutta ja ne tarjoavat mahdollisuuden tehdä tarkempia analyyskejä kansanedustajiksi valittujen ja muiden ehdokkaiden välillä.

---

19 Analyysiin valittiin ehdokkaat, jotka täyttivät kyselylomakkeesta vähintään 50 prosenttia.

14.4 Tulokset

Puolueiden ideologisen yhtenäisyyden arviointiin ei ole yhtä vakiintunutta menetelmää. Tässä luvussa tarkastelu tehdään pääosin visuaalisesti vertailemalla puolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden vastausjakaumia sekä näitä jakaumia kuvaavia suureita kuten keskiarvoja ja mediaaneja.

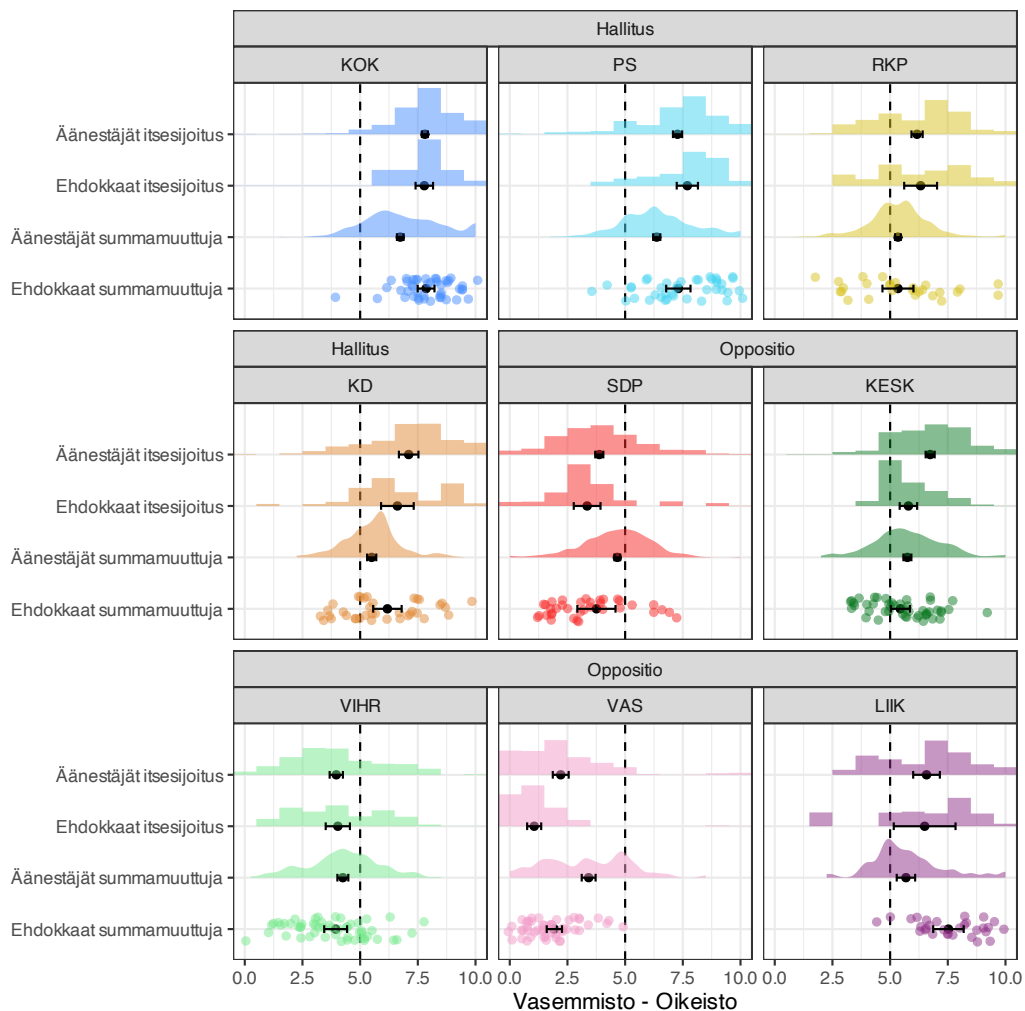
14.4.1 Ehdokkaat ja äänestäjät arvoulottuvuuksilla

Hallituspuolueiden tarkastelu aloitetaan vertaamalla puolueiden sijoittumista vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella, jonka usein mielletään mittaavan sosio-ekonomisia asenteita. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus ei tosin aina liity äänestäjien mielissä vain taloudellisiin kysymyksiin (Kestilä-Kekkonen ym. 2018). Lindqvist (2023) on esittänyt, että äänestäjien vasemmisto–oikeisto-itsearviot linkittyvätkin useissa maissa suhtautumiseen epätasa-arvosta, oli se sitten luonteeltaan taloudellista tai etnisyyteen tai sukupuoleen liittyvää. Joissakin puoluejärjestelmissä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudesta on muodostunut ns. ”superulottuvuus” (engl. superdimension) (ks. Inglehart ja Klingemann 1976, 244), jossa lähes kaikki poliittiset asiakysymykset linkittyvät tähän yhteen ulottuvuuteen. Vaikka vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on perinteisesti ollut Suomessa tärkeä puoluepolitiikkaa jäsentävä jakolinja, on politiikkaa meillä toki samalla myös pidetty moniulotteisempänä (ks. Paloheimo 2008).

Hyödynnämme kahta eri mittaria, joista ensimmäinen on vakiintunut vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden itsesijoittaminen 11-portaisella asteikolla (0–10). Tämän subjektiivisen mittarin etu on sen helppous, mutta mittari on taipuvainen vastaajien omille tulkinnoille vasemmisto–oikeisto-akselin luonteesta. Toinen objektiivisempi operationalisointi perustuu vastauksiin neljään taloudellisia arvoja mittaavaan väitteeseen: ”Seuraavassa on lueteltu eräitä ehdotuksia koskien Suomen tulevaisuuden suuntaa. Mitä mieltä olet näistä ehdotuksista? 1) Suomi, jossa on pienempi julkinen sektori, 2) Suomi, jossa on alhaisempi verotus, vaikka se heikentäisi julkisia palveluita, 3) Suomi, jossa valtio sääntelee entistä voimakkaammin vapaiden markkinoiden toimintaa, 4) Suomi, jossa hyvinvointivaltiota ylläpidetään tarvittaessa velkarahalla”. Vastaajat vastasivat näihin asteikolla 0–10, jossa nolla tarkoittaa ”erittäin huono ehdotus”, viisi puolestaan ”ei hyvä eikä huono ehdotus” ja 10 ”erittäin hyvä ehdotus”. Väitteet käännettiin ensin samansuuntaisiksi niin, että alle viiden olevat arvot kuvaavat vasemmistoa ja yli viiden oikeistoa. Tämän jälkeen muodostettiin summamuuttuja, joka palautettiin takaisin asteikolle 0–10 jakamalla se väittämien määrällä. Summamuuttujan sisäinen reliabiliteetti Cronbachin alfalla mitattuna oli äänestäjillä 0,64, kun taas ehdokkailla vastaava mittari sai arvon 0,83.

Merkittävä ero näiden kahden ryhmän välillä voi selittyä sillä, että ehdokailta vaaditaan ideologista koherenssia ja he tulkitsevat kysymysten linkittyvän toisiinsa, kun taas äänestäjät eivät ole yhtä johdonmukaisia vastauksissaan. Kuviossa 37 on esitettyä hallituspuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden ideologinen sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-akselille. Arvo nolla kuvaa erittäin vasemmistolaisia arvoja ja arvo kymmenen erittäin oikeistolaisia arvoja.

Kuvio 37. Eduskuntapuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle.

Sijoittuminen esitetty kahdella eri menetelmällä. Kuvio näyttää vastausjakauman ja keskiarvon sekä siihen liittyvän 95 % -luottamusvälin.

Kuvio 37 osoittaa, että kokoomuksen äänestäjät (keskiarvo: 7,81) ja ehdokkaat (7,70) sijoittivat hallituspuolueista itsensä kaikista eniten oikealle. Myös summamuuttujan kautta laskettuna kokoomus on hallituspuolueista oikeistolaisin (äänestäjät: 6,74; ehdokkaat: 7,78). Puolueen ehdokkaat ovat objektiivisessa mittarissa äänestäjiä jopa yhden yksikön oikeistolaisempia. Toiseksi oikeistolaisin puolue on perussuomalaiset. Perussuomalaisten äänestäjien itsesijoitusten keskiarvo sijaitsee kohdassa 7,27 ja ehdokkaiden kohdassa 7,70, joka on identtinen kokoomuksen ehdokkaiden itsesijoituksen kanssa. Summamuuttujan suhteen puolueen äänestäjät sijaitsevat keskimäärin kohdassa 6,37, kun taas ehdokkaat ovat kohdassa 7,31. Kuten kokoomuksella, perussuomalaisillakin ehdokkaat ovat objektiivisessa mittarissa noin yhden yksikön keskimäärin äänestäjiään oikeistolaisempia. RKP on puolueista lähimpänä ideologista keskustaa sen äänestäjien sijoittaessa itsensä kohtaan 6,17 ja ehdokkaat 6,32. Objektiivisemmalla summamuuttujamittarilla mitattuna RKP:n äänestäjien ja ehdokkaiden keskiarvo on samassa kohdassa 5,34. Kristillisdemokraatit ovat hallituspuolueista kolmanneksi oikeistolaisin äänestäjien sijoittaessa itsensä kohtaan 7,10 ja ehdokkaiden 6,61. Summamuuttujan kautta laskettuna kristillisdemokraattien äänestäjät ovat keskimäärin kohdassa 5,50 ja ehdokkaat kohdassa 6,18.

Useimmissa hallituspuolueissa toistuu siis trendi, että äänestäjät sijoittavat itsensä ehdokkaita useammin oikealle, kun taas asiakysymysten kautta mitattuna ehdokkaat ovat äänestäjiä oikeistolaisempia. Sekä kokoomuksen että perussuomalaisten äänestäjät ovat itsesijoituksiltaan selvästi enemmän oikealla, kuin miltä heidän ideologiansa asiakysymysten valossa näyttää. Tulee kuitenkin huomioida, että ehdokasaineisto on suppea ja keskiarvojen luottamusvälit ovat suuret. Vastausjakaumia tarkasteltaessa nähdään, että vain RKP:llä on huomattava määrä itsensä keskustavasemmistoon sijoittavia äänestäjiä. Puolue onkin tässä ulottuvuudessa jokseenkin hajanainen. Voidaan todeta, että kokoomus ja perussuomalaiset ovat ideologisesti oikeistolaisia ja hyvin lähellä toisiaan, kun taas kristillisdemokraatit ja RKP edustavat maltillista keskustaoikeistoa.

Oppositiopuolueista keskusta ja Liike Nyt sijoittuvat kaikilla mittareilla oikeistoon, SDP, vasemmistoliitto ja vihreät puolestaan vasemmistoon. Vihreiden äänestäjät ja ehdokkaat ovat molemmilla mittareilla arvioituna jopa hämmästyttävän hyvin linjassa toisiinsa nähden. Samoin kuin edellä päähallituspuolueiden kohdalla, myös SDP:n ja vasemmistoliiton ehdokkaat asemoivat itsensä hieman enemmän vasemmalle kuin heidän äänestäjensä.

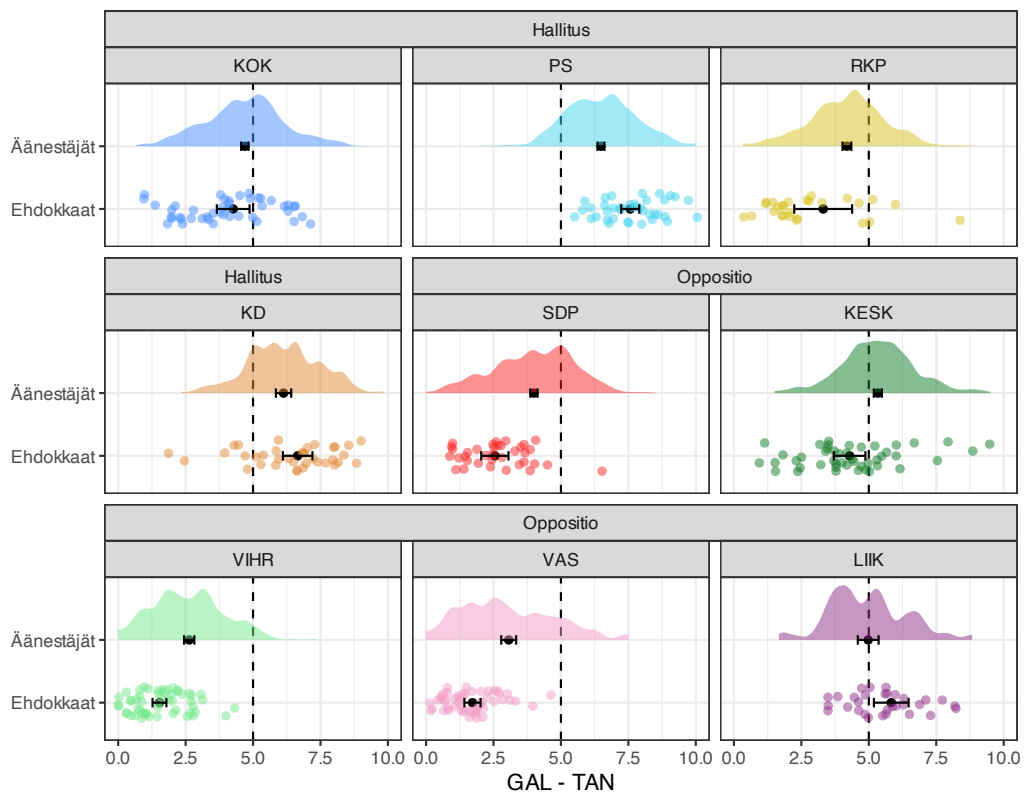
Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan hallituspuolueiden ehdokkaiden ja äänestäjien sijoittumista sosiokulttuurisella ulottuvuudella, joka pitää sisällään näkemyksiä ympäristöstä, maahanmuutosta, seksuaalivähemmistöjen oikeuksista, kansainvälisestä yhteistyöstä, perinteisistä arvoista ja autoritaarisesta hallinnosta. Tätä arvoulottuvuutta kutsutaan GAL–TAN-ulottuvuudeksi. Ulottuvuuden yhdessä päässä on vihreä-vaihtoehtoinen-libertaarinen (GAL) arvoyhdistelmä ja toisessa perinteinen-autoritaarinen-kansallinen (TAN) yhdistelmä (ks. Marks ym. 2006, Rovny ja Edwards 2012). Vaikka sosiokulttuuriset asiakysymykset ovat olleet läsnä länsimaiden politiikassa aina 1970-luvulta lähtien (ks. Inglehart 1977), on niiden merkitys kasvanut merkittävästi vasta 2000-luvulla. Samanaikaisesti kannat sosiokulttuuriin kysymyksiin ovat alkaneet konvergoitua niin, että voidaan puhua yhdestä koherentista arvoulottuvuudesta yksittäisten asiakysymysten sijaan. Sosiokulttuurisen ulottuvuuden kasvaneesta merkityksestä kertoo myös vihreiden ja populististen radikaalioikeistopuolueiden vaalimenestys ympäri Eurooppaa (ks. esim. Abou-Chadi 2016; Jungar ja Jupskås 2014). Arter (2020) huomauttaa, että ulottuvuuden merkitys on kasvanut myös Suomessa, sillä GAL–TAN-ulottuvuuden laitoihin sijoittuvat puolueet keräsivät jo 40 prosenttia äänistä vuoden 2019 eduskuntavaaleissa.

Sosiokulttuurista arvoulottuvuutta mitattiin luomalla summamuuttuja kuudesta Suomen tulevaisuutta tarkastelevasta väittämästä, joihin vastattiin samalla 0–10 vastausasteikolla kuin edellä mainitussa vasemmisto–oikeistoa mittavassa summamuuttujassa. GAL–TAN-ulottuvuutta mittasivat seuraavat väittämät: ”1) Suomi, jossa kristilliset arvot ovat suuremmassa roolissa, 2) Suomi, jossa vahvistetaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia, 3) Suomi, jossa on enemmän lakia ja järjestystä, 4) Suomi, jossa maahanmuutto on laajamittaisempaa, 5) Euroopan unioniin vähemmän sitoutunut Suomi ja 6) Suomi, jossa panostetaan huomattavasti nykyistä enemmän ilmastomuutoksen torjuntaan”. Väittämät 1) ja 2) mittaavat liberaaleja ja perinteisiä arvoja. Väittämä 3) puolestaan linkittyy autoritaarisiin tendensseihin²⁰. Väittämät 4) ja 5) koskevat kansainvälisyyttä ja nationalismia, kun taas väittämä 6) liittyy vihreisiin arvoihin. Vaikka suhtautuminen Euroopan unioniin nähdään joskus omana poliittisena ulottuvuutena, on se tässä osa GAL–TAN-ulottuvuutta, koska Eurooppa-asenteiden ja sosiokulttuuristen arvojen on todettu olevan pitkälti päällekkäisiä (Oskarson 2010). Ensimmäiset väittämät käännettiin samansuuntaisiksi ja sitten ne summattiin yhteen ja palautettiin takaisin asteikolle 0–10 niin, että arvo nolla on erittäin liberaali, vihreä ja kansainvälinen (GAL) ja arvo kymmenen erittäin konservatiivinen, autoritaarinen ja kansallismielinen (TAN). Summamuuttujan sisäistä reliabiliteettiä mittaava Cronbachin alfa oli äänestäjillä 0,71 ja ehdokkailla 0,87, mitä voidaan pitää hyvinä molemmille ryhmille.

20 Summamuuttujan sisäinen reliabiliteetti kasvaisi, jos väittämä jätettäisiin pois summamuuttujasta, mutta samassa väittämäpatterissa ei ollut toista autoritaarisia asenteita mittaavaa korvaavaa väittämää.

Kuviossa 38 on esitettyä hallituspuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden sijoittuminen GAL–TAN-akselille. Kokoomuksen äänestäjät sijoittuvat keskiarvoltaan kohtaan 4,70 ja puolueen ehdokkaat 4,26. Perussuomalaiset ovat puolueista kaikista eniten TAN-päädystä (äänestäjien keskiarvo: 6,48 ja ehdokkaat: 7,57). RKP on hallituspuolueista eniten vastakkaisessa GAL-päädystä (äänestäjät: 4,19 ja ehdokkaat: 3,31). Kristillisdemokraatit ovat perussuomalaisten jälkeen toiseksi kansalliskonservatiivisin puolue (äänestäjät: 6,13 ja ehdokkaat: 6,65). Vain perussuomalaisten kohdalla voidaan todeta ehdokkaiden olevan arvoiltaan radikaalimpia kuin puolueen kannattajat, sillä muissa hallituspuolueissa ehdokkaiden ja äänestäjien keskiarvojen luottamusvälit menevät päällekkäin.

Kuvio 38. Eduskuntapuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden sijoittuminen GAL–TAN-ulottuvuudelle.

Kuvio näyttää vastausjakauman ja keskiarvon sekä siihen liittyvän 95 %-luottamusvälin.

Sosiokulttuuristen arvojen suhteen perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit ovat lähellä toisiaan kansalliskonservatiivisella laidalla. Kokoomus on ulottuvuuden keskikohdan lähetyvillä, mutta sisäisesti hajanainen. RKP puolestaan on arvoiltaan peilikuva perussuomalaisille. Siinä missä puolueiden välillä ei ollut suuria eroja vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella on sosiokulttuurisissa kysymyksissä isoja arvoristiriitoja erityisesti RKP:n ja perussuomalaisten välillä.

Oppositio puolue keskusta on kaikista puolueista ainoa, jonka äänestäjät ja ehdokkaat asettuvat arvoulottuvuuden keskikohdan eri puolille. Keskustan äänestäjät kuuluvat sosiokulttuurisesti TAN-puoliskolle, siinä missä ehdokkaat ovat jopa melko selvästi ulottuvuuden GAL-puolella. SDP, vihreät ja vasemmistoliitto ovat kaikki tukevasti GAL-päädystä. Myös näiden puolueiden kohdalla ehdokkaiden asenteet ovat äänestäjien asenteita jonkin verran radikaalimpia. Seuraavaksi tarkastellaan puolueiden ehdokkaiden arvoja Helsingin Sanomien vaalikonevastausten avulla.

Helsingin Sanomien vaalikoneaineistoa hyödyntäen ehdokkaiden sijainnit vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-ulottuvuuksilla on laskettu konfirmatoriseen faktorianalyysiin pohjautuen hyödyntäen kaikkien ehdokkaiden vaalikonevastauksia²¹. Faktorianalyysin avulla voidaan vastauksista tunnistaa yhdenmukaisuuksia, jotka kertovat taustalla piilevistä rakenteista, kuten tässä tapauksessa ideologisesta ajattelusta. Konfirmatorisen faktorianalyysin tilastollinen malli ei yllä tilastolliseen hyväksyttävyyteen (esim. CFI: 0,859; RMSEA: 0,09), mutta on silti käyttökelpoinen. Yksittäisten ehdokkaiden positiot näille ulottuvuuksille laskettiin regressiofaktoripistemenetelmällä, joka siis kertoo, kuinka paljon kullakin ehdokkaalla on jotain tiettyä ideologista ulottuvuutta. Näissä ulottuvuuksissa ehdokkaiden sijainnit ovat suhteellisia, sillä arvoasteikkojen keskikohta (arvo nolla) on myös ehdokkaiden arvosijaintien keskiarvo (keskihajonnan ollessa 0,81). Kuviossa 39 on esitetty näiden kahden ulottuvuuden lisäksi Paloheimon (2008) esittämiä arvoulottuvuuksia: ekologinen–materialistinen, kansainvälinen–kansallinen, arvoliberaali–arvokonservatiivi ja keskusta–periferia. Ehdokkaiden sijainnit näillä ulottuvuuksilla määritettiin ensin kääntämällä kaikki väittämät samansuuntaisiksi, laskemalla väittämät yhteen ja jakamalla yhteenlaskettu arvo ulottuvuuteen kuuluvien väittämien lukumäärällä. Kolmen ensin mainitun ulottuvuuden Cronbachin alfa-arvot olivat yli 0,80, mutta keskusta–periferian sisäinen reliabiliteetti sai arvon 0,69.²² Ulottuvuudet rakentavat väittämät on taulukoitu luvun lopussa liitteenä olevassa taulukossa.

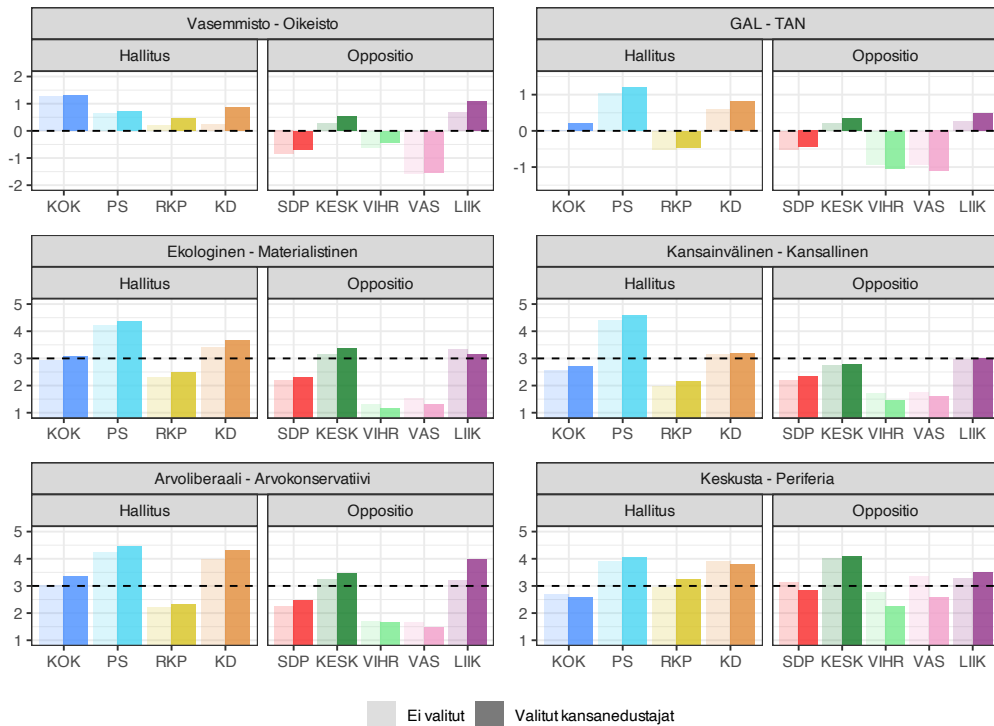
21 Helsingin Sanomien käyttämän konfirmatorisen faktorianalyysin malli löytyy osoitteesta: <https://github.com/Sanoma/sanoma-election-machine-algorithms/tree/main/confirmatory-factorial-analysis>. Tätä mallia on muokattu tässä luvussa lisäämällä lasten kasvatusta koskeva väittämä osaksi liberaali–konservatiivi-faktoria.

22 Syy tähän on, että keskusta–periferia-ulottuvuuden muodostaa vain kaksi väittämää.

Kuviosta 39 nähdään, että vaalikonevastausten perusteella kokoomus on yhä oikeistolaisin puolue, mutta eroa perussuomalaisiin ehdokkasiin on jopa 0,62, jos verrataan puolueiden kaikkien ehdokkaiden keskiarvoja toisiinsa (Kok.: 1,28 ja PS: 0,66). RKP:n ja kristillisdemokraattien kaikkien ehdokkaiden välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudessa (RKP: 0,22 ja KD: 0,25). Kuviosta 39 myös nähdään, että ei-valittujen ja kansanedustajaksi nousseiden ehdokkaiden välillä on eroja, sillä jokaisen hallituspuolueen kansanedustajat olivat ei valittuja ehdokkaita oikeistolaisempia. Suurin ero on kristillisdemokraateissa, joissa keskiarvojen erotus on 0,66 ja pienin se on kokoomuksessa 0,03. GAL-TAN-ulottuvuudessa perussuomalaisten ja muiden puolueiden ehdokkaiden arvomaailmojen etäisyydet tulevat selvästi esiin keskiarvoja verrattaessa (Kok.: 0,07; PS: 1,08; RKP: -0,51; KD: 0,60). Puolueiden järjestys pysyy siis aiempiin analyyseihin verrattuna muuttumattomana.

Eduskuntaan valitut hallituspuolueiden ehdokkaat olivat arvoiltaan kansalliskonservatiivisempia kuin ei valitut. Kun tarkastellaan GAL-TAN-ulottuvuuden kolmea alulottuvuutta (ekologinen-materialistinen, kansainvälinen-kansallinen ja arvoliberaali-arvokonservatiivi), nähdään puolueiden järjestyksen pysyvän samana. Lisäksi sama kaava toistuu, että kansanedustajaksi valitut hallituspuolueiden ehdokkaat ovat keskimäärin enemmän materialistisia, kansallismielisiä ja arvokonservatiivisia kuin ei valitut, mutta nämä erot ovat pieniä verrattuna puolueiden välisiin eroihin. Suurimmat erot RKP:n ja perussuomalaisten ehdokkaiden välillä ovat kansainvälinen-kansallinen-ulottuvuudessa (kaikkien ehdokkaiden keskiarvojen erotus: 2,46), joka pitää sisällään muun muassa maahanmuuttoa koskevia väittämiä. Myös kokoomuksen ja perussuomalaisten välinen arvotiririita on tässä ulottuvuudessa suurimmillaan ehdokkaiden keskiarvoja verratessa (Kok.: 2,60; PS: 4,45). Keskusta-periferia-ulottuvuudessa kokoomuksen ja RKP:n keskiarvot eivät ole tilastollisesti erotettavissa toisistaan (Kok.: 2,68 ja RKP: 2,97), kun taas enemmän periferian kannalle sijoittuvat perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit eivät eroa keskiarvojensa suhteen tilastollisesti toisistaan (PS: 3,95 ja KD: 3,91). Oppositio-puolueiden osalta näyttää siltä, että jakolinjasta riippuen valituksi on tullut joko ideologisesti vahvempia tai lievempiä kantoja edustavia ehdokkaita. Yleiskuvassa keskusta, ja myös Liike Nyt, erottuvat muista oppositiopuolueista muistuttamalla läheisemmin oikeistolaisia hallituspuolueita. Seuraavaksi tarkastellaan hallituspuolueiden ehdokkaita ja äänestäjiä kaksikulotteisten arvokarttojen avulla.

Kuvio 39. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden sijoittuminen arvoulottuvuuksilla.

Arvoulottuvuudet muodostettu Helsingin Sanomien vaalikoneen avulla. Kuvio näyttää puolueittain ehdokkaiden keskiarvot ei valittujen ja kansanedustajaksi valittujen ehdokkaiden keskuudessa.

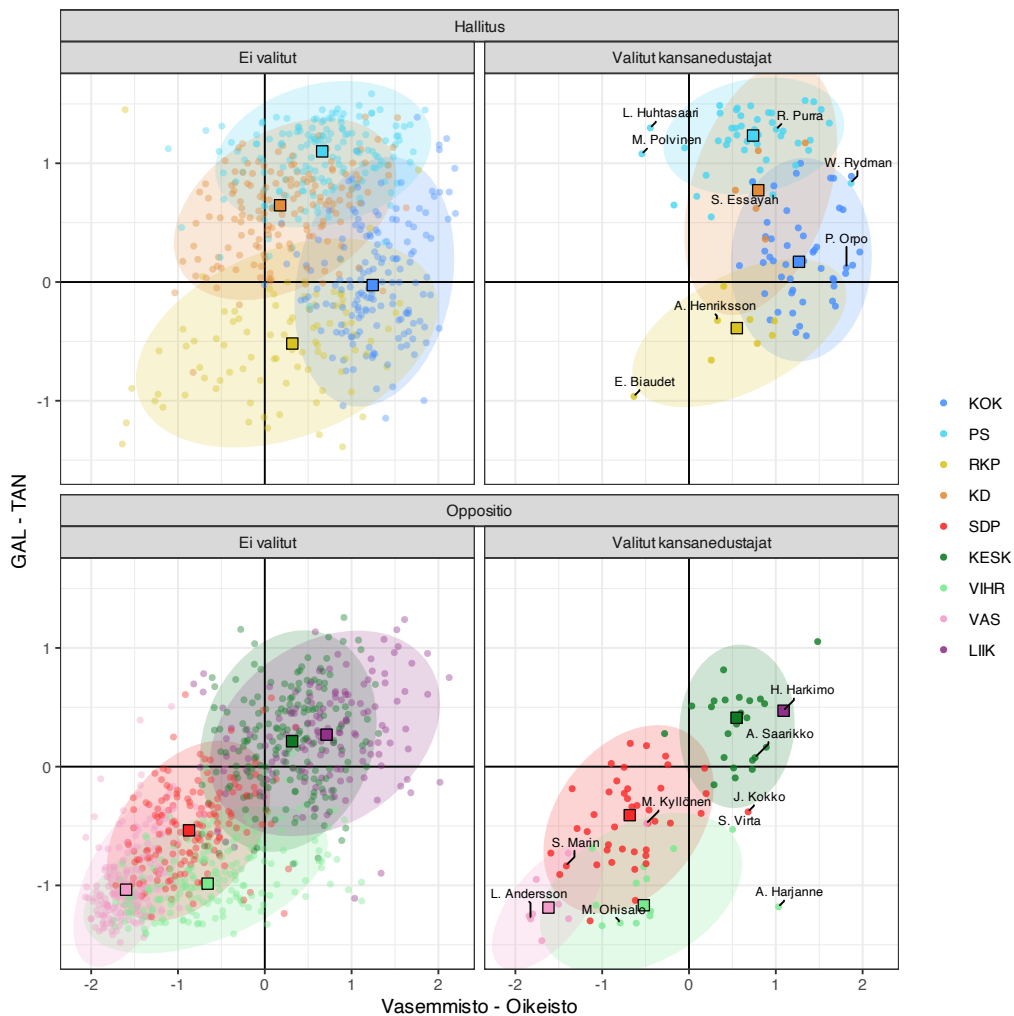
14.4.2 Ehdokkaat ja äänestäjät arvokartalla

Sen sijaan, että tarkasteltaisiin sosioekonomisia ja sosiokulttuurisia arvoulottuvuuksia toisistaan erillään, tarkastelu tehdään nyt samanaikaisesti molemmilla ulottuvuuksilla. Kuviossa 40 on esitettyä hallituspuolueiden ehdokkaiden arvopositiot kahdella ulottuvuudella: vasemmisto–oikeisto ja GAL–TAN. Ehdokkaiden arvosijainnit perustuvat Helsingin Sanomien vaalikoneaineistoon ja niiden muodostamisesta on jo kerrottu tulosten edellisessä osiossa. Ehdokkaat on jaettu taas kahteen ryhmään: ei valittuihin ja 2023 vaaleissa kansanedustajan paikan saavuttaneisiin. Väritetyt neliöt osoittavat mediaaniehdokkaan kullekin puolueelle ei valittujen ja valittujen ryhmissä. Läpikuultavat ellipsit havainnollistavat puolueiden arvoalueen niin, että 95 prosenttia kunkin puolueen ehdokkaista on näiden sisällä. Ellipsien ulkopuolisia ehdokkaita voidaan pitää poikkeavina. Valitut ehdokkaat näyttävässä paneelissa on nimetty puolueen puheenjohtajat ja oman puolueen mediaanista kaukaiset ehdokkaat (etäisyys yli 1). Kuvioista nähdään, että puolueiden arvoalueet limittyvät, mutta eivät ole kaikkien puolueiden osalta koskaan täysin päällekkäin.

RKP:n ja perussuomalaisten ellipsit eivät leikkaa, joka kertoo merkittävistä ideologisista eroista näiden kahden hallituspuolueen välillä. Muilta osin hallituspuolueet ovat enimmäkseen lähellä toisiaan.

Kokoomus, ja vähemmässä määrin KD, asettuvat toisistaan kaukana olevien RKP:n ja perussuomalaisten väliin. Valitut kansanedustajat muodostavat ei valittuja ehdokkaita yhtenäisemmän ideologisen kokonaisuuden.

Kuvio 40. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden sijoittuminen kaksiulotteiselle arvokartalle.

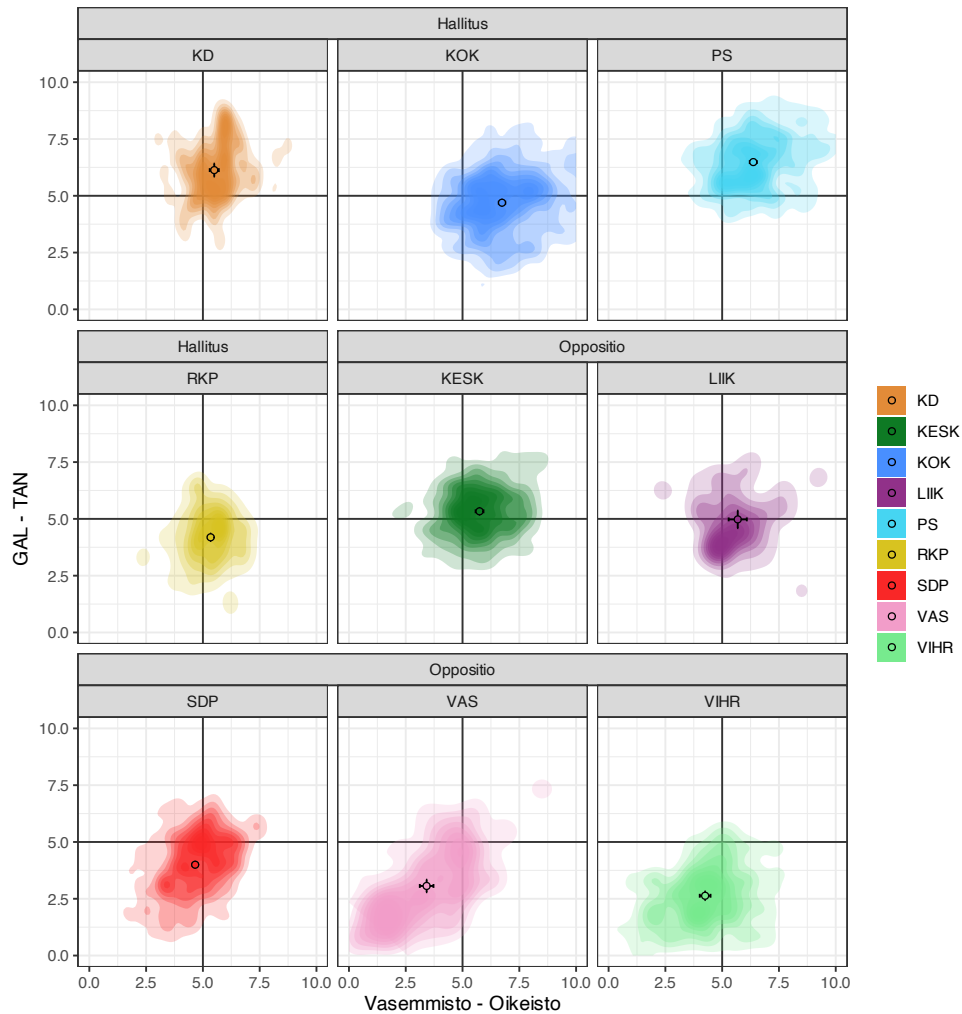
Vaaka-akselilla on ehdokkaan vasemmisto-oikeisto-sijainti ja pystyakselilla GAL-TAN-sijainti. Origo on kaikkien Helsingin Sanomien vaalikoneeseen vastanneiden ehdokkaiden keskiarvo.

Kuviosta 40 nähdään myös, että SDP, vihreät ja vasemmistoliitto muodostavat arvokartalle hyvin yhtenäisen opposition, johon keskusta kiinnittyy vain ohuesti SDP:n oikeistolaisimman laidan kautta. Vasemmistoliiton ja vihreiden kanssa keskustalla ei ole yhteistä kattavuutta arvokartalla.

Eduskuntavaalitutkimusaineiston avulla voidaan muodostaa vastaavanlainen arvokartta äänestäjille. Äänestäjien sijoittaminen arvokartalle ei ole pistemäisessä muodossa järkevää, joten äänestäjät on sijoitettu kaksiulotteisena tiheysgraafina vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-ulottuvuuksille. Näiden ulottuvuuksien muodostaminen summamuuttujien kautta on selitetty jo edeltävässä osiossa. Kuviossa 41 hallituspuolueiden äänestäjät on sijoitettu puolueittain arvokartalle. Arvoalueen tummempi väri kertoo korkeammasta äänestäjitiheydestä, kun taas haaleampi puolueen väri viittaa siihen, että arvoalueella sijaitsee vähemmän puolueen äänestäjiä. Puoluekohtaiset keskiarvot on esitetty pisteenä, jonka ympärillä on 95 prosentin luottamusväli pysty- ja vaakasuuntiin. Erot puolueiden äänestäjien välillä eivät vaikuta yhtä suurilta kuin ehdokkaiden välillä, tosin Helsingin Sanomien vaalikoneeseen perustuva arvokartta ja eduskuntavaalitutkimuksen kautta muodostettu kartta eivät ole toisiinsa nähden täydellisen vertailukelpoisia.

Kuvio 41. Eduskuntapuolueiden äänestäjien sijoittuminen arvokartalle eduskuntavaalitutkimus 2023 kyselyn vastausten perusteella.

Jokaisen puolueen äänestäjien keskiarvo sijoittuu ehkä yllättävänkin lähellä arvokartan keskikohtaa, mutta pilvikuvioiden vertailu ilmentää eroja paremmin. Myös äänestäjien kohdalla ero perussuomalaisten ja vasemmistoliiton sekä vihreiden välillä on silmiinpistävä. Näiden puolueiden kannattajat ovat toisistaan melko kaukana sekä GAL-TAN- että vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden osalta. Hallituspuolueiden äänestäjistä RKP ja perussuomalaiset ovat toisistaan selvästi kauimpana, aivan kuten ehdokkaiden ja valittujen kohdalla edellä nähtiin. Seuraavaksi siirrytään tutkimaan puolueiden eroja poliittisissa asiakysymyksissä.

14.4.3 Yhtenäisyys asiakysymyksissä

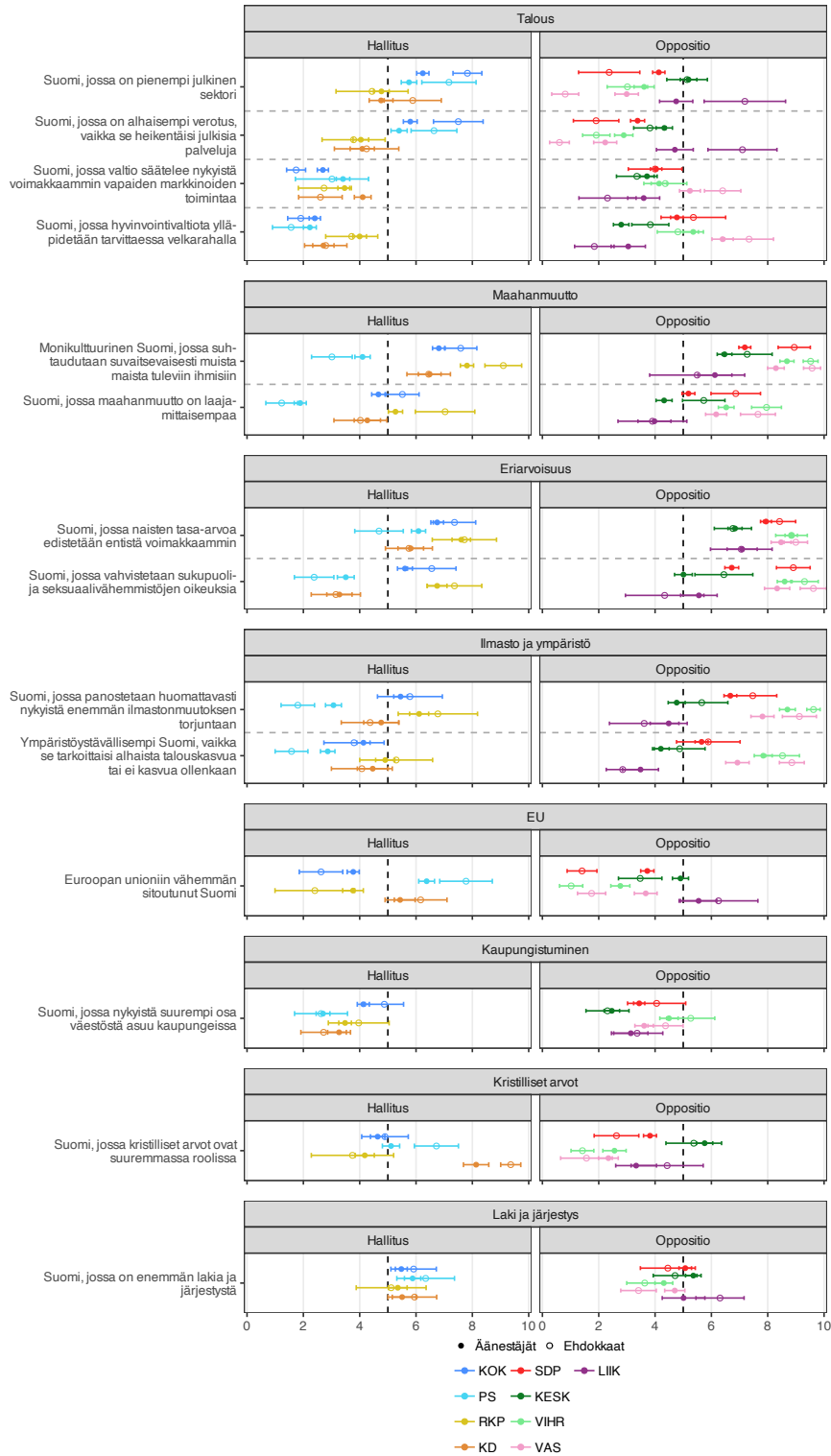
Tässä osassa keskitytään hallituspuolueiden yhtenäisyyteen poliittisissa asiakysymyksissä tarkastelemalla sekä äänestäjiä että ehdokkaita. Ensin aineistona hyödynnetään 2023 eduskuntavaalitutkimusta ja ehdokaskyselyä ja näissä molemmissa esiintyviä Suomen tulevaisuutta koskevia kysymyksiä. Kuviossa 42 on havainnollistettu ehdokkaiden ja äänestäjien keskiarvovastaukset. Talouskysymyksissä kokoomus (äänestäjät: 6,24; ehdokkaat: 7,82) ja perussuomalaiset (äänestäjät: 5,75; ehdokkaat: 7,17) keskimäärin kannattavat pienempää julkista sektoria. RKP:n (äänestäjät: 4,77; ehdokkaat: 4,44) ja kristillisdemokraattien (äänestäjät: 4,76; ehdokkaat: 5,88) parissa suhtaudutaan selvästi varauksellisemmin julkisen sektorin pienentämiseen. Sama kaava toistuu muissakin talouskysymyksissä. Kokoomus ja perussuomalaiset ovat RKP:tä ja kristillisdemokraatteja oikeistolaisempia sekä näiden puolueiden ehdokkaat ovat äänestäjiä oikeistolaisempia.

Maahanmuuttoa koskeissa kysymyksissä perussuomalaisten kannat erottuvat muista hallituspuolueista ja etenkin RKP:stä. Perussuomalaiset ovat ainoa puolue neljästä hallituspuolueesta, joka suhtautuu skeptisesti monikulttuurisuuteen ja suvaitsevaisuuteen (äänestäjät: 4,10; ehdokkaat: 3,01). Tulevaisuuden kuva Suomesta, jossa maahanmuutto on laajamittaisesti lisääntynyt, ei saa kannatusta kolmen hallituspuolueen äänestäjien parissa (kokoomus, perussuomalaiset, kristillisdemokraatit). Eriarvoisuuteen liittyvissä kysymyksissä suurimmat puolueiden väliset asenne-erot liittyvät sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemaan. RKP:n ja kokoomuksen parissa löytyy kannatusta näiden oikeuksien edistämiseksi, kun taas perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien parissa tähän suhtaudutaan kriittisesti.

Ilmasto- ja ympäristökysymyksissä RKP ja kokoomus suhtautuvat jokseenkin myönteisesti lisäpanostuksiin ilmastonmuutoksen torjuntaan, kun taas perussuomalaiset ovat asian suhteen eniten skeptisiä. Suhtautuminen Euroopan unioniin on myös selvä hallituspuolueita jakava jakolinja, sillä RKP ja kokoomus vastustavat ajatusta Suomesta, joka olisi unioniin vähemmän sitoutunut, kun taas perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien parissa ehdotus saa kannatusta. Huomionarvoista on, että perussuomalaisten ehdokkaiden (keskiarvo: 7,77) kannat tässä kysymyksessä ovat äänestäjiään (6,38) radikaalimpia. Ajatus kiihtyvistä kaupungistumisesta ei nauti kannatusta minkään hallituspuolueen keskuudessa. Ehdotus tulevaisuuden Suomesta, jossa kristilliset arvot ovat suuremmassa roolissa puolestaan saavat kannatusta kristillisdemokraattien (äänestäjät ja ehdokkaat) ja perussuomalaisten ehdokkaiden parissa. Puolueiden välillä ei ole suuria eroja suhtautumisessa lain ja järjestyksen lisäämiseen Suomessa.

Opposition osalta yleiskuva on jälleen keskustan erottuminen vasemmistoliiton, SDP:n ja vihreiden mielipiteistä, vaikka erot suurimmaksi osaksi ovatkin aika maltillisia. Talouden kohdalla keskusta eroaa oppositiosta selkeimmin, kun kyse on hyvinvointivaltion rahoittamisesta tarvittaessa velkarahalla. Tältä osin keskusta on ehdokkaiden ja äänestäjien mielipiteissä hallituksen kanssa ilmeisen samaa mieltä, toisin kuin muut pääoppositiopuolueet. Mielenkiintoinen sivuhuomio on, että keskustan äänestäjät ovat selvästi Suomen EU-suhteen syventymistä vastaan, toisin kuin puolueen poliitikot. Joiltain osin havaittavat eroavaisuudet eivät siis noudattele hallitus–oppositio–rajaa tai puolueiden välisiä rajoja, vaan ero kulkee puolueiden äänestäjien ja niiden ehdokkaiden välillä.

Kuvio 42. Eduskuntapuolueiden äänestäjien ja ehdokkaiden keskiarvovastaukset Suomen tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin teemoittain.

Keskiarvoille on laskettu luottamusväli 95 % merkitsevyytasolla.

Äänestäjäkunnalle suunnatussa eduskuntavaalitutkimuksessa kysyttiin myös vastaajien suhtautumista useisiin päivänpoliittisiin asiakysymyksiin. Nämä kysymykset sijaitsivat kolmannessa kyselytutkimuksessa, johon vastasi yhteensä 2 846 vastaajaa, joista hallituspuolueita äänestäneitä oli 1 519 (Kok.: 397, PS: 257, RKP: 752, KD: 113). Väittämiin vastattiin neliportaisella Likert-asteikolla. Vastaajan oli myös mahdollista merkitä vaihtoehto ”en osaa sanoa”, joka sijaitsi vastausasteikon ulkopuolella. Kuviossa 43 on esiteltyinä puolueittaiset vastausjakaumat.

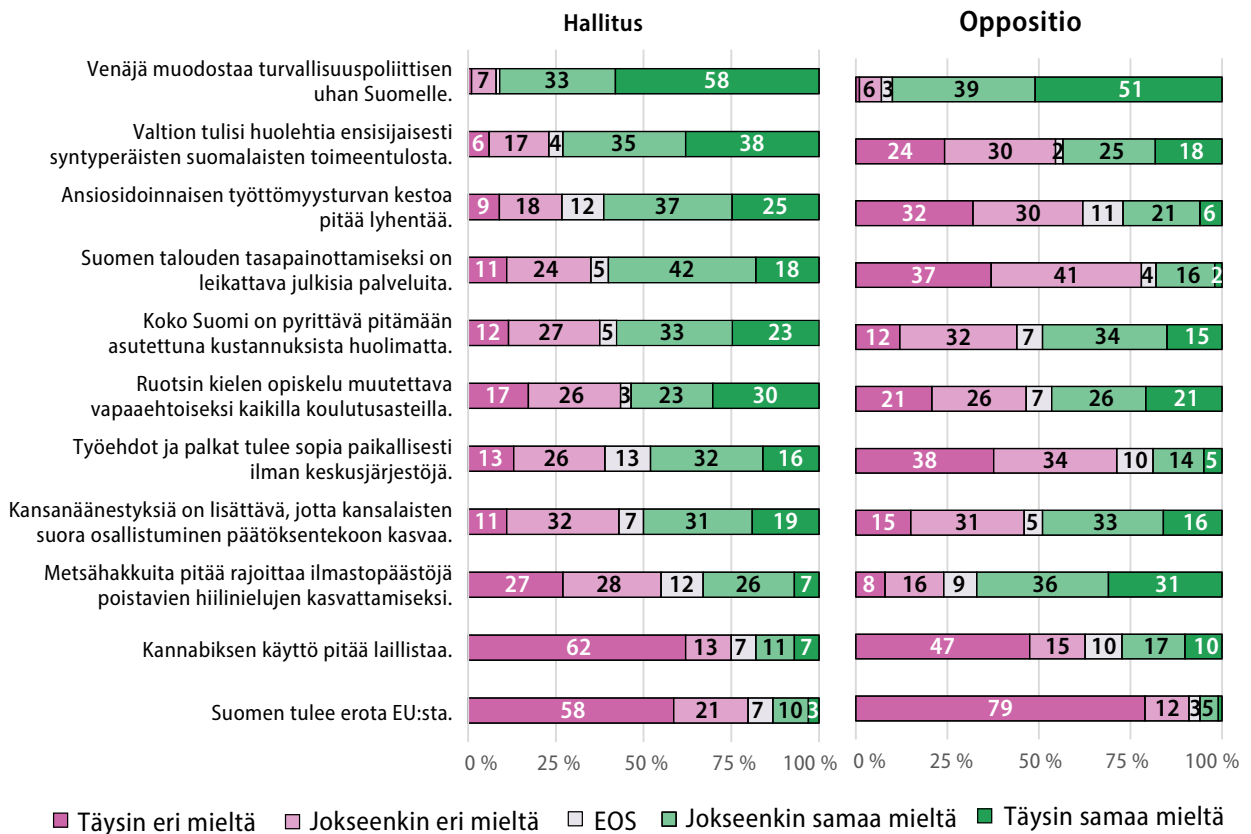
Venäjän muodostamasta turvallisuushasta hallituspuolueet ovat lähes yksimielisiä (täysin tai jokseenkin samaa mieltä Kok.: 96 %, PS: 84 %, RKP: 92 % ja KD: 97 %). Hyvinvointisovinismia mittaava väittämä ”valtion tulisi huolehtia ensisijaisesti syntyperäisten suomalaisten toimeentulosta” saa kannatusta perussuomalaisten (täysin tai jokseenkin samaa mieltä: 94 %) ja kokoomuslaisten äänestäjien keskuudessa (64 %). Ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston lyhentäminen sai enemmän kannatusta kuin vastustusta jokaisessa hallituspuolueessa. Julkisten palveluiden leikkauksia kannatettiin eniten kokoomuksen parissa (72 %), myös perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien joukossa enemmistö kannatti leikkauksia, kun taas RKP:n äänestäjien enemmistö vastusti niitä (täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä: 54 %).

Väittämä ”Koko Suomi on pyrittävä pitämään asutettuna kustannuksista huolimatta” sai vankan tuen kolmelta hallituspuolueen äänestäjäkunnalta, mutta kokoomuksen äänestäjien enemmistö oli väittämästä eri mieltä. Ruotsin kielen opiskelun vapaaehtoisuutta kannattivat vain perussuomalaiset äänestäjät, kovinta vastusta se sai RKP:n äänestäjien keskuudessa (täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä: 88 %). Työehtojen paikallista sopimista vastustivat puolet perussuomalaisten äänestäjistä, kun taas kokoomuksessa ehdotus sai vankkaa kannatusta. Kummassakin sekä RKP:n että kristillisdemokraattien joukoissa 22 prosenttia vastaajista ei osannut sanoa ja vastustus oli kannatusta suurempaa. Kansanäänestysten lisäämiseen suhtautuivat positiivisesti vain enemmistö perussuomalaisten kannattajia, kun taas muissa puolueissa vastustus oli suurempaa.

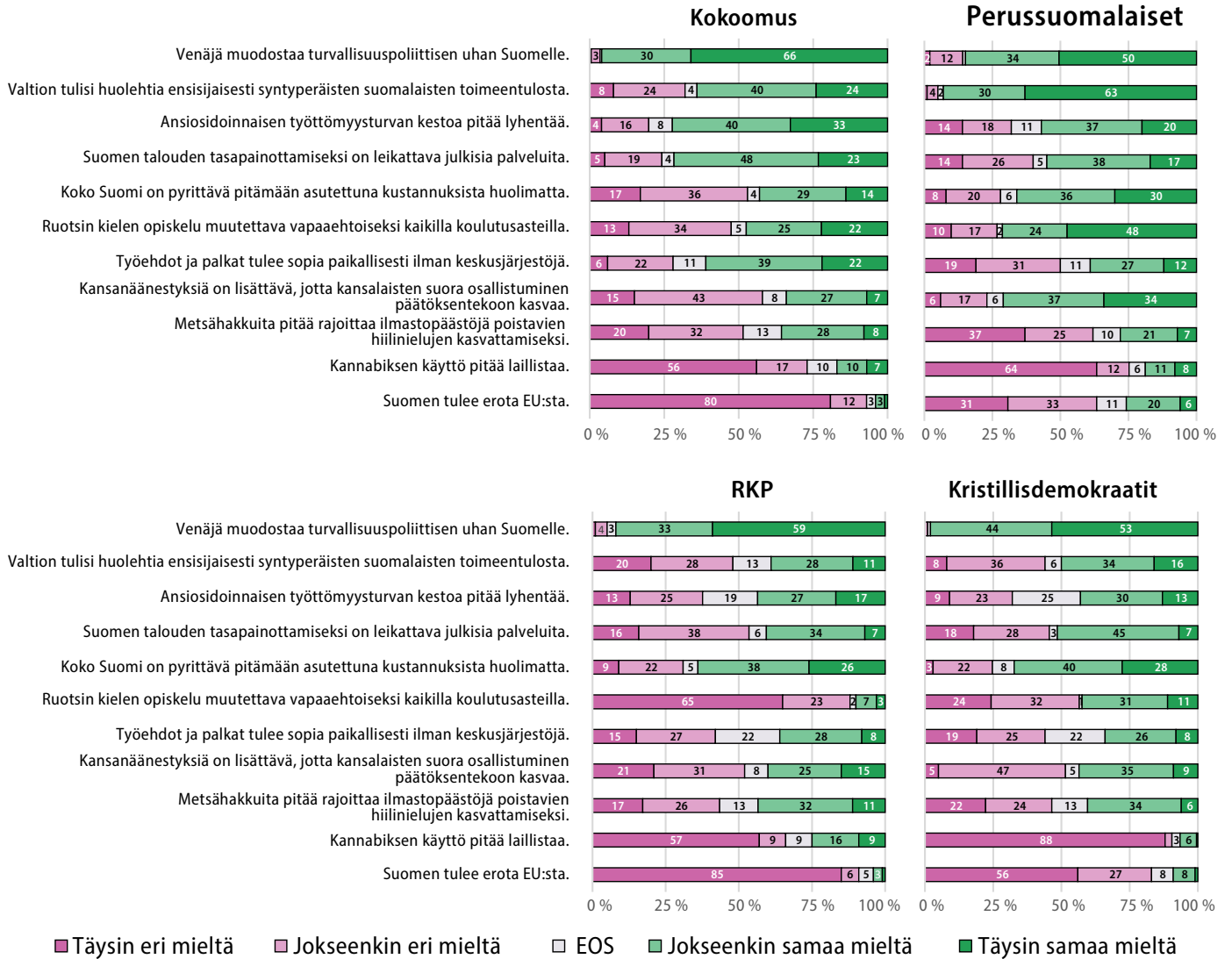
Metsähakkuiden rajoittamista kannatettiin niukasti enemmän RKP:n leirissä kuin sitä vastustettiin (44 % vs. 43 %), kun taas muissa puolueissa vastustus oli selvästi suurempaa. Hallituspuolueiden äänestäjät olivat myös lähes yksimielisesti kannabiksen laillistamista vastaan (täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä Kok.: 73 %, PS: 75 %, RKP: 66 % ja KD: 90 %). Lopuksi kysyttiin vielä Suomen eroamisesta EU:sta. Tätä vastustettiin jyrkästi kaikkien puolueiden kannattajien joukossa. Huomionarvoista oli, että perussuomalaisten äänestäjistä vain 6 prosenttia oli täysin EU-eron kannalla ja jopa 63 prosenttia oli eroa (täysin tai jokseenkin) vastaan.

Oppositioon verrattuna erot talous- ja velkaantumisasenteissa ovat huomattavia. Talouden tasapainottamista julkisia palveluita leikkaamalla kannattaa oppositiossa edes jossain määrin vain 18 prosenttia (hallitus 60 %). Työehtojen paikallista sopimista oppositiossa kannattaa vain 19 prosenttia (hallitus 48 %). Monissa muissa asiakysymyksissä (esim. Venäjä, EU-jäsenyys, kannabis) merkittäviä eroja hallitus- ja oppositio puolueiden välillä ei kuitenkaan ole.

Kuvio 43. Hallitus- tai oppositio puolueita äänestäneiden suhtautuminen erinäisiin poliittisiin asiakysymyksiin.

Kuvio 44. Hallituspuolueiden äänestäjien suhtautuminen erinäisiin poliittisiin asiakysymyksiin.

14.5 Yhteenveto

Hallituksen ideologinen yhtenäisyys vaikuttaa sen kykyyn saada aikaan päätöksiä. Vaikka oppositio ei toimi yhtä koordinoitusti, voi arvomaailmaltaan yhtenäinen oppositio saada äänensä paremmin kuuluviin ja siten onnistua luomaan edellytyksiä menestykseen seuraavissa vaaleissa.

Vuoden 2023 vaalien jälkeen muodostetun hallituksen, sekä sen ulkopuolelle jääneen opposition tilanne on arvokartan kahden perusulottuvuuden kautta katsottuna jossain määrin samanlainen. Molemmissa on huomattavaa ideologista yhtenäisyyttä, mutta myös merkittävää hajontaa joidenkin puolueiden välillä, toisten toimiessa koossa pitävänä voimana näiden välillä. Hallituspuolueiden yhtenäisyys perustuu ennen kaikkea niiden keskinäiselle läheisyydelle vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Poliittisten asiakysymysten tasolla tämä tarkoittaa melko pitkälle menevää yhteneväisyyttä talousasenteissa. Tosin myös tältä osin hallituspuolueiden kesken on merkittäviä eroavaisuuksia. Kokoomuksen kannattajista huomattavasti suurempi osa muiden hallituspuolueiden kannattajiin verrattuna kannattaa työehtojen paikallista sopimista. Kysymys on ehkä merkittävin yksittäinen asiakysymys, ainakin tämän hallituskauden alkupuolella. Konflikti työnantajien ja työntekijöiden välillä on tätä kirjoitettaessa jo johtanut poikkeuksellisen mittaviin lakkoihin. Nyt tehdyn analyysin perusteella hallituspuolueiden kannattajien joukossa ei kuitenkaan kokoomusta lukuun ottamatta olisi erityisen suurta kannatusrintamaa hallituksen linjan tueksi. Myös hallituspuolueiden kannattajat ovat oikeastaan jonkin verran eri mieltä asiassa. Samoin suhteessa EU:hun ja ilmastonmuutokseen erot päähallituspuolueiden kokoomuksen ja perussuomalaisen välillä ovat suuria. Näyttää siis siltä, että vaikka hallituspuolueet ovatkin keskenään linjassa itsearvioidun ideologisen identiteettinsä osalta, eivät ne ole yhtä yhteneväisiä konkreettisten asiakysymysten valossa tarkasteltuna. Tulokset osoittivat myös, että puolueiden äänestäjät ovat tyypillisesti maltillisempia asenteissaan kuin puolueiden poliitikot. On tietenkin mahdollista, että poliitikkojen radikaalimpien kantojen taustalla voi osittain olla halu erottautua esimerkiksi vaalikonevastauksissa, joista osa analyysin aineistosta on peräisin.

GAL-TAN-ulottuvuuden osalta erot hallituspuolueiden välillä ovat vielä selvempiä. Perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit näyttäytyvät perinteisinä arvokonservatiivisina puolueina, joista etenkin perussuomalaiset korostavat yhtenäiskulttuurisia arvoja ja maahanmuuton merkittävää rajoittamista. Etenkin RKP on kovin kaukana tästä ideologisesta maailmasta. Kun puolueet sijoitettiin GAL-TAN-arvokartalle, eivät RKP ja perussuomalaiset kohdanneet toisiaan lainkaan, mikä kertoo voimakasta eroista juuri konservatismi-liberalismi-akselilla.

Kokonaisuutena arvioiden, näyttää nykyinen oikeistohallitus ideologisesti melko yhtenäiseltä taloutta painottavan vasemmisto–oikeisto-ideologiansa osalta, mutta huomattavasti hajanaisemmalta sekoitukselta liberaaleja ja konservatiivisia arvoja. Päähallituspuolueet kokoomus ja perussuomalaiset ovat pääosin keskenään ideologisesti samankaltaisia talousajattelultaan, mutta muissa asioissa myös niiden väliltä löytyy merkittäviä eroja. On vaikea ennakoida minkälaisia tilanteita hallitus seuraavien vuosien aikana kohtaa, mutta mikäli EU-integraatio tai ilmastokysymykset nousevat vahvasti päätöksenteon keskiöön, voivat edellä esitetyn analyysin erot kokoomuslaisten ja perussuomalaisten välillä näissä kysymyksissä johtaa yhteen-törmäyksiin. Hallituspuolueiden sisäiset erot monissa asiakysymyksissä ovat siinä määrin suuria, että ilmeistä konfliktipotentialia on olemassa.

Opposition kohdalla yhtenäisyydellä on konkreettista merkitystä lähinnä luottamusäänestyksissä, joissa hallituksen kaataminen on harvoin mahdollista. Yhteiskunnallisen keskustelun kannalta sillä on silti merkitystä, kuinka yhteisellä äänellä ja johdonmukaisesti oppositio kykenee hallitusta kritisoimaan. Opposition ideologinen yhtenäisyys näyttää jokseenkin samalta kuin hallituksen. Punavihreät puolueet muodostavat hyvin yhtenäisen joukon, mutta keskusta ei tähän rintamaan kovin hyvin sovi vasemmisto-oikeisto tai GAL–TAN-ulottuvuuden suhteen. SDP toimii ideologisenä siltana keskustan ja vasemmistoliitto/vihreät -kaksikon välillä, hieman samaan tapaan kuin kokoomus hallituksen osalta perussuomalaisten ja RKP:n välillä. Monissa tärkeissä talouden asiakysymyksissä sekä esimerkiksi eriarvoisuutta, ilmastoa ja EU:ta koskevissa kysymyksissä oppositio kuitenkin muodostaa hallitusta jopa yhtenäisemmän kokonaisuuden, joka avaa mahdollisuuden terävään ja yhteiseen hallituspolitiikan opponointiin. Näyttää ehkä jopa siltä, että vaikka ideologioiden tasolla oppositiosakin on hajontaa, on oppositio asiakysymysten tasolla hallitusta yhtenäisempi.

Kuten kirjan muissakin luvuissa, myös tässä analyysissä tuli esiin merkkejä blokkiutumuksesta, mutta rintamalinjat vaihtelevat paljon, etenkin asiakysymysten tasolla. Tulevaisuuden kannalta yksi mielenkiintoinen ja vähälle huomiolle jäänyt kysymys on, mihin suuntaan keskusta mahdollisesti on nyt siirtymässä, kun sen kannatus on kärsinyt, etenkin perussuomalaisten vastaavasti noustessa. Edellä nähdyn perusteella on keskusta oikeistolais-konservatiivisesta leimastaan huolimatta monissa kysymyksissä lähellä myös punavihreää ryhmittymää, jonka kanssa se myös nyt jakaa oppositioasemaa, yhteisen hallitustaipaleen jälkeen. Mikäli blokkiutumiskehitys Suomessa jatkuu, näyttää asiakysymysten valossa mahdolliselta, että keskusta voi saavuttaa esimerkiksi vaa’an-kieliaseman blokkien välillä ja että se kykenee jatkossa toimimaan tarvittaessa melko sujuvasti myös vasemmistolaisessa hallituskoalitiiossa.

LÄHTEET

- Abou-Chadi, T. (2016): Niche party success and mainstream party policy shifts—how green and radical right parties differ in their impact. *British Journal of Political Science* 46(2), 417–436.
- Arter, D. (2020): When a pariah party exploits its demonised status: the 2019 Finnish general election. *West European Politics* 43(1), 260–273.
- Borg, S. (2020): Asiakysymykset ja äänestäjien liikkuvuus. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 240–259.
- Helsingin Sanomat (2023): Eduskuntavaalit 2023: Tervetuloa vaalikoneeseen! <https://www.vaalikone.fi/eduskunta2023/hs>, 2.1.2024.
- Hobolt, S., J. Tilley ja S. Banducci (2013): How government cohesion conditions performance voting. *European Journal of Political Research* 52(2), 164–187.
- Inglehart, R. (1977): *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. ja H-D. Klingemann (1976): Party identification, ideological preference and the left-right dimension among Western mass publics. *Party identification and beyond*, 243–273.
- Jungar, A. ja A. Jupskås (2014): Populist radical right parties in the Nordic region: A new and distinct party family? *Scandinavian Political Studies* 37(3), 215–238.
- Kestilä-Kekkonen, E., A. Tiihonen ja J. Westinen (2018): Vääriä kysymyksiä vai vääriä vastauksia? Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus vuosien 2003–2015 vaalitutkimusten valossa. *Politiikka* 60(2), 92–111.
- Lindqvist, J. (2023): An urban myth? Government involvement in the economy and left–right politics. *International Political Science Review*.
- Marks, G., L. Hooghe, M. Nelson ja E. Edwards (2006): Party competition and European integration in the East and West: Different structure, same causality. *Comparative Political Studies* 39(2), 155–175.
- Martin, L. ja R. Stevenson (2001): Government formation in parliamentary democracies. *American Journal of Political Science* 45(1), 33–50.
- Mykkänen, J. ja J. Virtanen (2020): Hallituksen muodostaminen: Katosiko strateginen hallitusohjelma? Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 196–220.

- Oskarson, M. (2010): Vi och dom. Teoksessa H. Oscarsson ja S. Holmberg (toim.): *Väljarbeteende i Europaval*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborg, 81–101.
- Paloheimo, H. (2008): Ideologiat ja ristiriitavuudet. Teoksessa H. Paloheimo ja T. Raunio (toim.): *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–59.
- Rovny, J. ja E. Edwards (2012): Struggle over dimensionality: Party competition in Western and Eastern Europe. *East European Politics and Societies* 26(1), 56–74.
- Söderlund, P. (2020): Electoral volatility: Finland in a comparative perspective. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 461–476.
- Wurthmann, C. ja S. Krauss (2024): The closer, the better – How perceived ideological proximity between parties affects the emergence of coalition preferences. *Political Research Exchange* 6(1).

Liitteet

Helsingin Sanomien 2023 eduskuntavaalien vaalikoneen väittämät ja niiden luokittelu ideologisiin ulottuvuuksiin.

Nro	Ylempi ulottuvuus	Alempi ulottuvuus	Väittämä
1	-	-	Ukrainaa on tuettava sodassa ja jälleenrakennuksessa kustannuksista huolimatta
2	-	-	Suomen on käytettävä puolustukseen rahaa vähintään Naton tavoitteen verran.
3	-	-	Peruskoulussa pitää rajoittaa lailla oppilaiden määrää yhtä opettajaa kohti, vaikka se tarkoittaisi säästöjä muualta, veronkorotuksia tai lisää velkaa.
4	GAL-TAN	Arvoliberaali- Arvokonservatiivi	Suomeen on perustettava huumeiden käyttöhuoneita.
5	Vasemmisto-Oikeisto		Valtion on annettava suunniteltua enemmän rahaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon, vaikka se tarkoittaisi säästöjä muualta, veronkorotuksia tai lisää velkaa.
6	GAL-TAN	Arvoliberaali- Arvokonservatiivi	Nuorisorikollisuutta on pyrittävä kitkemään ensisijaisesti muilla keinoilla kuin rangaistuksia koventamalla
7	Vasemmisto-Oikeisto		Työttömiä pitää saada nykyistä enemmän töihin heikentämällä ansiosidonnaista työttömyysturvaa.
8	Vasemmisto- Oikeisto/ GAL-TAN	Kansainvälinen- Kansallinen	Suomeen on houkuteltava aktiivisemmin ulkomaisia työntekijöitä.
9	Vasemmisto-Oikeisto		Valtion velkaantumista tulee hillitä, vaikka se merkitsisi leikkauksia etuuksiin tai palveluihin.
10	Vasemmisto-Oikeisto		Palkkojen verotusta pitää alentaa, vaikka se johtaisi palveluiden leikkauksiin, muun verotuksen kiristämiseen tai velan kasvuun.

Nro	Ylempi ulottuvuus	Alempi ulottuvuus	Väittämä
11	-	-	Valtion pitää tukea enemmän kansalaisia, jotka kärsivät energian hinnan noususta, vaikka se kiihdyttäisi inflaatiota tai heikentäisi valtion taloutta.
12	GAL-TAN	Ekologinen–Materialistinen	Hakkuita pitää vähentää valtion metsissä luontokadon ja ilmastonmuutoksen torjumiseksi.
13	GAL-TAN	Ekologinen–Materialistinen	Suomen on lykättävä hiilineutraaliustavoitettaan kauemmaksi vuodesta 2035.
14	GAL-TAN	Ekologinen–Materialistinen	Helsingissä ja muissa suurissa kaupungeissa on otettava käyttöön ruuhkamaksu.
15	GAL-TAN	Ekologinen–Materialistinen	Turkistarhaus on kiellettävä Suomessa.
16	Vasemmisto–Oikeisto		Jos on pakko valita, on parempi korottaa veroja kuin leikata julkisia palveluita ja sosiaalietuuksia
17	Vasemmisto–Oikeisto		Suuret tuloerot ovat hyväksyttäviä, jotta erot ihmisten lahjakkuudessa ja ahkeruudessa voidaan palkita
18	Vasemmisto–Oikeisto		Valtion pitäisi puuttua nykyistä voimakkaammin markkinoiden toimintaan, jotta talous olisi kaikille reilu.
19	Vasemmisto–Oikeisto		Suomessa on liian helppo elää sosiaaliturvan varassa.
20	Vasemmisto–Oikeisto		Valtion ja kuntien omistusta yritystoiminnassa tulisi vähentää.
21	GAL-TAN	Kansainvälinen–Kansallinen	Suomen muuttuminen aiempaa monikulttuurisemmaksi ja monimuotoisemmaksi on hyvä asia.
22	GAL-TAN	Arvoliberaali–Arvokonservatiivi	Kristilliset arvot ovat hyvä pohja poliittiselle päätöksenteolle.
23	GAL-TAN	Arvoliberaali–Arvokonservatiivi	Sukupuolen moninaisuus pitäisi ottaa huomioon Suomessa nykyistä paremmin.
24	GAL-TAN	Arvoliberaali–Arvokonservatiivi	Selkeitä rajoja ja kuria tarvitaan nykyistä enemmän lasten kasvattamisessa.

Nro	Ylempi ulottuvuus	Alempi ulottuvuus	Väittämä
25	GAL-TAN	Ekologinen– Materialistinen	Suomen pitäisi vähentää omia päästöjään riippumatta siitä mitä muut maat tekevät.
26	GAL-TAN	Kansainvälinen– Kansallinen	Poliitikkojen on asetettava Suomen ja suomalaisten etu kaiken muun edelle.
27	GAL-TAN	Ekologinen– Materialistinen	Ympäristön etu tulisi asettaa talouskasvun ja työpaikkojen luomisen edelle, jos ne ovat keskenään ristiriidassa.
28	GAL-TAN	-	Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka pystyvät tekemään vaikeitakin päätöksiä välittämättä liikaa muiden mielipiteistä.
29	-	Keskusta–Periferia	Koko Suomi tulee pitää asutettuna, vaikka siitä koituisi kustannuksia.
30	-	Keskusta–Periferia	Suomen kaupungistuminen on hyvä asia.

15 Peilikuvaedustuksen toteutuminen eduskunnassa

Janette Huttunen ja Josefina Sipinen

15.1 Johdanto

Tässä luvussa luodaan tiivis katsaus peilikuvaedustuksen toteutumiseen eduskunta-vaaleissa 2023. Peilikuvaedustuksella (myös deskriptiivinen edustus) tarkoitetaan sitä, missä suhteessa eduskuntaan – tai muuhun edustukselliseen päätöksenteoelimeen – valitaan edustajia eri väestöryhmistä (Phillips 1995; 2020; Wängnerud 2009). Teoriassa eri ryhmien edut voisivat tulla edustetuksi ilman, että edustajien demografinen ja yhteiskunnallinen tausta vastaavat äänioikeutettujen taustaa. Sinänsä ei siis ole estettä sille, etteikö esimerkiksi iäkkäämpi kansanedustaja voisi tuoda päätöksenteossa esille myös nuorille tärkeitä asiakysymyksiä ja siten ajaa heidän etuaan. Lukuisat aihetta käsittelevät kansainväliset tutkimukset kuitenkin osoittavat, ettei näin käytännössä tapahdu (esim. Wängnerud 2009). Toisin sanoen peilikuvaedustus on suoraan yhteydessä substantiiviseen eli asiakysymusedustukseen tarkoittaen, että eri väestöryhmien edustus heijastuu siihen, missä määrin kyseisten ryhmien edut tulevat huomioiduiksi päätöksenteossa.

Yhteiskunnallisten valtasuhteiden näkökulmasta etenkin marginaaliseen asemaan tai vähemmistöön kuuluville on myös symbolisesti tärkeää, että saman taustan omaava henkilö edustaa heitä päätöksenteossa (Mansbridge 1999; Phillips 1995). Tilanteen niin salliessa esimerkiksi etniseen tai rodullistettuun vähemmistöön kuuluvat valitsevat usein vaaleissa ehdokkaan, jolla on samankaltainen vähemmistötausta, ellei heillä ole hyvää syytä toimia toisin (Barreto 2010; Bejarano 2013; Bejarano ym. 2021). Peilikuvaedustus lähettää viestin siitä, keiden ääni yhteiskunnassa kuuluu ja ketkä tulevat nähdyksi ja tunnustetuksi, mikä puolestaan heijastuu monella tavoin eri väestöryhmien kokemuksiin siitä, onko politiikka juuri heitä varten. Tutkimukset esimerkiksi osoittavat, että lapset ja nuoret omaksuvat jo varhain näkemyksen politiikasta maskuliinisena alueena. Siten poikien ja miesten – toisin kuin tyttöjen ja naisten – ei tarvitse sukupuolensa takia kyseenalaistaa sitä, ovatko vallan käyttävät avoimena juuri heille (esim. Bos ym. 2022; Christmas-Best ja Kjær 2008; Fox ja Lawless 2010).

Luvun seuraavassa osiossa keskustellaan tarkemmin siitä, millaiset mekanismit vaikuttavat eri ryhmien poliittisen aliedustuksen taustalla. Luvun empiirisessä osiossa käsitellään eri väestöryhmien edustusta niiden indikaattoreiden valossa, jotka ovat saatavissa esimerkiksi Tilastokeskuksen julkaisemista rekisteritiedoista. Luvun empiirinen tarkastelu toisin sanoen pohjautuu väestöstä, äänioikeutetuista, ehdokkaista ja valituista kansanedustajista saatavilla oleviin rekisteritietoihin.

15.2 Syitä väestöryhmien poliittisen aliedustuksen taustalla

Poliittisen aliedustuksen ymmärtämiseksi tulee tarkastella niin kutsuttua poliittisen rekrytoitumisen prosessia eli niitä vaiheita, jotka johtavat poliittisten edustajien valintaan. Tutkimuksessa näitä vaiheita on hahmotettu suppilomaisena, portaittaisena tai pyramidinomaisena seuloutumisprosessina (Norris ja Lovenduski 1995). Portaiden tai askelten tarkka määrä riippuu vaalijärjestelmästä, mutta useimmiten tutkijat mainitsevat seuraavat neljä vaihetta. Ensimmäisellä portaalla ovat kaikki vaalikelpoiset henkilöt. Toisella portaalla ovat paitsi vaalikelpoiset myös ehdokkuudesta kiinnostuneet. Kolmannessa vaiheessa ovat ne, jotka puolueet ovat nimittäneet ehdokaslistoilleen ja viimeisellä, ylimmällä portaalla ovat äänestäjien vaaleissa valitsemat poliittiset edustajat. Tässä viitekehyksessä tutkijat puhuvat niin kutsutuista ehdokkaiden tarjontaan ja kysyntään liittyvistä selitysmalleista. Ehdokastarjontaan keskittyvät selitysmallit pohtivat sitä, miksi osa vaalikelpoisista kiinnostuu ehdokkuudesta ja läpäisee puolueiden valintaseulan. Kysyntään liittyvät selitysmallit puolestaan tarkastelevat sekä puolueiden että äänestäjien toiveita, eli millaisia ehdokkaita puolueet haluavat listoilleen ja millaisia ehdokkaita äänestäjät suosivat vaaleissa (ks. myös Krook 2010).

Suomessa vaalikelpoisuus eduskuntavaaleissa on täysi-ikäisillä Suomen kansalaisilla. Toisin sanoen ulkopuolelle jää jo tässä vaiheessa suuri osa Suomen alati kasvavasta ulkomaalaistaustaisesta väestöstä, joka joko ei ole nähnyt tarpeelliseksi hakea Suomen kansalaisuutta tai jonka edellytykset kansalaisuuden hakemiselle ja saamiselle eivät ole täyttyneet. Kansainvälisen muuttoliikkeen kiihtyessä keskustelu ei-kansalaisten poliittisista oikeuksista onkin kasvanut (esim. Arrighi ja Bauböck 2017), sillä yksi perinteisimmistä äänioikeuden ja ehdokaskelpoisuuden perusteista on, että edustettuina tulisivat olla kaikki he, joita tehtävät päätöksen koskettavat (nk. vaikutusperiaate, ks. esim. Lagerspetz 2018).

Kiinnostus ehdolle asettumista kohtaan eri väestöryhmissä linkittyy vahvasti yleiseen poliittisen osallistumisen resurssiteoriaan mutta myös eri ryhmien poliittiseen sosialisatioon. Osallistumisen resurssiteorian näkökulmasta politiikkaan osallistuvat ennen kaikkea he, joilla on siihen vaadittavia resursseja kuten aikaa, rahaa ja kansalaistaitoja (esim. Verba ym. 1995). Väestöä ryhmittelevistä tekijöistä esimerkiksi ikä, sukupuoli, etninen tausta ja vammaisuus ovat yhteydessä kyseisten resurssien jakautumiseen. Esimerkiksi hoivavastuut ovat yhteiskunnassa vahvan sukupuolittuneita, mikä heijastuu eri tavoin naisten ja miesten poliittiseen osallistumiseen käytettävissä olevaan aikaan (O'Neill ja Gidengil 2017). Niin ikään, jos naiset ovat aliedustettuina aloilla, joilta tyypillisesti ponnistetaan politiikkaan, yhtenä aliedustuksen syynä voivat olla sukupuolittuneet työmarkkinat (Sanbonmatsu 2006).

Poliittisen sosialisatian näkökulmasta keskeinen kysymys on, miten eri ryhmät kiinnittyvät politiikkaan jo lapsuudessa ja varhaisaikuisuudessa. Millaisia osallistumistapoja he pitävät itselleen mielekkäimpinä? Entä kuinka vastaanottavaisena he kokevat nykyisenkaltaisen poliittisen järjestelmän? Esimerkiksi nuorten ja nuorten aikuisten kiinnostus puoluepolitiikkaa kohtaan on huomattavasti vähäisempää kuin vanhempien ikäluokkien, mikä heijastuu nuorten kiinnostukseen vaikuttaa yhteiskuntaan äänestämällä ja ehdokkaaksi asettumalla (Grasso 2016). Ikävä tosiasia on, että tämä myös käynnistää noidankehän, jossa moni asia vaikuttaa toiseen. Mitä harvemmin nuoret äänestävät, sitä vähäisempi on heidän painoarvonsa vaaleissa. Nuoret ehdokkaat voivat esimerkiksi ajatella, että ilman nuorten valitsijoiden ääniä he tuskin tulevat valituksi, mikä voi heijastua nuorten motivaatioon tavoitella ehdokkuutta. Toisaalta nuorten ehdokkaiden niukka tarjonta vähentää nuorten äänestäjien mahdollisuuksia löytää juuri itselleen sopiva ehdokas, joka puhuu politiikasta itselle kiinnostavalla tavalla. Nuorten matala äänestysaktiivisuus ja kiinnostus puoluepolitiikkaa kohtaan toisin sanoen näkyy ryhmän aliedustuksena ehdokkaissa ja valituissa, ja tämä aliedustus edelleen ruokkii nuorten matalaa äänestysaktiivisuutta ja kiinnostusta (Stockemer ja Sundström 2022, 4–5).

Joku voisi väittää, että nuorten poliittinen edustus ei ole yhtä kriittistä poliittisen järjestelmän legitimitietin kannalta kuin esimerkiksi naisten sekä eri etnisten ja uskonnollisten ryhmien edustus, koska nuoruus on ohimenevä vaihe eikä siten pysyvä osa identiteettiä. Kuitenkin nuorten poliittiset arvot ja asenteet poikkeavat selvästi vanhempien ikäryhmien vastaavista mitä tulee esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksiin ja etenkin ilmastonmuutoksen torjuntaan (ks. esim. luku 11). Lisäksi poliittista osallistumista tukevien arvojen ja asenteiden omaksumisen näkökulmasta on ongelmallista, jos nuoret varttuvat ympäristössä, jossa heidän mielipiteensä ja tarpeensa eivät tule nähdyiksi ja edustetuiksi (Stockemer ym. 2023).

Aliedustettujen ryhmien kannalta keskeinen kysymys on myös se, missä määrin puolueet aktiivisesti tavoittelevat näihin ryhmiin kuuluvia mukaan toimintaansa ja myös ehdokkaikseen vaaleissa. Eduskuntavaaleissa 2023 puolueet nimittivät yli 98 prosenttia kaikista ehdokkaista (Tilastokeskus 2023a). Toisin sanoen ne toimivat portinvartijoina esivaliten sen joukon, josta kansalaiset vaaleissa valitsevat itselleen mieluisimmat edustajat. Kuitenkin esimerkiksi kuntavaalien 2021 alla tehty väestökysely osoittaa, että miehiä on kysytty ehdokkaaksi kuntavaaleihin selvästi naisia useammin. Vastaavasti myös yrittäjiä samoin kuin johtavassa asemassa tai ylempinä toimihenkilönä työskenteleviä on kysytty ehdokkaaksi selvästi useammin kuin työntekijöitä ja opiskelijoita (Sipinen ym. 2022, 32).

Ehdokaslistojen sanotaankin olevan puolueiden ”julkiset kasvot” ilmentäen sitä, keiden etua puolueet yhteiskunnassa ajavat (Katz 2001, 278). Toisaalta listan kokoonpanoon heijastuvat myös puolueiden sisäiset käsitykset ”voittavasta listasta” eli siitä, millaisten ehdokkaiden oletetaan saavan kannatusta. Suhteellista vaalitapaa sekä henkilö- ja puoluevaalin yhdistelmää hyödyntävän Suomen vaalijärjestelmässä ehdokaslistojen tasapainottaminen eli moninaisista taustoista tulevien ehdokkaiden asettaminen on yksi keskeinen osa vaalistrategiaa, sillä vain siten puolueet voivat saada ääniä eri väestöryhmiltä (Arter 2013; Kuitunen 2000; Sipinen 2021; Sipinen ja Koskimaa 2020). Samalla puolueiden on kuitenkin huolehdittava sisäisestä yhtenäisyydestään ja pohdittava, seuraako jonkun ehdokkaan nimittämisestä ristiriitoja puolueen sisällä (Da Fonseca 2011; Hazan ja Rahat 2010; Sipinen 2021, 43–46).

Niin kansainvälisessä kuin Suomeakin koskevassa tutkimuksessa on osoitettu, että puolueiden käsitys niin kutsutusta ideaaliehdokkaasta on melko ahdas tarkoittaen, että puolueet ovat perinteisesti suhtautuneet varauksella ehdokaskandidaatteihin, jotka poikkeavat ”valkoihoisen, korkeasti koulutetun ja keski-ikäisen heteromiehen normista” (Durose ym. 2013; Sipinen ja Seikkula 2022; Sobolewska 2013). Vastaavasti on havaittu, että esimerkiksi vähemmistöjen peilikuvaedustus ehdokaslistoilla vahvistuu, mikäli puolueen ehdokasvalinnasta vastaava henkilö itsekin kuuluu rodullistettuun vähemmistöön (Tolley 2019). Tämä on yhteydessä paitsi ehdokasvalinnasta vastaavien tahojen asenteisiin myös heidän sosiaalisiin verkostoihinsa, joista potentiaaliset ehdokkaat useimmiten tunnistetaan (Sipinen 2021, 327–329).

Aliedustukseen heijastuvat olennaisesti myös äänestäjien näkemykset kunkin toivomasta ideaaliehdokkaasta (Durose ym. 2013) samoin kuin eri ryhmien äänestysaktiivisuus. Mitä aktiivisemmin eri väestöryhmät käyvät äänestämässä, sitä todennäköisemmin edustajia valitaan juuri kyseisistä väestöryhmistä. Tämä johtuu siitä, että valitsijat usein suosivat kanssaan samaan väestöryhmään kuuluvia ehdokkaita (Besco 2019; Helimäki ym. 2023). Yhteinen tausta voidaan tulkita merkiksi

jaetusta kokemus- ja arvomaailmasta, jolloin ehdokkaan uskotaan ajavan äänestäjälle itselleen tai hänelle läheiselle viiteryhmälle tärkeitä asiakysymyksiä. Ehdokas- ja puoluevalinnassa on siten kyse sosiaalisista identiteeteistä ja ryhmäjäsenedustajista (esim. Bornschier ym. 2021), joskin samalla on selvää, että äänestäjien valintoihin vaikuttavat voimakkaasti ehdokkaan poliittinen ideologia, tunnettuus ja aiempi kokemus politiikasta.

Esimerkiksi nuorten aliedustus on seurausta nuorten aliedustuksesta puolueiden ehdokaslistoilla, joka voi liittyä joko puolueiden kysyntään tai nuorten ehdokas- ehdokkaiden tarjontaan eli kiinnostukseen asettua ehdolle. Toisaalta se todennäköisesti liittyy myös siihen, että nuorilla on ikänsä takia usein vähemmän aiempaa kokemusta politiikasta ja siten vähemmän sellaisia kannuksia, jotka viestivät äänestäjille ehdokkaan kyvykkyydestä toimia poliittisena edustajana (Roberts ja Wolak 2023). Näin ollen moni nuori äänestäjäkin voi taipua äänestämään itseään vanhempaa ehdokasta. Vastaava mekanismi on liitetty myös naisten ja muiden ryhmien aliedustukseen: koska istuvat poliitikot tulevat usein valituksi uudelleen, aliedustettujen ryhmien valituksi tuleminen on haastavaa. Tilanne onkin tietyllä tapaa paradoksaalinen, sillä paras asema poliittisten luottamustehtävien tavoitteluun on heillä, jotka jo ovat kyseisessä asemassa. Siten aliedustuksen selättämiseen voi mennä useita vuosikymmeniä (Christmas-Best ja Kjær 2008, 83). Sari Pikkala (2020) on analysoinut naisehdokkaiden ennennäkemätöntä menestystä eduskuntavaaleissa 2019 ja todennut, että myös henkilövaihtuvuus avasi naisille uusia mahdollisuuksia. Eduskunnan vapaaehtoisesti jättäviä miehiä oli tuolloin suhteessa enemmän kuin naisia, minkä lisäksi nämä luopuvat mieskansanedustajat olivat keränneet edellisissä vaaleissa mittavan äänisaaliin, joka tuolloin jakautui uusille ottajille.

Etenkin nuorten mutta myös etnisten vähemmistöjen aliedustuksen taustalla vaikuttaa lisäksi alhainen äänestysaktiivisuus. Siinä missä 60–79-vuotiaissa eduskuntavaalien 2023 äänestysaktiivisuus lähenteli 80 prosenttia, alle 30-vuotiaiden keskuudessa se oli 60 prosentin tuntumassa. Ulkomaalaistaustaisista äänesti vain neljä kymmenestä (Tilastokeskus 2023b). Naiset sen sijaan ovat jo 1980-luvulta lähtien äänestäneet miehiä aktiivisemmin niin valtiollisissa vaaleissa kuin kuntavaaleissa (Pikkala 2020). Naiskansanedustajien osuuden merkittävään vahvistumiseen Suomessa onkin vaikuttanut keskeisimmin se, että heidän osuutensa ehdokkaista on kasvanut tasaisesti (emt. 81). Myös esimerkiksi Seggaard ym. (2022) ovat tutkineet, miksi naisten edustus paikallistasolla on Tanskassa selvästi heikompaa kuin Norjassa. Heidän keskeinen havaintonsa on, että Norjassa puolueet kiinnittävät enemmän huomiota sukupuolten tasa-arvoon ehdokaslistoilla.

Teoria ”kriittisestä massasta” pitää sisällään ajatuksen, että kun ryhmä saavuttaa tietyn kriittisen osuuden edustajanpaikoista, ryhmien välinen vuorovaikutus muuttuu ja aiemmin aliedustettu ryhmä alkaa muuttaa institutionaalista kulttuuria, normeja ja arvoja itselleen suotuisammiksi. Toisin sanoen mitä suurempi osuus edustajanpaikoista esimerkiksi naisilla on, sitä hyväksytympää yhteiskunnallisesti naisille on jatkossakin tavoitella poliittisia luottamustehtäviä ja sitä helpomaksi heidän valikoitumisensa tulee. Tämä tausta-ajatus on heijastunut esimerkiksi sukupuolikiintiöiden käyttöönottoon (Christmas-Best ja Kjær 2008, 83–84), joskin ajatusta kriittisestä massasta on myös haastettu (Childs ja Krook 2006).

Naisten on havaittu kiinnittyvän etenkin niihin puolueisiin, jotka korostavat tasa-arvokysymyksiä paitsi ohjelmissaan myös ehdokasasettelussaan. Siinä missä viime vuosisadan puolivälissä naiset olivat tyypillisesti miehiä oikeistolaisempia ja konservatiivisempia (Duverger 1955), naiset ovat sittemmin vasemmistolaisuneet ja muuttuneet arvoiltaan miehiä keskimääräistä liberaalimmiksi (Abendschön ja Steinmetz 2014; luku 11). Naisten suurempi osuus vasemmistopuolueiden ehdokkaista on myös heijastunut heidän edustajaksi valikoitumiseensa. Kansainvälisessä vertailussa naisten edustus kansanedustajina onkin toteutunut paremmin silloin, kun vasemmistopuolueet ovat menestyneet vaaleissa (Christmas-Best ja Kjær 2008). Suomen osalta on viimeisen vuosikymmenen aikana havaittu, että vasemmistopuolueissa naiset ovat keskusta–oikeistolaisiin puolueisiin verrattuna tuoneet puolueelle suuremman osuuden äänistä kuin miesehdokkaat (Pikkala 2020, 84). Naisten onkin havaittu äänestävän naisehdokkaita selvästi miehiä useammin ja tämän on huomattu liittyvän vasemmisto–oikeisto-sijoittumiseen: itsensä tällä ulottuvuudella vasemmalle sijoittavat naiset äänestävät selvästi todennäköisemmin naisehdokasta kuin itsensä oikealle sijoittavat naiset (Helimäki ym. 2023).

Siinä missä sukupuolten tasainen edustus on tavoitetasolla laajasti hyväksytty, esimerkiksi Stockemer ym. (2023) osoittavat, että Kanadassa suurin osa (60 %) poliitikoista – myös nuoremmista – ajattelee, ettei edustajainhuoneen ole tarpeen heijastella koko väestön ikärakennetta. Sen sijaan poliitikot painottavat edustajien pätevyysvaatimuksia ja elämäkokemusta. Vastaajat myös korostavat, että ennen kaikkea taloudelliset kysymykset heijastuvat nuorten aliedustukseen parlamentissa, kuten vaalikampanjan rahoittaminen. Suomessa esimerkiksi Mattila ym. (2020) ovat tarkastelleet vuoden 2019 eduskuntavaalien ehdokkaiden kampanjabudjettejä. He havaitsivat, että alle 35-vuotiaat ehdokkaat käyttivät ikäryhmistä kaikkein eniten rahaa vaalikampanjoihinsa, jota voi selittää nuorten asema ”haastajaehdokkaana”, joille oli tärkeää saada näkyvyyttä itselleen, kun taas vanhemmat ehdokkaat olivat keskimäärin tunnetumpia jo kampanjoiden alkaessa.

Tutkijat ovat viime aikoina korostaneet, että poliittisen edustuksen tutkimuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota iän ja sukupuolen yhteisvaikutukseen. Esimerkiksi Irlannin paikallisvaaleja tarkastellut Belschner (2023) havaitsi, että nuori ikä heijastui positiivisesti etenkin nuorten miesten vaalimenestykseen. Segardin ja Saglien (2021) tutkimus Norjan paikallisvaaleista puolestaan osoitti, että korkea ikä vaikutti kielteisesti naisten vaalimenestykseen. Eri ikäisten nais- ja miespuolisten kansanedustajien halukkuuteen hakea jatkokaudelle ja siten näiden ryhmien poliittiseen edustukseen voivat myös vaikuttaa sukupuolittuneet kokemukset kuluvalta vaalikaudelta. Esimerkiksi Erikson ja Josefsson (2021) havaitsivat, että Ruotsissa nuoret naiskansanedustajat kokivat vertailluista ryhmistä eniten paineita ja negatiivista kohtelua, siinä missä nuoret mieskansanedustajat altistuivat näille harvimmin. Joshin ja Ochin (2019) yhteensä 78 maata kattava vertailu osoitti, että naiset usein tulevat valituksi parlamenttiin vasta lastensaamisiän jälkeen, mikä indikoi, että vanhemmuus heijastuu yhä nykyäänkin kielteisemmin naisten kuin miesten poliittiseen edustukseen.

Maahanmuuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen edustusta eduskuntavaalien ehdokkaissa ja valituissa ei juurikaan ole Suomessa tutkittu. Sipinen ja Koskimaa (2020) kuitenkin havaitsivat, että ulkomailla syntyneiden osuus oli vuoden 2019 eduskuntavaaleissa korkein vasemmistopuolueissa, vihreissä ja RKP:ssä. He arvioivat tämän heijastavan puolueiden ideologisia eroja, sillä näissä puolueissa vähemmistöryhmiä edustavien ehdokkaiden rekrytoimista on pidetty merkittävämpänä listanmuodostusta ohjaavana kriteerinä kuin keskusta- ja oikeistopuolueissa. Samalla tavoin kuten naisten, myös etnisten vähemmistöjen on havaittu kiinnittävän puolueisiin, jotka painottavat ohjelmissaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta (Bergh ja Bjørklund 2011). Oletettavasti etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla ehdokkailla on myös paremmat mahdollisuudet menestyä vasemmistolaisia ja liberaaleja arvoja kannattavien puolueiden ehdokkaina, sillä siellä he voivat vetää puoleensa ääniä myös valtaväestöltä (Sipinen 2021, 311).

15.3 Peilikuvaedustuksen toteutuminen eduskuntavaaleissa 2023

Aloitamme tämän luvun empiirisen osion tarkastelemalla peilikuvaedustuksen toteutumista vuoden 2023 eduskuntavaaleissa ja valitussa eduskunnassa (taulukko 45). Peilikuvaedustuksen toteutumiseksi äänestäjillä tulee olla mahdollisuus valita oma edustajansa erilaisten ehdokkaiden joukosta, minkä vuoksi esitämme myös ehdokkaita – ei siis ainoastaan valittuja kansanedustajia – koskevia taustatietoja. Peilikuvaedustusta voi tarkastella monen tekijän kautta, ja tässä luvussa

keskitymme erityisesti sukupuoleen, ikään ja syntyperään, joskin taulukossa 45 esitetään myös edustavuus koulutuksen ja kielen osalta. Tarkastelemme ulkomaalaistaustaisten ehdokkaiden ja valittujen osuutta sekä suhteessa yli 18-vuotiaaseen väestöön että osuuteen äänioikeutetuista, muissa keskitymme pääosin vertailemaan osuutta äänioikeutetuista.

Taulukko 45. Edustuksellisuuden toteutuminen eduskuntavaaleissa 2023 (%). Lähteet: Tilastokeskus, eduskuntavaalit; Tilastokeskus, väestörakenne; Tilastokeskus, väestön koulutusrakenne.

	Väestö, yli 18-vuotiaat (2022)	Kaikki ääni- oikeutetut	Ehdokkaat	Valitut
Sukupuoli				
Mies	49,1	48,2	57,1	54,0
Nainen	50,9	51,8	42,9	46,0
Ikä				
18–29	13,9	16,5	10,9	3,5
18–39	27,1	31,7	32,2	29,5
40–60	24,8	31,6	53,4	58,5
Yli 60	29,6	36,7	14,4	12,0
Koulutus*				
Perusaste	25,3	21,1	6,7	2,0
Toinen aste	41,5	44,1	32,9	18,5
Alin korkea-aste	8,7	9,5	6,9	4,0
Alempi korkeakouluaste	12,7	13,2	19,4	17,5
Ylempi korkeakouluaste, tutkijakoulutus	11,9	12,2	34,1	58,0
Kieli				
Suomi tai saame	86,5	91,6	90,1	91,5
Ruotsi	5,0	5,2	6,8	7,5
Muu tai tuntematon	8,6	3,2	3,2	1,0
Syntyperä				
Ulkomaalaistaustainen	8,7	3,2	2,6	0,5

* Koulutusasteen osalta väestöön on sisällytetty 31.12.2022 15 vuotta täyttänyt väestö.

Taulukko 45 osoittaa, että ulkomaalaistaustaisten mahdollisuus peilikuvanedustukseen eduskunnassa karsiutuu pitkälti jo alimmalla portaalla, sillä ilman Suomen kansalaisuutta he eivät voi äänestää tai olla ehdokkaina. Siinä missä Suomessa asuvasta täysi-ikäisestä väestöstä 8,7 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia vuoden 2022 lopussa, eduskuntavaalien äänioikeutetuista heitä oli vain 3,2 prosenttia. Väestöosuuden tarkastelu on tässä kysymyksessä siis tärkeää, sillä pelkkä ulkomaalaistaustaisten äänioikeutettujen ja ehdokkaiden sekä valittujen jakauman tarkastelu ei anna todellista kuvaa tilanteesta, eikä edustus vaikuta yhtä heikolta kuin mitä se todellisuudessa on. Ottaen huomioon, että kun Petteri Orpon hallitus kaavailee hallitusohjelmassaan kiristyksiä Suomen kansalaisuuden saamisen ehtoihin (Valtioneuvosto 2023) samalla kun maahanmuuttaneiden osuus Suomen väestöstä hyvin todennäköisesti jatkaa kasvuaan, ei-kansalaisten ja siten vailla poliittisia oikeuksia olevien osuus Suomen väestöstä tulee kasvamaan tulevaisuudessa.

On kuitenkin huomattava, että pelkkä ulkomaalaistaustaisten osuus ei kerro eduskunnan etnisestä tai kulttuurisesta moninaisuudesta. Tilastokeskuksen luokittelun mukaan ulkomaalaistaustaisiksi lasketaan ne henkilöt, joiden molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, tai jotka ovat itse syntyneet ulkomailla eikä kummastakaan vanhemmasta ole tietoa suomalaisessa väestötietojärjestelmässä (Tilastokeskus: Ulkomaalaisuus). Eduskunnassa esimerkiksi istuu myös ei-valkoisia kansanedustajia, ja kansanedustajia, joilla vain toinen vanhemmista on syntynyt ulkomailla. Suomen ensimmäinen tummaihoisen kansanedustaja oli vuonna 2011 eduskuntaan valittu vihreiden Jani Toivola, jonka äiti on suomalainen ja isä kenialainen. Ensimmäinen tummaihoisen nainen Suomen eduskunnassa puolestaan oli vuonna 2019 valittu Bella Forsgrén, hänkin vihreiden edustaja.

Naisten ja miesten osuutta tarkastelemalla huomataan, että enemmistö valituista kansanedustajista on yhä vuonna 2023 miehiä (54 %). Miehet ovat yliedustettuina suhteessa heidän osuuteensa kaikista äänioikeutetuista niin ehdokkaissa kuin valituissa kansanedustajissa. Naisten nimeäminen ehdokkaiksi kulkee käsi kädessä heidän valituksi tulemisensa kanssa ja huomattavaa onkin, että naisia valitaan kansanedustajiksi heidän ehdokasosuuttaan enemmän: vuoden 2023 vaaleissa 46 prosenttia valituista oli naisia siinä missä heidän osuutensa ehdokkaista oli 42,9 prosenttia. Samanlainen trendi on havaittu aiemmissa vaaleissa (von Schoultz ym. 2019).

Eri ikäisten edustuksessa on suuria eroja. Erityisesti alle 30-vuotiaat ja yli 60-vuotiaat ovat heikosti edustettuina eduskunnassa suhteessa osuuteensa äänioikeutetuista. Sen sijaan 40–60-vuotiaat ovat selkeästi yliedustettuina. Tämä näkyy myös kyseisten ikäryhmien ehdokasosuudessa: 53,4 prosenttia kaikista ehdokkaista oli keski-ikäisiä.

Aiempi tutkimus antaa selityksiä tälle trendille: äänestäjät valitsevat usein noin 40–50-vuotiaan ehdokkaan omasta iästään riippumatta, minkä lisäksi erityisesti nuorten ehdokkaiden valintaa vaikeuttaa nuorten matalampi äänestysaktiivisuus suhteessa muihin ikäluokkiin (von Schoultz ym. 2019). Keski-ikäisten asettaminen ehdokkaaksi on siis puolueille myös vaalistrategisesti kannattavaa.

Keväällä 2023 valittua eduskuntaa tarkastelemalla huomataan myös, että isoimmat erot äänioikeutettujen ja valittujen kansanedustajien välillä löytyvät koulutuksesta. Valitut kansanedustajat ovat selvästi useammin korkeasti koulutettuja kuin äänioikeutetut kansalaiset. Vaikka ylemmän korkeakoulutuksen suorittaneiden osuus on jo ehdokkaissa huomattavasti suurempi kuin äänioikeutetuissa (34,1 % vs. 12,2 %), valituista edustajista vielä useammalla, miltei 60 prosentilla, on ylempi korkeakoulututkinto.

Ruotsinkielisten osuus valituista kansanedustajissa on myös jälleen suurempi kuin heidän osuutensa väestössä tai äänioikeutetuista. Tätä selittää muun muassa Ahvenanmaan kiintiökansanedustajan paikka sekä ruotsinkielisten voimakas taipumus äänestää paitsi ruotsinkielisiä ehdokkaita, myös suomenkielisiä aktiivisemmin (Schauman 2022; Himmelroos ym. 2022; von Schoultz 2015, 227).

15.4 Naisten ja nuorten edustus 2003–2023

Naisten edustuksen vahvistamiseksi on tehty paljon töitä vuosikymmenten ajan (Huttunen 2012). Kahdenkymmenen vuoden tarkastelussa nähdäänkin, että naisten osuus valituista kansanedustajista on noussut. Naiset ovat kuitenkin edelleen aliedustettuina eduskunnassa. Taulukko 46 osoittaa muutoksen vuosien 2003 ja 2023 välillä. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa naisten osuus valituista laski yhdellä prosenttiyksiköllä edellisiin eduskuntavaaleihin verrattuna. Vuoden 2019 vaaleissa naisten osuus valituista kansanedustajista olikin historian korkein (94 kansanedustajaa kahdestasadasta).

Taulukko 46. Naisten ja nuorten osuus valituista 2003–2023 (%). Lähde: Tilastokeskus, eduskuntavaalit.

	2003	2007	2011	2015	2019	2023
Naiset	37,5	42,0	42,5	41,5	47,0	46,0
Nuoret						
18–29	3,0	1,0	5,0	7,0	4,0	3,5
18–39	20,0	22,5	24,5	30,0	30,5	29,5

Nuoruutta on vaikea määritellä, sillä siirtymät lapsuudesta aikuisuuteen ovat joustavia (García-Albacete 2014; Pickard 2019) ja käsitys nuoruudesta on hyvin kontekstisidonnainen. Lakiin pohjautuvat määritelmät nuoruudesta peilaavat kysymykseen liittyvää sosiaalista, kulttuurista ja poliittista harkintaa (Pickard 2019, 29) ja vaalitutkimuksessa lakipohjaiset määritelmät nuoruuden alarajasta ovat loogisia, sillä vain täysi-ikäisillä Suomen kansalaisilla on mahdollisuus äänestää vaaleissa. Yläraja on kuitenkin häilyvä. Monesti mielekkäintä on tarkastella mahdollisimman nuoria, esimerkiksi alle 30-vuotiaita. Koska 18–29-vuotiaiden kansanedustajien määrä on ollut ja on edelleen hyvin pieni, tarkastelemme kuitenkin myös alle 40-vuotiaiden kansanedustajien osuutta.

Naisten edustuksen lisäksi taulukosta 46 havaitaan, että myös nuorten peilikuvanedustus on vahvistunut. Vielä 2000-luvun alussa 18–39-vuotiaiden osuus valituista kansanedustajista oli noin 20 prosentin luokkaa, kun taas vuodesta 2015 lähtien heidän osuutensa on ollut 30 prosentin tuntumassa. Eduskuntavaaleissa 2023 tämä vastaa myös suurin piirtein kyseisen ikäluokan kokoa väestössä ja heidän osuuttaan äänioikeutetuista (Taulukko 45: 27,1 % ja 31,7 %). Jos kuitenkin tarkastellaan kaikista nuorinta ikäryhmää eli 18–29-vuotiaita, havaitaan merkittävä aliedustus: eduskuntavaaleissa 2023 heidän osuutensa koko väestöstä oli 16,5 prosenttia, mutta eduskuntaan valituista kansanedustajista ainoastaan 3,5 prosenttia.

Kuten teoriakatsauksessa tuotiin esille, nuori ikä on haaste kannatuksen keräämisessä. Siten esimerkiksi 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa syntynyt niin kutsuttu Y-sukupolvi eli millenniaalit ovat vasta viime aikoina päässeet vallan kahvaan kiinni eli nousseet kansanedustajiksi. Koska suomalaiset äänestäjät suosivat keski-ikäisiä ehdokkaita, vastaavaa kehityssuuntaa voidaan odottaa myös nykyisiltä nuorilta ikäluokilta: ikääntymisen myötä heidän osuutensa eduskunnassa tulee kaikella todennäköisyydellä nousemaan.

Tarkastelemme seuraavaksi valittuja kansanedustajia vuosina 2003–2023 puolueittain, keskittyen naisten ja nuorten osuuteen. Puoluekohtaisista tarkasteluista nähdään, minkä poliittiseen aatteen tai aatesuunnan naiset ja nuoret ovat parhaiten edustettuina eduskunnassa.

15.5 Naisten edustus puolueittain 2003–2023

Aloitamme tarkastelemalla, kuinka suuri osuus kunkin puolueen kansanedustajista on ollut naisia kussakin vaalissa. ”Muut” tarkoittaa tässä yhteydessä Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirin edustajaa (1 hlö), joka istuu eduskunnassa RKP:n eduskuntaryhmässä.

Taulukko 47. Naisten osuus valituista puolueittain (%), aikasarja 2003–2023. Lähde: Tilastokeskus, eduskuntavaalit.

	2003	2007	2011	2015	2019	2023
Kok.	37,5	40	34,1	43,2	42,1	39,6
PS	0	20	28,2	31,6	30,8	37
SDP	45,3	55,6	64,3	61,8	57,5	51,2
Kesk.	23,6	29,4	34,3	28,6	32,3	39,1
Vihr.	78,6	66,7	50	46,7	85	76,9
Vas.	26,3	17,7	42,9	58,3	56,3	81,8
RKP	50	55,6	55,6	33,3	44,4	33,3
KD	42,9	57,1	50	60	60	60
Liik.	-	-	-	-	0	0
Muut	0	100	100	0	0	0

Taulukko 47 osoittaa, että kokoomuksessa naisten osuus valituista on pysynyt noin 40 prosentin tuntumassa koko tarkastelujakson ajan vuoden 2011 vaaleja lukuun ottamatta, jolloin naisten osuus puolueen kansanedustajista oli reilu kolmannes. Perussuomalaiset on tehnyt kahdessakymmenessä vuodessa ison harppauksen naisten osuuden suhteen ja naisten osuus puolueen kansanedustajista onkin merkittävästi kasvanut. Vuonna 2023 naiskansanedustajien osuus perussuomalaisissa oli tarkastelujakson suurin (37 %). Tässä on mahdollisesti näkyvissä puolueen sukupuolijakauman käänнос erityisesti puheenjohtaja Riikka Purran johdolla. Perussuomalaiset on kuitenkin edelleen miesvaltainen puolue ja naisten osuus on suurimmillaankin ollut selvästi alle 40 prosenttia. SDP sen sijaan on ollut selvästi naisvaltainen puolue, erityisesti 2010-luvun alkupuolella, kun naisten osuus SDP:n kansanedustajista oli yli 60 prosenttia. Keskusta on puolestaan ollut selvästi hyvin miesvaltainen: naisten osuus on ollut alle tai noin 30 prosenttia kaikissa muissa vaaleissa paitsi 2023, jolloin naisten osuus oli tarkastelujakson korkein: 39,1 prosenttia.

Niin kutsuttujen vanhojen suurten puolueiden (kokoomus, SDP, keskusta) kannatus on ollut perinteisesti tasavahvaa naisten ja miesten keskuudessa (Westinen 2016) ja kokoomus sekä keskusta ovat vaihdelleet 2000-luvun puolella naisäänestäjien suositumpana puolueena (Pikkala 2016). Näin ollen peilikuvaedustuksessa havaittavien erojen voidaan tulkita johtuvan siitä, mitä sukupuolta olevaa ehdokasta kunkin puolueen kannattajat tyypillisesti äänestävät. Tutkimuksissa on havaittu

äänestäjien taipumus äänestää samaa sukupuolta olevaa ehdokasta (Isotalo ym. 2023), joskin tämä vaihtelee puolueittain. Vasemmistoon itsensä sijoittavat naiset antavat useammin äänensä naiselle kuin oikealle itsensä sijoittavat naiset (Helimäki ym. 2023). Lisäksi vihreissä ja vasemmistoliitossa myös miehet äänestävät usein naisehdokkaita (Isotalo ym. 2023; Pikkala 2016). Perussuomalaisten naisäänestäjien taas on havaittu äänestävän muita naisia useammin miesehdokasta (Pikkala 2016).

Vihreät nähdään nykyään usein naisvaltaisena puolueena ja erityisesti nuorten naisten puolueena. Näin on ollut myös usein valittujen kansanedustajien osalta, mutta kahdenkymmenen vuoden tarkastelussa nähdään, että naiskansanedustajat ovat olleet myös vähemmistössä (vuonna 2015). Kuitenkin vihreillä puolueena on ollut kaikista puolueista suurin osuus naiskansanedustajia: vuoden 2019 vaaleissa peräti 85 prosenttia. Huomattavaa on, että tämä vahva naisistuminen osuu yhteen puolueen äänestäjäkunnan arvosiirtymien kanssa: vihreiden äänestäjät ovat siirtyneet yhä viherliberaalimpaan suuntaan (Isotalo ym. 2020).

Vasemmistoliitto on vuosien saatossa vahvasti naisistunut. Vielä 2000-luvulla naiskansanedustajien osuus vasemmistoliiton kansanedustajista oli alhaisimmillaan alle 18 prosenttia, mutta osuus on 2007 vaalien jälkeen noussut merkittävästi ja oli vaaleissa 2023 miltei 82 prosenttia. Tämä merkittävä muutos vasemmistoliiton kansanedustajissa peilaa puolueen äänestäjäkunnassa tapahtuneita suuria muutoksia: jo 2011 ja 2015 vaaleissa havaittiin puolueen olevan suosituimpi naisten kuin miesten keskuudessa ja kannattajakunnan nuorentuneen (Westinen 2016), minkä lisäksi puolueen äänestäjät ovat siirtyneet selkeästi vasemmalle sekä kohti liberaaleja ja ympäristöä korostavia arvoja 2010-luvulta alkaen (Isotalo ym. 2020). Nämä muutokset ovat selvästi suosineet naisten valintaa puolueessa.

Pienimpien eduskuntapuolueiden sukupuolijakauman tarkastelu yksittäisissä vaaleissa ei ole kovin mielekästä, sillä yksittäiset kansanedustajavaihdokset voivat aiheuttaa suuria muutoksia. Voimme kuitenkin todeta, että RKP:ssä sukupuolijakauma on ollut melko tasainen vuosien varrella, kun taas kristillisdemokraatit on vakiintunut hyvin naisvaltaiseksi puolueeksi.

Mikäli eduskuntaa tarkastellaan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella, jossa puolueet jaetaan vasemmistolaisiin (SDP, Vihr., Vas.) sekä keskusta–oikeistolaisiin (Kok., PS, Kesk., RKP, KD), huomataan, että erityisesti muutamissa viime vaaleissa vasemmistopuolueiden kansanedustajista valtaosa on naisia, kun taas keskusta–oikeistopuolueiden miehiä. Tämä on linjassa kansainvälisen tutkimuksen kanssa, jossa havaitaan naisten olevan edustettuina erityisesti vasemmistopuolueissa (Christmas-Best ja Kjær 2008). Huomattavaa on kuitenkin, että myös KD:n kannattajat äänestävät naisia, joskin usein eri syistä (Pikkala 2016; Westinen 2016).

15.6 Nuorten edustus puolueittain 2003–2023

Seuraavaksi tarkastelemme, kuinka iso prosenttiosuus kunkin puolueen valituista kansanedustajista on ollut nuoria (18–29- tai 18–39-vuotiaita) vuosina 2003–2023 (taulukko 48). Niin kutsutuissa suurissa puolueissa alle 40-vuotiaiden kansanedustajien osuus vaihtelee noin 20–36 prosentin välillä puolueesta ja vaaleista riippuen. Alle 40-vuotiaiden osuutta tarkastelemalla havaitaan, että vihreät ja vasemmistoliitto korostuvat nuorten puolueina. Kristillisdemokraateissa taas nuorten kansanedustajien osuus on ollut viimeisen 15 vuoden ajan olematon. Nykyisistä suurista eduskuntapuolueista perussuomalaiset sai ensimmäiset nuoret kansanedustajansa vasta niin kutsutuissa jytky-vaaleissa vuonna 2011, mutta nuoret ovat sen jälkeen olleet aina edustettuina perussuomalaisten kansanedustajissa. Koska KD:n riveistä ei ole valittu nuoria eduskuntaan, arvokonservatiivisempien nuorten voidaan ajatella tulevat edustetuiksi muiden puolueiden, kuten perussuomalaisten kautta.

Taulukko 48. Nuorten osuus valituista puolueittain (%), aikasarja 2003–2023. Lähde: Tilastokeskus, eduskuntavaalit.

	2003		2007		2011		2015		2019		2023	
	18–29	18–39	18–29	18–39	18–29	18–39	18–29	18–39	18–29	18–39	18–29	18–39
Kok.	-	25	-	18	9,1	25	5,4	29,7	5,3	34,2	-	25
PS	-	-	-	-	5,1	23,1	7,9	29	2,6	20,5	4,4	19,6
SDP	3,8	17	-	33,3	2,4	26,2	8,8	29,4	2,5	25	7	32,6
Kesk.	3,6	25,5	2	21,6	8,6	20	6,1	20,4	3,2	35,5	4,4	34,8
Vihr.	14,3	57,1	6,7	46,7	-	50	6,7	53,3	15	50	-	53,9
Vas.	-	10,5	-	11,8	-	42,9	16,7	58,3	-	37,5	-	45,5
RKP	-	12,5	-	22,2	-	-	-	22,2	-	22,2	11,1	22,2
KD	-	28,6	-	14,3	-	-	-	-	-	-	-	20
Liik.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muut	-	-	-	-	-	-	-	100	-	100	-	100

Tarkastelemalla alle 30-vuotiaita kansanedustajia havaitaan keskustan olevan ainoa puolue, jonka riveistä on valittu jokaisissa vaaleissa alle 30-vuotiaita edustajia. SDP:n ja vihreiden riveistä on myös useimmissa vaaleissa valittu 18–29-vuotiaita. Vaikka alle 40-vuotiaiden tarkastelussa vihreät ja vasemmistoliitto näyttäytyvät nuorten puolueina, Vihreistäkään ei ole kaksissa vaaleissa valittu lainkaan alle 30-vuotiaita, ja mikä ehkä huomattavinta, Vasemmistoliitosta on valittu alle 30-vuotiaita edustajia ainoastaan eduskuntavaaleissa 2015. Kuitenkin koko tarkastelujakson suurin osuus alle 30-vuotiaita edustajia valittiin juuri vuoden 2015 vaaleissa ja nimenomaan vasemmistoliiton riveistä. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa 18–29-vuotiaiden kansanedustajien osuus oli tarkastelujaksolla merkittävä useammassa puolueessa, ja määrällisesti eniten alle 30-vuotiaita kansanedustajia oli tuolloin SDP:llä, keskustalla ja perussuomalaisilla. Nuorten edustajien tarkastelussa ikärajausilla on siis väliä se suhteen, mitkä puolueet näyttäytyvät nuorten puolueena.

15.7 Iän ja sukupuolen risteävät vaikutukset

Lopuksi tarkastelemme iän ja sukupuolen risteäviä vaikutuksia. Taulukossa 49 on esitetty nuorten (tässä 18–39-vuotiaiden) naisten ja miesten osuus ehdokkaista ja valituista puolueittain vaaleissa 2003–2023. Tarkastelemme tässä yhteydessä myös ehdokasosuuksia, sillä nuoria naisia ja miehiä voi nousta eduskuntaan vain, jos heitä on myös ehdolla.

Taulukko 49. Nuorten (18–39) naisten ja miesten osuus ehdokkaista ja valituista puolueittain (%); aikasarja 2003–2023. Lähde: Tilastokeskus, eduskuntavaalit.

		Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vihr.	Vas.	RKP	KD	Liik.	Muu	Yht.
2003												
Ehdokkaista	Nuoria naisia	15,8	4,6	20,2	16,2	27,8	18,6	15,7	15,8	-	25,9	14,6
	Nuoria miehiä	14	7,7	10,3	15,8	17,7	10,8	19,1	12,3	-	18,5	14,9
Valituista	Nuoria naisia	15	0	17	10,9	50	10,5	12,5	14,3	-	0	16
	Nuoria miehiä	10	0	0	14,6	7,1	0	0	14,3	-	0	7
2007												
Ehdokkaista	Nuoria naisia	13,8	5,4	21,3	15,5	28,2	21,6	17,3	12,8	-	14,3	14,7
	Nuoria miehiä	13,3	19,6	11,7	13,3	20,8	12,5	21,3	15,4	-	33,3	16,1
Valituista	Nuoria naisia	6	0	28,9	13,7	33,3	5,9	11,1	0	-	0	15
	Nuoria miehiä	12	0	4,4	7,8	13,3	5,9	11,1	14,3	-	0	8,5

		Kok.	PS	SDP	Kesk.	Vihr.	Vas.	RKP	KD	Liik.	Muu	Yht.
2011												
Ehdokkaista	Nuoria naisia	16	8,8	17,2	15	24,6	19,9	14,5	11	-	4,6	14
	Nuoria miehiä	16	13	18,1	17,2	22,4	18,6	25,3	14,1	-	45,5	20,7
Valituista	Nuoria naisia	11,4	7,7	23,8	8,6	20	28,6	0	0	-	0	13,5
	Nuoria miehiä	13,6	15,4	2,4	11,4	30	14,3	0	0	-	0	11
2015												
Ehdokkaista	Nuoria naisia	15,4	12,1	18,5	11,1	31,3	24,1	14,4	12,4	-	10,5	14,9
	Nuoria miehiä	16,8	15,8	16,2	18,1	22,6	25,5	22,1	11,4	-	18,4	22,1
Valituista	Nuoria naisia	21,6	7,9	20,6	10,2	13,3	50	0	0	-	0	15,5
	Nuoria miehiä	8,1	21,1	8,8	10,2	40	8,3	22,2	0	-	100	14,5
2019												
Ehdokkaista	Nuoria naisia	15,6	8,5	18,5	15,3	31,9	19,4	27,6	8,4	11	7,4	14,5
	Nuoria miehiä	14,7	14,1	14,4	18,5	17,1	22,7	13,3	10,5	14,7	14,8	17,7
Valituista	Nuoria naisia	13,2	5,1	15	12,9	45	25	11,1	0	0	0	15,5
	Nuoria miehiä	21,1	15,4	10	22,6	5	12,5	11,1	0	0	100	15
2023												
Ehdokkaista	Nuoria naisia	16	7,8	17,5	10,2	27,7	24,9	18	9	7,9	6,5	14,7
	Nuoria miehiä	15,6	15,2	12,9	14,2	15,2	14,3	13,5	7,5	15,8	29	17,6
Valituista	Nuoria naisia	12,5	4,4	16,3	17,4	46,2	36,4	0	0	0	0	14,5
	Nuoria miehiä	12,5	15,2	16,3	17,4	7,7	9,1	22,2	20	0	100	15

Huomattavaa on, että nuoria miehiä on aina ollut nuoria naisia enemmän ehdokkaina. Näin on siitä huolimatta, vaikka nuoria naisia on valittu enemmän eduskuntaan vaaleissa 2003–2011, ja vaaleista 2015 eteenpäin nuoria miehiä ja naisia on valittu suurin piirtein yhtä paljon (noin 15 prosenttia kansanedustajista). Tähän voi heijastua kuntavaaleissa havaittu trendi, jonka mukaan miehiä kysytään ehdokkaaksi selvästi naisia useammin, minkä lisäksi naiset epäilevät enemmän kykyjään toimia poliitikkona (Sipinen ym. 2022).

Nuoria naisia valittiin eduskuntaan nuoria miehiä vähemmän ensimmäisen kerran 2023 eduskuntavaaleissa. Tämä on kiinnostavaa, sillä kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu nuoren iän olevan hyväksi erityisesti miesten vaalimenestykselle (Belschner 2023). Suomessa nuorilla naisilla on kuitenkin riittänyt vaalimenestystä, ainakin nuoria miehiä enemmän. Tähän vaikuttanee se, millaiset nuoret naiset ja miehet lähtevät ehdolle. Se, että nuoret naiset lähtevät nuoria miehiä harvemmin ehdolle, voi kertoa siitä, että ehdolle lähteneiden kohdalla kyseessä on harkitumpi päätös, ja että juuri heidän poliittinen kunnianhimosensa on erityisen korkealla ja

kyky kampanjoida poikkeuksellisen tehokas. Naisten kohdalla seuloutuminen voi toisin sanoen olla hienojakoisempi prosessi. Nuorten naisten valintaan vaikuttaa myös se, että he, jotka äänestävät nuoria, äänestävät todennäköisemmin myös naisia. Nuoruuden ja naiseuden risteymä voi siis olla osa menestysreseptiä.

Nuoret nais- ja miesehdokkaat sekä valitut edustajat eivät jakaannu tasaisesti eri puolueiden kesken. Ehdokasasettelussa on paitsi mahdollisen edustuksellisuuden myös puolueiden vaalistrategian vuoksi tärkeää, että valitsijoille tarjotaan mahdollisuus äänestää eri ikäisiä ja eri sukupuolta olevia puoluevalinnastaan riippumatta, jotta ääniä voidaan kerätä eri väestöryhmiltä (Arter 2013; Sipinen ja Koskimaa 2020). Kuitenkin myös sillä on väliä, ketä lopulta äänestetään. Toisin sanoen millaiset ehdokkaat keräävät ääniä voi vaikuttaa siihen, millaiset taktiikat eri puolueille toimivat nuorten naisten ja miesten ehdolle asettamisessa. Alla on tuotu esiin joitain havaintoja eri puolueiden ehdokkaiden ja valittujen osuuksista.

Ensimmäinen kiinnostava havainto on, että vuoden 2023 eduskuntavaaleissa kokoomuksen, SDP:n ja keskustan valituista kansanedustajista nuorten miesten ja naisten osuus on keskenään yhtä suuri. Tämä on tarkastelujakson ensimmäinen kerta kokoomukselle ja SDP:lle, kun nuoria naisia ja miehiä on valituissa yhtä monta, ja keskustalle toinen kerta. Kahdenkymmenen vuoden ajanjaksoa tarkastelemalla huomaamme, että kokoomuksessa on vaaleista toiseen vaihdellut se, valitaanko enemmän nuoria naisia vai nuoria miehiä, eikä mitään selkeää trendiä iän ja sukupuolen yhteisvaikutuksista ole havaittavissa. SDP:llä taas nuoret naiset ovat tarkastelujakson aikana tulleet selvästi nuoria miehiä useammin valituiksi näitä 2023 vaaleja lukuun ottamatta. Kiinnostavaa on myös, että SDP:llä nuorten miesten osuus ehdokkaista on ollut suhteellisen suuri vaaleista toiseen ilman, että nuoria miehiä olisi tullut samassa suhteessa valituiksi – vaalitulosista huolimatta SDP:ssä on siis luotettu nuorten miesten ehdokaspotentiaaliin.

Keskustassa on puolueen miesvaltaisuudesta huolimatta ollut myös vaaleja, joissa nuoria naisia ja miehiä on valittu yhtä paljon (2015, 2023) tai nuorten naisten osuus on ollut nuoria miehiä suurempi (2007). Keskustan eduskuntaryhmän tyypillinen miesvaltaisuus onkin useissa vaaleissa johtunut siis erityisesti vanhempien miesten sankasta valinnasta. Perussuomalaisten miesvaltaisuus näkyy myös nuorten ehdokkaiden ja valittujen osuuksissa. Perussuomalaisissa nuorten naisten osuus ehdokkaista on ollut ja on edelleen selkeästi pienempi kuin nuorten miesten. Nuorten naisten osuus valituista on myös selkeästi pienempi kuin nuorten miesten: 4,4 prosenttia ja 15,2 prosenttia eduskuntavaaleissa 2023.

Vihreillä on muihin puolueisiin verrattuna ollut suurin osuus nuoria naisehdokkaita koko tarkastelujakson ajan. Tämä ei ehkä tule yllätyksenä, sillä vihreitä on pidetty nuorten naisten puolueena. Kiinnostavaa on kuitenkin, että nuorten naisten osuus valituista näkyy merkittävästi vasta vaaleissa 2019. Esimerkiksi eduskuntavaaleissa 2015 nuoria miehiä oli puolueen edustajista 40 prosenttia ja nuoria naisia vain 13,3 prosenttia. Näin ollen ajatus vihreistä pääosin nuorten naisten puolueena on ainakin edustajien osalta hyvin uusi ilmiö. Vasemmistoliitossa on eduskuntapuolueista vihreiden jälkeen ollut korkein osuus nuoria naisedustajia viimeisissä kaksissa vaaleissa. Vasemmistoliiton yleinen naisistuminen todettiin jo aiemmin, mutta myös aiemmasta miesvaltaisuudesta huolimatta nuorten naisten osuus ehdokkaissa on ollut vaaleihin 2015 asti puolueessa suurempaa kuin nuorten miesten. Nuorten naisten osuus valituista on myös koko tarkastelujaksolla ollut pääosin suurempaa kuin nuorten miesten, eikä nuorten miesten ehdokasosuuden kasvattaminen ole muuttanut tätä.

Puolue, jolla on ollut vaaleissa suurin osuus nuoria miehiä ehdokkaina, on vaihdellut, eikä siinä ole näkyvissä samanlaista kaavaa kuin nuorten naisten ehdokasosuuksissa. Samoin puolue, jonka riveistä on valittu eniten nuoria miehiä, on vaihdellut tarkastelujakson ajan.

15.8 Yhteenveto

Tässä luvussa olemme tarkastelleet rekisteriaineiston valossa peilikuvaedustuksen toteutumista eduskuntavaaleissa 2003–2023. Yksi päähavainnoista on, että miehet ovat edelleen yliedustettuna eduskunnassa. Naisten edustus on kuitenkin vuosien saatossa ja aktiivisen työn ansiosta noussut ja ollut kaksissa viime vaaleissa lähellä 50 prosenttia. Naiset ovat myös viime vuosina olleet hyvin edustettuina politiikan näkyvillä paikoilla hallituksessa ja puolueiden puheenjohtajina (Paavola ym. 2023).

Naiskansanedustajia on tullut valituksi etenkin vasemmistopuolueista, mikä vastaa kansainvälisissä tutkimuksissa havaittua trendiä (Christmas-Best ja Kjær 2008). Vielä 2010-luvun alussa nähtiin, että niin kutsuttu moderni sukupuolikuilu (Inglehart ja Norris 2000), naisten taipumus sijoittua poliittisella kartalla miehiä enemmän vasemmalle, ei ole ollut Suomelle ominaista (Pikkala 2016). Kuitenkin vaaleista 2015 alkaen punavihreiden puolueiden kannatus on ollut naisilla suurempaa kuin miehillä. Vasemmistolaisten, liberaalien naisten voidaan nähdä olevan eduskunnassa edustettuina. Toisaalta myös KD on ollut pitkään naisvaltainen, ja puolueen voidaankin nähdä edustavan arvokonservatiivisia naisia (Westinen 2016). Lisäksi perussuomalaisen naiskansanedustajien osuuden kasvu, erityisesti eduskuntavaaleissa 2023, on nostanut arvokonservatiivisten naisten edustusta eduskunnassa.

Toisaalta tiedetään, että erityisesti miehet, joilla on konservatiiviset arvot, äänestävät harvoin naisehdokkaita (Isotalo ym 2023). Näin ollen arvokonservatiivisten naisten edustuksen toteutuminen on erityisesti heidän naisäänestäjiensä käsissä.

Keski-ikäiset ovat vahvemmin edustettuina eduskunnassa kuin nuoret. Erityisesti alle 30-vuotiaiden kansanedustajien osuus on pieni, merkittävästi pienempi kuin samanikäisten osuus äänioikeutetuista. Kuitenkin myös vanhempien, yli 60-vuotiaiden edustus on heikkoa, ja aiemmat tutkimukset ehdokkaista osoittavatkin tämän ikäkohortin ehdokkaiden menestyvän kaikista ikäryhmistä heikoiten vaaleissa (von Schoultz ym. 2019). Puolueittain tarkasteltuna nuorten (alle 40-vuotiaiden) osuus valituista on suurin vasemmistoliitossa ja vihreissä. Kuitenkin alle 30-vuotiaiden kansanedustajien osuus on useissa vaaleissa ollut matala myös näissä puolueissa ja suorastaan olematon vasemmistoliiton osalta valtaosassa vaaleja. Ainoastaan keskusta on onnistunut nostamaan kaikissa tarkastelujakson vaaleissa alle 30-vuotiaita eduskuntaan. Koska keskustan kannatus keskittyy pääosin maaseudulle ja pienille paikkakunnille, voidaan sanoa, että alle 30-vuotiaat suurten kaupunkien ulkopuolella asuvat nuoret ovat olleet koko tarkastelujakson ajan edustettuina eduskunnassa.

Nuorten miesten ja naisten tarkastelu puolueittain vahvistaa, että ainakaan nuorten ääni ei ole maassa kuuluvin. Kolmissa viime vaaleissa alle 40-vuotiaiden kansanedustajien osuus on ollut noin 30 prosenttia. Nuoria naisia ja miehiä on viime vuosina valittu eduskuntaan kuta kuinkin yhtä paljon, vaikka vielä 2010-luvun alussa nuoria naisia valittiin miehiä enemmän. Sukupuolittuneita eroja nuorten naisten ja miesten osuudessa kansanedustajissa ei siis ole nähtävissä, sen sijaan puoluekohtaisia eroja löytyy. Nuoria naisia valitaan erityisesti vasemmistoliitosta ja vihreistä, nuorten miesedustajien osuus taas jakautuu tasaisemmin eri puolueiden kesken.

Kahdenkymmenen vuoden trendin tarkastelu osoittaa, että vaikka nuoret ovat aliedustettuina eduskunnassa, heidän sukupolvensa pääsee vallankahvaan ikäännytyessään. Todennäköisin syy tähän trendiin liittyy nuorten vanhempia ikäryhmiä matalampaan poliittiseen kokemukseen, joka on yksi keskeisiä kannatusta nostavia tekijöitä. Ikänsä vuoksi nuorilla on ollut vähemmän aikaa ja mahdollisuutta kartuttaa tuota kokemusta. Vaikka nykyiset nuoret ikäluokat tulevat todennäköisesti saamaan laajempaa edustusta eduskunnassa vuosien tai vuosikymmenen päästä, nuorten aliedustus eduskunnassa on kuitenkin ongelmallista. Esimerkiksi ilmastoon, koronapandemian jälkipyykkiin ja nuorten mielenterveyteen liittyvien kriisien keskellä on tärkeää, että ne sukupolvet, joihin näillä tapahtumilla tulee olemaan kauaskantoisimpia seurauksia, ovat vaikuttamassa niiden ratkaisuihin. Nuorten äänen kuuluminen ja poliittisen edustuksen toteutuminen on

tärkeää myös demokraattisen järjestelmän tulevaisuuden kannalta. Edustuksellinen demokratia rakentuu sananmukaisesti edustukselle ja erityisesti nuorten, jotka ovat koko järjestelmän tulevaisuus, kiinnittyminen edustuksellisen demokratian instituutioihin on keskeistä.

Yksi tulevaisuuden haaste on, että Suomessa on kasvava joukko ulkomaalaistaustaisia, joilla ei ole äänioikeutta eikä siten mahdollisuutta vaikuttaa vaaleissa. Vaikka ulkomaalaistaustaisten osuus äänioikeutetuista ja osuus valituista ei ole kovin kaukana toisistaan, todellisuudessa Suomessa on paljon heitä, joiden ääni ei kuulu edustuksellisessa demokratiassa valtakunnan tasolla juuri lainkaan.

LÄHTEET

- Abendschön, S. ja S. Steinmetz (2014): The Gender Gap in Voting Revisited: Women's Party Preferences in a European Context. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 21(2), 315–344.
- Arrighi, J-T. ja R. Bauböck (2017): A multilevel puzzle: Migrants' voting rights in national and local elections. *European Journal of Political Research* 56(3), 619–639.
- Arter, D. (2013): The 'Hows', not the 'Whys' or the 'Wherefores': The Role of Intra-party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns. *Scandinavian Political Studies* 36(2), 99–120.
- Barreto, M. (2010): *Ethnic Cues: The Role of Shared Ethnicity in Latino Political Participation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bejarano, C. (2013): *The Latina Advantage: Gender, Race, and Political Success*. Austin: University of Texas Press.
- Bejarano, C., N. Brown, S. Gershon ja C. Montoya (2021): Shared Identities: Intersectionality, Linked Fate, and Perceptions of Political Candidates. *Political Research Quarterly* 74(4), 970–985.
- Belschner, J. (2023): Youth Advantage Versus Gender Penalty: Selecting and Electing Young Candidates. *Political Research Quarterly* 76(1), 90–106.
- Bergh, J. ja T. Bjørklund (2011): The Revival of Group Voting: Explaining the Voting Preferences of Immigrants in Norway. *Political Studies* 59(2), 308–327.
- Besco, R. (2019): *Identities and interests: race, ethnicity, and affinity voting*. Vancouver: UBC Press.
- Bornschiefer, S., S. Häusermann, D. Zollinger ja C. Colombo (2021): How "Us" and "Them" Relates to Voting Behavior—Social Structure, Social Identities, and Electoral Choice. *Comparative Political Studies* 54(12), 2087–2122.
- Bos, A., J. Greenlee, M. Holman, Z. Oxley ja J. Lay (2022): This One's for the Boys: How Gendered Political Socialization Limits Girls' Political Ambition and Interest. *American Political Science Review* 116(2), 484–501.
- Childs, S. ja M. Krook (2006): Should Feminists Give Up on Critical Mass? A Contingent Yes. *Politics & Gender* 2(4), 522–530.
- Christmas-Best, V. ja U. Kjaer (2007): Why So Few and Why So Slow? Women as Parliamentary Representatives in Europe from a Longitudinal Perspective. Teoksessa M. Cotta ja H. Best (toim.): *Democratic Representation in Europe: Diversity, Change and Convergence*. Oxford: Oxford University Press, 77–105.

- da Fonseca, S. (2011): New Citizens – New Candidates? Candidate Selection and the Mobilization of Immigrant Voters in German Elections. Teoksessa K. Bird, T. Saalfeld ja A. Wüst (toim.): *The Political Representation of Immigrants and Minorities: Voters, Parties and Parliaments in Liberal Democracies*. Lontoo: Routledge, 109–127.
- Durose, C., L. Richardson, R. Combs, C. Eason ja F. Gains (2013): “Acceptable Difference”: Diversity, Representation and Pathways to UK Politics. *Parliamentary Affairs* 66(2), 246–267.
- Duverger, M. (1955): *The political role of women*. Unesco.
- Erikson, J. ja C. Josefsson (2021): Equal Playing Field? On the Intersection Between Gender and Being Young in the Swedish Parliament. *Politics, Groups, and Identities* 9(1), 81–100.
- Fox, R. ja J. Lawless (2010): If Only They’d Ask: Gender, Recruitment, and Political Ambition. *Journal of Politics* 72(2), 310–326.
- García-Albacete, G. (2014): *Young people’s political participation in Western Europe: Continuity or generational change?* Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Grasso, M. (2016): *Generations, Political Participation and Social Change in Western Europe*. Lontoo: Routledge.
- Hazan, R. ja G. Rahat (2010): *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. Oxford: Oxford University Press.
- Helimäki, T., J. Sipilinen, P. Söderlund ja Å. von Schoultz (2023): Voting for a woman: ideology and gendered candidate choice in Finland. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*.
- Himmelroos, S., I. Vento ja Å. von Schoultz (2022): Valdeltagande i den finlandssvenska diasporan. *Politiikka* 64(1), 69–79.
- Huttunen, T. (2012): *The Long Road from North Karelia To The Finnish Parliament: Recruitment Of Women For Parliamentary Candidates 1907–1999*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Inglehart, R. ja P. Norris (2000): The Developmental Theory of the Gender Gap: Women’s and Men’s Voting Behavior in Global Perspective. *International Political Science Review* 21(4), 441–463.
- Isotalo, V., P. Söderlund ja Å. von Schoultz (2020): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 288–307.
- Isotalo, V., T. Helimäki, M. Mattila ja Å. von Schoultz (2023): When does ideology matter? Party lists, personal attributes and the effect of ideology on intra-party success. *European Journal of Political Research* 62(4), 1257–1279.
- Joshi, D. ja M. Och (2021): Early birds, short tenures, and the double squeeze: how gender and age intersect with parliamentary representation. *Politics, Groups, and Identities* 9(3), 629–645.

- Katz, R. (2001): The Problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy. *Party Politics* 7(3), 277–296.
- Krook, M. (2010): Why Are Fewer Women than Men Elected? Gender and the Dynamics of Candidate Selection. *Political Studies Review* 8(2), 155–168.
- Kuitunen, S. (2000): *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi. Poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Turku: Turun yliopisto.
- Lagerspetz, E. (2018): Vaikutusperiaate ja demokratia. *Politiikka* 60(4), 279–289.
- Mansbridge, J. (1999): Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent “Yes.”. *Journal of Politics* 61(3), 628–657.
- Mattila, M., V. Isotalo, T. Järvi ja Å. von Schoultz (2020): Kampanjointi. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen ja Å. von Schoultz (toim.): *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 60–86.
- Norris, P. ja J. Lovenduski (1995): *Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O’Neill, B. ja E. Gidengil (2017): Motherhood’s Role in Shaping Political and Civic Participation. Teoksessa M. Thomas ja A. Bittner (toim.): *Mother & Others: The role of parenthood in politics*. Vancouver, Toronto: UBC Press, 268–287.
- Paavola, J-M., I. Tiensuu ja A. Björk (2023): *Tasa-arvo eduskuntatyössä. Seurantatutkimus 2022*. Helsinki: Eduskunnan kanslia.
- Phillips, A. (1995): *The Politics of Presence*. New York: Oxford University Press.
- Phillips, A. (2020): Descriptive Representation Revisited. Teoksessa R. Rohrschneider ja J. Thomassen (toim.): *The Oxford Handbook of Political Representation in Liberal Democracies*. Oxford: Oxford Handbooks, 174–191.
- Pickard, S. (2019): *Politics, Protest and Young People. Political Participation and Dissent in 21st Century Britain*. Lontoo: Palgrave MacMillan.
- Pikkala, S. (2016): Naiset ja miehet äänestäjinä. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 398–414.
- Pikkala, S. (2020): Naiset eduskuntavaaleissa ja sukupuolen merkitys äänestämässä. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 80–102.
- Roberts, D. ja J. Wolak (2023): Do Voters Care about the Age of their Elected Representatives? *Political Behavior* 45, 1959–1978.
- Sanbonmatsu, K. (2006): Gender Pools and Puzzles: Charting a “Women’s Path” to the Legislature. *Politics & Gender* 2(3), 387–400.
- Schauman, J. (2022): Partisypatier och partival. Teoksessa T. Karv ja J. Backström (toim): *Svenskfinland i pandemitider. Resultat från den finlandssvenska medborgarpanelen Barometern 2020–2022*. Vaasa: Åbo Akademi, 47–54.

- Segaard, S. ja J. Saglie (2021): A Gender-Generation Gap in Political Representation? The Contingent Impact of Preference Voting in Norwegian Municipal Elections. *Local Government Studies* 47(1), 145–165.
- Segaard, S., U. Kjaer ja J. Saglie (2022): Why Norway has more female local councillors than Denmark: a crack in the Nordic gender equality model? *West European Politics* 46(2), 401–424.
- Sipinen, J. (2021): *Recruitment of Immigrant-origin Candidates in Finnish Municipal Elections*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sipinen, J. ja V. Koskimaa (2020): Ehdokkaiden taustaominaisuuksien merkitys ehdokasasettelussa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen ja Å. von Schoultz (toim.): *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 24–56.
- Sipinen, J. ja M. Seikkula (2022): Reproducing white normativity in parties' candidate recruitment: Evidence from the 2017 Finnish municipal elections. *Scandinavian Political Studies* 45(4), 456–477.
- Sipinen, J., J. Laine, E. Kestilä-Kekkonen, S. Borg ja Å. von Schoultz (2022): *Kampanja poikkeusolosuhteissa: Kuntavaaliehdokkaat 2021*. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäätiö.
- Sobolewska, M. (2013): Party Strategies, Political Opportunity Structure and the Descriptive Representation of Ethnic Minorities in Britain. *West European Politics* 36(3), 615–633.
- Stockemer, D. ja A. Sundstrom (2022): *Youth without Representation. The Absence of Young Adults in Parliaments, Cabinets, and Candidacies*. Michigan: University of Michigan Press.
- Stockemer, D., K. Gallant, S. Lewis, J-C. Deom ja C. Lam (2023): Youth's low presence in parliament: the perspective of candidates and elected representatives. *Politics, Groups, and Identities*.
- Tilastokeskus (2023a): 13sm – Äänioikeutetut ja ehdokkaat puolueen, ikäluokan, sukupuolen ja vaalipiirin mukaan eduskuntavaaleissa, 2003–2023. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__evaa/statfin_evaa_pxt_13sm.px/, 6.1.2024.
- Tilastokeskus (2023b): Eduskuntavaalit 2023: Äänestäneiden tausta-analyysi. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8mvt1xt143o0cvzel1m7esx>, 6.1.2024.
- Tilastokeskus. Eduskuntavaalit. <https://www.stat.fi/tilasto/evaa>, 6.1.2024.
- Tilastokeskus. Ulkomaalaisuus. <https://www.stat.fi/meta/kas/ulkomaalaistus.html>, 6.1.2024.
- Tilastokeskus: Väestörakenne. <https://stat.fi/tilasto/vaerak>, 6.1.2024.
- Tilastokeskus: Väestön koulutusrakenne. <https://stat.fi/tilasto/vkour>, 6.1.2024.
- Tolley, E. (2019): Who you know: Local party presidents and minority candidate emergence. *Electoral Studies* 58, 70–79.
- Valtioneuvosto (2023): *Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. Helsinki: Valtioneuvosto.

- Verba, S., K. Schlozman ja H. Brady (1995): *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- von Schoultz, Å. (2015): Förändringar i det politiska landskapet. Teoksessa S. Sjöblom ja S. Sandberg (toim.): *Makten att kombinera Utmaningar, vägval och handlingskraft i Svenskfinland*. Yliopistopaino, 227–247.
- von Schoultz, Å., P. Söderlund ja E. Kestilä-Kekkonen (2020): Ehdokkaiden menestys vaaleissa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen ja Å. von Schoultz (toim.): *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 87–117.
- Westinen, J. (2016): Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa K. ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 249–272.
- Wängnerud, L. (2009): Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation. *Annual Review of Political Science* 12(1), 51–69.

16 Strategiana tuhat toimenpidettä: hallituksen ohjelmaneuvottelut

Juri Mykkänen ja Hanna Wass

16.1 Johdanto

Tarkastelemme tässä luvussa kevään 2023 eduskuntavaaleista alkanutta prosessia, joka johti Petteri Orpon hallituksen nimittämiseen ja hallitusohjelman valmistamiseen. Vuoden 2000 perustuslain uudistuksen myötä vakiintuneen käytännön mukaisesti suurimmaksi puolueeksi nousseen kokoomuksen puheenjohtaja nimitettiin hallitustunnustelijaksi. Puolueiden hallitustunnustelijan kysymyksiin antamien vastausten perusteella Orpo aloitti neuvottelut heti vapun jälkeen perussuomalaisen, kristillisdemokraattien ja RKP:n kanssa. Neuvottelut kestivät yhteensä 46 päivää eli lähes kaksi kertaa niin kauan kuin Antti Rinteen hallituksen muodostamiseen vaaditut 24 päivää. Lopputuloksena, johon pääsemistä RKP:n puheenjohtaja Anna-Maja Henriksson luonnehti itselleenkin yllätykseksi, oli osoitettujen toimenpiteiden osalta ennätyksellisen laaja ja yksityiskohtainen hallitusohjelma. Sitä voidaan hyvällä syyllä pitää täysin vastakkaisena sille ohjelmaformaatille, jota on aikaisemmin laajasti pidetty hallituksen toiminnan kannalta myönteisenä.

Hallituksen muodostaminen ja siihen keskeisesti nivoutuvat ohjelmaneuvottelut ovat aina monivaiheinen tapahtumaketju, jossa sovitaan poliittisista tavoitteista ja pyritään osoittamaan konkreettiset keinot asetettujen päämäärien saavuttamiseksi. Hallitusneuvottelut vaativat erilaisia valintoja ja poisvalintoja sekä useaan eri suuntaan vetävien intressien yhteen sovittelua. Tämä on erityisen vaikea tehtävä suomalaisessa monipuoluejärjestelmässä, jossa vaaleissa annetut äännet jakautuvat usean keskisuuren puolueen kesken, eivätkä puolueet ole etukäteen muodostaneet keskenään kilpailevia ja sisäisesti ohjelmatasolla yhtenäisiä blokkeja, kuten usein verrokkina viitatussa Ruotsin mallissa on tapana (Hellström ja Lindahl 2021; Raunio 2021). Kompleksisuutta korostaa entuudestaan se, että perustuslaissa on säädetty ainoastaan hallituksen muodostamisen yleisestä kehikosta ja keskeisten valtielinten tehtävistä, mutta siinä ei ole erikseen määritelty hallitustunnustelijan ja neuvotteluosapuolten tehtäviä. Hallituksen muodostaminen on näin ollen aina ainutkertainen ja omaleimainen prosessi, jonka ohjaamisessa neuvottelujen vetäjällä ja hänen taustapuolueellaan on huomattava merkitys.

Hallitusneuvotteluihin ja niiden tuloksena syntyvään hallitusohjelmaan kohdistuu monenlaisia odotuksia ja vaikuttamispyrkimyksiä äänestäjien, puolueiden, etujärjestöjen sekä muiden yhteiskunnallisten instituutioiden ja toimijoiden taholta. Tarkan juridisen sääntelyn puuttuessa prosessia on pyritty jäsentämään ja ohjaamaan osana laajempaa hallintopolitiikan kokonaisuutta (Virtanen ja Mykkänen 2021). Taustalla vaikuttavan Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n ideatuotannon ohella keskeisessä roolissa ovat olleet valtioneuvoston kanslian, valtiovarainministeriön ja Sitran erilaiset kehittämishankkeet ja suositukset, kuten vuonna 2010 aloittanut hallitusohjelman seurannan kehittämishanke KOKKA, vuonna 2013 asetettu valtion ohjausjärjestelmän kehittämishanke OHRA ja vuonna 2019 loppuraporttinsa toimittanut hallituksen strategisten johtamisvälineiden kehittämishanke PAKURI. Näiden ohjaustoimien keskeisenä tavoitteena on ollut kehittää hallitusohjelmaa ja sen toteuttamiseen liittyvää keinovalikoimaa strategisempaan suuntaan, jotta Suomella olisi paremmat edellytykset löytää ratkaisuja monimutkaisiin politiikkaongelmiin (ks. Mykkänen ja Virtanen 2023).

Myös vuoden 2023 vaalien edellä valtioneuvoston kanslia, jonne hallituksen strategiатыöhön liittyvät tehtävät on keskitetty, julkaisi evästyksensä hallitusneuvotteluihin (Valtioneuvosto 2023a). Siinä missä aikaisemmissa raporteissa on pyritty antamaan neuvotteluille ja hallitusohjelmalle strategisen johtamisen teorioihin perustuva kehystys, ”KOVA – Kohti vaikuttavaa vaalikautta” -raportti keskittyi pelkästään yleispäteviin neuvotteluiden sujuvuutta edistäviin suosituksiin. Sen keskeisin viesti oli, että neuvottelut ovat aina vetäjänsä näköinen prosessi. Havaittavissa oli tältä osin selvä muutos edellisten hallitusneuvottelujen lähtötilanteeseen, jolloin valtioneuvoston kanslia yhdessä puolueiden edustajista kootun seurantaryhmän kanssa piti vielä esillä strategiseksi ohjelmaksi kutsuttua käsitystä hallitusohjelmasta (Valtioneuvoston kanslia 2019). Näissä enimmäkseen virkатыönä valmistelluissa dokumenteissa strategisella hallitusohjelmalla on viitattu melko tiiviiseen esitykseen hallituksen muuttamista keskeisistä tavoitteista, jotka hallitus erityisesti pyrkii saavuttamaan vaalikauden aikana. Strategisen ohjelman konkreettista toimeenpanoa varten on suositeltu erillisen toimeenpanosuunnitelman laatimista hallitusohjelmaneuvottelujen jälkeen ja toimeenpanoa tukevan ministerityöryhmärakenteen tai vastaavan seurantaorganisaation muodostamista. Tämä toimintamalli näyttää nyt vaihtuneen toisenlaiseen tapaan laatia hallituksen ohjelma. Tilalle on tullut yksityiskohtaisten toimenpiteiden runsas määrä.

Hallitusohjelman tarkkuuden ja yksityiskohtaisuuden voi nähdä heijastavan asiantuntijoiden ahkeraa kuulemista neuvottelujen aikana. Se nostaa esiin asiantuntijoiden merkityksen hallitusneuvotteluissa ja ohjelman sisällössä. Voidaan kysyä, miten ja missä määrin asiantuntijoille avautuu tie poliittiseen vaikuttamiseen. Tähän vaikuttavat ensinnäkin institutionaaliset tekijät. Erityisesti ministeriöiden,

tutkimuslaitosten ja suurimpien etujärjestöjen asema on vahva jo siksi, että niitä kuullaan rutiininomaisesti myös vaalikausien aikana lainvalmistelussa ja eduskunnan valiokunnissa. Varsinaiset hallitusneuvottelijat ovat kansanedustajia, joille nämä keskeiset asiantuntijat ovat usein vanhastaan tuttuja. Toiseksi voidaan erottaa kontekstuaaliset ja tilannekohtaiset tekijät, joilla on vaikutusta siihen, miten keskeiseksi asiantuntijatieto neuvotteluissa muodostuu. Kontekstitekijöistä voidaan mainita esimerkiksi julkisen talouden tila ja hallituskoalition siitä tekemät tulkinnat tai itse hallituskoalitio ja sen ideologisen yhtenäisyyden aste. Myös neuvottelujen aikana saattaa nousta esiin erilaisia tilannekohtaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat asiantuntijatiedon kysyntään. Tällaisia ovat esimerkiksi neuvottelijoiden oman asiantuntemuksen määrä jossakin neuvottelujen yksityiskohdassa tai selvästi asenteellisen asiantuntijan kuuleminen ja tämän kompensoiminen uusilla asiantuntijoilla. Asiantuntijatiedon merkitys määräytyy näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

Keskitymme tässä luvussa tarkastelemaan hallituksen muodostamiseen johtaneita neuvotteluja strategisen hallitusohjelman näkökulmasta. Kiinnitämme erityistä huomiota ohjelman yksityiskohtaiseen luonteeseen ja laajoihin asiantuntijakuulemisiin. Asetamme Petteri Orpon oikeistohallituksen ohjelmaneuvottelut myös aikaisempien neuvotteluiden kontekstiin. Vertaamme muodostunutta hallitusohjelmaa strategisen hallitusohjelman luonteesta käytyyn keskusteluun ja esitämme kysymyksen hallitusneuvottelujen strategisuudesta: Unohtuiko aikaisemmin vahvasti esillä ollut strateginen ohjelmaformaatti (esim. Mykkänen 2016; 2019; Mykkänen ja Virtanen 2023; Sitra 2018) pitkiksi venyneiden neuvottelujen tuoksinnassa? Voidaanko Orpon hallituksen ohjelmaa ”Vahva ja välittävä Suomi” (Valtioneuvosto 2023b) pitää strategisena työkaluna ja millä perusteilla? Miten tulkitaan suurta yksityiskohtien määrää? Luvun lopussa pohdimme hallitusneuvottelujen heijastumista varsinaiseen hallitustyöskentelyyn ja hallituksen toimintakykyyn nykyisessä poliittisessä ympäristössä, jota luonnehtivat toinen toistaan seuraavat sisäiset ja ulkoiset kriisit. Empiirinen analyysimme perustuu hallitusohjelman sisältöön ja valtioneuvoston kanslian julkaisemiin tietoihin neuvotteluorganisaatiosta ja neuvotteluissa kuulluista asiantuntijoista. Lisäksi haastattelimme seitsemää neuvotteluorganisaatiossa keskeisessä asemassa ollutta henkilöä. Tutkimuseettisistä syistä emme viittaa haastatteluihin tavalla, joka voisi paljastaa haastateltavien henkilöllisyyden.²³

23 Noin tunnin pituisista haastatteluista ensimmäinen tehtiin syyskuussa 2023 ja kuusi tammi-helmikuussa 2024. Kaikilla haastateltavilla oli ohjelmaneuvotteluissa keskeinen rooli joko neuvottelupöydässä tai neuvotteluiden koordinaatiossa. Haastattelupyynnöt lähetettiin 13 neuvottelijalle, joista yksi kieltäytyi haastattelusta ja viisi ei vastannut pyyntöön lainkaan. Perussuomalaisten edustajaa emme saaneet mukaan haastatteluihin. Selkeyden vuoksi haastattelusitaatit on muunnettu yleiskieliseen asuun.

16.2 Strateginen hallitusohjelma tavoitteiden ja keinojen koalitionana

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran yliasiamiehenä toiminut entinen pääministeri Jyrki Katainen ja Sitran strategia- ja ennakointijohtaja Katri Vataja (2023a) kirjoittivat heti eduskuntavaalien jälkeen Helsingin Sanomissa, että ”aikaamme leimaa yhteiskunnallinen visiottomuus ja mielikuvituksen puute”. Kriittikkensä Katainen ja Vataja suuntasivat ennen muuta hallitustunnusteluihin valmistautuville puoluejohtajille, joiden tulisi monenlaisten kriisien edessä muodostaa ”yhteinen näkymä siitä, millaista tulevaisuuden Suomea poliittiset päätöksentekijät tavoittelevat”. Mikäli politiikka ymmärretään valta-asemien hankkimisena erilaisista arvoasetelmista kumpuavien yhteiskunnallisten päämäärien edistämiseksi, Kataisen ja Vatajan voi tulkita kannustaneen puolueiden puheenjohtajia toimimaan nimenomaan poliittisina johtajina. Samanaikaisesti he sisällyttivät kehotukseensa oletuksen kaikkien yhteisestä näkemyksestä, joka suomalaisessa monipuoluejärjestelmässä on todellisuudessa aina jonkinasteinen neuvoteltu kompromissi. Konkreettisenä keinona tämän yhteiseksi tulkitun päämäärän saavuttamiseksi kirjoittajat tarjosivat strategista hallitusohjelmaa, jossa tehtäisiin sekä pitkän aikavälin linjauksia että pilkottaisiin tavoitteet ”vaalikaudella toteutettaviksi toimenpiteiksi”. Viikkoa myöhemmin kirjoitus julkaistiin blogina Sitran sivuilla (Katainen ja Vataja 2023b), mikä kuvastaa edellä mainittua Sitran omaksumaa aktiivista toimijuutta hallintopolitiikassa.

Sitran rooli strategisen hallitusohjelman puolestapuhujana on vanhaa perua. Kataisen ja Vatajan puheenvuoro asettuu saumattomasti hallitusohjelma-neuvotteluista käydyin keskustelun historialliseen jatkumoon. Strategisesta hallitusohjelmasta on esitetty vastaavia näkemyksiä eduskuntavaalien yhteydessä eri muodoissa koko 2000-luvun ajan. Sitran osallisuus kulminoitui vuoden 2015 hallitusneuvotteluissa, jolloin keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä otti Sitran esittämän strategisen ohjelman lähtökohdaksi ja kutsui silloisen Sitran asiamiehen Tapio Anttilan fasilitoimaan neuvottelujen ensimmäisiä istuntoja. Sipilän kolmen puolueen hallituksen ohjelma noudatteli pitkälti niitä suosituksia, joita Sitra muiden joukossa oli esittänyt. Ohjelmassa pyrittiin vahvaan fokusoitumiseen sen sijaan, että olisi laadittu asiantuntijoiden karsastama pitkä luettelo keskenään hankalastikin yhteen sovitettavista toimenpiteistä, joiden vaikuttavuutta voisi olla vaikea seurata tai todentaa. Jyrki Kataisen johtaman edellisen hallituksen huonot kokemukset laajasta ja monipolvisesta hallitusohjelmasta kannustivat osaltaan muutokseen.

Vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen ohjelmaneuvotteluja lähti johtamaan SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne. Sosiaalidemokraattien lähestymistapa strategiiseen ohjelmaan oli toisenlainen kuin Sipilällä, mutta yhtä kaikki ohjelmassa pyrittiin lopulta samaan tavoitteeseen, siis politiikan vaikuttavuuden lisäämiseen keskitty-mällä harvoin temaattisesti suuriin kokonaisuuksiin. Yritysmaailmasta tutun projektijohtamisen sijaan Rinteen vetämissä neuvotteluissa keskeiseksi toiminta-malliksi ja käsitteelliseksi työkaluksi omaksuttiin ilmiölähtöisyys, jonka pohjalta ohjelmaan kirjattiin seitsemän ”strategista kokonaisuutta” (Valtioneuvosto 2019). Ideana oli tarttua monisyisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin hallinnonrajat ylittävällä tavalla sen sijaan, että politiikka ja samalla politiikan ratkaistavina olevat ongelmat määrittäisivät sektorikohtaisesti. Ohjelmassa tunnistetut ilmiöt, kuten ilmastonmuu-tos ja tasa-arvo, perustuivat SDP:n pitkäaikaiseen ohjelmatyöhön ja YK:n kestävän kehityksen ohjelmaan. Ilmiöpolitiikka sai niin ikään Sitralta tukea (Sitra 2018).

Hallitusohjelmien pyrkimys strategisen otteen avulla hallinnon sektorirajojen ylittä-miseen on ollut jatkuvaa ainakin Matti Vanhasen ensimmäisestä hallituksesta (2003–2007) lähtien (Mykkänen ja Virtanen 2020). Silloin strategisuutta edustivat politiikkaohjelmat, jotka olivat muusta hallitusohjelmasta erillisiä painopistealueita, ja joita johtivat tehtävään nimetyt ohjelmajohtajat. Vaikka politiikkaohjelmat eivät ole olleet erityisen vaikuttavia, niihin tiivistyy yksi strategisen hallitusohjelman keskeisistä lähtökohdista, eli valintojen tekeminen. Hallituksen työskentelyn tehos-tamiseksi tehdyissä ehdotuksissa (Valtioneuvosto 2023a; Valtioneuvoston kanslia 2011; 2019; Valtiovarainministeriö 2014) on johdonmukaisesti lähdetty siitä, että jos hallituspolitiikalla on vain muutama keskeinen tavoite, ne ovat myös helpommin saavutettavissa ja yhdistettävissä normaaliin, ohjelman ulkopuoliseen päätöksen-tekoon. Ympäristön analyysiin perustuva yhtenäinen näkemys ja siitä nousevat huolelliset valinnat ovat strategisuuden korostajien resepti yhteiskunnan uudis-tamiseen. Strategianäkökulmasta ohjelma ei saa myöskään olla liian sitova, jotta ympäristössä tapahtuviin muutoksiin voidaan reagoida ajoissa.

Siinä missä strateginen ohjelma oli iskusana vuoden 2015 eduskuntavaalien alla, vuonna 2019 vastaava oli ilmiömäinen ohjelma. Sen sijaan ennen kevään 2023 vaaleja tai niiden jälkeen hallitusohjelmasta ei puhuttu julkisuudessa vastaavalla tavalla. Sitran yritys palata vanhaan ideaan ei saanut juurikaan vastakaikua. Petteri Orpo puhui tosin neuvottelujen alussa strategisesta ohjelmasta, ”johon kirjattai-siin hallituskauden yhteisiä tavoitteita yleisesti” (HS 1.6.2023). Orpon visio heijas-teli valtioneuvoston kanslian yhteistyössä puolueiden edustajien kanssa laatiman raportin suositusta: ”neuvotteluissa olisi suositeltavaa sopia pienestä määrästä ”päätaavoitteita”, jotka kirkastavat toiminnan fokusta ja tukevat strategista viestin-tää” (Valtioneuvosto 2023a, 8). Myös Sitran neuvonantaja Jouni Backman kannusti

Säätytalossa toukokuussa pitämässään alustuksessa neuvottelijoita laatimaan strategisen hallitusohjelman, jossa ohjelma pysyttelisi yleisellä tavoitetasolla, ja keinot jätettäisiin pääosin virkamiesten ratkaistaviksi (Backman 2023).

Sekä raportin ja Sitran suositukset että Orpon tavoite olivat vain varjo siitä aikaisemmasta innosta, jolla strategisesta ohjelmasta yritettiin tehdä hallituksen työskentelyn kivijalkaa. Orpon johdolla neuvoteltiin poikkeuksellisen pitkään, ja neuvottelujen tuloksena oli myös ennätyksellisen yksityiskohtainen ohjelma, joka äkkiseltään tarkasteltuna on mahdollisimman kaukana siitä, mitä strategisella ohjelmalla on tarkoitettu. Perusteellisen pohjatyön tehnyt Orpo oli kesäkuun alussa tuskin kuitenkaan syvästi sitoutunut siihen, mitä virkakunta tai Sitra tarkoitti strategisella ohjelmalla. Neuvottelujen valmisteluja läheltä seurannut kokoomusvaikuttaja arvioi haastattelussa asiaa selväsanaisesti: ”johtava ajatus pääministerillä tai silloisella hallitustunnustelijalla oli se, että neuvottelut saavat kestää ja myös se, että halutaan yksityiskohtainen ohjelma” (neuvottelija, kokoomus). Myös Rinteen johtamat neuvottelut 2019 saattoivat painaa vaakakupissa, kun neuvottelutavasta päätettiin 2023:

Luulen, että näissä neuvotteluissa painoi viime neuvottelukierroksen ilmiöpohjaisuus. Reilu viisi vuotta sitten mietittiin ensiksi, mitä halutaan. Periaatteessa kaikki saivat läpi aivan kaiken ja vasta muutaman viikon päästä tulivat rahat pöytään, jolloin piti alkaa priorisoimaan. Sitä pidettiin hirveän tehottomana neuvottelutapana, eikä oikein päästy kiinni siihen, että mitä sillä haettiin. Nyt oli sitten suoraviivaisempaa. (neuvottelija, RKP)

Kun hallitusohjelmaa tarkastellaan politiikan vaikuttavuuden näkökulmasta, olisi kuitenkin virhe samastaa vaikuttavuuden mahdollisuus ja ohjelman yleisluontoisuus. Myös yksityiskohtainen ja pitkä ohjelma voi olla vaikuttava, mikäli ohjelman eri osa-alueiden välillä on riittävästi koordinaatiota. Strategista ohjelmaa tavoitteiden pettymys Orpon ohjelmaan saattaa perustua kahteen sekaannusta aiheuttavaan oletukseen. Strategisuuden mittarina on pidetty yhtäältä ohjelman pituutta. Toisaalta on katsottu, että *päämäärien* selkeys ja niihin liittyvät valinnat ja poisvalinnat (keskittyminen vain harvoihin päämääriin) kertovat strategisuudesta ja edistävät siten politiikan vaikuttavuutta. Varsinaisessa merkityksessään strategia viittaa kuitenkin niihin *keinoihin*, joilla asetetut päämäärät on mahdollista saavuttaa

(Ansoff 1965).²⁴ Tästä näkökulmasta Orpon hallituksen ohjelmaa voi pitää hyvinkin strategisena. Itse asiassa yksityiskohtainen ohjelma on strategisempi kuin yleisluontoinen ohjelma, jossa lähinnä päämäärät ovat korostetusti esillä.

Ajateltiin, että ei tule sellaista hallitusohjelmaa, että se on täynnä selvitetään tai jotakin, vaan että kirjataan selkeät tavoitteet. Jos meillä olisi vain hyvin strateginen [so. yleinen] ohjelma, että työllisyysasioissa tavoitellaan pohjoismaista työllisyysastetta tai muuta, niin eihän se sopinut tähän aikaan. Mutta kyllä tässä vahva strategia on siihen, että tavoitteet on sovittu ja käyty läpi, jotta ne saadaan eteenpäin. (neuvottelija, kokoomus)

Yleisluontoinen ohjelma edellyttää lisäksi suunnitelmaa ohjelman toimeenpanoa varten, mikä puolestaan avaa päätöksenteon monille eri intresseille ja epävarmuuksille. Vaikuttavuuden kannalta tämä on suuri riski. Orpon hallituksen ohjelmassa lyödään lukkoon toimenpiteet, joiden avulla päämääriin oletetaan päästävän. Näin pyritään siirtämään toiminta pois tavoiteltua vaikuttavuutta vaarantavien poliittisten kiistojen ja lobbaamisen tieltä.

Meidän puolueelle ei välttämättä olisi kovin vastenmielistä toteuttaa suomalaisen virkamieskunnan esityksiä... Löydämme itsemme aika usein puolustamasta virkamiesten pohjaesityksiä, mutta hyvin kevyellä hallitusohjelmalla poliittisen ohjauksen antaminen on kyllä aika vaikeaa. (neuvottelija, kokoomus)

24 Strategia nojaa yleensä liikkeenjohdon tutkimukseen, jonka siirrettävyys politiikan maailmaan ei ole ongelmatonta. Yritysten välisessä kilpailussa strategialla viitataan yrityksen aktiviteettien kokonaisuuteen, jonka ansiosta yritys saa vaikeasti kopioitavaa kilpailuetua muihin alalla toimiviin yrityksiin nähden. Michael Porter (1996) kuvaa tätä käsitteellä "asemointi" (positioning). Sillä hän tarkoittaa yrityksen tarjoaman tuotteen identiteettiä, liiketoimintamallia tai erikoistumista jonkin tietyn kuluttajasegmentin tarpeiden tyydyttämiseen. Porterin mukaan strategiassa on keskeistä päättää myös siitä, mitä jätetään tekemättä, jotta asemointi olisi mahdollisimman tuottoisa ja johtaisi kestävään liiketoimintaan. Hallitusohjelmaakin on pyritty kehittämään poisvalintojen logiikalla, mutta muuten poliittisen hallituksen kohdalla asemointi ei yksinkertaisesti toimi analyttisenä käsitteenä. Hallitus on tietyn aikaa monopoliasemassa, se palvelee lukuisia eri intressiryhmiä yhtä aikaa, osa "tuotteista" on lainsäädännöllä standardisoitu, eikä hallituksella ole täyttä kontrollia "tuotteisiinsa" tai "tuotantokoneistoonsa". Tässä keskitymme strategiaan käsitteen väljemmässä merkityksessä ymmärtäen sen asetettujen päämäärien ja keinojen välisenä suhteena.

Orpon hallituksen ohjelmasta löytyy myös strategisen johtamisen oppikirjamaisia esityksiä ympäristön analyysistä ja siihen perustuvasta tavoitteenasettelusta, mutta pääosassa ovat runsaslukuiset keinot. Ohjelma ei myöskään ole kovin joustava hallituskaudelle tehtyä 700 miljoonan euron kehysvarausta lukuun ottamatta, mitä sitäkään ei pidä tulkita poikkeamana strategisuudesta. Oikeastaan hallitus pystyy reagoimaan tarvittaessa muutoksiin varsin suvereenisti, kuten pandemia-aika, Ukrainan tilanne, itärajan sulkeminen ja julkisen talouden lisäsopeutustarve ovat osoittaneet. Ohjelman ei siten tarvitse olla erityisen löyhä ollakseen strateginen. Mikäli joustavuus korostuu riittävän paljon, se alkaa syödä ohjelmalle asetettuja poliittisia tavoitteita.

16.3 Strategisuus, yksityiskohdat ja asiantuntijat²⁵

Edellä päädyimme siihen, että Orpon johdolla neuvottelun hallitusohjelman ”strategisuus” nojaa yksityiskohtiin, siis toimenpiteisiin, joiden avulla hallitus katsoo parhaiten saavuttavansa yhdessä sovitut poliittiset tavoitteet. Yksityiskohdat puolestaan kertovat siitä, että hallituspuolueilla ja niitä edustaneilla neuvottelijoilla on ollut vankka käsitys vaikuttamisen keinoista. Valitut toimenpiteet perustuvat toisin sanoen varmaan tai epävarmaan tietoon niiden vaikutuksesta ja toteutusmahdollisuuksista. Tähän tarvitaan usein avuksi erityistä asiantuntemusta. Onkin laajasti jaettu näkemys, että puntaroituja poliittisia päätöksiä ei voi tehdä ilman asiantuntijoiden myötävaikutusta (Caramani 2020). Tiedon merkitys korostuu hallitusneuvotteluissa, joissa välillä keskenään vastakkaisiakin poliittisia päämääriä pyritään sovittamaan yhteen johdonmukaiseksi toimenpidekokonaisuudeksi. Suomessa hallitustunnustelija voi päättää rajoittaa asiantuntijoiden määrää, kuten Juha Sipilä teki keväällä 2015, tai hän voi omaksua liberaalin linjan ja antaa ratkaisuvallan neuvotteluryhmille, kuten Orpo toimi keväällä 2023. Orpon johtamissa neuvotteluissa kuultiin poikkeuksellisen suurta joukkoa asiantuntijoita. Ohjelman strategisen yksityiskohtaisuuden ja asiantuntijoiden kuulemisen välillä voidaan nähdä selvä yhteys, joka ainakin osittain palautuu kokoomuksen tapaan johtaa hallitusneuvotteluita.

25 Tämän osion määrällinen aineisto on julkaistu aikaisemmin Poliittinen talous -lehdessä (Mykkänen ja Wass 2023). Kiitämme lehden toimitusta luvasta käyttää samaa aineistoa tässä artikkelissa.

Hallitusneuvotteluprosessi on kokonaisuudessaan hallitustunnustelijan määräysvallassa. Hallitustunnustelija ja hänen taustajoukkonsa määrittävät neuvotteluorganisaation, jakavat neuvotteluryhmien puheenjohtajuudet ja pitävät huolta koordinaatiosta. Tästä vallitsee puolueiden kesken selkeä yksimielisyys (Valtioneuvosto 2023a), samoin kuin siitä, että hallitustunnustelija tulee vaalituloksen perusteella suurimmasta puolueesta. Tämän pohjalta toukokuussa 2023 lähdettiin kokoomuksen johdolla neuvottelemaan hallituksen kokoonpanosta ja sen ohjelmasta. On huomionarvoista, että kokoomus halusi nimenomaan muodostaa yksityiskohtaisen ohjelman: se ei ollut tulosta vain siitä, että neuvoteltavat asiat olisivat olleet erityisen vaikeita ja kiistanalaisia tai että osapuolten keskinäinen luottamus olisi rakoillut. Nämäkin ovat olennaisia seikkoja, mutta medialähteiden perusteella voidaan päätellä, että kokoomuksen neuvottelustrategiaan kuului yksityiskohtaisuuden tavoittelu, jotta voitaisiin varmistaa ohjelman toteuttaminen. ”Se varmistaa muutosta”, Orpo totesi kesäkuussa (Salminen 2023). Kokoomuksen varapuheenjohtaja Antti Häkkänen ennakoi yksityiskohtaista ohjelmaa jo siinä vaiheessa, kun huhtikuussa hallitustunnustelijan johdolla laadittiin puolueille tunnustelijan kysymyksiä (Ahonen 2023).

Ohjelman yksityiskohtaisuus ja asiantuntijoiden runsas hyödyntäminen näyttävät vahvistaneen toisiaan. Tarkastelemme kysymystä aluksi muutamien tunnuslukujen pohjalta. Laskujemme mukaan hallitusohjelmassa on mainittu kaikkiaan 1 715 yksittäistä toimenpidettä. Mikäli jätetään huomiotta hankalina tai vähemmän merkityksellisinä selvitettäväksi merkityt asiat, jää jäljelle vielä 1 435 toimenpidettä, joiden yksityiskohtaisuuden taso vaihtelee huomattavasti (taulukko 50). Vertailukohtana voidaan tarkastella esimerkiksi Jyrki Kataisen niin ikään pitkää ohjelmaa, josta valtioneuvoston kanslian virkamiehet tunnistivat noin 900 toimenpidettä (Mykkänen ja Virtanen 2020, 215).

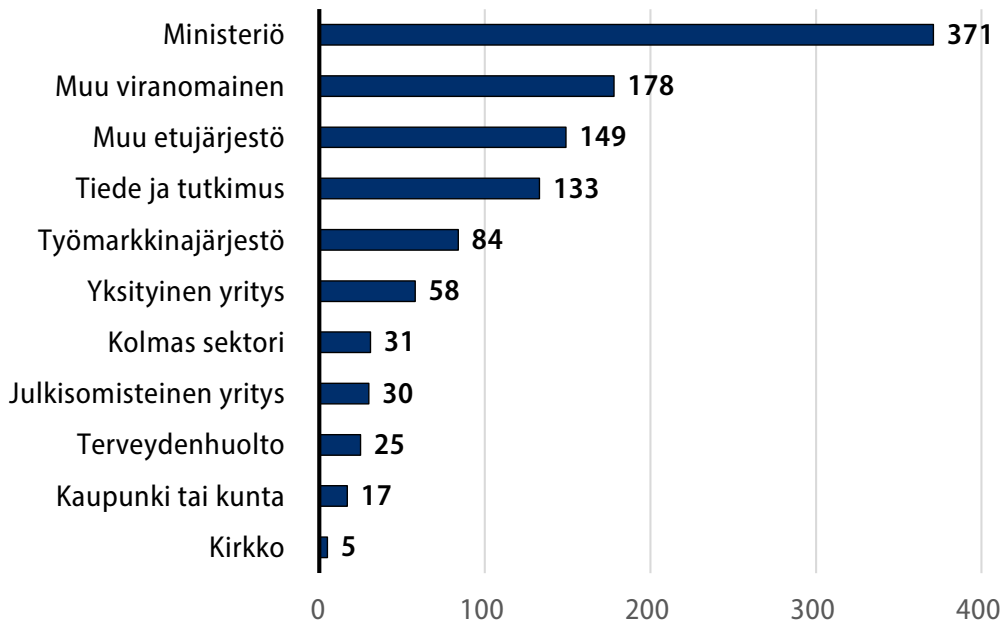
Taulukko 50. Neuvottelupöytien (suluissa pöydän numero) hallitusohjelmaan tekemät toimenpide-esitykset (esitysten määrän mukaisessa suuruusjärjestyksessä).

	(8) Turvallinen ja kriisin- kestävä oikeusvaltio	(5) Kasvun kaava	(2) Toimiva ja kestävä hyvinvointi- yhteiskunta	(6) Puhtaan energian Suomi	(3) Hyvinvointi syntyy työstä	(7) Kansain- välinen ja aktiivinen Nato-Suomi	(4) Osaava Suomi	(1) Kestävä julkinen talous	Puolue- sihteerii- pöytä	Valtio- neuvoston johtaminen	Yht.
Selvitykset	77 (21 %)	46 (14 %)	51 (21 %)	26 (13 %)	33 (22 %)	13 (9 %)	22 (18 %)	7 (18 %)	2 (10 %)	3 (18 %)	280 (17 %)
Täsmentymättömät toimenpiteet	126 (35 %)	154 (46 %)	106 (44 %)	107 (52 %)	46 (30 %)	70 (49 %)	58 (48 %)	14 (35 %)	3 (14 %)	6 (35 %)	690 (42 %)
Täsmälliset toimenpiteet	157 (44 %)	135 (40 %)	82 (34 %)	72 (35 %)	73 (48 %)	60 (42 %)	41 (34 %)	14 (35 %)	16 (76 %)	8 (47 %)	658 (40 %)
Toimenpiteestä pidätyminen	1 (0 %)	0 (0 %)	4 (2 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	5 (13 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	10 (1 %)
Yht.	361 (100 %)	335 (100 %)	243 (100 %)	205 (100 %)	152 (100 %)	143 (100 %)	121 (100 %)	40 (100 %)	21 (100 %)	17 (100 %)	1 638 (100 %)*

* Taulukosta puuttuu 29 toimenpidettä, joille ei ollut nimetty erikseen neuvottelupöytä (Suomi liikkeelle -ohjelma).

Säätytalossa käydyt ohjelmaneuvottelut oli jaettu kahdeksaan kokoomusvetoiseen neuvottelupöytään (ns. reformipöydät), joiden lisäksi puoluesihteereillä ja valtioneuvoston johtamiseen liittyvillä asioilla oli omat pöytänsä. Neuvottelupöydät jakautuivat edelleen tarkemmin rajattuihin teemoihin keskittyneisiin jaostoihin, joiden jäsenyyksissä oli jonkin verran päällekkäisyyksiä. Eniten toimenpiteitä (361) esitettiin sisäiseen turvallisuuteen, oikeudellisiin asioihin ja maahanmuuttoon keskittyneessä pöydässä 8, jota voidaan pitää yhtenä perussuomalaisten neuvottelijoiden prioriteettialueista. Tässä pöydässä kirjattiin ohjelmaan paitsi eniten täsmällisiä toimenpiteitä (157) myös eniten selvitettäväksi jääviä asioita (77). Myös yrittäjyyteen, sääntelyn vähentämiseen, talouskasvun edistämiseen, infrastruktuuriin ja maatalouden kannattavuuteen keskittynyt ”Kasvun kaava”-neuvottelupöytä 5 kirjasi ohjelmaan suuren määrän toimenpiteitä (335). Täsmentymättömiä toimenpiteitä, joille ei ollut osoittaa tarkkaa toteutustapaa, oli pöydässä 5 itse asiassa hieman enemmän kuin pöydässä 8. Yritysmuotoisiin kasvutekijöihin keskittyvää pöytää 5 voidaan pitää oikeistohallituksessa tasaisesti kaikille poliittisesti relevanttina. Sosiaali- ja terveyspalveluihin ja aluehallintoon keskittynyt pöytä 2 kirjasi kolmanneksi eniten toimenpiteitä (243) ohjelmaan.

Kuvio 45. Neuvottelupöytiin kutsuttujen asiantuntijoiden määrä sektoreittain (N=1 081).

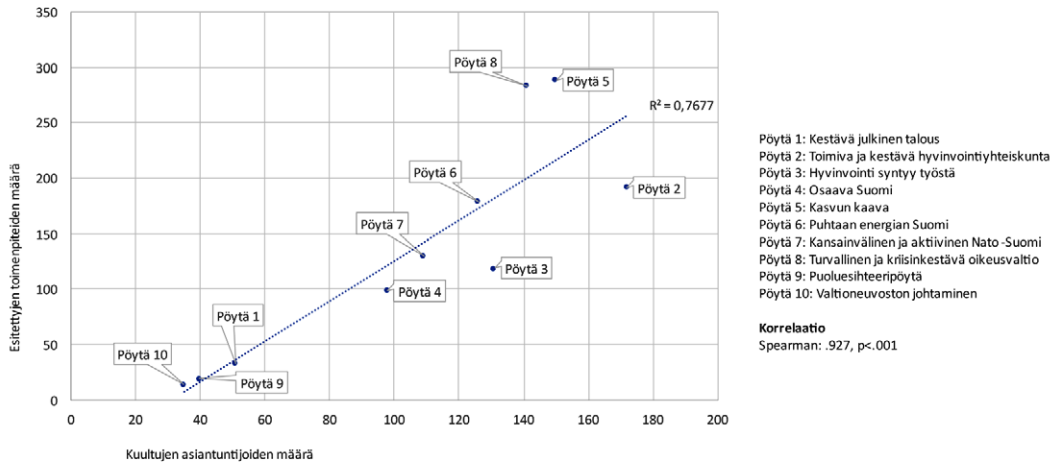
Kaikkiaan neuvottelupöydissä kuultiin yli tuhatta asiantuntijaa²⁶, joista noin puolet edustivat viranomaisorganisaatioita, ennen kaikkea ministeriöitä (kuvio 45). Sinänsä asiantuntijoiden runsas kuuleminen neuvotteluissa ei ole poikkeuksellista, vaan sama on toistunut kaikissa lähihistorian hallitusneuvotteluissa. Orpon johtamissa neuvotteluissa tehtiin kuitenkin mitä ilmeisimmin kaikkien aikojen ennätys. Vertailun vuoksi Antti Rinteen johtamissa neuvotteluissa keväällä 2019 kuultiin 378 asiantuntijaa (Valtioneuvoston viestintäosasto 2019).²⁷ Orpon neuvotteluihin ministeriöt tuottivat myös suuren määrän selvityksiä neuvottelijoiden tarpeisiin. Valtioneuvoston kanslia julkaisi niitä kaikkiaan 511 kappaletta. Tämän lisäksi neuvottelupöydillä on luettavana neuvotteluiden aloitusseminaarin materiaalit ja kansliapäälliköiden katsaukset. Lisäksi neuvottelupöydät olivat kutsuneet runsaasti yliopistoja ja tutkimuslaitoksia edustavia asiantuntijoita sekä työmarkkinajärjestöjen ja muiden etujärjestöjen edustajia.

Eniten esityksiä kirjanneissa neuvottelupöydissä myös hyödynnettiin eniten asiantuntijakuulemisia (kuvio 46). Hallitusohjelmaan kirjattujen esitysten ja asiantuntijakuulemisten välillä on voimakas, tilastollisesti merkitsevä korrelaatio. Vaikka siitä ei voi suoraan päätellä kausaalisuutta, antaa kuvio 46 viitteitä siitä, että asiantuntijoiden kuuleminen on lisännyt esitysten määrää. Oletamme, että asiantuntijoiden käyttö on edistänyt neuvottelijoiden tietoisuutta käsiteltävän asian ulottuvuuksista ja politiikkaideoiden vaikutuksista. Toisin sanoen mitä enemmän kuullaan eri alojen asiantuntijoita, sitä todennäköisempää on, että esiin nousee uusia ulottuvuuksia tai osaongelmia, jotka pitää ratkaista varsinaisen päätavoitteen saavuttamiseksi tai jättää selvitetäviksi.

26 Valtioneuvoston kanslian julkaisemassa kuultujen asiantuntijoiden listauksessa asiantuntijat on lueteltu neuvottelupöydittäin. Jos asiantuntija on ollut kuultavana esimerkiksi kolmessa pöydässä, hänet on tilastoitu yhden sijasta kolmena asiantuntijana. Näin laskettuna kuulemisia oli yhteensä 1099. Toisaalta näitä päällekkäisyyksiä oli vain joidenkin keskeisten asiantuntijoiden, kuten valtiovarainministeriön budjettipäällikön, kohdalla, jolloin yksittäisten asiantuntijoiden määrä asettuu hieman tuhannen paremmalle puolelle.

27 Haastattelemamme kokoomuksen hallitusneuvottelija toi esiin puolueiden välillä vallitsevan eron asiantuntijoiden käyttötavoissa. Hän painotti sitä, että SDP:n johtamissa neuvotteluissa ammattiyhdistyksiä edustavat asiantuntijat saattavat olla paikalla koko neuvottelujen ajan ikään kuin pysyvinä asiantuntijoina. Orpon neuvotteluissa pysyvinä asiantuntijoina käytettiin lähinnä valtiovarainministeriön virkamiehiä. Myös sosiaali- ja terveysministeriön virkakuntaa oli paikalla pysyvinä asiantuntijoina.

Kuvio 46. Neuvottelupöytien asiantuntijoiden määrä suhteessa pöydissä tehtyjen toimenpide-esitysten määrään (N=1 358, esitykset selvitettävistä asioista poistettu).

Havaittuun asiantuntijakuulemisten ja ohjelmaan kirjattujen esitysten väliseen yhteyteen on haastatteluidemme perusteella useita syitä. Asiantuntijoiden tarve voi olla seurausta neuvottelujen kohteena olevien asioiden monimutkaisuudesta tai esille nousseista vaikeista oikeudellisista tai hallinnollisista kysymyksistä. Tällaisia ovat muun muassa hyvinvointialueisiin liittyvät kysymykset (pöytä 2), koska alueet olivat olleet vasta muutaman kuukauden toiminnassa, ja toiminnan ohjauksessa ja rahoitusmallissa oli paljon ratkaisemattomia kysymyksiä: ”Rakennettiin sitä [soten uutta] tilannekuvaa samalla, kun käytiin neuvotteluja” (neuvottelija, kokoomus). Yritystoimintaan, investointeihin ja energiahuoltoon kohdistuu myös monimutkainen sääntelykokonaisuus (pöytä 5). Kun tavoitteena oli toisaalta sääntelyn purkaminen ja toisaalta liiketoimintaan kannustavan uuden sääntelyn muodostaminen, tarvittiin runsaasti asiantuntijoita varmistamaan tavoitteiden realistisuus. Poliittisesti vaikea kokonaisuus olivat maahanmuuttoon, sisäiseen turvallisuuteen ja oikeusvaltioon liittyvät kysymykset (pöytä 8), jossa perussuomalaiset olivat profiloituneet vahvasti myös ennen vaaleja. Erityisen hankala tämä kokonaisuus oli RKP:lle, jossa suhtauduttiin kriittisesti perussuomalaisten vaatimuksiin maahanmuuton kiristämisestä.

Haastatteluissa kävi ilmi, että neuvottelijoiden näkökulmasta yksityiskohtaiset kirjaukset poliittisesti mutkikkaita asioissa vähentävät riskiä puolueelle epämiellyttävän asian etenemisestä hallituksessa sen vuoksi, ettei siitä ole riittävän tarkasti sovittu. Tämä taas saattaa lisätä tarvetta kuulla lisää asiantuntijoita. Asiantuntijoilla voi olla myös merkitystä kiistojen selvittämisessä, jos he pystyvät tuomaan keskusteluun argumentteja, jotka kallistavat ratkaisun johonkin suuntaan.

Talouspolitiikasta vastuussa ollut pöytä 1 on esimerkki neuvottelutilanteesta, jossa puolueiden välillä vallitsi yksimielisyys talouspolitiikan peruslinjasta, veropolitiikasta ja julkisen talouden sopeutuksesta. Muiden pöytien erityinen tehtävä oli sovittaa talouspöydän antamat talouden sopeutustavoitteet osaksi hallitusohjelman toimenpiteitä. Tässä pöydässä kuultiin vain vähän asiantuntijoita ja luotettiin pitkälti valtiovarainministeriön virkamiehiin, jotka toimivat pöydän pysyvinä asiantuntijoina.

Neuvottelijat ovat myös saattaneet itse tehdä runsaasti aloitteita, joita tukemaan he ovat kutsuneet sopiviksi katsomiaan asiantuntijoita. Tätä tukee pääministeripuolueen päätös olla rajoittamatta neuvottelupöytien mahdollisuutta kutsua haluaamia asiantuntijoita. Haastattelemiemme neuvottelijoiden mukaan näin toimittiin kaikissa pöydissä sen jälkeen, kun kokoomuksen kutsumat yleisalustajat (lähinnä kansliapäälliköt) olivat käyneet pöydissä pohjustamassa hallinnonalansa tilannetta. Yleinen menettelytapa pöydissä oli päättää kuultavista asiantuntijoista konsensuaalisesti keskustelun kautta tai puolueiden kesken vastavuoroisesti, jolloin neuvottelijat pidättäytyivät vastustamasta muiden esittämiä asiantuntijoita. Monimutkaisten ja kiistanalaisten asioiden kohdalla rajoittamaton mahdollisuus kuulla asiantuntijoita johtaa hyvin todennäköisesti kuultujen asiantuntijoiden määrän kasvuun ja sitä kautta myös kirjausten runsaslukuisuuteen: ”Kun ei päästä yhteisymmärrykseen, niin todetaan, että kutsutaanpas pari asiantuntijaa tänne lisää, että jos me viisastuttaisiin” (neuvottelija, RKP). Tämä ei välttämättä johdu siitä, että asiantuntijat toisivat ohjelmaan asioita, joita neuvottelijat eivät olisi sinne omaehtoisesti kirjanneet. Sen sijaan varsinkin kevään 2023 hallitusneuvotteluissa asiantuntijoiden rooli korostui tavoitteisiin liitettyjen keinojen osalta, koska tavoitteena oli tehdä konkreettinen ohjelma. Asiantuntijoita itsessään käytettiin myös argumenttien tukena, mikä neuvottelujen erityisissä olosuhteissa saattoi lisätä houkutusta kutsua uusia asiantuntijoita.

*Kun nyt jaetaan niukkuutta, niin on voinut tukeutua eri lailla asiantuntijoihin ja olla sellainen, että tässähän on moneen kertaan asiantuntijat tuoneet esille, että kuinka tärkeää tämä olisi, ja sitten sitä kautta tuoda ehdotusta pöytäan.
(neuvottelija, RKP)*

Rajoittamaton oikeus kutsua pöytiin asiantuntijoita liittyy oleellisesti kokoomuksen tapaan organisoida neuvottelut. Lähtökohtaisesti suurin kysymysmerkki liittyi perussuomalaisten neuvotteluryhmään, josta puuttui kokemusta hallitusneuvotteluista, eivätkä muut puolueet olleet aivan varmoja siitä, mikä olisi perussuomalaisten kanta joihinkin neuvottelukysymyksiin.

*Perussuomalaiset oli vähän vaikeammin arvattavissa, että miten he suhtautuvat erilaisiin asioihin, että ei ole ehkä yhtä linjaa. Se olikin ennen tätä, nythän niillä on valtiovarainministerin pesti, mutta heidän talouspoliittinen linjansa ei ole mielestäni ennen neuvotteluja ollut kauhean selkeä.
(neuvottelija, RKP)*

Varmuutta haettiin kahdenvälisissä keskusteluissa jo ennen varsinaisia hallitusneuvotteluita, mutta silti kokoomus lähti siitä, että neuvottelupöydissä osapuolten välille syntyy luottamus parhaiten niin, että annetaan vapaus kutsua asiantuntijoita ja pyritään mahdollisimman tarkkoihin ohjelmakirjauksiin. Asiantuntijat osaltaan auttoivat kiinnittämään sellaisia kantoja, joita neuvottelijoilta puuttui tai joissa ilmeni epävarmuutta.

Kokoomuksessa on myös puolueen perinteeksi muodostunut tapa valmistautua hallitusneuvotteluihin varsin varhaisessa vaiheessa (Heasman ja Backman 2021, 24–28). Emme pysty tarkasti sanomaan, koska kokoomus aloitti valmistautumisen erityisesti hallitusneuvotteluja varten, koska siihen sekoittuu edellisen vaalikauden muu ohjelmatyö. Jonkinlaista valmistautumista tapahtui jo vuoden 2022 aikana, jolloin kokoomus julkisti oman ”soten korjaussarjansa”, joka näiltä osin oli puolueen hallitusohjelmatavoitteiden pohjana. Vastaavaa työtä tehtiin puolueen elimissä oikeastaan koko vaalikauden 2019–2023 aikana, vaikka intensiivisin vaihe ajoittui keväälle 2023.

Mielestäni kokoomukselle on ominaista olla jatkuvasti valmistelemassa ja valmistautumassa seuraaviin isoihin juttuihin, että sillä tavalla siinä näkyy se, että halutaan olla hyvin valmistautuneita, että on pohditut kannat ja että ehdotusten, joita tuodaan neuvottelutilanteeseen, täytyy olla sellaisia, että ne ovat järkevästi toteutettavissa. Pidän sitä ihan meidän normaalina päivittäisenä työnä. Toki hallitusohjelmaan valmistautuminen on ollut vielä suunnitelmallisempaa. (neuvottelija, kokoomus)

Haastatteluiden perusteella voidaan päätellä, että muiden hallituspuolueiden valmistautuminen ei ollut näin perusteellista, mikä antoi kokoomukselle etulyöntiaseman muihin osapuoliin nähden. Puolueella oli selkeät julkiseen talouteen, sosiaaliturvaan ja työelämän muutoksiin liittyvät tavoitteensa, joiden toteuttamiseen oli pitkälti mietitty keinot valmiiksi, jopa lakipykälää myöten.

Työllisyys- ja työmarkkinakysymykset ovat olleet keskeinen kokoomuksen tavoite, ja niissä meillä oli hyvin tarkka valmistautuminen, käytännössä lakipykälää myöten, että mitä halutaan tehdä. Varmistaaksemme sen, että ne toteutuvat, niin sitten myös hallitusohjelman kirjaukset ovat aika yksityiskohtaisia. (neuvottelija, kokoomus)

Kokoomus myös poikkesi hallitusneuvottelujen totutusta mallista pidättämällä pääpöytien puheenjohtajuudet itsellään ja esittämällä neuvotteluryhmille pohjapaperit, joista ryhmien oli tarkoitus lähteä liikkeelle ja edetä kohti varsinaisia ohjelmakirjauksia (Ijäs 2023).

Vaalien jälkeen kirkastui, osin hallituspohjaratkaisun myötä, että haluamme tuoda pohjaesityksen [hallitusohjelmaksi]. Sehän ei ole ollut traditio hallitusneuvotteluissa, vaan yleensä on lähdetty tyhjältä paperilta liikkeelle. Pohjaesitysten tuominen nosti vaatimustasoa omalle materiaalituotannolle. Vaalien jälkeen se [pohjaesitys] finalisoitiin sellaiseen kuntoon, että hallitusneuvottelujen ensimmäisenä päivänä me olisimme voineet tulla ulos, että meillä on valmis hallitusohjelma. (neuvottelija, kokoomus)

Kokoomus olisi siis pystynyt laatimaan hallitusohjelman hyvinkin nopeasti, mutta muille puolueille haluttiin antaa aikaa perehtyä pohjapapereihin ja edistää myös omia näkemyksiään. Ainakin osassa neuvottelupöytiä käytiin aluksi yleiskeskustelua pöydän teemoista, minkä kokoomusvetoinen pöydän puheenjohtajisto työsti osaksi pohjaesitystä ennen kuin esitys annettiin pöydän neuvottelijoille. Syynä tähän oli kokoomuksen tavoitteena ollut luottamuksen synnyttäminen hallituskumppaneiden kesken.

Vaikka meillä periaatteessa oli valmistellut pohjat, niin ei me niitä samoja papereita annettu neuvottelukumppaneille, kun Säätytalolle marssittiin, vaan me otettiin neuvottelukumppaneiden nostot siihen ja kun vajaan viikon kohdalla, kun lähdettiin tuomaan niitä pohjia pöytään, ne olivat sellaisia, että siinä näkyy muiden kumppaneiden jälki. (neuvottelija, kokoomus)

Palattiin monta kertaa siihen, että neuvotteluprosessin täytyy olla reilu sillä tavalla, että ei ole tarkoitus viedä asioita niin, että ei tiedetä, mistä on sovittu tai mistä puhuttiin. Se näkyy myös siinä, että oli paljon kuulemisia... Ei haluttu sellaista tilannetta, että pusketaan läpi jotain semmoista, mikä sitten myöhemmin tulisi olemaan [vaikeaa]. Nimenomaan haluttiin tehdä niin, että on luottamus puolueiden välillä, että tiedetään, että me ollaan käyty tämä keskustelu ja me ollaan näin sovittu ja kaikki tietää, mistä siinä on keskusteltu. (neuvottelija, kokoomus)

Kokoomuksen neuvottelijoilla ei ollut siten syytä rajoittaa asiantuntijoiden määrää, vaikka he eivät valmistautumisensa perusteella olisikaan nähneet erityistä tarvetta laajaan kuulemiseen. Orpo halusi myös antaa neuvottelijoille runsaasti aikaa kirjausten hiomiseen, mikä on saattanut kannustaa asiantuntijoiden kuulemiseen silloinkin, kun se ei olisi ollut tiedollisesti välttämätöntä. Taustalla oli ennen kaikkea

hallitusneuvottelijan pyrkimys lieventää jännitteitä osapuolten välillä ja lisätä luottamusta tilanteessa, jossa oli tunnustettu tulevien neuvotteluiden vaikeus ja varsinkin perussuomalaisiin liittynyt ennakoimattomuus. Tämä johti neuvottelu-strategiaan, jossa asiantuntijoita voitiin kutsua vapaasti ja sitä kautta valjastaa asiantuntijat myös tulevan hallituksen yhtenäisyyden rakentamiseen. Mitä enemmän vaikeita asioita neuvottelupöydässä tuli esille, sitä suuremmaksi muodostui tarve ja houkutus kutsua paikalle asiantuntijoita, ja sitä kautta lisääntyivät myös ohjelmaan tehdyt toimenpide-esitykset.

16.4 Päätelmät

Kokonaisuudessaan puolitoista kuukautta kestäneiden neuvottelujen tuloksena syntyi yksityiskohtainen Petteri Orpon hallitusohjelma, joka sisältää hallituksen asettamat selkeät tavoitteet hallituskaudelle 2023–2027 ja niitä edistävät toimenpiteet. Tästä näkökulmasta hallitusohjelmaa voi pitää varsin strategisena. Myös ohjelmaneuvottelut sisälsivät proseduraalisesti strategisia elementtejä, sillä ne pohjautuivat kokoomuksen perusteelliseen pohjatyöhön ja siellä tehtyihin valintoihin ja poisvalintoihin. Suurimmalla hallituskumppanilla perussuomalaisilla oli vastaavasti omat priorisointinsa valmiina neuvotteluihin saapuessaan ja keskeinen kysymys liittyi niiden yhteensovittamiseen yhtäältä kokoomuksen tavoitteiden kanssa ja toisaalta näiden molempien hyväksyttävyydestä suhteessa koalition pienempien osapuolten kristillisdemokraattien ja RKP:n tarpeisiin etenkin suhteessa äänestäjäkuntaansa. Huomattava määrä asiantuntijakuulemisia auttoi paitsi poliittisten tavoitteiden yhdistämisessä politiikan tekemisen keinovalikoimaan myös neuvotteluissa eteen tulleiden hankauskohtien ratkaisemisessa. Lisäksi asiantuntijatiedon pohjalta muodostettu konkreettisten toimenpiteiden sikermä voidaan nähdä pyrkimyksenä hallita etenkin kokoomuksen ja perussuomalaisten keskinäistä epäluottamusta.

Hallitusohjelman yksityiskohtaisuuden ja asiantuntijoiden runsaan käytön välillä olevaa yhteyttä olemme tulkinneet ennen kaikkea neuvotteluiden kontekstiin liittyvien tekijöiden ja neuvottelupöydissä esiin tulleiden tilannekohtaisten tekijöiden avulla. Epäluottamus – ja epätietoisuus hallituskumppanin poliittisesta johdonmukaisuudesta – yhdistettynä julkisen talouden ongelmiin ja kokoomuksen pyrkimykseen neuvotella konkreettisesti toimeenpantava ohjelma korostavat kontekstuaalisten tekijöiden merkitystä. Neuvottelupöydille annettu vapaus kutsua asiantuntijoita puolestaan johti tilannekohtaisiin eroihin neuvottelupöytien välillä. Kontekstuaaliset ja tilannekohtaiset tekijät vahvistivat sekä toisiaan että asiantuntijatiedon institutionaalista ja rutiininomaista perustaa.

Huolella valmisteltu, asiantuntijatietoon nojaava ja päättäväisesti koordinoitu neuvotteluprosessi ei kuitenkaan merkitse sitä, että hallitusohjelman kirjaukset kulkisivat suoraviivaisesti toteutettaviksi valtioneuvoston toimeenpano-organisaatioon. Hallitus törmäsi pitkin syksyä siihen, ettei toimenpiteiden vaikutuksia ole pystytty kattavasti arvioimaan. Lainsäädännön valmisteluun olennaisesti kuuluviin asiantuntijoiden lausuntokierroksille ei aina ole varattu riittävästi aikaa, mikä on selvästi ristiriidassa hallitusohjelmassa korostetun tietopohjaisuuden kanssa. Myös oikeuskansleri esitti hallitukselle asiasta huomautuksen (Valtioneuvoston oikeuskansleri 2023). Hallituspuolueet ovat monesti torjuneet kritiikin vedoten hallitusohjelman huolelliseen valmisteluun – tai perussuomalaisten kohdalla jopa vetäytymällä keskustelusta viittaamalla hallitusohjelman kirjauksiin. Tämä ilmentää yhtäältä halua edistää rivakasti hallituksen poliittisia päämääriä ja toisaalta hallitusohjelman sisältämien toimenpiteiden kokonaistasapainon merkitystä hallituksen yhtenäisyyden takaajana. Tavoitteiden kiinni pulittaamisen voi kuitenkin katsoa heikentävän hallituksen kykyä reagoida muuttuviin olosuhteisiin, mikä korostuu nykyisen kaltaisessa toisiaan seuraavien ja keskenään yhdistyvien kriisien leimaa-massa ympäristössä. Perussuomalaisten puheenjohtaja Riikka Purra totesikin jo syyskuussa 2023, että hallitus tulee todennäköisesti tekemään hallitusohjelmassa linjattujen toimien lisäksi uusia säästöpäätöksiä päästäkseen tavoitteisiinsa julkisen talouden tasapainottamiseksi (Muhonen 2023).

Orpon hallituksen muodostamisen jälkeen Suomi asettui osaksi yleiseurooppalaista trendiä, jossa perinteinen talousoikeisto ja kansalliskonservatiivinen radikaalioikeisto ovat yhdistäneet voimansa toteuttaakseen talouskuria ja maahanmuuton rajoituksia painottavaa politiikkaa. Kevään 2023 eduskuntavaaleissa nähty äänestäjäkunnan yleinen oikeistolaistuminen (ks. luku 11) tarjoaa hallitukselle vahvan demokraattisen mandaatin viedä läpi erityisesti työmarkkinoihin ja sosiaali-etuuksiin kohdistuvia uudistuksiaan. Toisaalta heti hallituskauden alussa puhjennut kiista rasismista osoitti, että hallitus on arvopohjaltaan huomattavan hajanainen sosiokulttuurisissa ja identiteettipoliittisissa kysymyksissä (ks. luku 14). Keskustelu rasismista vaimeni alkusyksystä hallituksen tiedonantoon eduskunnalle, minkä jälkeen hallitus siirtyi valmistelemaan seuraavan vuoden talousarviota. Hallituksen toimintakyky vaikuttaakin olevan osin sidoksissa siihen, että politiikan asialistalla painottuvat julkisen talouden kysymykset.

Hallituksen muodostaminen ja ohjelmaneuvottelut eivät linkity suoraan vaalikaudella harjoitettavaan politiikkaan, joka on suomalaisessa monipuoluejärjestelmässä aina myös kompromissien värittämää ja vaatii mukautumista muuttuviin olosuhteisiin. Tämä näkyi erityisen selvästi Orpon hallitusta edeltäneellä Sanna Marinin hallituskaudella. Hallitusohjelman strategisuuden asteen arviointi tarjoaa kuitenkin osviittaa sille, kuinka suuriin poikkeamiin on syytä varautua.

Orpon hallituksen ohjelman strategisuutta ilmentää osaltaan hallituksen peräänantamattomuus esimerkiksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkauksissa ja lakko-oikeuden rajoittamisessa työntekijäjärjestöjen voimakkaasta vastustuksesta huolimatta. Edustuksellisessa demokratiassa äänestäjiltä tulevat reaktiot voivat muodostaa kannatustaktisen rajoitteen hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden suoraviivaiselle toteuttamiselle. Ensimmäisen hallitusvuoden perusteella Orpon hallituksen niin äänestäjiltä kuin eduskunnalta nauttima luottamus näyttää kuitenkin olevan vankalla pohjalla.

LÄHTEET

- Ahonen, H. (2023): ”Pelkkä ohjelman runnominen kasaan ei riitä” – Hallitustunnustelija Orpo korostaa luottamusta. *Iltalehti*, 4.4.2023. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/529b686f-2a17-443e-8804-ca194e6b70b3>, 9.3.2024.
- Ansoff, H. (1965): *Corporate strategy: an analytic approach to business policy for growth and expansion*. New York: McGraw-Hill.
- Backman, J. (2023) *Valtioneuvoston johtaminen. Alustus Säätytalossa 10.5.2023*. Helsinki: Sitra.
- Caramani, D. (2020): Introduction: the technocratic challenge to democracy. Teoksessa E. Bertou ja D. Caramani (toim.): *The technocratic challenge to democracy*. New York: Routledge, 1–26.
- Heasman, L. ja J. Backman (2021): *Miten Suomeen muodostetaan hallitus? Selvitys hallituksen muodostamisprosessista*. Helsinki: Sitra.
- Helsingin Sanomat (1.6.2023): Joustavaa hallitusohjelmaa tarvittaisiin, kankea taitaa tulla. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009625846.html>, 9.3.2024.
- Hellström, J. ja J. Lindahl (2021): Sweden: The rise and fall of bloc politics. Teoksessa T. Bergman, H. Back ja J. Hellström (toim.): *Coalition governance in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 574–610.
- Ijäs, J. (2023): Vetikö kokoomus höplästä perussuomalaisia ja muita hallitusneuvottelupuolueita? – Nyt puhuu asiantuntija. *Demokraatti*, 7.5.2023. <https://demokraatti.fi/vetiko-kokoomus-hoplasta-perussuomalaisia-ja-muita-hallitusneuvottelupuolueita-nyt-puhuu-asiantuntija>, 9.3.2024.
- Katainen, J. ja K. Vataja (2023a): Alkavalle vaalikaudelle tarvitaan strateginen hallitusohjelma. *Helsingin Sanomat*, 5.4.2023. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009500024.html>, 9.3.2024.
- Katainen, J. ja K. Vataja (2023b): Alkavalle vaalikaudelle tarvitaan strateginen hallitusohjelma. *Sitran puheenvuoro*, 13.4.2023. <https://www.sitra.fi/blogit/alkavalle-vaalikaudelle-tarvitaan-strateginen-hallitusohjelma/>, 9.3.2024.
- Muhonen, T. (2023): Uusi veronkevennys poikkeaa hallitusohjelmasta – Purra ei kommentoi. *Helsingin Sanomat*, 30.10.2023, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009956703.html>, 9.3.2024.
- Mykkänen, J. (2016): Strateginen hallitusohjelma ja hallitusohjelmainsitituution muutos. Teoksessa K. Grönlund ja H. Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 224–245.

- Mykkänen, J. (2019): Tulos tai ulos: Onko strateginen hallitusohjelma politiikan uusi paradigma? *Politiikasta*, 3.4.2019. <https://politiikasta.fi/tulos-tai-ulos-onko-strateginen-hallitusohjelma-politiikan-uusi-paradigma/>, 9.3.2024.
- Mykkänen, J. ja H. Wass (2023): Tuhansien toimenpiteiden Suomi: Orpon hallituksen ohjelmaneuvoittelut teknopoliittisena prosessina. *Poliittinen talous* 11(2), 43–64.
- Mykkänen, J. ja J. Virtanen (2020): Hallituksen muodostaminen: Katosiko strateginen hallitusohjelma? Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen ja H. Wass (toim.): *Politiikan ilmastomuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 196–220.
- Mykkänen, J. ja J. Virtanen (2023): Muoto seuraa funktiota – hallitusohjelman kehittämispolitiikan itsekritiikin aika. *Politiikasta*, 10.3.2023. <https://politiikasta.fi/muoto-seuraa-funktiota-hallitusohjelman-kehittamispolitiikan-itsekritiikin-aika/>, 9.3.2024.
- Porter, M. (1996) What is strategy? *Harvard Business Review* (Marras–joulukuu), 37–55.
- Raunio, T. (2021): Finland: Forming and managing ideologically heterogeneous oversized coalitions. Teoksessa T. Bergman, H. Back ja J. Hellström (toim.): *Coalition governance in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 165–205.
- Salminen, V. (2023): Hallituksen muodostaja Orpo: hallitusohjelmasta on tulossa pitkä ja yksityiskohtainen. *Suomenmaa*, 13.6.2023. <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/hallituksen-muodostaja-orpo-hallitusohjelmasta-on-tulossa-pitka-ja-yksityiskohtainen/>, 9.3.2024.
- Sitra (2018): Ilmiömäinen julkinen hallinto: keskustelualoite valtioneuvoston toimintatapojen uudistamiseksi. *Sitran työpaperi*, 31.8.2018. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2018/09/ilmiomainenjulkinenhallinto.pdf>, 9.3.2024.
- Valtioneuvosto (2019): *Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto (2023a): *KOVA – Kohti vaikuttavaa vaalikautta: Tukea ja suosituksia hallitusvaihdokseen*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto (2023b): *Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvoston kanslia (2011) *Hallituspolitiikan johtaminen 2010-luvulla – Tehokkaamman strategisen työskentelyn välineitä. Hallitusohjelman seurannan kehittämishanke KOKKA*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvoston kanslia (2019): *Hallituksen strategisten johtamisvälineiden kehittämishankkeen suositukset*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

- Valtioneuvoston oikeuskansleri (2023): Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta. https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/145162811/julkaistu_lausunto_yleisesta_asumistuesta_annotun_lain_muuttaminen_OKV_1739_21_2023.pdf/4e16843c-20a0-b669-da70-2c0be81b2afd/julkaistu_lausunto_yleisesta_asumistuesta_annotun_lain_muuttaminen_OKV_1739_21_2023.pdf?t=1695213854011, 9.3.2024.
- Valtioneuvoston viestintäosasto (2019) Hallitusneuvotteluiden asiantuntijakuulemiset, päivitetty 4.6. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitusneuvotteluiden-asiantuntijakuulemiset>, 9.3.2024.
- Valtiovarainministeriö (2014): *Päätöksistä muutoksiin: valtion ohjausjärjestelmän kehittäminen -hankkeen raportti ja toimenpidesuosituks*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Virtanen, J. ja J. Mykkänen (2021): Ajatuspaja hallitusta muodostamassa. *Politiikasta*, 1.3.2021. <https://politiikasta.fi/ajatuspaja-hallitusta-muodostamassa/>, 9.3.2024.

Liite 1: Eduskuntavaalitutkimus 2023: Aineistokuvaus

Sarjakuvaus

Tämä aineisto kuuluu sarjaan: Kansalliset eduskuntavaalitutkimukset. Kansalliset eduskuntavaalitutkimukset ovat vaalien jälkeen kerättäviä, kaikenikäisiin äänioikeutettuihin kohdistuvia, laajoja kyselytutkimuksia. Tutkimusaineistoja on kerätty säännöllisesti vuoden 2003 vaalien jälkeen vaalitutkimuskonsortion toimesta. Lisätietoa vaaleihin liittyvistä tutkimuksista löytyy Suomen kansallisen vaalitutkimuskonsortion verkkosivuilta (www.vaalitutkimus.fi). Eduskuntavaalitutkimusaineistot mahdollistavat kansalaismielipiteen yksityiskohtaisen empiirisen tarkastelun ja demokratian kannalta keskeisten muutosten seurannan.

Kussakin aineistossa on mukana pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissa tutkimuksissa. Lisäksi mukana on vaihtuvia ajankohdaisia aihepiirejä. Kyselyjen teemoja ovat mm. poliittinen osallistuminen, poliittiset asenteet, puolueiden kannatus, ehdokas- ja puoluevalinta, äänestysaktiivisuus, edustusperiaatteet, vaalikampanja ja vaalirahoitus. Tutkimuksia ovat rahoittaneet mm. oikeusministeriö ja Suomen Akatemia.

Sisällön kuvaus

Eduskuntavaalitutkimus 2023 kartoittaa suomalaisten poliittista osallistumista, poliittisia asenteita, puolueiden kannatusta, ehdokas- ja puoluevalintoja sekä äänestysaktiivisuutta. Vaalitutkijoiden kokoama aineisto sisältää kysymyksiä myös kansalaisaloitteesta, Suomen tulevaisuuden näkymistä ja vaikuttamisen erilaisista tavoista.

Aineisto koostuu kolmesta lomakkeesta, joista vastaajat vastasivat vain yhteen. Vaikka lomakkeet painottavat eri teemoja, on niiden välillä suunnitellusti päällekkäisyyttä eli tiettyjä asioita – kuten puoluevalintaa – kysyttiin jokaisella lomakkeella. Yksi lomakkeista (ensimmäinen) sisältää Suomen osuuden kansainvälisestä CSES-hankkeesta (6-moduuli). Aineistonkeruun rahoitti oikeusministeriö.

Aineiston rakenne ja keruu

- Maa: Suomi
- Kohdealue: Suomi
- Havaintoyksikkötyyppi: Henkilö
- Perusjoukko/otos: Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa äänioikeutetut Suomessa asuvat henkilöt, jotka ovat 18–80-vuotiaita.
- Aineistonkeruun ajankohta: 12.4.2023–6.6.2023
- Kerääjät: Taloustutkimus Oy
- Aineiston tuottajat: Vaalitutkimuskonsortio
- Keruumenetelmä: Itsetäytettävä lomake: verkkolomake tai paperilomake
- Keruuväline tai -ohje: Strukturoitu lomake
- Aineiston ajallinen kattavuus: 2023
- Tutkimuksen aikaulottuvuus: Pitkittäisaineisto: trendi/toistuva poikkileikkausaineisto
- Muuttujien ja havaintojen lukumäärä: Aineistossa on 298 muuttujaa ja 8 636 havaintoa.
- Otantamenetelmä: Ositettu otanta. Digi- ja väestötietovirastolta (DVV) tilattiin erilliset otokset 15 000 äidinkielenään ruotsia ja 18 000 suomea (mukaan lukien muut vähemmistökielet) puhuvista henkilöistä, jotka kuuluvat tutkimuksen perusjoukkoon. Otokseen valikoituneet henkilöt ositettiin jokaista kolmea kyselylomaketta kohden niin, että jokaiselle lomakkeelle valikoitui 5 000 ruotsinkielistä ja 6 000 suomenkielistä vastaajaa, mikä tarkoitti 11 000 henkilöä per lomake. Aineiston kokonaisotoskoko oli täten 33 000.

Taloustutkimus lähestyi vastaajia kirjeitse. Kirjeessä annettiin jokaiselle vastaajalle yksilöllinen tunniste verkkovastaamista varten tai vastaaja saattoi halutesaan täyttää kyselyn paperiversion. Vastaajille lähetettiin kaksi muistutusta joko paperisena tai tekstiviestinä. Vastaajien yhteenlaskettu määrä oli 8 636, joista 3 482 oli annettu verkossa ja 5 154 paperilomakkeella. Vastausprosentti oli tällöin 26,2. Aineistossa tulee huomioida, että paperilomakkeen vastauspäiväksi on merkattu lomakkeen postikuljetuksen jälkeinen palautuspäivä.

Aineistonkeruun jälkeen lomakkeille annetut vastaukset yhdistettiin yhdeksi aineistoksi. Samalla näille laskettiin painokertoimet.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0680 (nid.)
ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-891-4 (nid.)
ISBN 978-952-400-875-4 (PDF)